

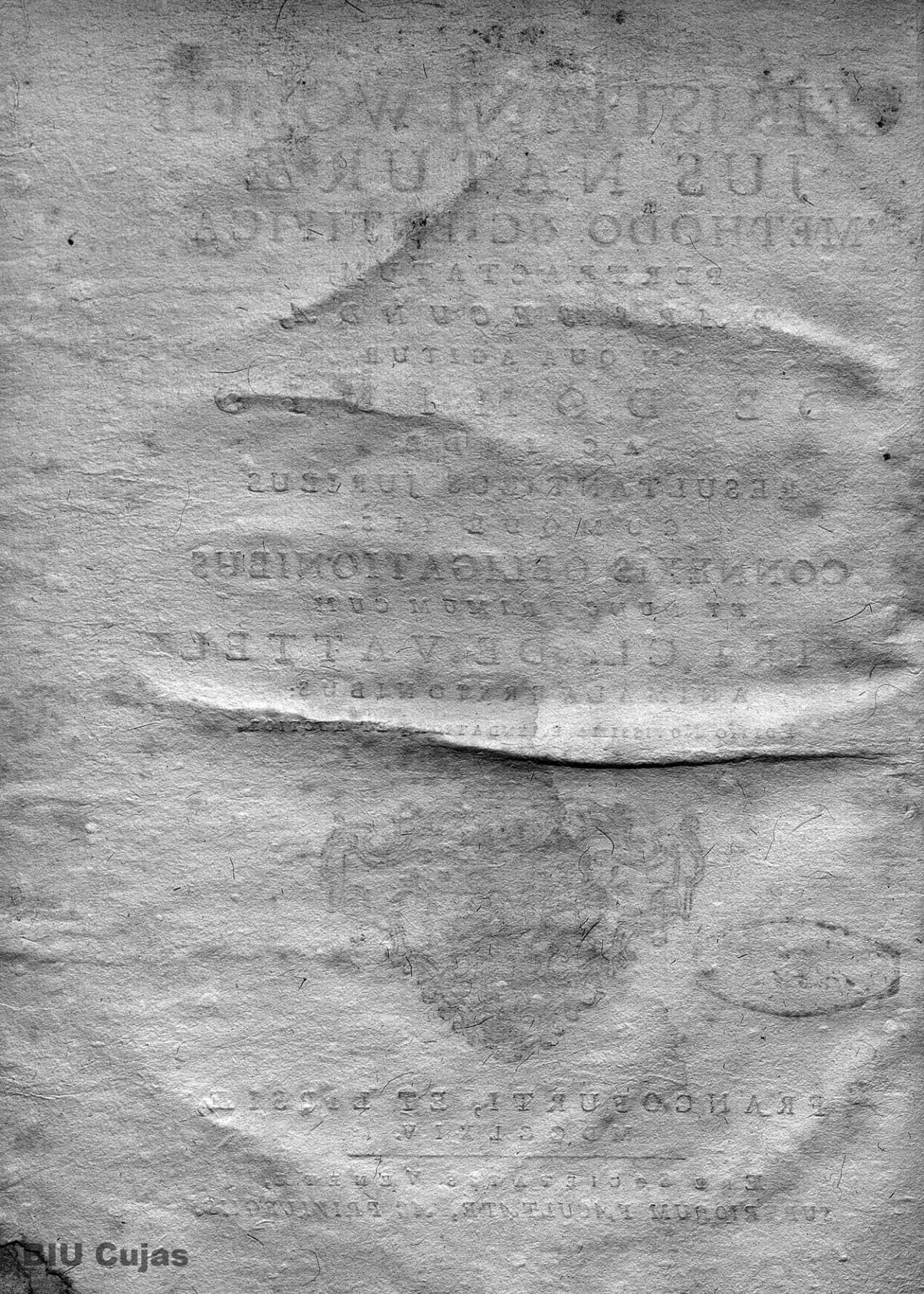

CHRISTIANI WOLFII
JUS NATURÆ
METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATUM,
P A R S S E C U N D A,
IN QUA AGITUR
D E D O M I N I O
A G I N D E
RESULTANTIBUS JURIBUS
C U M Q U E I I S
CONNEXIS OBLIGATIONIBUS
ET NUNC PRIMUM CUM
VIRI CL. DE VATTEL
ANIMADVERSIONIBUS:
EDITIO NOVISSIMA EMENDATOR, ET AUCTIOR.

FRANCOFURTI, ET LIPSIÆ,
M D C C L X I V.

ÆRE SOCIETATIS VENETÆ,
SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIIS.

Serenuissimo ac Potentissimo Principi ac Dom. Dom.

FRIDERICO REGI BORUSSIÆ,

Marggravio Brandenburgenſi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario & Principi Electori, Supremo Silesiæ Inferioris Ducī, Principi Supremo Arauſionensi, novi Caſtri & Valan-giaæ, Geldriaæ, Magdeburgi, Cliviæ, Juliaci, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubio-rum, Vandalorum & Megapolis, nec non Croſnae Ducī, Burggravio Norimbergensi, Principi Halberſtadii, Mindæ, Camini, Vandalii, Suerini, Raceburgi, Ostfrisiae & Muriſi, Comiti Hohenzolleræ, Rupini, Marcæ, Ravensbergi, Hohenſteinii, Tecklen-burgi, Suerini, Lingæ, Buræ & Leerdami, Dominio Rostochii, Stargardiaæ, Lauenbur-gi, Butoviaæ, Arlayæ & Bredæ &c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO.

R E X A U G U S T E.

Nterest generis humani, ut Jura illa certa sint, quibus Gentes inter ſe utuntur & negotia pu-blica reguntur: incertitudo enim magnam post ſe trabit malorum catervam. Jura hæc ipſa rerum natura conſtituta ſunt, & inter ſe induſlō nexu cohærent, ita ut ex aliis naſcantur alia, nec detur aliquod, quod non agnoscat rationem ſufficientem in primitivis, quæ immediate ex ipſa hominis ac rerum natura deducuntur. Illa ego in ordinem redigere cœpi ſub protectione Potentissimi Succorū Regis Hassiae Langravii, ſub TUÆ autem MAJESTATIS auſpiciis alibi ſe-cundis avibus cœpta nunc continuo. Prima jam in lucem prodiit con-tinatio, quæ partem Juris naturæ ſecundam comprehebit de rerum communione primæva ac dominio in ejus locum ſurrogato. Ex il-la intelligitur, quæ homini unicuique natura rerum conueniant jura, & Regum ac Principum eſt curare, ne dominia in pre-judicium eorundem introducta eſſe jure quis conqueri poſſit. Jura hæc quæ homini natura competunt, tueri debent Principes, qui ut potestate legislatoria rite utantur, legum, quas ferunt, nor-mam, agnoscere tenentur Jus illud aeternum ac immutabile. Hæc MAJESTATI TUÆ intime perſpecta eſſe novit orbis univer-ſus, ut adeo nullus dubitem fore, ut REX SAPIENTIſSIME TIBI probetur meum, quod in enucleando Jure Naturæ ac Gen-tium colloco, ſtudium, quemadmodum ipſo factō admodum lucu-lenter oſtendisti, non improbari TIBI meos philoſophiam univer-

Sam, qua nihil præstantius homini a Deo datum esse agnouit antiquitas, reformandi conatus. Etenim vix solium concenderas, cum de me in terras TUAS revocando & de fortunis meis omni ex parte augendis cogitares, cumque Rex Sueciae, Hassie Landgravius, agre me dimittere vellet, cuius munificentia ac protectione prorsus singulari inter tot inimicorum insultus ac funesta molimina tutus ac securus per multos annos fueram usus, ipsem effecisti, ut veniam abeundi ac Halam redeundi impetrarem. Publice igitur MAJESTATI TUÆ gratias immortales humillima ac venerabunda mente agere jubet pietas, sine ingratitudinis labe non intermittendas. Ea est ratio, quæ præsens operum meorum volumen ad pedes MAJESTATIS TUÆ subjectissima mente deponere jubet, tanquam animi grati tesseram, ut pateat orbi universo, quicquid ad amplificandos generis humani thesauros, quos in veritatibus ad augendam felicitatem hominum utilibus consistere certum ac exploratum est, indefessa opera post bac collaturus sum, id totum munificentiae TUÆ deberi. Primis statim diebus, cum, Regum SAPIENTISSIME, regnum oculis omnium in TE conversis capesseres, celeri gradu fama minime fallax exhibat per orbem universum, fore ut per MAJESTATEM TUAM scientiis ac artibus suis restituatur bonos, & eadem longe lateque diffundantur, quo sane munere augustius humano generi dare nequeunt Reges. Et quamvis divina providentia contigerit, ut in ipso statim regimenti limine Mars ad se TE totum traxisse videretur, ut TE Heros agnoscant Gentes potentia ac fortitudine præstantem; non tamen adeo infestus est Mars Minervæ, ut amico foedere jungi non possint. Quamobrem non vana spe expectamus Saturniam atatem a Te in Terram reducendam, ubi pace Germaniæ, immo Europæ universæ restituta TIBI ipsi redderis, ut Marte lampada tradente Minervæ, quod de scientiis ac artibus propagandis & amplificandis summa prudenter apud animum TUUM statuisti, ipso opere exequaris. Servet TE Deus, REX vere AUGUSTE, Delitium generis humani, & consiliis TUIS respondere jubeat eventum. Ita votet

AUGUSTÆ MAJESTATIS TUÆ.

humillimus ac subjectissimus
CHRISTIANUS WOLFIUS
PRÆ-

P R A E F A T I O.

Rodit jam ex intervallo pars secunda juris naturæ. Quod id sit longius, ne mireris: primum enim cogitatio de mutando domicilio, deinde ipsa mutatio moram injecit operi cœpto continuando. Cum enim anno 1740. in lucem prodiret pars prima, ad professionem, in Academia Ultrajectina lautis conditionibus invitabar, quam præter commoda privata, scientiæ propagandæ ac naturalis præsertim felicius perficiendæ opportunitas non parum commendabat. Exiguo intervallo interjecto Rex Borussiæ pro voluntate in scientias earumque cultores ac me in primis propensissima conditionibus splendidissimis ac lautissimis me Halam revocabat. Fatorum meorum non ignari facile per se judicabunt, quænam mihi fuerint rationes, cur providentiaæ divinæ singulari tribuerem redditum adeo honorificum in Academiam Fridericianam. Erat tamen Marburgi non modo commodissima mearum Musarum sedes, verum etiam ea rei meæ familiaris ratio, quæ vel insolita munificentia alibi vix ac ne vix quidem in melius mutari posse videbatur, quemadmodum jam publice professus sum (*a*). Dudum quoque decreveram vitam Marburgi finire, probe gnarus sedem, qua sedem, commodam non sine gravissimis rationibus mutandam esse, & gratus in Domum Hassiacam animus cogitationem omnem a mutando domicilio retrahebat. Inter has animi distractiones de continuando Jure naturæ cogitare non licebat, præsertim cum novæ editioni Tomi primi Elementorum Matheœos vacarem, cujus maxima pars per æstatem anni 1740. typis describebatur, donec sub ejus finem in Algebra gradum sistere jubebat domicilii translatio. Qui factum fuerit, ut ex tam dubiis animi fluctibus emerserim & quomodo quasi nolentem ad mutandum domicilium traxerint fata, alibi jam dixi (*b*). Cum Halam rediisse die sexta Decembris urbem ingressus & in rebus meis adornandis totus essem; statim munus Pro-Rectoratus negotiosissimum mihi offerebatur: & quamvis onus hoc declinarem, semestri tamen spatio elapsò eidem ut hu-

(*a*) In Programmata de necessitate methodi scientiæ & genuino usu Juris Naturæ ac Gentium p. 4. [*b*] loc. cit. p. 6. 7.

meros meos submitterem tandem mihi persuaderi passus sum ob rationes satis prægnantes. Moram igitur facile excusabunt, qui æqui rerum arbitri sunt. Rationes moræ silentio præterire haud debebam, propterea quod, qui inimicum in me animum nondum deposuerunt, sed invidia potius exacerbarunt, mendaces sparserunt rumores, quasi animi corporisque vires adeo defeciscent, ut muneri meo obeundo non par sim, nec animum ad scribendum eodem, quo ante, successu appellere detur, cum tamen idem adhuc vigor sit, anno climaëterico magno inter tot curas & labores exacto, qui fuerat ante hos octodecim annos, cum Hala Marburgum tanquam in asylum secederem. Et quoniam confido, Deo providente eundem vigorem adhuc conservatum iri, operam quoque datus sum, ut non interrupta continuatione mora pensetur.

Præsentem partem secundam quod attinet, agit ea de dominio ac inde resultantibus Juribus una cum iis connexis obligationibus. Dominia surrogata in locum communionis rerum primævæ. Quamobrem necesse erat hanc ante explicari, quam de dominio ageremus. Dominia nimirum inde orta, quod jus natura omnium commune fieri cœperit proprium. Quamobrem quale sit jus, dominium & quænam iura particularia hinc descendant, nemo intime perspicit, nisi qui communionem primævam intime perspectam habet. Vulgo Autores de communione rerum primæva non nisi perfunditorie agunt, immo non desunt Jæti, qui candem ex Jure naturæ eliminandam esse contendunt, non alia certe de causa, quam quod originem omnis juris non satis profunde scrutati sunt, nec quomodo alia ex aliis obstetricantibus obligationibus nascantur pviderunt. Quodsi quis attenta mente perlegerit, quæ a nobis in præsenti volumine demonstrata sunt, is non modo comprehendet, quam necessaria sit ampla de communione primæva tractatio, ne doctrina de dominio luce sua destituatur; verum etiam abunde convincetur, communionem primævam legi naturæ ex esse convenire, etsi nec ea repugnante in ejus locum dominia successerint. Qui iura intime perscrutari voluerit, is primo loco perpendere debet, quale sit jus aliquod in statu naturali originario, quodnam jus gignat in adventitio, introductis dominiis ac imperiis privatis. Deinde inquirendum est, quamnam mutationem subeant hæc iura in statu civili, ut pateat quid tum vi notio-

nis civitatis in genere, tum vi formæ regiminis & status ci-
vitatis in specie addendum vel demendum sit juri naturali,
ut efficiatur jus civile, quod vel civitati omni, vel in spe-
cie huic vi formæ ac status sibi proprii convenit. Ita demum
penitus inspiciuntur Jura tam naturalia, quam positiva, &
liquido constat, quomodo civilia ex naturalibus efficiantur,
& quænam horum in omni civitate recipi possint, quænam
vero inepte introducantur. Multi conqueruntur de legibus
Romanis absurde apud nos receptis, quod a nostris moribus
abhorreant: quod etsi verum sit de iis legibus, quæ ratio-
nem sufficientem in statu Reip. Romanæ agnoscent, adeo-
que Romanorum propriæ recte dicuntur, earum tamen a ce-
teris differentiam hactenus non satis ostenderunt Juris Roma-
ni interpretes. Quodsi quis ea, quam dixi, methodo leges
Romanas ad examen revocare voluerit, is ipso facto convin-
cetur, vera esse, quæ a nobis dicuntur. Neque enim loqui-
mur nisi experta, qui ejus rei periculum fecimus, cum in
Lectionibus publicis differentias Juris naturalis ac Romani
secundum ordinem Institutionum explicaremus. Nullus dubi-
to fore, ut mentem meam plenius perciperet, si vel unum
titulum Institutionum hoc modo evolveremus: instituti vero
præsentis ratio id minime permittit. Rectius fidem oculatam
dabimus suo loco, quando theoriam legum civilium natura-
lem demonstraturi sumus. In parte prima explicavimus Jura
quæ homini connascuntur primaria, una cum obligationi-
bus respondentibus. Ex iis a priori deducuntur, quæ de com-
munione rerum primæva tradidimus. Dominium resultat, dum
ex jure communi efficitur proprium, quemadmodum jam
ante insinuavimus. Quicquid vero de dominio & resultanti-
bus inde Juribus ac cum iis connexis obligationibus demon-
stratum fuit, id suo modo jam obtinuit in communione pri-
mæva, nec introductis dominiis locum haberet, nisi in com-
munione primæva jam locus aliquis eidem fuisset. Minime
existimandum est, factò humano demum effici Jura naturæ,
quin potius certum est, Jura homini connata in statu ad-
ventitio solummodo mutationem quandam subire pro ratio-
ne hujus status. Qui attentionem sufficientem afferunt ad
præsentem de communione primæva ac dominio tractatio-
nem perpendendam, modo jurium in parte prima explicato-
rum fuerint probe memores, hanc jurium immutationem pro
diverso statu admodum clare perspicient, & in sequentibus

non sine voluptate eandem contuebuntur. Atque ita demum extra omnem controversiam positum erit, Jus naturæ omne, sive absolutum, sive hypotheticum dixeris, immo Jus omne etiam positivum, quod nomen suum tuetur, nec per abusum Jus dicitur, quod injuria dici rectius debebat, in ipsa hominis natura radicari. Poterant in praesenti opere multa dicí brevius, sed minime consultum existimavimus, ut, dum breves esse volumus, evadamus obscuri, nec ab iis satis intelligamur, multo minus eos convincamus, quibus scribimus. Alia dabitur occasio, qua totum Jus naturæ ad principia generalia nonnulla revocare licebit, unde cetera per modum corollariorum nuda subsumptione fluent. Id enim fieri posse, in hoc ipso opere hinc inde ostendimus, & quæ modo diximus de omni Jure in natura humana radicato idem loquuntur. Erunt fortassis etiam nonnulla in hoc opere, quæ paradoxa videbuntur iis, qui notionibus Juris Romani imbutam possident mentem. Sed nebulæ, quæ mentem ipsorum occupant, suo tempore veluti sponte sua dispellentur. Quod si quidam fuerint, quibus diversa placent, illi per me statuant, quid velint: ego nemini litem movebo. Et quemadmodum ego neminem in scriptis meis nominatim perstringo, ita & cum nemine serram contentionis reciprocabo, qui litigare voluerit. Multa adhuc mihi agenda sunt, antequam totum opus fuerit absolutum, quod aggressus sum, ut adeo tempus, quod in illo continuando utiliter collecatur, vanis litigiis fallere nefas existimem. Neque etiam ætati, nec dignitati, nec moribus meis convenit altercari cum aliis, qui aliorum nævos non cognosco, nisi ut proprios emendem, & recte ac bene ab aliis facta laudo, ut ad bene & recte agendum incendantur alii, & cuilibet a me suus deferatur honor. Hos mores non mutabo, quoad vixero, nemini unquam gravis futurus: philosophi enim esse puto omnem dare operam, ut sit perpetuus ac constans vitæ ac doctrinæ consensus. Non eo fine scribo, ut ad nominis famam contendam, qui unumquemque laude sua etiam immerita quiete frupatior; sed ut eorum studia juvem, qui mea opera eadem juvari posse persuasi sunt. Non ad pomparam philosophari constitui, sed ad utilitatem aliorum. Faxit Deus, ut, qui sunt docili ac ingenuo ingenio prædicti, eam utilitatem consequantur, quam intendo. Halæ Magdeburgicæ die 10. Aprilis Anno 1742.

EX ACTIS ERUDITORUM LIPSIENSIVM

Anni 1743. pag. 638. & seqq.

DE Tomo primo hujus Operis diximus nuperrime; nostrum igitur est, ut de ceteris quoque, quæ prostant, dicamus III. Auctor initio Præfationis rationem reddit, cur Pars secunda lucem demum adspexeris An. 1742. cum prima jam prodisset An. 1740. Commemorat nempe distractiones animi ob invitationes sub conditionibus honorificis ac lautissimis tum ad Professionem in Academia Ultrajectina, tum ad redditum in Academiam Halensem, cum Marburgi non modo commodissimam haberet Musarum suarum sedem, verum etiam ea esset rei familiaris ratio, quæ vel insolita munificentia alibi vix ac ne vix quidem in melius mutari posse videbatur, grato in primis animo in domum Hassiacam cogitationem omnem a mutando domicilio retrahente. Accedebat cura novæ editionis Tomi primi Elementorum Matheseos, quæ maximam partem A. 1740. typis fuit descripta. Tandem moram injectit domicilii mutatio, & oblatum munus Pro-Rectoratus negotiosissimum, cum vix Halam redisset, & in rebus suis adornandis totus esset; quod onus et si initio declinaret, semestri tamen spatio elapsa eidem humeros submittere coactus fuit. Non autem moram sine ratione excusat. Sparserant enim nonnulli falsos rumores, quasi animi corporisque vires adeo defecissent, ut nec muneri suo obeundo par esset, nec eodem, quo ante, successu animum ad scribendum appellere posset.

In Parte prima III. Auctor egit de obligationibus ac juribus connatis. Hisce opponuntur acquisita, quæ ex sola quadam obligatione connata non oriuntur, sed interveniente demum facta quodam humano resultant. Jura acquisita primaria, unde cetera omnia tanquam rivuli ex fonte suo deducuntur, duo sunt Dominium & Imperium. Quamobrem in hac Parte secunda progreditur Cel. Auctor ad Dominium ac inde resultantia jura, & obligationes explicandas. Dominia surrogata sunt in locum communionis primævæ, utpote inde orta, quod jus natura omnium commune, fieri cæperit proprium. Cum adeo nemo intime perspicere possit, quale sit jus Dominium, & quænam jura particularia hinc descendant, nisi qui communionem primævam intime perspectam habet, ideo amplam III. Auctor instituit de hac transactione, ne doctrina de Dominio luce sua destituatur. Nimirum qui jura intime perspicere voluerit, is, Judice nostro, primo loco perpendere debet, quale sit jus aliquod in statu naturali originario, quodnam jus dignat in adventitio, introductis dominiis ac imperiis privatis; deinde inquirendum ipsi est, quamnam mutationem subeant hæc jura in statu civili, ut pateat, quid tum vi notionis civitatis in genere, tum vi formæ regiminis & status civitatis in specie addendum, vel demandum sit juri naturali, ut efficiatur jus civile, quod vel civitati omni, vel in specie huic, vi formæ ac status sibi proprii convenit. Hac via igitur incedens III. Auctor, ex iis, quæ Parte prima de obligationibus ac juribus connatis demonstravit, a priore dedicit, quæ de communione rerum primæva tenenda sunt. Rerum communio primæva ipsa jus connatum est, & in usu rerum omnium, tam necessiarum quam utilium, & voluptuariorum, necessario consistit qui scilicet ad hoc requiritur, ut obligationi naturali satisfaciamus. Usus igitur hic promiscue patet omnibus, nec quisquam liceat ab eodem excluditur. Sunt vero etiam res industrielles, & artificiales eodem modo, quo naturales, communes, utpote quæ naturalibus incorporantur, singulis communis utilitatis gratia laborantibus, ita ut unusquisque eo defungatur labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet. Relinquendum autem est uniuscujusque judicio, in quantum usus rerum sit ipsi necessarius, & quanta sit indigentia sua, & unicuique competit jus resistendi ei qui usum rei necessarium quoconque modo impeditare conatur, consequenter se adversus impedire volentem defendendi vi infinita prouti major vel minor requiritur, ut connatus impedituri irritus reddatur; immo etiam jus puniendi eum, qui impeditivit, eodem modo infinitum, ut securitati futuræ propiciatur. Hinc deducit Noster, quænam bella in communione primæva licita sint, seu justa, quænam injusta. Ex communione rerum fluit etiam jus commune ad actus, sine quibus usus rerum necessarius obsineri nequit. Monet autem III. Auctor, imaginem hujus juris adhuc superesse penes Religiones in Ecclesia Romana, qui voto paupertatis tenentur; quod penitus inspicere datur per ea, quæ de communione primæva demonstrata sunt. Hinc autem simul intelligi, cur *Patres, b* *Wolfi Jus Naturæ Tom. II.*

Patres, & legislatores Religiosorum votum paupertatis cum voto obedientia, coniunxerint. Cum enim voto paupertatis Religiosi renuntient omni proprietati, & hoc jus cum communione primæva commutent; voto obedientia renuntiant juri libertatis, & id in superiorem transferunt, ut adeo quoad exercitium juris communionis seu usum facti non dependeant a propria, sed superioris voluntate, sicque evitetur omnis juris abusus, evitentur omnia bella, quibus in communione primæva locus est. Ut vero intelligatur, communionem primævam licite fuisse sublatam, & Dominia introducta, ideo Auctor copiose docet, in illa homines persistere non posse, nisi aut non nimis multiplicato genere humano in vita simplicitate persistant, aut in eximia admodum charitate, quarum illa legi naturæ contraria, hæc vero, et si lege naturali præcepta, magis tamen optanda, quam speranda est. Monet hic, Patres Religiosorum ideo introduxisse communionem rerum negativam, qualis est primæva, ut non modo Religiosis charitatis exercitium reddatur familiare, sed suo etiam exemplo eandem doceant ceteros, eosque ad eandem excitent. Quando a communione primæva receditur, res, quæ fuerunt communes, fiunt singulorum, seu juri proprio subjiciuntur, ut is cuius res est, ab ejus usu licite arceat omnes, & eidem competit jus, de ea pro arbitrio suo disponendi: quod ipsum est Dominum. Quoniam autem pluribus in re indivisa Dominum competere pro parte rata potest; hinc oritur communio positiva, a primæva illa, quæ negativa est, differens, nec confundenda cum mixta, in qua res equidem sunt in Dominio universitatis, omnibus tamen non competit, nisi usus earundem indifferenter, prout scilicet unicuique opus fuerit, ita ut nemo debat Dominum pro rata in rebus indivisis. Communione mixtam Auctor esse monet eam, quæ est Religiosorum, quam cum vulgo cum positiva confundant Protestantes, votum paupertatis cum divitiis cœnobiorum pugnare ipsis videri, cum tamen hoc ipsum votum pulcherrime consentiat in communione mixta, in qua nemo in re ulla neque divisa, neque indivisa, Dominum habet, & singuli re utuntur tanquam communi, non tanquam propria, quæ est universitatis. Ceterum Dominum plenum tria jura involvit, nimis proprietatem, jus fruendi, & jus utendi, quorum illo de ipsa substantia, isto de fructu ejusdem, hoc denique de quovis usu, disponitur. Quoniam vero nemo actu de sua disponere potest, nisi eo in statu sit, ut eidem etiam competit potentia physica, de eadem pro arbitrio disponendi; ideo ad Dominum accedere debet possessio, de qua ipsa agit III. Auctor, quid inter possessorem bona ac malæfidei intersit, demonstrans. Naturaliter homo re sua aliter uti non debet, quam ut satisfaciat obligationi naturali, abuso lege naturali prohibito; vt tamen libertatis naturalis ipsis ab aliis permittendus etiam abusus est, quamdiu nil fecit contra jus eorum. Postquam igitur III. Auctor in genere docuit, quid Dominum sit, & quomodo idem exercendum; pluribus demonstrat, quomodo Dominum rerum, tam corporalium, mobilium, & immobilium, quam incorporalium, acquiratur, expendens simul, quid lex naturæ præcipiat de singulis modis acquirendi, qui in Jure Romano naturales appellantur; ubi haud exiguum deprehendens differentiam eorum, quæ III. Auctor demonstrat, a placitis Iectorum Romanorum. De his exponere, hic nimis longum foret; id igitur adhuc monemus, demonstraria Nostro, introductis Dominiis omnes hominis actiones liberas æquiparari rebus, quæ sunt in Domino ipsis, cum hoc sit principium secundissimum in multis aliis demonstrandis. Et quoniam res, quæ sunt in Dominio universim spectatæ, nullo attento earum discrimine, in patrimonio esse possunt, omnium autem bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium constituit, quid unicuique circa patrimonium (Cap. 3.) incumbat, quid Juris sit, Noster ostendit. Tandem III. Auctor inquit in obligationes, & Jura ex Domino oriunda. Pertinet huc obligatio, rem domino restituendi, si ea quomodounque in potestatem nostram venerit, damnum, culpa, vel dolo, datum, quocunque resarcendi, nemini inscio vel invito rem suam auferendi, quoctunque animo, vel de possessione rei immobiliis alios vi ejiciendi, aut eos defraudandi, porro rem suam vindicandi, furem, & prædonem, defraudatorem, turbatorem possessionis, & furium usus aut possessionis consilientem, puniendi, jus fundum immutandi, rem alienandi, & jus quoddam ad actum quemcunque vi dominii sibi licitum in alterum transferendi, res suas, earumque possessionem, defendendi, & quæ alia sunt, hisce agnata. In singulis III. Auctor descendit ad particularia, quæ singula sigillatim persequi, abhorret ab instituto nostro.

QUÆ.

QUÆSTIONES
DE JURE NATURALI
GUM ANIMADVERSIONIBUS IN OPUS
C L. W O L F I I
DE JURE NATURÆ
A U C T O R E
DOM. DE WATTEL
Ex Gallico in Latinum conversæ.

5
GOSTIONES
DE LIBRANATURA
CON TRANSLACIONES EN INGLES
C. J. ELLIOTT
DE LIBRANATURA
A GREGORY
D. M. DICKINSON
1850

ANIMADVERSIONES CL. VIRI DE VATTTEL

In Partem Secundam Juris Naturæ

C L. VVOLFII.

Pars II. §. 29. *In communione primæva etiam res industrielles & artificiales sunt communes.*

 St id verum ex hypothesi, dum singitur perfecta communitas sine ulla proprietate; sed nonne extra hypothesin, discriben magnum interest inter res tantum naturales, & industria vel artis fructus? Perfecta communio rerum naturalium pendet ab hominum æqualitate qui in dona naturæ eodem jure potiuntur. At qui industria sua aut fructum educavit, aut machinam aliquam construxit, num potiore jure non frueretur? Si enim quisque curare debet copiam & abun-

dantiam rerum necessiarum, utilium, & jucundarum, cum quisque sibi primum debeat quæ debet alteri, certe & indu in fructus industriae sua jus majus habet.

Sane hæc videtur esse origo domini vel proprietatis, quæ primævam communionem exclusit. Qui primus agrum coluit, profecto judicavit, fructus ejusdem agri ad ipsum pertinere, eosque sibi addixit, deinceps pa latim agrum ipsum sibi adscriptis, quem postea ceteri sunt imitati.

§. 85. *In simplicitate vitæ non alia homini boni notio est, quam quod bonum existimet, quod a tædio, sive molestia, vel dolore liberat &c.*

Pictura hæc vitæ simplicis vix agnoscitur. Non enim concipi potest ullum tempus, quo nullam aliam voluptatem homines cognoscerent, quam doloris vacuitatem. Bestias ipsas vide mus cognoscere voluptatem veram & bonum positivum. Ex. c. Canis satur panem recusat, at frustum carnis aspergit avide; manifesto indicio, eum præter expulsionem doloris cognoscere veram voluptatem. Homines ipsi in

vita simplici procul dubio cognoverunt *Notio boni alimenta differentia*, ideoque præter *in vita simplici*. satiatam famem voluptates alias expierunt. Quid? voluptates amoris! nunquid ad eas & homines & bellugas pellit solius doloris fuga? Evidem opinor viva quadam voluptate ad eas ferri cuncta animantia; nec tamen infiior, eam voluptatem in simplicitate vitæ, quam Wolfius singit sensu solo terminari potuisse.

§. 118. *Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo Dominium appellamus,*

§. 131. *Jus disponendi de ipsa substantia rei Proprietas dicitur.*

Definitio Dominii & Proprietatis. Distinguit Wolfius optimo consilio *Dominium & Proprietatem*. Quia tamen plerumque scriptores Galli vertunt nomen *Dominium* per *Proprietatem*; moneo me fortasse aliquando

conjugere aut confundere posse voces has *Dominium & Proprietatem*, sed tantum ubi distin^{tio}n^e non est necessaria.

§. 173. *Si quis in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus ea (re) uti frui velit, sive usum ejus sibi soli afferit, eandem dominio suo subjicit.* Vide Adnot.

Modus acquirendi Dominium in communione primæva. Non satis probare videtur auctor, cohensum, saltem tacitum, ceterorum hominum non esse necessarium, ut quis, cum prius viveret in primæva communione, exire ab ipsa, sibique tribueret proprietatem possit, aut dominium rei alicujus, præcipue fundi.

Allegat libertatem naturalem, ex qua potest homo, ut Auctor ait, judicare hanc, vel illam rem, e. g. fructum fundi, sibi esse necessariam, & mone re cum auctoritate ceteros eam ad se unum spectare. Verum ex ipso Wolfio in communione primæva nemo excludi potest ab usu rerum, quas obvias offendit, quo tempore iis indiget. Fingamus ergo, alios homines prope fundum transire momenta, quo hic sibi ejus arrogat dominium, eosdemque illis fructibus indigere, nonne jure capere possunt? Anne novus dominus jus habebit impediendi? Non videtur jure defendere posse nisi fructus, quos re ipsa carpit, & inibi est ut manducet. Quare originem *proprietatis* vel

out genus humanum excrescebat, spontanei vero terræ fructus non sufficiebant, ideoque industria atque ars necessariae fuerunt, quidam magis pro-

vidi opportunum esse senserunt, fructus reponere, & fundum colere, quam casu vivere: & quia jus habebant promiscue in omnia, fortasse jus proprium ad portionem certam circumscriperunt, reliqua omnia ceteris relinquendo, neminem ita lædendo neque ullam obstanti causam præbendo. Tunc labore suo peculiare jus acquisiverunt in fructus, in ea parte terræ provenientes, quam colebant. (Vide Animadversionem I. ad §. 29.). Ceteri imitatione ducti atque exemplo similia fecerunt. Ecce ortum *proprietatis & dominii*. Denus etiam, partem hominum vitæ erranti, & incultæ adhærentes, divisioni huic resistere voluisse; tunc, genere humano multiplicato, & a prima vitæ simplicitate recessente, communione promiscua hominibus jam nocente, bonorum proprietate jam redditâ necessaria ut conservationem & perfectionem suam tuerentur, unoquoque jus habente in ea quæ sibi necessaria sunt ad conservationem & perfectionem; tum, inquam, jure poterant etiam repellere quicunque aquam & inhocuam rerum partitionem impedire aggressus esset.

§. 320. In nota. Ponamus operarios jussu tuo effodere terram in fundo tuo . . . & intra ejus viscera reperiri mineras, aut minerale quoddam, in casu propositionis praesentiis (cum jus ea eruendi a te non fuerit occupatum) dubium non est, quin, quod inveniunt, sit operariorum, modo quod inveniunt occupare, adeoque occupando suum facere velint.

Non nihil dubito de hoc auctoris iudicio. Mihi videtur ad me spectare quid. quid continet fundus meus quia pars ejus est, ut mineralia; nec quisquam alius jure potest ea querere. Quod si molitiones & fossiones impero, laborent operarii nomine meo, mihi que jure competit quod detegunt etiam casu; secus est si ususfructarius, aut conductor, jure laborans in fundo quo fruitur, casu Thesaurum deprehendere. Illius esset Thesaurus nisi forte jus querendi quod terra tegit, ad fundi dominum spectaret. Verum haec omnia mihi videntur supervacanea: si enim fundum occupo, simul occupo omnes ejus usus mihi que jure tribuo. Consuetudo, & jus publicum omnium

nationum, non minus quam jus gentium communiter receptum, in hoc consentiunt, nullus certe Princeps pateretur exteror sibi Thesaurum sumere quem in territorio suo invenissent. Est enim Thesaurus hic nationalis, vel Principis quia agrum occupando, simul quid. quid ager continet, occuparunt. Jam agri vel regionis occupatio a natione aliqua facta, refert adamassim occupationem fundi a privato factam in statu naturae. Lege tantum civili Thesauri, mineralia &c. fere apud omnes populos non pertinent ad privatos quorum fundi sunt; persistunt enim in communione: sed certe pertinent ad ipsam nationem, vel Principem.

De rebus effossis in fundo alieno.

§. 323. Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collatur; proprium vincit commune.

Demonstratio hujus propositionis minus placet. Auctor enim nulla ratione allata ait: qui jure communi nti vult, cedere potius debet ei, qui jure uititur proprio, quam ut pretendere posse, hanc, in gratiam sui, juri proprio cedere debere. Hoc erat probandum. At ipsa propositio mitti vacillare videtur; nam E. C. jus proprium mihi est impediendi, ne quis transeat per fundum meum; tamen jus hoc cedit juri communi omnibus hominibus, si quis latrones fugiens cogeretur vitæ tuendæ causa per agrum meum transire. Neque dicas, ad eludendam difficultatem, me ex officio debete tran-

situ permittere: ita, sed non est sat. De casu tis; hic enim fugitus potest me co- collisionis gere ne ipsum impediam, quia jus inter jus meum proprium dominii existere ne- & pro- quivit cum lassione juris communis, prius.

Quoties jus proprium natura sua est tantum restrictio quæ legitime adhiberi potuit juri communi, in casu collisionis vincere debet, fluit enim ex ipsa notione dominii & juris proprii, & haec est norma judicandi quæstiones in hoc genere. Fingamus e.g. campum relictum ab omnibus, aut omnibus ad venandum & pascendum communem: fingamus etiam, me par-

tem

tem campi hujus acquirere, ut in horum convertam: jam non licet amplius sine assensu meo cuilibet in horto meo venari; quoniam enim legitime jus proprium acquisivi in hanc terræ partem, legitime coarctavi jus commune venandi.

Contra fingamus, navigationem fluvii alicujus esse communem & liberam; in tractu autem quodam illius sibi quendam sumere jus piscandi: nunc quid is impedire poterit alios a navigatione, dum pescatur, quod studium suum turbent? minime vero: quandiu enim fluvii dominium non acquirit, jus piscandi non obtinet, nisi quantum permittit jus commune navigandi.

Quoties autem jus proprium & commune sibi obstant in eadem re, jus proprium vincit; est enim manifesta

exceptio restrictioque vera ac legitima juris communis.

In exemplo paulo ante allato, si qui in vineam meam irrumptit vitæ servandæ causa ingredi nequit sine vita meæ ipsius evidenti periculo, ingressum prohibere possum: nullum enim esset jus meum proprietatis & dominii nisi in iisdem circumstantiis unius ejusdemque rei, quæ venit in quæstionem, mihi possessionem adsciscat. Ita navis tempestate acta potest jure communi in portum quemlibet confugere: at si pestilencia infecta sit, portus dominus asylum negare potest, cum enim portus hic salutem duobus simul afferre nequeat, jus proprium exceptiōnem necessariam inducit in jus commune; proprietas enim eo tendit, ut constituat jus prælatoris in eadem re.

§. 341. Nova species ex aliena materia facta abduc communis erit domino materiæ, & speciei auctori, pro rata ejus, quanti unumquodque est, etiam si hic in mala fide veretur, b. c. etiam si norit, materiam esse alterius.

De speciatione. Id verum, si quæstio sit tantum in genere, quantum ad utrumvis spectat, si pacifice convenient. Quod si convenire nequeant, & quæstio sit, utri res adjudicanda, non videtur dubitandum quin ratio habenda sit malæ fidei, vel solius erroris, in eo qui rei formam mutavit. Probavit auctor in paragraphe præcedenti, si quis adhibuit materiam alterius, rem elaboratam in communi pertinere ad materiæ dominum & artificem pro rata materiæ & artificii; idque probavit ex eo, quod meum me invito non potest evadere tuum, sed hoc admitti nequit, sine hac conditione: nisi culpa mea rei amittendæ periculum eveniat. Si enim culpa mea, vel errore, ac præcipue mala fide, eo rem adduxi, ut alter necessario amittat rem suam, aut usu

ejus se privet, nisi meæ jacturam faciat, quo jure damnum ipsi creabo, ut jacturam evitem quam ipse præparavi? Profecto magnum discrimen est inter *specifikatorem* malæ fidei qui alienam rem opere permutavit, & rei ejusdem dominum: hic invitus nihil amittere debet: ille ultro periculum subit operam suam amittendi. Videatur ergo generatim dominus materiæ præferendus artifici malæ fidei, qui novam formam induxit in hanc materiam.

Sed aliæ adhuc circumstantiæ considerandæ sunt unde cognoscatur verum jus domini supra eum, qui re usus est ipso invito; hujusmodi est ejus indigentia materiæ suæ, usus quem adhibere poterat, aut poterit, aut voler, rei arte laboratæ &c. Alia

ex parte videndum, nunquid dominus aliquid contulerit in factum; præterea quænam conditio & dispositio fuerit artificis; utrum egerit ignorantia invincibili an vincibili, an fide mala, atque hoc, qua mente & qua præsumtione: quæ omnia materiæ dominus potest ac debet pensare magis, vel minus, dum materiam suam reclamat & punire vult artificem, qui se invito eam elaboravit. Ex.gr. lignum reposui ad ignem, idque necessitate sculptor statuam facit: supervenio, & juri meo atque indigentia urgenti cedens statuam comburo: nunquid artifex jure queri potest? Operam suam juste amittit, temere enim egit; neque ego ipsius culpa damnum pati debo. At si indigentia non ureat, ceteras omnes circumstantias considerare debo: ex.c. non possum mihi arrogare ac vendere statuam, nisi pensato opere sculptoris, dummodo ipsum erroris aut malæ fidei causa punire nolim. Quod si res est parvi

momenti opus autem magni pretii; puto cum Barbeirac materiæ dominuni recipere posse ac debere justam compensationem; artifex enim non immrito putare potuit, sibi rem vilem facile venditum iri.

Extra hunc casum, quoties artifex, aut errore, aut mala fide, formam novam inducit materiæ alienæ, artefactum ad materiæ dominum spectat si velit, ratione habita operæ artificis; idque ex eo, quod ait Wolfius ipse, quod dominus invitus rem suam amittere non debet, nulla tua culpa interveniente quod artifex allegare nequit pro se ipso.

Contra si materia adhibita fuerit domini culpa, opus ad artificem spectat, qui tantum materiæ pretium solvere debet. Denique, si nec domini, nec artificis ulla culpa existat, opus erit utriusque commune, & unusquisque partem ejus quod suum est in pretio consequetur.

§. 374. *Ripæ, qua termini fundi seu agri, sunt ejus cuius est fundus, seu ager fluvio adjacens, qua pars alvei, ejus cuius alveus est. Unde porro sequitur, ripas oppositas, qua terminos fundorum & agrorum in diversorum dominio esse posse, et si qua extremitates alvei in unius dominio sint.*

Duplex hoc dominium repugnare videtur: quoniam enim dominium est jus disponendi de substantia ipsa rei, quomodo duo simul dominium habere possunt unius ejusdemque rei, nisi forte ea possideant in communi, & in individuo? Secus est de ripis fluminum: aut enim sunt pars alvei aut pars agri adjacentis; si hoc, pertinent ad dominum fundi, tantum cum hac

servitute ut alveum constituant, & fluvium contineant, ita ut dominus nihil moliri possit huic usui repugnans ex.grat. incisiones, quibus aquæ fluviij dilaberentur. Sæpe ripa significat partem alvei, quæ plerumque sicca manet. Tunc autem est alvei pars, & pertinet ad dominum fluviij atque alvei.

Cui sp. dient ripæ fluminum.

§. 377. Si fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro tuo; possessionem agri amittis; alveus novus, qua alveus ejus est cuius est flumen.

Quid juris, alveo fluminis, mutato. Hæc sententia non videtur consona juri naturæ, ideoque nec gentium iuri. Eo casu fluvius perit antiquo domino & nascitur domino fundi, per quem modo fluit. Mosella pertinet

Obiectio in jurisconsultos Romanos. Obiectio ad electorem Trevirensem, quamdiu trajicit ipsius territorium: quid si cursum mutet infra Thionvillam, & jam trajiciat regiones Flandricas, num electoris dominium in alveo novo fluven persequetur? Quod pronunciat auctor, locum haberet in ea regione

qua fluvius alveum mutaret, territrio non mutato. At hoc alia de causa, quia scilicet fluvii pertinent ad rem publicam & Principem intra finem ditionis, quacumque fluant.

§. 379. & 380. In Notis. Poterat adhuc urgere auctor contra Romanos Jurisconsultos, agros vicinos alvei novi, nequaquam fluvio terminari, sed esse ex numero eorum, qui limitati vel assignati dicuntur, ideoque non gaudere jure alluvionis.

§. 586. Si ex re mea non amplius extante factus es locupletior, tantum mihi restituere teneris, in quantum locupletior factus es.

De restitu- Si hujus propositionis hic sensus est, ratione lucri me reddere debere quidquid lucratus ex re alterius sum, ex re ad alium pertinente, nec ex re aliæ sum, amplius existente; non viderur omnino vera, & eo sensu demonstratio vacillat. Pendet enim ab hoc principio: *nemo locupletior fieri debet ex damno alterius*, ideoque eadit, si dominum reficio; ex quo consequitur, tantum solvendum esse pretium rei non amplius existentis, & damna compensanda & lucrcessantia, si qua sint. Nonne cum domino pacisci licet de pretio, etsi hoc non æquet lucrum totum? hæc ipsa est quæstio, quæ judicanda videntur, judicium autem pendet a circumstantiis pluribus. Si finigamus, quod verisimile est dominum præsentem usurum fuisse re sua eodem modo ac tu usus es, omne lucrum ei restituere debes, non enim agere potuisti, nisi ipsius nomine; tantum si negotiatio lucrosa fuit, tibi mercedem, vel præmium debet, ut tu

illi compensationem, si damnosa. E. e. si mercator intulit in navem tuam frumentum ut illud in statutum portum, quo se magno pretio venditum sperat, transferres; tu autem transeundo prope portum fame obfessum, frumentum vendas, procul dubio totum pretium mercatori reddere debes. Quoties autem mercator ipse secus acturus fuisset, puto, ipsum constitendum esse eo loco & statu, quo fuisset, nisi tu ipsius mercem alienasses; insuper, si culpa aut negligentia non vacas, jure te ab illo punitum iri, quod eo inscio vel invito ejusdem rem vendideris.

Oportet etiam cogitare, utrum arbitrio suo dominum in discrimen rei amittendæ conjecteris; utrum solvendo fueris, si res male vertisset. Nam in primo casu, omne lucrum ipsi debetur, quippe cum ejus periculo res acta sit, ipsius merce lucrum acquistum, ideoque ejus nomine actum.

Ex.

Ex. gr. Vicarius impotens utitur pecunia domini, ut jura quædam forensia vel negotiosa tempore periculoso emat, *actiones* vel lucra crescunt; hæc lucra spectant ad ipsum dominum. In altero casu dominus compensandus tantum, & jus habet puniendo eum qui injuria ipso inconsulto usus est bonis ejus, ex. gr. idem Vicarius decem aureos sumit ex area domini, quos est solvendo; emit titulum ad Ludum publicum; si fortuna ipsi faciet, lucrum acquirit, sed aureos red-

dere debet, cum censu congruo, do minus autem jus habet puniendi.

Tandem distingui potest alia ratio, ubi res ipsa exhibita deprehenditur lucrum peperisse, ita ut nulla alia res ejusdem speciei idem efficere potuisset; hic enim lucrum totum est domini rei ex. gr. mihi est velocissimus equus cuius pretium centum aureorum. Qui dam me inscio descendit in certamen cursus, ducentos aureos pro premio vincit; sed perit equus: aurei ducenti mihi debentur: acquisiti sunt enim equo meo.

§. 610. Impensæ necessariæ utilibus præferendæ.

Manifestum hoc, ratione unius ejusdemque rei: sed ratione duarum rerum, non satis evidens: *Homo*, inquit Wolfius, conservare tenetur quantum potest quidquid possidet. Cur? quia patrimonium & conservare & augere pro viribus tenetur (§. 608.). Fingamus me duplo meliorem reddere possessionem, quæ mille estimatur; sed hoc fieri non posse, nisi neglecta & relieta possessione cuius pretium est certum. Nonne hæc relinquenda ea ipsa de causa, quam affert Auctor, cum patrimonium meum augeatur nongen-

tis? Addit etiam Wolfius (*not. §. 608.*) *Utrum teneri hominem conservare res propter impensæ necessariæ utilibus præferendæ.* At si unam conservare ne quo, nisi negligam augmentum alterius multo amplius, nonne utilius præferre debeo? res conservata tum evaderet pernitsiosa; non enim existit nisi per jaæturam rei melioris: ergo hæc propositio non est generatim vera. Quod si intelligantur impensæ, aut instauraciones ejusdem rei, non est operæ pretium laborare, ut ostendatur, instauraciones necessarias ad fundi conservacionem præferendas esse utilibus tantum.

§. 626. Impensæ utiles, quibus res utilior facta possessori b. f. restituenda non sunt, nisi quatenus domino æque utiles sunt, vel in quantum res pretiosior facta.

Pars prima propositionis hujus non videtur vera: non sunt restituenda impensæ utiles possessori bona fidei, nisi sub iisdem conditionibus, quas possessori malæ fidei tribuit; id est nisi quatenus hujusmodi impensæ, rem magis utilem, & pretiosam domino reddiderunt; aliter enim non sunt utiles. Si possessor bona fidei non tenetur de impensis suis erga dominum, an ne hic damnum pati debet, quod alter possedit ejus bonum, eique re-

stituere impensas, quæ illi soli erant *De restituendis impensis utilibus possessori bona fidei.* Saltem æqualitas servanda inter duas personas: qui jaæturam facit si. ne culpa alterius, aut utilitate, jaæturam ipse solam ferre debet. Fateor tamen, quia possessor bona fidei ab omni culpa vacat, dominum ex lege æquitatis hujusmodi impensas compensatione debere, quoad fieri potest sine gravi ejus incomodo. Possessor autem malæ fidei nullam compensationem meretur.

§. 628. *Impensæ voluptuariæ, quæ tolli nequeunt simpliciter, vel sine rei detrimen-*

to, possessori bonæ fidei restituendæ, quanti sunt semper restitutionis rei.

De resti-
tuendis im-
pensis volu-
tuariis.

In hanc propositionem eadem animadverto: non enim vera est, nisi addendo *quanti sunt domino*; hinc enim tantum dominus fieret ditior, nisi impensas restituat: cur enim restituam impensas tantum voluptatis causa factas, si hæc ornamenta aut nulli utilitati mihi sunt, aut fortuna mea non sinit sumptum hunc facere? Ex. gr. in hereditate mea extat domus solida & commoda, me absente quidam possessor bonæ fidei valde dives, domum hanc reficit auro ac signis superbam; hortulum meum convertit in viridarium, pometum autem in amœ-

num lucum. Anne ego illi hereditatem meam relinquere cogar, quia tot impensas reddere nequeo? Potius hominem ita alloquor; parva mea domus mihi satis erat, imo magis conveniebat; satis sit, me pati damnum horti & pometi fructuosi, quæ tu, amice, in colores & umbras inutiles convertisti. Laudo principium *non oportere dites cere* bonis alterius: verum hic dominus nequaquam ditior est, & si fundus ejus ornatus fuerit &, quoad alios, majoris pretii evaserit.

§. 631. Quoniam damnum pro casuali habendum, si *damnum tuum colliditur cum damno alterius*, uterque autem culpa vacet; *damnum ejus esse debet qui* *damnum casuale patiatur necesse est*: & in adn. Concludit Auctor: *hinc ostendi poterat, possessori bonæ fidei restituendas esse & utiles & voluptuarias im-*

pensis, non attento damno, si quod inde patiatur dominus. Damnum enim

hoc in praesenti casu habendum pro casuali adeoque ferendum cui res perit.

Ego quidem contrarium potius concluderem. Calamitas est, si possessor bonæ fidei amittit impensas, quas fecit in ornanda domo mea, impensas mihi prorsus inutiles, vel potius nocentes, ideoque non restituendas. Aequalitas juris servanda. Si res deterior facta est apud possessorem bonæ fidei, etiam culpa ipsius, Auctor judicat (§. 620.) accipiemad a domino, prot ut se habet sine compensatione. Cur

autem damnum hoc pati debeat? quia non potest imputare possessorem bonæ fidei, *damnum hoc debet putare casuale*. *Casuale autem damnum est ejus cui res perit*. Ergo pari jure possessor bonæ fidei ferre debet impensas quas voluptatis causa fecit, inutiles domino. Hæc enim jactura imputari domino nequit, & possessori ipsi accidit, *ei res perit*.

§. 645. *Si animalia quædam aluntur propter solum usum, quicunque tandem is fuerit, dominus sine pabuli restituzione animal suum recipere debet.*

Utrum re-
stituendum
pabulum in
animalia
inventa
consum-
ptum.

In adnotatione autem assertur exemplum canum, pavonum aliarumque avium quæ voluptatis causa aluntur. Verum canis aut pavonis usus domi-

num juvat, nihil autem inventorem. Quare dominus inventori canis, vel pavonis sui, pabulum restituere, vel solvere debet.

FINIS SEGUNDÆ PARTIS.

JURIS

JURIS NATURÆ

PARS SECUNDA.

De Dominio ac inde resultantibus Juribus, cumque iis connexis
obligationibus.

CAPUT PRIMUM.

De primæva rerum Communione.

§. 1.

Jus rerum dicitur, quod homini competit respectu rerum.

Ita ius ad eas res homini natura competens, ut scilicet eas in cibum ac potum capere liceat, quæ corpus alere possunt (§. 383. P. I. Jur. nat.), ad jus rerum spectat.

*Jus rerum
quodnam
sit.*

§. 2.

Jus commune vocamus jus idem, quod pluribus simul competit: *Proprium* vero *Jus commune*, quod uni cuidam homini in singulari soli competit.

Ita jus natura homini competens ad eas res, quæ corpus alere possunt, jus commune est, quia omnibus hominibus simul competit, ita ut eandem numero rem in cibum vel potum capere liceat, cui libuerit. Inferius autem patet, dominum esse jus proprium, quod soli domino competit. Notandum vero subinde aliquos considerari tanquam unum hominem seu personam unam in oppositione ad alios ab ipsis diversos: quo respectu jus quoddam etiam ipsius proprium dicitur. Ex. gr. Potestas parentum in liberis est jus, quod solis parentibus competit, non vero homini cuidam alii. Quamobrem ea respectu hominum ceterorum, qui parentes non sunt, jus proprium dicitur. Ceterum ad evi-

tandam æquivationem (§. 143. *Dise. pralim.*) nam dicavocabulum juris semper sumimus pro facultate tur. morali agendi (§. 156. p. I. *Phil. pract. univ.*), nunquam vero pro lege: quo in posteriore significati *commune omnium hominum* jus dicuntur leges, quibus omnes populi utuntur; *Romanorum* vero *proprium* vocantur leges, quas populus Romanus sibi constituit §. I. Institut. de J. N. G. & C. Denique nec hoc prætermittendum, quod identitatem non aliter intelligamus, quam quem definivimus in *Philosophia prima* (§. 181. *Ontol.*), ne quez certo respectu eadem dicuntur habeantur pro iisdem omni respectu.

§. 3.

Communio rei, est jus commune rei ejusdem, hoc est, jus idem pluribus rei quid sit. mul respectu ejusdem rei competens (§. 1. 2.).

Definimus communionem rerum in genere, ut definitio valeat de qualibet ejus specie, tum ea, quæ inter jura homini connata refertur, tum alia quacunque, quæ a dominio penderit. Ita natura homini competit jus ad res, quæ corpus alere possunt (§. 388. part. 1. Jur. nat.). Cuilibet igitur homini licet earum quamcumque in cibum ac potum capere, nec natura definitum est, quam hic, vel ille capere debeat. Hoc ipsum jus dicitur communio rerum. Similiter primi Christiani Actor. II. 44. 45. omnia, quæ habebant, in unam massam conferebant, & di-

stribuebatur singulis, prout cuique opus erat. Jus adeo singulis erat isdem rebus utendi, prout necessitatibus suis succurrendum erat. Hoc jus erat rerum, quas ceteri integer habebat communio. Morem hunc imitantur Religiosi in coenobii, quorum singuli nihil proprii habent, singulorum autem necessitatibus propiscitur ex communi massa, prout unicuique opus est. Vid. van Espen in Appendice ad Vindicias Dissert. Canon. de peculiaritate & simonia cap. 1. §. 5. f. 65. a.

§. 4.

Res communes. Hinc **Res communes** dicuntur, ad quas pluribus idem jus competit.

Hinc natura res communes sunt, quæ cibo ac potui inserviunt (not. §. 2.). Et primorum christianorum omnia dicuntur sive communia,

§. 5.

Quænam Res singulares aut, si mavis, **Res singulorum** dicuntur, ad quas proprium singulare cuidam competit, hoc est, ad quas homini cuidam in singulari soli jus aliquod competit (§. 2.).

Ex. grat. Si tibi soli competit jus percipiendi fructus arboris cuiusdam, nec licet alteri cuiusque proprio ausu aliquem horum fructuum percipere; fructus isti dicuntur res singulares, seu in numerum rerum, quæ singulorum sunt,

referendæ. Similiter si tibi soli competit jus colendi hunc agrum & fruges, quas profert, colligendi; ager & fruges erunt res singulares, seu, tam ager, quam fruges pertinent ad res singulorum.

§. 6.

Res nullius **Res nullius** sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium.

**quænam
sunt.**

Ita aves per aerem volitantes res nullius sunt, per aerem volitat, jus quoddam proprium componiam nemini hominum in hanc avem, quæ petit.

§. 7.

Quales sunt **Natura res omnes corporales** sunt **communes**; quælibet earum est nullius. Quo res corporacione rei nomine venit ens omne, quod homini usui esse potest, veluti ad vitam naturam conservandam, & commode ac jucunde transfigendam, vel ad animæ corporisque perfectionem quomodo cumque promovendam (§. 495. part. 1. Jur. nat.); jus autem natura homini competit ad ea omnia, sine quibus obligationi suæ naturali, qualis est ea ad vitam conservandam (§. 350. part. 1. Jur. nat.), & commode ac jucunde transfigendam (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.), nec non ad animæ corporisque perfectionem promovendam (§. 173. part. 1. Jur. nat.), satisfacere nequit (§. 159. part. 1. Phil. præf. univ.); homini cuilibet competit inde-

differenter jus ad res omnes, quæ in mundo sensu percipi possunt, adeoque corporales (§. 496. part. 1. *Jur. nat.*), sine quibus obligationi suæ naturali satisfacere nequit, consequenter quæ quomodocunque usui ipsi esse possunt. Quoniam adeo idem jus hominibus in universum omnibus ad res omnes corporales in hoc mundo adspectabili natura competit, per *demonstrata*, communes vero omnium hominum sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.); res corporales omnes in hoc mundo adspectabili natura communes sunt. *Quod erat primum.*

Quoniam hominibus in universum omnibus natura competit jus ad res corporales omnes in hoc mundo adspectabili per *demonstrata*; nemini eorum in singulari soli jus quoddam in hanc rem competere potest, quod non etiam competit ceteris, consequenter nulla datur in hoc mundo adspectabili res corporalis, ad quam homini cuidam in singulari jus proprium competit (§. 2.). Quare cum res nullius sit, ad quam nemini jus proprium competit (§. 6.); unaquilibet rerum corporalium in hoc mundo adspectabili res nullius est. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ita ostenditur. Natura homines omnes æquales sunt (§. 81. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque eadem omnium jura (§. 78. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter idem quoque jus omnibus competit ad eas res, quæ usui ipsorum quomodocunque interfici possunt (§. 159. *Phil. pract. univ.*), adeoque ad res omnes corporales (§. 495. 496. *Jur. nat.*), neque adeo uni soli natura competere potest aliquid jus in hanc rem, quod non eodem modo competit ceteris. Enimvero communes sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.), & nullius sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.), consequenter jus quoddam ipsi in singulari soli (§. 2.). Natura igitur res omnes corporales communes sunt earumque quilibet nullius est.

Per demonstrationem priorem pater communionem rerum habere rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominum; per posteriorem vero liquet, eandem convenire naturali hominum æqualitati. Etenim obligatio legis naturalis rationem sufficientem in natura ac essentia hominis rerumque habet (§. 143. p. 1. *Phil. pract. univ.*), ex ea vero descendit jus ad omnia, sine quibus eidem latissimi nequit (§. 159. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter ad res omnes corporales (§. 495. 496. part. 1. *Jur. nat.*), prout unicuique opus fuerit. Quod adeo res sunt communes, rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominis deprehendimus. Enimvero nullo modo ex essentia & natura tua exculpes rationem, quod tibi soli competit jus ad hanc rem in singulari, ita ut ea tantummodo pateat tuis usibus, ab ejus autem usu arceantur ceteri omnes. Videmus itaque natura non dari res singularum (§. 5.), sed omnes esse communes. Quamobrem legi naturæ non repugnat, res omnes esse communes, quemadmodum visum est nonnullis Jctis, veluti *Stranckio* in Dissertatione de imperio maris c. 1. & *Oldendorpio* apud *Schardium* in Lexico Juridico voce *Communio rerum omnium*. Conf. *Mulieris ad Struvium Exercit.* 3. lib. 1. tit. 8. §. 75.

not. a. Rectius: *omnino*. *Ambrosius offic.* lib. I. c. 28. Natura, inquit, jus commune generavit. Quoniam hoc jus fluit ex essentia & natura hominum ac brutorum communi, quemadmodum principia demonstrationis prioris aperie loquuntur, si rite expendantur eorundem demonstrationes, imaginem hujus juris etiam videmus in brutis, quatenus unumquodque eorum ex iis rebus, quæ usui ipsius interficiunt, arripit eas, quæ obviæ sunt, nulli eorum re quadam in singulari per naturam assignata. Demonstratione posterior communionem rerum omnium deducit ex naturali hominum æqualitate, adeoque dubitari nequit, quod eadem naturali hominum æqualitatibus convenient. Quamdiu nimis res sunt communes, nemo hominum deterioris conditionis est altero: unicuique enim adsunt ea, quibus opus habet ut vitam legi naturæ conformem agere naturaliè felicitatem, cuius capax est, consequi valeat. Äqualitas hominum naturalis æstimanda est ex identitate juris ad ea, quibus indiget, non vero ex quantitate eorum, quibus ad usus suos opus habet. Neque enim communio rerum requirit, ut unicuique tantundem tribuatur, quemadmodum mox clarius elucescat.

§. 8.

Natura non dantur res singularum. Etenim natura res quilibet corporalis nullius est (§. 7.), consequenter nemini ad earum quandam in singulari jus pro singulorum prium.

rium competit (§. 6.). Quoniam itaque res singulorum non sunt, ad quas nemini in singulari jus proprium competit (§. 5.); natura non dantur res singulorum.

§. 9.

Communio primæva Rerum omnium corporalium communio natura toti humano generi competens *Communio rerum primæva* dicitur. *quid sit.*

Realitas hujus definitionis patet per propositionem præcedentem, qua evicimus, natura res omnes corporales esse communes, quamlibet vero earum esse nullius. Dicit autem suevit communio rerum primæva, quæ natura toti humano generi competit, quia dominiorum origo concipi nequit, nisi præsupposita rerum omnium communione, utpote quæ ex essentia & natura hominis, seu iis, quæ homini natura insunt, deduci nequit, quemadmodum inde fluit communio rerum, nec res singulorum da-

ri concipi potest, nisi præsupponas, omnes fuisse communes, prout ex sequentibus constabit. Quamvis adeo communio rerum primæva non amplius subsistat: non tamen ideo supervacaneum censendum est accurate in eandem inquire, ut tota quanta pateat. Neque enim solum origini dominiorum lucem affundit, sed multa admodum dantur Jurisprudentias naturalis capita, quæ sine ista non intelliguntur.

§. 10.

Quale sit Communio rerum primæva est jus connatum. Competit enim toti generi humano natura (§. 9.), adeoque per essentiam & naturam humanam (§. 32. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter posita essentia & natura hominis ponitur. Quoniam itaque jus connatum omne ponitur posita essentia & natura hominis (§. 28. part. 1. *Jur. nat.*), non vero, quod eidem opponitur (§. 26. 35. part. 1. *Jur. nat.*), jus acquisitum (§. 36. part. 1. *Jur. nat.*); communio rerum primæva jus connatum est.

Quodsi definitiones juris connati & acquisiti (§. 26. 35. part. 1. *Jur. nat.*) inter se contuleris, statim apparebit jus naturale omne vel esse connatum, vel acquisitum, consequenter cum illud ponatur posita essentia & natura hominis, hoc vero eadem sola posita nondum ponatur (§. 28. 36. part. 1. *Jur. nat.*), jus illud con-

natum esse, quod essentia & natura hominis posita ponitur, adeoque quod rationem sufficiensem in ea agnoscit sola (§. 118. *Ontol.*). Unde patet utramque propositionem posse convertere, ut adeo conversas demum demonstrari non fuerit opus.

§. 11.

In quo statu Quoniam status naturalis originarius determinatur per jura connata communio tasque obligationes (§. 128. part. 1. *Jur. nat.*), communio autem rerum primærum obtinava jus connatum est (§. 10.); communio rerum primæva obtinuit in statu naturali nuerit. *originario.*

Non loquimur hic de qualibet communione, sed tantummodo primæva. Quamobrem non est quod objicias communionem rerum adhuc subsistere posse cum in statu adventitio, dominiorum rerum introductis & imperiis particularibus, tum in specie etiam civili, introductis imperiis civilibus, exemplo Monachorum in cœnobitis, quorum omnia sunt communia, singulorum nihil est, et si cœnobia habeant res in dominio, monachi subsunt superiori vivantque in civili-

tibus. Communio enim ista particularis non est eadem cum primæva, etiæ eam imitetur. Nec inutilibus objectionibus, quales plures præseruum hodie protruduntur, locus est. Diximus enim in propositione tantummodo, communionem rerum primævam in statu naturali originario obtinere: id quod impugnari nullo modo potest. Postea vero videbimus, quid in ea immutet status adventitius.

§. 12.

§. 12.

Usum rerum necessarium appellamus eum, qui ad hoc requiritur, ut obliga- *Usus neces-*
sationi nostræ naturali satisficiamus. *sarius qui-*
nam dicat-

Ex. gr. Homo corpus suum conservare debet (§. 349. part. 1. *Jur. nat.*). *Quare cum sine ci-*
bo ac potu idem conservare nequeat (§. 380. part. 1. *Jur. nat.*), *usus earum rerum, quæ ci-*
bo ac potui inserviunt, necessarius est. *Patet*
idem eodem modo de usu rerum, quæ ad vi-

tam commode ac jucunde transigendam requi-
runtur (§. 466. 471. part. 1. *Jur. nat.*). *Dicitur*
nimirum necessarius intuitu ejus, quod ab ho-
mine fieri debet. *Tolle enim rerum usum, ne-*
que amplius fieri poterit, quod fieri debet,

§. 13.

Usus rerum non modo necessariarum, verum etiam utilium & voluptuariorum ne- *Quarum-*
cessarius est. *Quoniam res necessaria sunt, quæ ad vitæ ac sanitatis conserva-*
tionem & animam perficiendam requiruntur (§. 449. part. 1. *Jur. nat.*, *utiles ve-*
detur usus *ro, quæ ad vitam commode degendam* (§. 500. part. 1. *Jur. nat.*), & *jucundæ nece-*
ssarij *denique, quæ ad eam jucunde transigendam faciunt* (§. 501. part. 1. *Jur. nat.*);
rerum necessariarum usus requiritur ad vitæ ac sanitatis conservationem & ani-
mam perficiendam, usus vero utilium ad vitæ commoditatem & usus volu-
ptuariorum ad ejusdem jucunditatem. *Enimvero homo non modo obligatur ad*
vitam & sanitatem conservandam (§. 350. 393. part. 1. *Jur. nat.*), *verum etiam*
ad vitam commode ac jucunde transigendam (§. 466. 471. part. 1. *Jur. nat.*). *Usus*
adeo non modo rerum necessariarum, verum etiam utilium & voluptuariorum ad
hoc requiritur, ut obligationi naturali satisficiat. *Quoniam itaque usus rerum*
necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisficia-
mus (§. 12.); *usus non modo rerum necessariarum, verum etiam utilium &*
voluptuariorum necessarius est.

Ne præsens propositio in perversum sensum
trahatur, non modo probe perpendendum est,
quo sensu usus rerum dicatur necessarius (not.
§. 12.), verum etiam definitiones commoditatis
ac jucunditatis vitæ animo sunt recolenda (§. 465-
*470. part. 1. *Jur. nat.*), *ut definitiones rerum*
utilium & voluptuariorum non contra mentem
nostram explicitentur. *Si vitam commode ac ju-*
cunde transigere debes, usus rerum utilium &
voluptuariorum non minus necessarius est, quam
usus necessariarum, si corpus vivum ac sanum
conservare velis. *Sicuti impossibile est, ut sine**

usu rerum necessariarum vita ac sanitas conser-
vetur, ita etiam fieri nequit, ut sine usu re-
rum utilium & voluptuariorum vita sit com-
moda & jucunda. *Distinguendus etiam est usus*
ab abuso. *Quemadmodum enim rerum necesa-*
riarum vita ac sanitas destruitur aut in pericu-
lum adducitur: ita etiam abuso rerum utilium
& voluptuariorum non consultur commoditati
ac jucunditatit vitæ. *Modo ex notionibus deter-*
minatis fluant ratiocinia, omnia sese rite ha-
bent.

§. 14.

Lex naturæ homini tribuit usum necessarium rerum non minus utilium & volu- *Qualis re-*
ptuariorum, quam necessariarum. *Usus enim rerum necessarius ad hoc requiri-*
tur, ut obligationi nostræ naturali satisficiat (§. 12.). *Quoniam itaque lex na-*
turæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisficeri nequit (§.
*159. part. 1. *Phil. nat.*); omnem omnino usum rerum necessariuum homini tri-*
but. Sed usus rerum non modo necessariarum, verum etiam utilium & volu-
ptuariorum necessarius (§. 13.). *Lex igitur naturæ homini tribuit usum necesi-*
sarium non minus rerum utilium & voluptuariorum, quam necessariarum.

Legi naturæ non minus convenit, ut neceſſa-
riarum, quam necessariarum, quantum in po-
litione faciamus usum rerum utilium & voluptua-
riarum, quam necessariarum, quantum in po-
litione nostra est. A vero igitur aberrant, qui
omneſſi

omnem rerum utilium & voluptuarium usum promiscue damnant & pro abuso habent, nec nisi necessarium licitum pronunciant. Aberrant non alia de causa, quam quod confusa rerum

utilium & voluptuarium notione deludantur, cui tacite admiscent, quæ ex eadem exulare debent ea non agnoscentes, quæ homo sibi metipsu

§. 15.

Quinam Rerum omnium necessiarum, utilium & voluptuarium usus necessarius licitus rerum usus Lex enim naturæ hominibus tribuit utrum necessarium rerum non minus utilitus.

lex & voluptuarium, quam necessariarum (§. 14.), adeoque jus eum faciendi confert (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque licitum est omne, quod agendi jus habemus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); rerum omnium necessiarum, utilium & voluptuarium usus necessarius licitus est.

Si usus rerum utilium aut voluptuarium esset illicitus; ad eum omittendum obligaremur (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum res utiles faciant ad vitæ commoditatem (§. 500. part. 1. Jur. nat.), voluptuarie vero ad jucunditatem (§. 501. part. 1. Jur. nat.); homini prohibitus esset vitam commode ac jucunde transfigere contrarium vero ostendimus (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.). Poterat earumdem rerum usus licitus etiam ostendi. hoc modo.

do. Homini jus est ad omnia, quæ quomodo cunque ad vitæ commoditatem & jucunditatem faciunt, & ad omnes actus huc requisitos (§. 468. 472. part. 1. Jur. nat.), adeoque etiam ad usum necessarium faciendum rerum utilium & voluptuarium (§. 500. 501. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque licitum est, ad quod faciendum jus habemus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univers.). Rerum utilium & voluptuarium usus necessarius licitus est.

§. 16.

Quenam res illæ usū consumi dicuntur, quarum nullus fieri potest usus, nisi intereant.

res usu consumi dicantur.

Coincidit hæc definitio cum ea, quam tradidit Connarus lib. 7. c. 3. n. 4. id quod ideo monemus, ne videamur definitissime, quæ definiri vulgo non solent, ac ideo definitione nulla indigere putantur. Dari autem istiusmodi res, ex-

perientia docet. Tales nimirum sunt, quæ usum alimentorum & medicamentorum præbent. Taliæ etiam sunt ligna, quæ caloris necessarii causa cremantur.

§. 17.

Destructio rerum quid sit.

Res destrui dicuntur, quæ facto quodam nostro intereunt.

Ita destruuntur poma, quæ comedimus, cum in ore masticata & in ventriculo digesta pomæ esse desinant. Similiter destruuntur ligna, quæ a nobis concremantur.

§. 18.

Quasnam res, quæ usū consumuntur, usus necessarii gratia destruere licet. Rerum enim, res destru. quæ usū consumuntur, nullus fieri potest usus, nisi intereant (§. 16.), con- sequenter nisi a nobis destruantur (§. 17.). Quoniam itaque rerum omnium tam necessiarum, quam utilium & voluptuarium usus necessarius licitus (§. 15.); res quoque omnes, quæ usū consumuntur, usus necessarii gratia destruere licet.

Imaginem hujus juris videmus in animalibus brutis tam carnivoris, quæ non nisi carne aliorum animalium aluntur, quam iis, quæ plantis aut fructibus arborum vescuntur. Natura enim feruntur ad sui conservationem: quod ut fieri possit, cibo conveniente utantur necesse est. Quamobrem cum hic usus obtineri nequeat sine

destructione corporum organicorum aliorum; sive ex regno animali, sive ex vegetabili: per naturam quoque suam ad destructionem eorumdem tendunt. Ceterum prælans propositio principium secundum deprehenditur in jure hominis in bruta enucleando.

§. 19.

§. 19.

In communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus. Etenim in communione primæva idem jus ad res omnes competit, ut habeat usus promiscue omnibus naturæ (§. 9. 2.). Quoniam itaque lex naturæ omnibus rerum necessariis omnino hominibus rerum omnium corporalium, tam necessariarum, quam utilium & voluptuariorum usum necessarium tribuit (§. 14.), in communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus.

Quomodo se patet omnibus.

Hinc a nonnullis res communes toti generi humano dicuntur, quorum usus promiscue patet hominibus omnibus. Esti autem usus simpli- citer dicitur, non tamen alijs intelligi potest, quam qui nobis necessarius vocatur, nempe is, qui obligationi naturali satisfacienda inservit (§. 12.). Neque enim aliunde deduci potest jus, quod in communione primæva homini natura competit, quam ex obligatione naturali, qua-

tenentur (§. 23. 25. part. 1. Jur. nat.). Sane brutis nullum tribuitur jus, non alia de causa, quam quia in eadem nulla cadit obligatio, & imaginem juris in iis spectamus, quatenus ne- cessitas quadam physica agendi deprehenditur in iisdem, qua æquipoller morali in homine, hoc est, obligationi ejusdem (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.).

§. 20.

Quoniam in communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nemo ab usu rerum corporalium necessario primæva in communione primæva arceri potest.

Communio neminem excludit.

In communione primæva res corporales singulæ sunt nullius (§. 7.), usus vero necessarius earundem omnibus promiscue seu indiffe- renter patet *in presenti*. Unde cum res quilibet pertineat per se ad nullum, ut nemo di-

cere possit eandem esse suam seu sibi propriam, cuilibet tamen competat usus necessarius, ut quilibet affirmare possit, sibi perinde competere usum ejus ac alteri; Communio hæc a nonnullis vocari solet *negativa*.

§. 21.

In communione rerum primæva nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest. Jus enim, quod homini in communione primæva tribuitur, natura eidem competit (§. 9.), adeoque a lege naturæ tribuitur (§. 135. part. 1. Phil. pract. univ.). Sed lex naturæ non tribuit jus ad res corporales, nisi quatenus iisdem opus habemus ad satisfaciendum obli- gationi nostræ naturali (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum usus rerum corporalium necessarius ad hoc sufficiat (§. 12.), nec jus aliud præter usum necessarium in res corporales homini competere potest.

Quale sit jus rerum in communione pri- mæva.

Res non appetuntur, nisi quatenus aliquem habent usum. Quæ nullum habent usum, aut quorum usus ignoratur, ea contemnuntur. Jus adeo circa res nullum concipi potest, nisi quatenus aliquis est earum usus. Quamdiu res sunt communes, usus rerum necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam rei cu- jusdam usum sibi arrogare potest exclusis cete-

ris hominibus (§. 7.). Unde præter usum rerum necessarium in communione primæva jus nullum concipi potest, quod homini competit circa res. Ne forsitan dicas dari etiæ ius fruendi seu percipiendi fructus ex re aliqua pro- venientes, quod sic a jure utendi diversum; se- quentes addere lubet propositiones.

§. 22.

In communione primæva fructus rerum tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur. Cum enim fructus sint res ex rebus aliis quomodounque spectentur provenientes, veluti poma arborum fructus (§. 956. part. 1. Thol. nat.), in fructus re- com.

tum in com. communione autem rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promunione miscue pateat omnibus (§. 19.). fructum quoque usus promiscue omnibus patet, immo quilibet eorum nullius est (§. 7.). In communione adeo primæva nulla ratio est, cur fructus a rebus, unde proveniunt, distinguantur, consequenter tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguntur.

Habent nimis fructus in communione primæva idem commune cum rebus ceteris, quod ad omnes pertineant, nec sint singulorum (§. 8.). Quamobrem cum nemini hominum in aliquem fructum competit aliquid jus, quod non similiter competit alteri cuiuscumque; nulla sane ratione fructus a rebus, unde proveniunt, intuitu juris distinguerentur. Convenit fructui definitio rerum (§. 495. part. 1. Jur. nat.), ut adeo

in numerum rerum recte referantur. Quod vero ex aliis rebus proveniant, in communione primæva attendendum non est: neque enim hic queritur, cuiusnam sint fructus, cum sint perinde ac res, ex quibus proveniunt, nullius, quoad usum vero quemadmodum ceteræ communiones, adeoque usus solius gratia fructus a rebus, ex quibus proveniunt, distingui opus non est.

§. 23.

Quoniam in communione primæva fructus rerum spectantur tanquam res, nec ab iis distinguntur (§. 22.), præter usum vero rerum corporalium necessarium nemini jus quoddam aliud competere potest (§. 21.). In communione primæva præter usum necessarium fructum jus nullum aliud concipi potest, consequenter nec datur jus fruendi, quod sit a jure utendi diversum (958. 957. part. 1. Theol. nat.).

Jus fruendi, quo fructus singulis acquiruntur & usus eorum ad singulos restringuntur (§. 958. part. 1. Theol. nat.), supponit res singulorum,

§. 24.

Cur in com. In communione primæva nullæ dantur res singulorum; sed omnes sunt communes. munione Etenim in communione rerum primæva natura toti humano generi competit primæva rerum omnium corporalium communio (§. 9.). Sed natura non dantur res singulorum (§. 8.), omnes sunt communes (§. 7.). Ergo in communione primæva nullæ dantur res singulorum, sed omnes sunt communes. golorum.

Res singulorum opponuntur communibus qualis est primæva (§. 9.), tollit res singulare (§. 54.): universalis adeo rerum communio, rum, nec ullam esse permittit ullius.

§. 25.

Communio In communione primæva fructus nulli sunt singulorum; sed omnes communes fructuum omnium. Fructus enim tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguntur (§. 22.). Quamobrem cum in communione primæva nullæ dentur res singulorum, sed omnes sunt communes (§. 24.); nec fructus ulli singulorum sunt, sed communes omnes.

In communione primæva nemo usum fructuum quorundam, veluti arboris cuiusdam sibi solum afferere potest aijens: Ego his fructibus uti volo, seu horum fructuum usus ad me solum pertinere debet. Hoc enim pacto sibi affereret jus proprium in fructus illius arboris (§. 2.), consequenter ex rebus communibus faceret singularies (§. 5.).

§. 26.

§. 26.

In communione rerum primæva nemo ab usu fructuum quorumcunque necessario arceri potest. Etenim fructus tantummodo spectantur tanquam res, nec ab aliis usu ullorum rebus distinguuntur (§. 22.). Enimvero in communione primæva nemo ab usu fructuum rerum necessario arceri potest (§. 20.). Ergo nec quisquam arceri potest ab exclusu usu fructuum quorumcunque necessario.

Nemo ab
usu ullorum
rebus
distinguitur
arceri potest.
Ergo nec quisquam arceri potest ab exclusu
usu fructuum quorumcunque necessario.

Imaginem hujus juris videmus in brutis animalibus, quæ fructibus arborum vescuntur. Patent enim idem indifferenter omnibus, quæ iisdem vescuntur, nec fructus quidam ita sunt unius, ut hoc solum in singulari idem vescan-

tur, nec alteri veluti avi hoc advolare iisdem que vesci sit concessum. Eodem prorsus modo se ferme res habet cum usu fructuum necessario in communione primæva.

§. 27.

In communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet in quantum neceſſarius, seu prout cuique opus est. Etenim in communione primæva unicuique patet usus rerum necessarius (§. 19.), consequenter is, qui ad hoc requiritur, ut obligationi suæ naturali satisfaciat (§. 12.). Quoniam vero obligationi suæ satisfacere nequit, nisi usus hic eousque extendatur, donec obligationi satisfaciendæ sufficiat, consequenter in quantum necessarius est (§. cit.), & lex naturæ eousque usum rerum nobis concedit (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.); in communione primæva usus rerum necessarius unicuique omnino patet, in quantum necessarius, seu prout cuique opus est.

Nimirum si æstimare volueris, prout cuique opus sit usu rerum, respiciendum ad obligationem, cujus gratia is conceditur (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter quo respectu necessarius est (§. 12.). Quamobrem si eo fine plurimum rerum usū quis opus habet, quam alter, eidem quoque plurimum rerum usus est necessarius, adeoque concessus: si cui diuturnior rei, quæ usu non consumuntur, usū opus est,

quam alteri; diuturnior quoque ejusdem usus ei concessus. Hinc primi Christiani communione primævam imitati distribuabant singulis de communi, prout cuique opus erat, Act. II. 44. 45. Similiter religiosi de communi, cujus administratio incumbit superiori, ab eodem indifferenter distribuuntur, prout cuique opus est, juxta regulam Augustini.

§. 28.

Quoniam in communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet, prout unicuique opus est (§. 27.); qui pluribus indiget, ei etiam natura plurimum res rerum usus concessus, quam qui paucioribus indiget.

Quomodo
utendas di-
stribuat.

Natura res utendas non distribuit æqualiter, quia non omnes indigent æqualiter. Non dat superfluum, sed quantum unicuique opus est. Imitari sunt naturam primi Christiani, imitantur adhuc superiores in monasterio aut ad eorum nutum constituti officiales, qui, quæ

communia sunt, administrant. Videmus adeo doctrinam juris naturæ de communione primæva, et si ea amplius non subsistat, lucem tamen affundere Juri Canonico de paupertate Religiorum.

§. 29.

In communione primæva etiam res industrielles & artificialles sunt communes. An in communione primæva res industrielles & artificialles sunt communes? Etenim homines operam dare debent, ne desit sufficiens copia rerum necessariarum, utilium & voluptuarum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. primeva part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum per ipsam essentiam atque naturam suam res industrielles & artificialles obligentur ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam.

Wolfit Jus Nature Tom. II.

B

(§. 221.)

*artificiales
sunt com-
munes.*

(§. 221. part. 1. Phil. pract. univ.), in communione vero primæva nullæ dentur res singulorum, sed omnes sunt communes (§. 24.) ; in multiplicandis rebus necessariis, utilibus & voluptuariis tam industrialibus, quam artificialibus usum, præter quem jus nullum in rem quandam ulli competere potest (§. 21.), non sicut tantum, sed omnium communem intendere debent. Quoniam adeo omnibus ad easdem res industrielles & artificiales idem jus est per demonstrata; res omnes industrielles & artificiales in communione primæva sunt communes.

Si natura non sua sponte profert res necessarias tanta copia, quanta omnibus sufficit; ad earum preventum opera sua multiplicandum obligantur homines (§. 506. part. 1. Jur. nat.). Hinc obligantur ad agros & hortos usui economico destinatos colendum (§. 507. part. 1. Jur. nat.), ad rem pecuariam faciendam, (§. 508. part. 1. Jur. nat.), ad sylviculturam (§. 509. part. 1. Jur. nat.). Et ubi natura non sua sponte profert, aut sola producere nequit, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt; ea arte sua ac industria parare tenentur (§. 510. part. 1. Jur. nat.). Hæc obligatio non cessat in communione primæva, utpote necessaria & immutabilis (§. 142. part. 1. Phil. pract. univ.). In communione igitur primæva si quis agros & hortos colit, fruges, olera & fructus arborum non ipsis sunt, sed omnium promiscue patent

usui necessario, ita ut singuli iisdem uti possint, prout unicuique opus est (§. 27.). Eodem modo, si quis arte parat instrumenta ad agriculturam vel horticulturam necessaria aut faltem utilis, eorum usus non ipsis proprius est, sed omnium communis, qui eodem indigent. Idem intelligitur de rebus quibuscumque alii. Quodsi cuidam difficultates quedam objiciantur circa harum rerum usum communem; eadem per sequentia evanescunt. Communio rerum, quæ nihil proprium seu singulorum esse permitit (§. 24.), & omnes aequaliter facit (§. 3. part. 2. Jur. nat. & §. 78. part. 1. ejusd.), non aliter fert, quam ut res industrielles & artificiales, quarum ne ullus sit defectus qui possunt curare tenentur, sint communes & promiscue ac indifferenter pateant uniuscujusque usibus necessariis, prout unicuique opus est.

§. 30.

*Incorpora-
tio rerum
quid sit.* Res una dicitur incorporari rebus aliis, si eidem juri subjicitur, cujus sunt ceteræ.

Ex gr. In monasterio omnia bona Monasterii sunt communia & inde indifferenter providetur singulorum religiosorum necessitatibus, prout cuique opus est. Pone autem religioso unu undecunque obvenire res quacunque, five numeros, cum proprii nihil habere possit, in commune rediguntur, & perinde ac de ceteris bonis Monasterii singulorum necessitatibus inde providetur, prout cuique opus est. Res igitur

religioso unu undecunque provenientes dicuntur incorporari bonis Monasterii. Similiter cum Christiani primævi omnis, quæ habebant, ad Apostolos referrent, ut fierent communia, de quibus singulis distribueretur prout unicuique opus esset, Act. II. 44. 45. bona, quæ singuli afferabant, incorporabantur iis, quæ jam communia erant.

§. 31.

*In corporatio-
nem in
communio-
ne prima-
va.* In communione primæva res industrielles & artificiales incorporantur pure naturalibus. Cum res pure naturales sint, quas natura sua sponte profert (§. 503. part. 1. Jur. nat.), quæque adeo dantur, antequam ulla datur res industrialis & artificialis (§. 504. 505. part. 1. Jur. nat.), natura vero res omnes corporales sint communes (§. 7.); res pure naturales natura, adeoque in communione primæva (§. 9.), communes esse, nemo est qui dubitet. Enimvero in communione primæva etiam res industrielles & artificiales sunt communes (§. 29.), adeoque eidem subjiciuntur juri, quo pure naturales (§. 4.). Quoniam itaque res incorporantur in res alias, si eidem juri subjiciuntur, cujus sunt, ceteræ (§. 30.); in communione primæva res industrielles & artificiales pure naturalibus incorporantur.

Quamdiu adeo concipitur communio primæva, res industrielles & artificiales cum pure naturalibus constituant communem omnibus hominibus seu toti generi humano massam bonorum,

ad quam unicuique hominum idem jus est, nempe ut eadem qualibet utatur, prout ipsi opus est. Pone adeo in communione primæva a te plantari arborem, ut fructus edat. Non ideo

ideo dicere licet, ego fructum gratia hanc arborem plantavi. Ergo eorundem usum mihi vindico. Sed usus hic indifferenter patet omnibus, ita ut fructus percipere possit quicunque, qui iisdem opus habet. Sive igitur tu plantasti arborēm, ut fructus sint res industrielas; sive natura sua sponte eandem produxit, ut fructus sint pure naturales; idem in hōse tibi jus competit, nempe non proprium, sed quod omnium hominum commune est. Intuitu juris hominibus competentis in communione primæva res industrielas & artificiales aquipollent pure naturalibus, nec ab his distinguuntur. Primævam adeo rerum communionem imitati sunt Christiani primævi in Actis & imitati sunt Religio-

forum Patres & Legislatores, veluti *Basilius*, *Augustinus*, *Beneditus* (not. §. 30.). Eti enim potissimum respexerint communione Christianorum primævorum in Actis, cum tamen eadem imitetur communionei primævam, a veritate alienum non est, quod communio Religiosorum imitetur primævam rerum communionem. Quamobrem cum jus naturæ sit fons jurium ceterorum omnium, & nos illud ita tradere intendamus, ut usus ejus in jure etiam Romano & Canonico elucescat, non modo terminos in utroque jure usitatos in Jure naturæ retinemus, sed hinc inde etiam, ubi e re videatur, hoc ad illud applicamus.

§. 32.

In communione primæva rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ex debentur, quam alii cuicunque. Sunt enim communes (§. 29.), adeoque cum primæva communio toti generi humano competit (§. 9.), omnes omnino homines in eas idem jus habent (§. 3.). Quoniam itaque in communione primæva nemini præter usum necessarium *jus* *l*Quomodo in se habet usus rerum industrialium & artificiales in communione pri- mæva.**

Incorporantur res industrielas & artificiales pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum iis, quæ natura communes sunt (§. 7.), in eandem massam rediguntur, unde providetur unicuique, prout opus habet, indifferenter. Non igitur ei, cuius industria ac arti debetur res industrielis & artificialis, in ejus usu ulla competit pra-

rogativa. Neque enim in usu ejus omnibus indifferenter competente attenditur, cuiusnam industria ac arti accepta ferenda. Idem omnino obtinet in communione Religiosorum (not. §. 31.), quemadmodum latius deduxit van Espe loco supra (not. §. 3.) citato.

§. 33.

In communione rerum primæva usus rerum quarumvis proportionatur indigentia, seu necessitati satisfaciendi obligationi suæ naturali. Etenim in communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet, in quantum necessarius (§. 27.) rum consequenter prout cuique opus est ad hoc, ut obligationi suæ naturali satisfaciat (§. 12.), & hinc qui pluribus indiget, ei etiam natura plurium rerum usus concessus, quam alteri, qui indiget paucioribus (§. 28.). Tantus adeo est cuique competens usus, quanta indigentia, seu quanto opus habet ad satisfaciendum obligationi suæ naturali. Præterea vero in communione primæva res industrielas & artificiales non minus communes sunt (§. 29. 32.), quam pure naturales (§. 7. 9.), rerumque utilium & voluptuarum usus perinde necessarius ac necessariarum (§. 13.). Quamobrem patet in communione primæva usum rerum quarumvis proportionari indigentia, seu necessitati obligationi naturali suæ satisfaciendi.

In communione adeo primæva non spectatur æqualitas usus, sed juris ad res utendas. Quod vero hoc non repugnet æqualitati hominum naturali, ostendimus jam superius (not. §. 7.). Nullius adeo jus violatur, si, qui pluribus indiget rebus, pluribus etiam utatur: violaretur vero, si æqualis esse deberet usus omnibus, &

idem estimaretur ex indigentia ejus, qui paucioribus opus habet. Superflua enim in communione primæva nulla ratione appetatur. Non adeo fit injuria ei, qui paucioribus indiget, quando alter pluribus utitur, qui opus pluribus habet (§. 859. p. 1. *Jur. nat.*).

§. 34.

*Uſus actu-
lis quomodo
reſtrin-
gatur.* *Eadem re in singulari nonniſi unus actu uti potest¹, ſi uſu conſumitur; eodem tem-
pore vero nonniſi unus, ſi non conſumitur. Si enim uſu conſumitur, nullus ejus
fieri potest uſus, niſi intereat (§. 16.), adeoque finito uſu non amplius extat.
Quamobrem præterea alterius uſui inſervire nequit, adeoque nonniſi unus ea-
dem actu uti potest. Quod erat unum.*

*Si res uſu non abſumuntur, in ipſo uſu non intereunt (§. 16.), adeoque fi-
nito uſu adhuc ſupersunt, conſequenter poſthac alterius uſui inſervire poſſunt.
Quod vero quando tu eadem uteris, non ſimul alijs eadem uti poſſit, per ſe
patet. Quod erat alterum.*

*Uſus pomorum in eo conſiftit, ut comedan-
tur. Quod tu comedis pomam, idem numero
alijs ſimul comedere nequit. Ligna, quæ a te
eo fine concremantur, ut corpus tuum calore
foveas, non ſimul ab alio eodem fine concrema-
ri poſſunt. Si qui præterea igni adſtiterint,
poſſunt idem uſum, quem facis, paſcipare.
De eo autem jam non quæſtio eſt, quemadmo-
dum nec de eo, ſi plures in eo conſentiant,
ut ſimul faciant uſum rerum conſumtūlūm, cu-
juſ plures paſcipes fieri poſſunt, veluti hi li-
gna congerant & igni injiciant, ut ſimul cor-
pus tuum calore ejus foveant. In hoc enim ca-
ſu posteriori plures in unum conſentientes ha-
bentur pro uno; in priori uſum intendit ac
facit nonniſi unus, & ex accidente eſt, quod ſo-
plures eundem paſcipiant. Quæ de rerum con-
ſumtūlūm uſu unico, quem actu habere po-
ſunt, diximus; eadem valent de uſu ſolitario*

*rerum non conſumtūlūm, qui actu fieri po-
tent. Eo tempore, quo tu uteris cuneo ad fin-
denda ligna, alijs eodem uti nequit eodem fi-
ne. Et quando tu citharam pulſas, non ſimul
alijs eandem pulſare poſtent. Cum tamen hoc
facias auris oblectandæ cauſa, eundem, quem
tuis auribus hauris ſonum, ſi qui adſtiterant
alii ſuis quoque auribus haurire poſſunt. Se-
tum paſcipiant uſum, quem tu facis & factu-
rus eras, etli nemo præterea eundem paſcipia-
ret, atque adeo quod paſcipiant ex accidente
eſt. Quodſi plures in eo conſentiant, quod ſo-
no cithara pulſu productu aures suas oblectare
velint; plures quoque hic habentur pro uno:
conſentus enim in numero idem unam facit per-
ſonam moralem, cum quoad uſum, cujuſ plu-
res paſcipes fieri poſſunt, nonniſi una adſit
voluntas. Præter necessitatē adeo paſſens pro-
positio reſtringeretur.*

§. 35.

*Quomodo ſe. In communione primæva ſi tu re quadam in singulari, quæ uſu conſumitur, actu
habeat a- uteris; nemo alijs ejusdem uſum licite prætendere poſtent: ſi vero uteris re, quæ uſu
Etualis re non conſumitur, nemo alijs eodem tempore ejusdem uſum prætendere licite poſtent.
rum in fin- In communione enim primæva idem omnium eſt ius ad res quaslibet tanquam
gulari uſus communes (§. 24. 4.), quatenus nempe uſum neceſſariū habent (§. 21.). Pa-
in commu- tet earum uſus promiscue omnibus (§. 19.), ut adeo eundem facere poſſit,
nione pri- qui opus habet (§. 27.). Quoniam itaque re, quæ uſu conſumitur, nonniſi
meva. unus actu uti poſtent (§. 34.); ſi quis eadem actu uititur, nemo alijs ejusdem
licite prætendere poſtent. Quod erat unum.*

*Et quia re, quæ uſu non conſumitur, eodem tempore nonniſi unus actu uti
poſtent (§. cit., nec quisquam alijs eodem tempore eundem uſum licite præten-
dere poſtent. Quod erat alterum.*

*Utrumque etiam oſtenditur hoc modo. Ponamus licitum eſſe, ut, ſi tu re
quadam in singulari jam actu uteris aut in eo es, ut utaris, alijs quicunque
eundem uſum prætendar, adeoque te eundem ipſi cedere debere. In commu-
nione igitur primæva te ab uſu rei cujuscunq; neceſſario liceſe arceri poſtent,
qui voluerit. Enimvero nemo in eadem ab uſu rerum neceſſario arceri poſtent
(§. 20.). Ergo nec tu, ſi re quadam in singulari actu utaris, ab eo uſu arceri
poſtes licite, conſequenter ſi tu re quadam in singulari actu uteris, quæ uſu
conſumitur, nemo alijs eundem uſum licite prætendere poſtent: ſi vero uteris
re, quæ uſu non conſumitur, nemo alijs eodem tempore eundem uſum licite
prætendere poſtent.*

Poterat idem multis adhuc aliis modis ostendendi. Cum in communione omnium idem jus sit fieri (§. 3.), si tu usum rei alteri relinquere teneris, quando in eo es, ut eadem utaris, vel actu uteris, eidem præ te jus quoddam competere deberet (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter prærogativam quandam natura habebet (§. 93. part. 1. Jur. nat.), cum communio primæva homini natura competat (§. 9.). Hoc vero absurdum est, cum natura homini nulli prærogativa ulla competit (§. 94. p. 1. Jur. nat.). Cumque aequalitatem tollat prærogativa (§. 97. part. 1. Jur. nat.), in communione primæva, consequenter natura (§. 9.) homines omnes non forent æquales; quod denuo absurdum, cum na-

tura omnes æquales sint (§. 81. p. 1. Jur. nat.); Similiter is, qui te arcere licite potest ab usu rei cuiusdam, aut plus juris habet (§. 87. p. 1. Jur. nat.); quod ipsum quoque absurdum, cum natura nemo hominum plus juris habeat, quam alter, nec ullus hominum jus habeat majus, quam alter (§. 89. p. 1. Jur. nat.). Natura usum rerum omnium æqualem facit quoad jus, non quoad factum, nimur ut quilibet re quacunque uti possit, qui ea opus habet, sed singuli rebus utantur non æqualiter, verum prout uni-cuique opus fuerit. Quod igitur requadam ute-ris, hoc facis jure tuo, quod citra injuriam nemo tibi violare potest.

§. 36.

Quoniam in communione primæva nemo usum necessarium ejus rei in singulari, quem tu facis, prætendere licite potest (§. 35.); si usus necessarii gratia rem quandam manu apprehendis, vel quomodounque in eum statum redigis, efficiat in quo eam apprehendere potes, eandem statim apprehensurus, nemini licet eandem tibi invito eripere, vel ab ea apprehendenda vi depellere.

Rei apprehensionis quid efficiat in communione primæva.

Actu, quo quis rem utendam apprehendit, vel in eum statum redigit, ut apprehendere possit, nullum jus acquiritur, quod quis antea nondum habet; sed pertinet is ad exercitium juris, quod habet, & sine quo jus esset nullum (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), nimurum ad actualem usum. Ufus quoad potentiam, hoc est, quatenus fieri potest, ius est; quoad actum, hoc est, quatenus sit, factum, in quo exercitium ejus consistit, & ad hoc etiam pertinent facta quæcunque alia, sine quibus usus obtineri nequit, ad ministras actiones, quas diximus (§. 417. part. 1. Jur. nat.), referenda. Nimurum ius est facultas quædam agendi (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), ut licite quid facere possit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quando igitur actu agis, ius tuum exerceas & licite facias, quod licite facere poteras. Quoniam ergo nemo habet jus te impediendi, quo minus jure tuo utaris (§. 180. part. 1. Phil. pract. univ.), nec quisquam licite te impedire potest, ut, quod licite a te fieri potest, facias. Quamobrem actu apprehensionis rei utendæ nullum acquiris ius prioritatis (§. 111. part. 1. Jur. nat.), consequenter nullam præcedentiam (§. 104. p. 1. Jur. nat.), qualis natura homini nulli competit (§. 106. p. 1. Jur. nat.) & quæ tollit aequalitatem (§. 107. part. 1. Jur. nat.) statim originario convenientem (§. 130. part. 1. Jur. nat.), in quo obtinet communio primæva (§. 11.). Defectum adeo acuminis probant, qui in casu

propositionis præsentis jus quoddam prioritatis ex pacto tacito hominum deducunt. Hinc vero simul patet, quam sit necesse in Jure naturæ omnia resfcari ad vivum, hoc est, in notiones primas resolvi, ne in iis, quæ magis implicita sunt, definitiæ cespites, pro iisdem habens, quæ ad confusas notiones attento eadem videntur, non sunt. Ceterum propositio præsens principium secundum est multas quæstiones particulares resolvendi, nec hoc inutile censi debet, quoniam communio primæva, etiæ non amplius subsistat, non ramen penitus sublata occurritque præterea, quæ ad ejus normam exigenda, aut faltem penitus absque ea intelligi nequeunt in jure positivo, etiam Romano civili & Canonico. Sed demus adhuc exemplum facile, quo præsens propositio illustretur. Ponamus Titum in communione primæva decerpere ponum, ut comedat: nemo eum licite impedit, quo minus decerpit, nec licite eripit, ut ipse comedat. Similiter ponamus, eum sagitta ferire feram & hanc cadere, ut eam apprehendere possit. Nemo eundem licite impedit, quo minus sagittam in eam emittere possit, aut si cadit, eum vi prostrnit, ne apprehendere queat, aut cadentem apprehendit, ut caro ejus sibi usum cibi præbeat. Quæ in genere diximus ad hosce casus particulares applicari possunt, ne quid in iis relinquatur quod sit obscurum.

§. 37.

In communione primæva nemo uititur rebus tanquam suis, sed tanquam communis in usu nibus. Etenim in ea præter usum rerum necessarium nemini in eas jus quod-maneant dam competit potest (§. 21.). Quamobrem cum nemo prætendere licite possit communis usum

usum ejus rei in singulari, quem tu actu facis (§. 35.), nec ullo modo licite impedit, quo minus eundem facere possis (§. 36.); in eas res, quibus actu uteris, non aliquod tibi ius competit necesse est, quo ceteri carent, ut uti possis, consequenter necesse non est, ut propter usum actualem siant singulorum (§. 5.), quæ antea communes erant, non singulorum (§. 24.). Manent igitur communes in ipso usu, adeoque nemo in communione primæva re utitur tanquam sua (§. 131. part. 1. Jur. nat.), sed tanquam communi.

Idem obtinet in communione religiosorum, quæ perinde ac primæva res singulorum non fert. Nemo enim eorum, quæ ad necessitatem conceduntur, quicquam possidere debet ut pro-

prium, neque uti ut proprio, quemadmodum habent verba Clementis VIII. apud saepius laudatum van Espe loc. cit. §. 8, f. 68. b.

38.

Quid inde sequatur. Quoniam in communione primæva nemo utitur re quadam tanquam sua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter in ipso usu res manent communes, adeoque in eas non tollitur jus ceterorum (§. 4.); finito rerum usu, quæ usu non consumuntur, alius quicunque iisdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, cum ab earundem usu arcere potest (§. 20.).

Nimirum si usus rei, quæ usu non consumuntur, propter usum, quem quis semel fecit, jam subefset ipsius juri proprio, ut de eodem pro suo arbitrio disponere possit; ius, quod natura omnibus competit, exspirare deberet. Nulla vero est ratio, cur hoc fieri debeat, cum quis jure suo uti possit, quod cum aliis commune habet, salvo jure ceterorum, quibus idem commune est. Exercitium juris unius non permittit juris ejusdem exercitium alteri una, cum hoc per se fieri nequeat; non tamen tollit jus alte-

rius, cum alter eodem tempore eadem re uti potuisset, si antequam alter id faceret ad hoc factendum voluntatem suam determinasset, & posthac uti poterit, quando liberut, si quidem usu unius non absuntur res. Et hoc ipso comprobatur, non inanem esse distinctionem inter usum rei tanquam propriæ & tanquam communis. Ut quod votum paupertatis illibatam conscientiam servet religiosus, distinctio hæc maximi momenti est, juri naturæ convenienter facta, non temere conficta a Pontifice (not. 37.).

§. 39.

Idem juris etiam quod ad res artificialias. Quoniam res artificiales in communione primæva incorporantur pure naturalibus (§. 31.), consequenter cum pure naturalibus eidem juri subjiciuntur (§. 30.); finito usu rei artificialis quem fecit, qui eam arte paravit sua (§. 505. part. 1. Jur. nat.), alii cuicunque concedere tenetur actualem ejusdem usum, nec ab eo quemquam licite arcere potest (§. 38.).

Paradoxum hoc nobis videtur, postquam dominia introducta, & res artificiales sunt propriæ ejus, qui arte sua easdem paravit, neque satis aperta est obligatio naturalis communem perfectionem conjunctis viribus promovendi (§. 221. part. 1. Phil. præf. univ.), a qua proprietatis cogitatio animum avertit. In praesenti utique statu hoc absolum foret: in statu autem originario, in quo communio primæva regnat (§. 11), nullum locum habet sensus repugnatiæ æquitati, neque enim adest confusa perceptione, quæ proprietatem miscet rei artificiali. Dicant igitur, quam fallax sit sensus moralis,

quem sensus communis quandam speciem non nulli habent, & ad discernendum bonum a malo, æquum ab iniquo nobis datum sibi imaginantur, sicuti odoratus externi sensus species ad discernendos odores natura hominibus ac animantibus brutis perfectis concessus. Quamdiu primæva communio subsistit, nullus proprietatis sensus animos hominum obsegit; quid si tamen, quid tuum ignoratur; præter rerum usum nil appetitur. Quantobrem rerum artificialium perceptionibus nec cogitatio proprietatis mei ac tui admisceri potest, nec actu admiscetur.

§. 40.

Si in communione primæva usum rei, quem actu facis, adhuc alii participare possunt; quo minus volentes participant impedire non debes, sed participatio promiscue omnibus volentibus permittenda. Etenim in communione primæva rerum omnium necessarius usus promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri potest (§. 20.), & ubi re quadam actu uteris, non uteris tanquam tua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter usu, quem tu facis, non tollitur jus alterius. Quamobrem si usus, quem tu actu facis, alii adhuc participes fieri possunt, qui soli eundem facere jure suo poterant, quod non impediri possint, quo minus volentes eundem participant, sed participatio potius volentibus omnibus promiscue permittenda sit, oppido manifestum est.

Dedimus jam supra not. §. 34. exempla, quibus præfens propositio illustratur. Nimirum si ligna a te concremantur corporis calefaciendi gratia, nemo prohiberi potest ne eodem fini accedens igni adit. Quæ enim a te concremantur ligna, eadem ab alio quoconque eodem jure concremari poterant, neque hoc actu ligna sunt tua, sed manent communia. Quamobrem nullum jus tuum violatur, si alter corporis sui calefaciendi gratia ad ignem accedat eidemque ad-

stet, quamdiu libuerit, & violaretur vero jus alterius, si ferre nolles, ut eodem tecum calore frueretur. In communione primæva calor ignis non minus communis est, quam radiorum solarium. Etsi enim ille in numerum rerum industrialium referendus sit (§. 504. p. 1. Jur. nat.), cum hic sit pure naturalis (§. 503. part. 1. Jur. nat.) & in primæva tamen communione res industrielles incorporantur pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum his eodem jure cententur (§. 31.).

§. 41.

In communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia, nemini Cur labiotandum. Etenim hominibus laborandum est (§. 514. part. 1. Jur. nat.), adeoque rāndum in opera danda, ut res sive corporales, sive incorporales producantur, vel communio-parentur, aut ut ad eas producendas saltē concurratur, quæ ad vitam com-mode, jucunde ac decore agendam quomodounque requiruntur (§. 512. part. 1. va. Jur. nat.). Quoniam res corporales industrielles sunt, quæ natura non nisi interveniente opera humana producit (§. 504. part. 1. Jur. nat.), artificiales vero, quæ arte humana parantur (§. 505. part. 1. Jur. nat.); laborandum est, ne desit sufficiens rerum industrialium & artificialium copia, quam usus necessarius exigit (§. 12.). Enimvero in communione primæva rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ex debentur, quam alii cuicunque (§. 32.) & proportionatur cuiusvis indigentia (§. 33.). Quoad res adeo corporales laborandum est communis utilitatis gratia. Porro opera danda est unicuique, ut homines etiam alii consequantur omnem habitum facultatis cuiuslibet animæ acquisitu sibi possibiliem (§. 637. part. 1. Jur. nat.), nec quisquam in propagandis virtutibus intellectualibus & moralibus industriam suam desiderari patiatur opus est (§. 638. part. 1. Jur. nat.), immo exemplo suo virtutes intellectuales & morales docere & ad earum studium incitare debet alios (§. 639. part. 1. Jur. nat.). Virtutes intellectuales & morales referendæ in numerum rerum incorporalium (§. 497. part. 1. Jur. nat.). Cum adeo in iis acquirendis respiciendum sit quoque ad alios & dum aliorum animis eas instillamus, aliorum utilitatē velificamus, evidens est, labore, qui impeditur virtutibus intellectualibus & moralibus acquirendis & propagandis, communis utilitatis fieri. Quamobrem quia præter res corporales & incorporales non dantur aliae (§. 496. 497. part. 1. Jur. nat.); labor vero, qui tam illis, quam hisce impeditur, communis utilitatis gratia fieri debet per demonstrata, in communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque utilitatis communis gratia in communione primæva omnibus laborandum est per demonstrata; nemini otiandum. *Quod erat alterum.*

In communione primæva nō nō quærit quod suum est, sed unusquisque quærit quod est commune, adeoque in omni labore communem utilitatem intendit. Dum vero unusquisque quærit quod aliorum est, singulis providetur abunde, ne desit quicquam, quo indigeret. Unde si omnes pro virili labore, cuivis, et si nihil habeat nec labore suo quicquam acquirat proprii, nihil tamen deest, sed abunde sufficiunt omnia, quibus opus habet. Status adeo communione primæva non est status indigentia, modo homines obligationi suæ naturali satisfacent

in universum omnes: Per se communione primæva non repugnat, ut homines quoque com mode ac jucunde vitam transfigant, immo etiam decorere, neque opus est, ut eam degant vitam, quam in gentibus incultis conspicimus, quem admodum quibusdam videtur. Cur vero difficile sit, aliunde est, prout sequentia docebunt. Cum communio primæva nobis explicanda sit, non sufficit demonstrare, quid in ea juris sit, verum etiam quænam juri respondeat obligatio ostendendum.

§. 42.

*Quinam labor uni-
versitatis est, & quem recte perficere valet.* Homines enim operam dare debent, ne decuique consumat sufficiens copia rerum necessiarum, utilium & voluptuariarum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. part. 1. Jur. nat.), Quamobrem cum in communione primæva omnibus laborandum sit communis utilitatis gratia (§. 41.), res necessariae autem voluptuariis & utilibus præferendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.) & quilibet obligetur ad laborem suum recte perficiendum (§. 522. part. 1. Jur. nat.); in ea unusquisque eo defungi debet labore, quo maxime opus est & quem recte perficere valet.

In communione primæva nemini esse oriam dum, paulo ante ostendimus (§. 41.). Quodsi omnes eundem laborem suum facerent, utilitati communis non consuleretur, cum rebus aliis abundantem, aliis carerent, quibus non minus ac illi indigerent, qui in communione vivunt. Ut igitur utilitatis communis gratia laborent, duo perpendenda sunt, antequam laborent. Nimirum inquirendum, quænam rerum nondum sufficiat sufficiens copia, & quænam ex iis necessaria, quænam utiles, quænam voluptuariae sint, ut judicium fieri possit, quoniam labore maxime opus sit. Deinde perpendendum,

quænam laborem recte perficere aut saltem aliquem rectius perficere quis possit. Etsi autem communio primæva hodie non amplius subsistat, proposito tamen prælens non inutilis censeri debet. Habet enim non modo usum in communione Religiosorum, ut superior laborem unicuique convenientem assignet; verum etiam in civitate, ubi hoc principio opus habemus non ad utrum demonstrandum. Datur enim etiam aliqua communio in civitate, quæ quidem non eadem est cum primæva, ex primæva tamen originem suam trahit, ut adeo sine hoc penitus non intelligatur.

§. 43.

Quinam in communione primæva uniuscujusque iudicio relinquendum, in quantum usus redefinitione de- rum sit ipsi necessarius, & quanta sit indigentia sua. Etenim communio primæva non originario, in statu originario obtinet (§. 11.). In statu autem rerum non originario quilibet homo liber est (§. 144. part. 1. Jur. nat.), adeoque ipsi percessarium mittendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur iudicium, quam in communione pri- mæva. iure utatur dum rebus utitur, in quantum earum usus ipsi necessarius (§. 27.); ipsius quoque iudicio relinquendum, in quantum usus rerum ipsi sit necessarius, seu quantum sit indigentia sua.

Ostendi etiam potest per indirectum hoc modo. Ponamus Titium in communione primæva definiendi jus habere, quanta sit uniuscujusque, veluti Caji, Grachi, Sempronii indigentia, consequenter hos rebus uti non posse, nisi in quantum visum fuerit Titio. In earundem itaque usu a voluntate Titii erunt dependentes (§. 851. Ontol.), consequenter minime liberi (§. 152. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque communio primæva in statu originario obtinet (§. 11.); in statu originario homines omnes non erunt liberi: quod absurdum (§. 144. part. 1. Jur. nat.).

Quodsi

Quodsi singas, ceterum quendam hominum inter se convenire, ut usum rerum unus quidam definias, cuius voluntatem sequi velint; libertati naturali renunciant & imperium introducunt, quale natura nemini competit in alterum. Immo rerum quandam quantitatem sibi

propriam faciunt, communem scilicet huic cœrui, non vero amplius integrō generi humano, consequenter a communione primæva recedunt. Non vero jam quæstio est, num melius faciant, sed quid in communione primæva juris sit.

§. 44.

Quoniam in communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usus rerum sit ipsi necessarius (§. 43.); quilibet rebus uti potest, quibus uti rum usus libuerit.

Quoad exercitum juris in communione primæva nemo dependet a voluntate alterius, sed quod libet licet respectu ceterorum, scilicet ut nemini rationem reddere teneatur usus, quem facit. Sequitur hoc ex libertate naturali (§. 152. 158. part. 1 *Jur. nat.*). Etsi enim liberitas non tollat obligationem naturalēm (§. 159. part. 1 *Jur. nat.*), adeoque nemo quoque uti debeat rebus nisi prout ipsi opus fuerit (§. 27.):

*Actualis renum jure suo utatur, an vero eodem abutatur communio-
nem quomodo de-
terminetur
uniuscujusque tamē conscientiæ relinquendum, in primæva
excluditur ab usu rerum, nec usus eidem con-
trovertitur; nihil fit contra jus ipsius (§. 20.);
consequenter nec ipsi competit jus exigendi ra-
tionem usus, quem facit alter (§. 158. part. 1,
Jur. nat.).*

§. 45.

*In communione primæva unicuique competit jus resistendi ei, qui usum necessarium Jus resistendi quo minus faciat, impedire quomodounque conatur. Etenim in communione di usum rei primæva unicuique competit usus rerum necessarius prout cuique opus est (§. 27.), ut adeo rebus uti possit, quibus uti libuerit & prout libuerit (§. 44.). conanti in Ex adverso nemo alius eum ab hoc usu arcere potest (§. 20.), ut adeo, si usus communio- necessarii gratia rem quandam manu apprehendit, vel quomodounque in eum ne prime- datum redigit, quo eam apprehendere potest eandem statim apprehensurus, nemini va- liceat eandem invito eripere, vel ab ea apprehendenda videpellere (§. 36.), nec alteri liceat prætendere usum ejus rei, qua tu actu uteris (§. 35.), consequenter quilibet obligatur ad nullo modo alterum impediendum, quo minus rebus utatur, quibus uti libuerit & prout libuerit. Ponamus itaque homini in communio- ne primæva non competere jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat quomodounque impedire conatur. Nihil ipsum juvabit jus rebus utendi, nil jus independenter ab alterius voluntate utendi natura ipsi concessum, nil proderit ipsi obligatio alterius non impediendi usum, quem facit indepen- dententer a voluntate alterius. Quoniam igitur natura homini non frustra confert jura, nec frustra obligat ceteros ad usum jurium seu exercitium eorundem non impediendum; ferendum non est, si quis usum rerum necessarium quomodounque impedire conetur, ubi quis iisdem uti voluerit, consequenter ipsi, quo minus alter hoc faciat, impedire, adeoque resistere licet (§. 727. *Ontol.*). Unicuique adeo in communione primæva competit jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat impedire quomodounque conatur.*

Fluit hoc jus resistendi ex obligatione ad non arcendum alterum ab usu rerum necessario & ad non impediendum actualem usum (§. 23. p. 1. *Jur. nat.*), quæ obligatio respondet juri rebus utendi communis, cuius exercitum independens facit a voluntate alterius jus libertatis. Unde vides sublatio jure resistendi, de quo sermo est in propositione præsente, perinde esse, sive tibi taliquid jus, sive nullum, sive eidem ali-

qua respondeat obligatio, sive nulla. Neque enim tibi facere licet, nisi quod voluerit alter, & alteri licebit tibi præscribere, quid facere debetas, ipse vero facere poterit, quod libuerit. Tua igitur libertas nulla est, libertas vero alterius in licentiam vertitur. Qui dependentiam jurium & obligationum a se invicem intime perspexit, non concipere potest jus homini concessum, & obligationem ad patientiam, quæ

exer.

Wolfii *Jus Naturæ* Tom. II.

exercitio juris penitus aduersa. Quodsi ad exempla maxime vulgaria animum attendas, quam absurdia foret obligatio ad istiusmodi patientiam statim perspicitur. Ponamus itaque in communione primæva te pomum decerpere, ut comedas. Natura tibi competit jus hoc faciendi, & dum facis, jure tuo uteris. Nemini jus sub quo cunque praetextu pomum tibi eripiendi, quod decerpisti, nec licite impedire quisquam potest, quo minus decerpas, immo quilibet obligatur, ne eripiat, ne impedit, seu eripere aut impedire non debet (§. 170. p. 1. Phil. pract. univers.). Quis ergo dixerit, ferendum tibi, quod alter agat contra obligationem suam & contra jus tuum, dum tu tantummodo uteris jure tuo, nihil facis contra jus alterius? sane sublato jure resistendi in casu propositionis præ-

fentis, alteri plus juris in te competit, quam tibi in alterum, aut minimum tibi ferendum, ut plus juris in te sibi arroget, quam tibi in ipsum competit: quod cum naturali hominum æqualitate in statu originario, in quo viget rerum omnium primæva communio (§. 11.), minime consistit (§. 130. 78. part. 1. Jur. nat.). Quodsi dicas patientiam istam, qua jus resistendi nostrum vel tollitur, vel saltē inutile redidit aut in effectu nullum, convenire omnibus; iurium & obligationum naturalium pugna multo magis conspicua evadet. Jure naturæ non datur manu una, quod altera auferit. Quando igitur jus quoddam natura concessum obligatione naturali tolleretur, aut saltē inutile redderetur; hanc nullam esse & gratis fangi liquet.

§. 46.

*Usus rerum
necessarii
quale sit
jus.*

Quoniam in communione primæva unicuique competit jus resistendi ei, qui usum necessarium quo minus faciat impedire quomodounque conatur (§. 45.), adeoque usus rerum necessarius conjungitur cum jure cogendi alterum, ut obligationi suæ naturali de non impediendo usu rei necessario, quem actu facis, nec te arcendo ab eodem satisfaciat (§. 36. 20.); usus rerum necessarius in communione primæva unicuique competens, in quantum necessarius, seu prout cuique opus est (§. 27.) jus perfectum est (§. 235. part. 1. Phil. pract. univ.) & similiter obligatio neminem arcendi ab usu rerum necessario, nec ullo modo impediendi actualem earum usum respectu eorum, quibus obligaris, perfecta est (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Scilicet perfecte obligaris alteri in communione primæva, ne ipsum ab usu rerum necessario arces, nec ullo modo actualem eorum usum, quem facere vult, aut jam facit, impediias. Et

huius perfectæ obligationi respondet vis licita, qua contra eandem agenti resistitur ad tuendum jus perfectum rebus utendi, prout opus fuerit.

§. 47.

Alio adhuc idem ostenditur. *Jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum est.* Etenim jus, quod unicuique competit in primæva communione in res communes (§. 24.), consistit in usu earum necessario (§. 21.), adeoque lege naturæ eidem tribuitur ad satisfaciendum obligationi suæ naturali (§. 14. 12.). Enimvero jus omne, quod homini dat lex naturæ ad satisfaciendum obligationi suæ naturali, perfectum jus est (§. 905. part. 1. Jur. nat.). Ergo jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum est.

Usum rerum necessarium in communione primæva esse jus perfectum hoc modo patet independenter a jure resistendi illum impedire co[n]stanti, ut adeo satisfaciat iis, qui in admittendo jure resistendi sunt scrupulosoiores, antequam demonstraveris esse jus perfectum. Non ramen propter eius superfluum censi[re] debet, quod esse illum iustum jus perfectam etiam deduxerimus ex

jure resistendi eundem impedire conanti (§. 46.), quoniam hoc pacto magis conspicua sit iurium & obligationum naturalium mutua dependentia se invicem (not. §. 45.): id quod plurimum conductus ad ius naturæ incimus perspiciemus. Quodsi vero independenter a jure resistendi demonstres usum rerum necessarium esse jus perfectum, inde jus resistendi colligitur.

§. 48.

Qui in communione primæva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur; eundem lædit. Usus enim rerum necessarium, prouti cuique opus fuerit, in communione primæva jus perfectum est (§. 47.), consequenter qui alterum quocunque modo impedit conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, contra jus perfectum alterius hoc facit. Sed qui quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. 1. Jur. nat.). Qui ergo in communione primæva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, eundem lædit.

§. 49.

Quoniam in communione primæva alterum lædit, qui quocunque modo impedire conatur, ne rebus, prouti opus fuerit eidem, utatur (§. 48.), homini tiendi impen- autem jus perfectum competit non patiendi, ut alteri ipsum lædat (§. 913. part. ditionem 1. Jur. nat.); in communione primæva homini jus perfectum competit non patiendi, usus rerum, ut alter ipsum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur.

Vides adeo patientiam æquo animo ferendi impen- ditionem usus necessarii rerum in communione pri-

pendenter a jure resistendi demonstretur. hominem pati non debere, ut quis alius eum impediatur, quo minus rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit.

§. 50.

*Ad quod-
Quia jus non patiendi, ut quis te lædat, jus securitatis est (§. 917. part. 1. Jur. nat.), qui vero impedit, ne rebus in communione utaris primæva, prouti illud referens tibi opus fuerit, te lædit (§. 48.); jus in communione primæva tibi competens non patiendi, ut quis impedit quocunque modo conetur, ne rebus utaris, scuti tibi opus fuerit, ad jus securitatis pertinet homini omni competenti (§. 918. part. 1. Jur. nat.), consequenter qui in communione primæva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit, jus securitatis violat.*

Qui adeo commendant patientiam ferendi im- peditionem usus necessarii in communione pri-

pune fieri debeat. Hinc facile perspicitur, quam sit absurdum patientiam illam fangi iuri naturæ convenientem, quoniam non subsistit nisi cum violatione securitatis impune facta.

§. 51.

Qui in communione primæva alteri resistit, qui usum rerum necessarium quo minus faciat impedit quocunque modo conatur, se adversus eum defendit. Etenim sui in com- qui in communione primæva alterum impedire quomodo conatur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur, eum lædit (§. 48.). Qui itaque eidem primæva in resistit, lædere conanti resistit, ne lædere possit, aut ut læsionem, quantum in se est, avertat. Qui vero hoc facit, se defendit (§. 972. part. 1. Jur. nat.). Ergo stat. qui in communione primæva alteri resistit, qui quomodo conatur, quo minus rei cujusdam usum necessarium faciat, adversus hunc se defendit.

§. 52.

Quod sit iuris. Quoniam itaque homini competit jus se defendendi (§. 973. part. i. Jur. nat.) ; in communione primæva homini competit jus resistendi ei , qui quomodoconque impedire conatur , quo minus usum rei alicujus necessarium faciat (§. 51.).

Placuit hanc propositionem superius (§. 45.) jam demonstratam adhuc aliter demonstrare ex hoc principio , in quod demonstratio præsens resolvitur , quod jus in res homini competens in communione primæva sit perfectum (§ 47.) , ne forsan justo scrupulostores in demonstratione superiori difficultates communiscantur , et si præter necessitatem . Securitas non minus inter ea

jura refertur , quæ homini natura competit , quam libertas & usus rerum necessarius , prout cuique opus est . Et Juris istius imaginem etiam conspicere licet in animalibus brutis , quatenus unumquodque eorum natura fertur ad sui defensionem , consequenter securitatem appetit , quodque natura singulorum securitati consultis organica corporis constructione .

§. 53.

Quos habet limites. Jus se defendendi adversus eum , qui quocunque modo usum rerum necessarium impedire conatur , seu eidem resistendi infinitum est . Jus enim se defendendi omnem infinitum est (§. 978. part. i. Jur. nat.). Ergo etiam jus se defendendi adversus eum , qui quocunque modo usum rerum necessarium alicui impedire conatur , seu eidem resistendi infinitum est (§. 52.).

Quo sensu jus dicatur infinitum , diximus alias (§ 997. part. i. Jur. nat.), atque inde patet , quomodo interpretanda sit propositio præfens . Nimur in genere præscribi nequeunt limites , intra quos coerceri debeat ; sed tantum-

dem licet , quantum ad vim repellendum sufficit . Datur enim hoc jus , ne usu rerum necessario excidamus , adeoque in casu dato mensuram accipit a vi , quæ superanda , ne hoc fiat .

§. 54.

Vis quenam licita in eum , qui in communione primæva quocunque modo impedit usum rerum necessarium actualem , sine qua conatus ejus irritus fieri nequit . Et enim qui usum rerum necessarium actualem quocunque modo impedit conatur in communione primæva alterum lædit (§. 48.) , adeoque aggressor est (§. 979 part. i. Jur. nat.). Enimvero in aggressorem tantundem licet , quantum læsioni arcendæ sufficit (§. 980. part. i. Jur. nat.). Ergo vis omnis licita in eum , qui in communione primæva quocunque modo impedit conatur , ne rebus prouti opus fuerit utatur , sine qua conatus irritus fieri nequit .

Quoniam jus resistendi usum rerum necessarium actualem in communione primæva impedit conanti ad jus se defendendi pertinet (§. 51.) ; quæ de hoc jure demonstravimus (§. 982. & seqq. part. i. Jur. nat.) , ad illud quoque appli-

canda sunt , ut adeo nobis non opus sit præter necessitatem esse prolixiores . Relegenda igitur sunt , quæ ibidem tradidimus : ita enim fore confidimus , ne quid in præsenti supersit vel obscuri , vel dubii .

§. 55.

Num puniri In communione primæva homini competit jus puniendi eum , qui ipsum quocunque possit in modo impeditivit , quo minus rebus uti potuerit , prout ipsi opus erat . Etenim homini cuilibet natura competit jus puniendi eum , qui ipsum læsit (§. 106 i. part. i. Jur. nat.). Lædit vero alterum in communione primæva , qui quocunque modis , qui alio modo impedit , quo minus rebus utatur , prouti ipsi opus fuerit (§. 48.). Ergo terum impedit homini quoque in communione primæva competit jus puniendi eum , qui ipsum pedivit , quo quocunque modo impeditivit , quo minus rebus uti potuerit , prout ipsi opus erat .

Quos

Quoniam de jure puniendi homini natura competente prolixè jam egimus (§. 106. & seqq. part. 1. Jur. nat.) ; quæ ibidem in genere demonstravimus , ad jus puniendi in casu propositionis præsentis quoque applicanda sunt . Ne jus hoc paradoxum videatur, poenarum tantummodo species ad animum revocanda (§. 1062. part. 1. Jur. nat.) . Pœna enim emendatrix reputatur ab eo , qui læsit , ut animum lœdendi mutet; exemplaris vero , ut alii metus incutiat , quo a te aliisve lœdendis deterreantur. Facile hinc intelligitur , pœnis provideri securitati in futurum . Natura homini concessus est usus rerum necessarius , prout ipsi opus fuerit (§. 27.) . Natura etiam ipsi competit securitatis locum facit , sine quibus istud in tuto collocari nequit .

§. 56.

Jus puniendi eum , qui alterum impedivit , quo minus rebus uti potuerit , prout ^{Q. 103. b. a.} ipsi opus erat , infinitum est . Jus enim puniendi omne , quod homini natura competit , infinitum est (§. 1063. part. 1. Jur. nat.) . Ergo etiam jus puniendi eum , qui alterum impedivit , quo minus rebus uti potuerit , prout ipsi opus erat , homini in communione primæva competens (§. 55.) , infinitum est .

Quæ de interpretatione juris sese defendendi in communione primæva diximus (not. §. 53.) , de interpretatione quoque juris puniendi tenenda sunt . Nulli in genere eidem præscribi possunt limites; sed tantundem licet , quantum se-

curitas in futurum exigit . Datur enim securitatis in futurum gratia (not. §. 55.) ; adeoque mensuram recipit in casu dato ex spe probabili securitatis in futurum obtainendæ .

§. 57.

Si quis impeâire conatur , quo minus rebus , prouti tibi opus fuerit , utaris , vel Bellum in actu impedivit , quo minus uti potueris ; in eum jus belli tibi competit in communione primæva . Etenim in communione primæva tibi competit jus te defendendi adversus eum , qui quocunque modo te impedire conatur , ne rebus utaris , justum . prout tibi opus fuerit (§. 52.) , & jus puniendi eum , qui te actu impedivit , quo minus rebus uti potueris , prouti tibi opus erat (§. 55.) . Enimvero qui se defendit & pœnam ab eo , qui ipsum læsit , sumit , bellum gerit (§. 1114. part. 1. Jur. nat.) . In communione igitur primæva in eum tibi competit jus belli , qui te impedire conatur , quo minus rebus , prouti tibi opus fuerit , utaris , vel actu impedivit , quo minus uti potueris .

Videmus adeo bellum in communione primæva evitari non posse , nisi permittendum sit , ut pravorum licentia jus communionis , libertatis , æqualitatis , securitatis continuo violetur . Ratio hæc fuisse videtur , quod statum originarium sibi imaginatus fuerit Hobbesius . Inflas bellum continui omnium contra omnes , cujus finiendi gratia homines introduxerint dominia & imperia . adeoque jura sibi constituerint , eaque de causa

ex bello omnium contra omnes jus naturæ derivaverit . Animun nimirum non advertit ad iura connata , per quæ status originarius determinatur (§. 128. part. 1. Jur. nat.) ; sed eum finxit omnis juris expertem , in quo mera licentia regnat , bellorum non jure , sed ipso facto genitrix , quasi bellum sit vis , qua quis ab altero extorquere conatur , quod libert.

§. 58.

Bellum in

primæva

communio-

ne quodnam

uti

Bellum in communione primeva justum est , quod geritur in eum , qui alterum vel communio- impedivit , quo minus rebus uti potuerit , quemadmodum ipsi opus erat , vel impe- di- uti conatur , quo minus utatur . Etenim si quis te impedivit , quo minus rebus justum sit .

uti potueris, prouti tibi opus erat, cum usus rerum necessarius in communio-
ne primæva tibi competit prouti tibi opus est (§. 27.), & idem jus perfectum
sit (§. 47.), evidens est eundem jus perfectum tuum violasse, adeoque injuriam
fecisse (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Eodem patet modo, si quis te impedit cona-
tur, quo minus rebus utaris, prouti opus tibi fuerit, eum injuriam tibi facere
velle. Belli adeo, quod geritur in illum, causa est injuria facta; quod adver-
sus hunc, injuria facienda, consequenter justa (§. 1109. part. 1. Jur. nat.). Bel-
lum justum est, quod justam habet causam (§. 1110. part. 1. Jur. nat.). Justum
igitur est bellum in communione primæva, quod geritur in eum, qui alterum
vel impedivit, quo minus rebus uti potuerit, prout ipsi opus erat, vel impe-
dire conatur, quo minus utatur.

Nos hic tantummodo loquimur de bello, quod non nisi in communione primæva locum
habet, non vero de bello omni, quod in statu
originario obtinet. De omni enim bello in ge-
nere, quod in statu naturali locum habet, egi-
mus in parte prima juris naturæ, ut ibi dicta
valeant non minus in adventitio, quam in ori-

ginario. Quemadmodum vero hic ostenditur
quomodo applicatione principiorum generalium
facta pateat, quoniam bellum justum sit violato
jure communionis; ita etiam eodem modo ostend-
di potest, quænam bella sint justa violatis juri-
bus aliis perfectis.

§. 59.

*Bellum in-
justum in
communio-
ne primæ-
va.*

*Qui in communione primæva alterum ab usu rei cuiusdam actuali vi depellere
conatur; bellum injustum gerit.* Etenim quod unicuique in communione primæ-
va competit jus perfectum est (§. 47.), consequenter qui alterum ab usu rei
actuali vi depellere conatur jus ejus perfectum violat, consequenter injuriam
ipsi facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Enimvero injuria omnis illicita est (§. 911.
part. 1. Jur. nat.). adeoque injuriæ inferendæ causa bellare non licet. Quoniam
itaque injusta belli causa est, ob quam bellare non licet (§. 1108. part. 1. Jur.
nat.); qui in communione primæva alterum ab usu rei cuiusdam actuali vi
depellere conatur, justam belli causam non habet. Quamobrem cum injustum
bellum sit, cuius causa justa non est (§. 1110. part. 1. Jur. nat.); qui in commu-
nione primæva alterum ab usu rei cuiusdam actuali vi depellere conatur, bel-
lum injustum gerit.

In bello persequimur jus nostrum adversus
eum, qui idem nobis tribuere non vult (§. 1103.
part. 1. Jur. nat.), veluti in communione pri-
mæva usum rerum necessarium actualē. In
bello itaque, quod obtinet in communione pri-
mæva, duo de usa rei ejusdem per vim cer-
tant. Bellum ex parte ejus justum est, qui usum

sibi competentem vi vindicat; injustum ex par-
te alterius, qui eundem alteri vi eripere ten-
tat, aut ubi eripuit, paenæ, quæ liceat exigitur,
sese submittere non vult. Qui bellum in-
justum gerit, jus, quod sibi fingit, vel arrogat,
persequitur; qui justum, quod sibi revera com-
petit.

§. 60.

*Auxilium
in bello
communio-
ne prime-
va.*

*Si quis in communione primæva vim ejus vi depellere conatur, qui ipsum ab usu
rei actuali necessario depellere conatur, vel eum, qui hoc fecit, punire vult; qui
possunt alii ad opem ipsi ferendam obligantur.* Etenim qui in communione pri-
mæva alterum vi ab usu rei cuiusdam necessario actuali depellere conatur, vel
actu hoc fecit, in eum, quod geritur, bellum justum est (§. 58.). Enimvero
ad ferendam opem bellum justum gerenti, siquidem eadem opus habet, obli-
gatur qui potest (§. 1116. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si quis in communione
primæva vim ejus vi repellere conatur, qui ipsum ab usu rei actuali necessario
depellere conatur, vel eum, qui hoc fecit, punire vult; qui possunt alii ad
opem ipsi ferendam obligantur.

Videmus adeo, quomodo licite, immo debite implicentur alii bello, quod inter duos geritur: id quod probe notandum est. Per se autem patet, quomodo nullo quidem jure, ipso tamen facto eidem implicentur alii ex parte ejus, qui bellum injustum gerit. Absit autem ut hinc in feras, communionem primævam perperam inter iura referri homini natura competentia, cum

ex levi causa in eadem nascantur bella, quibus multi implicari possunt, immo subinde debent, cumque belli jus infinitum sit (§. 1107. part. 1. Jur. nat.), levissima de causa damna multa dari possint maliis. Neque enim hoc communione primævæ per se convenit, sed ex accidente est, ut tanta inde sequantur mala, quemadmodum ex sequentibus constabit.

§. 61.

Communionis primævæ turbator dicitur, qui vi impedit conatur sive per se, Turbator sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prout ipsi opus fuerit.

communio-
nis prime.

Nimirum per se communionem primævam turbat, qui ipse vi uititur ad impedientium usum rerum actualem, prout huic vel isti opus fuerit; turbat per alios, qui eos ad hoc inducit, instigat, vel alio quounque modo concurret, *ve quinam* veluti consilium dando, turbatorem adjuvando, *fit.* & ita porro, quemadmodum alibi docuimus (§. 111. & seqq. part. 2. Phil. pract. univ.).

§. 62.

Quicquid in communione primæva in gratiam turbatoris fit, illicitum est ac in- Auxilium justum. Qui enim communionem primævam turbat, si impedit conatur sive ferre belli- per se, sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prout ipsi opus fuerit geranti (§. 61.). Sed qui in communione primæva alterum ab usu rei cuiusdam actua quando in li vi depellere conatur, bellum injustum gerit (§. 59.). Communione adeo communio- primævæ turbamentum bellum injustum est. Quoniam itaque illicitum, & in ne primæva justum est, quicquid alius quicunque in gratiam ejus facit, qui bellum inju non liceat. stum gerit (§. 1115. part. 1. Jur. nat.); quicquid in communione primæva in gra- tiā turbatoris fit, illicitum est ac injustum.

Quando igitur quis se defendit adversus turbatorem, vel eundem panit, nemo huic licite fert opem, neque enim alia de causa fieret, quam ut defensor & punitor sine suo excederet, quem tamen licite prosecutari, ut adeo illicitum sit eidem adversari.

§. 63.

Si quis in defensione sui adversus turbatorem communionis primævæ vel in eodem Quando li- puniendo modum excedit, alii, qui possunt, eidem licite opem ferunt, immo ferre ceat turbab- debent. Si enim in defensione sui modum excedit, turbatorem communionis tori bellige- primævæ adjuvandi jus habet unusquisque, immo si ipse, qui fuerat turbator, ranti opem aduersus excessum sese defendere nequit, ad eum defendendum seu adjuvan- ferre. dum obligatur, quantum in potestate sua positum (§. 1007. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem eidem licite opem fert, immo quantum potest ferre debet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod erat unus.

Similiter si quis in puniendo turbatore communionis primævæ modum exce- dit, eum laedit (§. 1067. part. 1. Jur. nat.). Quare cum qui alterum laedit aggressor sit (§. 979. part. 1. Jur. nat.); punitor, quam primum modum puniendi ex- cedit, fit aggressor. Quoniam itaque homini competit jus defendendi alterum, quantum potest, immo etiam obligatur ad defendendum alterum, quantum in potestate sua positum, si ipse sibi defendendo non sufficit (§. 990. part. 1. Jur. nat.); si punitor in puniendo turbatore communionis primævæ modum exce- dit, alii qui possunt eidem licite opem ferunt, immo ferre debent. Quod erat alterum.

Videmus adeo, quomodo in communione primæva bella ex bellis nascantur & bellum, quod erat ab initio duorum, sicut multorum communione: id quod probe notandum est, ut posthac rectius intelligatur, cur a communione primæva fuerit recedendum. Qui propositionem præsentem perpendit, haud obscure animadverteret, fieri quoque posse ut turbatori opem ferentes aduersus excessum defensionis vel punitionis & ipsi modum excedant: quo facto aggressoris personam induunt, adeoque denuo jus dant alii defensori & punitori succurrendi. Hoc modo progressus belli patet in infinitum, raro, immo rarissime jure terminandi, nonnisi casu finiendi. eventu prossus anticipi, ut non semper finem, quem licite intenderat is, cui iusta belli causa initio fuerat, consequatur, quin potius eodem excidat plurima insuper damna per-

pessus. Ceterum qui ad animum revocat, que bello in communione primæva dicta sunt; is abunde intelliget, cur votum paupertatis cum voto obedientiaz conjunctum sit a Patribus religiosorum. Etenim voto paupertatis renunciant omni proprietati & hoc jus cum iure communionis commutant. Voto autem obedientiaz renunciant juri libertatis, & id in superiore transferunt. Unde etiam quoad exercitium iuris communionis seu usum facti non dependent a propria, sed a superioris voluntate, sicut evitantur omnia bella, quibus in communione primæva locus est. Communio adeo religiosorum eti si imitetur communionem primævam (not. §. 31.), non tamen est mater discordiarum & bellorum genitrix, quemadmodum communione primæva. Tolluntur enim discordia, tolluntur bella voto obedientiaz.

§. 64.

Jus communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit. Sine usu rerum necessario, qui in communione primæva lege naturæ homini tribuitur (§. 14.), obligationi suæ naturali satisfacere nequit (§. 12.). Quamobrem nec eidem satisfacere potest absque iis actibus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit. Quoniam itaque jus naturæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. part. 1. Phil. præd. univ.); jus etiam dat ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit, consequenter in communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit.

Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus homini non competere jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius; consequenter nec contra jus alterius quicquam facit, qui impedit, quo minus alter rebus utatur, prout ipsi opus fuerit. Vi libertatis naturalis homo facere potest, quod libet, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Ergo in communione primæva, quæ datur in statu originario (§. 11.), in quo viget libertas naturalis (§. 155. part. 1. Jur. nat.), quilibet impeditre potest, quo minus alter utatur rebus, prout opus ipsi fuerit, ubi libuerit. Quod absurdum (§. 20.).

Indirecte brevius etiam ostenditur hoc modo. Ponamus denuo homini in communione primæva nullum competere jus ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarii obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius, consequenter nec eum lædit (§. 920. 921. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem alterum non lædit, qui impedit quo minus rebus utatur, prout opus fuerit: quod denuo absurdum (§. 48.).

Propositio hæc probe notanda est: utemur enim ea in sequentibus ad alia demonstranda, neque superflua aut nullius momenti censeri debet. Ceterum nec in se propositio sterilis ac

nullius usus existimari debet: fluunt enim ex eodem per modum corollariorum multa iura particularia, quod ut appareat sequens corollarium subiectore viuum est.

§. 65.

Jura parti-cularia ad quibus rerum usus obtineri nequit (§. 64.); per se patet, quod ipsi competit actus com-venandi, pescandi, aucupandi, poma decerpendi, ligna cædendi & ita porro- munia.

Non opus est ; ut plura jura particularia ad homini in communione primæva ad eundem ius actus recenseamus : vi enim propositionis præcedentis dato quocunque actu statim patet, num

§. 66.

*In communione primæva homini commorari ac habitare ubivis terrarum licet, Jus commo-
ubi libuerit & quamdiu libuerit, transfere quoque per loca quæcunque, prout ipsi randi, habi-
opus visumque fuerit. In communione enim primæva usus rerum corporalium tandi &
necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.). Quoniam res corporales sunt, transitus.
quæ sensu percipi possunt (§. 496. part. 1. Jur. nat.), & in rerum numerum re-
ferenda sunt, quæ cunque homini usui esse possunt (§. 495. part. 1. Jur. nat.);
terra quoque tota in rerum corporalium numero est, adeoque tota patet pro-
miscue omnium usibus. Quamobrem ubivis terrarum homini cuicunque in com-
munione primæva commorari ac habitare licet, ubi & quamdiu libuerit, &
per quascunque terræ partes sive loca transfere, prout ipsi opus fuerit. Quod
erat primum.*

In communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum
usus rerum sit necessarius, & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem
cum tota terra pateat promiscue omnium usibus per demonstrata; in quantum
usus quidam ejus sit ipsi necessarius, consequenter, cur hic potius, quam alibi
commorari, aut habitare ipsi opus videatur, & quamdiu hoc sibi videatur, &
per quænam loca transfere ipsi & re sua videatur, immo cur transitu opus ha-
beat, ipsius judicio relinquendum. Quod erat alterum.

Videmus imaginem hujus juris in brutis ani-
mantibus, veluti in feris & avibus, quarum il-
læ hic illuc circumvagantur, hæ circumvolvan-
t, loca querunt, in quibus somno indulgent
& ab aeris injuriis tutæ sunt, nides etiam ex-
ercent, ubi commodum fuerit. Ceterum quem-
admodum in genere notandum est, jura homi-
nis in communione probe esse excutienda, cum
hinc definita sint jura, quæ obtinent domi-
niis & imperiis introductis; ita idem etiam de

jure commorandi, habitandi & transitus tenen-
da sunt, quod adeo quale fuerit in statu origi-
nario, in quo vigebat rerum omnium commu-
nio (§. 11.), hic demonstrandum fuit, ne de-
fint in sequentibus demonstrandi principia.
Fons enim iurium in statu adventitio sunt jura
in statu originario. Absit itaque, ut tibi per-
suades, quia communio primæva non amplius
subsistit, inutilem esse tantam ejus discussio-
nem.

§. 67.

*Si quis in communione primæva in iis locis, ad quæ accedit, videt ædes a ne-
mine inhabitatas, aut quæ plures habitatores recipere possunt: in iis habitandi jus
habet; quamdiu ipsi opus visumque fuerit. Etenim in communione primæva etiam
res artificiales, adeoque etiam ædes (§. 503. part. 1. Jur. nat.) sunt communes
(§. 29.), toti nempe generi humano (§. 9.), eorumque usus non magis patet
iis, qui eas extruxerunt, quam alii cuicunque (§. 32.): eodem tamen tempo-
re, quo aliis easdem inhabitat, nemo aliis licite prætendere potest, ut eas si-
bi inhabitandas cedar (§. 35.). Quamobrem patet, si quis in iis locis, ad quæ
accedit, videt ædes a nemine inhabitatas, quod eas licite inhabitare possit.
Quod erat primum.*

Porro si in communione primæva usum rei, quem actu facis, adhuc alii
participare possunt; quo minus volentes participant, impedire non debes, sed
participatio promiscue omnibus volentibus concedenda (§. 40.). Quamobrem si
ædes plures habitatores recipere possunt, in iis habitandi jus habet in commu-
nione primæva, quicunque ad ea loca, in quibus extructa sunt, accedit. Quod
erat secundum.

Denique in communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in
quantum usus rerum sit necessarius & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Qua-
Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

*Ædium
ubiquique
extructarum
usus in com-
munione
primæva.*

mobrem ubi ad alia loca accedens ades, quas vacuas videt, inhabitat; eas in habitare potest, quamdiu visum fuerit. Quod erat tertium.

§. 68.

Simplicitas Vita simplex dicitur, in qua homines rebus pure naturalibus maxima saltem *vita in quo* parte contenti non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & siti restinguendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus ac tuguriolis quiescent.

Simplicitatem vita in Scythis describit *Justinus lib. 2. cap. 2.* Hominibus, inquit, inter se nulli fines, neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut rectum, aut sedes est, armamenta & pecora semper pascientibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberisque secum in plaustris velunt, quibus coriis imbrrium hemicque causa testis pro domibus utuntur. -- Aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescentur. Lanæ iis usus ac vestium ignoratus: quamquam continuis frigoribus utuntur: pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur. Geminam vitæ simplicitatem hodienum observare licet in Hottentotis Africæ progenie, nec de sunt exempla gemina in extrema septentrione. Itiusmodi quoque vitæ simplicitatem olim se-

stati sunt Indorum sapientes, cujus exemplum memorau dignum recentet *Arrianus lib. 7.* Cum enim *Alexander M.* aliquem eorum sibi adjungi operaret, incredibilem in eis laborum tolerantiam admiratus, inter eos natum maximus, *Dardamis*, respondit, neque se ad *Alexandrum* venturum, neque aliis ut irent permisuram. Se enim etiam Jovis esse filium, perinde atque *Alexander*, neque ulla re ab *Alexandro* egere: iis enim, quæ haberet conteatum esse. -- Nihil se experire corum, quæ *Alexander* largiri posset; sed nec timere quidem, ne iis, quæ possideret, prohiberetur. Quamdiu enim vivebat, Indorum regionem tempestivos statim partibus fractus ferentem ipsi sufficeret. Notandum vero, Indorum sapientes incessisse nudos, adeoque nullam ipsis vestium curam fuisse.

§. 69.

Quanta sit In simplicitate vitæ homines paucis indigent. Quoniam enim cibum ac potum *indigentia* non appetunt, nisi qui fami explendæ ac siti restinguendæ sufficit (§. 68.), huic in vita simplici autem aqua, illi quæ sponte nascentur abunde sufficient; ad alendum corpus paucis admodum opus habent homines in simplicitate vitæ. Jam vero qui in ea persistunt, aut nudi incedunt, aut corpus non vestiunt, nisi quantum ad idem contra tempestatis injurias tegendum sufficit (§. cit.), veluti pellibus ferinis (not. §. 68.); vestitus adeo gratia paucis opus habent. Denique in casis humilibus ac tuguriolis quiescent (§. 68.), aut Scytharum more in plaustris corio testis. Habitationis adeo causa paucis opus habent. Cum ad vitam tolerandam præter cibum ac potum, vestem, qua corpus in climate immittiori adversus injurias tempestatis defenditur, & locum, in quo quieti ac somno indugetur, nulla re alia sit opus; qui in simplicitate vitæ persistunt, paucis admodum indigent.

Hinc intelligitur, quid sibi velit illud per vulgatum: Natura paucis contenta. Respicit nimirum vita simplicitatem, qualis fuit Scytharum & priscorum sapientum in India (not. §. 68.). Quantum vero ab hac simplicitate beat nostra vivendi ratio, cuilibet per se patet, qui utramque inter se conferre voluerit. Simplex ista vita proprius accedit ad vitam animantium brutorum, ut adeo in iis imaginem ejusdem conspicere detur. Vescentur ea sponte nascentibus, nec cibum appetunt, nisi quantum ad famem explendam sufficit. Sitim aqua restinguant.

Veste nulla opus habent, cum natura corpora sati muniverit aduersus injurias tempestatum, loca, ubi rursum quiescent, facile ubi reperiunt, ut adeo nullis opus habeant ædibus. Et si natura talia non offert, ipsam sibi arte ac industria ea parant, quæ usus exigit necessarii. Ita videmus aves sibi construere nidos, quibus ad foetus excludendos & educandos opus habent. Ratio adeo vivendi brutorum cum simplicitate vitæ hominum convenit. Quemadmodum itaque hac paucis indigent; ita etiam homines in simplicitate vitæ non multis habent opus.

§. 70.

§. 70.

Si homines in simplicitate vitæ persistant, ob communionem primævam non multum metuenda sunt bella. Etenim in simplicitate vitæ homines contenti sunt ci-vitæ a combio ac potu, qui ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, veste munione utuntur aut nulla, aut ea, quæ corpus contra injurias tempestatis defendit, primæva nec nisi in casa humili facile paranda quiescent contenti rebus pure naturali arcet bella. bus, maxima saltem ex parte (§. 68.). Cum adeo non modo per pauca sint, quibus indigent homines, quamdiu in communione primæva persistunt, verum etiam ea ubivis abundantiter offerat natura absque illorum industria atque arte, raro contingere potest, ut quis alterum impedit vel impedire conetur, quo minus rebus utatur communibus, prout ipsi opus fuerit. Quoniam igitur in communione primæva, quæ præter usum rerum corporalium necessarium jus in eas aliud non novit (§. 21.), neque justum, neque injustum datur bellum, nisi ubi quis alterum ab usu rei communis actuali vi depellere conatur (§. 58. 59.); quamdiu homines in simplicitate vitæ persistunt, ob communionem primævam non multum metuenda sunt bella.

Quoniam in simplicitate vitæ paucis admodum indiget homo (§. 69.) ; non est cur ejus rei usum in singulari prætendat, qua actu utitur alter, aut ut vi ei eandem eripiat. Neque enim deficit altera, qua ipse uti potest. Unde nulla ratio est, quæ bellum suadeat injustum (§. 59.), nec bellii justa causa ponitur (§. 58.). Communio adeo primæva, quamdiu in simplicitate vitæ persistitur, rarius parit bella. Quod si hic prolixioribus esse liceret ; idem multo

adhuc evidentius ostendi poterat, ubi expensum ante fuisse, quænam virtutum ignoratio cum simplicitate ista sit conjuncta, & quarumnam virtutum exercitium sit in ea facile : sed nec nostrum est in tantas arribages jam descendere, nec eas præsentis instituti ratio apprime exigit. Ne tamen quis dubitet utrumque esse verum, quod hic sumitur, ad animum tantummodo re- vocet, quæ de Scythis refert *Justinus lib. 2. c. 2.*

§. 71.

Si genus humanum multiplicatur, res pure naturales simplicitati vitæ non sufficiunt. Etenim nostro, quo vivimus, tempore in Europa genus humanum multiplicatum est. Ecquis vero nostrum est, qui nesciat, etiamsi agri ubivis exerceantur & horti colantur, si sterilitates contingent, ea, quæ terra profert, non sufficere hominibus? Quodsi adeo ponamus, per universam Europam nullos exerceri agros, nec hortos coli, ut sponte nascentibus tantummodo vescendum sit ; nemo non fatebitur, hæc tantæ hominum multititudini, quæ nunc est, non sufficiunt. Quamobrem cum, quas terra sua sponte edit, res pure naturales sint (§. 503. part. 1. *Jur. nat.*) ; si genus humanum multiplicatur, res pure naturales non sufficiunt victui & amictui eorundem, consequenter nec simplicitati vitæ.

Av res pure naturales sufficiunt.

Nemo a nobis exigat, ut calculo definiamus, quænam ad simplicitatem vitæ homini uni necessaria sint, & quantus sit sponte nascentium proventus in regione quadam inculta, ut inde probabiliter colligatur, quanta foret sponte nascentium copia apud nos, agricultura & horticultura, immo omni œconomia rurali neglecta : ut hinc porro determinetur, quanto hominum numero apud nos sponte nascenti sufficerent : ut denique ostendatur hominum nunc vive numerum hanc longe superare. Quainvis enim istiusmodi probatio magis conventre videatur scientie philosophicæ, magis etiam satisfacere nonnisi evidenter assentiri solitis ; ea tamen nec facilis est, nec hic loci necessaria, ubi sumere licet, quæ levi attentione ad ea, quæ ipsimet experti sumus, & adhuc experimur, cognoscuntur. Ipse sane *Euclides* notiones communes sumit domestica uniuscuiusque experientia confirmandas, ut ex iis tanquam principiis demonstraret, quæ ad Geometriam & Arithmeticam pertinent. Quidni etiam nos in Jure naturæ demonstrando sumamus, quæ domestica experientia nobis offerit, si ad eam animum attendere velimus ? Probationem scrupulosam ostentationi ingenii magis inservit, quam assensui extorquendo necessariam esse, haud obscure intelligitur.

D 2

§. 72.

*Quando-
nam ea exi-
gat res in-
dustriales.*

Multiplicato genere humano vita simplicitas exigit res industrielas. Multiplicato enim genere humano res pure naturales simplicitati vita non sufficiunt (§. 71.) ; adeoque terra tantam earum copiam non producit sua sponte , quanta omnibus sufficit (§. 503. part. 1. Jur. nat.). Necesse igitur est , ut opera sua rerum necessariarum proventum multiplicare studeant homines . Quoniam res industrielas sunt , quas natura non nisi interveniente opera humana producit (§. 504. part. 1. Jur. nat.) ; evidens omnino est , multiplicato genere humano vita simplicitatem exigere res industrielas .

Immo non alia de causa homines de agris exercendis & hortis in usum economicum colendis , de re item pecuaria facienda cogitare coepiunt , quam quod sponte nascentia simplicitati etiam vita non amplius sufficere animadverterent , genere humano multiplicato. Immo videoas Scythas , et si per incultas solitudines errare solitos in summa vita simplicitate rei tamen pecuaria

opera dedit (not. §. 68.) ; manifesto indicio , sponte nascientia ipsis non sufficiunt , quamvis adeo non multiplicatus esset eorum numerus , quemadmodum hodie in nostris oris humaanum genus multiplicatum videmus , quippe ubi nulla sunt soliudines inculta , quæ incolis deficiuntur .

§. 73.

An vita In simplicitate vita necessitatibus tantummodo prospicitur , nulla propemodum simplicitas est cogitatio de ejus commoditate ac jucunditate. Etenim in simplicitate vita honestatibus ad mines non appetunt cibum ac potum , nisi quatenus ad famem explendam & commoditatem restinguendam sufficit , nec utuntur veste , nisi quæ contra injurias temtem & iupestatis eos defendit , aut in climatibus mitioribus prorsus nudi incedunt , nec cunditatem nisi in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt (§. 68.) , consequenter eos unice vita tangit corporis sui conservandi cura. Patet igitur , quod in simplicitate vita tantummodo vita necessitati prospiciatur . *Quod erat unum.*

Porro quoniam in vita simplicitate rebus pure naturalibus maxima saltus ex parte contenti sunt homines (§. 68.) , ac vita tantummodo necessitati prospiciunt per demonstrata , experientia autem docemur , naturam sua sponte non offerre ea , quæ ab actionibus nostris omnem molestiam removent , & ex quibus veram , aut faltem innocuam percipere licet voluptatem , præterea casæ humiles & tuguriola non comparanda veniant cum aliis commode ac pulchre extuctis , quales ignorat vita simplicitas (§. 68.) ; in vita simplicitate homines parum tangit cura omnem ab actionibus suis molestiam removendi & voluptate , qua frui licite poterant , fruendi . In ea igitur nulla propemodum est de vita commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 465. 470. p. 1. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Quæ ad vitæ commoditatem & jucunditatem faciunt , non esse negligenda , non modo alias demonstravimus (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.) ; verum etiam natura indicat , quid homini conveniat , dum non modo necessitati , sed & commoditati brutorum animalium prospexit . Consuluit necessitati , quatenus sufficiente copia offers unicuique bruto propria alimenta , sine quibus conservari non poterant . Consuluit commoditati ipsa organorum structura , quæ talis præcise deprehenditur , qualis ad eorundem usum in capiendo cibo ac potu aliquique eo aut alio fine edendis actionibus requiritur . Ita in aliis deprehendimus rostra ea præcise figura ac magnitudine , quæ cibo ipso capiendo convenient , ut scilicet commode capi possit . Per

naturam suam ipsis inest industria , qua ad commode nonnulla facienda opus est . Exempla sunt aves , quarum unaquæque commodum sibi nidum loco commodo extruit , quando eodem opus habet . Exempla etiam sunt araneæ , dum rete suum muscarum capiendarum causa perficiunt . Prostant exempla alia insectorum , quæ ex virisum de Reaumur historia insectorum peti poterunt . Sed de hisce nobis agendum erit in Teleologia . Consuluit vero etiam natura jucunditati vita , quatenus singulis brutis concessit arma ad corpus suum defendendum , & vestitum dedit , quo corpus adversus aeris injurias munitur , consequenter doloris ac molestiæ sensum ab iis abesse vult . Jucunditati adeo vita brutorum providet natura , quantum ea in ipsa

ipsa cadit. Quamobrem falluntur, qui in vita brutorum nullam commoditatis ac jucunditatis rationem haberi arbitrantur. Absit autem, ut quis sibi persuadeat, naturam magis prospexit, quam in hominibus, ne defint ad vitam brutis, quam conservandam eamque commode ac jucunde de-

gendarū necessaria. Largita enim homini est eas animæ facultates præter apta corporis organa, quarum legitimo usu obtineri potest, quicquid non modo vita necessitas, verum etiam commoditas & jucunditas exigit.

§. 74.

Si homines omnes in simplicitate vite persistunt, artes & scientias parum excolunt. Scientiarum lunt. Etenim in simplicitate vitæ tantummodo prospicitur necessitati vitæ, & artium nulla propemodum de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). *cultura ne-* Quoniam itaque illi sufficiunt res pure naturales (§. 68.), nec ea industrielas glecta in vi- exigat, nisi in nimium multiplicato genere humano (§. 72.); nulla ipsis ratio te simplici- *tate.* *Jur. nat.*). Artes igitur parum excolunt. *Quod erat unum.*

Scientiarum culturam esse nullam, ignoratis aut neglectis artibus omnibus, et si non adeo primum sit ostendere, quamdiu scientiarum & artium mutua a se invicem dependentia non fuerit perspecta; hic tamen doceri possest, quantum præsenti instituto sufficit. Cum nihil sit sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit (§. 70. *Ontol.*); ratio etiam aliqua adesse debet, cur homines, quos omnium scientiarum ac artium rudes supponimus, de scientiis excolendis cogitent & quæ eos, ubi hæc cogitatio animalium subit, ad easdem excolendas invitent. In simplicitate vitæ homines contenti sunt rebus pure naturalibus (§. 68.), nec has curant, nisi quatenus eorum usus vitæ necessitati servit (§. 73.). Quoniam paucis admodum indigent (§. 69.), & multa in rerum natura vident, quorum nullus ipsis est usus; forsitan sagacior aliquis quæsiverit, quo fine reliqua a natura producantur, & curiosior sollicitus esse potest, quomodo Sol, Luna & astra reliqua moveantur in cœlo, ut statim temporibus ad pristina redeant loca; immo quænam sint meteororum per vices redirentium causæ. Prima igitur cogitatio de Astronomia & Physica incidit. Hinc etiam videmus Astronomiam antiquissimis temporibus ubivis gentium fuisse excultam, ubi scientiis aliquis honor esse cœpit, ac deinde de causis rerum naturalium eas fuisse sollicitas. Enimvero observationes exigit Astronomia absque instrumentorum subficio non comparandas, fine quibus nullus datur, nec sperandus est in ea progressus. Quamdiu adeo arte parari nequeunt instrumenta, vana est de Astronomia excolenda cogitatio, quam admiratio parit. Quam multas vero artes supponat instrumentorum astronomicorum constructio, nemo ignorat, nisi qui nunquam perpendit, quanam causarum serie actus rerum artificialium determinetur. Si quis in causas rerum naturalium earundemque usum latenter inquirere voluerit, usu facultatum cognoscendi pollere debet, qui homini naturalis non est, sed ipso earum usu acquirendus, quem necessitas quædam exigit, ut adeo veluti i sponte sua elici videatur. Quamobrem dubium non est, quin primum homines de vitæ commoditate cogitare cœperint molestiam ab actionibus suis remoturi (§. 465. *pari. 1. Jur. nat.*), sicque ad artium culturam fuerint adducti, qua facultatum cognoscendi usus aliquis fuit obtensus, ad Astronomiam primum, deinde & Physicam excolendam adhibitus non sine omni prorsus successu, donec ipsa sui continuatione successive fuerit perfectus. Patet itaque, antequam artes manuariæ fuerunt excultæ, nullam quoque fuisse scientiarum culturam. Quare cum homines, quamdiu in simplicitate vitæ persistunt, artes parum excolant per num. 1. quamdiu in eadem persistunt, scientias quoque parum excolunt. *Quod erat alterum.*

Ne quæ hic dicuntur in perversum sensum ducimus. Notandum itaque est, nos in præsentantur, unum alterumque moneri consulum, ubi de statu originario agimus, qualis hominum

minum fuerit necesse est, cum primi existere coeperunt in hisce terris, supponere totum humanum genus omnium scientiarum ac artium rude, nec res ulla*s* iis coexistentes praeter eas, quae natura sua sponte producit, hoc est, pure naturales (§. 503 part. 1. *Jur. nat.*). In hac hypothesi nihil sumitur, quod sit a veritate alienum. Antequam enim supponas homines in terra existentes, praeter res pure naturales nullæ in ea existentes concipi possunt, quae ipsorum Industria ac arti debentur hoc est, artificiales & industrialis nullæ (§. 504-505. part. 1. *Jur. nat.*). Ipsa natura homines perinde ac animantia bruta dicuntur ad usum earum rerum, quibus vita necessarii prospicitur. Usus autem initio nullus in potestate est nisi rerum pure naturalium. Quamobrem hic queritur, quænam ratio ipsos impulerit, ut de rebus artificialibus & industrialibus cogitare cooperint, & ad scientias ac artes excolandas animum appulerint. Ratio ista petenda omnino est ex statu originario, qualis fuisse concepit, cum primum cooperit humanum genus. Quilibet adeo facile perspicit, quandiu res pure naturales sufficerunt, nullam hominibus fuisse rationem, cur de rebus naturalibus opera sua multiplicandis cogitarent, adeoque non ante rebus industrialibus ullum concedi posse locum. Arte quæ parantur, commoditatí vitæ ac jucunditati ejusdem inferiunt. In statu originario nulla dari potest ratio, cur de rebus artificialibus cogitare cooperint homines, quam sensus molestia actiones quafdam ipsorum comitans ob defectum rerum artificialium: cui quomodo mederipserint cogitare cooperunt natura ingenio & sagacitate ceteros vincentes. Similiter in statu originario, quo sensu non perceperunt res alias praeter pure naturales, nulla alia datur, immo ne fangi quidem potest ratio, quae cupidinem sciendi excitarit in animis hominum, quam admiratio orta ex consideratione eorum, quorum causas ignorabant: id quod dudum agnitus fuit ab iis, quibus debetur per vulgatum istud: Propter admirari cooperunt homines philosophari. Nullum

vero in statu originario fuit objectum, ad quod animum advertentes, præter sidera cœli & corpora partialia in Tellure una cum meteoris. Quamprimum vero rebus industrialibus operam navare cooperunt, propior jam aderat ratio, cur de motu solis ac stellarum cognoscendo efflent solliciti. Unde non mirum, quod Astronomia primo omnium fuerit exculta. Videlicet adeo, quæ a nobis dicta sunt (§. 72. 73. 74.) satis sibi constare. Quodsi antiqua satis de vici studiis status humani generis monumenta prostant; nullus dubito, quin singula, quæ diximus, a posteriore quoque confirmare licet. Quamvis vero hisce administris destituamur, manifesta tamen indicia deprehendimus in iis gentibus, quæ a vita simplicitate parum recesserunt. Exempli loco paulo ante adduximus Scythas, quos *Iustinus* describit. Non exercebant agros: lacte & melle vescebantur, per incultas solitudines errare soliti. De rebus adeo industrialibus non cogitabant, multo minus iisdem operam navarunt, quia pure naturales in ista vita simplicitate sufficiebant. Eadem de causa lana ipsi usus ac vestium ignotus erat, quod pellibus ferinis ac murinis utebantur, quia rebus naturalibus sufficientibus de artificialibus non cogitabant. Et dum justitiam ingenii cultam, non legibus, iisdem tribuit *Iustinus*, & naturam quoad mores quosdam illis dedisse affirmat, quod Graeci longa sapientium doctrina preceptaque philosophorum consequi non posuerint; abunde hinc intelligitur, eos de scientiarum cultura parum fuisse sollicitos. Unicum exemplum cum sufficiat ad ea commanda, quæ a nobis dicta sunt; cur de pluribus anxi laboremus non est. Nullum igitur dubium superest, artes & scientias in eo, in quo nunc sunt, statu nondum exituras fuisse, siquidem ad nostra usque tempora totum humanum genus in prima simplicitate vitæ persistisset. Alia vero longe quæstio est, num hodie, qui in vita simplicitate unius persistit, arte ac scientia præstare possit aliis. Sed cum in præsenti nihil nobis negotii.

§. 75.

*Si in charitate mutua persistunt homines, etiam si in simplicitate vitæ non persistunt; nulla in communione metuenda sunt bella, nec metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus. Quoniam enim charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nos metipos (§. 620. part. 1. *Jur. nat.*), alterum vero tanquam enda sunt se ipsum diligit is, cui constans & perpetua est voluntas felicitatem alterius bellum, nullus promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, defectus re ne fiat infelix (§. 617. part. 1. *Jur. nat.*); si in charitate mutua persistunt homines, unusquisque ad alterius felicitatem pro virili confert, quod potest, artificialium & consequenter in communione primava, in qua usus rerum necessarii unicuius artificia que patet, prout cuique opus est (§. 27.), & unicuique laborandum communis utilitatis gratia, nemini otiandum (§. 41.), unusquisque vero eo defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.), nemo alterum quocunque modo impedit, ne rebus utatur, prout ipsi opus videtur, communis utilitatis gratia lubentissime laborat, eoque defungitur labore, quo maxime opus habent omnes, & quem rectius alio labore & rectius quam aliqui perficiunt.*

perficere valet. Quamobrem cum in communione primæva non oriantur bella, nisi quatenus quis quoconque modo impeditur, ne rebus utatur, prout ipsi opus fuerit (§. 57. & seqq.), & res industriales interveniente opera humana a natura (§. 504. part. 1. Jur. nat.), res autem artificialis arte humana producantur (§. 505. part. 1. Jur. nat.); si homines in charitate mutua persistunt, nulla in communione primæva metuenda sunt bella, nullus metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus. *Quod erat unum.*

In simplicitate vitæ tantummodo prospicitur vitæ necessitati, nulla propemodo est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Enimvero cum homines non modo operam dare debeant, ne desit sufficiens copia rerum necessariorum, sed etiam ne desit utilium & voluptuariorum, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. part. 1. Jur. nat.), quamdiu vero in mutua charitate persistunt, omnes simil in communione primæva huic obligationi pro virili satisfacunt per demonstrata; quamdiu in mutua charitate persistunt, nec ullus in communione primæva metuendus est defectus rerum utilium & voluptuariorum, consequenter earum, quæ ad vitam commode ac jucunde transigendam requiruntur (§. 500. 501. part. 1. Jur. nat.), etiamsi in simplicitate vitæ non persistunt. *Quod erat alterum.*

Non est quod objicias, fangi statum, qui dari nequit. Neque enim affirmamus, statum istum pro præsenti humani generis conditione possibilem esse. Sed hoc tantummodo queritur, quid in tali statu evenire debeat, ubi res omnes fuerint communes, nec in simplicitate vitæ persistant homines, sive is possibilis ponatur, sive impossibilis. Interet autem nosse, qualis esse debeat hominum status, ut in communione rerum omnium singuli vitam commode ac jucunde transigere possint, & ne communio degeneret in statum indigentia, quo vix ac ne vix quidem suppetunt quæ ad vita necessitatem requiruntur. Rara omnino est charitas, quæ quis alterum quemvis diligit tanquam seipsum & eodem studio querit quæ alteri profunt, quæ sibi, nullo facto inter se ac alios discrimine. Hac charitate imbuti fuerint primi christiani, nec alia causa eos impulit, ut omnia, quæ singuli habebant, ad Apostolos deferrent in communem massam redigenda, unde singulorum necessitati provideretur, prout cuique opus foret Act. II. 44. 45. Primorum christianorum communio cum ex sincera charitate proficeretur, & usus adeo communium continuum esset ejus exercitium, simulque signum infalli-

bile virtutis in animis latētis; Patres Religiosorum sanctissimam illam disciplinam appellarent, & ideo in Ordinibus Religiosorum eandem introduxerunt, ut non modo ipsi charitatis exercitium reddere familiare, sed suo etiam exemplo charitatem docerent ceteros eosque ad eandem excitarent. Charitas lege naturali præcepta (§. 621. part. 1. Jur. nat.), quæ cum a natura proficitur (§. 135. part. 1. Phil. præct. univ.), non absconum videri potest, quod natura etiam res omnes tam pure naturales (§. 24.), quam industriales & artificiales sint communes (§. 29.). Lex naturæ vult homines mutuo amoris vinculo copulari, quos ita fecit natura auctor Deus, ut non nisi conjunctis viribus eam consequi valeant perfectionem, quæ in ipsis cadit (§. 220. p. 1. Phil. præct. univ.). Quodsi adeo legi naturæ convenienter viverent homines, rerum omnium tam naturalium, quam industrialium & artificialium communio nihil haberet incommodi, nec bellis mutuis ansam præberet. Communio itaque primæva, qualēm de pinxit in anterioribus, custodie legum naturalium maximè convenit, & per eam ac cum ea subsistit.

S. 76.

Si homines in simplicitate vitæ persistunt, nondum multiplicati in nimium in communione præsertim primæva nullum rerum affluxum appetunt, multo minus autem aurum atque argentum. Etenim si in simplicitate vitæ persistunt, rebus admōnum paucis indigent (§. 69.), quæ nondum in nimium multiplicato genere humano pure naturales sunt (§. 71.), adeoque a natura sponte sua offeruntur (§. 503. part. 1. Jur. nat.): in communione autem primæva earum usus necessarius unicuique patet, prout cuique opus est (§. 27.), nec res ullæ sunt singulorum, communes omnes (§. 24.). Præterea vitæ tantummodo necessitati prospicitur in vita simplicitate, nec ulla de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). Quamobrem nulla prorsus ratio est, cur homines, rerum multarum affluxus, argentum præsertim ac aurum cui sit usui ignorantes,

Continentia quando ob-
tingeat in
communio-
ne primæ-
via.

rerum

rerum affluxum , aurum in primis ac argentum appeterent (§. 56. *Ontol.*). Quando itaque homines in simplicitate vitæ persistunt , in 'nimium nondum multiplicati in communione præfertim primæva nullum rerum affluxum , multo minus autem aurum & argentum appetunt (§. 70. *Ontol.*).

Quilibet in seipso experitur ; se rem nullam appetere , cuius usum ignorat . Ecquis appetit herbas in pratis sponte nascentes , quarum nullus ipsi est usus ? Quis appetit lapillos in arena jacentes , quorum nullum perspicit usum ? Quis insidiatur ranis , quas efi si posse ignorat , aut a quarum efi abhorret ? Postquam rebus , quarum datur aliquis usus , pretium statutum est : inter usus etiam recenseri deber , quod ex iis locupletiores fieri possimus , et si nulli nobis sint usui . Hæc vero ratio non locum habet in

communione primæva : immo nec dominis introductis , quamdiu ob vitæ simplicitatem permutationi soli locus est , emtio venditio ignoratur . Quamvis vero idem eodem modo se habeat , quamdiu homines in simplicitate vitæ persistunt , sive in communione vivant sive aliquid saltem proprii habeant ; in communione tamen primæva abundat ratio , propterea quod nulla proprietatis cogitatio hominum animos subire potest , & natura ubivis sponte offerit quod unicuique opus est .

§. 77.

Communio Si homines nondum in nimium multiplicati , absque charitate subsistere potest pri-
primeva mæra communio in vita simplicitate : si vero in nimium multiplicantur , communio
quando ab. subsistere nequit , ne quidem in simplicitate absque charitate , immo nec subsistere po-
sque charitate , nondum in nimium multiplicato genere humano , absque charitate , si vitam
zate subsisti quoque commode ac jucunde transfigere velint . Etenim quamdiu genus humanum
fit , quan. non multiplicatur in nimium , res pure naturales simplicitati sufficiunt , non
do non . amplius suscepitur , ubi in nimium fuerit multiplicatum (§. 71.) . Quoniam ita
que natura sua sponte unicuique offert , quibus ad vitæ necessitatem sustentan-
*dam opus habet (§. 503. part. 1. *Jur. nat.*) , nemo ad amplificandam rerum ne-*
cessariarum copiam quicquam conferre tenetur , adeoque nemini laborandum
communis utilitatis gratia in communione primæva (§. 29.) , consequenter ne-
in ea desit rerum necessariarum copia , necesse non est ut unusquisque alios
*diligat tanquam semetipsum (§. 617. part. 1. *Jur. nat.*) . Quoniam itaque charitas*
*virtus illa est , qua quis alterum diligit tanquam seipsum (§. 620. part. 1. *Jur.**
**nat.*) ; in communione primæva , quamdiu homines in nimium nondum multi-*
plicati in simplicitate vitæ persistunt , charitas huc non facit , ne quis sit re-
rum necessariarum defectus , consequenter absque charitate eadem persistere po-
test . Quod erat primum .

Quodsi vero genus humanum multiplicetur , vitæ etiam simplicitas res indu-
 striales exigit (§. 72.) , consequenter ut natura res necessarias tanta copia pro-
 ducat , quanta necessitatí vitæ omnium sufficit , homines operam suam huc con-
 ferre tenentur (§. 504. part. 1. *Jur. nat.*) , agros & hortos usui œconomico desti-
 natos colendo (§. 507. part. 1. *Jur. nat.*) , consequenter laborandum (§. 512. par-
 t. 1. *Jur. nat.*) . Enimvero in communione primæva omnibus laborandum commu-
 nis utilitatis gratia (§. 41.) & unusquisque eo defungi debet labore , quo ma-
 xime opus est , & quem recte perficere valet (§. 42.) , cumque communio pri-
 mæva sit in statu originario (§. 11.) , in quo homines omnes liberi sunt (§. 144
 part. 1. *Jur. nat.*) , in laborando nemo dependet ab alio homine , sed a se ipso
 (§. 153. part. 1. *Jur. nat.*) , consequenter ipsius judicio relinquendum , num si
 laborare conveniens existimet , ac quo labore defungi velit . Quamobrem cum
 communis utilitatis gratia sua sponte sit laborandum , & quidem non suus , sed
 aliorum subinde unice intendendus sit usus per demonstrata ; unusquisque in
 communione primæva , multiplicato genere humano , etiam si in simplicitate vi-
 ta persistatur , ad aliorum felicitatem promte conferre debet , quod potest ,
 consequenter homines ceteros omnes diligat necesse est tanquam semetipsum
 (§. 617. part. 1. *Jur. nat.*) . Virtus illa charitas est , qua homines alios diligimus
 tanquam nosmetipsum (§. 620. part. 1. *Jur. nat.*) . Patet itaque multiplicato in
 nimium

mium genere humano, etiamsi in simplicitate vitæ persistatur, communionem primævam absque charitate subsistere non posse. *Quod erat secundum.*

Denique si in vitæ simplicitate non persistitur, in qua tantummodo prospicitur vita necessitati (§. 73.), & artes ac scientiæ parum excoluntur (§. 74.), sed de vita etiam commode ac jucunde degenda cogitatio est: rebus quoque utilibus & voluptuariis opus habent (§. 500. 501. part. 1. Jur. nat.), ipsarumque rerum necessiarum major requiritur varietas (§. 499. part. 1. Jur. nat.). Experientia in eo, quo nunc vivimus, statu obvia constat, naturam res utiles ac voluptuarias non sua sponte producere tanta copia, quæ sufficiat omnibus, immo eas maxima parte industriae ac arti hominum deberi. Quamobrem etiamsi non in nimium multiplicetur genus humanum, si in communione primæva recedatur a vita simplicitate, hominibus singulis utilitatis communis gratia laborandum est & singuli non suum, sed aliorum plerumque intendere debent usum. Unde porro eodem, quo ante modo n. 2. conficitur, communionem primævam non posse subsistere absque charitate, genere humano in nimium non multiplicato, si in vitæ simplicitate non persistatur. *Quod erat tertium.*

Charitas etiæ lege naturali omnibus præcepta sit, rara tamen avis est in hisce terris. Et quamvis major humani generis concipi non possit felicitas, quam quando omnium animi charitate uniuntur, ut totum humanum genus sit una quasi persona & corpori assimiletur, cuius singula organa dum agunt quod suum est, toti corpori bene est, pauci tamen sunt, qui hoc capiunt. Quoniam itaque communio primæva non subsistere potest absque charitate, si non modo necessitati, verum etiam commoditatæ & secunditatæ vitæ prospiciendum, etiæ genus humanum non fuerit multiplicatum; nemo non intelligit, quan parum convenientia communio primæva statu præsenti generis humani, ut adeo vana sint illorum consilia, qui communione universalem introducere intendunt seu primævam rerum omnium communionem revocare conantur, dominis prorsus sublati. Adeo parum convenient primæva communio statu præsenti, ut, quando demonstratur, in communione primæva omnibus utilitatis communis gratia esse laborandum, omnes etiam res industriae & artificiales communes esse debere, ita ut iis possit uti unusquisque, prouti ipsi opus fuerit, nec

jure potior sit, cujus industriae & arti res debet, quam aliis quicunque, hæc omnia adeo absonta videantur, ut vix sibi a risu temperare possint bene multi. Aut enim animum avertunt a charitate, quæ eam possibiliter facit; aut charitatem perfectam omnibus animis inservi non posse perpendunt, consequenter eam nonnisi in hypothesis impossibili possibilem agnoscent, adeoque inter ideas Platonicas referunt. Quicquid sit, mox tamen constabit, nos non sine ratione hanc de communione primæva tractationem doctrinæ de dominio præmissæ, immo præmittere debuisse. Ceterum absit, ut primævam istam communionem universalem, quæ totius generis humani est, aut, saltem hominum, regiones quasdam incolentium, in quibus ipsis cum aliis gentibus, apud quas dominia rerum introducta sunt, nullum est commercium, cum communione particulari cœtus cujusdam inter alios homines, quibus dominia sunt, degentis in eundem censum referas & ex hoc de illa iudicium feras. Magni enim inter utramque intercedit discrimen, ut promiscue ab una ad alteram non valeat argumentatio.

§. 78.

In vitæ simplicitate homines tantummodo corporis conservandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent. Quamdiu enim in vitæ simplicitate persistunt, ^{Neglectus animæ perficiendæ in} contenti sunt famem explevisse & sicutim restinxisse, corpus utcumque contra ^{adversarii} ⁱⁿ ^{vitæ} ^{simplicitate} ^{vitæ.} *tantummodo necessitati prospicientes* (§. 73.). Patet adeo, quod nonnisi corporis conservandi curam habeant, de anima autem perficienda artes & scientias minime excoletentes (§. 74.) nullam prorsus habeant cogitationem.

Experientia propositionem præsentem satis superque confirmat. Videmus enim adhuc hodie, gentes a vitæ simplicitate parum recedentes crassa rerum omnium ignorantia laborare & ab eo facultatum animæ uero procul abesse, qui apud gentes cultiores obseruator, ubi artes ac scientiæ excoluntur. Cavendum vero etiam hic

Wolfi Jus Natura Tom. II.

est, ne personas singulares inter gentes cultiores degentes aut etiam inter incultas, quibus cum cultioribus commercium est, & vitæ simplicitatem affectantes, atque gentes integras in simplicitate vitæ persistentes, nec cum aliis gentibus cultioribus commercium quoddam habentes in eundem censum referas: neque enim ab illis

E

ad

ad has valet argumentatio ; cum ingens admodum discrimen inter utrasque intercedat . Supponimus hic totum humanum genus persistere in vita simplicitate & nihil adhuc artium , ni-

hil scientiarum ulli innovuisse ; & quid ex hac hypothesa sequatur , quales sint homines in hoc statu disquirimus .

§. 79.

An vita simplicitate homines non satisfaciunt obligationi sua naturali . In vita simplicitate homines tantummodo corporis sui conservandi , nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.) . Enimvero lege naturali præcipitur , ut officia erga animam & quoad statum externum cum officiis quoad corpus conjungantur (§. 170. part. 1. Jur. nat.) , & cura corporis cum neglectu animæ ac status externi conjuncta improbatur (§. 171. part. 1. Jur. nat.) . Quoniam itaque obligatio , quæ a lege naturæ venit , naturalis est (§. 141. part. 1. Phil. præc. univ.) ; in vita simplicitate homines non satisfaciunt obligationi sua naturali .

Non negamus , cursum corporis conservandi esse obligationi naturali conformem (§. 349. p. 1. Jur. nat.) , & hominem cibum ac potum nonnisi sanitatis conservandæ gratia appetere debere (§. 408. part. 1. Jur. nat.) , nec nisi ea quantitate , quæ corpori conservando sufficit (§. 403.

part. 1. Jur. nat.) ; consequenter quatenus hoc facient qui in simplicitate vita persistunt , eos obligationi naturali satisfacere . Enim vero obligatio naturalis latius extenditur : cetera igitur qui negligit , eidem minime satisfacit .

§. 80.

Prima naturæ dicuntur ea , ad quæ animalia sua natura feruntur . Unde quæ turæ quænam sint prima naturæ patet , si ad primas animalium , imo etiam hominum , simul nam sint . atque nati sunt , actiones animum advertimus .

Stoici prima naturæ distinxerunt in homine ab iis , quæ ea consequuntur , quando usus rationis pollet , quemadmodum videre est apud Ciceronem lib. 3. de finib. bon. & mal. Et respectu primorum naturæ ipsa etiam animantia brata juris naturæ quadam peritia censerunt l. i.

ff. de J. & J. quasi brutis insit natura notitia quædam eorum , quæ ad prima naturæ faciunt . Et quatenus prima illa naturæ hominibus ac brutis communia sunt ; imago quædam juris naturæ etiam in brutis conspicitur .

§. 81.

Quoniam animalia , simulatque in lucem edita sunt , cibum ac potum appetunt , non aliunde edocta se defendunt , & ubi ad generandum apta sunt , ea faciunt , quæ ad generationem atque educationem fœtus necessaria sunt , prima naturæ sunt conservatio & defensio sui , generatio & educatio prolis , seu conservatio sui , status sui ac speciei sua .

Quod animantia bruta aliud non edocta faciant ea , quæ ad prima naturæ spectant ; exemplis facile docetur , & dudum docuere veteres . Si pullus ex ovo exclusus a gallina ovis incubante removetur , granula milii obiecta rostro fistulis colligit , quamvis hoc nondum fieri videbit ab alio . Erucæ ex ovlis exclusæ foliola recentia arborum statim depascunt , eti non viderint ab alio . Quamobrem cum cibo ac potu , seu alimentis corpus conservetur ; hinc patet animalia bruta natura ad sui conservationem fieri . Galenus jam observavit , animantium quodque eo ad sui tutelam uti , quo maxime valet . Vitulos nondam enatis cornibus ea parte

minari , ut hinc Lucretius argute cornua noui prius vitulo dixerit , quam frontibus existant , & equuleos nondum firmatis ungulis calcitrare & catellos dentibus nondum robustis morsicare . Unde denuo patet , bruta animantia non aliunde edocta facere , quæ fieri necesse est sui defendendi causa . Nec multa attentione opus est , ut observes , brutis esse perspectum coeundi modum , eti coitum alterius nondum viderint ; aves exstruere nidos , quorum structuram nemio eas docuit : quid fieri debeat in partu , canes nosse , eti paries alterius non adstiterint . Omitto cetera , quæ ad educationem partus faciunt . Undenam sit , ut bruta natura ferantur ad sui statu-

statusque sui ac speciei suæ conservationem , & Physicam pertinet . Nobis hic sufficit nosse : quomodo fieri possit , ut huc facientes edant prima naturæ non gratis esse conficta , sed vera dari . in præsenti disquirere . Ea enim quæstio ad

§. 82.

Simplicitas vitæ intra terminos primorum naturæ subsistit. Etenim in vitæ simplicitate homines tantummodo corporis conservandi , nullam vero animæ peritus vitæ ter- ficiendæ rationem habent (§. 78.) , consequenter non curant nisi ea , quæ ad mini- sui & status sui , quem natura habent , conservationem faciunt . Quod vero etiam in simplicitate vitæ generationi proliis operam navent homines , nemo est qui dubitat , nec vitæ simplicitas huic ullo modo contrariatur : quod per se patet . Quamobrem in vitæ simplicitate locum quoque habet cura conser- vandi speciem suam . Enimvero prima naturæ sunt conservatio sui , status sui ac speciei suæ (§. 81.) . Vitæ adeo simplicitas intra terminos primorum natu- ræ subsistit .

Primitur naturæ satisfit a brutis , & ab homine satisfieri posset , etiamsi nullo rationis usu polle- ret . Simplicitas adeo vitæ non convenit homi-

ni , quia intra terminos primorum naturæ subsi- stit .

§. 83.

Prima naturæ cum jure naturæ consentiunt. Etenim prima naturæ sunt con- servatio sui & status sui , defensio sui , & conservatio speciei suæ (§. 81.) . *An prima naturæ cum jure naturæ consentiunt?* *Enimvero lex naturæ hominem obligat ad corpus suum* (§. 349. part. 1. *Jur. veniant nat.*) , & *integritatem omnium organorum corporis conservandum* (§. 372. part. *cum jure 1. Jur. nat.*) , datque eidem jus se defendendi (§. 973. part. 1. *Jur. nat.*) . *Est igitur naturæ defensio legi naturæ conveniens.* Quod vero eidem quoque conveniat conser- vatio speciei suæ , ostendetur suo loco . Atque adeo patet , prima naturæ cum jure naturæ consentire .

Idem etiam in genere ex ipsa primorum naturæ notione , non eundo per species , ostenditur hoc modo . Ad prima naturæ animalia & homo ante om- nem rationis usum aut absque hoc usu sua natura feruntur (§. 80.) , conse- quenter ea considerari possunt tanquam rationes finales , per quas determinan- tur actiones ad eadem tendentes (§. 932. *Ontol.*) . Quoniam homo actiones ha- scæ cum brutis habet communes , quæ libertate agendi destituuntur (§. 763. *Psych. rat.*) ; quin ex naturalibus æquipolleant , dubitandum non est (§. 12. part. 1. *Phil. pract. univ.*) . *Enimvero actiones , quæ per easdem rationes finales cum naturalibus determinantur , lege naturali præcipiuntur* (§. 179. part. 1. *Phil. pract. univ.*) . Actiones itaque ad prima naturæ tendentes legi naturali conformes sunt , consequenter prima naturæ cum eadem consentiunt .

Inde est , quod homines in simplicitate vitæ facientes ea , quæ primis naturæ convenient (§ 82.) , faciant quæ juri naturæ conformia sunt , sed non ea intentione , ut legi naturæ voluntatem suam submittant ac obligationi suæ naturali satisficiant . Similiter & bruta , quatenus primis naturæ conformiter vivunt , faciunt , quæ juri naturæ convenient , non tamen quia convenient , ut adeo non opus habeant juris naturæ notitia , quæ nec in ipsa cadit . Quamobrem non proprie intelligendum est , quando

Ulpianus affirmat naturam jus naturæ omnium animalium docuisse & ea hujus juris peritia cen- seri . Quo sensu autem hoc accipendum sit , docuimus in Horis Subfecivis Ann. 1729. trim. brum. n. 2. §. 8. Ceterum hinc jam uberiorius in- telligitur , quod in simplicitate vitæ non satis- facient homines obligationi suæ naturali . Etsi enim faciant nonnulla , ad quæ naturaliter sunt obligati , non tamen faciunt ideo , quia ad hoc faciendum sese obligatos agnoscent .

§. 84.

An detur In vita simplicitate non est cognitio virtutis. Etenim in vita simplicitate homines intra terminos primorum naturae subsistunt (§. 82.): quæ quoniam cum jure naturæ consentiunt (§. 83.), aliqua quidem faciunt perinde ac animantia bruta, quæ juri naturæ convenient, non tamen ideo quia eidem convenient, nec ea intentione, ut obligationi suæ naturali satisfaciant (not. §. 83.), quemadmodum nec ceteroquin cogitant, quomodo obligationi suæ naturali, præfertim quoad animam (§. 78.), satisfaciant (§. 79.). Enimvero cum virtutis sit habitus actiones suas legi naturali conformiter dirigendi (§. 321. part. i. Phil. pract. univ.); ubi fiunt, quæ juri naturæ convenient, non quia eidem convenient, nec ea intentione, ut obligationi naturali satisfiat, immo de actionibus suis legi naturali conformandis parum cogitatur, ibi nulla virtutis cognitione est. In vita igitur simplicitate cognitione virtutis non est.

Probe hic tenendum, quod supra jam anno tavimus (not. §. 74.), nobis hic sermonem esse de toto humano genere in simplicitate vita persistente, vel natione aliqua integra, cui cum aliis gentibus cultioribus nullum est commercium. Sane de Scythis commemorat Justinus lib. 2. c. 2. quod nulla ipsis fuerit virtutis cognitione, quos simplicitati vita deditos fuisse su-

pra monuimus (not. §. 68.). Sed nulla hic foret Justinus autoritas, nisi ratione corroboraretur, cum iudicio, quod discursivum vocamus in Logicis, cognitionem virtutis deneget, non vero factum sensu percipiendum narrat. Nemo igitur temere reprehendat, quod ea rationibus evincamus, quæ fide veterum monumentorum constare poterant.

—§. 85.

Qualis bona in simplicitate vita non alia homini boni notio est, quam quod bonum existimet, nisi malum quod a tedium sive molestia vel dolore liberat, adeoque malum, quod tedium sive notio in prius molestiam creat aut dolorem parit. Etenim in vita simplicitate homines rebus mœvæ simplicitate. pure naturalibus contenti maxima saltem parte, non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus aut tuguriolis quietescunt (§. 68.). Facile adeo patet, quod aversentur ob sensum molestum, qui ex fame ac siti est, & quem injuriaz tempestatum creant, famem, sitim, injurias tempestatum. Enimvero quories quid aversamur, id nobis representamus tanquam malum, etiamsi sensitiva fuerit aversatio (§. 893. Psych. empir.). In simplicitate adeo primæva non alia mali notio est, quam quod tedium sive molestiam creat, aut dolorem pariat. *Quod erat unum.*

Appetunt vero cibum ac potum, ut a fame ac siti liberentur, vel eandem evitent; appetunt vestes, appetunt quietem in casis humilibus, ut ab injuriis tempestatis sint liberi & lassitudine sedetur. Quamobrem cum nobis tanquam bonum representemus, quod appetimus, etiamsi appetitus fuerit sensitivus (§. 893. Psych. empir.); patet in simplicitate vita bonum censeri, quod a tedium sive molestia & dolore nos liberat. *Quod erat alterum.*

Habent homines in simplicitate vita notiō nem mali positivam, quatenus molestiam ac dolorem ex nonnullis percipiunt: sicut boni nonnulli negativam, quatenus id censetur bonum, quod a malo nos liberat, vel idem arcit. Propositione præsens secundum principium est distincte explicandi, quomodo animantia bruta & homines ante rationis usum sui natura ferantur ad appetenda primis naturæ convenientia, ut nulla requiratur de conservatione sui ac speciei sua:

cognitione, consequenter nulla opus sit notitia insita, quod animal seipsum & speciem suam conservare debet, quodque habeat jus adversus vim conservationi oppositam se defendendi: quæ sunt principia illa Juris naturæ, quod hominum ac animalium proprium appellari solet. Atque vi hujus ipsius propositionis porro adhuc clarius intelligitur, quod in propositione præcedente evictus, in vita simplicitate non esse cognitionem virtutis, nec virtutis amore

paucis contentos esse homines. Immo hinc tandem intelligitur, quid sentiendum sit de illa Stoicorum opinione, quod prima naturæ antecedat omnem voluptatis notionem, qua de causa appetitio eorum, quæ ipsis conformia sunt, non videtur subesse legi appetitus generali. Unde amorem quondam naturalem suipius tanquam animantum cuicunque insitum commenti sunt, qui sit stimulus sui conservandi ac speciei suæ.

Stoicis vero vix condonandum videtur: quod in negativa boni notione, qualis in vita simplicitate obtinere ostendimus & cui convenienter determinantur primæ omnium hominum ac animantium appetitiones, acquiescentes in præxi morali nonnisi de vitanda molestia, non vero de percipienda voluptate animi cogitaverint. Ceterum hæc obiter: suo enim loco de hisce ex instituto agendum.

§. 86.

In simplicitate vitæ actiones humanæ determinantur juxta hanc regulam: Quæ Lex naturæ molestiam vel dolorem creant, vitanda; quæ avertunt, aut inde nos liberant, facienda. In vitæ enim simplicitate non alia erat hominibus notio mali, quam quod a molestia vel dolore liberet (§. 85.). Quod vero tanquam bonum cognoscimus, id appetimus (§. 589. Psych. empir.); quod tanquam malum, id aversamur (§. 590. Psych. empir.). Patet itaque in simplicitate vitæ actiones humanas determinari juxta hanc regulam: Ea esse vitanda, quæ molestiam vel dolorem creant; facienda vero, quæ avertunt, aut inde nos liberant.

Hæc regula videtur in simplicitate vite lex naturæ ipsis hominum animis natura inscripta. Fallit tamen, si universaliter intelligatur de omni molestia in casu molestia innocua (§. 386. part. 1. Phil. pract. univ.), quæ apparetens tantummodo est, non vera. Ubi vero veram ab apparente seu innocua distinguere noveris, non satisfacit, cum in notione boni negativa substat, nec ad positivam extendatur (not. §. 85.).

§. 87.

In vita simplicitate plerorumque, si non omnium vitiorum ignoratio est. In vita simplicitate homines una viventes actiones suas determinant juxta hanc regulam: Quæ molestiam vel dolorem creant, vitanda; quæ avertunt, aut inde nos liberant, facienda (§. 86.). Quamdiu in vita simplicitate persistent, necessitatibus tantummodo vite prospiciunt, de commoditate vero ejusdem ac jucunditate non cogitant (§. 73.), & neglectis artibus ac scientiis (§. 74.), corporis solum conservandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem regula ista agenti imponere nequit, ut, quod malum est, appeteret sub ratione boni, vel etiam, quod bonum est, aversaretur sub ratione mali. Quamdiu itaque malum non allicit appetitum sub ratione boni, nec bonum aversionem ciet sub ratione mali; ignoratur, quinam sint actus legi naturæ contrariai (§. 153. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque vitium consistit in habitu actiones suas ratione contraria determinandi, quam lege naturali præscribitur (§. 322. part. 1. Phil. pract. univ.), evidens est in simplicitate vite si non omnium, saltem plerorumque vitiorum esse ignorationem.

Ignorationem vitiorum Scythis tribuit ob vitæ simplicitatem Iustinus lib. 2. c. 2. & eam plus in ipsis profectile affirmat, quam in Græcis virtutis cognitionem. Ex demonstratione propositionis præsentis non modo liquet, ignorationem vitiorum ob vitæ simplicitatem recte tribui Scythis; verum etiam per eandem patet ratio, cur in ea vitiorum cognitione nulla ipsis esse posuerit. Probe autem tenendum est, nos hinc loqui de ignorantia simplici, quam vocant Scholastici, non vero de composita, quæ cum errore eadem est. Numirum yí propositionis præsen-

tis in simplicitate vite nullam esse hominibus notiōem vitiorum contendit (hoc enim est, quod simpliciter ignoratur); non vero defendit, quod per errorem vitiosos actus non habuerint pro talibus. Si notio aliqua vitiorum hominibus in simplicitate vite persistentibus esse deberet, aut eam haberent a priori, aut a posteriori. A priori habere nequeunt, neque enim scientias excollunt (§. 74.), immo nec intellectum perficiunt (§. 78.). Frustra igitur affirmatur, ipsis aliquam vitiorum notiōem a priori venire potuisse (§. 438. Psych. empir.). Ne.

Vitiorum
ignoratio in
vite simplit-
citate.

Neque etiam in posteriori vita cognoscere ipsis datur, quia in simplicitate vita deest actus vitiis patrandi occasio, quemadmodum quivis facile admittit, qui tantummodo cogitat, in simplicitate vita hominem paucis contentum esse, quæ unicuius abunde suppeditat natura, omnesque esse æquales & eodem vivere modo. Quodsi Philosophia moralis jam extaret, in qua vitiorum origo demonstranda venit: multo adhuc clarius ostendi posset, quamdiu homines in primæva communione viventes in vita simplicitate persistunt, vitiorum deesse fomitem, consequenter vitia exulare, nec fieri posse, ut eorum hominibus ulla sit notio a posteriori.

Quoniam vero nec virtutis cognitio est (§. 84.), virtus una cum virtute exulant, si non omnia pleraque certe. Non tamen ideo boni sunt, qui mala non faciunt, quod desit faciendi occasio, & quod ignoti nulla sit cupido. Secas enim & bruta laudem merentur, quæ tamen nemo laudaverit, nec laudum capacia judicaverit. Id demum virtutis est ac laudem meret, si a vita abhorreas ob eorum, quam cognoscis, tu pitidinem virtutis amore. Abit adeo, ut vita simplicitatem, de qua nobis in præsenti sermo est, ob vitiorum ignorantiam vita cultiori præferas.

§. 88.

Quando in communione primæva in vita simplicitate persistunt homines, nulla fere ipsi primæva ratio est, cur edant adus charitati contrarios, aut eidem contrarii oriantur affectus, non in nimium multiplicato genere humano. Etenim in vita simplicitate homines tantummodo corporis conservandi rationem habent, animæ autem persificiæ nullam (§. 78.), & vita tantummodo necessitati prospicitur, nulla propemodum est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Non modo paucis indigent homines (§. 69.), sed etiam nondum multiplicato genere humano rebus industrialibus non indigent (§. 72.), pure naturalibus contenti (§. 68.). Quamobrem homo unus raro indiget ope alterius, cumque omnes eodem modo vivant & eodem fruantur iure (§. 3. 9.), nulla sane ratio est, cur unus alterum se existimet feliciorem, consequenter nullus tristitia locus est ob felicitatem alterius, adeoque nec invidia locum habet (§. 705. Psych. empir.). Quoniam itaque charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nosmetipos (§. 620. part. 1. Jur. nat.), consequenter constantem & perpetuam exigit voluntatem alterius felicitatem promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix (§. 617. part. 1. Jur. nat.); patet omnino in communione primæva, quamdiu homines in nimium nondum multiplicati in simplicitate vita persistunt, nullam fere ipsis esse rationem, cur edant actiones charitati contrarias, aut cur eidem contrarii oriantur affectus.

In eo statu, quem supponimus in propositione præsente, nulla vera occasio ad charitatis exercitum homines invitat, immo vix reperire licet in eodem, per quæ idea charitatis in animis hominum suscitetur, ut adeo quemadmodum virtutum ceterarum, ita hujus quoque tam eximia virtus nulla sit cognitio (§. 84.). Nemo de charitate cogitat. Accedit, quod ob notiōnem boni non nisi negativam (§. 85.) nec felicitatis notio ab omni defectu libera sit (§. 636. Psych. empir.), sine qua tamen quid sit charitas non intelligitur (§. 617. 620. part. 1. Jur. nat.). Quemadmodum vero nulla propemodum occasio est charitatem exercendi; ita nec faciliter aliquia eidem contrarios actus edendi. Si Philosophia moralis jam prostaret, qualem animo conceptam tenemus, multo evidenter ac überius haec omnia demonstrari poterant. Enimvero cum nunc iis contenti esse debeamus, quæ unicuique donistica experientia suggerit: ad confirmandam propositionem præsentem hæc annotatione sufficiat. Quoties videmus homines actus

charitati contrarios edentes vel affectibus eidem adversis indulgentes, inquirendum tantummodo est in rationem tam illorum actuum, quam horum affectuum, seu cur istos edant, hisce indulgent. Nemo non deprehendet statim absque ulla difficultate, rationem non esse aliam, quam inæqualitatem quoad opes, honores seu dignitates & vivendi modum. Inæqualitas ista prorsus cessat in communione primæva, quæ in statu originario obtinet, quamdiu in simplicitate vita persistitur, nec in nimium multiplicatur genus humanum, ut industria sua quid conferre debant singuli ad communem utilitatem, prouti abunde perspectum est ei, qui anteriora animo probe comprehendit. Cessat itaque ratio, cur charitati contrarios actus edant homines, & cur adversis eidem affectibus indulgent. Non tamen propterea dici potest, quod in eo, quem supponit præsens propositione, statu homines se diligent mutuo tanquam seipso: nam nil facere contra charitatem non idem est ac facere, quod est charitatis.

§. 89.

Si homines in vitæ simplicitate non persistunt; in communione primæva praxis charitatis difficultis est, ac faciliter orientur affectus eidem contrarii. Quodsi enim homines a simplicitate vitæ recedunt, non solum vitæ necessitatibus prospiciunt, verum etiam vitam commode ac jucunde transigere volunt (§. 73.), nec corporis tantummodo conservandi, verum etiam animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem non modo rerum necessiarum major requiritur varietas (§. 499. part. I. Jur. nat.); sed & utilibus ac voluptuariis opus est (§. 500. 501. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque experientia in eo, quo nunc vivimus, statu obvia constat, naturam res utiles ac voluptuarias non sua sponte producere tanta copia, quæ sufficiat omnibus, immo nec res necessarias omnes; eadem industriae ac arti hominum debentur, consequenter ut prostent res industrielles ac artificialies (§. 504. 505. part. I. Jur. nat.), omnibus hominibus laborandum est (§. 512. part. I. Jur. nat.). Enimvero in communione primæva omnibus laborandum est communis utilitatis gratia (§. 41.1) & eo unusquisque defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.). Quamobrem si contingat, alium tanto labore defungi vel non posse, vel nolle, quo tu defuneris, vel defungi labore, qui tibi alio minus necessarius videtur, adeoque eundem non tantundem conferre existimas ad communem utilitatem, quantum a te confertur; cum tamen hoc non obstante rerum industrialium & artificialium usus eidem non magis pateat quam tibi (§. 32.), immo earundem usus proportionetur ipsius indigentia (§. 33.), ut adeo & plurimum, & earum, quæ usu non consumuntur, diuturnior usus eidem sit concedendus; nemo non facile assequitur, quot & quantæ hinc orientur querelæ de labore alterius, quod & affectet usum indigentia suæ proportionatum, qui potius labori communis utilitatis gratia perlato proportionandus videbatur, in estimando valore ejus non omnibus consentientibus. Unde porro intelligitur, quantæ hinc orientur contentiones, & quod potentiores facile vi impedire conentur, quo minus eum, quem usu indignum judicant, ab eodem arceant. Hæc omnia esse contraria constanti ac perpetua voluntati omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne sit infelix, adeoque dilectioni (§. 617. part. I. Jur. nat.), consequenter etiam virtuti, qua alios diligimus tanquam nosmetipos, hoc est, charitati (§. 620. part. I. Jur. nat.), nemo non intelligit. Abunde igitur patet, si homines in simplicitate vitæ non persistunt, in communione primæva praxis charitatis admodum difficilem esse. *Quod erat primum.*

Si homines in vitæ simplicitate non persistunt, in communione primæva iis, qui amore vitæ commode ac jucunde transigendæ & artium ac scientiarum ducti nulli labori parcunt, iis displicet, quod alii, quos rebus communibus uti, prouti ipsis opus esse videtur (§. 27. 43.); vel otientur, vel non satis laborent per demonstrata. Enimvero si quod in altero observatur, quod displicet, odium oritur (§. 677. Psych. empir.). In communione igitur primæva facile orientur odia. Si quis alterum videt vel prorsus otiantem, vel suo judicio non satis laborantem, vel non merentem labore suo eum, quem sibi vindicat, rerum usum, quin eum indignum judicet jure communibus utendi, prouti ipsi opus videtur, quo una cum ceteris fruatur, qui non modo labore sese magis defatigant, vel plus conferunt earum rerum, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt, vix ac ne vix quidem fieri potest. Quoniam itaque invidia oritur, si alterum indignum judicamus bono, quo fruatur (§. 714. Psych. empir.); in communione primæva, si homines in simplicitate vitæ non persistunt, facile invidia oritur. Iisdem positis ubi contingit alterum uti re industriali & artificiali, qua tu uti volueras, & quæ industriae vel arti tuæ debetur, cum tu ipsi eandem eripere vel ab ea apprehendenda vi depellere non debeas (§. 36. 43.), facile injuriam tibi fieri existimabis (§. 859. part. I... Jur. nat.), jus quoddam præla-

prælationis in usu rei, quæ industriae vel arti tux debetur, tibi competere oportet. Quamobrem cum ira nascatur ex opinione injuria nobis factæ (§. 862. *Psych. empir.*); in communione primæva, a simplicitate vitæ recendentibus hominibus, ita facile excandescit animus. Et quoniam ira cum cupiditate vindictæ conjugitur (§. 872. *Psych. empir.*); vindictæ etiam cupidini locus est. Affectus hosce charitati contrarios esse, vix opus est, ut multis demonstretur. Ne tamen precario hoc summisse videamus; pauca saltem indigitanda sunt. Charitas jubet alterum diligere tanquam seipsum (§. 620. part. I. *Jur. nat.*), adeo que constanter ac perpetuo omni studio in id eniti, ut alter sit felix, ac carere, ne fiat infelix (§. 617. part. I. *Jur. nat.*), consequenter voluntatem percipere ex alterius felicitate (§. 904. 558. *Psych. empir.*). Enimvero qui alterum odit ex ejus infelicitate voluntatem percipit (§. 611. *Psych. empir.*), qui invidit laborat, ex alterius felicitate tedium percipit (§. 705. *Psych. empir.*); ira cum cupidine vindictæ conjuncta (§. 872. *Psych. empir.*), in id, quod malum alteri est, fertur (§. 871. *Psych. empir.*), consequenter quod tedium ipsi creat (§. 569. *Psych. empir.*), adeoque infelicem eundem reddit (§. 637. *Psych. empir.*). Apparet adeo affectus, quos in communione primæva facile oriri posse ostendimus, charitati contrarios esse. *Quod erat alterum.*

Qui homines supponit, quales sunt; non quales esse debent, ei nos in evincenda propositionis præsentis veritate abunde satisfecisse existimamus. Adduximus enim rationes ex ipsa communione primæva, qualis esse debet hominibus in vitæ simplicitate non persistentibus, peccatis, cur praxis charitatis sit difficultis & cur affectus eidem contrarii facile oriuntur. An haec sufficiunt, unusquisque in seipso quodammodo experiri poterit, si fingat se in statu communionis primævæ esse constitutum, & in ea obvia casus conferat cum aliis, quos in suo statu ante hac expertus fuerat. Posterior enim necessarium nobis videtur, ne quis plus speret de facultatibus suis, quam in iis est: id quod plerumque accidere solet, ubi nos fingimus in iis circumstantiis positos, quæ nondum actu præsentes sunt. Magna est animalium varietas, sive eos species quoad ea, quæ natura insunt, sive quoad cetera, quæ acquisita sunt. Pro hac varietate non solum variant hominum judicia, quando appetibilibus & aversabilibus ferendum est judicium; verum etiam ipsæ appetitiones at-

que aversiones, & iisdem socii affectus. Multi adeo discussione opus foret, quæ nec hujus loci est, si charitatis deficientis & affectuum eidem contrariorum ortus rationes pro illa varietate determinare vellamus. Diximus tantummodo, charitatis praxi esse difficultem in hypothesi propositionis præsentis ac facile orienti affectus eidem contrarios, etiæ haud paucos fore arbitror, qui fieri non posse existimatur sunt, ut charitas mutua vigeat inter homines in eo communionis primævæ statu, quem vi antecedentium in demonstratione propositionis præsentis sumimus. Neque inficior, etiæ abullo loquendo impossibile non sit, ut mutua charitate in eo etiam statu, quem supponit præpositio, utantur erga se invicem homines, id tamen pro impossibili habendum esse pro praefenti hominum conditione. Statum integratum supponere non licet, ubi status corruptionis est, siquidem cum Theologis loqui volueris. Fingere homines, qui puritate mentis angelique possint, non videtur convenire præsentis instituto.

§. 90.

Quoniam charitatis praxis difficultis in communione primæva, si in vitæ simplicitate non persistunt homines, & facile oriuntur affectus illi contrarii (§. 89.); idem magis metuendum.

Multiplicato enim in nimium genere humano multo major rerum industrialium & artificialium copia requiritur ad vitam commode ac jucunde transigendam. Et vix credendum est, tantam parari posse, quanta omnibus ad æque commode ac jucunde vivendum sufficit. Quamobrem haud difficulter conjectare licet, praxis charitatis mutua statum communionis primævæ, qualiter hic supponimus, magis utique adversari, si genus humanum fuerit multiplicatum, ita ut difficultas exercitii crescat cum numero homi-

num, quorum idem jus est ad vitæ commoditatem & jucunditatem. Querelas continuas de inæqualitate laboris & fruitionis, seu usus rerum, ac inde enatas dissensiones, paci communis adversas, dudum allegarunt, quoque tandem communionem primævam, quam illam *Platonem a Campanella* in Republica Solis renovatam inter ea reculerunt, quæ pro præsentis hominum conditione impossibilia sunt, aut subsistere non possunt.

§. 91.

Vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur. Etenim in vitæ simplicitate tantum modo corporis conservandi, nulla vero animæ perficiendæ ratio habetur (§. 78.), ac vitæ tantummodo necessitatibus prospicitur, quæ vero ad vitæ commoditatēm ac jucunditatēm spectant, negliguntur (§. 73.). Enimvero lex naturæ exigit a nobis omnem facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum animam, corpus & statum nostrum, & ad arcendum omnem ab anima, corpore & statu nostro imperfectionem requiritur (§. 173. part. 1. Jur. nat.) ac non usum prohibet (§. 174. part. 1. Jur. nat.). Hominem quoque ad vitam commode (§. 466. part. 1. Jur. nat.) & jucunde transigendam obligat (§. 471. part. 1. Jur. nat.). Vitæ igitur simplicitas legi naturæ contrariatur.

Erunt forsan nonnulli, quibus durum videbitur, vitæ simplicitatem inter ea referri, quæ legi naturæ contraria sunt. Sed hi erunt, qui ex notionibus confusis de rebus per transferrnam conspectis judicare solent, non expendentes, in quoniam vitæ simplicitas, in quoniam ejus commoditas & jucunditas consistat. Enimvero cum huic dubio jam satisfecerimus (not. §. 466. 470. & seq. part. 1. Jur. nat.); non opus est, ut, quæ ibidem legi possunt, repetamus. Quodsi objicias, in vitæ simplicitate plerorumque, si non omnium vitorum esse ignorationem (§. 87.), ut adeo parum locus sit actionibus, quæ legi naturæ adversantur (§. 322. part. 1. Phil. pract. univ.), atque hinc porro inferas esse eam medium vitia si non omnia, saltem pleraque exterminandi; cogitandum quoque est, in eadem vitæ simplicitate non esse cognitionem virtutis (§. 84.), adeoque actus positivos, qui videuntur legi naturæ conformes, eidem non magis convenire, quam actiones brutorum, multasque omitti lege naturali præceptas (§. 321. part. 1. Phil. pract. univers.), quemadmodum nec actus privativi, quibus vitiisorum omisso continetur, legi naturæ respondent, quia tales actus non omittuntur tanquam legi naturæ adversi, sed quia ignorantur, nec eos edendi occasio offertur. Neque actus hi privativi virtuti tri-

bui possunt, cum virtuosus actiones legi difformes libenter ac libere omittere debet (§. 345. part. 1. Phil. pract. univers.). Ad actionem rectam etiam requiriatur notio actionis sufficienter determinata & judicium verum de ejus malitia, si omitti debet, (§. 80 part. 1. Phil. pract. univ.): ad actionum vero rectitudinem ipsa lege naturæ obligamur (§. 189. part. 1. Phil. pract. univ.). Facultates animæ homini datæ non sunt frustra, ut nullum earum faciat usum; quin potius naturæ humanæ conforme est, ut, quemadmodum organa vitalia corporis sponte sua eum faciunt usum, qui ipsis convenient, ita etiam homo facultatum animæ libere faciat eum usum, quem habere possunt ac vi legis naturalis habere debent. Hinc non per omnia probari potest judicium Iustini de Scythis lib. 2. c. 2. quod natura illis dederit, quod Græci longa sapientum doctrina præceptis philosophorum consequi non potuerunt, cultique mores inculta barbarizæ collatione superrentur, neque satis ex vero dicitur, simplicitatem vitæ esse medium exterminandi vitii, cum simul exterminetur virtus. Alia vero quæstio est, quantum hominibus in simplicitate vitæ ab incunte ætate persistentibus imputari possint defectus, quos per demonstrata arguit lex naturæ: quam hic nostram non facimus.

§. 92.

Quoniam vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur (§. 91.), juxta legem naturæ autem actiones nostras determinare obligamur (§. 131. 135. part. 1. Phil. pract. univ.), hæcque obligatio necessaria & immutabilis est (§. 142. part. 1. Phil. nat.); *An in vitæ simplicitate hominibus non est persistentum.*

Loquimur hic de hominibus in universum omnibus simul sumtis aut gente quadam, cui cum aliis cultioribus nullum est commercium.

Nec vitæ simplicitatem aliter interpretari convenient, quam fert definitio supra allata (§. 68.) & qualem observamus in gentibus incultis.

In vitæ simplicitate hominibus persistere licet.

§. 93.

Si quis in communione primæva ad usum necessarium futurum res quædam, quas apprehendit, servat, eas ipsi eripere non licet. Si tamen res, quas servat, non in munione consumuntur, interea temporis, quo ipse iisdem non utitur, earum usum aliis communione appropinquat.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

quædam in cedere tenetur. Etenim in communione primæva usus rerum unicuique patet, futurum prout ipsi opus est (§. 27.), indigentia ipsius proportionatus (§. 33.), & unius usum servari possint, cujusque iudicio relinquitur, in quantum usus rerum sit necessarius & quanta necessaria sunt indigentia sua (§. 43.). Quamobrem si cui videtur usus quarundam rerum necessarius in futurum, quin usus futuri gratia res istas apprehendere, consequenter in eundem servare licet, dubitandum non est. Enimvero si quis usus necessarii gratia rem quandam manu apprehendit, nemini licet eandem ipsi invitio eripere (§. 36.). Ergo nec res eripere licet, quas quis in communione primæva ad usum necessarium futurum servat. *Quod erat unum.*

Porro in communione primæva rerum omnium usus necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri potest (§. 20.), & ubi re quadam utevit, non utevit tanquam tua, sed tanquam communis (§. 37.), consequenter etiam ubi eandem servas usus futuri gratia, non servas tanquam tuam, sed tanquam communem. Quamobrem quod rem quandam in usum futurum servas, eo ipso non tollitur jus alterius. Quodsi ergo interea temporis re ista, quam in futurum usum servas, uti possit, cum usu non consumatur, per hypothesis, eidem is omnino concedendus. *Quod erat alterum.*

Evidem non ignoro, quibusdam hoc pacto videri proprietatem introduci in communione, quia ab uso ejus rei, quam quis apprehendit, excluduntur ceteri omnes ac idem restringitur nonnisi ad unum, eum scilicet, qui usus presentis vel futuri gratia rem quandam apprehendit; minime tamen hoc inde sequitur. Neque enim solum jam Grotius lib. 2. cap. 2. §. 2. recte observavit, quod talis usus universalis juris sit vice proprietatis quia quod quisque sit arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat; verum etiam nos supra ostendimus, quod in communione primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 37.): id quod clarius conspicitur in iis rebus, quæ usu non consumuntur & quarum usum plures alii participare possunt. Si quæ enim usu non consumuntur, finito rerum usu, alius quicunque iisdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat eum ab earundem usu arcere potest (§. 38.), & si res in usum futurum conservatur, interea temporis ejus usum alii cunctique concedere tenetur, qui futuri usus gratia eam apprehendit, vi presentis. Si vero alii

usum participare velint, participatio omni volunti permitenda (§. 40.). Nullum vero foret ius utendi competens unicuique, nisi idem exercere valeret, consequenter si alteri liceret impeditre usum rei, quæ eodem consumitur, & sibi vindicare, vel ejus, quæ usu non consumuntur, usum eodem tempore praetenderelice posset. Neque enim rei natura patitur, ut rei, quæ usu consumuntur, usum plures simul actu faciant, aut, si usu non consumuntur, eodem faciant tempore (§. 34.). Distinguendum est inter ius & exercitium juris, quod in actu consistit. Ius universale esse potest, eti actus non sit nisi singularis. Quando autem de proprietate sermo est, non queritur, num idem actus eodem tempore non possit esse nisi unus: sed an ius, hoc est facultas moralis edendi istius modi actum (§. 156. part. 1. Phil. pract. univers.), uni soli competit. In priori casu physice impossibile est, ut eadem re, quæ usu consumuntur, utantur plures, ea autem, quæ usu non consumuntur, utantur simul eodem tempore (§. 34.): in posteriori autem moraliter impossibile est, ut eadem utantur plures, prout ipsis opus videtur.

§. 94.

In communione primæva incolis cujuscunque regionis excurrere licet in regionem quamcunque aliam ut inde petant res, quarum usus ipsis necessarius; si vero eas apportent in eam regionem, quam ipsi incolunt, omnium usibus ibidem promiscuit patent, prout cuique opus fuerit. Etenim in communione primæva res omnes per totum terrarum orbem communes sunt (§. 24.) & nemo ab uso earundem arceri potest (§. 20.). Quamobrem rerum, quæ dantur in regione quacunque, usus non modo patet incolis ejusdem regionis, verum etiam hominibus quibuscunque aliis in aliis regionibus commorantibus, nec quisquam eorum ab earundem usu arceri licite potest. Quodsi ergo homines aliam regionem incolentes excurrant in aliam, ut inde petant res, quarum usus ipsis necessarius est; hoc ipsis facere licet. *Quod erat unum.*

Res, quæ ex regionibus aliis afferuntur in alias, in quibus non nascentur aequipollent iis, quæ natura nonnisi interveniente opera humana producit, adeoque industrialibus (§. 504. part. I. Jur. nat.). Enimvero in communione primæva

mæva rerum industrialium usus non magis patet iis , quorum industriae ex debentur , quam alii cuicunque (§. 32.) , prouti ipsi fuerit opus (§. 27.). Ergo si quis in communione primæva ex regionibus aliis apportet res in aliam , in hac earum usus non magis ipsi patet , quam alii cuicunque regionis istius incolarum , prouti unicuique opus fuerit . Quod erat alterum .

Paradoxum , immo absurdum hoc videbitur nostris moribus , ubi sensus proprietatis occupavit hominum animos , ut eidem a diametro contraria sensui , quem dicunt , communi repugnare arbitrentur . Neque enim acumine suo discernunt , unde nam sit illa repugnativa . Absurdum adeo videretur , magno sudore aliunde allata aliorum non minus , quam suo usit destinata esse debere , ita ut unusquisque indigentia ulum actualem determinet . Enimvero cum ex ipsa demonstratione pateat , res aliunde allatas aquiparas das esse industrialibus , non major hic difficultas est , quam quod res industriales incorporarentur pure naturalibus (§. 31.) , ut cum pure naturalibus constituant communem quandam toti generi humano massam bonorum (not. §. cit.) . In communione primæva , qua nullæ res dantur singulorum (§. 24.) , aliud quid obtainere nequit . Abstinet autem ut tibi persuades , humanae naturæ repugnare , ut ex aliis regionibus apportentur res in communem massam redigendæ , ut inde provideatur indifferenter cuicunque prouti ipsi opus fuerit . Contrarium enim loquitur praxis religiosorum (not. §. 30.) . Quod si tibi videatur votum obedientiæ & hinc pendente subjectionem libertatem voluntatis non prouersus intactam relinquere , ut faciant , quod sua sponte sibi relicti non facerent ; mihi quidem durum , immo iniquum videtur de religiosis in universum omnibus ita sentire , quasi nul-

lus eorum infuscata charitate fratrum frueretur & cum gaudio quereret quod aliorum , non quod suum est : nolo tamen ea de re litigari cum hominibus , quorumanimos affectus in transversum abripit . Ad aliud igitur exemplum provoco omni exceptione magis : Labor non magis molestus concipi potest homini praesertim eruditio & qui acumine intellectus vincit alios , quam constructio Tabularum Sinuum & tangentium arque Logarithmorum , ut de astronomicis nihil dicam . Tabularum igitur conditores eo fuerunt animo , ut utilitatis alienæ gratia multas calculorum molestias sine ullo suo commodo devorare non dubitaverint . Dantur omnino homines , quorum ea est indoles , ut de aliis beneficiis magis ipsis volupe sit , quam propriæ utilitati velificari : qualis animus charitati a prime convenient , & hinc naturæ lege ab omnibus exigitur . Ceterum si quis usus rei a se aliunde allata fuerit necessarius , cum eam hujus gratia jam arripiuerit , nemo eandem ipsi eripere licite potest , etiam si ejus usus ipsi sit necessarius (§. 36.) . Non tamen hoc in casu re ista utitur tanquam ea , in quam ipsi jus quoddam potius competit , quod eandem aliunde apportavit , sed tanquam communi (§. 37.) , quatenus scilicet contingit ejus ipsi usum ante necessarium esse , quam alteri , aet providentia convenient eandem in aliud certo futurum affervari (§. 93.) .

§. 95.

In communione primæva non licet incolas regionis cuiusque a sede sua ex-*An in compellere aliis eandem incolere volentibus* . Etenim cum res omnes corporales , munitiones pri-
quarum etiam in numero Terra est , commune hominum ac animalium om-*mæva inco-*
nium habitaculum (§. 495. 496. part. 1. Jur. nat.) , omnium usui promiscue pa-*le regionis teant* (§. 19.) : Terra etiam quoad habitationem promiscue patet omnibus unius sede
omnino hominibus , ita ut unus quisque in ea sedem sibi eligere possit , sua licite
prouti visum fuerit (§. 43.) . Enimvero in communione primæva nemo aliis expellantur
usum ejus rei licite pretendit , qua tu actu uteris , eodem tempore (§. 35.) , ab aliis .
nec ab usu rerum necessario quisquam arceri potest (§. 20.) . Quamobrem cum
regionem , quam alii jam actu incolunt , inhabitare velle alii licite nequeunt ,
nec incolas sede sua expellere eo fine licet .

Non est , quod hic singas proprietatem in communione , quod in primitiva utique absurdum , quæ res nullas novit nisi communes (§. 24.) . Qui tractum quendam Telluris incolunt , eum incolunt tanquam communem , non tanquam sibi proprium : cuius effectus est , ut nec alii denegent accessum in eandem regionem , ibidem commoraturis , quamdui visum fuerit (§. 66.) , vi juris participandi usum ejus

rei , quem alius actu facit , plures vero participare possunt (§. 40.) . Quodsi tractus terræ consideretur tanquam res corporalis , qua jam actu utitur aliquis ; nihil difficultatis erit circa propositionem præsentem . Quæ enim de usu cuiuscunq; rei dicta sunt , ea etiam de partibus superficieis Telluris , que inhabitantur , intelligenda sunt , modo observeretur , earum usum in eo consistere , ut inhabitentur . Pellere adeo
F 2
alii ,

alterum sedesua, quam sibi habitaculum commodum elegit, perinde est ac potum eripere e manibus, quod comedere jam cœpit. Cum nemo non fateri debet in communione primæva

hoc non licere, nec affirmare licet; quod in colas regionis cuiusdam sedesua pellere permisum sit aliis, qui eandem incolere volunt.

§. 96.

In communione primæva homines omnes simul non sunt nisi usuarii rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium, sive suæ industriæ ac nione pri. arti, sive alienæ hæ debeat. Etenim in primæva communione nemini præter mæva nemo usum rerum corpo alium necessarium jus quoddam in eas competere potest est nisi usus. (§. 21.) & rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quo rarius, rum industriæ ac arti ex debentur, quam alii cuicunque (§. 32.). Quoniam itaque nonnisi usuarius est, cui præter jus re quadam utendi nullum aliud in eandem ipsi competit (§. 377. part. 1. Jur. nat.); in communione primæva homi nes omnes simul non sunt nisi usuarii rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium, sive suæ industriæ ac arti, sive alienæ hæ debeat.

Non est, quod excipias, in communione pri mæva homines etiam percipere fructus rerum corporalium, consequenter iisdem quoque com petere debere jus fruendi (§. 958. p. 1. Jur. nat.), adeoque jus utendi & fruendi simul. Dicendos

igitur esse potius usufructuarios, quam usuarios. Etenim jam superius (§. 22.) evicimus, in communione primæva fructus rerum tantummodo spectari tanquam res, nec quod jus inter rem & ejus fructum cum ullam esse differentiam.

§. 97.

Quicquid incommunione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industrielles & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est. Etenim præter usum rerum necessarium in communione primæva homini nullum jus com petit (§. 21.), cumque res industrielles ac artificiales incorporentur pure natu ralibus (§. 31.), una cum his eidem juri subjiciuntur (§. 30.). Quicquid igitur circa res quascunque tam industrielles & artificiales, quam pure naturales circa usum necessarium fit, id nullo jure fit. Quamobrem cum licitum non fit, quod nullo jure fit (§. 170. p. 1. Jur. nat.); quicquid in communione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industrielles & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est.

Habemus adeo principium secundum discernendi quod licet ab eo, quod non licet in communione primæva. Actus nimur omnes asti mantur ex usu rerum communium necessario. Absit autem ut res necessarias cum usu rerum necessario confundas, consequenter rerum utilium & voluptuariorum usum, præsertim ha rum, damnes: quod idem foret ac ad vitæ sim plicitatem redire velle, in qua tamen homini

bus non est persistendum (§. 92.). Habent ni mirum etiam res utiles ac voluptuarie usum necessarium, ad hoc requisitum, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.), cum ad vitam quoque commode ac jucunde transigen dam obligemur (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.), quo usus rerum utilium & voluptuariorum facit (§. 500. 501. part. 1. Jur. nat.).

§. 98.

Quoniam usus necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.), quicquid vero in communione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industrielles & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est (§. 97.); quicquid circa eisdem, fit, nec ad satisfaciendum obligationi cuidam naturali facit, id licitum non est.

Videmus adeo ; quomodo definiendum sit in casu quocunque dato , num actus pertineat ad usum necessarium rerum , an circa eundem fiat . Ita temporis fallendi gratia defluere res necessarias omnino actus est , qui ad hoc non requiriatur , ut obligationi cuidam naturali satisfacias : unde apparet , id licitum non esse . Similiter nimiam cibi quantitatem capere obligationi naturali repugnat (§. 402. part. 1. Jur. nat.) , ad-eoque actus hic ad hoc minime requiritur , ut obligationi cuidam naturali satisfiat : unde ap-

paret nemini licere in communione primæva earum rerum , quæ nobis alimento sunt , maiorē quantitatē arripere , quam quæ corpori conservando sufficit . Nimirum etiā in communione primæva uniuscujusque judicio relinquendū sit , quid ipsi opus sit (§. 43.) ; non tamen propterea liberaris ab obligatione naturali , cui satisfaciendum , etiam si pro arbitrio tuo rebus communibus utaris . Usus continetur intra obligationis naturalis limites , quos quoniam primum quis transflit in abusum degenerat .

§. 99.

Omnis actus circa res obligationi cuidam nostræ naturali contrarius abusus rerum In quoniam est . Abusus enim cum opponatur usui (§. 646. part. 1. Thol. nat.) ; iis constare abusus re- debet actibus , qui illis , in quibus usus consistit , contrarii sunt . Enim vero usus rerum conſ- rerum consistit in actibus , sine quibus obligationi nostræ naturali satisfacere stat . non possumus (§. 12.) atque hoc intuitu eundem homini necessarium diximus (§. cit.) . Ergo abusus consistere debet in actibus , qui obligationi cuidam nostræ naturali adversantur . Patet itaque omnem omnino actum circa res obliga- tioni cuidam nostræ naturali contrarium esse abusum rerum .

E.gr. Solius voluptatis percipiendæ gratia ci- eodem non fruitur nisi voluptatis solius gratia . bum ac potum appetere licitum non est (§. 412. Idem dicendum est de vino generoso , eodem part. 1. Jur. nat.) . Abusus adeo cibi est , si quis fine hausto .

§. 100.

In communione primæva nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite Num diver- prætendit altero . Etenim in communione primæva hominibus in universum om- sum viven- nibus idem jus est ad res omnes corporales (§. 3. 9.) , etiam industrielles & ar- di genus tificiales (§. 29.) , nec ultra usum necessarium hoc jus extenditur (§. 21.) , sed conveniat quicquid præter eundem circa rem quamcumque sit , id licitum non est (§. 97.) . primæva . Nemo igitur usum quendam licite prætendit , quem non æque aliis quicunque prætendere possit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.) . Enim vero rerum usus facit ad vitam conservandam & commode ac jucunde transigendam , ac ad animæ corporisque perfectionem quomodocunque promovendam (§. 495. part. 1. Jur. nat.) . Quamobrem nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite prætendit altero in communione primæva .

Diversum vivendi genus repugnat æqualitati juris in communione primæva . Atque ei ratio est , quod vitæ simplicitati maxime conveniet , quæ diversitatem non admittit (§. 68.) ; quam- primum autem a simplicitate vitæ receditur , praxis charitatis reddatur difficultis , ac affecti- bus ei contrariis frequens detur locus (§. 89.) .

Experitur quotidie , quomodo homines alii aliorum vivendi genus affectent , ne videri ve- lint deterioris conditionis: ut adeo nihil magis aptum sit ad dignandam invidiam aliosque cha- ritati adversos affectus , quam diversi vivendi generis affectatio in communione primæva .

§. 101.

Quoniam in communione primæva nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite prætendit altero §. 100.) ; si quis rebus quibusdam alios indi- circa usum gere novit ad vitæ necessitatem , iis uti non licet ad utilitatem & jucunditatem . rerum uti- Cumque nemo non concedat vitæ commoditatem præstare nuda delectatione ; lium & vo- nec

Luptuaria- nec ad jucunditatem vita uti licet rebus , quas quis novit alios indigere ad vita
rum obser- utilitatem .
vanda .

Ostendimus res utiles voluptuariis , necessarias autem & utilibus , & voluptuariis anteponendas esse (§. 502. p. 1. Jur. nat.). Quemadmodum itaque haec unusquisque observare teneret respectu sui in quocunque statu ; ita idem tenere debet respectu ceterorum in communione primæva , ubi omnes simul idemjus , quod promiscue competit singulis , unam facit personam moralem . Si quis adeo in ea communione ad utilitatem vel jucunditatem utitur rebus , quæ aliorum necessitati serviant ac servire debent , cum hoc pacto res necessarias vertat in utiles vel jucundas , vél etiam utiles in jucundas , utiles & jucundas necessariis , jucundas utilibus anteponere

dicendus est contra id , quod fieri debet . Justitia universalis iussum tribuit alteri quoad omnes actiones , quatenus respiciunt alios (§. 924. part. 1. Jur. nat.). Eadem igitur convenit ne in usu recum communium quocunque modo violetur jus alterius . Jubet ea , quemadmodum in omnibus aliis , ita etiam in usu rerum communium aliorum semper haberi rationem , ne cui justæ sint iude eo , quem nos facimus , usu aliorum querelæ . Ceterum necessitas virtæ hic astimanda est non modo quoad corpora , verum etiam quoad animam , quemadmodum fert rerum necessiarium definitio (§. 499. part. 1. Jur. nat.).

§. 102.

Quinam usus in pri- mæva re- communione il- licitus . In communione primæva non licitus est usus rerum , qui tendit ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatum . Homines enim operam dare debent , ne desit sufficiens copia rerum necessiarum , utilium & voluptuarii rum , sive industrialium , sive artificialium (§. 511. part. 1. Jur. nat.). Ergo omittere debent ea , quæ tendunt adminuendam hanc copiam , consequenter earum numerum in communione primæva indigentia communi proportionatum . Quamobrem si quarundam rerum usus tendat ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatum , quin is in communione primæva sit omittendus , adeoque lege naturali prohibitus (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.) , consequenter illicitus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.) , dubitandum non est .

Ira in communione primæva non licet cædere arbores frugiferas propter ligni usum , si alientorum copia non fuerit superflua , ut , quæ natura profert , omnia consumimimine possint , nec quorundam annorum sterilitas compenfan- da sit fertilitate aliorum . Eadem de cœla non

capere licet pisiculos , antequam præfixam fibi a natura attigerint metam . Probe hæc notanda sunt , cum habeant usum in definiendo jure superiori civitatis competente usum dominiorum legibus positivis limitandi .

§. 103.

An in com- munione primæva nemo excluditur a jure utendi re quacunque . Etenim in communione primæva omnibus idem jus est in res quacunque (§. 3.9.), iisdem primæva nempe utendi (§. 12.), prout ipsis opus fuerit (§. 27.), nec ab usu rerum corporum quodam necessario quisquam arceri liceat potest (§. 20.). Patet adeo in communione primæva neminem excludi a jure utendi re quacunque .

item .

Distinguendum est jus utendi ab usu actuali , qui in facto constitit . Jus excludit neminem quippe quod commune esse non repugnat : ast usus actualis sive factum , quod non nisi unius esse potest (§. 34.) , excludit ceteros omnes .

Nimirum poterant & ipsi eadem re licite uti nisi jam alius eadem uteretur : fed ubi alius eadem jam utitur , per se patet , quod idem fieri nequeat .

Communis negativa quenam di- catur .

§. 104.

Communio negativa dicitur , in qua res communes sunt nullius .

Ideo nimis negativa appellatur, quia res, in quas omnibus idem jus competit, nullius sunt, ut nec omnes simul dicere possint, eas esse suas, nec unus eorum dicere queat, quod sua sunt. Evidem quidam communionem negativam dici arbitrantur, quod nemini eorum, qui in communione sunt, animus sit alium quemcumque abusu earundem rerum excludendi: immo in eo communionem primævam consistere sibi persuadent; non tamen hi jus a facto distinguunt, quod ex illo ortum trahit. Et enim si res sunt communes omnibus in universum hominibus, cuilibet eorum competit jus

utendi re quacunque. Ac ideo prohibitum est, ne quis alterum ab usu rei cujuscunq[ue] arcet. Factum hoc redditur illicitum a jure alterius, quod eodem violatur. In nulla communione licite ab usu rei arcetur, qui jus utendi commune habet, ab altero. Atque propterea hoc nihil facit ad separandam communionem negativam a positiva. Differentiam hanc peperit rerum nullius & propriarum, seu quæ sunt singulorum, differentia: ut adeo negativa communio peculiarem constituat communionis speciem, quatenus res communes in ea sunt nullius.

§. 105.

Communio primæva negativa est. Etenim in communione primæva res omnes sunt communes (§. 24.), etiam industriales & artificiales (§. 29.). Nullæ ea-
rum sunt singulorum (§. 24.), adeoque nulla datur, ad quod homini cuidam *qualis sit.* soli in singulari jus proprium competit (§. 5.). Quamobrem cum res nullius sint, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.); res in communione primæva communes nullius sunt. *Communio negativa est, in qua res communes sunt nullius (§. 104.). Primæva igitur communio negativa est.*

Patebit deinceps, e re esse, ut communio negativa a positiva distinguitur, ne uni tribuantur, quæ non nisi alteri propria sunt. Quamobrem consultum fuit ostendere, qualis communio sit primæva, ne eidem tribuas, quæ communioni non nisi positivæ conveniunt, vel ea, quæ de primæva demonstrata sunt, parum con-

grue ad positivam applies. Ceterum cum primæva communio negativa sit, hoc est ea, quæ natura datur, res omnes communes, sed nullam utilius faciens; quæ de eadem qua primæva ostendimus, de communione negativa accipienda sunt.

§. 106.

Communio primæva per se legi naturæ non contrariatur; sed cum eadem apprime consentit. Quodsi enim homines in charitate mutua persistunt, etiamsi in vita simplicitate legi naturæ contraria (§. 91.) non persistant, nulla in communione primæva metuenda sunt bella, nec metuendum est rerum industrialium & artificialium defectus (§. 75.), consequenter ratio nulla est, cur in eadem persistere non detur (§. 56. *Ontol.*): absque charitate autem ea subsistere nequit, ne quidem in simplicitate vita, multiplicato nimium genere humano [§. 77.]. Enimvero homines ad charitatem mutuam colendam ipsa lege naturali obligantur [§. 621. part. 1. *Jur. nat.*]. Quamdiu itaque actiones suas juxta legem naturæ determinant, quemadmodum debent [§. 70. part. 1. *Phil. pract. univ.*]; nulla datur ratio, cur in ea persistere non possint, adeoque ea per se legi naturæ non contrariatur. *Quod erat unum.*

Communio primæva subsistere potest, quamdiu homines in mutua charitate persistunt (§. 75.). Enimvero charitas mutua lege naturali præcipitur (§. 621. part. 1. *Jur. nat.*), cumque hominum nullus se statumque suum solus perficere possit, quemadmodum urget lex naturæ (§. 167. part. 1. *Phil. pract. univ.*), sed unusquisque aliorum indigeat auxilio, nec nisi conjunctis viribus perfectio ista obtineri possit (§. 220. part. 1. *Phil. pract. univ.*), & hinc unusquisque ad perfectionem alterius statusque ipsius conferre teneatur per ipsam essentiam atque naturam suam, quantum conferre valet (§. 222. part. 1. *Philosophie pract. univ.*), omnes autem simul obligentur ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. part. 1. *Philosophie pract. universalis*) charitas autem, quæ quemvis alium diligere jubet tanquam seipsum (§. 620. part. 1. *Jur. nat.*), urget ut alterius felicitatem omni studio promoveamus (§. 617. part. 1.

part. i. Jur. nat.), charitate nihil naturæ humanæ, consequenter legi naturæ quæ in ea rationem sufficientem habet (§. 135. *part. i. Phil. præf. univ.*), convenientius dici potest. Quamobrem patet, ipsam quoque primævam communionem cum naturæ lege apprime per se consentire. *Quod erat alterum.*

Consentit utique cum lege naturæ, quod ejus custodiae sublîstentiam suam debet. Quamobrem nemo non consensum communionis primævæ cum lege naturali agnoscere tenetur, modo animo comprehensa teneat, quæ in anteriores demonstrata sunt, iisque principiis, quæ in parte prima tam Philosophiaæ practicæ universalis, quam Juris naturalis evicimus, animum habuerit imbutum. Quodsi communio primæva per se legi naturæ contrarietur, necesse omnino foret, ut, si homines in eadem persistere vellent, actiones suas contraria ratione determinare deberent, quam juxta legem naturæ determinare debebant. *Enimvero communio pri-*

*mæva per se non obstat, quo minus homini actiones suas juxta legem naturæ determininent, quin potius mutuam charitatem urget, cum si ne ea subsistere nequeat (§. 77.). Omnia adeo incommoda, quæ in communione primæva locum habent, ex eo sunt, quod homines actiones suas legi naturæ convenienter determinant, nolint, quemadmodum debebant. Consensu communionis primævæ cum lege naturali non tollitur, nisi ejus transgressione (§. 139. *part. i. Phil. præf. univ.*). Quod vero transgressionis legis naturæ contrarium; id ipsi naturæ legi contrarium esse nequit, sed potius cum eadem consentiat necesse est.*

§. 107.

An in communione primæva persistere, aut eam imitari sit licitum.

Quoniam communio primæva per se legi naturæ non contrariatur, sed cum eadem apprime consentit (§. 106.); legi quoque naturæ non aduersatur, ut in communione primæva persistatur, aut etiam, ubi res singulorum esse cœperunt, cœtus quidam hominum in iis, quæ ipsorum sunt, aut quorum usus iisdem proprium est, communionem primævam imitentur.

Patet adeo communionem primævorum Christianorum Hierosolymis, quæ imitabatur primævam (not. §. 27.), non fuisse juri naturali aduersam. Et similiter cum communio religio-

forum eandem imitetur (not. §. 31.); nec eadem legi naturæ aduersa dici potest, immo vi voti obedientiæ obtinetur, ut cum eadem apprime consentiat (not. §. 63.).

§. 108.

Legi naturali non repugnat, ut res fiant singulorum. Etenim lex naturæ hominibus confert jus rebus utendi, prout cuique opus fuerit, ad satisfacendum obligationi suæ naturali (§. 159. *part. i. Phil. nat.*). Quoniam usus rerum dependet a rebus ipsis antecedenter ad jus, quod homini in eas competere potest (not. §. 495. *part. i. Jur. nat.*), non autem a jure, quod homini in eas competit; idem manet, sive omnibus idem jus in eisdem res indifferenter competit, sive uni soli in res certas in singulari, quibus opus habet, consequenter sive res sint communes (§. 4.), sive singulorum (§. 5.). Atque adeo cum usus necessarius ad hoc requiratur, ut obligationi suæ naturali satisfaciat homo (§. 12.); obligationi naturali non minus satisficeri potest, si res fiant singulorum, quam si communes fierent, earundem usu. Quamobrem patet legi naturali, quatenus vult nos rebus uti ad satisfaciendum obligationi nostræ naturali (§. 12. 14.), non minus satisficeri posse, sive res fuerint communes, sive fiant singulorum. Legi ergo naturali non repugnat, ut res fiant singulorum.

Usus rerum spectatur tanquam medium, & obligatio, cui rerum usu satisficeri debet, tanquam finis. Quamdiu itaque usus rerum invariatus manet, etiam si jus eodem utendi variet, finem eodem modo consequi licet. Perinde igitur est, sive indifferenter in res, quibus opus habes, tibi competit jus, ut eas arripias atque

iisdem utaris, quando opus habes; sive res quædam, quibus opus habes, tuæ sint, nec præterquam tibi jus iisdem utendi ulli competit. Nem adeo cum consequi detur, quem lex naturæ intendit, dum usum rerum concedit, sive res sint communes, sive singulorum fiant, nec primævæ rerum communio, nec aerum proprio

tas legi naturæ repugnat; Eadem igitur salva & in communione primæva persistit, & in proprietatem res deduci possunt; modo non aliae sint causæ, ob quas homines sive jure communi, sive proprio utentes legem naturæ transgredi, quam custodire malint. In utroque casu quæ emergunt incommoda, ex sola transgressione legum naturalium, non ex differentia juris resultant. Inde est, quod nonnulli affirmant, legem naturæ hominum arbitrio relin-

quere, utrum in communione persistere, an vero res in proprietatem deducere velint, respectu nimirum habito ad res solas & ius in eas competens, non vero simul ad hominum mores, quorum si rationem habere velis, non amplius indifferens est, sive jure communi, sive proprio utantur homines, quemadmodum ex iis liquet, quæ in anterioribus demonstrata sunt (§. 77.).

§. 109.

Quoniam res singulorum fieri nequeunt, nisi communes esse desinant (§. 4. *An communy.*), consequenter nisi communio primæva tollatur (§. 24.), legi autem naturæ rationem pri- non repugnat, ut res sive singulorum (§. 108.); eidem quoque non repugnat, meam ut communio primæva tollatur, seu ab eodem discedatur.

tollerare dicue-
rit.

Errant adeo, qui sibi persuadent non sine multorum injuria a communione primæva fuisse discessum, & charitati adversum statuant, quod fuerit sublata, ideo eandem reduci debere contendentes: id quod facere voluisse *Johannem Lugdunensem*, Anabaptistarum sectæ additum, *Thuanus* auctor est lib. 1. & 50. In omni philosophia, quæ circa actiones hominum versatur, multa cautione opus est, ne judicium præcipiatur, cum sèpissime aliquo respectu vera apparet, quæ rite expensa a veritate procul distat. Exemplo præsentí hoc doceri potest, modo sufficiens afferatur attentio. Qui præsentem rerum statum considerantes animum ad inæqualitatem in usu rerum obviam advertunt, &

in communione primæva omnibus idem jus fuisse perpendunt; hinc protinus inferunt, violatum esse jus multorum, dum communione sublata in proprietatem res fuerunt deductæ. Arbitrantur nimirum quod usum rerum perfectam observandam esse æquitatem, & abusus in praesenti rerum statu obvios juri proprio tribuunt, a quibus communionem primævam prorsus liberam sibi imaginantur. Nemo non vel ex hisce videt, quomodo confundantur, quæ discernenda sunt; quomodo non considerentur, quæ in primis attentionem merebantur; quomodo fingantur, quæ non sunt, aut saltē supponantur tacite, quæ esse nequeunt.

C A P U T I I.

De dominio & modo idem acquirendi originario.

§. 110.

Res omnes aut communes esse debent, aut singulorum. Etchim aut omnibus indifferenter competit jus idem in rem quamcunque, aut in eandem rem jus nullum competit nisi uni soli, aut pluribus; quatenus in oppositione ad ceteros homines instar unius personæ considerantur. Enimvero si idem jus omnibus indifferenter competit in rem eandem, ea communis est (§. 4); si vero in eandem rem non competit jus ullum nisi uni soli, consequenter etiam pluribus, quatenus simul instar unius personæ spectantur in oppositione ad ceteros homines, ea pertinet ad res singulorum. (§. 5.). Partit itaque res omnes aut communes esse debere, aut singulorum.

Natura res omnes communes sunt, nullæ singulorum (§. 75.). Quod adeo uni jus est in rem quamcunque, id etiam alteri cuicunque competit (§. 3.). Inde est, quod non minus aliis quicunque eandem in usum suum arripere licite possit, quam tibi hoc facere licet. Enimvero ponamus, eam communem esse non debere: necesse omnino est, ut tibi soli hoc jus tributatur, quod antea competit indifferenter

omnibus. Et hoc modo sit tua (§. 131. part. 1. *Jur. nat.*), Quamprimum adeo res communes esse desinunt, singulorum fiunt. Quodsi quædam hominum multitudo res quædam inter se communes esse velit, ab earum tamen communione ceteros omnes excludat; supra jam monutus (not. §. 2.), istam hominum multititudinem quoad reliquum genus huminum ac respectu aliorum quorumcunque hominum spectari instar

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

unius individuali, ut adeo res ad ipsos pertinentes non amplius referantur in numerum rerum communium, sed earum potius, quæ factæ sunt singulorum. Non adeo opus est, ut inter communionem primævam, quæ jus totius generis humani commune est, & inter jus proprium, quo res sunt singulorum, intermedium aliquod admittatur, per quod nonnisi ab uno ad alterum sit transitus. Res communes sunt juris communis; res singulorum vero proprii. A jure communi non datur transitus nisi ad pro-

prium, sive hoc jus proprium plures invicem animo conjuncti velint sibi esse commune, sive id individuo uni relinquatur. In moralibus individuum physicum & morale unum idemque sunt. Facit autem individuum morale animorum conjunctio, quatenus nimis plures idem volunt: quale quid non obtinet in communione primæva, ubi juris identitas non derivatur ab omnium hominum in unum consentiente voluntate.

§. 111.

Quales fiant communione primæva sublata. Quoniam res vel communes sunt, vel singulorum [§. 110.]: *sublata communione primæva, res, quæ fuerunt communes, fieri debent singulorum, aut, quod perinde est, quæ erant juris communis, & subjici debent juri proprio* (§. 2. 4. 5.).

Quodsi quem offendat, quod res communes, quales spectantur in communione primæva, & res singulorum sibi mutuo opponantur, & ferre nequeat fictionem individui moralis, quod sit animorum conjunctione, ut sic conjunctorum

nonnisi una sit voluntas (not. §. 110.); is rebus juris communis opponat res juris proprii, quoniam vis ubi omnia ad vivum refescantur, denouo in fictionem istam inciditur, quali posthac sapienter utendum erit in argumentis maxime arduis.

§. 112.

Universitas Per Universitatem hic intelligimus multititudinem hominum certo fine consociatorum. Consociari autem dicuntur, qui in eundem finem conjunctim persequuntur.

De hac hominum consociatione, quæ apud Philosophos Societatis nomine venit, dicimus suo loco ex instituto. Hic tantummodo explicare voluimus, quid hoc vocabulo indigetur, ut significatus Universitatis nihil habeat quod sit obscurum, quia eodem mox uteatur. Ex gr. Si plures homines in hoc consentiant, quod a communione primæva discedere, & res antea communes juri suo proprio subjicere velint.

quibus tamen ipsi tanquam communibus sint esse utantur; eo fine consociati simul sumti universitatem constituant. Hoc sensu in civitate omnia collegia universitatis nomine veniunt, & integer populus universitatem constituit. Per se autem patet nobis hic esse sermonem de universitate personarum, cui opponitur universitas rerum, de qua suo loco.

§. 113.

Cur & qua- Quoniam qui universitatem constituunt in eundem finem consentiunt coniunctim persequendum (§. 112.), consequenter universi idem facere volunt (.. 65. veritas part. i. Phil. præd. univ.), universitas quoad finem conjunctim persequendum in oppositione ad alios homines spectatur instar unius personæ, consequenter hoc respectu personam unam representat.

Universitati una tantummodo est voluntas, & in agendo unum tantummodo representat agens. Quamobrem perinde est ac si una tantummodo esset persona. Quæ ei tribuuntur,

prædicantur de eodem tanquam una persona. Hoc principio sapissime utemur, adeoque erit convenit, ut eodem utamur in declaranda origine dominiorum.

§. 114.

Quomodo usus rerum Si res fiunt singulorum, cuius rei usus uni competit, is non amplius indifferenter restringatur omnibus, immo præter ipsum alii nulli competere potest. Etenim si res fiunt singulorum, nonnisi uni soli in eandem rem ius quoddam competere potest (§. 5.).

Quoniam itaque sublata communione primæva res, quæ erant communes, singulo.

gulorum sunt (§. 111.), in primæva autem communione præter usum rerum nemini jus quoddam in eas competere potest (§. 21.) ; ubi res sunt singulorum, usus ejusdem rei, qui antea promiscue omnibus competit (§. 19.), uni soli competit, consequenter cuius rei usus uni competit, is non amplius indiferenter omnibus, immo præter ipsum alii nulli competere potest.

Communis adeo ac indifferens rerum usus ad singulos ita restringitur, dum res sunt singulo-

rum, ut ejusdem rei usus non pateat nisi uni ; nec quisquam alius sibi eundem arrogare valeat.

§. 115.

Quoniam universitas quoad finem conjunctim persequendum spectatur instar *Quonodo personæ unius* (§. 113.); si res universitatis fit, cuius rei usus eidem universum ad universitatem competit, is nulli extra illam universitatem competere potest.

Notanda hic est differentia, quæ inter duas dictiones intercedit, quarum una aliquid affirmatur de omnibus, altera vero de universis. Quodsi dicas, omnes sibi rerum quarundam usum vindicarunt; id ita intelligendum est, quod singuli eorum rerum singularium usum sibi vindicaverint. Quodsi vero dicas, universi sibi re-

rum quarundam usum vindicarunt; id ita capiendum, quod omnes conjunctim sibi quarundam rerum usum asseruerint communem. Hæc probe notanda est differentia, ut deinceps rectius intelligatur, quale jus universitati acquiratur, dum a communione primæva receditur.

§. 116.

Si res factæ sunt singulorum, is, cuius res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest. Quando enim res sunt singulorum, cuius rei usus uni competit, ab usu rei ejusdem usus præterea alii nulli competere potest (§. 114.). Quamobrem cum cuiusdam legi naturali non repugnet, ut res sunt singulorum (§. 108.), ubi singulorum arcendi uniuersitatem quoque unicuique conferat necesse est ab usu earum rerum, quæ unius de nasci cuiusque sunt, ceteros omnes arcendi. *Enimvero licite fit, ad quod agendum turum homini jus est* (§. 170. part. i. Phil. pract. univ.). Quamobrem si res factæ sunt singulorum, is, cuius res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest.

Nimirum jus arcendi ab usu rei cuiusdam ceteros omnes in iure proprio, cui subjiciuntur res dum sunt singulorum, continetur, ita ut absque illo hoc foret nullum. Quamobrem si jus proprium, quo res sunt singulorum, legi naturali non repugnat, nec jus arcendi ceteros ab usu rei ejusdem eidem repugnare potest. In communione primæva nemo alterum ab usu rei cuiuscunque licite arcere poterat (§. 20.); quod adeo in illa erat illicitum, ea sublata sit licitum. Hoc minime adversatur intrinsecæ actio.

num honestati ac turpitudini, quæ jus naturæ immutabile reddit; neque enim honestas ac turpido intrinseca actionis intelligitur, nisi de actione sufficienter determinata. Variatio circumstantiæ notio actionis per eas determinanda non amplius eadem manet. Per notionem autem actionis ejus determinatur moralitas. Ab his adeo, ut hinc contra moralitatem intrinsecam quid inferas, quod sub aliis circumstantiis actus illicitus esse possit, qui sub aliis licitus.

§. 117.

Si res factæ sunt singulorum, unicuique competit jus pro arbitrio suo disponendi de re aliqua disponendi unde nascitur. Etenim usus rerum, quæ proprio unius cuiusque juri subjiciuntur, unicuique soli competit, nec ulli alii competere præter ipsum potest (§. 114.), quin potius eidem jus est ceteros omnes ab eodem usu arcendi, quicunque fuerint (§. 116.). Contra jus igitur alterius non agit, quomodo cunque de re ista disponat. *Enimvero natura homines omnes liberi sunt* (§. 146. part. i. Jur. nat.), nec ulli hominum rationem reddere tenentur actionum suarum, quamdiu nihil faciunt contra jus alterius (§. 158. part. i. Jur. nat.). Quamobrem ubi res factæ sunt singulorum, unusquisque vi-

libertatis naturalis de rebus juri suo proprio subjectis statuere potest, quod fr̄bi videtur, consequenter ipsi competit jus pro arbitrio suo disponendi de rebus juri ipsius proprio subjectis.

Ex ea demonstratione propositionis pr̄sentis patet, jus de re aliqua disponendi pro arbitrio suo nasci ex iure primæva communionis & libertatis naturalis. Nimirum vi primæva communionis homini competit jus re, qua indiget, utendi (§. 27.) & jus non patiendi, ut alter ipsum quoquaque modo impideat conetur, ne robus, prouti ipsi opus fuerit, utatur (§. 49.), aut rem, quam usus necessarii gratia apprehendit, invito eripiat (§. 36.). Vi libertatis autem naturalis eidem competit jus de re utenda disponendi, prouti ipsi visum fuerit, quale jus etiam ipsi jam est in communione primæva sta-

tuendi de usu rerum necessario & indigentia sua (§. 43.), quod in jus disponendi de re utenda transit, ubi res juri proprio subjiciuntur. Factum humanum solum jus nullum parere potest, quippe cuius fons est obligatio passiva (§. 23. part. 1. Jur. nat.), ex qua interveniente facto legi naturali non repugnante resultare potest (§. 35. part. 1. Jur. nat. & §. 163. part. 1. Phil. pract. univ.). quatenus scilicet jus quoddam natura nobis competens & ex obligatione naturali originem suam deducens facto isto lictu aliquam mutationem subit.

§. 118.

Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo, prouti scilicet visum fuerit, Dominum sit, Dominum appellamus.
quid sit.

In hunc modum definivimus dominium in Theologia naturali (§. 959. part. 1.). Et eodem fere modo idem definitum reperio a Struvio, Jcto magni nominis, Exercit. II. lib 6. Tit. I. §. 4. nisi quod addat proprie nomine; quia etiam tutor de rebus pupilli videtur pro arbitrio suo disponere: id quod fallere patebit suo loco. Tutor enim non prorsus pro arbitrio suo disponit, cum rationem reddere teneatur, adeoque alieno iudicio subjecere debeat, quomodo de rebus pupilli disposuerit: id quod non est eius, qui de re disponendi jus habet, prouti sibi visum fuerit. Immo sunt alii Jcti plures eodem modo dominium definientes, nisi quod subinde nonnulla addant, quæ ex definitione exulare debent, cum per eam demonstrari possint. Jcti Romani nullam dominii definitionem dederunt, quod mirum videri poterat, cum maxima pars totius juris Romani dominio nitatur. Inde est, quod ejusdem interpres non omnes eodem prorsus modo dominium definirent. Sed nostrum non est eorum definitiones sub incudem revocare. Quodsi excipias pupillis non competere facultatem libere de re disponendi, eadem tamen ipsis ademna manere dominos; jus cum exercitio juris confundis. Competere ipsis jus de rebus suis pro arbitrio disponendi, tanto minus in dubium vocari potest, cum tutor, qui de ipsis disponit, rationem reddere teneatur administrationis suæ: quo fane opus non erat, si jus istud in tutorem fuisse translatum & pupillo ademnum. Exercitum adeo juris ob iudicium immunitatem suspendit jus civile in ipsorum commodum principis juris naturalis convenienter, quemadmodum suo loco ostendemus. Qui vero per statutum vel alia quacunque de causa jus suum exercere prohibetur, is ideo jus non amittit. Rex captivus retinet imperium, etiam si idem administrare negatur. Et si pupillus idem administrare non dum valet, jus tamen imperandi ipsi compete-

re nemo in dubium vocare potest, cum eius nomine ideo expedita omnia sis, cui administratio demandata. Ecquis ergo dixerit in gratiam eorum casuum, quibus Rex imperium administrare prohibetur, idem aliter definiendum esse, quam fert ejus natura. In rebus definiendis id tantummodo spectandum est, ut ex iis, per quæ definiuntur, cetera de iisdem affirmanda demonstrari possint. In hunc enim usum conduntur definitiones in scientiis, ut ex iis ratio a priori reddi possit eorum, quæ rebus convenienti vi earundem ad sua genera suaque species reductarum. Demonstravimus paulo ante (§. 116.), ubi res factæ sunt singulorum, eum, cuius res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere posse. Videtur itaque consultius esse, ut dominium definiatur per jus ufa alicujus rei alios excludendi. Enimvero hoc pacto alienus prorsus introduceretur dominii significatus, vi cuius dominium tribuendum foret iis, quos dominos dici nemo Juris peritus patitur. Et enim usufructarius habet jus ceteros omnes usu rerum excludendi, cum solus rebus utili frui possit, nec alius quicunque ipso invito iisdem uti frui queat; non tamen ideo est dominus. In communione primæva si quis re quadam in singulari, quæ usu consumuntur, actu uitetur, nemo alius ejusdem usum licite prætendere potest, &, si usu non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum prætendere licite potest (§. 35.), adeoque utenti jus est ceteros omnes in casu priori penitus, in posteriori ad tempus usu rei istius excludendi. Nemo tamen dixerit, eum esse rei, qua utitur, dominum, in posteriori temporium, cum in communione primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 37.). Idem omnino patet in communione Religiosorum, ubi usu rei a superiori sibi assignata unus excludit ceteros, et si re ista utatur tanquam communis, non tanquam propria.

nec

nec dici possit dominus ejus , quod a superiore ipse fuit assignatum . Enimvero ut appareat rationem addere lubet propositionem .

§. 119.

Jus proprium omne involvit jus alios eodem excludendi. Etenim jus proprium uni in singulari soli competit (§. 2.). Ponamus itaque jus hoc non involvere prius quod-
jus alios eodem excludendi. Necesse igitur est, ut præterea etiam aliis com-
petat. Quamobrem proprium non erit (§. cit.): quod utique absurdum (§. 28, vñ.
Ontol.).

Videmus itaque exclusionem aliorum ab uso ejus rei , quæ est in dominio , non competere dominio , quatenus dominium est , sed quatenus est jus proprium , consequenter dominium hoc cum omni jure proprio habet commune. Neque ante constat , vi dominii abuso aliquius rei alios excludi , nisi ante constet , quale jus sit domi-

nium quoad differentiam specificam. Immo cum dominium non tantummodo conferat usum rei , sed præterea actus alios faciat licitos dominio- que proprios ; vi ejusdem non modo usu rei , verum etiam actibus aliis circa eandem rem alii quicunque excluduntur , prout ex sequentibus luctucentius constabit .

§. 120.

Quoniam dominium jus proprium est (§. 118.) , jus proprium autem omne *Quale jus involvit jus alios eodem excludendi* (§. 119.); dominium quoque *involvit jus exclusionis excludendi omnes alios eodem jure , in quorum dominio res non est.* *in isti domino.*

Atque sic videmus , quocunque licitum est circa rem aliquam , in cuius dominio ea est , idem illicitum esse alii cuicunque , ut adeo jure suo is excludat ceteros omnes iis actibus , qui

vi dominii ipsi liciti sunt. Jus adeo exclusionis non restringitur ad solum usum , sed indiffe- renter ad actus alios quoscunque circa rem vi dominii licitos .

§. 121.

Dominus dicitur , in cuius dominio res est : *Non dominus vero , in cuius do-* *Dominus*
minio non est. Quamobrem cum dominium contineat jus excludendi omnes & non do-
aliros eodem jure , quod domino est (§. 120.); domino competit jus interdicendi minus qui-
cuivis non domino omni adū vi dominii licito , nec patiendi , ut quis alius quic- nam sit &
quam faciat se invito , quod sibi vi dominii facere licet .

Principium hoc admodum secundum est , cum hinc definiantur omnes actus , a quibus dominis introductis abstinendum , cum in communione primæva essent liciti . Jus commune & proprium sibi mutuo opponuntur , ut quod uniuersum alteri contrarieatur (§. 2.). Quamobrem cum res a jure communi in proprium fuerint deductæ , ubi in dominia distinctæ fuerunt (§. 118.); non mirum videri debet , actus , qui antea fuerunt liciti , jam illicitos esse . Omne dubium , quod angit hebetiores , inde est , quod tacite supponant , actus licitos facto quodam humano , quale est introductio dominiorum , factos sive illicitos; id quod immutabilitati juris naturalis & intrinsecæ actuum moralitati repugnare videtur . Enimvero introductio dominiorum actum dominio contrarium non demum illicitum fecit ; sed tantummodo efficit , ut actus istiusmodi , qui ab omnianternitate illicitus erat , committi non posset . Ab omni æternitate pos-
sibile fuit , ut res dominio subjicerentur . Ab jus competentiæ verum fuit , homines , si quietat . existentes , non invita naturæ lege res dominio subjicere posse . Ab omni quoque æternitate ve- rum fuit , dominis introductis non licere non domino , quod domino licet . Sed ut non domi- nus faceret quod non licet , fieri non poterat , antequam esset dominus . Jus naturæ non tantum complectitur propositiones categoricas , verum etiam hypotheticas; actus vero , qui hypotheticis præcipiuntur , prohibentur aut per- mituntur , non ante cum hisce legibus conferri posunt , quam conditione existente . Sub diversis autem conditionibus idem actus & præceptus , & prohibitus , & permisus , & non permisus intelligitur . Notandum hoc in genere est , cum idem notaſſe profit ad multas difficultates tol- lendas , quæ circa theoriam generalem de Jure naturæ subinde suboriantur , præsertim in ea latitudine , quam nos huic Juri tribuimus .

§. 122.

§. 122.

Dominium quale sit jus Dominum *jus perfectum est*. Continet enim jus interdicendi cuivis non dominio omni actu vi dominii licito, nec patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.), consequenter jus cogendi alterum, ne resistat actibus sibi domino licitis, & ne quicquam faciat se invito, quod sibi soli facere licet. Enimvero jus perfectum est, quod coniunctum est cum jure cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit (§. 235. part. 1. Phil. præcl. univ.). Ergo dominium jus perfectum est.

Quod si dubites, an recte supponatur, quemlibet non dominum obligari, ne resistat actibus domino vi dominii licitis, & ne invito domi-

§. 123.

Aetus dominio alterius contrarii car illicti. Omnes actus dominio alterius contrarii illicti sunt. Etenim nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum dominium sit jus idque perfectum (§. 122.); nemo quoque quicquam facere debet, quod est contra dominium alterius. Illicitum est, ad quod omittendum obligamur (§. 170. part. 1. Jur. nat.). Illiciti itaque sunt actus omnes dominio alterius contrarii.

Nemo non fateri cogitur, dominio alterius contrariari si quis resistere velit actibus domino licitis, aut si quis eodem invito facere velit, quod eidem soli licet facere. Unde manifestum est actus omnes, quibus resistitur actibus domino licitis, omnesque actus, qui domino invito eduntur ab alio quoconque non domino, illi

autem soli liciti sunt, lege naturali prohibiti esse, atque ideo non dominum ad eos omittendos obligari. Poterat hoc recte sumi vi principii generalis (§. 910. part. 1. Jur. nat.), ex que etiam hic infertur. Non tamen inconsultum fuit idem demonstrari ob usum sequentem.

§. 124.

Quoniam res nostra dicimus, in quibus dominium habemus. Dicimus autem convenienter definitioni sui in genere, quam dedimus (§. 131. part. 1. Jur. nat.). Etenim cum dominium sit jus perfectum (§. 122.); idemque proprium (§. 118.), in iis rebus, in quibus dominium habemus, nobis solis jus quoddam perfectum competit (§. 2.). Quoniam itaque suum est, in quod homini cuidam soli jus perfectum competit (§. 131. part. 1. Jur. nat.); res utique nostræ sunt, in quibus dominium habemus.

Definitio hæc non debet videri superflua. Hinc enim patet: quam probationem non esse adeo facilis ex iis, quæ porro de dominio demonstrabuntur, elucescat.

§. 125.

Cur meum. Quoniam dominium, quod nos in re aliqua habemus, eodem jure in re nostra possit excludit ceteros omnes (§. 120.), res autem ejus non esse possunt, qui dominium in iis non habet (§. 124.); *Quod nostrum est, alterius esse nequit, seu quod meum est, tuum non est.*

§. 126.

Communio positiva. Communio positiva est, in qua plures in re indivisa dominium omnibus conueniam sit, junctim competens pro parte rata habent.

Plu.

Plutes hic simili in re una eademque idem jus conjunctum habent, quod alias uni competit. Atque ideo omnes simul representantur una personam, in cuius dominio res est in relatione ad alios, qui extra communione sunt. Quamdiu res indivisa est, dominium quoque nonnisi unum est, nec tot possunt dici dominia, quot sunt in communione personæ, neque etiam de uno in individuo dici potest, quod habeat in ea re dominium, absolute, sed non nisi cum addito pro rata. Hinc quilibet eorum fructus percipit pro rata & ubi res venditur, pretium participat pro rata; ubi dividitur, ram accipit partem. E. gr. Si Cajo, Tilio & Mævio dominium in aliquo praedio competit æqualiter, unusquisque tertiam fructuum partem percipit, & ubi venditur, tertiam precii partem accipit. Ast si Cajas dominium habet pro partibus tribus, Ticius pro duabus, Mævius

pro una; Cajo debetur dimidium fructuum & ubi prædium venditur, pretium dimidium; Tilio in utroque casu pars tertia, Mævio sexta, aut, si ager communis dividitur, Cajo cedit ager dimidius, Tilio pars terra, Mævio sexta. Quodsi res, quæ erat communis, dividatur, pars, quam unusquisque accipit, est in dominio ipsius a dominio ceterorum distincto. Nec est, quod absonum videatur, loco dominii unus, facta divisione, resultare plura, veluti in casu dotatiori. Jus enim, quod locum habet in re tota, locum quoque habere potest in qualibet ejus parte, si dividi potest. Geminum quid obtinet in rerum natura, ubi corpus integrum nonnisi unum habere potest centrum gravitatis, quodsi tamen in plures dividatur partes in quacunque ratione, qualibet pars centrum gravitatis habet proprium, ut jam sint tota centra gravitatis diversa, quot sunt partes.

§. 127.

Quoniam in communione positiva quilibet nonnisi pro parte dominium habet in re communi, omnibus conjunctum competens, qui in communione sunt *sit dominus* (§. 126.), dominus vero est, qui in re quadam dominium habet (§. 121.). *in communione positiva est, pro parte rei communis dominus est; va.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 126.), Cajas pro parte tertia dominus est in casu priore, in posteriore pro partibus tribus: nemo autem solus dominus dici potest, sed omnes conjunctum dominus sunt. Neque iuanis haec subtilitas est, quæ enim licita sumit domino, ea non licet nisi omnibus conjunctum, ut adeo ad singulos actus omnium requiratur consensus, quemadmodum deinceps ostendetur; commoda vero dominii distribuantur pro rata, hoc est pro parte, qua quis dominus est, prout modo monuimus (not. §. cit.). Qui subtilitas juris contemnit, is in multis cœcutit, nec nisi alienis oculis videt, in aliis hæsit, in aliis cespiti-

tat. Quamdiu distinguuntur, quæ diversa sunt; de subtilitatibus temerariae sunt querela. Cum dominium sit jus de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118.), ut constet, num licite de eadem disponatur, constare utique debet, quoniam sit dominus. Quoniam vero in communione positiva dominium est propter utilitatem multorum, pro rata participandam singulis: considerandum quoque, pro qua parte unusquisque dominus sit. Priore respectu omnes conjunctum sunt una persona & utuntur jure indiviso seu eodem in re indivisa; posteriori autem spectantur tanquam plures, & singuli in percipienda utilitate utuntur jure sibi proprio.

§. 128.

Qui sunt in communione positiva dominio suo excludunt ceteros omnes, qui extra eam sunt. Etenim dominium involvit jus excludendi omnes alios eodem jure, *Quoniam in communione positiva excludat.* communio in quorum dominio res non est (§. 120.). Quoniam itaque qui in communione positiva sunt, conjunctum dominium habent in re indivisa (§. 126.); qui in eadem sunt dominio suo excludere debent omnes, qui extra eam sunt.

¹⁰ Omnes nimurum conjunctum sunt rei indivisa dominus (§. 127.), & hæc tenus spectantur in oppositione ad alios tanquam persona una (not. §. cit.). Quanobrem quæ domini vis est in singulis, ea etiam est in his, qui in communione positiva sunt, ut adeo inter dominium singulorum & eorum, qui in communione positiva sunt, conjunctum spectatorum, nulla pro-

fus intercedat differentia. Quia de causa quoque nos dominum, quod pluribus conjunctum in re indivisa competit, non distinguimus a dominio, quod individuo physico est, in relatione scilicet, ad non dominos. Atque adeo rebus natura communibus res singulorum unice opposuimus (§. 110.).

§. 129.

§. 129.

Communio **Communio mixta est**, in qua res equidem sunt in dominio universitatis, omni mixta quæbus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prout scilicet unum sit cuique opus fuerit.

Convenit adeo communio mixta cum positiva, quod res a communione primæva, quæ negativa erat (§. 105.), in dominium fuerunt deductæ, universitati competens, cum negativa vero, quod membra universitatis inter se non alio jure utantur, quam quod fuerit in communione primæva (§. 21.27.). Imitatur positivam respectu eorum, qui sunt extra universitatem; negativam vero intuitu eorum extra, qui sunt de universitate. Unde apparet, cur eam mixtam vocemus. Evidem non ignoro, communionem vulgo non distingui nisi in negativam & positivam, ita ut in negativa sint res nullius (§. 104.), in positiva vero res in dominium deductæ (§. 126.): nemo tamen negaverit, communionem, quam mixtam vocamus, differre a positiva. Cum enim in positiva qui sunt in communione dominium in rebus indivisis pro parte rata habeant; in mixta qui sunt dominium pro rata non habent, sed eorum respectu res considerantur tanquam nullius. Unde alia prorsus sunt singulorum iura in communione positiva, alia in mixta. Ne-

cesse igitur est, mixtam distingui a positiva, quemadmodum hæc distinguitur a negativa. Neque existimandum est, quasi hoc fiat nullius utilitatis gratia. Mixta enim communio religiosum est. Et horum interest, ne eam cum positiva confundant contra intentionem Patrum & Legislatorum eorundem, ut quod votum paupertatis illibatam servent conscientiam suam. Neque alia de causa Protestantibus vulgo votum paupertatis cum divitiis cœnobitorum pugnat, videtur, quam quod communionem mixtam cum positiva confundat. Pugnat enim cum positiva, sed pulcherrime consentit cum mixta. Votum paupertatis non aliud dicit, quam quod quis rem nullam habere velit in dominio suo ut adeo nec pro rata dominium in rebus indivisis habere possit voto hoc obstrictus, quemadmodum fert communio positiva (§. 126.). In communione autem mixta nemo pro parte minus est, adeoque in re prorsus nulla, neque divisa, neque indivisa dominium habet.

§. 130.

Quofnam communio mixta excludat in communione mixta dominio universitatis excludunt omnes, qui sunt extra universitatem. Etenim in communione mixta res sunt in dominio universitatis (§. 129.). Quoniam itaque in dominio continetur jus excludendi alios eodem jure, in quorum dominio res non est (§. 120.); universitas dominio suo excludit omnes, qui sunt extra universitatem, seu, quod perinde est, qui sunt in communione mixta dominio universitatis eosdem excludunt.

Ita bonis cœnobii excluduntur omnes, qui non sunt religiosi ejusdem cœnobii, et si accurate loquendo dicere non possint, hæc esse sua,

cum sint cœnobii & eorum saltem usus indifferenter ipsis pateat, prout cuique opus fuerit (§. 129.).

§. 131.

Proprietas **Jus disponendi de ipsa substantia rei Proprietas** dicitur. Et cui proprietas in re aliqua competit, **Proprietarius** appellatur.

Proprietatem & dominium multi pro synonymis habent, nec a se invicem distinguunt, quos inter *Puffendorfius* de J. N. & G. libr. 4. c. 4. §. 2. & *Huberus* ad Init. lib. 2. tit. 14. §. 13. pag. m. 85. a. dominium & proprietatem unum idemque esse pronuncians. Diximus jam ante not. §. 118. Jctos Romanos dominium non definitivæ: quod & de proprietate tenendum. Vago igitur significatu contenti cum fuerint, facile accidere potuit, ut vocabula subinde promiscue usi parent. Et si autem ea libertate, quæ circa definitiones nominales unicuique compen-

tit, proprietatem a dominio distinguere licet, non confundenda a se invicem separantur, si vel maxime tota Interpretum juris Roma cohors proprietatem & dominium unum idemque esse affirmaret; a recepto tamen vocabulorum in Jure significatu præter necessitatem recedere nolumus. Sunt autem plures Jcti, q. proprietatem a dominio ita distinguunt, ut proprietatem dicant dominium usufructu denuntiatum. Quodsi autem a jure in re, vi cuius de eadem pro arbitrio disponere licet, auferas usufructum, non sane relinquitur nisi jus dispo-

tiendi de ipsa substantia rei, quod proprietatis nomine indigetari potest. Immo nec hic significatus a mente Jētorum Romanorum alienus. Unde Schandius in Lexico vocabulo Proprietas: dominii nomine, inquit, solidum dominium fere intelligitur, id est, in quo ususfructus inest, unde ususfructus dominium appellatur 1.3. ff. de usufr. Cum igitur dominium ususfructu deminutum significare vellent, proprietatem dixerunt, ut patet ex titulo de ususfructu locis innumeris, in quibus ususfructus proprietati operatur. Hac ille. Nostrum non est in textuum explicazione tempus consumere. Sufficit enim ostendisse, quod significatus vocabuli Proprietatis non sit a nobis noviter confictus. Quoniam ius, quod præter ususfructum dominio inest, ab eo distingui necesse est, quemadmodum deinceps patebit, adeoque vocabulo opus est, quo idem indigitemus; nullum convenientius reperiri potuit, quam proprietas.

§. 132.

Res propriae dicuntur, in quibus jus proprietatis habemus.

*Res propriae
quenam di-*

*Ita ager proprius est, in quo jus proprietatis nobis est: similiter domus propria est, in qua catur.
jus proprietatis habemus.*

§. 133.

Res singulorum sunt res propriae. Etenim si res factæ sunt singulorum, unicuique competit jus pro arbitrio disponendi de rebus proprio ipsius juri subjectis (§. 117.), consequenter de substantia ipsarum. *Quenam* *sint.* *Enimvero* jus disponendi de substantia rerum proprietas est (§. 131.). Quando itaque res factæ sunt singulorum, unusquisque in iis, quæ juri ipsius proprio subjiciuntur, jus proprietatis habet. Sed in quibus nobis jus proprietatis est, ex res nobis propriæ sunt (§. 132.). Res igitur singulorum sunt res propriae.

Patet itaque a communione primæva, ut pote prietatem. Quamprimum adeo communio priqua sublata res, quæ fuerant communes, singulorum sunt (§. 111.), transitum fieri ad pro-

§. 134.

Res aut communes sunt, aut propriae. Etenim aut communes sunt, aut singulorum (§. 110.). Sed res singulorum propriae sunt (§. 133.). Ergo res aut communes, aut propriae sunt.

Inter communionem adeo negativam & proprietatem non datur medium. Unde qui in communione negativa degunt, nihil proprii habent, & qui nihil habent proprii, in negativa communione degunt. Religiosi vi voti pauper-

tatis nihil proprii habere possunt. Atque adeo patet communionem, in qua vivunt, quoad ipsos esse negativam, quemadmodum paulo ante (not. §. 129.) diximus.

§. 135.

Jus disponendi de quolibet rei usu pro arbitrio suo dicimus Jus utendi: jus Jus utendi autem disponendi de quolibet rei fructu pro arbitrio suo Jus fruendi: jus utendi & fruendi conjunctim Jus utendi fruendi, omissa conjunctione copulativa. *Quodnam
dicitur.*

Evidemus has definitiones jam dedimus in Theologia naturali (part. I. §. 957. 958.), quoniam tamen hic quadam de iis adhuc monenda sunt, ea repetenda esse duximus, presentim cum hic propria eorum sedes sit. Considerari potest jus utendi & fruendi vel tanquam in dominio contentum, vel tanquam eodem sejunctum. Quan-

Wolffii jus Naturæ Tom. II.

dolin Jure Romano jus utendi vocatur simpliciter usus, jus utendi fruendi vero ususfructus posteriori modo spectatur. Quamobrem quoties de jure utendi & fruendi tanquam in dominio contento loquemur, nunquam usum & ususfructum dicemus, ne ambiguitati obnoxia sint, quæ perspicua esse debent.

H

§. 136.

§. 136.

Jura in dominio continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi. Est enim dominium jus proprium de re aliqua disponendi pro arbitrio suo, prout scilicet visum fuerit (§. 118.), nec permittit, ut alius quicunque de eadem ulla modo disponat (§. 120.). Quoniam itaque vel de substantia rei, vel de usu ejus, vel denique de fructu disponi potest, dominium continet jus disponendi de substantia, usu & fructu rei pro suo arbitrio. Enimvero jus disponendi de substantia rei pro arbitrio suo proprietas est (§. 131.); jus disponendi de usu, itemque de fructu rei pro arbitratu suo jus utendi & jus fruendi est (§. 135.). Dominium itaque continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi.

Ex. gr. Ponamus tibi competere dominium in arbo: licebit tibi eandem excindere, si visum fuerit, vel ramos amputare, surculos trunco inserere alterius speciei: quod dum facis, de ipsa substantia disponis jure proprietatis. Licebit ligna arboris excisa concremare vel alii usui cuiuscumque, quem habere possum, adhibere, sub umbra virentis federe, quandocunque & quo-

rie scilicet visum fuerit, ac arborem omni usui tuo destinare, cui inferire potest, qualisque tandem fuerit, vi juris utendi. Denique fructus, quos profert arbor, tibi percipere licet jure fruendi & de hisce fructibus deinceps disponere potre pro arbitrio tuo tanquam rebus tuis.

§. 137.

Dominium plenum est, quod nullo jure diminutum in dominio contento. Dominium plenum Quamobrem cum dominium contineat & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi (§. 136.); dominio pleno inest proprietas, ac jus utendi fruendi nulla ex quod sit. parte diminutum.

Quomodo fieri possit, ut dominium jure quodam ad ipsum pertinente diminuat vel ex toto, vel ex parte, ostendemus inferius. Quamobrem in praesenti non expendimus objectionem, quae fieri poterat, quomodo dominium subsiste-

re possit, sublato jure quodam ad ipsum pertinente: id enim perinde videtur, ac si triangulum æquilaterum subtiliter deberet, sublata latitudine æqualitate.

§. 138.

Quoniam dominium plenum continet proprietatem & jus utendi fruendi ex quo jure (§. 137.), dominium vero omnes eodem jure excludit, in quorum dominio excludantur res non est (§. 120.); dominium plenum excludit omnes proprietate, jure utendi, non domini, jure fruendi, in quorum dominio res non est.

Quando dominium simpliciter appellamus, semper intelligimus dominium plenum. Quemadmodum corpus humanum simpliciter dictum denotat corpus integrum nulla ex parte mutilarum. Quodlibet adeo perpendas, quinam actus sub proprietate, quinam sub jure utendi, qui-

nam denique sub jure fruendi continentur; haud difficile erit, in dato quounque casu definire, quinam actus sint domino liciti & quibus non dominus excludatur, quosque adeo dominus ferre non tenetur in non domino (§. 121.).

§. 139.

Quando res sunt singulorum, in dominium deducuntur. Si enim res singulorum sunt in dominio, ita subjiciuntur iuri singulorum, ut unicuique competit jus pro arbitrio suo de rebus disponendi (§. 117.). Quoniam itaque jus disponendi de re pro arbitrio suo dominium est (§. 118.); quando res sunt singulorum, in dominium deducuntur.

Cum iure singulorum in re ponitur dominium; unde dominia cōperantur; quamprimum res nonnullae hacte sunt singulorum.

§. 140.

Quoniam dominia introducuntur, ubi res fiunt singulorum (§. 139.), res *Quando ea autem singulorum fiant necesse est communione primæva sublata* (§. 111.) *introduci communione primæva sublata, dominia introduci necesse est.*

Inter communionem adeo primævam & dominium non datur jus intermedium, per quod ab illa ad hoc sit transitus. Sive enim multi conjunctim juri suo proprio res quasdam subjiciunt, sive singuli singulas suas faciunt, sublata communione dominia introducuntur. Singuli autem res quasdam in dominium suum statim deducere possunt, neque opus est, ut ante deducantur in communionem positivam.

§. 141.

Legi naturæ non repugnat, ut dominia introducantur. Etenim communione pri- *An domi- mæva sublata, dominia introduci necesse est* (§. 140.); ut adeo utrumque fiat *niorum in-* *uno eodemque actu.* *Enimvero legi naturæ non repugnat, ut communio pri-* *productio le-* *mæva tollatur* (§. 109.). *Quamobrem nec eidem repugnat, ut dominia intro-* *naturæ* *repugnet.*

Idem etiam ostenditur hoc modo. Legi naturæ non repugnat, ut res fiunt singulorum (§. 108.). *Enimvero quando res fiunt singulorum, in dominium deducuntur* (§. 139.). Legi adeo naturæ non repugnat, ut res in dominium deducantur, consequenter ut dominia introducantur.

Videmus itaque dominiorum introductionem non fuisse illicitam. Errant adeo, qui sibi persuadent, quasi homo bona conscientia nihil in dominio habere possit, ac propterea communionem mixtam introduci volunt. Quodsi dominia rerum essent illicita, nec communio mixta licita foret, propterea quod res pluribus ita com-

munes, ut earum usus singulis indifferenter pa-
teat, prout unicuique opus fuerit, quemadmo-
dum obtinet in communione primæva (§. 127.),
in dominio universitatis sunt (§. 129.), adeo-
que dominium tanquam legi naturæ non ad-
versum supponunt. Dominia rerum non invita
naturæ lege fuerunt introducta.

§. 142.

Communio nec positiva, nec mixta legi naturæ repugnat. In communione posi- *Communio*
tiva pluribus in re indivisa dominium pro parte competit (§. 126.), ut adeo *positiva &*
perinde sit, sive singuli in aliqua parte separatim dominium habeant, sive uni- *mixta num-*
versi seu omnes simul habeant dominium in re indivisa. *Enimvero dominia legi naturæ*
naturæ non repugnant (§. 141.). *Quamobrem nec eidem repugnat com. repugnet.*

In communione mixta res sunt in dominio universitatis, omnibus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prouti unicuique opus fuerit (§. 129.), adeoque nullius eorum res universitatis dominio subjectæ censentur, quemadmodum in communione negativa (§. 104.), qualis est primæva (§. 105.). Communio itaque mixta partim jus dominii, partim jus communionis primævae continet. *Enimvero nec communio primæva* (§. 106., nec do-
minium legi naturæ repugnat (§. 141.). Ergo nec communio mixta eidem re-
pugnat.

Videmus itaque, nec communionem positi- *dominia singularia communioni cuicunque praefere,*
vam, nec mixtam illicitam esse. Non invita igitur naturæ lege & in communione primitiva persistere possunt homines, & communionem positivam introducere, & in mixta vivere, &

*Loquimur autem hic de iuribus hisce in se spe-
catis. Quodsi enim eadem spectentur sub cer-
tis circumstantiis, lex naturæ perfectiva præfer-*

ri jubet jus, quod pro istis circumstantiis meius. Ita instituto religiosorum convenientissima est communio mixta, qui exemplo suo praxin Christianismi docere debent ceteros, quemadmodum hinc facile ostendi poterat. Eam igitur

dominiis singularibus & communioni positiva praetulerunt illorum Patres ac Legislatores, communione primæva non amplius subsistente, nee denuo introducenda ob rationes, quas ex supra demonstratis facile petere licet.

§. 143.

Quomodo In communione positiva unusquisque pro rata excludit ceteros, qui in communione in communione posse sunt, proprietate & jure utendi fruendi. Qui enim in communione positiva est, pars quædam rei in dominio ipsius esset. Enimvero si pars rei divisæ in ipsius dominio esset, jure suo in ea excluderet ceteros, qui in ceteris partibus do-

alterum. minium haberent (§. 120.). Ergo qui in communione positiva est pro rata jure, quod in re indivisa habent omnes conjunctim, excludit ceteros. Quoniam itaque dominium proprietatem & jus utendi fruendi continet (§. 136.); qui in communione positiva est, pro rata excludit ceteros, qui in eadem sunt, proprietate & jure utendi fruendi.

Hanc propositionem addere lubevit, ut tanto evidenter pateret, res in communione positiva non differre a rebus singulorum, sive eas referas ad eos, qui sunt in communione, sive ad ceteros, qui sunt extra eandem. Ubivis enim vis juris proprii sese exerit, qua res sunt singulorum (§. 5.). Proderit tamen præterea hanc propositionem etiam notatio ob alia.

§. 144.

Qui in communione mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva. Etenim qui in communione mixta sunt, iis non competit nisi usus rerum indifferenter, prout cuique opus fuerit, nec præterea aliud in rebus, quæ sunt universitatis, jus competit (§. 129.). Enimvero in communione primæva rerum usus unicuique indifferenter patet, prout ipsi opus fuerit (§. 27.), nec ulli præter rerum usum necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem qui in communione mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva.

Quæ igitur de communione primæva demonstrata sunt, ea etiam ad mixtam applicari possunt respectu eorum, qui in eadem sunt. Principium adeo hoc fœcundum est, siquidem communionem religiosorum intimius inspicere volearis; id quod utile est in multis Juris Capaci capitibus.

§. 145.

Quomodo In communione mixta nemo excludit alterum, qui in communione est, nisi usus exclusus rei, quæ usu consumitur, aut, si ea usu non consumitur, eodem tempore, dat alterum quo eadem utitur, si ali usum participare nequeunt. Qui in communione mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communione primæva (§. 144.). Enimvero si in communione primæva tu re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu uteris, nemo aliis ejusdem usum licite prætendere potest, adeoque tu actuali ejus usu excludis ceteros omnes; si vero res, qua uteris, usu non consumitur, nemo aliis eodem tempore ejusdem usum prætendere licite potest, adeoque eo, quo uteris tempore, usu actuali ceteros omnes excludis (§. 35.). Quodsi vero rei, quem actu facis, usum adhuc alii participare possunt, participatio promiscue omnibus volentibus permittenda (§. 40.). In communione igitur mixta nemo excludit alterum, qui in communione est, nisi actu-

actuali rei, quæ usū consumuntur, usū, aut, si ea usū non consumuntur, eodem tempore, quo eadem utitur, siquidem alii eundem participare nequeunt.

In communione adeo mixta nemo alterum excludit jure quodam in re, sed tantummodo factō, quod pluribus circa leandem rem simul competere nequit. Neque hæc exclusio venit a jure ad rem, quod omnium commune est, sed ab impossibilitate physica, quod scilicet actualis rei cuiusdam usus, qui in facto consistit, plu-

rium simul esse non possit. Licitam vero hanc exclusionem facit ipsum ius commune, quod si ne eadem nulli prodest poterat: actualis enim usus determinatur per indigentiam utentis, cui usum rerum communium proportionatum esse vult ius omnibus competens (§. 27.).

§. 146.

Res aliena dicitur, quæ non est in dominio nostro, sed dominio alterius *Res aliena quænam sit.*

Eg. gr. Liber, qui est Titii, tuus non est, consequenter in eo dominium habet Titius, tu non habes. Liber igitur alienus est. Probe vero notandum est, ut res aliena dici possit, utrumque requiri, nimirum ut non habas dominium in ea, & ut alterius dominio sit subjecta. Uno eorum deficiente, res aliena non erit. Ita avis,

quæ per aerem volitat, tua non est, cum in eadem dominium non habeas. Neque tamen est aliena, cum nulli adhuc hominum dominium in eadem competit, consequenter nullius sit. Hinc in communione primæva res nulla dici potest tua, nec tamen etiam illa dici potest aliena, sed communis dicenda.

§. 147.

De rei alienæ substantia, usu & fructu nemo pro arbitrio suo disponere potest. Quod de ea Etenim res aliena in dominio alterius est (§. 146.), adeoque is, in cuius domino est, jure suo excludit omnes, in quorum dominio non est (§. 120.). Quamobrem cum illa in dominio non sit tuo (§. 146.), idem etiam te excludit jure suo. Competit autem ei, in cuius dominio est, jus disponendi de substantia, usu & fructu rei (§. 136. 131. 135.). Ergo te excludit omni jure disponendi de substantia, usu & fructu rei. Patet igitur neminem pro arbitrio suo de rei alienæ substantia, usu & fructu disponere posse.

Loquimur hic de jure disponendi de re aliena, quale nullum esse apparer ex demonstracione. Quamobrem non opus est, ut addamus, domino invito. Tacite enim supponitur, quod

non constet de domini voluntate, seu idem non fiat, domino volente. Tunc enim quod per alium facit, per se fecisse putatur. Et de hoc casu dicensus suo loco.

§. 148.

*Res corporales dicuntur mobiles, quæ de loco in locum moveri possunt *salva substantia sua.* Res mobiles quænam dicantur.*

Ita res mobiles sunt omnia utensilia, libri, puckles, fruges, olera, vestes. Neque enim hic attenditur, num natura aut ars eas a rebus aliis separatas produxerit, ut de loco in locum transferri possint, quales sunt lapilli, pisces, pulli & gallinæ, ova gallinarum, utensilia; an vero rebus aliis cohaerant, a quibus separata de-

mum de loco in locum transferri possint, ut fructus arborum, olera. Quando nimirum salva rei, cui cohaerent, suaque substantia separari possunt; cohaesio ista minime obstat, quo minus substantia sua salva de loco in locum transferri possint, nec ea ad substantiam rei alterius pertinent.

§. 149.

Res immobiles sunt, quæ salva substantia sua de loco in locum moveri non possunt.

Res immobiles quænam sint.

Ita

Ita res immobiles sunt omnes fundi, veluti agri, prata, horti, item aedificia.

§. 150.

Possessio, quid sit. Detentio rei tanquam suæ, sive quis eam suam esse putet, sive suam esse ab aliis pro tali haberi velit, dicitur *Possessio*. Et qui rem possidet, *Possessor* vocatur.

Sumitur possessio de facto, non de jure: cui enim competat jus possidendi, deinceps inquirendum. Sunt equidem, qui possessionem per ius definiti; sed cum etiam rem possidere dicantur, qui jus possidendi non habent, jus possidendi & jus possessionis ab ipsa possessione distinguere malum: qua in re etiam praevenentes habemus Ictos alios. Ide Romani possessionem non definiverunt: unde in ea definienda multum desudarunt interpres Juris & Glossa in l. 38, ff. de V. O. notat, etiam peritissimos.

nescivisse definire possessionem. *Constantinus Hermonopolus*, tit. 1. lib 2. Epit. Jur. possessionem esse, ait, detentionem, quæ animo dominantis fit. Atque haec definitio, si rem, non verum spectes, cum nostra coincidit. Quoniam enim res nostra est, in qua dominium habemus (§. 124.) rem tanquam suam detinet, qui in ea dominium exercere voluerit: id quod *Hermonopolus* uno vocabulo dominari dicit. Dominari nimirum idem est ac ea facere, quæ jure dominii facere licet.

§. 151.

Qualis sit animus possessorum. Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. 150.), nostrum vero est quod in dominio nostro est (§. 124.) & qui rem in dominio habet, ejus est dominus (§. 121.); possessor vel putat se esse dominum, vel pro domino haberi vult, et si norit se dominum non esse.

Qua de causa vero quis se dominum rei existimare possit, patet ex iis, quæ de modo dominium acquirendi demonstraturi sumus: unde simul constabit, quo modo quis certus esse potest, se dominum non esse.

§. 152.

Quoniam possessor rem detinet tanquam suam. Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. 150.), res vero aliena nostra non est (§. 124. 146.); Qui rem detinet tanquam alienam, ut non modo norit eam esse alterius, verum nec pro sua eam haberi velit, is eam non possidet.

Ita qui ædes incolit ex contractu locationis conductio- ne & male fidei possessor est, qui rem, quam possidet, putat esse suam. Ita qui librum sibi commodatum detinet, eum non modo novit esse alterius, sed nec pro suo haberi vult. Eum igitur non possidet. Hinc

conductor non dicitur possessor rei conductor nec commodatarius rei commoda- ria. Ut ergo enim re non utitur, nisi consensu domini, ne eidem competit usus pro arbitrio suo, sed voluntate domini definitus, prouti suo loco constabit.

§. 153.

Possessor bona fidei. Possessor bona fidei est, qui rem, quam possidet, putat esse suam. Ast male fidei possessor est, qui rem, quam possidet, novit esse alienam. Quamobrem cum fidei quia nostrum sit, in quo dominium habemus (§. 124.), consequenter cujus dominus nam sit. sumus (§. 121.), aliena vero res sit, quæ in dominio nostro non est, sed dominio alterius subjecta (§. 146.), consequenter cujus nos non sumus dominus, sed alius est (§. 121.); Possessor bona fidei putat se esse dominum; ast male fidei possessor novit, non se, sed alium dominum esse, vult tamen dominus esse & pro eo haberi.

Quando bona fidei possessor rem, quam possidet, dicit esse suam, quod pro vero habet, affirmat; ast quando male fidei possessor idem dicit, quod falsum esse novit, affirmit.

§. 154.

§. 154.

Si bona fidei possessor rem alienam possidet, eam alienam esse ignorat. Putat enim Quia ignor-rem, quam possidet, esse suam (§. 153.). Quamobrem cum nostrum esse ne-^{rantia labo-}queat, quod alienum est (§. 140. part. 1. Jur. nat.); bonæ fidei possessor ignor-^{re qui rem}re debet, rem, quam possidet, esse alienam, si talis fuerit. alienam bo-
Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus si fieri possit, te rem alie-na fidei possi-
nam possidentem non ignorare, quod aliena sit. Eam igitur alienam esse nosti det.
(§. 27. part. 1. Phil. pract. univ.). Enimvero si noveris rem, quam possides, es-
se alienam, malæ fidei possessor es, non bonæ fidei (§. 153.): quod est contra
hypothesin.

Quomodo fieri possit, ut quis existimat rem
suam esse, quæ aliena est, adeoque alienam esse
ignorat, ex modis acquirendi rerum dominia,
præsertim derivativis patet.

§. 155.

Quoniam bona fidei possessor rem alienam possidens ignorat, eam alienam esse Quando
(§. 154.; quamprimum scit, rem, quam possidet esse alienam, in malæ fidei posses-
sorem abit (§. 153.).) possessor b.
f. sit posses-
sor m. f.

Bona fides involvit ignorantiam, quod res, quemadmodum ex definitionibus
quæ possideatur, sit aliena, nec absque ea sub-
sistere potest. Sublata igitur ignorantia, bona
fides exprimat. Bona autem fide expridente, ma-
la adest. Dum interbonam & malam fidem non
detur medium, quemadmodum possessorum bonæ ac malæ fidei inter se collatis
intelligitur (§. 153.); una posita, tollitur al-
tera.

§. 156.

Qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, malæ fidei possessor non An dubita-
eft; bona tamen fides vacillat. Qui enim dubitat, utrum res, quam possidet, tio de domi-
sua sit, nec ne; is nec novit, eam esse suam, nec eam esse alienam (§. 417. nro rei eff.
part. 2. Theol. nat.). Quoniam itaque possessor malæ fidei non est, qui non no-
ciat malam
vit rem, quam possidet, esse alienam (§. 153.); qui dubitat, utrum res, quam fidem.
possidet, sua sit, nec ne, malæ fidei possessor non est. Quod erat unum.

Enimvero qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, ei ratio-
nes quædam adesse debent, cur non impossibile videatur, rem esse alienam
(§. 417. part. 2. Theol. nat. & §. 70. Ontol.), consequenter in eo hæret, num rem
pro sua habere possit, quemadmodum bonæ fidei possessori persuasum esse de-
bet (§. 153.). Quia tamen malæ fidei possessor nondum efficitur per demonstrata-
n. 1. bona fides saltem vacillat. Quod erat alterum.

Evidem in jure civili, ubi actuum externo-
rum saltē ratio habetur, dubitatio hæc non
attenditur; in jure tamen naturæ negligenda
non est, quod etiam conscientiæ rationem ha-
beri vult. In hoc igitur jure inquiritur in om-
nes latentes animi recessus, ut is ab omni labe
purgetur, quantum facultatum nostrarum usus
permittit. Dubitationis illius sibi conscientis est,
qui dubitat. Ast nemo aliis eam perspicere po-
test, nisi signis quibusdam externis prodatur.
Quamobrem ea saltē expendenda venit, ubi
quis propriæ conscientiæ rationem habere vo-
luerit, ut constet, quid in hac dubitatione fa-
ciendum, ne conscientiæ tranquillitas labefac-
tur, prouti suo loco docebimus. Idem vero
nosse debent, qui conscientia aliorum præfi-
ciuntur, ut, si cui suboriantur scrupuli, eos
eximere valeant.

§. 157.

§. 157.

Cuinam jus possidendi competit.

Jus possidendi non competit nisi domino. Domino enim dominium competit in re (§. 121.), adeoque ea sua est (§. 124.). Quamobrem cum dominus excludat jure suo omnes alios, in quorum dominio res non est (§. 120.); nemini quoque rem detinere licet tanquam suam, nisi qui dominus est. Quoniam itaque rem possidet, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); nemini quoque praeter dominum jus possidendi competere potest.

Hinc patet, cur possessio male dicatur a qui-
busdam Juris Romani interpretibus jus, ceteris
recte contradictibus, Jus enim possidendi ab
actu possessionis distinguendum est. Illud com-
petere nequit nisi domino: possessionem vero

habere potest etiam non dominus, cui jus possi-
dendi non competit. Ceterum jus possidendi,
quod dicimus, & quod dominium continet,
non confundendum cum jure possessionis, de
quo deinceps dicesmus.

§. 158.

Cuinam Quoniam jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.), non dominus rem non competit alienam jure non possidet.

Si quis purat rem esse suam, cum non sit;
eamque possidet, jare rem possidere nequit,
cum enim nemo rem possidere velit nisi utili-
tatis ex ea percipiendæ gratia, non domino
tribui deberet jus omnem ex re utilitatem per-
cipiendi, quod absurdum (§. 138.). Unde pos-

sessio neminem tuerit adversus dominum; sed
res, quæ possideatur ab alio, in possessionem do-
mini tradenda. Hinc etiam qui credit se domi-
num esse, cum non sit, bona fide, non jure
rem possidere dicitur (§. 153.).

§. 159.

Si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus invincibilis
ignorantia est, bonæ fidei possessor est: Si vero ignorantia fuerit vincibilis, pro possesso male
bonæ fidei, fidei habendus. Etenim si ignorantia fuerit invincibilis, possessori imputari ne-
quirit, quod rem, quæ aliena est, putet esse suam (§. 550. part. 1. Phil. præf.
quando ma- univ.). Quamobrem cum bonæ fidei possessor sit, qui rem, quam possidet, pu-
lae fidei pos- fessor ef- ficiat. ignorat rem, quam possidet, esse alienam, &
ignorantia ejus fuerit invincibilis, possessor bonæ fidei est. *Quod erat unum.*

Enimvero si ignorantia fuerit vincibilis, possessori imputandum est, quod
ignoret, rem, quam possidet, esse alienam (§. 549. part. 1. Phil. præf. univ.),
adeoque pro scientie habetur. Quamobrem cum malæ fidei possessor sit, qui
scit seu novit rem esse alienam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet,
esse alienam, & ignorantia ejus fuerit vincibilis, pro possesso malæ fidei uti-
que habendus. *Quod erat alterum.*

Qui ignorantia vincibili laborat, eum igno-
rantia non excusat (not. § 549. part. 1. Phil.
præf. univ.). Quodsi igitur possessor bonæ fidei
haberetur, qui ignorans rem, quam possi-
det, esse alienam, ignorantia vincibili laborat;
eum ignorantia excusat, quod rem alienam
tanquam suam detinuerit, nec domino restitue-

rit, consequenter ignorantia vincibilis cum in-
vincibili in eundem censum referetur: quod
utique absurdum. Propositio præsens non lo-
cum usui est, ubi conscientia rationem habe-
ris; sed eadem quoque utemur tanquam princi-
pio ad demonstranda alia, quæ etiam usu for-
comprobata sunt.

§. 160.

Possessor b.

*& m.f. num
jure de re* Possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure dif-
disponat. ponit. Etenim possessor bonæ fidei tantummodo putat se dominum esse, malæ
fidei

fidei possessor autem novit, se non esse (§. 153.), neuter igitur in re, quam possidet, dominium habet (§. 121.). Enimvero dominus iure suo de re pro arbitrio suo disponendi excludit omnem non dominum (§. 120. 118.). Possessor igitur tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit.

Ratiocinamur hic de factis hominum, quomodo ex notionibus distinctis ratiocinari datur. Quæ enim ex notionibus rerum consequuntur, ea ipsis tribuenda. Et ubi jus naturæ spectamus, nil admitti potest tanquam verum, nisi quod ex definitionibus tanquam assument deducitur siue absolute, sive sub certa conditione. De re

disponere pro arbitrio suo domini est (§. 118.). Quare non dominus de eadem pro arbitrio suo disponere nequit. Nec sufficit, quod ignoret rem esse alienam, & se dominum putet. Ignorantia enim hæc ex non domino non facit dominum, nec jus alterius in eum transfert.

§. 161.

Quoniam de re disponit, qui eadem utitur & fruitur, possessor autem tam bonæ & malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit (§. 160.); b. & m. f. uterque etiam re aliena, quam possidet, nullo jure utitur & fruitur; seu nullum jus utendi ipsi jus utendi & fruendi competit.

Hinc fructus, quos percipit ex re aliena, alie- bet (§. 136.), si vel maxime ignoret, cujusnam nti sunt, ejus nempe, qui dominium in re ha- sint, immo si putet, eas esse suas.

§. 162.

Immo quia possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet Quales sunt nullo jure disponit (§. 160.), quicquid agit, in nudo facto consistit & factum juri ejus actus. alterius, scilicet domini, contrarium.

Dicitur nimis hic factum nudum, quod jure destituitur. Sibi arrogat possessor, quod alterius est.

§. 163.

Cumque actus omnes dominio alterius contrarii illiciti sint (§. 123.), quicquid possessor tam bonæ, quam malæ fidei, dum de re aliena, quam possidet, disponit, id in se spectatum illicitum est, et si factum possessori bonæ fidei ob ignorantiam invincibilem (§. 159.) non imputetur (§. 550. part. 1. Phil. pract. univ.), ob ignorantiam tamen vincibilem (§. 159.) & scientiam (§. 153.) imputetur possessori malæ fidei (§. 549. 705. 708. part. 1. Phil. pract. univ.).

Possessor bonæ fidei non potest dici injustus, quod agit contra jus alterius, quia ignorat, se contra jus alterius quicquam facere, nec ignorantiam evitare potuit, si vel maxime voluerit. Propositio præsens probe tenenda est, utemur

enim ea suo loco ad demonstranda alia. Neque enim existimandum est, nos præter necessitatem nimis subtiliter in ea inquire, quæ ex definitionibus consequuntur.

§. 164.

Si qui rem suam possidet eam putet esse alienam, quicquid agat, dum de ea disponit, jure quidem facit, attamen peccat. Quodsi enim res, quam possides, tua dominus est, dominium in ea habes (§. 124.), adeoque tibi competit jus disponendi de ea sui juris eadem pro arbitrio tuo (§. 118.). Quicquid igitur agis, dum de ea quomodo sui peccare cunque disponis, jure tuo facis. Quoniam tamen putas, rem istam esse alienam, eam dominio alterius subjectam esse putas (§. 146.), consequenter quod

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

I

facis,

facis, dum de ea disponis, dominio alterius contrarium, adeoque illicitum esse censes (§. 123.). Cum vero hoc non obstante id facias, contra conscientiam erroneam agis (§. 419. part. 1. Phil. præd. univ.). Qui contra conscientiam erroneam agit, peccat (§. 446. part. 1. Phil. præd. univ.). Quamobrem quicquid agas, dum de re tua, quam alienam esse putas, quomodounque disponis, peccas.

Videmus adeo, quomodo dominus, dum jure necesse sit pro salvanda conscientia sua, ut suo utitur peccare possit. Unde apparet, quam quis de jure suo certus sit.

§. 165.

Contra con- Si qui rem suam possidens eam putet esse alienam, quicquid facis, dum de ea scientiavi disponis, nemini injuriam facit. Etenim si res tua est, non ideo definit esse tua, erroream quod putas eam esse alienam, quod brevitas causa nemine contradicente suagenis domi- mitur. Quoniam igitur in re tua dominium habes (§. 124.), eodem jure exclusus num dis omnes alios non dominos (§. 120.), nec res tua potest simul esse alterius, alicui inju- Vi dominii tibi competit jus disponendi de re tua (§. 118.), nemini vero præ- riam faciat. ter te jus idem competere potest per demonstrata. Quamobrem quicquid facis, dum de re, quam possides, disponis, nil facis quod contra jus alterius est. Enimvero qui nihil facit, quod contra jus alterius est, nemini injuriam facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Ergo si rem, quam possides, putas esse alienam, quicquid facis, dum de ea disponis, nemini injuriam facis.

Nemo est, qui de injuria sibi facta conqueri possit, cum nemo sit, qui affirmare queat, contra jus suum quicquam fuisse factum. Peccat enim dominus qui rem suam putat esse alienam (§. 164.) non quod injuriam faciat alteri, sed quod habeat voluntatem injuriam alteri facien- di, idem omnino facturus, quod nunc inscius est.

§. 166.

Quale jus Dum res, quæ erant nullius, dominio subjiciuntur; jus, quod erat omnium communione, transit in unum. Etenim res in dominium deducuntur, dum sublata dominium communione primæva fiunt singulorum (§. 139. 140.). Enimvero in communione primæva omnibus hominibus in rem quamcunque idem jus competit (§. 24.), ubi res do- dum vero fiunt singulorum, in eandem rem nonnisi uni cuidam soli in rem minio subjiciuntur. quandam in singulari convenit (§. 5.). Jus adeo, quod erat omnium communione, transit in unum, dum res dominio subjicitur quæ erat nullius.

Cum nobis jam ostendendum sit, quomodo dominus re sua uti debeat, ne eadem abutatur, quale sit jus dominii paulo accuratius inquirendum. Sane eti dominium liberam dicat dispositionem de re sua (§. 118.), cum tamen nemo non fateatur, homines re sua abuti posse, qui libet hoc ipso largitur, libertatem istam lege naturali limites recipere, ultra quos extendi nequeat, seu non debeat. Quamobrem cum in locum communionis primævae succedant dominia, quid licet domino dijudicandum ex eo, quod licet erat in communione primævae, & quod exigit jus proprium loco communionis exur-

gens. Unde perpendendum est jus, quod in dominios transit, communione primæva sublata. Sumi autem poterat vel sine probatione, dum dominia introducuntur, jus, quod erat omnium commune, transire in singulos fierique singulorum proprium. Unde & dominium per jus proprium definitivimus (§. 118.). Ceterum hic non repetimus, quod jam aliquoties inculcavimus, quomodo quoad dominium plures simul spectentur instar unius personæ (not. §. 110.), & quo respectu hominum quædam multitudine repræsentet unam personam (§. 113.).

§. 167.

Qualis rei usus compo- Dominus re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali. Etenim dum res, quæ erat nullius, dominio subjicitur, jus, quod erat omnium commune, transit in unum, nempe dominum (§. 166.). Enimvero in

in communione primæva rerum nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem dum res quædam, quæ nullius erat, dominio subjicitur, usus ejus necessarius transit in dominium, qui antea prouincie patebat omnibus (§. 19.). Domino adeo non competit usus alius, nisi necessarius. Enimvero usus necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.). Quamobrem dominus re sua aliter uti non debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali.

Lex naturæ hominibus non tribuit jus rebus utendi, nisi quia sine hoc rebus obligationi sua naturali satisfacere nequeunt (§. 459. part. I. Phil. pract. univ.). Quamobrem ubi eadem non repugnante dominio res subjiciuntur, non aliud dominis usum permitit, quam sine quo obligationi sua naturali satisfacere nequeunt. Ultra hunc adeo usum libertas disponendi de re sua quæ domino competit (§. 118.), non extendenda. Nemini hominum jus sine ulla restrictione faciendi, quod libet, competere potest (§. 148. part. I. Jur. nat.), nec libertas tol-

lie obligationem naturalem (§. 159. p. I. Jur. nat.), unde est libertas etiam disponendi de re sua, quemadmodum ex demonstratione superiori liquet (§. 117.). Falluntur itaque, qui sibi persuadent, vi dominii sibi licitum esse non attenta obligatione naturali, qua tenemur, probabili disponere, quasi usus rei sua nulli subjiciatur legi, libertatem utique in licentiam vertentes (§. 150. part. I. Jur. nat.), quam Deus alicui ut det fieri haud quaquam potest (§. 151. part. I. Jur. nat.).

§. 168.

Quoniam dominus re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuius rei sua naturali repugnat, re sua male utitur, seu abutitur (§. 61. part. I. Jur. nat.), nam sit.

Ex.gr. Homo obligatur ad corpus suum conservandum (§. 349. part. I. Jur. nat.), quod si ne potu conservari nequit (§. 380. p. I. Jur. nat.). Quodsi quis vinum bibit, quod sanitati sua no-

cet, vel tantum babit, quantum eidem officit, vino male utitur, seu abutitur. Propositio praesens principium secundum est, vi cuius abusus rerum facile definitur in casu particulari.

§. 169.

Natura nemo alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur, nec ulli Abusus rebus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra rum numerum suarum (§. 146. part. I. Jur. nat.). impediens. Quamobrem cum qui liber est nulli hominum rationem reddere teneatur actionem rationem suarum (§. 158. part. I. Jur. nat.); nemo etiam natura alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur. Quod erat unum.

Porro qui liber est, ejus conscientiæ relinquendum, quid agat, seu utrum actionem quandam committere, an omittere velit (§. 157. part. I. Jur. nat.), nec ulli competit jus rationem actionum suarum ab altero exigendi, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 158. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque dominus jure suo, quo de re disponit pro arbitrio suo (§. 118.), excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); sive re sua bene, sive male utatur, seu abutatur, nil facit quod est contra jus alterius. Quamobrem sive re sua bene, sive male utatur seu abutatur, ipsius judicio relinquendum, quomodo eadem uti velit, nec ulli competit jus rationem ab eodem exigendi, cur eodem male utatur seu abutatur, consequenter multo minus ulli hominum jus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius.

Nos hic loqui de abuso rerum, qui in statu naturali obtinet, quamdiu homines prorsus sui juris sunt, nemo non videt. Quid vero con-

veniat statui civili, suo loco dispiciemus. Ceterum hinc vides, quo respectu dominium dicitur jus de re disponendi pro arbitrio suo.

Pro arbitrio nimisrum suo disponere domino integrum est respectu aliorum, in quorum dominio res non est. Quemadmodum vero libertas naturalis non tollit obligationem (§. 159. part. 1. Jur. nat.); dum de re sua disponit dominus, legi natura convenienter de eadem disponere debet. Ceterum ex praesenti quoque

propositione intelligitur, quo sensu a nonnullis interpretibus Juris Romani dicatur, dominum posse rem suam perdere. Etenim si eam perdit, non licet hoc facit, sed peccat: nemini tamen hoc impedire licet nec rationem a domino exigere, cur perdidit, ubi hoc fecit.

§. 170.

Abusus rerum suarum lege naturali prohibitus. Etenim abusus rei suæ obligatio naturali cuidam naturali repugnat (§. 168.), consequenter officio cuidam contrarieatur (§. 224. part. 1. Phil. pract. univ.). Enimvero homo obligatur ad rectum faciendum juris sui usum, (§. 62. part. 1. Jur. nat.), adeoque ad eum, quem officia exigunt (§. 61. part. 1. Jur. nat.), & ad evitandum abusum, seu usum minus rectum (§. 62. part. 1. Jur. nat.), adeoque ad eum, qui officio cuidam contrariatur (§. 61. part. 1. Jur. nat.). Abusus adeo rerum suarum lege naturali prohibitus (§. 163. part. 1. Phil. pract. univ.).

Ostenditur etiam hoc modo. Qui re sua abutitur, dominio, quod in ea habet (§. 124., adeoque jure suo abutitur (§. 118.). Sed abusus juris sui illicitus (§. 63. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam abusus rei suæ illicitus, consequenter lege naturali prohibitus (§. 170. 163. part. 1. Phil. pract. univ.).

Si dominus re sua abutitur, peccat (§. 490. 2. 1. Phil. pract. univ.), et si nec tuum, nec alterius sit impedire, ne peccet, cum nec tui, nec alterius iuri subiectum sit exercitium dominii alieni. Qui animo probe comprehendit, quæ de libertate naturali demonstrata sunt, nihil in hisce difficultatis reperiet, modo obseruat ante statum civilem introductis licet dominii statum libertatis integrum perficisse (§. 147. p. 1. Jur. nat.).

§. 171.

Primordia dominii, qualia fuerint. Si quis in communione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; eas dominio suo subjicit. Etenim in communione primæva nemo excludit a jure utendi re quacunque (§. 103.); sed unus ceteros tantummodo excludit usum actuali rei (§. 35. 36.). Quodsi ergo quis in communione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; in communione primæva res istas non relinquit. Enimvero cum communione primæva sublata dominia introduci necesse sit (§. 140.); si qua res in communione primæva non relinquatur, ea dominio subiectiatur necesse est. Quamobrem si quis in communione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; eas dominio suo subjicit.

Nemo facile dubitabit, hoc modo prima rerum dominia introducta fuisse. Etenim prudenter, quam haud longa experientia suggestit, suadet, ut usus futuri gratia asserventur res mobiles, quæ usu consumuntur. Unde etiam in brutis imaginem quandam hujus prudentiarum observare licet. Neque apes alio fine mel conficiunt, quam ne hie me fame ipsis sit pereundum. Ad prudentiam colendam homines obligantur (§. 258. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem ubi in communione primæva futuræ indigentiae providere coeperunt homines, ut a communione primæva discederent ipsa naturæ lege invitati fuisse videntur. Nam vero usum rerum

quarundam mobilium ita sibi proprium fecerunt, qui indigentia futuræ providere voluerunt, ut sibi soli vindicarent facultatem de eo disponendi; quin res dominio suo subjecerint dubitari nequit (§. 118.). Arque adeo patet, qualia fuerint dominiorum primordia. Hanc etiam videas apud gentes, quibus fixa sedes non erat, res mobiles in dominio fuisse, quarum usus vita necessitati serviebat, veluti apud Scythas, de quibus dictum est in superioribus (not. §. 68.). Cum in primæva communione viventer homines, nulla dominii notio ipsis erat. Ratio igitur aliqua requirebatur, ob quam dominii notio mentem illorum subiret. Initio humanum genus

genus in vita simplicitate acquiescebat, adeoque sponte nascentibus, contentum erat (§. 68.), rebus industrialibus & artificialibus infuper proptermodum habitis. Quamobrem fieri haud quam potuit, ut in re quadam jus quoddam

proprium appeterent, quam ut res quasdam mobiles, quæ usu consumuntur, futuri usus gratia eidem subjicerent, non invidentibus ceteris, quibus eisdem imitari & futuræ necessitatibus eodem modo prospicere integrum erat.

§. 172.

Si quis in communione primæva agrum exercet, hortos colit & pratum quoddam Progressus rei sue pecuariae destinat, ut fruges & fructus solus percipiat, & suo usui agrum, dominio horum & pratum dicat; fundos, agrum scilicet, hortum & pratum, dominio subjicit. Etenim in communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia (§. 41.), adeoque exercendi sunt agri, colendi horti, res pecuaria facienda non propriæ, sed communis utilitatis gratia, ita ut res industriales, fruges, fructus, pecora & hinc nascentia commoda sint communia (§. 29.). Quamobrem si quis agrum exercet, hortum colit eo animo, ut ipse fruges & fructus solus percipiat, & huic usui suo agrum & hortum, pratum vero quodam rei sue pecuariae soli destinat; is fundos in communione primæva non relinquit, huic etiam subducit res industriales. Enimvero communione primæva sublata dominia introduci necesse est (§. 140.). Quodsi igitur quis in communione primæva agrum exercet, hortum colit, ut fruges & fructus solus percipiat, huicque suo usui agrum ac hortum destinat, sicuti rei pecuariae sue pratum aliquod; is fundos, agrum scilicet, hortum & pratum, dominio subjicit.

Atque hinc discere licet, quomodo dominio subjici etiam cœperint res immobiles. Cum enim multiplicato genere humano ipsa vita simplicitas exigeret res industriales (§. 72.), & proprii juris jam esse coepissent res mobiles, quæ usu consumuntur (§. 171.), consequenter dominio notio hominibus jam esset; commodius utique visum fuit, si res sue industriae debita etiam sue essent, quam communes, consequenter fundi quoque rerum industrialium gratia dominio subjicerentur. Omnes quoque fatentur, quibus vetusta monumenta non sunt ignota, res mobiles ante in dominium fuisse deducetas, quam immobiles: id quod denuo exemplum Scytharum confirmat (not. §. 68.). Poco:

ra enim & supellex erant ipsis propria; ast agri, quos non exercebant; prata fundique ceteri omnes in communione subsistebant. Et quoniam humano genere nondum in nimium multiplicato, nec vita simplicitate priorsus relieta, unusquisque tantum de fundis sibi assere poterat, quantum usibus suis sufficere existimat, cum non deessent alii, quos ceterorum quicunque usibus suis vindicaret; nec hic ulla erat ratio, cur ceteri obstant, si quis fundos dominio suo subjicere veller, præsertim cum nemo tunc plura appeteret, quam quæ vita necessitati sufficienter, nec superflua ullius essent usus. Res adeo immobiles citra invidiam dominio subjici cœperunt.

§. 173.

Si quis in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus Modus dare quadam uti frui velit, seu usum ejus sibi afferit; eandem dominio suo subminium accedit. Etenim in communione primæva usus rerum indifferenter patet omnibus quirendi in (§. 19.) & fructus sunt tantummodo in numero rerum, nec ab iis distinguuntur (§. 22.). Quamobrem si quis in communione primæva actu quodam externe primæva non declarat, quod ipse solus re uti frui velit, seu usum ejus sibi soli afferit; eandem in communione primæva non relinquit. Enimvero si communio primæva tollitur, dominia introducantur necesse est (§. 140.), consequenter res, quæ in communione primæva non relinquitur, dominio subjicetur. Si quis ergo in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus ea uti frui velit, seu usum ejus sibi soli afferit; dominio suo eandem subjicit.

In communione primæva res omnes sunt communes, (§. 24.), adeoque omnibus idem jus ad eandem competit (§. 4), ut quacunque ad usum necessarium atripere possit, qui voluerit,

nec apprehensam invito quisquam alias eripere licite queat (§. 36.). Quamobrem si quis velit rem quandam dominio suo subjicere, qua indiget, cum ipsis judicio relinquendum sit, in quans

quantum usus rerum ipsi necessarius & quanta indigentia sua sit (§. 43.) ; sua unicuique sufficit voluntas ad usum rei cuiusdam sibi soli aferendum , consequenter ad eandem dominio suo subjiciendam . Res adeo , quæ antea erat communis usus , sit tua , quia vis eandem tuam esse . Atque adeo ad dominium in communione primæva acquirendum sufficere videbatur actus voluntatis . Enimvero dominus jure suo excludit ceteros omnes (§. 120.) , ipsi competit jus non patiendi , ut quis alius faciat se invitato , quod vi dominii facere licet (§. 121.) , consequenter quando res communis in communione primæva subjicitur dominio , præter dominum nemini jam re illa uti frui datur , cum usus antea promiscue pateret omnibus . Necesse igitur est ut voluntas , qua usum rei cuiusdam quis sibi appropriat , actu quodam extero sufficienter declaretur ; alias enim ceteris constare nequit , se usu eius rei exclusos esse . Qui consensum ceterorum ad acquirendum dominium in communione primæva requirunt & hinc ex pacto quodam sive expresso , sive tacito originem dominiorum deducunt ; non perpendunt , communione primævam ne singi quidem posse nisi in statu originario (§. 11.) , in qua da-

tur libertas nullo modo restricta , seu jus libertatis naturalis plenum viget (§. 145. p. 1. J. nat.). Unde porro non revocant ad animum quomodo unusquisque de usu rerum communium suo iudicio decernat (§. 43.) , nec consensu demum aliorum eundem definiat , nec nisi communicatio cum ceteris consilio usidem uitatur . Præterea non advertunt , qualis fuerit via simplicitas , antequam a communione primæva discederent homines , quodque in hac illa linquere vix datum fuerit , quemadmodum et iis intelligitur , quæ de vita simplicitate in superioribus demonstrata sunt (§. 70. & seqq.). Qua de causa sibi perfidunt , eum , qui in quandam sibi propriam facit , has tuum ceteri auferre : id quod omnino sine ipso forum consenseru fieri minime posset . Ne igitur nebulae quædam obfuscarent intellectum , ius communione primæva in superioribus accuratius declaratus fuit , quam hic usque ab aliis factum . Relegenda quoque sunt , quæ modo ad paragaphos præcedentes (§. 171. 172.) annotavimus cur circa invidiam res tam mobiles , quam immobiles dominio subjici potuerint in communione primæva .

§. 174.

Occupatio. Occupatio est factum , quo quis declarat rem nullius suam esse debere & eam quid sit . in hunc statum redigit , ut sua esse possit .

Nihil notius est , quam occupationem haberi pro modo originario acquirendi rerum dominia & modum antiquissimum celebrari , quo homines a communione primæva discedentes dominio res subjecerunt . In ea vero definienda mirare se corquent autores , nec inter se consenserunt , & in casibus particularibus definiti , quando res dici debet occupata , haud raro in diversas sententias abeunt . Nostrum non est examinare definitiones aliorum : eam vero dedisse contenti sumus , quæ usui loquendi respondet & ex qua in casu quovis particulari citera omnem difficultatem ostendi potest , utrum res occupata dici debeat , nec ne , ne jus communello modo violetur . Ad occupationem itaque requiritur 1. ut res , quæ occupatur , sit nullius , quodsi enim cum sit in dominio alterius , ea tua esse nequit (§. 125.) : 2. ut velis , eam esse tuam , alias enim manet nullius : 3. ut facto quodam declarès , quod eam tuam esse velis , alias enim aliis constare nequit de voluntate tua : 4. ut facto hoc in eum statum redigatur , quo tua esse possit , alii enim absurdum est veile , quod esse nequit . Ex. gr. Ponamus te pullos avium ex nido tecum auferre . Nemo est , qui negare ausit , eos a te esse occupatos . Hoc vero factum tale est , ut omnia ei convenient , quæ ad occupationem requisivimus . Etenim 1. pulli avium in nido sunt nullius , quod nemo non concedit , & contra negantem sumi potest exempli causa . 2. Qui pullos ex nido secum auferet , eos vult esse suos , alias enim in

nido eosdem relinqueret : 3. nemo non ex eo quod pullos ex nido secum auferet , colligit quod eos suos esse velit , adeoque factum in voluntatis declaratio est , seu tale , quo voluntas alterius declaratur : 4. factum quoque iste est , ut pulli avium , qui erant in nido , redigantur in eum statum , quo , sibi esse possunt hoc est , ut de iis pro arbitrio suo disponend facultas ei competere queat , seu quod dominus constitutere valet , qui esse vult . Tolle unum horum requisitorum , quodcumque volueris non amplius dici poterit , pullos in nido sunt occupatos . Ponamus te pullos in nido manu apprehendere & velle , ut sint tui : ast cum immobidum non sit , ut eos tecum statim auferas , eos in nido relinquare . Nemo affirmat audiebit , quod eos occupaveris , sed tantummodo concedet , quod eos occupare decreveris . Nimirum ex facto tuo alteri nondum constat potest de voluntate tua , nec tu pullos in eum redigisti statum , quo tui esse possint , seu possibile est , ut de iis pro arbitrio tuo disponas . Enimvero demus etiam exemplum rei immobidum occupata . Si quis agrum , qui nullius erat colit & semen suum eidem committit : agrum occupare dicitur . Etenim adsunt denudo omni requisita , quæ ad occupationem exigit definitio . Primum per se patet , quod sit res nullius . Cum agrum non colamus , nisi frugipercipiendarum gratia : dum agrum colis & lemur eidem immittistuum , nemo dubitabit , quod velis fruges percipere , adeoque agrum esse tuum .

Unde

Unde sicut factum huic convenire requisitum secundum & tertium. Dum vero agrum actu colis, eum esse in eo statu, ut de ejus usu pro arbitrio tuo disponere possis, ecquis in dubium revocabit, cum actu disponas? Adest igitur etiam requisitum quareum. Eodem modo intelligitur, te pisces & aves, quos capis, occupare: occupare etiam lapilos, quos ad ripam fluvii colligis & dominum portas. Non est, quod exceptias factum tale esse posse, ut ex eo certo colligi non possit voluntas alterius. Ex.gr. fieri posse, ut quis lapilos dominum apportet, non quod velit eos esse suos, sed quia eos alteri monstrare cupit, quo facto eos denso abjecturus est. Sufficit enim factum esse tale, ut eodem alter voluntatem suam rem dominio suo subjiciendi declarat, adeoque pro occupante ab aliis haberi possit. In probabilibus enim recte inferatur, quod facto quodam quis voluntarem suam declarare voluerit, quo eam declarare potest (§. 578 Log.): quale quid etiam obtinet in aliis bene multis, ubi de animo alterius statuendum.

§. 175.

Rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiritur. Res, verum do- *Quomodo*
que sunt in communione primæva, nullius sunt (§. 7.9.) & si quis in eadem minium in
*declarat factum quodam, quod ipse solus ea uti frui velit, seu usum ejus sibi *communio-**
foli afferit, eandem dominio suo subjicit (§. 173.). Quoniam itaque qui rem ne primæva
occupat declarat rem nullius suam esse debere, & eam in hunc statum redi. acquiratur.
git, ut sua esse possit, consequenter ut ejus usum sibi soli afferere queat (§. 124.
121.); in communione primæva qui rem occupat, eam dominio suo subjicit,
seu quod perinde est, rerum quæ sunt in communione primæva, dominium
occupando acquiritur.

Atque adeo pater, occupationem esse modum dominium acquirendi, ubi a communione primæva disceditur (§. 112. p. 1 *Jur. nat.*)

§. 176.

Modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rerum nullius.

Modus ac-
quirendi
originarius

Modum acquirendi in genere definitivus jam alio, quod homini non connatur. Hic vero *quoniam sit.*
 alibi (§. 112. p. 1 *Jur. nat.*): quæ definitio non in specie definitas, quinam modus acquirendi dominium dicatur originarius.

§. 177.

Modus acquirendi derivatus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alterius existit.

Modus ac-
quirendi
dominium
derivatus
quoniam sit.

Dari rerum modos acquirendi etiam derivativos, hoc est, nos acquirere posse dominium earum quæ jam in dominio alicujus sunt, suo loco demonstrabimus. Quia modus acquirendi derivatus distinguitur ab originario, eum hic definire libuit, ut appareat, cur quidam dicatur originarius, etsi in hoc capite definitione hic non utamur.

§. 178.

Occupatio est modus acquirendi dominium originarius. Occupatione acquiruntur Occupatio
*rerum dominia in communione primæva (§. 175.). Quare cum non occupentur *qualsi mo-**
*nisi res, quæ sunt nullius (§. 174.); occupatio est modus acquirendi dominium *dus acqui-**
rerum nullius. Enimvero modus acquirendi originarius est, quo acquiritur do-
rendi domi-
nium rerum nullius (§. 176.). Ergo occupatio est modus acquirendi domi-
nium originarius.

Modo acquirendi originario res primum in dominium deducuntur, quæ juri proprio non dum subjectæ sunt: id quod sit, dum res oc-
 cuperantur, quæ communes totius generis huma-
 ni

ni sunt ; & in quibus nemini in singulari jus aliquod competit. Dicitur occupatio a nonnullis etiam modus acquirendi maxime naturalis, quem originarium appellamus : sed non opus est, ut eandem rem diversis nominibus exprimamus. Nimis subtilitate eademque superflua contuleres modum maxime naturalem acqui-

rendi dominium esse peculiarem speciem modorum acquirendi, quos probat jus naturae, in ut ex praemissa definitione demonstrandum sit occupationem esse modum acquirendi maxime naturalem: neque enim entia multiplicanda sunt præter necessitatem.

§. 179.

Jus occupandi cui in communione primæva competit, qui eadem indigent. Si enim a communione primæva ceditur, dominia introducantur necesse est (§. 140.). Quamobrem cum rerum quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); ius occupandi competit a communione primæva recendentibus (§. 156. part. I. P. 2. præc. univ.). Cum vero dum res, quæ erant nullius, dominio subjiciuntur ius, quod erat commune, in unum transeat (§. 166.), commune vero hoc consistat in usu necessario (§. 21.) unicuique patente, prouti ipsi opus est (§. 27.), seu re ista indiget; ius quoque rem quamcunque occupandi omnibus in differenter competere debet, qui eadem indigent, ubi a communione primæva receditur.

Natura, quæ res omnes fecit communes (§. 7.), nemini in singulari hanc vel istam rem occupandam assignat. Quemadmodum itaque ius rebus utendi omnibus promiscue competit, prouti

hic vel ista re quis indiget; ita similiter ius occupandi rem quamcunque, qua quis indiget, in differenter competere omnibus debet.

§. 180.

Quousque Jus occupandi, ubi a communione primæva receditur, proportionatur indigenitatem eius. In communione primæva usus rerum necessarii proportionatur indigenitatem eius uniuscujusque (§. 27.). Enimvero si ab eadem receditur, ius occupandi rem quamcunque unicuique competit, qua indiget (§. 179.), & quia occupando dominium acquiritur (§. 175.), ius, quod erat omnium commune, usus nempe rerum occupatarum necessarius (§. 21.), transit in unum (§. 166.). Quamobrem dubitari nequit, quin etiam ius occupandi proportionari debeat indigenitatem uniuscujusque *Quod erat unum.*

Enimvero communio primæva obtinet in statu originario (§. 11.), adeoque ius occupandi, ubi a communione eadem discedendum, in eo statu sub hac conditione jam competit. Quoniam itaque in statu originario quilibet homo liber est (§. 144. part. I. Jur. nat.), adeoque ipsi permittendum, ut in determinatis actionibus suis suum sequatur judicium, quam diu contra ius alterius nil facit (§. 156. part. I. Jur. nat.), suo autem jure utitur, qui rem occupat (§. 179.); uniuscujusque judicio etiam relinquendum, quanta sit ipsius indigenitatem. *Quod erat alterum.*

Quodsi propositionem præsentem non explices, nisi per definitiones in anterioribus datas, & principiis, quibus in demonstrando utimur, animo comprehendenderis; nihil circa eandem difficultatis laboriri poterit. Rebus indigenis, quatenus earum usus nobis necessarius, consequenter quatenus sine earum usu obligacioni nostræ satisfacere non possumus (§. 12.). Quamobrem si quis in estimanda indigenitatem sua non modo rationem habet officiorum erga seipsum,

verum etiam officiorum erga alios: hoc ipsum reprehendendum non est, sed laudandum. Ita si quis in communione primæva usus futuri gratia dominio suo subjecit res mobiles, quæ ultra consumuntur (§. 171.), & non modo proprium verum etiam aliorum necessitati provideat; non ideo dici potest plus occupasse, quam indiget. Deinde notandum est, nos hic supponere, quod status civilis non coepit, communione primæva adhuc subsistente; ad eum enim introducendum

dam dominia potissimum causam dederunt, quemadmodum suo loco plenius constabit. Immo non opus est, ut de facto ferram contentio-
nis cum aliquo reciprocemus. In propositione enim praesente supponimus a communione pri-
mæva, quæ statui originario coheret, ut si si-
ne ea subsistere non posset, discedi in statu ori-
ginario, adeoque enunciatur, quid hic conve-
niat. Non igitur ex principiis alienis, quæ statui
civili convenient, hic ratiocinandum. Supra etiam
jam notavimus, quod dominia rerum introducta
fuerint in eo generis humani statu, quo nemo
præter necessaria appetebat, superflua vero non-
nisi molesta existinabat, nimirum simplicitate
vitæ adhuc persistente. In tali itaque rerum

statu non facile metuendus erat libertatis natu-
ralis in rebus occupandis abusus. Prolixius hoc
ostendit poterat, si quidem ex principiis pty-
chologicis conjectare vellemus, quomodo succes-
tive status originarius tandem degeneraverit in
praesentem, & quasnam alterationes passus fue-
rit appetitus hominum pro diversa eorum in-
clinatione naturali in diverso statu: quod ersi
nonnullis non magis curiosum, quam utile vi-
deri poterat, facta scilicet præterita a priori
conjectando allequi, non tamen instituto praæ-
senti convenient, ubi ius, non facta explicamus,
quam vis illustrationis gratia ad hæc subinde
provocemus.

§. 181.

*Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; eas occupat. Ubi enim dominio res sub jici cœperunt, notionem sui habent homines (§. 124.), & facta aliorum videntibus, quibus eas sibi asserere volunt, ea notio succurrit (§. 117. *Psych. empir.*). Quoniam itaque res mobiles nullius apprehendens, eas in eum statum redigit, quo sua esse potest (§. 118. 124.); ubi eas non iterum abjicit, vel suo loco reponit, ex hoc facto intelligitur, quod eas suas esse velit, consequenter talis fa-
cto voluntas ejus declaratur. Enimvero si quis facto suo declarat rem nullius suam esse debere eamque in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eandem occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; eas occupat.*

In communione primæva res apprehenduntur solius usus gratia, nec hominibus adhuc domini notio est. Unde nisi dominia jam primordia cœperint, quod quomodo fieri possit, pau-
lo ante demonstravimus (§. 171.). nemini statum apprehensionis notionem sui in memoriam revocare valet, ut inde colligat, alterum velle, ut res, quam apprehendit, sit sua. Et, si ean-
dem noui statim abjicit, vel suo loco reponit, hinc saltum infertur, quod ea uti velit tanquam communi. Videmus itaque eur in hypothesi propositionis praesentis sumamus non præter necessitatem, dominia introduci cœpisse. Enimvero quanvis hominibus jam sit notio sui, ex sola tamen actuali apprehensione nondum constare potest de animo alterius, quod scilicet rem, quam apprehendit, velite esse suam, cum adhuc aliæ esse possint rationes, cur eas appre-
hendat, veluti ut eas contempletur. Ad actualem adeo apprehensionem factum quoddam ad-
huc aliud requiriatur sive positivum, sive nega-
tivum, ut animus eam sibi habendi, quemad-
modum vulgo dicitur, inde colligi possit. Ta-
le factum negativum, quod in omni casu obtinet, esse debet, si res, quas apprehendit, non statim iterum abjicit, vel suo loco reponit. Un-
de si quis pullos in nido manu sua appre-
hendit, sed eos iterum reponit, in redditu eosdem secum ablaturus, quanvis animum habeat ut pulli sint sui, actualis tamen corum appre-
hensionis notio non potest esse.

Wolfi Jus Natura Tom. II.

fio dici nequit occupatio. Neque enim de vo-
luntate apprehendentis constare potest, si rem
apprehensionis non retinet, id quod tamen ne-
cessè est, quia jure suo alterum usu non modo
ejusdem rei, sed omni actu domino licito ex-
cludere vult, ut adeo alter scire debeat se esse
exclusum. Nullus dubito, quin illi, qui occu-
pationem per apprehensionem actuali rei cum
animō eandem sibi habendi definiunt, tacite sup-
posuerint rem apprehensionis retineri & in eum
statum deduci, ut intelligi possit animus rem
sibi habendi. Ecquis vero dubitabit, nos recte
facere, quod, quæ tacite supponuntur, differtis
verbis exprimamus, ne tacita suppositionis igna-
rus definitionem male applicet. Nihil enim fre-
quentius est, quam quod propositiones ac defini-
tiones non satis intellectæ perperam applicen-
tur ac falsæ inde conclusiones inferantur. Et
quis interpretum juris reprehendit, si inter-
pretatione restrictiva adjiciantur legi tacitæ de-
terminationes a legislatore omissæ, ne male ap-
pliceatur. In communione primæva res usus etiam
gratia apprehenduntur, quamobrem ubi a
communione primæva receditur, ex sola appre-
hensione dignoscit nequit, utrum re tantummodo
uti, an vero eam tuam esse velis. Nec ali-
ter statuendum, ubi res quædam in primæva
communione relinquuntur, dominis licet re-
rum ceterarum introductis.

K

§. 182.

§. 182.

Rerum mobiliū nūi. Quoniam rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando
acquiritur (§. 175.), occupantur autem res mobiles nullius, ubi dominia intro-
duci cœperunt, si quis eas apprehendit, nec iterum abjicit, vel suo loco re-
ponit (§. 181.); si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius ap-
modo acquisit, prehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; earum dominium acquirit,
ratur.

Atque hic est modus originarius acquirendi
res mobiles (§. 176.) qui non modo obtinuit,
ubi a communione primæva discesserunt homi-
nes; verum etiam hodie adhuc viget. Ita

dominus pullorum evadis, ubi eos ex nido te-
cum aufers, & pīcium, qui in fluvio natabant,
ubi captos aquæ in vase quodam contentæ im-
mittis.

§. 183.

Quale jus. Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius appre-
hendit; eam ipsi eripere non licet. Etenim aut eam apprehendit usus cuiusdam
nuda ap. gratia, aut eo animo, ut sit sua, eam adeo non iterum abjecturus, vel suo
prehensione, loco repositurus. Quodsi res adhuc nullius est, in communione primæva est
(§. 7.9.). Enimvero si usus necessarii gratia, de quo judicium unicuique re-
linquendum (§. 43.), rem quandam apprehendis, nemini licet tibi invito ean-
dem eripere (§. 36.), & si eo animo eandem apprehendis, ut sit tua, eam non
iterum abjecturus, vel loco suo repositurus, dominium acquiris (§. 182.), adeo
que jus perfectum in ea habes (§. 122.), contra quod nemo quicquam facere
debet (§. 910. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum intro-
duci cœperunt, rem mobilem nullius apprehendit; eam ipsi eripere non licet.

Videmus adeo apprehendenti rem mobilem
eripi non posse, etiamsi nondum constet de
voluntate ipsius, utrum scilicet eam suam esse
velit, nec ne, consequenter num occupaverit
(§. 174.). Quamobrem cum ad occupationem
rei mobilis requiratur apprehensio (§. 181.);
si quis ex ea probabilitate colligit animum domi-
nantis (§. 578. Log.), non metuendum est, ut
quid faciat contra jus alterius, vel suo juri de-
fit. Expectandum enim est, donec facto quo-
dam declareret eam rem suam esse nolle, ante-

quam dé usu juris sui statuat. Quamprimum
itaque quis rem mobilem nullius apprehendit,
quoad alios perinde est, sive eam velit esse
suam, sive minus. Unde quoad alios pro occu-
pantes haberi potest, modo rem apprehende-
rit, consequenter & pro domino haberi (§. 175.),
quamdu eam tenet. Atque hoc sensu admittit
potest, apprehendentem habendum esse pro do-
mino. & ubi rem abjicit, eam iterum derel-
quifit.

§. 184.

Alius mo- biliū. Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius in eum fla-
tus occu- tum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale sit, ut una declareret quod
pandi mo- eam velit esse suam; eam occupasse censetur ejusque dominium acquirit. Etenim si
bilia. facto suo rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere
potest, quin ipsius esse possit, si velit, nemo dubitare potest. Quodsi vero do-
minia rerum introduci cœperunt, ut non modo notio dominii animo hominum
succurrat, quoties de eo cogitandi occasio offertur, verum etiam modi, quibus
res mobiles occupari solent, perspecti sint, quo rerum in communione primæ-
va existentium dominium acquiritur (§. 175.); ex facto alterius, quo rem in
istum statum redigit, quo eam apprehendere potest, facile intelligitur, num
velit rem in eo statu existentem esse suam. Enimvero si quis facto quodam
declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua
esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum
introduci cœperunt, rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam
appre-

apprehendere potest, & factum tale est, ut una declareret, quod eam velit esse suam; eam occupasse censendus est. *Quod erat unum.*

Qui rem nullius occupat, eam dominio suo subjicit (§. 175.). Quamobrem qui rem mobilem nullius, ubi dominia introduci cœperunt, in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale est, ut una declareret, quod eam velit esse suam; ejus dominium acquirit. *Quod erat alterum.*

Sunt quædam etiam in Jure Romano controversiae de acquirendo rerum communium dominio, quæ decidi non possunt, nisi modi occupandi satis fuerint perspecti. Quamobrem ne desint principia, quibus veritas evincatur; nostrum omnino est modum occupandi accuratius ad examen revocare. Omnes omnino consenserunt in eo, quod occupando acquiratur rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium; ubi vero definire debent, utrum actus aliquis pro occupatorio haberi debeat, nec ne, subinde hæsitant. Non alia sane ratio est, quam quod modum, quo quid occupari possit, non satis expenderint. Res, quæ erat communis, non alia de causa sit tua, quam quod tuam esse velis, quemadmodum in communione primæva non actu uteris re communi, quam quod eadem uti velis: sublata nimur communione primæva in locum usus succedit dominium (§. 21. 140.). Quemadmodum vero in primæva communione facta quodam declarare debes, quod ea re uti velis; ita similiter dominiis rerum receptis fa-

cto quodam declarare debes, quod eam velis esse in dominio tuo se tuam. Apprehensio rei mobilis in communione primæva aperte loquitur; quod eadem uti velis; etenim in numero usum etiam nuda ejus contemplatio. Quoniam vero introductis dominiis non tollitur jus utendi, quod in communione primæva solum obtinebat (§. 21.), sed tibi adhuc integrum est; ex sola apprehensione nondum constare potest, quod rem velis esse tuam. Quamobrem actus occupatorii nec in nuda apprehensione consistunt, nec eam semper requirunt, modo tales sint, ut ex iis colligi possit saltem probabiliter, te velle ut res tua sit. Notandum præterea actus occupatorios ita definendos seu determinandos esse, ubi a communione primæva receditur, ut evidenter lites, quales oriri debere, si alter fructus operantur, quam rebus in eum statum redigendis impediti quo tua esse potest, fine qua autem alterius fieri non poterat, nemo est qui non intelligat.

§. 185.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, Quomodo aut actu usui cuidam suo non transitorio destinat, eum occupat. Etenim si quis fundum aliquem limitibus circumscribit, nemo non intelligit, ubi dominia rerum res immobilius occupentur. *les occupentur.* Quoniam itaque res immobilius aliquem limitibus circumscribit, eum occupat. *clarius patetur.* Quod introduci cœperunt, quod eum esse velit suum, quemadmodum clarius patetur. Per ea, quæ jam aliquoties de occupatione rerum mobilium dicta sunt. Per se autem patet, fundum quendam limitatum tuum esse posse, ut adeo nullo actu alio in eum demum statum sit redigendus, quo tuus esse possit, instar avis, quæ avolare, vel feræ, quæ aufugere non potest. Enimvero si quis facto quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, eum occupat. *Quod erat unum.*

Quodsi quis fundum aliquem usui cuidam suo minime transitorio destinat, veluti si in eo arbores plantet suo demum tempore fructus edituras, aut agrum colit spe messis futuræ; hoc ipso actu declarat, quod hunc fundum suum esse velit, ubi dominia introduci cœperunt ut res industrielæ non amplius sint communes (§. 29. 140.). Dum vero res quædam immobilia actu servit usui tuo, quin in eo statu sit, ut tua esse possit, denuo dubitari nequit. Quoniam itaque rem occupat, qui eam in eum statum redigit, ut sua esse possit, & declarat quod suam esse velit (§. 174.); qui fundum aliquem usui cuidam suo minime transitorio destinat, eum occupat.

Homines primum res pure naturales mobiles occipere cœperunt, & ad horum imitationem occuparunt etiam fundos rerum industrielæ caufa. Inde per se sequebatur, quod fixas quoque sibi constituere deberent sedes; quo fine

etiam fundos occuparunt ædium extruendarum caufa. In communione primæva communis utilitatis gratia omnibus foret laborandum (§. 41.), ut res & industrielæ & artificiales in communem usum prostarent (§. 32.). Enimvero cum

res mobiles pure naturales dominio subjici cœperint, antequam de industrialibus cogitarent homines (§. 171.); omni probabilitate destituitur, quod communio primæva tamdiu duraverit, donec rebus industrialibus esset opus, & is status unquam ullibi terrarum obtinuerit, quo communis utilitatis gratia laborarunt homines, ne deflet sufficiens rerum industrialium & artificialium in communem usum prostantium copia. Quamobrem ex eo, quod rerum industria-

rium causa quis laborebat, statim collegerunt alii quod fundum velit esse suum. Atque adeo patet fundos, qui sunt res immobiles pure naturales rerum industrialium acquirendarum causam limitibus circumscribi, aut, ubi sedes fixa placuit hominibus, ædium extruendarum. Supponit autem hic fundos adhuc esse nullius, me non monente patet: cum alias occupari minime possent (§. 174.).

§. 186.

Rerum immobilem dominium quomodo originarie acquiratur. Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscriptum, aut actu usui suo cuidam minime transitorio destinat; dominium ejus acquiritur. Utroque enim facto fundum, qui erat in communione primæva, occupat (§. 185.). Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rerum, quæ sunt in communione primæva (§. 175.); dominium fundi acquirit, si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscriptum, aut actu usui suo cuidam minime transitorio destinat.

Partem aliquam hujus propositionis jam in superioribus demonstravimus, cum ostendemus, quomodo dominia ad res immobiles extendi cœperint (§. 172.), quamvis, si subtiliter

distinguere volueris, quæ aliquo adhuc modo differunt, non proorsus eadem dici possit proportionis ibidem demonstrata cum parte altera praesentis.

§. 187.

Alius modus occupandi rem immobilem ejus dominium acquirendi. Si quis fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, se velle eum esse suum, præsentibus aliis: eum occupat & dominium ejus acquirit, ubi dominia introduci cœperunt. Etenim hoc facto declarat se velle, ut fundus hic sit suus, qui, quod per se patet, in eo statu est, ut suus esse possit, cumque fundus limitatus sit, præsentes quoque intelligunt quidnam suum esse velit. Quamobrem cum rem, quæ adhuc nullius est, occupet, qui facto quodam declarat, quod velit eam esse suam, & ubi res in eo statu est, ut sua esse possit (§. 174.); qui fundo cuidam limitato insistens verbis declarat, præsentibus aliis, quod eum suum esse velit, eundem occupat. *Quod erat unum.*

Quamobrem cum rei, quæ est in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); quin in casu propositionis præsentis dominium fundi acquiratur, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Equidem si quis re immobili actu utitur tamen sua, hoc ipso eandem dominio suo subjicit, ubi a communione primæva receditur (§. 185.), ut adeo superfluum videatur verbis demum declarare voluntatem suam, quod ea sua esse debeat, alii præsentibus: non tamen ideo modus præfens acquirendi dominium rei immobilis pro nullo haberi debet: neque enim semper exemplo re immobili uti datur, quamvis esse tuam. Hoc autem minime obstat, quo minus eandem dominio tuo subjicere valeas. Non est quod excipias aliquibus præsentibus non sufficienter declarari voluntatem, cum istiusmodi requiratur declaratio, qua omnibus constare possit, rem aliquam ex communione suis ex-

tam & dominio subjectam. Antequam enim reutaris fieri potest ut ab alio, qui ignorat eam: te jam fuisse occupatam, occupetur. Etenim tum dominium per testes, qui erant præsentes, probare & fundum tibi vindicare potes: de qua vindicatione dicetur suo loco. Præstaret utique, ubi hoc metuendum, signo quodam extero indigitari, quod fundus jam sit occupatus, iure naturæ perfectivo tale urgente ad præscindendas lites: ideo ramen negandum non est, dominium jam tibi esse acquisitum. Ceterum fundus aliquis limitatus esse potest vel per fundos adjacentes dominio jam subjectos, vel per terminos naturales, quos habet, quales sunt montes, fluvii, viæ publicæ.

§. 188.

§. 188.

Si quis rem mobilem nullius apprehendit aliisque praesentibus verbis declarat, quod eam velit esse suam; eam occupat & dominium ejus acquirit. Ostenditur eodem modo, quo propositio præcedens.

Modus hic acquirendi rei mobilis dominium fere inutile est. Qui enim rem mobilem suam esse vult, eam non iterum abjicit aut suo loco deponit. Quamobrem cum hinc jam constet de voluntate ejus, ut dominium ab ipso acquistatum in dubium vocari nequeat (§. 181.); necesse non

est, ut aliis praesentibus verbis declararet, quod eam suam esse velit. Quoniam tamen fieri potest, ut hoc faciat; calus hic prætermitti non debebat. Neque prorsus inutile censi debet, cum usui esse possit in rei vindicatione, prouti suo loco ostendetur.

§. 189.

Si plures conjunctim eandem rem occupant, dominium conjunctim acquirunt. Quando occupando dominium simul in solidum in eadem re acquirant. Quamobrem cum plures conjunctim eandem rem occupant, omnes nonnisi conjunctim dominium in eadem acquirunt.

Quod *conjunctim fit*, in idem faciendum omnes consentire debent. Quamobrem cum occupantes rem, quæ nullius adhuc est, eam suam esse velint (§. 174.); qui in occupationem rei conjunctis viribus faciendam consentiunt, in eo etiam consentiunt, quod res occupanda debeat

esse sua. Quoniam vero implicat, ut sit singulorum in solidum; occupando nec sit Titii sollius, nec Mevii, nec Caji, sed omnium simul. Atque ea de causa jam saepius inculcavimus, plures simul repræsentare nonnisi unam personam moralem, quæ unus dominus est.

§. 190.

Quoniam si plures conjunctim eandem rem occupant, dominium conjunctim acquirunt (§. 189.); singuli aut dominium in re indivisa acquirunt prorata, vel pro conjunctim partibus aequalibus, vel in aequalibus, aut nonnisi jus uendi re universis propria facta occultanquam inter se communi, prouti inter ipsos convenerit. Quamobrem cum compatione sim munio positiva sit, in qua plures in re indivisa conjunctim habent dominium gulis jus pro parte rata (§. 126.), mixta vero, in qua res equidem sunt in dominio unicuique acquiratur. omnibus tamen non competit nisi usus earum indifferenter, prouti scilicet unicuique opus fuerit (§. 129.); occupations conjunctim facta res, que erat nullius, seu in communione primæva, aut in communionem positivam, aut in mixtam deducitur, prouti inter occupantes conventum fuerit.

Atque hinc clarissime patet, quantum a vero distet illorum opinio, qui contendunt, communione primæva sublata res primum transiisse in communionem positivam, antequam fierent singulorum propriæ. Tacite nimirum supponunt, quasi genus humanum ante coiverit in populos, quam dominia introducerentur, & populi conjunctim occupaverint regionem quandom una cum rebus mobilibus inibi contentis, aut iura easdem occupandi an equum quicquam esset singulorum; id quod tamen nec necesse est ad acquirenda rerum tam mobilium, quam immobilium dominia vi eorum, quæ modo demonstrata sunt, nec naturæ humanæ convenient, quæcunq; facta ex ea conjectantur, nec fide historica constat, exemplo vel Scytharum contrarium insinuante: sit ita, quod populos terras vacuas quærentes ad imitationem aliorum populorum fixam sedem habentium regiones occupasse ex migratione gentium palam sit. Enimvero cum in Jure naturæ non agatur de questione facti, sed de questione juris, quæ illam præcedit; in his discutiendis prolixiores esse nolumus. Ceterum si de facto sermo fuerit, non diffiteretur, ubi genus humanum a communione primæva discessit, haud facile contigisse, ut conjunctim occupata deducerentur in communionem mixtam: cum enim revera negativa sit intuitu eorum, qui in communione vivunt, quæ primævam, tanquam negativam (§. 105.), tolli suaserunt rationes, vix universim occupantibus persuadere potuerunt eandem inter se retineri.

tineri. Quoniam tamen discensus a communione primæva in mixtam per occupationem conjunctim factam in se non impossibilis, immo hodie exemplum facile habiturus est, modo non decesserit terra vacua occupantibus patentes, cum non desint, qui primæorum Christianorum

communionem introducere mallent, siquidem fieri posset, neque præfacte negari potest, nullum unquam in orbe extitisse exemplum, etiam si in Historicorum monumentis non conservatum; tanto minus convenire videbatur, ut eum inter ea referremus, quæ fieri non possunt.

§. 191.

Quomodo divisione acquiratur dominium. Quoniam dominium conjunctim acquiritur, si plures conjunctim eandem rem occupant (§. 189.), nec singulis in re indivisa nisi pro rata vel æquali, vel inæquali parte dominium competere potest (§. 190.); singuli acquirunt dominium in certa parte rem dividendo prout inter ipsos conventum fuerit, seu rei divisæ partem ratam unicuique assignando, si res conjunctim occupetur.

Sane adeo diversa sunt pro parte esse dominium, & partis esse dominum. Pro parte qui dominus est, omnem eidem utilitatem ex re provenientem pro ea parte percipit, veluti sextam partem fructuum horti, si pro sexta parte dominus est: non tamen certa pars rei eidem assignata, de qua tanquam sua disponere possit, sed de re indivisa semper disponendum omnium consenserit, cum omnes simul, qui pro parte domini dicuntur, nonnisi unus dominus sunt. Enimvero partis dominus est, cuius pars certa rei divisæ dominio subiecta est, de qua adeo tanquam re sua solus pro arbitrio suo disponere potest, & ex qua provenientem utilitatem solam ipse solus percipit, sive ea superet ra-

tam, quam habebat in communione, sive ab eadem deficiat. Immo divisione facta, pars res publica juris, quod in ea universis erat, non amplius dici potest pars, sed sit res simpliciter dicta, quemadmodum ceteræ, quæ sunt in dominio. Unde qui sit partis dominus per divisionem, deinceps non dicendus dominus partis, sed rei hujus simpliciter. Dum enim partes transirent in dominium singulorum, dominium quod erat in re indivisa, expirat, quippe quod cum isto subsistere nequit. Apparet adeo, quanta sit differentia inter dominium in re divisæ parte & dominium in re indivisa pro rata parte acquisitum.

§. 192.

Quando divisione acquirendi dominium originarius. Quando divisione acquirendi dominium originarius. Etenim si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur; divisio est modus acquirendi originarius. Etenim si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur; singuli volunt partem quandam ejus esse suam. Quamobrem occupatione conjunctim facta quoad occupantes res censemur in eum statum redacta, ut sua fieri possit, divisa vero transit in dominia singulorum. Atque adeo singuli acquirunt dominium in parte (§. 191.), tanquam in re, quæ erat in communione primæva seu nullius. Quoniam itaque modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rei nullius (§. 177.); si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur, divisio modus acquirendi dominium originarius est.

Quod si plures conjunctim non aliter rem occupent, quam ut inter ipsos dividatur; dominium universis acquiri nolunt, sed singulis in determinata quadam parte, adeoque nolunt, ut tota sit universorum, volunt vero, ut partes determinatae sint singulorum, seu singuli volunt partem quandam determinatam rei esse suam. Nemo igitur non videt, perinde esse, ac si unusquisque partem sibi assignatam occupasset (§. 174.), nec dici potest, quod dominium universis fuerit acquisitum in re indivisa, cum dominium non acquiratur nisi volenti, quemadmodum ex omnibus propositionibus anterioribus elucescit, quibus diversos occupandi modos, quibus dominium originarie acquiritur (§. 178.), demonstravimus. Non est quod exceptis occupantes simul re tota, quæ occupatur,

ceteros omnes excludere velle quod dominium proprium est (§. 120.). Accurate enim loquendo singulis nonnisi animus est parte certa in occupanda excludendi non modo ceteros omnes, verum etiam sociorum quemlibet. Et hoc modo intelligitur, quo sensu divisio a Grotio lib. I. c. 2. §. 2. n. 5. pro modo dominium acquirendi originario habitus fuerit. Hinc etiam denuo confirmatur, ubi in communione primæva discesserunt homines, non ante res in communionem positivam ex negativa deducendas fuisse, quam fierent singulorum propriæ. In hypothesi propositionis praesentis plures conjunctim rem occupantes instar personæ unius spectari nolunt, quemadmodum necesse est, ut universis acquiratur dominium in re indivisa pro parte.

§. 193.

§. 193.

Si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, qui nullius est, veluti agrum, Alius modus insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur acquirendi dominium ejus partis, quæ ipsi cedit. Fundus, quem plures inter se dividere dominium volunt, necessario limitatus esse debet, quod per se patet: illimitatum enim per divisionem in certas partes seu in data ratione non admittit. Dum plures consentiunt, quod eum inter se dividere velint, unusquisque voluntatem suam declarat, quod certam hujus fundi partem suam esse velit, omnes vero simul declarant sibi invicem, quod fundum integrum omnium esse velint. Quoniam vero divisio actu institui nequit, nisi eidem insistat; ubi plures in eo consentiunt, ut fundum quendam inter se dividant, omnino perinde est, ac si quis fundo cuidam limitato insistens aliis praesentibus verbis declararet, se velle eum esse suum. Quamobrem cum fundo cuidam limitato insistens, si aliis praesentibus verbis declaret, se velle eum esse suum, eum occupet (§. 187.); ubi plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, qui adhuc nullius est, inter se dividant, perinde sane est, ac si eundem conjunctim occuparent, dum divisionem actu instituant. Enimvero si res conjunctim occupetur, singuli dominium in certa parte rem dividendo acquirunt (§. 191.). Quare si plures in eo consentiunt, ut fundum quendam, veluti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Ostenditur etiam hoc modo. Dum plures fundum aliquem, qui adhuc nullius est, actu inter se dividunt, pars unicuique assignata limitibus circumscrifbitur, neque enim pars totius intelligitur sine limitibus, quæ determinata esse debet. Perinde igitur est, ac si unusquisque eorum fundum aliquem, qui nempe pars est, ipsi assignata, limitibus circumscriberet. Quodsi vero quis, ubi dominium introduci coepert, fundum aliquem limitibus circumscribit, ejus dominium acquirit (§. 186.). Quamobrem si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, uti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Nonnulla nobis hic monenda sunt, ut intellegatur quantum propositio praefens conveniat cum anteriore (§. 192.), quantum ab eadem differat. In propositione anteriore supponitur, rem dividendam ante conjunctum fuisse occupatam, antequam divisio actu fuerit instituta, et si occupata fuerit animo dividendi; in praesente autem sumitur, consentientes in divisionem statim ad actum divisionis procedere, nullo actu peculiari occupationis conjunctum factæ prævio. Ut casuum diversitas appareat, demus exemplum. Ponamus plures conjunctum agrum posthac inter se dividendum limitibus circumscribere, quos nec natura, nec facto hominum habet. Hoc facto ager eo animo conjunctum occupatur, ut inter singulos dividatur, adeoque occupatio conjunctum facta præcedit divisionem actualem. Ponamus vero agrum naturales habere terminos, veluti sylvam, fluvium & viam

publicam, aut inter agros alios dominio jam subjectos jacere, quom plures inter se dividere decernunt. In hoc casu divisio statim instituitur, nullo occupationis universum factæ actu divisionem præcedente. Manifesta igitur est differentia inter casum propositionis præsentis, & casum superioris, nec idein in præsente aliis tantummodo verbis dicitur. Demonstratio posterior independens a priori casu; prior autem casum præsentis propositionis ad casum superioris reducit, quatenus actu divisionis ex consensu facta inest occupatio conjunctum facta, quoniam omnes simul respectu uniuscuiusque considerantur instar præsentium, quibus voluntas uniuscuiusque declaratur, quod velit rem totam esse omnium. Ceterum propositionis præsentis casus videatur ansam dedisse *Grotio*, quod divisionem haberit pro modo acquirendi dominium originario occupationi contradistinctum.

§. 194.

Divisio

Si plures in eo consentiant, ut fundum quendam, qui adhuc nullius est, inter se dus acquirant, divisione acquirendi dominium modus originarius est. Etenim cum fundum inter se dividant, qui adhuc nullius est, singuli autem divisiones acquirendi dominium quando modo originarius.

runt dominium ejus partis, quæ ipsis cedit (§. 193.); evidens est, singulos acquirere dominium rei, quæ adhuc nullius fuit. Enimvero modus, quo acquiretur dominium rei, quæ adhuc nullius est, modus acquirendi dominium originarius est (§. 176.). Si ergo plures in eo consentiunt, ut fundum quandam, qui adhuc nullius est, inter se dividant; divisio acquirendi dominium modus originarius est.

Sunt qui divisionem omnem pro modo acquirendi dominium derivativohabent, cum *Grotius*, quemadmodum paulo ante (not. §. 192.) annotavimus, eam inter modos acquirendi dominium originarios referat. Nostrum igitur es-

se existimavimus; ut in hoc sententiarum di-
vortio ostenderemus, quid veri in utraque sen-
tentia insit, cum nemini imputemus errores
quamdiu vera quis cogitasse, et si non sufficien-
ter mentem suam expressisse videtur.

§. 195.

*Si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem communem
Quando di-
visio modus
acquirendi
derivati-
vus.*

Etenim si res in communione positiva est, dominium in re indivisa pluribus simul conjunctim competit (§. 126.). Quamobrem si inter hosce dividitur, singuli acquirentes dominium in parte sibi assignata acquirent dominium rei, qui jam in dominio extitit alterius, cum omnes conjunctim spectentur tanquam per-
sona ab ea diversa, quæ in parte quadam rei divisæ dominium acquirit. Enim vero modus acquirendi dominium derivatus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alterius existit (§. 177.). Quamobrem si res, qui in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem habent communem; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur.

*Qui divisionem pro modo acquirendi domi-
nium derivativo habent, supponunt rem, quæ
dividitur, esse in communione positiva: Grotius
vero supponit, rem, quæ erat in communione
primæva, dividendo statim subjici dominio fin-*

golorum, non ante indivisam deduci in domi-
nium pluribus conjunctim competens, quam di-
vidatur. Hunc vero casum non minus esse pos-
sibilem, quam qui est propositionis præsentis,
ex anterioribus liquet (§. 192. 194.).

§. 196.

*Occupatio fieri dicitur per universitatem, si plures conjunctim rem quandam
Divisio oc-
cupationis • tur, si singuli fundos singulares occupant.
veluti terrarum quandam tractum, occupant. Occupatio per fundos fieri dic-*

*Ita Grotius occupationem distinguit de J. B.
& P. lib. 2. c. 2. §. 4. Evidemus occupationem
per universitatem potissimum refert ad populum
terram quandam vacuam & incultam occupan-
tem: enimvero cum universitatem superius usu
loquendi non repugnante in latiori significatu
definierimus (§. 112.), nil quoque obstat, quo
minus occupationem per universitatem in latio-*

*ri quoque significatu sumamus. Et quamvis occu-
patio per fundos propriæ non intelligatur nisi
si de fundis, adeoque rebus immobilibus occu-
paris, occupatio tamen per universitatem etiam
extenditur ad res mobiles per se: utrique autem
ineft occupatio rerum mobilium & rerum etiam
incorporalium, quatenus ista infunt rei mobilis
hæ autem cum dominio inesse intelliguntur.*

§. 197.

*Quod per universitatem occupatur, in dominio universitatis est, seu id universita-
Per univer-
sitatem oc-
cupatum
coujusnam
fit.
tit. Quod enim per universitatem occupatur, id plures conjunctim occupant
(§. 196.). Enimvero si plures conjunctim occupant rem, in ea dominium con-
junctim acquiritur, consequenter universitati (§. 112.). Quicquid ergo per uni-
versitatem occupatur, id universitatis est, seu in ea dominium universitatii
competit.*

Atque

Atque hinc patet ; quomodo quedam originarie acquirantur universitati (§. 198.).

§. 198.

Res usus inexhausti esse dicuntur , quarum usus omnibus sufficit hominibus & iisdem patet , quoties eodem indigent .

Non jam queritur de eo , num res usus in-
stus sit , sive pro aliquo rerum statu . In utro-
exhausti pro praesenti rerum statu possit fieri
usus exhausti pro alio rerum statu . Hic enim
nobis perinde est , sive rei usus semper inexhaus-

*Quenam
res sint in-
exhausti
usus .*

§. 199.

Res naturales usus inexhausti dominio subjicienda non sunt . Etenim earum usus sufficit hominibus omnibus & iisdem patet , quoties eodem indigent (§. 198.) . *An dominio subjicien-
dæ .*
Quamobrem cum natura hominibus omnibus indifferenter pateat rerum pure naturalium usus (§. 19.) ; nulla sane ratio est , cur tu vel plures simul alios eodem usu excludere velitis . Quamobrem cum dominus usu rei suæ excludat ceteros omnes (§. 136. 120.) ; res naturales usus inexhausti dominio subjiciendæ non sunt .

Non alia sane ratio fuit , cur res pure naturales in dominium deductæ , quam quod usus earum non sufficeret omnibus in universum , ut deinceps industria ac arte augerent rerum numerum , ne deessent ad vitæ necessitatem , uti- literatæ & commoditatæ requisitæ . Quamobrem nec ultiū fuit hominibus motivum , cur res usus inexhausti suas esse vellent , cum non magis ipsis prodeßent , ubi propriæ factæ , quam ubi in primæya communione relinquuntur .

§. 200.

Res pure naturales inexhausti usus sunt communes , seu communes manent , etiam si ceteræ dominio subjiciantur . Res enim omnes aut communes sunt , aut propriæ (§. 134.) , consequenter cum dominium proprietatem contineat (§. 136.) , dominio subjectæ . Quamobrem cum res pure naturales inexhausti usus dominio subjiciendæ non sint (§. 199.) ; communes esse debent , consequenter quia natura communes sunt (§. 7.) , communes manent , etiam si ceteræ dominio subjiciantur .

Nos hic loquimur de jure , non de facto ; consequenter negamus homini competere jus dominio suo subjiciendi rem inexhausti usus . Quamobrem si quis vel maxime rem usus inexhausti dominio suo subjicere velle ponatur , nul-

lo tamen hoc facit jure ; quia potius cum tal factum foret contra legem naturæ prohibitiyam (§. 199.) , illicitus foret ejus usus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

§. 201.

Nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet . Etenim res pure naturales , quæ sunt inexhausti usus , dominio subjici non debent (§. 199.) , consequenter jure naturali permisum non est , ut quis eas dominio suo subjicere velit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Nemo igitur rerum pure usus acquirendum , quæ inexhausti usus sunt , dominium acquirere valet .

Quodsi dominia in genere lege naturali pro-
hiberentur , adeoque illicita essent (§. 170. p. 1.
Phil. pract. univ.) ; dominium quoque foret jus nullum , sed factum illicitum , consequenter de-
tentio rei tanquam sue possessio illicita (§. 150.) .

Wolfi Jus Naturæ Tom. II.

Occupando adeo acquireretur dominium , quod jus quoddam est (§. 118.) , sed possessio illicita & quatenus iuri communis repugnat (§. 134.) , quod tolli nequit (§. 200.) injusta (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.).

L

§. 202.

§. 202.

An usu rei Quoniam nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet (§. 199.), nemo vero nisi dominus jus habet ceteros omnes usu rei sui inexhausti excludendi (§. 120. 136.); nemo quoque alterum usu rerum, qui inexhausti usu usus aliquis sunt, excludendi jus habet.

sit.

Quodsi adeo quis tale jus sibi arrogat, jus si- luntate sua homines sibi jus constitvere possunt; bi fingit, quale nullum datur: neque enim vo- quale non datur, immo dari non potest.

§. 203.

Cur domi- Quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet. Si qua enim res dominio subji- subicitur, ea ceteros omnes excludit dominus (§. 121.), veluti omni ejus usu ciendum li- (§. 136.). Enimvero si quæ omni actu vi dominii licito, veluti usu rei, ex mitatum es cludere velis, necesse est ut constet, quoisque pertingat res tua: quod cum se debet, fine limitibus intelligi nequeat (§. 468. *Ontol.*), quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.

Ex.gr. Agrum illimitatum nemo occupare & dominio suo subjicere potest. Cum enim tibi soli competere velis jus agrum colendi & fru- etum omnem inde percipiendi; necesse est ut alius constet, quo usque ager tuus pertingat,

ne quid faciat, quod est contra jus tuum (§. 123.). Atque hinc vidimus in superioribus fundum oc- cupari, & hoc facto dominio suo subjici si eum limitibus circumscrabit (§. 186.), ut aliis con- stet, quoisque eum esse velit suum (§. 174.).

§. 204.

Cur limita- Quoniam limitatum esse debet, quod dominio subjicitur (§. 203.), si quid ri nefcum limites omnes respuit, illud dominio subjici nequit.

dominio *subjici ne-* Facile apparet; nos hic non loqui de eo, queat, quod naturaliter nullos habet terminos, verum cui nec a nobis termini ulli praesagi quoconque

modo possunt, sive qui in sensum incurru- sive qui ex aliis in sensum incurritibus collig- gi possunt.

§. 205.

Termini *artificiales* *quotuplices* *sunt naturales*, quos ipsa natura constituit; alii artificiales, qui facto quodam humano constituuntur. Sunt etiam alii sensibiles, qui per se in sensu incurruunt; alii intelligibiles, qui ex aliis in sensu incurribus demum colliguntur.

Termini naturales sunt mare, fluvii, mon- tes, sylvae, arbores, quemadmodum supra jam indicavimus (*not. §. 187.*); artificiales sunt lapi- des terminales, vernacula *Marcsteine*, qui & uno nomine termini appellantur, arbores eo fine plantatae, ut fines distinguant, pali terræ infixi, septa. Sensibiles termini sunt naturales & artificiales omnes, quos huc usque commemo- ravimus. Termini mere intellectuales sunt latitudo & longitudo geographicæ. Constat enim ex Mathesi longitudinem & latitudinem geo- graphicam non posse definiri nisi ex observatio- nibus astrorum (§. 55. 56. *Geogr.*). Quodsi er-

go dicas tractum aliquem terræ contentum esse debere intra duos meridianos datos & duos paralelos nosos, ut constet, a quo gradus longi- tudinis incipiat & in quo definit quoad longi- tudinem & in quo gradu latitudinis constitue- dum sit principium, in quo finis; non minus certi sunt ejus termini, quam si sensibilibus si- ve naturalibus, sive artificialibus includatur. Non est, quod excipias, subtilitates mathemati- cas esse, de quibus diximus. Mathematicis re- linquendas, nec Juri naturæ inferendas. Vide- bimus enim suo loco, nos hisce terminis catere non posse in hoc Jure, eosque dudum fuisse re- ceptos, nec a nobis demum eisdem admitti.

Cetero

Ceterum terminos, quos intelligibiles in dato exemplo dicimus, per se in sensu non incurvare, vix puto aliquem in dubium revocaturum. Si quis tamen ad censemendum alios pronus, quales hodie inter nos sunt plurimi, impugnare audeat, quae non intelligit; haud difficile est, ut erroris redarguantur. Etenim si in tellure descripti essent Meridiani & paralleli, quemadmodum in Globo artificiali depicti cernuntur; termini forent sensibiles, utpote in oculos incurvarentes. Quoniam vero in eodem descripti non sunt, sed ex observationibus astronomicis demum colliguntur; nemo non videt, eos non in numerum terminorum sensibilium, sed intelligibilium vi definitionum, quas dedimus, esse referendos.

§. 206.

Quod adeo omnes limites respuit, id nec naturales, nec artificiales, nec sensibles, nec intelligibiles habet, vel recipere potest (§. 205.).

Quidnam
omnes limi-
tes respuat.

§. 207.

Aer, aqua profuens & lumen solis sunt res usus inexhausti. Aeris enim usus potissimum in respirando consistit, nec sine eo vitam vel per breve temporis profuens spatium continuare possunt homines ac animantia bruta: id quod in Philosophia experimentali experimentis docetur, nec a quovis in dubium vocatur. Usus adeo aeris omnibus in universum hominibus quovis momento necessarius est, non modo physice, quod sine eo vivere non possumus, verum etiam moraliter (§. 12.), quia quivis vitam suam conservare tenet (§. 350. part. I. Jur. nat.). Enimvero aer totum nostrum globum terraicum circumfluit, & omnia spatha ab aliis corporibus vacua occupat, ita ut ubivis ad respirandum sufficiens copia reperiatur, ubicunque fueris. Et si eodem in loco fuerint quotcunque homines, aer ibidem singulis ad respirandum sufficit. Atque adeo patet, usum aeris omnibus sufficere hominibus iisdemque patere, quoties eodem indigent, hoc est, omni in loco quovis momento. Quamobrem cum res inexhausti usus sit, cuius usus omnibus sufficit hominibus iisdemque patet, quoties eodem indigent (§. 198.), aer usus inexhausti est. *Quod erat primum.*

Aqua usus multiplex neminem fugit, cum eadem quotidie indigeamus. Utimur aqua ad potandum, ad lavandum, ad coquendum, ad jumenta adaquanda, ad prata irriganda. Aqua in flaviis profuens nunquam deficit, alia continuo in ejus locum succedente, ut, quamvis accolae inde hauriant aquam in usus suos, non tamen ideo fluvius detumescat. Quodsi flumen fuerit navigabile, navigando nihil prorsus aqua profluenti decedit, nec cursus ejus ullo modo mutatur. Quamobrem patet aquam profuentem omnium usui sufficere, quotquot ad eundem accedere possunt. Idem quoque experientia patet de fontibus aquam continuo emitentibus. Quoniam itaque res usus inexhausti est, si ejus usus omnibus sufficit hominibus, qui eadem uti volunt, & iisdem patet, quoties eodem indigent (§. 198.); aqua profuens usus inexhausti est. *Quod erat secundum.*

Denique luminis solis, quod lucem efficit diurnam, potissimus usus est ad videndum: directo solis lumine utimur ad corpora madida exsiccanda. Lumen solis directum per quævis spatia libera diffunditur: lux vero diurna per aperturas in ipsas interiores ædium partes quascunque penetrat & spatia quævis replet, ad quæ lumen solis directum pertingere prohibetur. Nemo non novit, lumen solis & lucem, quam efficit, diurnam omnibus sufficere hominibus, nec usus unius aliquid decidere usui alterius: immo quam primum sol oritur, ac lucem per atmospharam nostram diffundit, usum hujus patere omnibus, qui eodem indigent. Quamobrem cum res usus inexhausti sint, cuius usus omnibus sufficit hominibus iisdemque patet, quotiescunque eodem indigent (§. 198.); lumen solis res usus inexhausti est. *Quod erat tertium.*

Aeris & luminis solaris usum inexhaustum quivis statim largitur, propterea quod nemo non sibi conscient est, aerem ac lucem esse ubi vis, & illum ad respirandum, hunc ad videntum sufficere omnibus, quotquot simul in eodem loco esse possunt. Sed aqua profusa in flaviis non videtur comparanda cum aere & lumine, cum non aequa diffundatur per omnia spatia, ad quae accessus non prohibetur, sed intra angustos, si minores fuerint fluvii, terminos continetur. Enimvero considerandum hic quoque est, quod ad fluvium usus cuiusdam gratia non accedant nisi accolae, nec hi quidem aquam ad omnem usum ex fluvio petant, cum etiam puto eos foveant, quorum aqua extra terram defluere non possunt. Unde nec ad fontes ab aedibus praesertim remotiores, quorum extra terram continuo profluit aqua, omnes accolae cuiusvis

usus gratia accedunt. Respectu igitur eius usus, quem habet aqua fontana, non minus ea usus inexhausti dici potest, quam aqua in flaviis continuo fluens. Quodsi præterea consideres aquas puteales extra terram non profluentes, aqua non minus per omnia terræ loca diffunditur, quam aer & lumen solare, quantum exigunt usus necessarius. Ceterum nostrum jam non effundimus in omnes aeris, aquæ profunditatis & luminis solaris usus inquirere; sed sufficit recensuisse eos, qui quotidiani sunt ac omnibus manifesti: usus singulares, si quis sunt, ob ipsam raritatem erunt inexhausti. Manifesti autem si qui non sunt, veluti aeris ad sonum propagandum, consequenter ad audiendum, hoc ipsa se in exhaustos probant, quod nemo deficiet sibi experietur.

§. 208.

An aerem, aqua profusa & lumen solis dominio subjici non debent. Aerem, aquam aquam profluentem & lumen solis esse res pure naturales, per se patet. Sunt vero fluentem & etiam usus inexhausti (§. 207.). Enimvero res usus inexhausti pure naturales lumen solis dominio subjici non debent (§. 199.). Aer igitur, aqua profusa & lumen solis dominio subjici non debent.

subjicere licet.

Non solum hic ostendimus, quod aer, aqua profusa & lumen solis dominio subjici non possit: verum etiam quod illicitum sit, si hoc fiat (§. 170. part. 1. Phil. præf. uniu.). Dominio rem qui subjicit, ejus usus alios excludit (§. 120. 136.). Quomobrem si aer, aqua profusa & lumen solis dominio subjicerentur, aut aliqui rerum harum usu forent excludendi, aut non nisi titulo onerofo is foret acquirendus, quemadmodum deinceps patet, ubi de translatione dominii agemus. Quodsi aeris usus quis excluderetur, cum sine respiratione vivere

non detur, ipsi foret moriendum. Si excluderetur usus luminis solis, in carcere tenebrosum foret detridendum, ex quo in publicum procedere non licet. Quodsi usus demum pecunia foret redimendum; præter necessitatem summus fus redderetur, qui natura omnibus indifferenter patet, prout unusquisque eodem indiget (§. 27.). Absurdum itaque non modo foret aerem, aquam profluentem & lumen solis dominio subjicere velle, verum etiam injustum. Utetur hoc principio suo loco ad alia demonstranda.

§. 209.

Quales res Quoniam in communione primæva relinquuntur, quæ dominio non subjiciuntur (§. 140.), consequenter res communes manent, ubi dominia introducuntur aqua profusa (§. 24.); aer vero, aqua profusa & lumen solis dominio subjici minime debent (§. 208.); aer, aqua profusa & lumen solis in communione primæva relinquuntur, lumen solis, qui, adeoque communes manere debent, ubi res alia dominio subjiciuntur. Infertur dominis in etiam ex eo, quod res usus inexhausti maneant communes, etiamsi ceteræ dividuntur (§. 200.).

Unde recte Marciannus 1.2. ff. de div. rerum Naturali, inquit, jure omnium communia sunt aer & aqua profusa: quibus etiam addere poterat lumen solis. Et Mantius in Commentario ad Institut. de rer. divis. §. 1. bene observavit, Itis Romanis res communes dici, quæ

in communione primæva relicta sunt. Duhaven vero ad tit. ff. de rerum div. optime reddit rationem, cur in primæva communione res illæ fuerint relinquendæ, scilicet quia non poterant dividiri, nec expediebat.

§. 210.

§. 210.

Si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit res quoad alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc usum juri proprio subjici licite potest. usum unum Etenim quodsi res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quo. vel alterum que admittit alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc ipsum usum non juri proprio censetur res usus inexhausti. Quamvis adeo dominio subjici nequeat quoad usum subjici posse inexhaustum (§. 199.); nil tamen obstat, quo minus ea quoad usum exhaustum sint. unius juri ita subjiciatur, ut jus ad eum non competit nisi ipsi soli. Quoniam itaque jus proprium est, quod uni cuiusdam homini in singulari soli competit (§. 2.); si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est, quoad hunc usum juri proprio subjici licite potest.

§. 211.

Res dominio subjiciuntur propter usum, quem nobis præstare possunt. Introducuntur enim dominia, dum a communione primæva receditur (§. 140.), & dum res dominio subjiciuntur, jus, quod in eadem erat commune (§. 3.), transit in proprium (§. 118.). Enimvero in communione primæva præter usum rerum necessarium jus nullum competere potest (§. 21.). Quamobrem usus rei, qui erat communis, dum hæc dominio subjicitur, fit domini proprius. Patet itaque res dominio non subjici nisi propter usum, quem nobis præstare possunt.

Ita nemo agrum vult esse suum, quam ut eundem colere & fruges percipere possit. Quodsi ager esse adeo sterilis, ut cultura non ferret; nemo quoque in eo dominium habere vellet. Ager itaque dominio subjicitur propter usum, quem nobis præstare potest. Idem patet in re qua-

§. 212.

*Quicquid terminatum est, dominio subjici potest. Quod enim terminatum est, Cur terminatus undeque limites habet, adeoque si in dominio esse debet, intelligi potest, natum do quousque res tua sit (§. 468. *Ontol.*), consequenter fieri potest, ut alii omni minio sub ejus usu adeoque jure domino competente abstineant. Quamobrem cum dominio subjici possit. ceteros omnes jure in re sua sibi competente excludat (§. 120.); quicquid terminatum est, dominio subjici potest.*

Propositio hæc non eadem cum superiore, qua ostendimus, quod dominio subjicitur, limitatum esse debere. Hic enim ostenditur, quod terminatum est, id tale esse, ut dominio subjici possit, seu in eo nobis dominium esse posse.

Non autem ideo afferitur, quod omne terminatum dominio subjici debeat. Possumus enim aliae esse rationes, cur eam dominio subjici necessè non sit, immo cur non debeat. Mox autem hoc principio utemur.

§. 213.

Piscinæ & stagna dominio subjici possunt. Piscinæ enim & stagna suis limiti. An piscinæ bus comprehenduntur, atque adeo limitata sunt. Quamobrem cum dominio & stagna subjici possit, quod terminatum est (§. 212.); piscinæ & stagna dominio subjici possint.

Piscinæ & stagna non nisi magnitudine diffe rent. Magnitudo autem stagnorum non obstat, quo minus ea dominio subjici possint, quemad-

mòdum ex demonstratione propositionis præcedentis patet, ubi nulla supponitur magnitudo.

§. 214.

§. 214.

Pisces in piscina & stagnis ejus sunt, cuius est piscina & stagnum. Etenim & *Cujusnam* piscinæ, & stagna dominio subjici possunt (§. 213.), & quando eidem subjiciuntur, hoc fit proper usum, quem nobis præstare possunt (§. 211.). Enim vero piscinarum & stagnorum usus est, quod pisces, qui in eisdem generantur, alimentum nobis præbeant, quemadmodum poma, quæ edit arbor frugifera. Quamobrem si quis piscinam vel stagnum dominio suo subjicit, piscium in iis generandorum vel jam inclusorum gratia hoc facit: unde & in piscina numerum piscium industria sua multiplicare studet, quemadmodum frugum preventum in agro promovere solemus. Pisces igitur in piscina & stagnis inclusi, ut elabi nequeant, ejus sunt, cuius est piscina & stagnum.

Nervus filius I. 3. ff. de acquir. possesi. pisces, quos in piscinas conjecerimus, a nobis possideri affirmat: negat autem eos pisces, qui in stagno sunt, a nobis possideri. Vult itaque pisces in piscina esse ejus, cuius est piscina; qui vero sunt in stagno, eos esse nullius. Contrarium defendit *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 2, atque hæc sententia verior est. *Grotius* hanc reddit rationem, quod pisces non minus stagno privato includantur, quam piscina: id quod in dubium minime vocasse videatur *Nervus*. Hic enim pisces, antequam occupentur, habet rebus nullius. Pisces vero, quos in piscinam conjicimus, jam sunt nostri, & ex iis nati sunt quasi fructus ex rebus nostris provenientes, veluti poma, quæ arbor edit nostra; id quod de piscibus in stagno dici nequit. Enimvero pisces stagno inclusi in custodia sunt, ut inde elabi

nequeant, adeoque non modo cum stagno occupari possunt, sed & propter eos potissimum stagnum occupatur. Quamobrem cum occupatio ne acquiratur dominium earum rerum, qua natura fuerant communes (§. 175.); nil sane obstat, quo minus & piscium dominium acquiratur, dum stagnum dominio nostro subjicitur. Qui vero in stagno nostro nascuntur pisces, non minus spectantur tanquam fructus ex rebus nostra provenientes, quam qui nascuntur in piscina nostra. Dum sylva dominio subjicitur, eidem subjiciuntur una cum fundo arbores & frutices, neque opus est peculiari actu, quo arbores singulæ, singuli frutices, & fundus in quo radicanter, occupantur; sed omnia simul uno occupationis actu acquiruntur. Quidni igitur uno actu occupetur & stagnum cum aqua & piscibus in eo contentis?

§. 215.

Pisces in flaviis & mari sunt res nullius. Etenim pisces alveo fluminis non sunt ita inclusi, quemadmodum qui in stagno sunt eidem includuntur; sed per *flaviis* & diversos fluvii tractus libere hinc inde vagantur, ut adeo nemo dicere possit, *mari cuius* hosce pisces, qui in hac fluvii parte sunt, volo esse meos. Quamobrem fieri non possunt, ut una cum parte quadam fluvii occupentur (§. 174.), adeoque in dominium alicujus transseant (§. 175.). Manent igitur, quales sunt natura. Enim vero natura res omnes sunt nullius (§. 5.). Ergo etiam pisces in flaviis sunt nullius. *Quod erat unum.*

De piscibus in mari multo magis patet, quod non perinde ac ii, qui in stagno sunt, inclusi intra terminatum spatium veluti in custodia detineantur. Quamobrem porro eodem, quo ante, modo liquet, pisces in mari seu per spatium oceanum libere vagantes esse nullius. *Quod erat secundum.*

Ponamus in determinata quadam fluvii parte pisces tuos esse debere, in parte alia alterius. Quoniam pisces, qui nunc in parte tua sunt, mox in partem alterius evagantur; qui tui erant, mox erunt alterius, & ulterius progressi nec tui, nec alterius. Quodsi ex parte alterius res

vertantur in tuam, denuo qui erant alterius fiunt tui. Videmus adeo nullum stabile jus, quale est dominum (§. 118. & seqq.), in pluribus ulli competere posse, qui in flaviis atque mari sunt.

§. 216.

§. 216.

Res etiam incorporales dominio subjici possunt. Etenim res incorpores, qua- *An res in-*
tes sunt v. gr. jus piscandi, jus venandi, cum sint in numero rerum, eti sensu corporales
su exerto non percipiuntur (§. 497. part. 1. Jur. nat.), non minus ac corpora- dominio
les, quæ sensu percipiuntur (§. 496. part. 1. Jur. nat.), suum habent usum (§. subjici
495. part. 1. Jur. nat.), nec minus earum usu ceteros excludere licet, quam re- queant.
rum corporalium usu: immo & de rebus incorporealibus ipsi earundemque usu,
perinde ac de corporalibus pro arbitrio suo disponere possumus, quod per se
patet. Quoniam itaque juris proprii fieri potest res, cujus usu ceteros omnes
excludere possumus (§. 119.), dominium vero jus proprium est de re pro arbri-
trio suo disponendi (§. 118.) & propter usum res dominio subjiciuntur, quem
nobis præstare possunt (§. 211.); res etiam incorpores dominio subjici possunt.

Hinc superius (§. 118.) dominium definitivum per jus proprium de re pro arbitrio suo disponendi, eti communiter. Iti dicant dominium esse jus in re corporali, ubi idem definitum. Sunt tamen etiam alii, qui dominium ad res etiam incorpores extendunt. Ratio diffensus inter eos potissimum ex eo est, num men-
ti Jectorum Romanorum conformiter dominium quoque rerum incorporialium dici possit. Disputarunt ea de re Huber & Thomasius, quorum ille non admittit dominium rerum nisi corporalium, hic vero etiam incorporialium. Rationes utriusque vide apud Huberum in Praelect. ad Institut. de rerum div. Nobis hic non queritur, quid meni Jectorum Romanorum; sed quid veritati convenientius sit. Atque adeo

quæstio huc redit, num definitio dominii etiam conveniat rebus incorporealibus, veluti juri ve-
nandi. Nemo non per se videbit, quæ de do-
minio dicuntur, non minus de re incorporeis,
quam corporali prædicari posse. Quid si jus ve-
nandi mihi competit, perinde de eodem tan-
quam de re mea disponere possum, ac de re
corporali quacunque. Possum enim idem exer-
cere, prouti visum fuerit; possum idem locare
alteri; possum alteri concedere, ut venetur in
prædio meo: possum quoque jus istud alienare.
Dubium adeo in Jure naturali nullum est, quod
etiam rerum incorporeis sit dominium, at-
que adeo non minus dominio subjici queant,
ubi a communione primæva recedunt, quæ in
eadem erant communes.

§. 217.

Quoniam res incorpores dominio subjici possunt (§. 216.), ubi vero a com- *Quenam*
munione primæva recedunt, res in eadem communes dominio subjiciuntur (§. res incorpo-
140.); ubi ab eadem recedunt, res etiam incorpores, quæ in eadem erant com-
munes, dominio subjici possunt. *iales domi-*
nio subjici
queant, com-
munione
primeva
sublata.

Ostendimus in superioribus (§. 21.), in com-
muniione primæva præter usum rerum corporalium jus nullum in eas homini competere posse. Enimvero ut res usui nostro actu adhibeamus, pro earum diversitate diversi requiruntur actus, quibus earundem reddimur compotes. Ita homini in communione primæva non aliud com-
petit jus in pisces, qui in fluvio natant, quam ut iisdem vescatur, quando cibo indiget, aut, si quis alias detur usus, eos in eundem conver-
tat, velut ut cultro anatomico pisces subjiciat, vel ad experimenta physica adhibeat, ubi rerum naturalium fuerit studiosus. Enimvero nihil herum facere potest, nisi pisces cooperari. Cum adeo res redigenda sint in nostram potestatem, antequam iisdem uti detur; jus quoque homini competere debet in communione primæ-

va ad omnes, quibus res usui ipsius inservit. In potestatem ejus rediguntur, ut de eodem sta-
tuere possit, prouti opus videbitur. Quemadmo-
dum res quoad usum necessarium omnibus com-
munes sunt; ita quoque jus ad istos actus omnibus
commune est. Jus vero ad quemlibet horum
actuum res quædam incorporeis est, veluti jus pi-
scandi seu capiendi pisces in fluvio natantes (§. 497.
part. 1. Jur. nat.). Atque adeo patet dari in
primæva rerum communione etiam res incor-
porales communes, veluti jus piscandi, quod
exempli loco modo adduximus. Cum igitur non
repugnet res incorporeis in dominio esse, vel-
luti ipsum jus piscandi; nulla sane ratio est.
cur exdem, ubi a communione primæva rece-
ditur, non minus propriæ fieri ac dominio sub-
jici possint, quam res corporales.

§. 218.

§. 218.

An jus pi- *In fluvio non occupato jus piscandi dominio subjici potest intra certos limites.*
scandi in Etsi enim dominia introducantur, pisces tamen in fluvibus res nullius sunt
fluvio do- potest (§. 175.). adeoque occupari (§. 174.) & occupando eorum dominium acquiri
minio sub- potest (§. 175.). Idem etiam patet inde, quod eorum dominium nonnisi origi-
narii possit. narie acquiratur (§. 176.), occupatio vero modus acquirendi originarius sit
(S. 178.). Ad occupationem vero piscium intra aquas natantium requiritur p-
scatio, quod tanquam nemini non notum sumo. Quamobrem cum jus piscandi
sit res incorporalis (§. 497. part. I. Jur. nat.), res vero incorporales etiam domi-
nio subjici possint (§. 216.) & quæ eidem subjiciuntur limitata esse debeat
(§. 203.); quin in fluvio non occupato jus piscandi dominio subjici possit intra
certos limites, dubitandum non est.

Ita non repugnat, ut possessor fundi fluvio
adjacentis jus piscandi occupet in ea fluvii par-
te, quæ fundo ipsius respondet, etiamque aqua
proficiens maneat in primæva communione, ne
alvei illa pars, in qua piscandi jus habet, a
ipso fuerit occupata.

§. 219.

Si jus quoddam, quod commune est in communione primæva, exerceas, ubi domi-
Quomodo nia introduci cœperunt, & eodem te invito uti volentes ne uitantur prohibes; jus
res incorpo- *istud dominio tuo subjicis.* Etenim cum res nullius sit, ad quam nemini homi-
ralles domi- num jus quoddam proprium (§. 6.), consequenter soli competit (§. 2.); jus
nio subjic- quod in communione primæva commune est, spectatur instar rei incorporalis,
ciantur. quæ nullius est (§. 497. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum res nullius occu-
pentur, si quis facto quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam
in hunc statum redigit, ut sua esse possit (§. 174.), qui vero jus quoddam
quod in communione primæva commune est, exercet, ubi dominia introduci
cœperunt, nec patitur, ut alii eodem posthac se invito utantur, hoc ipso de-
clare, jus istud suum esse debere (§. 121.), ipsum vero exercitium juris lo-
quatir, rem hanc incorporalem in eum statum esse redactam, ut sua esse pos-
sit; si quis, ubi dominia introduci cœperunt, jus quoddam, quod commune est
in communione primæva, exerceat, nec patitur, ut alii se invito eodem utan-
tur, jus istud tanquam rem incorporalem occupat, consequenter cum rerum
quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.),
res vero etiam incorporales dominio subjici possint (§. 216.), idem dominio
suo subjicit.

Cum res incorporales tangi nequeant (§. 497.
part. I. Jur. nat.); nec eo modo occupari pos-
sunt, quo res corporales occupantur. Quocun-
que enim modo res quædam corporalis, sive
mobilis, sive immobilis occupetur; factum sem-
per erit tale, quod supponit, rem occupandam

tangi posse. Res itaque incorporales, quæ in
juribus consistunt, cum ad occupationem non
sufficiat solus animus, seu actus voluntatis in-
ternus, aliter occupari nequeant nisi exercitio
& non patientia, qua alios eodem exercitio er-
cludit dominus.

§. 220.

Quomodo *Quoniam jus quoddam dominio suo subjicit, qui eo utitur, nec patitur ut*
jus piscandi alii, quibus in communione primæva fuerat commune, se invito eodem utan-
di proprium tur (§. 219.), jus vero piscandi in fluvio non occupato dominio subjici potest
fiat. (§. 218.), ubi vero actu subjicitur, pars ista fluvii certis limitibus comprehen-
di debet (§. 203.); si quis in certa fluvii non occupati parte piscetur, nec ut alii
invito in eadem piscentur patiatur, jus piscandi in ista fluvii parte dominio ju-
subjicit, consequenter sibi proprium facit (§. 118.).

Equi-

Evidem in antecedentibus jam monuimus, non deesse Ictos qui res etiam incorporales in dominio esse posse affirmant (not. §. 216.), nec a Grotii mente abhorret, quod etiam jura, quæ fuerant in communione primæva communia non minus, quam res corporales occupari possint: quodsi tamen quis dominium nonnisi rerum corporalium esse velit, nec occupationem agnoscere nisi in iisdem corporalibus rebus; is dicit, jura in communione primæva communia

propria fieri posse eo sensu, quem supra explicavimus (§. 2.) veluti te jus piscandi in terra fluvii non occupati parte tibi proprium facere posse: ultra enim confiteri debet, hoc a te fieri non posse, nisi ut eodem jure utaris, nec ut alii te invito eodem utantur patiaris. Ceterum per se patet, propositionem præsentem non esse extendendam ultra modos acquirendi dominia rerum originarios: de hisce enim in præsenti solis loquimur.

§. 221.

Si instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quoque modo dominium detenti, ut elabi nequeant, tui sunt. Pisces enim in fluvii nullius sunt, etiam si dominia rerum fuerint introducta (§. 215.), quales sunt natura (§. 7.). Eo strumentis igitur dominium occupando acquiritur (§. 176. 178.). *Enimvero cum jus acquiratur, piscandi in fluvio etiam non occupato dominio subjici possit (§. 218.), dominus vero eodem excludat ceteros omnes (§. 120.), pisces occupare, seu piscari in fluvio etiam non occupato non licet nisi ei, qui piscandi jus habet. Quodsi instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia aut hami, in fluvio a te fuerint collocata; pisces iis inclusi, vel alio quoque modo detenti ut elabi nequeant, in eum statum redacti sunt, quo eos apprehendere potes, & collocatio istorum instrumentorum tale factum est, quo declaras, te pisces hisce instrumentis capiendos tuos esse velle. Quoniam itaque ubi dominia introduci coperunt rem occupasse censeris mobilem ejusque dominium acquisis, quamprimum eam in eum redigis statum, quo eam apprehendere potes, & factum tale sit, ut una hoc ipso declaretur, quod velis rem istam esse tuam (§. 184.); si instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quoque modo detenti, ut elabi nequeant, tui sunt.*

Jus piscandi in communione primæva commune est omnibus: quodsi vero a communione primæva receditur, cum tunc piscatio abeat in occupationem, omnibus adhuc indifferenter competit, qui piscibus indigent (a. 179.). Jus hoc commune omnium transit in unum, quamprimum dominio subjicitur (§. 118 s.). Propositione præfensi vera erit, sive iure piscandi communis, sive proprio utaris. Habet vero ea nihil prorsus difficultatis, si singulæ determinationes rite expendantur, nec principia supponantur a

veritate aliena. Qui ad occupationem rei mobilis requirunt ejusdem apprehensionem manibus factam; illi se torquent, ubi definire debent, utrum pisces instrumentis a te in fluvio collocatis detenti tui sint, nec ne. Idem quoque evenit, ubi non advertitur, jus piscandi tanquam rem incorporalem non minus occupari ac in dominio esse posse, quam corporalem. Si vero anteriora animo probe comprehendenteris, nihil difficultatis deprehendes.

§. 222.

*Qui re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit. Etenim dominus excludit jure suo, adeoque etiam iure utendi (§. 136.), ceteros omnes, in quo rum dominio res non est (§. 120.). Quodsi ergo invito domino re ipsius utaris, contra jus ipsius, quod perfectum est (122.), agis. *Usus rei alienæ quando sit*, contra jus ipsius, quod perfectum est (122.), agis. *Enimvero qui contra injuria juri alterius perfectum quid facit, injuriam ipsi facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.).* Quamobrem injuriam facis domino, si re ipsius eodem invito utaris.*

§. 223.

Si instrumenta aliena, invito domino, in fluvio a te fuerint sollocata, ubi piscandi jus habes; injuriam quidem facis instrumentorum domino, pisces tamen iisdem nium p. Wolfii Jus Naturæ Tom. II.

M

detentii,

scium in detenti, ut elabi nequeat, tui sunt. Qui enim re aliena utitur, invito domino instrumentis injuriam ipsi facit (§. 222.). Quare si instrumenta aliena in fluvio a te colliguntur, centur piscium capiendorum gratia, invito domino, injuriam ipsi facis. Quod acquiratur erat unum.

Quoniam tamen instrumenta a te non collocantur nisi in fluvio, ubi pescandi jus habes, per hypoth. ipsa instrumentorum collocatio jure tuo fit. Quamobrem cum in tali instrumentorum collocatione pisces iisdem detenti tui sint (§. 221.); nulla adest ratio, cur tui esse non debeant, quod rei alienæ usū injuriam alteri feceris *vi num.* I. Dicendum adeo est, quod sint tui.

Actus occupationis in se spectatus, quatenus scilicet est acquisitus, nihil vitii habet, nec defectu quodam laborat (§. 221.): quod vero per accidens accedit vitium, quatenus instrumento alieno uteris, consensu domini non impetrato, id acquisitioni juris, quæ hujus actus effectus est, nocere nequit. Dantur multi actus alii, qui vitio quodam inficiuntur, effectum ta-

men juris hoc non obstante, producunt, quæ per se producere apti sunt. Agnoverunt ho- non modo Jetti Romani; verum etiam Juris Ro- mani interpretes. Hinc *Busius & Viffenbachin* ad l. 1. f. de acquir. rer. dom. cum statuerent, faram esse nullius, ubicunque moretur, in alio fundo captam capientis esse affirmarunt, et domini fundo injuria fiat: de quo infer-

§. 224.

Si tu rem nullius occupes in eo fundo, vel districtu, in quo jus occupandi mihi competit, seu in dominio meo est; res occupata non sit tua, sed mea. Etenim res occupata in fundo, vel districtu occupandi in dominio meo est si jus res quodam in hoc fundo, vel districtu occupandi in dominio meo est ego eodem jure excludo ceteros omnes (§. 120.), consequenter cum occupandi do acquiratur dominium rei (§. 175.), ibidem nemo præter me dominium re in quo jus occupandi aliis solus habet.

Enimvero dominium continet jus utendi & fruendi (§. 136.), consequenter percipiendi omnem utilitatem, quam dominus inde percipere potest. Quoniam itaque jus occupandi res certas in aliquo fundo vel districtu in dominio meo est per hypoth. mihi etiam soli, cum eodem jure excludam ceteros omnes (§. 120.), competit jus percipiendi omnem utilitatem, quæ ex jure isto occupandi haberi potest, consequenter cum non alia detur hujus juris utilitas, quam acquisitionis dominii rerum ibidem occupatarum, quod per se patet, nec alio fine quis jus illud suum facit, quod denuo per se evidens est, mihi quoque acquiri debet dominium rei ibidem occupata, consequenter si tu in eo fundo vel districtu rem occupes, res occupata mea fit. Quod erat alterum.

In definiendo casu propositionis præsentis non omnes inter se consentiunt, nec rationes decidendi afferuntur quæ satisfaciunt. Accidit hoc non alia de causa, quam quod ex notione occupationis deducere volunt, quod ex notione dominii erat deducendum, quenadmodum a nobis factum est. Sane si in occupationem totus fueris intentus, quoconque te vertas, in difficultates incidis inextricabiles, cum ex adverso omnia plana ac perspicua sint, ubi mentis aciem in dominium convertis, in quo est jus occupandi tanquam res incorporalis eodem profrus modo, quo in eodem sunt corporales. Neque enim de rebus incorporalibus, quatenus in dominio sunt, aliter ratiocinandum, quam de corporalibus, quatenus eidem sub sunt. Nihil a nobis afferitur de jure occupandi, quod in dominio est, quam quod ultiro conceditur ab om-

nibus de rebus corporalibus, in quibus dominium habemus. Quoniam analogia inter dominium rerum corporalium & dominium incorporealium hactenus non satis expensa; non inconsultum judicamus eandem quoad casum propositionis præsentis explanare, præterim cum in aliis etiam usui esse possit. Conferamus itaque jus pescandi, quod in dominio est, cum agro, qui dominio nostro subjectus est. Nemo tenet quandam corporalem, veluti agrum, dominio suo subjicit nisi propter utilitatem inde percipiendam, veluti fruges, quas bene cultus profert. Ita similiter nemo jus pescandi in dominio suo habere vult, nisi propter utilitatem in de percipiendam, quæ in acquisitione dominii piscium captorum consistit. Quenadmodum itaque fructus agri acquiruntur domino, ita etiam pisces acquiruntur ei, cui juspiscandi proprium est.

est. Hinc, propriouti deinceps videbimus, capti etiam ab alio pisces tibi acquiruntur, quemadmodum fructus & possessor agri tui non ipsi, sed tibi acquiri nemo dubitat & suo loco ostendit. Jus possideri nequit nisi ejus exercitio seu usu: qui ergo jus occupandi tuum sibi arrogat hoc faciens, quod nonnisi tibi facere licet,

non male comparatur cum possessor agri tui qui eum colit, te non consentiente. Videmus adeo, expensa analogia dominii rerum corporalium & incorporalium sine ulla difficultate causum propositionis praesentis definiri, quem alias tantopere intricare solent.

§. 225.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces Cujusnam capti non sunt tui, sed mei. Cum enim pisces, qui intra flumen natant, sint sunt pisces res nullius, etiam dominis introductis (§. 215.), neque adeo ejus, cui jus picapti ab scandi in aliqua fluvii parte proprium est; piscatio, ubi dominia introducta alio, ubi sunt, actus occupatorius est (§. 174.). Enimvero si tu rem nullius ibi occupas, in quo jus occupandi mihi soli competit, seu proprium est (§. 2.); res di mibi prooccupata non sit tua, sed mea (§. 224.). Ergo si tu pisceris in ea fluvii parte, prium. in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces cap*ti* tui non sunt, sed mei.

Quae ad illustrationem propositionis praesentis faciunt, ex iis petenda, quae ad prae*cedentem* annotavimus. Quodsi in prae*cedente* generaliter non demonstraremus, quid valeat occupatio con-

tra jus proprium alterius facta, praesentem eodem prorsus modo demonstrare potuissemus, quo anteriore demonstravimus.

§. 226.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi proprium est, injuriarum mihi facis. Etenim si jus piscandi mihi proprium est, ego te eodem ex in fluvio cludo (§. 119.), consequenter tibi in ea fluvii parte piscari non licet (§. 170. ubi jus piscandi part. 1. Phil. prae*ct*. univ.). Quodsi tamen hoc facis, id ipsum sit contra jus piscandi alterius. Quoniam itaque injuriam mihi facis, si quid facis, quod est contra jus vi proprium meum (§. 859. part. 1. Jur. nat.); si me non consentiente pisceris in ea fluvii parte sit *injuria*, te, in qua piscandi jus mihi est proprium, injuriam mihi facis.

Juri alterius detraht, si quis piscetur, ubi alteri soli jus piscandi competit, agnoscunt omnes; sed an damnum detur, quod juxta inferiora sit reparandum, id demum est, quod dubium acceps viderut in casu prae*sentis*. Dubium hoc potissimum inde est, quod pisces nostra sint inclusi parti fluvii, ubi piscandi jus tibi proprium est, ut inde non elabantur, consequenter ibidem adhuc sint, quando tu jure tuo usus piscari volueris, adeoque eosdem capturus postea fuisses, quos cepit alter. Videtur itaque is, qui te non consentiente ibi piscatur, ubi jus piscandi tibi proprium est, occupare rem nullius, nec ullum tibi hoc pacto inferre damnum. Ea etiam ratio est, cur quidam Icti defendant, eum

pisces captos suos facere naturali jure (§. 179.); sumunt enim ubi jus proprium non exercetur, jus autem naturale omnibus commune sine damage alterius exerceri potest, reviviscere jus illud naturale. Arque adeo casum praesentem comparant cum eo, quo quis in fundo alieno capit avem, quam capere licet jure naturali; ubi injuriam quidem facit domino fundi, quod fundum ejus ipso non consentiente ingreditur, actu autem occupationis nullum eidem infert damage. Enimvero speciem omnem huic opinioni detrahlit analogia dominii rerum corporalium & incorporalium, quae acquisitionem dominii piscium captiorum exhibet tanquam fructus ex re tua perciendos (not. S. 224.).

§. 227.

Aves in aere res nullius sunt. Etenim aves in aere libere huc illucve volint, ut nemo prohibere possit, ne avolent nunquam redditurae. Quamobrem sint aves in facile apparere, nemini jus quoddam proprium in iis competere posse, ante aere, quam occupentur (§. 2.). Sunt ergo nullius (§. 6.).

Quamdiu aves in libero aere huc illucve volint, nulla allegari potest ratio, cur sint tuae.

Si enim tuæ sint, necesse est ut eorum dominium acquisiveris cum natura res omnes nullius sint, quæ natura largitur (§. 7.). Non dici possunt a te occupata, quod velis esse tuas: voluntate enim tua non ita rediguntur in potestam tuam, ut de ipsis earumque usu pro ar-

bitrio tuo disponere possis, quemadmodum exigit dominium (§. 118.). Requiritur præter animum eas habendi etiam actus quo in eumista rediguntur, ut tuas esse possint (§. 174.), consequenter ut tibi competere possit libera de iisdem disponendi facultas (§. 124. 118.).

§. 228.

Jus aucupii num in do- minio esse posse.

Jus aucupii in certo fundo dominio subjici potest. Etenim jus aucupii res incorporalis est (§. 497. part. 1. Jur. nat.) & aves res nullius sunt, quæ in aere volitant (§. 227.), ut adeo earum dominium acquiri possit eas capiendo (§. 178. 178.). Quoniam igitur, ubi a communione primæva receditur res non minus corporales, quam incorporales dominio subjici possunt (§. 217.), quod vero dominio subjicitur, limitatum esse debet (§. 203.); quin jus aucupii in certo fundo dominio subjici possit, dubitandum non est.

Poteramus hoc sumere vi principii generalis de rebus incorporeis domino subjiciendis. Quicquid enim dominio subjici potest, id etiam ubi a communione primæva receditur, dominio subjicere licet. Sane perinde est, sive ex agro occupato omnem percipias utilitatem, quam inde percipere licet, sive ex jure piscandi, aucupandi aliquo quocunque. Quemadmodum nemini injuria fit, quod agrum solus colas, qui antea erat communis, ac solus percipias fructus in rem tuam vertendos; ita nec injuria fieri potest cuiquam, quod jus piscandi in certa quadam fluvii parte vel aucupandi in certo fundo solus exerceas ac utilitatem, quæ inde sperari potest, habeas solus. Quodsi aves non egredentur fundum, in quo includuntur; nullum

est dubium, quin una cum fundo dominio subjicerentur, quemadmodum arbores cum suis fructibus, quos edunt, in eodem extantes aut post hac nasciturae. Quidam igitur citra ceterorum injuriam cum fundo simili dominio subjicere licet jus aves in eo capiendi, quæ ibidem comorantur? Quodsi vero injuria nemini fit, cum fundo occupetur jus in eodem aucupandi ecce non idem jus occupari etiam potest in fundo, quatenus exercitum hujus juris non nec fundo alterius, sed in ejus usu innoxio consistit, siquidem fundus jam in dominio alterius esse ponatur, ubi jus aucupandi in eodem occipatur? Patebit ex sequentibus utrum innoxium non posse denegari alteri, dominii licet intrudatis.

§. 229.

An jus capiendi certæ tantummodo speciei aves occupari possit.

Quoniam jus aucupii in certo fundo occupari potest (§. 228.), quin etiam jus capiendi certæ tantummodo speciei aves occupari possit, dubitari nequit.

Jus aucupii pos-

Jus aucupii in genere continet jus capiendi aves. Quodsi ergo jus capiendi aves quasuscunque occupare licet (§. 228.), equis in dubium revocabit posse etiam occupari jus capiendi aves saltem certæ speciei, quod rariores sint. Sane

quo rariores sunt res, eo minus datur ratio quædam naturalis, quæ eorum occupationi obstat, vel etiam juri, quod dominium antevit.

§. 230.

Si quis aves capit ubi a communione primæva receditur in eo fundo, in quo modo iisdem insidiatur aut in fundo suo, nec patitur, ut alius ibidem aves capiat; jus aucupii jus aucupii dominio suo subjicit. Ostenditur eodem modo, quo supra evicimus dominio (§. 220.), jus piscandi in fluvio non occupato dominio subjici posse.

Quomodo aves instru-

Si instrumenta, quibus capiuntur aves, veluti decipulas ibi collocaueris, ubi eas mentis occapiendi jus habes; aves iisdem ita detentæ, ut avolare nequeant, tuæ sunt. Eiuscuperuntur. enim si instrumenta, quibus aves capiuntur, ibi colloces, ubi eas capiendi jus ha-

§. 231.

habes; aves ibidem capere atque eo fine instrumenta, quibus capiuntur, collocare licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quodsi ergo iisdem aves ita detinentur, ut avolare nequeant, in eum statum redactæ sunt, quo eas apprehendere potes, & collocatio instrumentorum tale factum est, quo declaras, te aves iisdem captas tuas esse velle. Quoniam itaque, postquam dominia introduci cœperunt, rem mobilem occupasse censeris ejusque dominium acquiris, quam primum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaretur, quod velis rem esse tuam (§. 184.); si instrumenta, quibus aves capiuntur, veluti decipulas, ibi collocaveris, ubi eas capiendi jus habes, aves iisdem detentæ, ut avolare nequeant, in dominio tuo sunt, consequenter tuæ sunt (§. 124.).

Non hic supponimus, jus occupandi fuisse occupatum, ut sit alicui proprium, vel in communione positiva. Valet etiam, si indifferenter competit omnibus, qui avibus indigent, adeoque eas capere volunt. Per se autem liquet, ubi instrumenta tibi non licet collocare, ibi aves iisdem capere non licere. Hinc quidam addunt, instrumenta collocata esse debere in fundo proprio, non alieno: id quod tamen subinde fallere potest. Fieri enim potest, ut jus

occupandi, quod tibi proprium est, etiam conatur in fundo alieno; quo in casu cum eo conjunctum est jus instrumenta, quibus aves capiuntur, in fundo etiam alieno collocandi, neque dominus fundi ullo modo impedit potest, quo minus jure utaris tuo. Vides itaque, cur nos in propositione præsente hanc adjecerimus determinationem, instrumenta esse collocanda ibidem, ubi aves capiendi jus tibi competit, sive jus istud fuerit proprium, sive commune,

§. 232.

Si instrumenta aliena, non consentiente domino, ibi a te collocentur, ubi aves An instrumenti jus habes, injuriam quidem facis instrumentorum domino, aves tamen mentis alieni iisdem detentæ, ut avolare nequeant, tuæ sunt. Idem dicendum, si alienis instrumentis pisces mentis, domino non consentiente, aves quocunque modo capias, ubi eas capiendi & aves causa jus habes. Valet quoque idem de piscibus alienis instrumentis, domino eorundem præ sint causa non consentiente, ibi capis, ubi piscandi jus habes. Eundem in modum hæc plentis ostenduntur, quo supra demonstravimus, pisces tuos esse, qui alienis instrumentis, domino non consentiente, ibi collocatis, ubi piscandi jus habes, ita detinentur, ut elabi nequeant (§. 223.).

§. 233.

Si tu aves capias in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mibi proprium Cujusnam est, aves captæ non tuæ sunt, sed meæ. Ostenditur eodem prorsus modo, quo sint aves supra de piscibus contra jus piscandi proprium alterius captis idem evicimus captæ ab alio, ubi mibi jus aucupii proprium est.

Quamobrem quæ ibidem annotavimus, de casu propositionis præsentis etiam tenenda sunt.

§. 234.

Si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo, & alius te non consentiente, eas occupat, eas non sibi, sed tibi acquirit, tibique simul injuriam facit. Cujusnam sint res certæ. Quando jus occupandi res certæ speciei est in dominio, per se patet, illud te speciei restrictum esse debere ad certum districtum, quantuscunque demum is fuerit. contra jus Perinde igitur est ac si jus occupandi res certas seu in aliquo districtu tibi fuerit proprium, in dominio tuo. Enimvero si quis rem quacunque, quæ nul alterius occupat, occupet in eo districtu, ubi jus occupandi est in dominio alterius, rem occupatam non sibi, sed ei acquirit, cui jus occupandi proprium est (§. 224.). Ergo si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo, & alius te non consentiente eas occupet, eas non sibi, sed tibi acquirit. Quod erat unum. Enim.

Enimvero quoniam jus occupandi res illius speciei in dominio tuo est, ^{per hypoth.} adeoque jus perfectum (§. 122.) ; qui te non consentiente rem istius speciei occupat, contra jus tuum perfectum agit. Cum itaque alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum alterius quid facit (§. 559. part. 1. Jur. nat.), qui rem istius speciei occupat, cuius speciei res occupandi jus in dominio tuo habes, te non consentiente, injuriam tibi facit. *Quod erat alterum.*

Injuria, quæ infertur alteri, cuius jus usurpatur, distinguida est ab eo, quod usurpatio-
ne hujus juris acquiritur & alteri debetur. Pe-
tebit enim suo loco, utriusque rationem haben-
dam esse, ubi determinandum quomodo ei, qui
jus occupandi in dominio habet, ab altero, qui
idem violavit, suum sit reddendum.

§. 235.

Si quis jure suo occupandi usus rem ejus speciei casu occupat, cuius occupandus alteri in dominio est, & rem occupatam huic tradit; nullam ipsi injuriam facit. Etenim in casu propositionis praesentis dominium rei occupatae non sibi sed alteri acquirit, cuius in dominio est res istius speciei occupandi jus (§. 234.). Quamobrem si alteri eandem tradit, ipsi reddit, quod suum est (§. 124.), con sequenter hoc ipso nil facit contra jus ipsius, adeoque nec injuriam eidem facit (§. 559. part. 1. Jur. nat.). *Enimvero cum occupatio sit effectus casualis per hypoth.* adeoque occupanti imputari nequeat (§. 638. part. 1. Phil. pract. univ., praesertim cum jure suo occupandi usus eundem evitare non potuerit, nec actum occupationis tanquam in genere sibi licitum (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.) omittere obligatus fuerit (§. 639. 640. part. 1. Phil. pract. univ.), nulla ratione dici potest, quod occupando rem ejus speciei, cuius occupanda jus alteri soli competit, contra jus alterius sciens ac volens quicquam feceris (§. 460. part. 2. Theol. nat.). Quamobrem nec hoc actu ipsi injuriam facis (§. 559. part. 1. Jur. nat.).

Duplici modo injuria fieri potest ei, qui occu-
pandi jus proprium habet, vel quatenus quod
occupatur ab occupante retinetur tanquam sibi
acquisitum, vel quatenus actus occupatorius est
contra jus alterius. Utrumque celsat in hypo-

thesi propositionis praesentis. Quamobrem omnis
quoque abest injuria ab occupatione. Immo in
casu propositionis praesentis injuria non aliter
fieri potest, quam si res occupata non tradire
ei, qui jus occupandi in dominio habet.

§. 236.

Res se moventes dicuntur, quæ principio quodam intrinseco moventur ex uno loco in alterum.

nem dicantur.

Contradistinguuntur iis mobilibus, quæ ex loco uno in alterum pervenire nequeunt, nisi ex illo in hunc transferantur, aut ex uno in alterum projiciantur, consequenter se ipsas ex loco uno in alterum movere nequeunt. Res se moventes sunt omnia animalia, veluti pisces, aves, feræ, pecudes. Continentur sub rebus mobilibus tanquam genere suo (§. 148.), peculia rem tamen earum speciem constitunt, quod

modus, quo de loco in locum moveri possunt; diversus est in ipsis & mobilibus aliis (§. 111. Log.). Unde & jam olim Icti Romani eas a ceteris mobilibus, ubi opus est, distinguunt veluti l. 1. ff. de ædilit. dicto. Dicuntur etiam subinde simpliciter *moventia*, quamvis Celsus inculcante mobilia & moventia communiter significent l. 93. ff. de Verb. signif.

§. 237.

An ex eo, Ex eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam non habes, quod res se scitur. Quoniam enim res se movens principio quodam intrinseco de loco in fundo tuo moventur (§. 236.), quæ nunc est in fundo tuo mox in alio existit, neque

neque limitibus, quibus fundus aliquis continetur, coercetur. Ita avis, quæ ius sit in nunc est in horto tuo, mox avolat in alium, inde in campum patentem, vel fundo tuo sylvam. Quamobrem cum non ita fundo tuo detineatur, ut inde elabi ne. tibi nascatur; per hoc, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, dici non potest *tur* aliquod in eum statum redacta, quo eam apprehendere potes, neque per hoc declaratur voluntas tua, quod tuam esse velis, quippe quæ facta quidem tuo, sed non rei se moventis, declarari potest, consequenter ea de causa res ista tua dici nequit (§. 184.). Immo quia a te non pender, ut res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, quæ sua sponte te inscio & inconsulto de fundo uno in alterum movetur; per hoc, quod nunc est in fundo tuo, jus occupandi eam dominio tuo subjectum dici nequit (§. 219. & not. ej.). Quoniam itaque in rem nullius jus aliud acquiri nequit, nisi ut vel ipsa vel jus eam occupandi dominio subjiciatur, quod ubi a communione primæva receditur omnibus indifferenter competit (§. 179.); ex eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur.

Natura res omnes sunt communes & earum quilibet nullius est (§. 7.): quando autem dominio subjiciuntur, ex communibus sunt propriæ (§. 132. 136.). Res quæ sunt in communione primæva dominio subjiciuntur occupando (§. 175.) &c, ubi a communione primæva receditur, jus occupandi omnibus indifferenter competit (§. 179.), nec idem dominio subjiciatur nisi occupando (§. 219. & not. ej.). Hæc qui perpendit facile perspiciet, per hoc, quod res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, nec rem, nec jus occupandi eam occupari, consequenter nec rei dominium acquiri, nec jus eam occupandi in dominio tuo esse. Non datur autem jus aliud, quod in rem nullius acquiri potest, nisi aut dominium ipsius rei, aut juris occupandi, quemadmodum ex iis, quæ diximus, una eluceat. Nec acquisitionis dominii, nec juris occupandi a fundo pender. Jus occupandi commune homini natura competit, quemadmodum

ex supra demonstratis palam est (§. 179.). Etsi autem jus occupandi res se moventes nullius perinde ac res ipsa occupari possit, ut in dominium transeat (§. 216.); non tamen occupatur una cum fundo, sed fundus sine hoc jure; & jus idem sine fundo occupari potest, cum modus occupandi fundum a modo occupandi jus rem quandam occupandi prorsus diversus sit (§. 185. & §. 219.). Agnovit Imperator, ergo res se movens nullius sit in fundo tuo, ideo tibi non plus juris competere in eam, quam cuivis non domino fundi, ubi §. 12. Instit. de rer. div. Non interest, inquit, feras bestias & volucres utrum in suo fundo quis capiat, an in alieno. Qui in diversam abeunt sententiam, non distinguunt, utrum a domino fundi jus occupandi fuerit occupatum, nec ne, nec originarium modum jus istud acquirendi a derivativo discernunt, quorum tanen hic ab isto pendet, nec sine illo intelligitur.

§. 238.

Quoniam ex eo, quod res se movens nullius est in fundo tuo nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.); quando est in fundo tuo manet nullius & jus occupandi sequatur. *Quid inde di eidem salvum, cui competit.*

Nimirum si jus occupandi adhuc fuerit commune, commune manet; si cuidam proprium fuerit, proprium manet; nulla hic accedit quoad

rem vel jus occupandi, seu quoad jus in rem istam mutatio.

§. 239.

Si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo Res se moventem nullius, eam sibi, non domino fundi acquiriri. Quodsi rāmen fundum alienum ingressus in fundum alieno, etiam res in fundo alieno cujusnam existat (§. 238.); in eodem adhuc eandem occupare licet. Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rei (§. 175.), nec per hoc, quod ea est in fundo alieno, jus ullum domino fundi in eam nascitur. Quod erat unum.

Enimvero quoniam domino fundi de ingressu in fundum suum pro suo arbitrio statuere integrum (§. 118.); pati haud tenetur, ut tu ipso invito utilitatis

tis cuiusdam tuæ gratia in fundum ipsius ingrediaris. Quodsi tamen illo prohibente hoc facis, contra jus ipsius hoc facis. Enimvero quando quid facis contra jus alterius, injuriam ipsi facis (§. 859. part. I. Jur. nat.). Ergo si rem se moventem nullius occupaturus ingrediaris in fundum alienum, quamvis tibi jus sit eam occupandi, injuriam domino fundi facis.

Dum supponimus ei, qui rem se moventem occupat in fundo alterius, occupandi jus esse, simul sumitur, domino fundi non esse jus occupandi proprium in isto fundo. Pone enim tale jus ipsi competere, cum te eodem excludat

in fundo suo (§. 119.), non potes habere jus occupandi in eodem fundo, et si tibi alibi competit. Jus igitur occupandi, quod tibi est, non limitatur dominio fundi, sed proprietate iuri occupandi in isto fundo.

§. 240.

Cujusnam Si tibi jus capiendi aves, eas in fundo alieno captas tuas facis. Quodsi vero de-
sint aves in mino fundi fuerit jus eas capiendi proprium, captæ non tuæ sunt, sed domini fun-
dus alie di. Sunt enim aves in numero rerum se moventium (§. 236.). Enimvero si
no capiæ. quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo
alieno, eam sibi acquirit (§. 239.). Ergo si aves, quas capiendi ius habes in
fundo alieno capis, eas tuas facis.

Quando aves capis, ubi jus capiendi mihi proprium aves captæ non tua
sunt, sed meæ (§. 233.). Quamobrem ubi jus capiendi aves domino fuerit pro-
prium in suo fundo; aves a te in eodem captæ non tuæ sunt, sed domini fun-
di. *Quod erat secundum.*

Non superfluum videri debet, quod adjiciatur in prima propositionis parte, si aves in fundo alieno captas tuas facere velis, tibi jus eas capiendi esse debere, quod §. 12; Instit. de rerum divisi. Similiciter afferatur, volucres in fundo alieno captas esse tuas. Romani enim supposuerunt, aves in communione primæva relictas oc-

cupandi jus manere omnibus hominibus communi, nec a quoquam occupari posse: cuius tam contrarium & supra demonstravimus (§. 232. 229.), & moribus nostris convenit. Absit adeo ut tibi persuades ad occupationem rei nulliæ in fundo alieno, sive alibi ubicunque non requiri jus occupandi in Jure Romano.

§. 241.

*Si jus capiendi aves certæ speciei tibi sit proprium, qui te non consentiente em-
tit, non suas, sed tuas facit, tibique simul injuriam facit. Quodsi vero jus cu-
dum circa piendi pisces certæ speciei tibi sit proprium, eos qui capit, tuos facit, sed nullarum
jus pro-
prium ca-
piendi aves
vel pisces
certæ spe-
ciei.*

Quid tenet. capit, non suas, sed tuas facit, tibique simul injuriam facit. Quodsi vero jus cu-
dum circa piendi pisces certæ speciei tibi sit proprium, eos qui capit, tuos facit, sed nullarum
tamen injuriam facit, modo tibi reddat. Etenim in genere constat, si tibi com-
petit jus proprium occupandi res certæ speciei, & alius te non consentiente
eas occupat, quod eas tuas faciat, non suas, simulque injuriam faciat (§. 234).
nisi casu occupatam rem tibi reddat (§. 245.). Quamobrem si tibi est jus occu-
pandi aves vel pisces certæ speciei proprium, eos non facit suos, qui capit
sed tuos, & cum aves dignosci possint, antequam capiantur, pisces autem, a-
quos tibi jus proprium est, non capiantur nisi casu, si aves capit tibi injuriam
facit, si vero pisces, injuriam nullam facit, modo captos tibi tradat.

Moribus nostris convenit, ut alicui competit
jus aucupi & pescandi, excipiuntur tamen cer-
tae speciei aves ac pisces, quorum illas capere
prohibetur, hos suos facere nequit, ubi casu ca-
pit. In casu adeo priori ipse actus occupatorius
est contra jus alterius tibique imputatur, qua-
tenus ab eodem abstinere poteras & debebas
(§. 528. part. I. Phil. pract. univ.), at in poste-
riori non item, quia jure tuo pescandi usus ca-
pis casu pescem, quem tuum facere non potes,

& quem a te captum iri prævidere non pos-
tas. Non jam inquiero, quandonam fieri pos-
sit, ut nec tibi imputari possit, quod avem cepisti
ejus speciei, quam capiendi jus proprium alii
habent. Quæ enim de imputatione in genere ob-
monstrata sunt in Philosophia practica univer-
salis parte prima, ea uniusquisque in casu que-
libet speciali facile applicabit, qui sufficiens in-
tentione utitur, ne nimis prolixii esse teneamus.

§. 242.

§. 242.

Pulli avium in nido, qui est in fundo tuo, non sunt tui; sed nullius. Idem va- Cujusnam
let de ovis in eodem exclusis. Aves enim nullius sunt (§. 227.), & quando sunt sint pulli
in fundo tuo manent nullius (§. 238.). Quamobrem si nidum extruunt in fun- avium in
do tuo, ac in illa ova ponunt, ex his vero pullos excludunt, neque ova, ne- nido, qui est
que pulli sunt res ex re tua provenientes, consequenter non sunt fructus ex in fundo
re tua percipiendi (§. 956. part. 1. Theol. nat.), multo minus adeo referri pos- tuo.
sunt inter fructus ex fundo tuo provenientes. Quamobrem etiā tibi competit
jus percipiendi omnem fructum fundi tui (§. 136.), non tamen ideo ova & pul-
li avium in nido, qui est in fundo tuo, tui sunt: quod cum multo magis in-
telligatur de alio quocunque, patet omnino tam ova, quam pullos in nido,
qui est in fundo tuo, nullius esse.

Idem adhuc evidenter patet, si demonstrationem ad formam indirecte reducere velis. Pone nimirum pullos avium & ova, ex quibus excluduntur, in ni- do, qui est in fundo tuo, esse tua. Quoniam aves nidum extruunt, ova in eo- dem deponunt & ex iis pullos excludunt, exclusisque educant; tam ova, quam pulli sunt fructus avium (§. 956. part. 1. Theol. nat.), adeoque fructus avium ideo sunt tui, consequenter in dominio tuo, quia nidificantes pullos gignunt in fundo tuo. Sunt vero aves istae nullius (§. 227.) atque in numero rerum se moventium (§. 236.), adeoque ex eo, quod res se moventes nullius sint in fundo tuo, cum dominium sit jus proprium (§. 158.), consequenter & jus fruendi, quod ipsum continet (§. 136.), tibi jus quoddam proprium in eas nascitur: quod cum sit absurdum (§. 237.), pulli avium ac ova in nido, qui est in fundo tuo, tua non sunt, sed nullius.

Quod aves nidos extruant in fundo tuo, nalo modo a fundo dependet, sed aliæ sunt ratio- nes, quæ ipsas ad nidificandum ibidem deter- minant. Nulla igitur ratio a fundo, quod tuus est, derivari potest, cur tibi aliquod jus acqui- ratur in ova vel pullos s; sed si jus quoddam competere debet, id aliunde arcessendum.

§. 243.

Si mihi est jus proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, Quid licet
tibi ova & pullos, qui sunt in nido, occupare non licet. Etenim si mihi est jus cum in casu
proprium capiendi ejus speciei aves, quæ nidificant in fundo tuo, cum ego te juris pro-
excludam isto jure (§. 119.), nec ex eo, quod aves sint in fundo tuo, jus ali- prii.
quod in eas nascitur, quod non habes (§. 237.) per se patet, pullos in nido,
qui est in fundo tuo, tibi occupare non licere (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).
Quod erat unum.

Enimvero quoniam pulli excluduntur ex ovis, nec tanto numero multiplicarentur aves, siquidem ex nidis auferentur ova; cui competit jus proprium capiendi aves certæ speciei, ei etiam competit jus, ne ova, ex quibus exclu- dendarū, ex nidis auferantur prohibendi, consequenter si aves certæ speciei capere non licet, nec ova eorum ex nidis auferre licet. Quodsi ergo mihi est jus proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, nec tibi ova eorum ex nidis auferre licet. *Quod erat alterum.*

Pulli jam sunt in numero avium, adeoque quod in aves competit jus, idem etiam in pul- los est. Nemini ea de re scrupulus esse potest. De ovis idem adeo manifestum non est, propterea quod ova & aves sunt res diversæ. Enimvero cum in rerum natura existere nequeant aves, nisi ova conserventur, ex quibus exclu- dendæ; nemo non levi attentione usus intelli- git jus tuum capiendi aves diminui, si ova au- ferantur, ne pulli inde excludi ac educari pos- sint, consequenter ablacionem ovorum ex nido non minus esse contra jus tuum proprium, ac captura avium est (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.).

Præsumtio est collectio probabilis rei dubiæ in casu singulari, vel ejus, quod dubium est in casu singulari.
Præsumtio quid sit.

In iure Præsumtio opponitur probationi tit. ff. de prob. & præsumt. De quibus in foro litigatur, res singulares sunt, veluti quod hoc sit, vel factum sit, ex. gr. num res, quam possides, sic tua; num pecunia, quam tibi solutam fateris, sit indebita soluta; num Titius, qui Medium gladio interfecit, habuerit occidendi animum. Quæ igitur in foro probantur, vel præsumuntur, res singulares sunt, non veritates universales, de quibus disputatur in disciplinis. Quod probari potest, pro certo habetur: quod vero præsumitur, donec contrarium probetur, veluti te habere dominium rei, quam justo titulo possides, donec alter dominium suum probaverit, vel pecuniam tibi debite solutam, donec alter probaverit solutionem factam fuisse indebita, dubium est. Objectum adeo præsumptionis sunt res dubiæ in casu singulari: sub rebus autem hic comprehenduntur etiam facta, quemadmodum fert significatus rei in genere (§. 243. Ontol.). Quoniam vero quod dubium est, sumitur tanquam verum; ideo tantummodo ex aliis, quæ certo cognoscuntur, probabiliter colligitur (§. 578. Log.). Atque ideo præsumtio nonnulli collectio probabilis est, quæ in probatione certa esse debet. Hinc etiam nonnulli Iti præsumptionem dicunt probabilitatem quandam. Vid. Cel. Bohemerus noster in Introduct. in Jus Digestorum d. t. §. 11. pag. 44. part. 2. Neque vero a mente Jctorum alienum est, ut præsumptiones in numerum collectionum referantur. Vid. Huberus in Prælect. Jur. civ. d. t. ff. §. 14. part. 4. pag. 88. Vocabulum adeo præsumptionis sumimus in recepto in Jure significatu. Neque alius est significatus, qui communiter obtinet. Ita præsumere dicimus causam, cur collegium aliquod extra ordinem fuerit congregatum, vel cur Titius Sempronium adierit. Vi præsumendi se excelluisse fateur Cicero epist. 6. ad familiares lib. 6. & Plutarchus eam tantam facit, ut integro, antequam evenirent, decen-
nlio res futuras prædicere potuerit. Addunt non-

nulli in definitione præsumptionis collectionem quam diximus, fieri debere ex eo quod sit plurimum. Enimvero quamvis negari possit hujus principii magnam esse vim in præsumtionibus; haud quoquam tamen affirmaverim, quod eam totam conficiat, multo minus autem affirmare licet, quod conficiat sola. Confessio omnino Donellus ad dict. t. qui præsumptionem vocat judicium rei latentis, quod per rationes & signa colligitur, quemadmodum & juxta tradadum in præsumptione res dubia ex aliquibus signis extrinsecus quæstis colligitur. Et si que plura præsumptionum exempla, quæ ipsi inde offeruntur, percurrere voluerit, facile depahendet, ad præsumendum non sufficere id, quod sit ut plurimum. Enimvero nec opus est ut in definitione exprimantur rationes, per quas colligitur res dubia in præsumptionibus. Quoniam enim præsumtio probabilis collectio est de rationibus ad probabile quid concludendis sufficientibus statuendum ex iis, quæ de probabilitate demonstrantur (§. 578. & seqq. Log.). Uberior vero tractatio pertinet ad Logicam probabilium. Nonnulli, cum quibus Huberus late citato facit, præsumptionem per antiquationem judicij definunt, quia judicium ferme de re adhuc incerta, antequam scilicet ad rationes sufficientes ad assensum præsumendum. Quemadmodum vero in foro præsumptiones carere non possumus, tam in civilibus, ubi etiis absque iis inventiri nequit, quam in criminalibus; ita etiam amplissimus earum usus et in negotiis humanis quibusvis, ita ut prudenter satisficeri nequeat absque præsumptionibus: quod suo loco clarius patetibili, ubi in Philosophia moralis praxim virtutis hujus intellectualis emendatur. Tanta igitur cum sit præsumptionis necessitas & utilitas, vel ex eo intelligitur quantum inter sit, ut non modo determinata præsumptionis notionem habeamus, verum etiam theoria ejus exasciata prostet.

Voluntas Hinc voluntatem & noluntatem alterius præsumere dicitur, qui probabiliter col-
& noluntas ligit, quid alter velit, vel non velit in dato casu singulari: ut adeo **Volunta**
præsumpta præsumta dicatur actus volitionis in dato casu singulari probabiliter collectus,
quid sit. & Noluntas præsumpta actus nolitionis in dato casu singulari probabiliter colle-
ctus. Communiter noluntas præsumpta sub voluntate præsumpta comprehenditur, quatenus non minus nolitio, quam volitio habetur pro actu voluntatis sumo vocabulo voluntatis in sensu latiori, ut etiam noluntatem sub se comprehendat. Ceterum tam voluntas, quam noluntas præsumpta non modo sub se comprehendit volitionem & nolitionem præsentem, verum etiam præteritam & futuram.

Nimirum non solum præsumitur, quid quis velit in præsenti, verum etiam quid voluerit, vel ut velit futurum sit. Quomodo voluntas præsumatur, nostrum jam non est inquirere.

§. 246.

An quod Quod præsumitur falsum esse potest. Quod enim præsumitur non nisi probabile est (§. 244.). *Præsumitur* enim vero propositio probabilis falsa esse potest (§. 591. Log.). Er sit verum. *go* etiam quod præsumitur falsum esse potest.

Quod præsumitur est propositio quædam, si logice enunciatur, veluti Titius, qui justo prædium titulo possideret, est ejus dominus, seu pro domino habendus; Sybilla gravida pariet unum, infantem, non gemellos, si nimirum ex eo colligitur, quod hoc plerumque sit: Titius Maximo non indebet solvit pecuniam.

§. 247.

Quoniam quod præsumitur, falsum esse potest (§. 246.), pro vero tantum haec fallere debetur, donec contrarium fuerit probatum, consequenter præsumitio fallere potest, possit. seu infallibilis non est.

Nimirum non aliis præsumptionis finis est, quam ut pateat, quid interea habendum sit pro vero, donec de veritate constet, aut quid statuendum, antequam de veritate constare potest, vel ubi de eadem nobis constare nequit, nisi solius curiositatis gratia sit.

§. 248.

Quod plerumque sit, id præsumitur, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiares nisi prostant. Præsumptioni locus est, quando de re dubia ferendum judicium (§. sumendum 244.), & interea quid habendum pro vero, donec contrarium probatur (§. 247.). quod plerumque rarius est, num quic sit, nec ullæ prostant rationes peculiares, sumque sit, num quod rarius accedit potius videatur verum, quam quod plerumque sit, & sola possibilitate concludendum ad actum. Enimvero si quid plerumque sit, plures in hac rerum serie continentur casus, in quibus ponuntur rationes actum determinantes, quam in quibus ponuntur rationes determinantes actum ejus quod sit rarius (§. 118. Ontol.). Quoniam igitur de his rationibus nihil prorsus constat per hypoth. id potius esse sumitur, quod plures habet in hac rerum serie casus, quam quod pauciores, ubi periculum errandi minus esse debet. Præsumendum igitur, quod plurimum sit, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiares prostant, cur scilicet rarius præsumatur.

Ex gr. Si Tanaquila fuerit gravida, nec præterea quid constet, quam quod sit gravida, plerumque, istud rarius, hoc rarissime. Quod enim plerumque contingit, id magis possibile intelligitur, si possibilitatem extrinsecam speces, quam quod accedit rarius, non alia de causa, quam quia illud contingit.

§. 249.

Rei derelicti. Rem derelinquere dicitur, qui, cum sua esset, eam non amplius suam esse filio quid sit nude vult, parum scilicet sollicitus, quinam eandem suam facere velit. Hic & animus vero actus voluntatis animus derelinquendi vocatur. Unde Res derelicta appellatur, quam tuam non amplius esse nude vis.

Nude quis vult rem ; quæ sua fuerat , non amplius esse suam , si actus voluntatis sive volitionis amplius continet , quam quod sua esse non debeat . Ex gratia qui rem suam abicit ea mente , ut eandem in rerum suarum numero esse nolit , nude vult eam non amplius esse suam , atque adeo eandem derelinquit . Enimvero si rem tuam alteri vendis , eam quoque non amplius tuam esse vis , sed non nude : vis enim simul ut sit emitoris . Voluntatis adeo tuæ actus præter hoc , quod rem , quam vendis , tuam amplius esse nolis , final includit volitionem , quod esse debeat venditoris . Hinc explicationis

gratia adjecimus ; dereliquentem parum sollicitum esse , quinam eandem suam facere velit . Ceterum vocabulum derelictionis sumitur in significatu recepto in Jure Romano . Ia epim Imperator Instit. tit. de rer. div. §. 36. Pro derelicto , inquit , habeatur , quod dominus ea mente abjecerit , ut id in rerum suarum numero esse nolit . Quoniam tamen ad derelictionem non semper requiritur , ut res abicitur ; verba Imperatoris pro definitio accipi non possunt , adeoque definitio verbis generalioribus conceperata fuit , ut omni in casu satisficiat .

§. 250.

Rei dereli- Qui rem derelinquit , statim dominus ejus esse definit . Qui enim rem derelinquit , eam non amplius suam esse vult (§. 249.) , adeoque statim ejus esse definit (§. 153. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum dominus rei non sit , cuius modo inter- res non est (§. 124.) ; si quis rem derelinquit , statim dominus ejus esse definit .

Nimirum a tua voluntate pendet , utrum rei tuæ dominus manere velis , nec ne , cum actionum tuarum nemini rationem reddere tenaris , quādū nil facis , quod est contra jus alterius (§. 158. part. 1. Jur. nat.) : id quod non sit , tū jus quoddam tuum , veluti hic dominium , habere non vis . Ex libertate adeo naturali fuit , quod rem derelinquendo dominus ejus esse definit . Hinc etiam in demonstratione ad liber-

tatem naturalem tantummodo provocavit . Tuum est , non alterius judicare , utrum dominus rei manere velis , nec ne (§. 156. part. 1. Jur. nat.) , quemadmodum a tua , non veterius voluntate pendet , utrum rem nullius occupare (§. 174.) & occupando tuam facere velis , nec ne (§. 175.) . Inde est , quod affirmatur , iisdem modis res definire esse nostras , quibus acquiruntur .

§. 251.

Res derelicta fit nullius. Etenim si rem derelinquis , statim dominus ejus est se definitis (§. 250.) , & quoniam nude vis eam non amplius esse tuam , parum sollicitus , quinam eandem suam facere velit (§. 249.) , nec jus quoddam proprium ad eam ulli nascitur ex derelictione (§. 2.) . Enimvero res nullius est ad quod nemini jus quoddam proprium competit (§. 6.) , quale etiam dominium est (§. 118.) . Res igitur derelicta nullius est , seu , quia derelinquitur ideo fit nullius .

§. 252.

Quomodo Rei derelictæ dominium acquiritur occupando. Etenim res derelicta nullius est ejus domi (§. 251.) , adeoque non alius datur modus eam acquirendi nisi originarius (§. 176.) . Quoniam itaque modus acquirendi dominium originarius occupatio est ratur . (§. 178.) ; rei derelictæ dominium acquiritur occupando .

Res derelicta , quia nullius (§. 251.) , occupari possunt . Quamobrem cum occupando acquiratur dominium (§. 175.) ; rei derelictæ iam occupando dominium acquiri debet .

§. 253.

Quoniam rei derelictæ dominium occupando acquiritur (§. 252.) , jus verum suum facere rem quamcumque occupandi indifferenter omnibus competit , qui eadem indire posse . gent (§. 179.) , quādū ipsum dominio subjectum non fuit (§. 219.) ; Quādū jus

jus rem derelictam occupandi in nullius dominio est, seu nulli proprium est, eam suam facere potest qui eadem indiget, consequenter qui vult (§. 180.), cumque qui jus occupandi in dominio habet eodem excludat ceteros omnes (§. 120.), ubi jus occupandi rem derelictam in cuiusdam dominio est, rem suam facere nequit nisi qui jus istam occupandi in dominio habet.

Evidem §. 46. Inst. tit. de rer. div. simpli-
citer pronunciat, si rem derelictam occupave-
rit quis, statim eum dominum effici; non ta-
men id contrariatur asserto nostro: in Jure enim

Romanu supponitur; jus occupandi mansisse
commune, nec ullius proprium factum esse. Cer-
te Romani idem omnibus commune esse volue-
runt.

§. 254.

*Rem suam jactare dicitur, qui nullo urgente officio, nec necessitate ulla, si-
ne ulla utilitate eam non vult esse suam.*

*Rem suam
jactare qui-
nam dica-
tur.*

Dictionem hanc explicamus secundum rece-
pum loquendi usum. Neinon est, qui non
dicat, Titum jactare suum, si venditori statim
solvit, quod exigit, pretium, viliori rem ven-
dituro, nisi in idem exemplo consentisset. Quod
ultra vilius pretium solvit, id nullo urgente
officio absque ulla utilitate sua suum esse non
vult. Ac ideo non alia de causa suum jactare
dicitur, quam quod suum esse non vult absque
ulla utilitate, etiam si nullum urget officium,
quemadmodum accidit, ubi egeno danda elec-

mosyna: sit ita quod per inconstantiam loquen-
di tanquam scienti ac libere volenti tribuatur,
quod inconsultus facit. Quando enim homines
de aliis judicant, in applicandis definitionibus
seu notionibus, quæ earum locum sustinent,
confusis non satis accurati sunt. Ubi vero de
vocabulorum significatu agitur, non queritur,
quomodo respondentes iisdem notiones appli-
centur, sed quænam iisdem respondeant, aut
quænam eas applicantium animo obveretur idea.

§. 255.

*Nemo suum jactare præsumitur. Videmus enim quotidie homines rerum sua. An homines
rum esse amantes, ut, nisi rationis usu destituantur, veluti infantes & amen- suum jacta-
tes, qui quod faciunt non intelligunt, absque ulla urgente ratione, quod suum re præsu-
est alterius esse nolint. Sane infantes atque amentes, quando pecuniam teme- mantur .
re abjiciunt, ejus usum non intelligunt, aut non considerant. Immo vix repe-
rias hominem, qui nullo urgente officio, cui satisfacere decreverit, ubi nullam
utilitatem sperat, qualiscunque tandem illa fuerit, pro diversitate opinionum,
rem suam esse nolit, consequenter qui suum jactare velit (§. 254.). Quoniam
itaque præsumitur quod ut plurimum fit (§. 248.); ultiro quilibet concedet,
quod nemo suum jactare præsumatur.*

Quod præsumitur, pro vero tamdiu habetur,
donec probetur contrarium (247.), nec obti-
net præsumtio, nisi quamdiu dubia res est, de
qua statuendum. Non igitur quæstio de eo est,
num quidam suum jactare dicantur, ubi de
actione nobis perspecta terendum judicium, sed
quid affirmandum sit in casu dubio. In hoc ubi
queritur, num Titius suum sit jactatus; qui-

libet eum Itoc facturum negabit, immo plerisque
ridicula videbitur quæstio. Pro certo potius ha-
bendum putabunt, quod suum jactatus non
sit, quam ut negentid præsumendum esse. Qui
prodigi sunt, non ideo suum jactare volunt;
dantur enim rationes prodigalitatis, quæ dil-
apidationem bonorum suorum prodigo commen-
dant, quemadmodum suo loco videbimus.

§. 256.

*Domino competit jus rem suam derelinquendi. Etenim cum dominium pro- An domi-
prietatem contineat (§. 136.); dominus habet jus de ipsa substantia rei sua pronus habeat
arbitrio disponendi (§. 131.), consequenter cum natura nemo alteri rationem jus rem
reddere teneatur, quomodo re sua utatur, nec ulli jus est abusum rerum im- suam dere-
pediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit, quod est contra jus alte- linquenti-
rius*

Jus (§. 169.), rem quicque suam e numero rerum suarum eximendi, seu dominio suo sese abdicandi. Quoniam igitur qui nude vult rem suam non amplius esse in numero rerum suarum, eam derelinquit (§. 249.); dominus quoque rem suam derelinquendi jus habet.

Jus derelinquendi opponitur juri occupandi: quemadmodum enim occupando dominum acquiritur (§. 175.), ita derelinquendo amittitur (§. 250.). In communione primæva usus rerum necessarius patet omnibus, prout unicuique opus fuerit (§. 27.) & uniusquisque iudicio relinquentur, in quantum usus rerum sit necessarius (§. 43.). Quando itaque a communione primæva receditur, juri res in usum suum pro arbitrio apprehendendi respondet jus occupandi. Si in communione primæva re quadam, quæ usu consumuntur, actu uteris, nemo aliis ejusdem usum licite praetendere potest: si vero uteris re, quæ usu non consumuntur, nemo aliis eodem tempore usum ejusdem licite praetendere potest (§. 35.). Quando res, quæ erant nullius, dominio subjiciuntur, jus quod erat omnium commune transit in unum (§. 166.). Quamobrem nunc unus excludit usum rei cuiusdam ceteros, quemadmodum in communione primæva quilibet habebat jus usu actuali excludendi ceteros. Et hinc dominum involvit hoc jus excludendi. Denique in communione primæva finito rerum usu, quæ usu non consumuntur, alias quicunque isdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, cum ab ea-

rundetur usum arcere potest (§. 38.). Res adeo, quæ durante usu juri proprio erat subjecta (§. 2.), finito usu iterum fit nullius. Ubi igitur a communione primæva rededitur, si rei cuiusdam usus domino non amplius in potestate est, idem denuo pater cuicunque, qui eandem apprehendere in usum suum valeret, & ubi quis usum ejus non curat, eandem usum reliquo loco relinquit, nil obstat. Atque hinc nascitur jus rem suam derelinquendi, sive quis necessarium adductus, sive sponte sua hoc faciat. Hec ideo paulo distinctius inculcari visum fuit, ut appararet, quomodo jus dominii non penitus intelligatur, nisi agnoscatur, quomodo a iure communionis primæva dependeat. Introductis enim dominis iura in communione primæva homini competency immutantur, quantum juris propriæ communii differentia exigit, nec alia præter hec iura immutata quod res eidem competere possunt. Ceterum hinc quoque intelligitur, ut homini jus rem suam derelinquendi competere evicerimus, ut constet eum hoc licite facere posse, & necessitatem quoque derelictionem imperare vel invito, quoniam jus nullum extendet ad impossibile.

§. 257.

Si possesso amittitur, non ideo dominium amittitur, sed ejus saltē exercitium possidente suspenditur. Si quis possessionem amittit, rem suam non amplius detinet (§. 150.), dominium adeoque de eadem actu disponere nequit pro arbitrio suo, consequenter exercitium domini suspenditur (§. 118.). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam ideo, quod rem tuam non amplius detines, ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis, non vis eam non amplius esse tuam rem tuam ideo non derelinquis (§. 249.); consequenter nec ideo desinis esse dominus (§. 250.). Quamvis adeo possesso amittitur, non tamen ideo dominium amittitur. *Quod erat alterum.*

Propositio præsens illustrari potest jure libertatis. Vi enim libertatis homo facere potest, quod salva sua obligatione facere libert (§. 138.; part. 1. Jur. nat.); & ejus conscientia relinquet, quid agat (§. 157.; part. 1. Jur. nat.), nec ulli hominum ratione in reddere tenetus suarum

actionum, quamdiu nil facit contra ius alterius (§. 158., part. 1. Jur. nat.). Quando vero vice prohibetur, quod libet, non ideo jure libertatis privatur, sed ejus exercitium saltē suspenditur. Eodem prorsus modo sese res habet, si dominus possessionem rei sua amittit.

§. 258.

Dominium retinetur solo animo. Pone enim dominium solo animo non retinetur. Amititur itaque, quamprimum amplius non detines rem, ut de ea actu solo, animo (§. 150.). Quod cum sit absurdum (§. 257.); dominium solo animo retineri non possit.

Dominium originarie acquiritur occupando (§. 178.), adeoque voluntate tua (§. 174.), nec transit in alium nisi voluntate tua, quemadmodum dum suum loco videbimus. Dominus igitur efficitur.

teris ; quia vis esse dominus , & dominus manus , quamdiu esse volueris . Etsi adeo actu ex-
terno opus sit ad dominium acquirendum , quo
declaras , te ejus rei dominum esse velle , ut de
voluntate , consequenter de jure tuo constet
alii , nullo tamen actu externo opus est , quo
declares , te dominium retinere velle , quia ne-

mo suum iactare praesumitur (§. 255.) . Unde
necessitatis est , ut vel actu quadam externo decla-
res , te dominum amplius esse nolle , vel ut ex
aliis rationibus idem probabiliter colligatur ,
cum tamdiu habendas sis pro domino , donec
de contraria voluntate tua constet (§. 247.) .

§. 259.

Possessio solo animo retinendi negat. Ut enim rem possideas , necesse est , ut eam Num pos-
actu detineas tanquam tuam (§. 150.) . Enimvero nemo non intelligit , te ideo *possessio solo*
rem non actu detinere , ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis , *animo reti-*
quia eam retinere vis . Quamobrem impossibile est , ut possessio solo animo re- *neri possit .*
tineatur .

Contradictionem omnino involvit , quod pos- (§. 150.) adeoque actu non detinet . Possessio-
sionis solo animo retineatur . Qui enim vult nem itaque solo animo retinere idem est ac eam
rem possidere , eam vult detinere tanquam suam dem actu detinere & non detinere .

§. 260.

Jus possidendi solo animo retinetur. Etenim dominium solo animo retinetur Num jus
(§. 258.) . Enimvero jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.) , adeo- possidendi .
que a dominio inseparabile est , consequenter qui dominium retinet , jus etiam possidendi retinet . Jus itaque possidendi solo animo retinetur .

Quamprimum igitur patet tibi dominium rei competere , sicut manifestum possessionem tibi debet , cum nemo praeter te eam licite possideat . Evidem non ignorat Iustos Romanos statuisse , quod possessio solo animo retineatur , quæ etiam communis est Iectorum modernorum . Interpretum Juris Romani , sententia non tamen existimandum est , quasi in re sic dissensus , qui nonnisi in verbis est . Non distinguunt illi jus possidendi ab ipsa possessione , adeoque illud vago quodam significatu possessionis nomine compellant . Possessio etiam ab ipsis definitur per detentionem cum animo sibi habendi , quæ definitio a nostra , si mentem , non verba spectes , non differt (§. 150.) . Ecquis igitur dixerit , rem actu detineri , ut tanquam tua uti pro arbitrio possis , si tantummodo detineri velis ? Be-ne autem observat Struvius in Synt . Jur . civ . Exercit . 42 . § . 22 . pag . 154 . part . 3 . edit . Mallei , rem detineri vel actu secundo , cum ipso corpore tenerur , si nimisrum mobilem comprehendimus , immobili inservimus , jus quod in ea habemus exercemus ; vel actu primo , quando

res ita comparata est , ut licet res jam manibus non teneatur , aut ei insistatur , aut jus exerceatur , ea tamen corpore & actu a nobis , quan-docunque volumus , teneri possit saltem remoto obstaculo , si quod adest , non excludens facultatem rem mobilem complectendi , vel immobili infestandi , veluti si quis absens est . Quodsi cum Iustis Romanis eorumque interpretibus dicere velis actu primo possessionem retinendi tantummodo animo , in verbis utique dissensus est , sed non in re . Qui enim actu primo rem detinet , non eam tantummodo detinere vult vocabulo detentionis in latiori hoc significatu accepto , sine quo possessio non concipitur . Quamvis au-trem possidendi jus non competit nisi domino (§. 157.) , in casu tamen dubio tribendum est ei , qui dominus praesumitur , quemadmodum suo loco ubi non explicabitur . Videbimus autem suo loco , quod , quæ Iusti ex eo deducunt , quod possessio solo animo retineatur , etiam ex prin-cipiis nostris recte colligantur . Nec mirum , cum omnes questiones huc redeant , cui jus pot- possidendi sit tribendum .

§. 261.

*Si volucres ferae ex aviario vel cavea , aut custodia tua quacunque avolant , per Volucrum
hoc earum possessionem , sed non jus possidendi , nec dominium amittis . Si enim ex possesso sive
custodia tua , veluti ex aviario vel cavea avolant , non amplius a te detinen- dominium
tur tanquam tua , ut de iis pro arbitrio disponere possis . Quoniam itaque pos- quomodo a-
sesso in istiusmodi detentione consistit (§. 150.) ; quod possessio amittatur , du- mittatur .*

Enim-

Enimvero quoniam ideo non amittitur dominium, 'quia possessio amittitur (§. 257.), jus autem possidendi domino solo competit (§. 157.); propterea quod volucres e custodia tua avolant, ut eas non amplius possideas per demonstrata, cum non minus jus possidendi, quam dominium solo animo retineatur (§. 268. 258.), jus possidendi eas earumque dominium non amittitur. Quod erat alterum,

Nimirum ex eo, quod avis avolavit, quæ erat tua, nondum colligi potest, quod eam tuam amplius esse nolis, consequenter quod eam derelinquas. Actus nolitionis determinari debet per aliquod motivum, aut ponitur, quia actus volitionis contrarius tendit ad impossibile, sive absolute, sive hypothetice rile. Motivum volitionis est representatio boni (§. 80. *Psych. empir.*), adeoque volitio cessat, si nulla adsit boni representatio (§. 889 *Psych. empir.*). Nolle autem tenetur, quod ut fiat voluntate nostra efficere non possimus. Quoniam aves, quæ sunt in custodia tua, vis esse tuas, aliquod motivum volitionis adesse debet, quo earum possessio representatur tanquam bona, consequenter etiam dominium, sine quo non est possessio justa (§. 157.). Hoc modicum, qualecumque tandem illud fuerit pro diversa hominum opinione, non

mutatur per hoc, quod avis, quam habere vis, avolat. Unde voluntas eam habendi subsistit, neque adeo ex eo solo, quod avolat, colligitur animus eam derelinquendi (§. 249.). Atque inde est, quod eam recuperari opes & ex recuperatione voluntatem percipias, minimum tibi non ingrata accidat. Diversæ enim cum sint hominum de rebus suis opiniones, nec omnium ideum prorsus est animus. Videmus itaque homines adhuc animum avem sibi habendi habere, etiam si avolaverit, consequenter animo dominum & cum eo concrexum jus possidendi reperi. Volunt nimirum avem adhuc esse suam, volunt eandem a se possideri, nec aliter hunc animum deponunt nisi sub conditione, si eam recuperari impossibile sit; prout ex sequentibus clarius constabit.

§. 262.

Cujusnam Quoniam dominium & jus possidendi non amittitur, si volucres feræ ex avis, rio vel cavea, aut custodia tua quacunque avolant (§. 261.); *si avis tua*, quæ avolavit & ab alio capta fuit, internosci ab aliis posse, ea tibi tanquam tua rexit, capta denda (§. 924. part. I. *Jur. nat.*), ab alio, si

internosci possit. Non refert, unde avis tua, quæ avolavit, internoscatur ab aliis, sive signa quedam ad sint naturalia, sive artificialia, quæ Græci *γνωμητα* dicunt, *Apulejus* crepundi a vocar. Nulla igitur ratio est, cur *Grotius* de J. B. & P.

lib. 2. c. 8. §. 3. propositionem ad casum postriorem signorum artificialium solum restrigamus dicas eum hunc casum exempli saltem loco referre, propterea quod rarius sit, ut ex signis naturalibus internoscantur aves.

§. 263.

An aves Ex eadem ratione patet, aves non ideo fieri nullius, quod ex custodia nobis avolantes elapsæ libertati suæ restituantur.

statis fiane nullius. Hinc etiam videoas rationem, quæ in contrarium affertur, esse nullam, scilicet quod res facile redeat ad suam naturam & nativam libertatem vid. *Manzius* ad Inst. de rerum div.

§. 12. n. 29. Libertati nimirum sua restituui his non aliud significare potest, quam a possessione liberari.

§. 264.

Quando de relatio rei dominus rem derelinquere presumitur. Etenim si possessio amittitur, exercitium iuris summae. dominii suspenditur (§. 257.). Quod si ea recuperatu impossibilis, fieri quoque non potest, ut ullum actum edas vi dominii tibi competentem, &c., ubi spes nulla est eam recuperandi, nulla tibi spes relinquitur fore, ut ullus actus vi dominii tibi competens in tua potestate sit. Res igitur, cuius possessionem amisisti, equiparanda rei, ex qua nulla prorsus utilitas percipi potest, & in ea dominium nullius prorsus valoris est. Quamobrem cum nemo hominum appetat

petat ea, quæ ipsi prorsus inutilia sunt & quæ nullum habent valorem; si possessio amissa recuperatu impossibilis aut saltem spes nulla eam recuperandi superest; ex eo colligitur, quod eam dominus suam esse non amplius velit, parum sollicitus, utrum alius eandem occupatus sit, nec ne. Quoniam itaque istiusmodi collectio præsumtio est (§. 244.), & rem derelinquit, qui eam suam non amplius esse vult, parum sollicitus, utrum alius eandem occupatus sit, nec ne (§. 249.); si possessio amissa recuperatu impossibilis, aut saltem spes nulla eam recuperandi superest, dominus rem derelinquere præsumitur.

Si res quædam tibi nulli prorsus usui, nec ejus ullus valor est, ut eam cum alia permute aut pretium ejus loco recipere possis; eam cur habere vels, ratio sane nulla est. Quamobrem nec fieri potest, ut eam appetas seu tuam esse velis (§. 889. *Psych. empr.*). Quoniam igitur res, cuius amissa possessio recuperatu impossibilis, minimum difficillima, quæ vix ac ne vix quidem sperari potest, istiusmodi rei aequiparanda venit; præsumtio superstruitur principio evidenti, a nemine in dubium revocando. Ipsa omnino experientia docet, homines rem suam pro derelicta habere, quamprimum

possessionis recuperandæ spes nulla appareat. Evidenter cum sint rerum suarum amantes, ut possessionem amissam recuperant optant, adeo que mallent eam esse suam, quam fieri alterius. Inde est, quod, ubi videant rem recuperatu esse possibilem, de cuius possessione iterum acquirendæ desperarunt, voluntatem suam facile mutant. Enimvero hic tantummodo attenditur, quænam sit voluntas sub circumstantiis præsentibus, ubi queritur, quid præsumi debeat; non vero quænam hisce mutatis futura sit voluntas. Admittendæ autem sunt præsumtiones in casu dubio, ne iura hominum maneant incerta.

§. 265.

Quamprimum res a domino derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda. Quando rei. Etenim si res derelicta a domino præsumitur, probabiliter pro tali habenda pro re nullius (§. 244.). Enimvero res derelicta nullius fit (§. 251.). Ergo quamprimum res nullius habenda a domino derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda.

Equidem præsumtio fallere potest (§. 247.). Consequenter etiam fieri potest, ut pro re nullius habeatur quæ non est, sed cuius dominium (§. 258.). & jus possidendi animo adhuc retinet dominus (§. 260.): non tamen ideo effectus, præsumptionis naturaliter nullus est, excusat enim occupantem, ne dici possit dolose re-

tinuisse rem alterius (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quam eidem reddere debebat. Immo sufficientia ratio est, cur dominium ei tribuatur, qui justo titulo possessionem acquisivit, legè præsertim positiva: id quod suo loco evidenter patet.

§. 266.

Quamdiu spes recuperandi rem, cuius possessionem amisisti, adhuc superest; eam Quando rei, derelictam a te esse non præsumitur. Etenim si spes recuperandi rem, cuius possessionem amisisti, adhuc superest, sine ulla urgente necessitate, nec ulla tua *sæsiō amisiſſi*, utilitate eam tuam non esse amplius velles, consequenter rem tuam jactares *sa*, derelictam (§. 254.). Quoniam itaque nemo rem suam jactare præsumitur (§. 255.); nec *etio* præsumi a te derelictam esse præsumi potest, quamdiu spes recuperandi rem, cuius possessionem amisisti, adhuc superest.

Poterat hæc propositio sumi sine probatione, postquam eviceramus præsumptioni locum esse in casu opposito, cum alias derelictio semper esset præsumpta, ubi possessio amissa: contra quod militat præsumtio, quod nemo res suas jactet

(§. 255.). Consultius tamen visum fuit eandem demonstrari, ut clarius elucescat, quomodo dicta modo præsumtio militet contra universalem præsumptionem derelictionis rei, cuius possessio amissa.

§. 267.

Si rei tuæ notas manifestas easque sufficietes alteri recensere vales, per le & indi, quas eam a ceteris individuis ejusdem speciei distinguere certo potest, etiamsi Wolffii jus Naturæ Tom. II.

O

Differnib.

ante

*scernibile
quodnam
sit.*

ante non viderit; *res tua discernibilis est: sin minus, indiscernibilis.* Diecuntur autem notæ manifestæ, quarum notio, vocabulo auditu, statim succurrit.

Domiñis rerum introductis, quarum possessio multis modis amitti potest, retento tamen domino & jure possidendi (§. 257. 258. 260.), haud parum refert discernibilis ab indiscernibiliis accurate distingui. Notandum vero pro notis manifestis etiam haberi, quas confuse percipiuntalii, qui rem viderunt, modo de eorum fide certus sis per ea, quæ alibi de eadem demonstravimus (§. 613. & seqq. Log.). Testimonium enim testium oculatorum certum subit vicem notarum rei tua ab aliis individuis ejusdem speciei distingenda sufficientium. Ceterum quæ hic de individuorum discernibilitate dicuntur non confundenda sunt cum probatio-

ne, qua evincitur rem esse tuam: fieri enim potest, ut etiam rei indiscernibilis dominum proberetur. De probatione vero domini hic non agitur, sit ita quod discernibilitas rei tuæ etiam ad probandum dominum tuum facere possit. Quoad discernibilitatem vero perinde est, sive notæ pertantur ab iis, quæ rei natura insunt, sive ab iis, quæ supra signa artificialia diximus (not. §. 262.) Notandum præterea, subinde notam unam esse sufficientem, subinde requiri plures. Sed talia in casu dato facile intelliguntur, ut hic de ita multa moneri non sit opus.

§. 263.

Quando de. Si volueris indiscernibilis fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducatur. *relicta avis cit. Et ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te ex custodia derelicta præsumitur: minime autem, si discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, in quibus alia ejusdem speciei individua deprehendi solent.* Etenim si volucris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, tibi constare nequit, ubinam ea jam sit. Quodsi ergo petit loca, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, cum sit indiscernibilis per hypoth. adeoque per notas manifestas a ceteris individuis distingui nequeat (§. 267.); etiamsi ab alio ibidem occuperetur, non tamen constare potest, utrum ea tua sit, nec ne, consequente nulla tibi eam recuperandi spes superest. *Enimvero si possessionem amissam recuperandi spes nulla superest, dominus rem dereliquisse præsumitur (§. 264.).* Quamobrem si volucris fera indiscernibilis ex custodia tua avolans conspectu tuo sese subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur. *Quod erat unum.*

Enimvero si volucris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, ut ignores, quo avolaverit, fuerit autem discernibilis, eam esse tuam constare potest, ubi ab alio occupatur (§. 267.). Idem constat, si vel maxime indiscernibilis in eo fuerit loco, ad quæ istiusmodi volucris advolare non solet, cum inde colligatur, eam esse istam, quæ ex custodia tua avolavit. Quoniam itaque in hoc casu spes eam recuperandi adhuc superest, postquam possessionem amisisti; eam a te derelictam esse non præsumitur. Quod erat alterum.

Nemo suum jactare præsumitur (§. 255.). Quamdiu igitur spes ulla superest, te rem amissam recuperare posse, eam esse vis tuam, adeoque dominum non minus, quam jus possidendi animo retines (258. 260.). Et si adeo nescias ubinam sit res tua, cuius possessionem sive casu, sive alia quacunque de causa amisisti; minime tamen vis, ut alter eandem suam faciat, in cuius potestate quomodounque venit, sed vis potius, ut tibi restituatur, ubi constiterit eam esse tuam. Nemo dubitaverit, hunc esse hominem animum, nisi adhuc cauæ, quæ eundem mutari jubent. Derelictio igitur præsumi nequit nisi in eo casu, ubi spes rem amissam recuperandi prossus decollata est. Hoc sane obtinet, si res tua fuerit indiscernibilis & inter alia individua ejusdem speciei deprehendatur

quæ nullius sunt, qui est casus propositionis præsentis quoad partem primam. Quoniam vero tamdiu vis rem tuam, si in possessionem alterius devenerit, tibi tanquam tuam restituiri, ubi constare potest, eam esse tuam; equis praesumere recte potest, te eam derelinquerere (§. 249.). Quamdiu res tua ab aliis internoscitur, impossibile non est, ut possessionem amissam recupereres. Atque hic est casus propositionis præsentis quoad partem secundam. Si igitur accurate definire volueris, quandonam avis e custodia tua avolans pro derelicta haberi debet; non aliter decidenda quæstio est, quam eo quo factum in propositione præsente, modo ostendimus (§. 246. *Cofmol.*), in rerum natura existere non posse duo individua ejusdem speciei similia, con sequenter singula esse discernibilia.

nibilia. Videatur adeo in propositione praesente universaliter pronunciatum, quod dominium volucris ferae, quae ex custodia tua avolavit, et si ignores ubinam ea sit, animo retineas cum jure eam possidendi. Enimvero dubium hoc facile solvitur. Quae in se spectata discernibilis sunt, non tamen ideo talia dicenda respectu tui. Multo minus dici potest, te in casu dubio, semper probare posse, quod avis, quam alter cepit, sit ea, quae ex custodia tua elapsa fuit, praesertim si non statim, nec in vicinitate fuerit capta. Videndum itaque, quid præsumendum sit in casu dubio. Etsi vero Imperator §. 12. I. de rer. div. afferat, volucres naturalem recipere libertatem, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficilis sit eorum persecutio; ea tamen non contrarianunt principiis, quibus in stabilienda præsumuntur.

§. 269.

Aves in aere libere hinc inde volitantes præsumuntur nullius, nisi adsint rationes. Præsumtio per quas contrarium patet. Etenim aves in aere res nullius sunt (§. 227.), nec de avibus dominio subjiciuntur, nisi quando capiuntur (§. 176. 178.). Enimvero sive aves in aere voluntates discernibiles sint, sive minus, non tamen inde agnoscitur quod jam fuerint ab litantibus aliquo captæ in dominio & possessione ejus. Quamobrem cum præsumptione tamdiu locus sit, donec contrarium constiterit (§. 247.); aves in aere hinc inde volitantes nullius esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Ostenditur etiam hoc modo. Illud præsumitur, quod plerumque obtinet (§. 248.). Enimvero cum originarie aves omnes in aere libere hinc inde volitantes nullius sint (§. 227.); nemo negaverit, quod nullius sit avis, quam libere in aere hinc inde volitantem conspicit, id plerumque obtinere. Præsumendum igitur est avem, quae in aere libere hinc inde volitat, esse nullius, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Restrictionem addimus, ex superfluo in eorum gratiam, qui non omnia satis accurate pensant. Præsumtio enim cum obtingat in casu dubio (§. 244.), per se patet, aves non posse præsumi nullius, si per rationes quasdam contrarium patet. Quoniam vero sit præsumptionis hujus effectus, ex sequentibus elucescat.

§. 270.

Quamprimum volucris fera indiscernibilis, quae ex custodia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; res nullius fit & tu dominus esse definit. Etenim si volucris fera indiscernibilis ex custodia tua avolat & conspectui tuo se subducit, eaque loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur (§. 268.). Quoniam itaque res derelicta nullius fit (§. 251.) & qui rem derelinquit, statim ejus dominus esse definit (§. 250.): quamprimum volucris fera indiscernibilis, quae ex custodia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, avis fit nullius & tu statim ejus dominus esse definit.

Dubium nullum est, quod illud, quod præsumitur, pro vero tamdiu habendum, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.), consequenter non recte inferatur, avem avolantem fieri nullius & te dominum ejus amittere. In hypothesi enim propositionis praesentis probatur impossibile est, avem captam esse tuam, etiam si ista fuerit, quae ex custodia tua avolavit. Semper.

per itaque præsumendum est, eam a te esse derelictam. Immo si vocabulum præsumptionis difficultatem facessit, dicendum est, necesse esse ut a te derelinquatur, sive velis, sive nolis. Neque enim hic præsumitur, nisi quod a te fieri necesse est, quatenus nimis absurdum absurda velle nemo præsumitur. Si dominum aut ius possiden-

di in hypothesi propositionis præsentis animo retines, quod in se non repugnat; ea tibi tentio proorsus inutilis est, nec effectum juris ullum habere potest, cum impossibile sit, ut nisi calu inscius avem, que ex custodia tua avolavit, recuperes, eoque rarissimo, in probabilibus prædictis prorsus habendo.

§. 271.

Quando re- tineatur. *Si avis, quæ ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi solent; ea manet tua tibique debetur possessio.* Etenim si avis, quæ ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei deprehendi solent, præsumi nequit, quod eam deriqueris (§. 268.), consequenter præsumendum potius est; quod tuam adhuc esse velis (§. 249.), immo nullum prorsus dubium est, quin tuam esse dicturus sis & possessionem ejus prætenturus, ubi tibi constiterit, eam esse ab alio captam. Quoniam igitur non minus possidendi jus (§. 260.), quam dominum solo animo retinetur (§. 258.); avis manet tua (§. 124.), tibique adhuc competit jus possidendi (§. 157.), consequenter cum unicuique suum sit redendum (§. 924. part. I. Jur. nat.), possessio tibi debetur (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.).

Non nego casum propositionis præsentis esse rarissimum, consequenter rarissime te avem, quæ avolavit, recuperaturum: quoniam tamen hic non quæritur, quid raro contingat, sed

quid de jure tuo statuendum sit, casus propositionis præsentis a casu præcedentis omnino distinguendus erat.

§. 272.

Quid obtinet. *Si quis avem naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi alia ejusdem specie- neat, si a-aves capi solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cuiusnam custodia elapsa vis domino fuerit; eam bona fide possidet & tanquam dominus de ea disponit: quamprimum tamen naturaliter men constiterit, eam ex custodia tua avolasse, eam tibi reddere tenetur.* Quoniam discernibili enim aves in aere libere volitantes nullius esse præsumuntur, nisi adsint ratis, aut rationes, per quas contrarium patet (§. 269.), quando autem avis capit, ubi jus dominus alia ejusdem speciei aves capi solent, etiamsi domino naturaliter discernibilis ignoratur, sit, nullæ tamen adsunt rationes, per quas tibi constare potest, quod ea ex capiatur. *Custodia avolaverit; avis naturaliter licet domino discernibilis, si ibidem capiatur, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, pro ave nullius recte habetur.* Idem obtinet in casu opposito, ubi rescire nequis, ex cuiusnam custodia fuerit elapsa, quoniam enim fieri nequit, ut dominus possessionem amissam recuperet, eam dereliquisse præsumendus (§. 264.), consequenter ea pro ave nullius habenda (§. 265.). Enimvero qui rem, quam possidet, pro re nullius habet, cum eam occupando suam faciat (§. 176. 178.), suam esse putat, adeoque bona fide possidet (§. 153.), & de ea tanquam dominus disponit (§. 124. 118.). Quamobrem si quis avem naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cuius custodia elapsa fuerit; eam bona fide possidet & tanquam dominus de ea disponit. *Quod erat unum.*

Quod præsumitur tamdiu habetur pro vero, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.). Quamobrem quamprimum constiterit, avem ex custodia tua else elapsam, quæ ab altero capta fuit, eam pro re nullius amplius habere nequit, antequam caperetur (§. 265. 266.), nec pro sua, postquam capta fuit; sed *tuam esse, agnoscit* (§. 258.), tibique possessionem deberi novit (§. 260.). Quoniam

niam itaque suum cuique reddendum (§. 924. part. I. Jur. nat.); avem a fe captam tibi reddere tenetur. Quod erat alterum.

Non ignoror a nonnullis objici, quasi hoc patet qui aves capiunt in perpetua incertitudine versentur, an non ea, quæ capta fuit avis, forsitan sit alterius, iisdemque meruendum sit, ne forsitan quis eam vindicatur sit: sed hæc difficultas non tanta est, quæ veritatemeorum, quæ ex notione dominii consequuntur, immutare possit. Eadem sane multo fortius urgenda adversus emptionem a non domino factam, quod tamen dominium transferri nemo defendere audet. Quidnam igitur quod in translatione dominii non attenditur, idem in acquisitione ejus originaria etiam attendendam? Difficultatem hanc, si revera talis existimari potest, in praesenti casu minus attendendum esse, quam in dominii translatione, ex iis patet, ad quæ

dominus obligatur avem capienti, cuius recuperatio in ipsius non erat potestate; id quod praesenti loco nondum ostendi potest. Notandum præterea, lege positiva aliter statui posse. Hic vero, ubi queritur, quid sit legis naturalis, seu ratione conveniat (§. 259. part. I. Phil. præct. univers.), pro vero utique habendum; quod ex rerum notionibus deducitur. Neque etiam hic quicquam valent litigia infinita, & nunquam terminandas, quæ meruenda sint, si propositione praesens admittatur tanquam vera; præterquam enim quod rarissime istud locus esse possit, ea veritatem juris naturalis non immutant, sed saltē suadent, ut in lege positiva a naturali tantisper recedatur.

§. 273.

Si avis eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajecta vel alio quoconque. Quid senti modo vulnerata, ut avolare nequeat; tua est, antequam eam manu apprehenderis. endum de Etenim si avis quoconque modo necatur vel vulneratur, ut avolare nequeat, ave sclopeto in eum statum redacta est, quo eam apprehendere potes, & actu tuo, quo eam trajecta vel necas vel vulneras, satis declaras, te avem capiendo tuam facere velle: cum vulnerata que tibi aucupii jus sit, ubi hoc facis, per hypoth. eam capiendo tuam facere licet (§. 170. part. I. Phil. præct. univ.). Quoniam itaque, postquam dominia introduci coepérunt, rem mobilem occupasse censeris ejusque dominium acquiris, quamprimum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaretur, quod velis esse tuam (§. 184.); si avis eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajecta vel alio quoconque modo vulnerata, ut avolare nequeat, tua est, antequam manu eam apprehendis.

Cum naturaliter aves in aere nullius sint (§. 227.); atque adeo avis omnis in aere hinc inde volitans nullius presumatur nisi ad sint rationes, per quas contrarium patet (§. 269.); immo rarissime accidat, ut avis aliqua excusatio domini avolans in illarum numero sit, cu-

jus a domino dominium animo retinetur, prout per modo demonstrata abunde patet: quoties de avibus capiendis simpliciter loquimur, eas esse nullius supponimus, ut adeo opus non sit hanc determinationem semper adjici.

§. 274.

Ferae in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvagantes nullius sunt. Ferae in sy. Etenim ferae, quæ in sylvis apertis libere circumvagantur, non sunt in eum vis apertis statum redactæ, quo tanquam de rebus tuis pro arbitrio tuo de iis disponere libere va possis, adeoque in dominio tuo esse nequeunt, etiam si tuas esse velis (§. 118.); gantes quæ consequenter quamdiu libere circumvagantur, ut nunc hic, nunc alibi sint, res sine manent, quales sunt natura, etiam si a communione primæva receditur & dominia introducuntur (§. 140.). Enimvero natura nullius sunt (§. 7.). Quamdiu itaque in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvagantur nullius sunt.

Quæ supra annotavimus, cum aves in aere inter res nullius collocaremus (not. §. 227.); ea quoque propositioni praesenti illustranda interservire possunt. Nullum tibi jus proprium in

feris, quæ per sylvas circumvagantur, competere posse utique certum est, quamdiu nulla allegari potest ratio, cur dici possint a te occupatae. Qui enim vult eas esse suas, ei probandum est.

est, quomodo dominium earum acquisiverit, stendere valet.
modum vero nullum, quo id acquisiverit, o.

§. 275.

Venatio Occupatio ferarum, per sylvas apertas libere circumvagantium, vel in agris quid sit & campis oberrantium, proprie *Venatio* dici solet. Receptus tamen est apud ejus spe. Autores, juris præsertim naturalis, significatus latior, quo etiam pisces & aves comprehenduntur. Quoniam vero piscium occupatio speciali nomine *Piscatio*, & occupatio avium *Aucupium* dici solet, & ferarum occupatio nullum pecunie nomen *nacta* est præter venationem; ad evitandam ambiguitatem Venationis nomen nonnisi ferarum occupationi reservare libuit. Quodsi tamen quis in genere Venationem dicere velit animalium quorumcunque ferorum occupationem, & hanc deinde distinguere in punctionem, aucupium & venationem in specie sic dictam, per nos hoc faciat.

Diversi dantur modi capiendi feras, pisces & stunc, differentia nihil ad jus facit, de quo hi aves: sed actuum physicorum, in quibus confundimur.

§. 276.

Jus venandi. *Jus venandi in certo fundo dominio subjici potest*. Etenim jus venandi res in corporalis est (§. 497. part. 1. *Jur. nat.*) & ferae, quæ per sylvas apertas, agros dominio est atque campos libere vagantur, nullius sunt (§. 274.), ut adeo earum dominium se possit eas occupando (§. 176.), consequenter venando acquiri possit (§. 275.). Quoniam vero res non minus incorporales, quam corporales dominio subjici possunt, ubi a communione primæva disceditur (§. 217.), quod vero dominio subjiciendum, limitatum esse debet (§. 203.); jus venandi in certo fundo dominio utique subjici potest.

Quæ supra anotavimus (§. 228.), cum de positionem quoque præsentem illustrant. jure aucupii dominio subjiciendo ageremus, pro-

§. 277.

An jus ve- Quoniam jus venandi in certo fundo dominio subjici potest (§. 276.); *nandi feras jus venandi feras certæ speciei dominio subjici possit, dubitandum non est.*

certæ spe- Repetenda hic sunt, quæ de jure capiendi cœle occupa- aves certæ tantummodo speciei occupando an- bili sit. notavimus (not. §. 229.). Ubi a communione primæva receditur, jus occupandi indifferenter competit unicuique, prout ipsi visum fuerit (§. 179. 180.). Qui adeo jus in certo fundo vel districtu venandi occupare voluerit, vel sine ulla restrictione, vel ad certas feras restrictionem occupare potest.

§. 278.

Quomodo Si quis venatur, ubi a communione primæva receditur, in eo fundo, in quo ne- jus venan- mo adhuc jus venandi dominio suo subjicit, aut in fundo suo, nec patitur, ut di dominio alius ibidem venetur; jus venandi dominio suo subjicit. Jus enim, quod erat com- subjcita. mune, dominio subjicitur, si tu eodem utaris, nec patiaris, ut alii eodem utan- tur (§. 219.). Quamobrem patet, jus venandi, quod adhuc nullius est, sed omnium hominum commune, in certo fundo dominio aliter non subjici posse tuo, quam si tu in eo fundo veneris, nec patiaris, ut in eodem venetur alius.

§. 279.

§. 279.

Si jus venandi nemini proprium in aliquo fundo; fera a te in fundo alieno capta Cujusnam tua est. Sunt enim feræ in numero rerum se moventium (§. 236.). Sed si quis sit fera in rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alie. fundo alie. no, eam sibi, non domino fundi acquirit (§. 239.). Quamobrem cum jus ve- no capta. nandi in aliquo fundo nemini proprium sit per hypoth. adeoque tibi tanquam omnium commune (§. 134.) denegari non possit; fera a te in fundo alieno ca- pta non domino fundi, sed tibi acquiritur, consequenter tua est.

Quæ de dubio, quæd ex Institutionibus Ju-
stinianeis, moveri poterat etiam contra propositio-
nem præsentem, monimus, cum de avibus
in fundo alieno captis ageremus; nec loci quo-
que tenendum. Quoniam enim Romanij Jcti sup-

posuerunt, jus venandi in communione primæ-
va esse relictum, & relinquendum esse censue-
runt; quando dicunt, fera in fundo alieno
captam esse tuam, utique supponunt tacite, si
jus venandi nemini proprium in isto fundo.

§. 280.

Si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mibi proprium est; fera Cujusnam capta non tua, sed mea est, mibique simul, dum eam capis, injuriam facis. Est sit fera ca- enim venatio ferarum occupatio (§. 275.). Enimvero si rem nullius occupies in pta ibi, ubi eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est; res occupata mibi jus non sit tua, sed mea (§. 224.). Quamobrem si tu veneris in eo fundo vel di- strictu, ubi jus venandi mihi proprium est; fera capta non tua, sed mea est. proprium. Quod erat unum.

Negare autem non potes, dum venaris in eo districtu vel fundo, ubi jus venandi mihi proprium est, te hoc facere contra jus meum perfectum. Enimvero injuriam alteri facit, qui quid facit contra jus perfectum alterius (§. 859. part. I. Jur. nat.). Ergo in casu propositionis præsentis mihi injuriam facis. Quod erat alterum.

§. 281.

*Si jus capiendi feras certæ speciei tibi fuerit proprium, qui te non consentiente Quid tenen-
cas capit, non suas, sed tuas facit, tibique simul injuriam facit. Ostenditur eo- dum de jure
dem prorsus modo, quo supra idem evicimus de jure capiendi aves certæ spe. proprio ve-
cicie (§. 224.).*

Convenit hoc & quod propositione præ-
dente dictum moribus nostris, ut cuidam sit jus
venandi quoad feras certæ speciei, quoad alias
vero eidem negetur: id quod aliter erat mori-
bus Romanorum. Nostrī autem mores non mi-
nus sunt juri naturæ conformes, quam Roma-

norum, quemadmodum ex demonstratis liquet.
Grotius non viderit mores nostros probare nisi
in statu civili; sed per demonstrationes nostras
patet, eos juri naturæ convenire etiam extra
statum civilem.

§. 282.

*Retibus a nobis ibi positis, ubi venandi jus habemus, irretita fera, ut sese ex. Cujusnam tricare nequeat, vel instrumentis aliis quibuscumque ibidem collocatis quocunque mo- sit fera re-
do, ita tamen detenta, ut effugere nequeat, nostra est. Cum feræ per sylvas & tibus nostris
campos libere vagantes nullius sint (§. 274.), perinde ac pisces in fluvio (§. 215.), irretita, vel
propositio præfens eodem modo ostenditur, quo supra demonstravimus, pisces alio instru-
retibus ita inclusos, ut elabi nequeant si a te fuerint collocata, ubi piscandi tenta.
jus habes, tuos esse (§. 221. 223.).*

Unde

Unde etiam ad propositionem præsentem illustrandam faciunt, mutatis mutandis, quæ ibidem annotavimus. Ceterum in propositione præsente non determinamus, utrum retia, vel instrumenta alia a te posita sint tua, an aliena, & num aliena posita a te sint domino consente, an dissentiente. Quemadmodum enim

supra demonstravimus; pisces adhuc tibi acquiri, etiam si instrumenta fuerint aliena iisdemque dominio invito utaris; ita quoque idem valer de feris, quæ capiuntur instrumentis alienis, quibus invito domino uteris. Ceterum cum praesente propositione consentiunt, quæ Proculus consultus respondit l. 55. ff. de acquir. rer. dom.

§. 283.

Cujusnam Si fera a te occupabilis sclopeto prosternatur, aut ita vulneretur, vel lassata fu- sit fera pro-rit, ut manus tuas effugere nequeat; jam tua est, antequam eam actu apprehendit strata vel ris. Ostenditur propositio præsens eodem prorsus modo, quo paulo ante ei vulnerata, cimus, aves eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajectas vel alio ut effugere quocunque modo vulneratas, ut avolare nequeant, tuas esse, antequam eas nequeat. manu apprehenderis (§. 273.).

Brévitatis gratia diximus, feram a te esse occupabilem. Cui enim termini perspecti sunt, is satis intelligit, nonnisi eam rem nobis occupabilem esse, si cuius occupanda jus sive communione, sive proprium nobis competit. Sunt equidem, qui contrarium statuant, propterea quod ad occupationem omnem rei mobilis cuiuscunque adeoque etiam feræ, actuali apprehensionem manibus factam requirunt. Sed hi sunt, qui non ex suo fonte, primis nimurum principiis, jura deducunt. In communione primæva utus rerum promiscue patet omnibus, qui eodem indigent (§. 27.), & hinc cuilibet competit jus rem, qua indiget, in utsim suum apprehendendi. Quando itaque rei apprehendenda operam dat, jure suo utitur, consequenter nemo ipsum impedire debet, quo minus eodem utatur (§. 180. part. I. Phil. pract. univers.). An non vero alter a te impeditur in exercitio juris sui, si in commu-

nione primæva rem in eum statum redigit, in quo eam apprehendere potest, & tu eundem impedis, quo minus apprehendere possit? Jam ubi dominia rerum introducuntur, apprehensione rei in utsim suum, quæ erat in communione primæva, degenerat in occupationem (§. 174). Nonne igitur similiter statuendum, te impedit alterum in exercitio juris sui, ubi impedis quo cunque modo, ne apprehendere possit rem, veluti feram, quam in eum statum redigit, apprehendere possit? Quoniam itaque occupatus modus acquirendi originarius est (§. 178), annon occupasse rem dicendum es, & occupando eam fecisse tuam, ubi eandem in eum statutum redegisti, quo eam apprehendere potes? Non satis profunde jura scrutantur, qui ab actu apprehensione dominii acquisitionem suspen- in omni casu.

§. 284.

Cujusnam Ferae in vivario & sylva eo fine a te circumsepta, ne ferae inde effugere possint, inclusæ tuæ sunt. Feræ enim, quæ vivario a te includuntur, tuæ sunt, quod vivario & sylva circumsepta. sunt ferae in inclusæ tuæ sunt. Feræ enim, quæ vivario a te includuntur, tuæ sunt, quod vivario & sylva circumsepta. hic supponitur. Eidem vero inclusæ cum effugere nequeant, a te detinentur tanquam tuæ, consequenter possidentur (§. 150.). Nulla igitur ratio est, cum eorum dominus esse desinas, quia in vivario libere circumvagantur, adeoque vivario inclusæ manent tuæ. Quod erat unum.

Quodsi sylvam circumsepias eo fine, ne feræ inde effugere possint, eadem in hunc statum redactæ sunt, quo eas capere possis, quando visum tibi fuerit, & hoc ipso facto declaras, quod eas velis esse tuas. Quamobrem cum res mobiles, qualis etiam est res se movens fera quælibet (§. 236.), a te occupata censeatur & tu dominium ejus acquiras, quamprimum eam in eum statum rediges, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, quo declaratur, quod velis rem esse tuam (§. 184.); si sylva a te circumsepiatur eo animo, ne feræ inde effugere possint, iisdem inclusæ tuæ sunt. Quod erat alterum.

Nerva filius l. 3. ff. de acquir. poss. primam propositionis partem concedit, alteram negat. Utrumque defendit Grotius de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 2. sylvam circumseptam pro vivario magno habens. Nobis tamen paulo aliter utramque propositionis partem demonstrare visum

est, ne differentia inter feras vivario & sylva circumseptæ inclusas intercedens objici possit. Nerva utique supposuit, feras adhuc manere in libertate sua naturali, adeoque nullius, quod in sylva circumsepta eodem adhuc modo libere circumvagantur, sicuti ante: quod etsi omnino modic
verum

verum non sit ; cum iam intra certos limites coerceantur , quos egredi nequeunt , ut adeo hoc respectu sylva circumsepta dicenda sit vivarium magnum , si tamen dominium hoc facta a te acquisitum agre quis admittat , cum etiam jus venandi occupari possit (§. 276.) , in dubium revocare nequit , jus in hac sylva venandi a te esse occupatum , quam eo sine circumseptis , ne feræ hinc aufugiant . Si vero jus venandi in eadem tibi proprium est , nemo præter te feras in sylva circumsepta suas facere potest (§. 119.) . Parum igitur referre videatur quod effectum iuriis , sive dicas in sylva circumsepta jus venan-

di tibi proprium esse , sive concedas , feras in ea esse tuas . Quoniam tamen jus venandi proprium tibi esse potest , etiam si sylva non fuerit circumsepta , & proprium tibi fiat , dum non patetis , ut alius quis in eadem venetur (§. 278.) ; ubi sylvam circumseptis , non modo jus venandi sed ipsas feras in sylva inclusas tuas esse vis , consequenter occupas (§. 184.) , quemadmodum ostendimus . Mox etiam elucesceret , esse effectum quendam juris , si fera in sylva circumsepta tua sit , qui nullus est , si tibi tantummodo competit jus in sylva ista venandi proprium (§. 286.) .

§. 285.

Si fera ex custodia tua elabitur ; per hoc ejus possessionem , sed non jus possiden- Poffessio fe- di , nec dominium amittis . Ostenditur utraque pars propositionis eodem prorsus re quomodo modo , quo idem supra de volucribus feris evicimus (§. 261.) .

*amittatur
fine domi-
nio .*

Feræ in vivario & sylva circumsepta inclusæ sunt in custodia tua , quatenus a te prohibentur ultra limites a te positos evagari & ex fundo tuo in alienum aufugere . Quamobrem pro-

positio præsens etiam de feris ex vivario & cir- cumsepta sylva elabentibus intelligenda . Ceterum hic repertenda sunt , quæ supra annotavi- mus (not. §. 285.) .

§. 286.

Quoniam dominium feræ & jus eam possidendi non amittitur , si ex custodia tua elabitur ; qui eam capit , eam tibi reddere tenetur , ubi ab aliis internosci potest . *Cujusnam sit fera ex custodia elab- pſi & ab alio capra .*

Quæ supra de avibus in hoc casu annotavimus (not. §. 262.) ; ea etiam de feris intelligenda .

§. 287.

Ex eadem ratione patet , feras non ideo fieri nullius , quod ex custodia tua cl- An fere ex pſe libertati sue restituantur .

Feræ in libertate sua naturali sunt , quando in sylvis apertis , agris & campis libere circum vagantur . In hoc statu sunt natura , antequam ab aliquo in potestatem suam rediguntur . Unde quando dicitur feras in sylvis apertis , agris atque campis libere circumvagantes esse nullius , fiant nullius ideo hoc assertur , quod in libertate sunt , sed quod nemo adhuc eas suas fecerit , prout ex demonstratione superiori abunde patet (§. 274.) .

§. 288.

Si fera indiscernibilis ex custodia tua elapsa in sylvas aut campos aufugit , ubi alia ejusdem speciei individua circumvaganter ; ea a te derelicta præsumitur : mini- Quando de- relatio feræ me autem , si discernibilis fuerit , vel in ea loca se non recipit , ubi alia ejusdem ex custodia speciei individua deprehendi solent . Ostenditur eodem fere modo , quo supra de elapsæ pre- volucribus feris ex custodia tua avolantibus utrumque demonstratum fuit (§. 268.) . sumatur .

Expendenda etiam hic sunt , quæ ibidem prolixè annotavimus .

§. 289.

Quando do. Quamprimum fera indiscernibilis ex custodia tua elapsa conspectui tuo se subducit minium, & in silvas aut campos recipit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; & ex custo, res nullius fit & tu dominus esse desinis. Demonstratur eodem modo beneficio dia elapsa propositionis praecedentis (§. 288.), quo supra idem de volucribus feris ex cu amittatur. Custodia tua avolantibus ostendimus (§. 270.).

Quæ de volucrī ibidem annotavimus; ad feram quoque applicari possunt; ac debent.

§. 290.

Quando re- Si fera ex custodia tun elapsa fuerit discernibilis, vel in ea loca fugit, ubi alia timeatur. ejusdem speciei individua deprehendi minime solent; ea manet tua tibique debetur possessio. Ostenditur eodem modo vi præsumptionis modo stabilitæ (§. 288.), quo utrumque demonstravimus de volucrī fera in casu simili. (§. 271.).

Non obstat rareitatem casū; quo minus a turales; quemadmodum civiles disponunt de ceteris distinguuntur in Jure naturæ, supra jam eo, quod sit ut plurimum, Celsus monente & annotavimus (not. §. cit.). Non perinde leges na Pomponio l. 3. & seqq. f. de LL.

§. 291.

Ferae in sylvis apertis & campis libere circumvagantes nullius esse præsumuntur. Presumtio nis̄ adhinc rationes, per quas contrarium patet. Cum ferae in sylvis apertis & de feris in agris ac campis libere circumvagantes naturaliter sint nullius (§. 274.), præ sylvis aper. sens propositio porro iisdem modis ostenditur, quo hanc præsumptionem de avi- tis & cam-bus in aere libere hinc inde volitantibus stabilivimus (§. 269.). pis.

§. 292.

Quid obti- Si quis feram naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi alia ejusdem spe- neat, si fera cieci individua commorari solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cuiusnam domino na- custodia elapsa fuerit; eam bona fide possidet & tanquam dominus de ea disponit: naturaliter di- quamprimum tamen confiterit, eam ex custodia elapsam esse, eam tibi reddere te- scernibilis netur. Vi propositionis praecedentis veritas præsentis eodem modo evincitur, aut cuius quo in casu simili idem ostendimus de avibus (§. 272.). dominus

ignoratur, Huic propositioni, ut & superiori de avibus (§. cit.) plurimum lucis affundetur per ea, que capiatur ab inferius de rebus deperditis demonstrabuntur. alio,

§. 293.

Quid sta- Quod si feram a te vulneratam persequi desinis, ea fit occupantis. Quod si enim suendum de feram a te vulneratam persequi desinis, nondum a te in eum statum redacta, fera vulne- quo eam capere potes, consequenter nec tua censetur (§. 184.). Et si vel ma- rata, quam xime lethaliter vulnerata cadat, ut capi possit; ubi tamen eam non amplius persequi de- persequeris, cum hoc ipso signifiques te deposuisse animum eam tibi habendi, finis. — si vel maxime tua fuisset, eam tamen dereliquisti (§. 249.). Quoniam itaque res, quæ nullius est (§. 175.), & quæ ab alio derelicta, occupantis fit (§. 252.); si feram a te vulneratam persequi desinis, ea fit occupantis.

Evidem Imperator §. 13. Instit. de ret. div. rejicit; oppositam aliorum confirmans; qui sententiam haec olim nonnullis Ictis probatam non aliter tuam esse feram, quam si eam cepe- ris;

ris, putaverunt: ex anterioribus tamen abunde elucefit, priorem sententiam cum principiis Juris naturalis magis cohærere. Jure Saxonico confirmata sententia, quæ nobis verior visa. Permititur enim hoc jure feram vulneratam fugientem in alterius etiam territoria persequi, ut sine clamore & clangore, quod ibidem ve-

nandi jus tibi non competit. Vid. *Land-Recht* lib. 2. art. 61. Hoc vero jure tuo fieri non poterat, nisi admittatur, feram vulneratam ut capi possit (id quod in dubio præsumitur) esse tuam, antequam ceperis eam (§. 283.).

§. 294.

Apes sylvestres nullius sunt. Etenim perinde ac feræ in sylvis & pratis libere *Cujusnam circumvagantur & favos efficiunt.* Unde eodem, quo de feris idem demonstratum fuit, modo ostenditur *cas esse nullius* (§. 274.). *sint apes sylvestres.*

Studio dico, apes sylvestres. Constat enim, quænter a te possideantur (§. 150.); ut adeo eas posse alveo includi, & quando in eodem dubitari nequeat, alveo inclusas in dominio effavos efficiunt, avolare & revolare, ut a te se posse. detineantur tanquam tuæ (§. 118. 124.), conse-

§. 295.

Jus favos eximendi in sylvis dominio subjici potest. Ostenditur eodem modo, *An jus fa-* quo supra demonstravimus jus venandi in certo fundo dominio subjici posse *vos eximen-* *di in sylvis* *occupari possit.* (§. 276.).

Quoniam apes sylvestres nullius sunt (§. 294.), favi quoque, quos efficiunt, nullius esse debent: *possit.* quod nemo in dubium revocaverit.

§. 296.

Si examen apium conspectui tuo sese subducit, pro re nullius habendum. Etenim *Quam pri-* si examen apium conspectui tuo sese subducit, ea plerumque perit loca, ut *num exa-* ignoretur, quo avolaverit. Et, si vel maxime, te infcio, in arbore aliqua, *men apium* quæ in vicinia est, adhaerit, non tamen diu ibidem commoratur, nisi statim fiat nullius convenienti modo alveo indatur, sed potius avolat nunquam redditum. Quam- primum igitur conspectui tuo sese subducit, ut idem persequi non possis, spes ipsum recuperandi nulla superest, consequenter a te derelictum præsumitur (§. 264.), atque adeo pro re nullius habendum.

Ideo Imperator §. 14. Inst. de ret. div. defini- *tu tuo est, nec difficilis persecutio ejus est;* nit, examen apium, quod ex alveo tuo evola- *alioquin occupantis fieri.* vit, eo usque intelligi tuum, donec in confpe-

§. 297.

Quoniam tamen dominium animo retines, quemadmodum retineri potest (§. 258.); si extemplo, quando examen conspectui tuo sese subducit, perconteris, *Quando ab num in vicini cujusdam arbore considerit, adeoque idem quantum datur perse-* queris, *vicinus, qui idem alveo suo inclusus, tibi restituere tenetur.* *alio inclu-* sum restituendum.

Equidem Jure Saxonico contrarium obtinet, quod examen apium ad vicinum evolans & ab eo inclusum includenti acquisitum pronunciat, *mus idem non derelinquendi fuerit manifestus.* *Hoc vero non obstante non negamus, jure ci-* vili sanciri posse, ut maneat includentis, prou- ti suo loco constabit,

§. 298.

An ex eo ti- *Si examen apium in arbore tua confederit; non ideo tuum est.* Etenim apes resibi jus na- se moventes sunt (§. 236.) & maxime examen apium, quod ex improviso ite- scatur in rum procul hinc avolat & conspectui tuo sese subducit. Enimvero ex eo quod examen a- res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.), ergo nec in examen apium ex eo tibi dominium, quod jus proprium in arbore est (§. 118.), nasci potest, quod in arbore tua confederit, consequenter nec tua conse- ideo tuum est (§. 124.).

Consentit Imperator loco ante citato (not. §. 297.). Quando enim de apibus loquitur, de examine apum accipienda sunt, quæ dicit. Ce- terum hic tanquam notum suppono, per ex- amen apum intelligi novam earum fobolem,

quæ instar novæ coloniæ, alveum, in quo ge- nitæ, relinquere coguntur alias sibi sedes qua- situr: eo enim in casu apes examinare, eco- nomiæ ruralis peritis pervulgatum est.

§. 299.

Cujusnam Quoniam itaque examen apum, quod in arbore tua confederit, non ideo tuum fit examen est (§. 298.); si nullius fuerit, nullius manet.

apum in ar- bore tua Quoniam ex eadem ratione patet, quod ma- neat domini ex cuius alveo evolavit, si adhuc animo dominium retinet, hinc quoque demon-

strari poterat, quod a te alveo tuo inclusum non tibi acquiratur, sed domino restituendum veniat (§. 297.).

§. 300.

Quando Quoniam dominium rei nullius occupando acquiritur (§. 176. 178.); si examen fiat occu- apum, quod in arbore tua confedit, nullius fuerit, a te alveo includatur, tuum panis.

Monet Imperator loco ante (not. §. 297.) ci- tato, dominum fundi, si re integra te fundum suum ingredientem præviderit, te jure prohi-

bere posse; ne ingrediari. Quod utique ex no- tione dominii liquet (§. 118.), ut demonstra- tione nulla indigeat.

§. 301.

Cujusnam Si apes favos effecerint in arbore tua, bi nullius sunt. Apes, quæ favos effi- sent favi, ciunt in arbore tua, cum hic supponantur vel sylvestres, vel derelictæ, spe quos apes omni examen ex alveo evolans recuperandi decollata, nullius sunt (§. 296.). Favi igitur, quos efficiunt, non sunt res ex rebus tuis provenientes, efficiunt in arbore tua. consequenter nec fructus (§. 956. part. i. Theol. nat.), a te percipiendi (§. 136.), multo minus autem haberi possunt pro fructibus arboris tuae, aut horti tui, in quo ea vegetatur. Ex eo igitur, quod apes favos effecerint in arbore tua, nullum tibi jus in has competere potest proprium. Sunt adeo nullius (§. 6.).

Demonstratio fere coincidit cum ea, quam supra dedimus, cum ostenderemus, si aves nidi efficiant in arbore tua, nec ova, nec pullos ideo heri tuos, sed nullius esse. Neque hoc mirum videri debet. Casus enim apum in arbore tua favos efficientium casui ayium in tua

arbore nidos facientium similis. Quod etiam Imperator §. cit. de rer. div. agnovit, qui ab hoc ad illum concludit. Poterat sane vi præcipit reductionis demonstratio ita concinnari, ut calus præsens apum ad superiorem ayium reducereetur.

§. 302.

Quoniam favi, quos apes efficiunt in arbore tua, nullius sunt (§. 301.); jus *Quinam autem occupandi commune est, seu cuilibet indifferenter competit* (§. 179.), favos *eximendi* favos, quos effecere apes in arbore tua, eximere quilibet potest; quodsi tamen jus mere possit, eximendi a te fuerit occupatum, quod occupari posse per superiora patet (§. 216.), *quos effecere apes in arbore tua.*

Imperator nude pronunciat prius, Ratio ex anterioribus manifesta. Romani jus occupandi res certas noluerunt fieri proprium. Etsi autem jus eximendi favos, utpote quod nonnulli semel exercetur, seu uno actu absolvitur, non videatur ex rerum incorporalium numero esse, quæ occupari possint (§. 219.); non tamen ideo occupatio hujus juris habenda pro impossibili. Et enim favi, quos effecere apes in arbore tua, jam sunt in eo statu, ut a te apprehendi pos-

sint, quando visum fuerit. Quodsi ergo tantummodo signo quodam declares, te pati nolle, ut alius eos eximat; ecquis dubitabit, hoc pacto jus favos eximendi tibi fuisse acquisitum (§. 219.). Non prorsus ab hisce abludunt, quæ Imperator dicit, si re integra prævideris ingredientem fundum tuum, te eum jure prohibere posse, ne ingrediatur: quo facto jus, quod ipsi commixtum erat, eximendi favos tibi proprium facis.

§. 303.

Quodsi examen apum in arboris tuae cavitate favos efficiat, Icum arbor hæc sit Quando- loco alvei, cui includuntur industria humana, dominium autem contineat jus nam istius fruendi (§. 136.), favi utique tui sunt.

Casus hic rarissimus est, ut adeo in jure præsentim positivo habendus sit pro nullo; in jure tamen naturali a ceteris distinguendus.

§. 304.

Quemadmodum *Animalia fera* dicuntur, quæ hominum consuetudinem suam *Animalium* continent, adeoque ex custodia, si datur, aufugient vel avolant nunquam redditum mansuetorum; ita ex adverso *mansueta* appellantur, quæ hominum consuetudine gaudent, rum a feris & abeunt redeunque, vel avolant revolantque, nec longius abire vel revalere solent.

Nemo non videt animalibus feris annumerandas esse, quæ ferarum nomine vulgo compellantur & volucres, quas feras dicere solemus: de quibus dictum est in anterioribus. Mansueta animalia cum hominum consuetudine gaudent, non vero eandem fugiant, ferarum instar, domesticata etiam appellari solent. Tales sunt gallinæ, anseres, anates ex genere volatilium; equi,

vaccæ, boves, capræ, canes; feles ex genere quadrupedum. Animalia adeo mansueta in dominium cur non æque ventrent, ac res mobiles inanimatae, ubi dominia rerum introducebantur, nihil prorsus obstabat, quemadmodum ferorum animalium natura urgebat, ut eadem in communione primæva relinquerentur.

§. 305.

Animalia mansueta nemo derelinquere præsumitur, etiamsi conspectui ipsius sese Cur animalia subducant, dum abeunt, vel avolant. Quoniam enim animalia mansueta non longa mansuetus abeunt, vel avolant, dum conspectui tuo sese subducunt (§. 304.), nec ea conspectu aliis sua speciei individuis, quæ nullius sunt & a quibus discerni nequeunt, cuius nobis se commiscentur, quemadmodum animalia fera ex custodia elapsa, spes quoque subducantur; eadem recuperandi superest, etiamsi ignores, ubinam sint. Immo cum hominibus non habeantur pro dominum consuetudine gaudent (§. 304.), in aliorum ædes sese recipere solent, rur pro depera- ubi quilibet statim agnoscit ea non esse sua, sed alterius. Eorum itaque recuperantur.

peratio in se non impossibilis. Quamobrem nulla ratio est, cur quis animalia mansueta non velit esse amplius sua, quia abierunt vel avolarunt & conspectui ipsius sese subduxerunt. Quoniam rem non derelinquit, nisi qui, cum sua eset, eam non amplius suam esse vult, parum scilicetus, quinam eam suam facere velit (§. 249.), nemo etiam animalia mansueta derelinquere presumitur, quamvis conspectui ipsius sese subducant, dum abeunt, vel avolant.

Experientia confirmat; neminem animalia mansueta derelinquere, etiamsi abierint, vel avolant, nec ipse norit, ubinam sint. Quodsi etiam frateris rationes, cur dominum animo retineant, non alias esse deprehendes, quam quibus usi sumus in evincenda veritate proposi-

tionis praesentis: Immo si attendas animum consuetos hominum sermones, ubi animalia mansueta abesse vel non redire, aut, se praesentibus, abeunt vel avolant; has ipsis, non aliis rationes abuade verbis, quæ proferuntur, significant.

§. 306.

Cur non habet? Quoniam nemo presumitur animalia sua mansueta derelinquere, si abierint possint vel avolant, ut ignoret ubinam sint (§. 305.); propterea haberi nequeunt pro re nullius nullius, quod eorum dominus ignoratur (§. 251.).

ignorato. Animalia mansueta non carent domino, quemadmodum fera: quod nemini ignotum. Nullius adeo fieri nequeunt nisi derelictione (§.

250. 251.). Quamdiu itaque pro derelictis haberi nequeunt, nec pro re nullius haberi possunt.

§. 307.

Animalia mansueta, quounque loco sint, etiamsi ignores, ubinam sint, manu tua. Etenim animalia mansueta derelinquere nemo presumitur, etiamsi conspectu possit. Atque ipsius sese subducant, dum abeunt vel avolant (§. 305.), ut adeo ignorentur ubinam sint. Quamobrem quounque loco sint, etiamsi ignores ubinam sint, manentes non tamen ideo quod potestatem tuam evaserunt velle definis, ut sint tua (§. 249.), consequenter cum dominium solo animo retineatur (§. 258.), eorum dominus manes, adeoque ipsa manent tua (§. 124.).

De gallinis & anseribus idem pronunciat Imperator §. 16. Inst. de rer. div. ratio autem cum

petenda sit a mansueta eorum natura, de man-

fueris animalibus in genere idem nobis de-

strandum fuit.

§. 308.

An ab alio possideri Quoniam animalia mansueta, quæ potestatem tuam evaserunt, tua manent, quounque loco sint (§. 307.); nemo ea tanquam sua detinere, consequenter possidere potest (§. 150.). Quodsi ergo quis ea tanquam sua detinet, possessor malefici est (§. 153.).

Nondum ostendimus, quando furtum committat, qui ea detinet (§. cit. Inst. not. §. 307.), cum quid sit furtum nondum explicaverimus, neque hoc loco explicandum sit. Neque etiam hic ostendimus, quo casu tua fieri possint, cum

id deinceps in genere ostendendum sit de rebus amissis, quarum utique in numero sunt animalia mansueta, quæ abeunt, nec redeunt, & quorum dominus ab eo ignoratur, in cuius potestem venerunt.

§. 309.

Quo animo detineri Si animalia mansueta aliena in potestatem tuam veniunt; eo animo a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit. Quando enim in potestatem tuam veniunt, manent adhuc domini sui (§. 307.), nec nisi ipsis adeo competit jus ei possit.

possidendi (§. 157.). Quamobrem cum unicuique jus suum sit tribuendum (§. 922. part. 1. Jur. nat.), jus vero suum alteri tribuat, qui quid eidem convenienter facit (§. 921. part. 1. Jur. nat.); animalia mansueta aliena eo animo a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit.

Officium humanitatis alteri praestat; qui animalia mansueta, quæ ipsius potestatem evasunt, ubi in suum veniunt, eo animo detinet, ut recuperatio sit domino non difficult, certe non impossibilis.

§. 310.

Animalia mansueta dicuntur, quorum natura fera est, sed quæ ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque. *Animalia mansueta.*
Etæ quæ-
nam sint.

Talia animalia sunt pavones & columbae; ex consuetudine evolantes & revolantes: id quod etiam faciunt apes. Immo Imperator §. 15. Inst. de rer. div. jam obseruavit, cervos quoque ita mansuetos fieri posse, ut in sylvam eant redantque. Et experientia multiplici confat, feras etiam alias mansuetam induere posse natum. Et memini me audivisse, quod monachi quidam in Bohemia habuerint aves adeocicures, ut per apertas fenestras e Refectorio in hortum evolaverint revolaverintque.

§. 311.

Quoniā *animalia fera* sua natura a consuetudine hominum abhorrent & ex custodia elapsa non redeunt, sed in solitudinem se recipiunt (§. 304.), quam pro man- diu mansueta ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque, pro suetis ha- mansuetis habentur; quando autem redeundi, vel revolandi consuetudinem deserunt, beantur. pro feris.

Hinc ad ea applicantur, quæ de mansuetis quæ vero de feris ostendimus; quando rever- demonstrata sunt, quandiu abeunt redeuntque; tendi consuetudinem deserunt.

§. 312.

Animalia mansueta dicuntur *babere animum revertendi*, quandiu ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque. Hinc *animalia man-* vertendi a-
suefacta tamdiu habentur pro mansuetis, quamdiu animum revertendi habent; feris nimalium autem denuo annumerantur, si revertendi animum babere desierint (§. 310.). *Animus re-*
vertendi a-
quid sit.

Animus revertendi cum brutis tribuatur in Jure Romano §. 15. Inst. de rer. div. ut usus Juris naturæ in Romano explicando fiat magis conspicuus, quid eodem significetur, exponendum & in eodem significatu termino isto utendum nobis erat.

§. 313.

Res domino adhuc carentes cum Grotio lib. 2. c. 3. §. 7. dicuntur *adspitora*, *adspitora* sive occupando in dominium nondum fuerunt deductæ, sive a dominis dereliquæ, sive catu quodam dominio exemptæ: Utemur autem hoc vocabulo de rebus tantummodo inanimatis. Dicuntur etiam *Res dominio vacue*.

Ita inter *adspitora* referuntur metalla in vi- sceribus terræ latentiæ, quæ cum fundi occupa- rentur certo quodam fine, veluti agriculturæ aut domus extrinsecæ gratia, non fuerunt simul occupata. In eorundem numero sunt thesauri, quorum dominus ignoratur, si vel maxime ali- quis adhuc superstes sit; qui dominium in iis habere deberet, ita ut impossibile sit probatu- m. adhuc aliquis sit, nec ne, cui dominium competat. Hi igitur casu quodam dominio fuerunt exempti. Refert etiam Grotius l.c. in eundem numerum Insulam defensam Aconthon. quæ

quæ carebat domino ; quod nondum ab aliquo ester occupata . Quo jure autem *ad iurora* appellantur , quorum dominium casu interiit ; eodem quoque hoc nomine compellari possunt , quorum dominium voluntate domini desit , hoc est , res derelictæ (§. 265.) . Ita iisdem annumeranda sunt bona ejus , qui intestatus decepit , nec hæredem ad intestato habet . Ea enim casa domino eximuntur . Similiter appetat , posse etiam pisces , aves & feras , quamdiu a nemine occupantur , ad *ad iurora* referri , cum & ipsa hæc animalia domino careant : id quod

etiam menti *Grotii* I. c. cōvenire videtur . Quodsi cum nonnullis hoc nomine compellari tantummodo libuerit res istas , quæ in fundo in dominium deducto inoccupata manserunt ; circa arbitriam vocabuli significatum nemini litem movebimus . Cur vero nos vocabulo tantummodo utamur de rebus inanimatis , hæc potissimum ratio est , quod de rebus animatis domino carentibus non per omnia eodem modo ratiocinandum , quo de inanimatis , ut ad eas ab illis nomine distingui intersit .

§. 314.

*Quales res Omnia ad iurora res nullius sunt . Etenim domino carent (§. 13.) , consequenter cum dominium sit jus proprium in rebus (§. 118.) , de iis pro arbitrio suodisponendi , nemo hominum de iisdem pro arbitrio suo quomodounque disponere potest , ita ut præter ipsum nemo alius hoc facere possit (§. 121.) . Quoniam itaque nemini jus quoddam proprium in ea competit (§. 2.) , res vero nullius est , ad quam nemini hominum jus proprium competit (§. 6.) ; *ad iurora* omnia res nullius sunt .*

Ostendi etiam potest hoc modo . Cum dominium contineat proprietatem (§. 136.) , res , quæ domino carent , adeoque *ad iurora* omnia (§. 313.) , proprie non sunt (§. 132.) , consequenter communes (§. 134.) . Sed ad res communes nemini in singulari jus quoddam competit (§. 42.) . Ergo ad *ad iurora* omnia nemini jus quoddam proprium competit (§. 2.) . Quamobrem cum res nullius sint , ad quas nemini hominum jus proprium competit (§. 6.) ; omnia *ad iurora* res nullius sunt .

Ipsa demonstratio loquitur , *ad iurora* hic su-
mi in sensu latissimo , ita ut perinde sit , ac si dicas: *Res omnes , quæ domino carent ; nullius sunt .*

§. 315.

*Quomodo Eorum , quæ sunt *ad iurora* , seu domino adhuc carent dominium acquisitur omnium do- pando . Sunt enim res nullius (§. 314.) , adeoque non nisi modo originario minum quiri possunt (§. 176.) . Sed modus acquirendi dominium originarius occupatur acquiratur . est (§. 178.) . Ergo eorum , quæ *ad iurora* sunt , seu domino adhuc carent (§. 313.) , dominium acquiritur occupando .*

§. 316.

*An jus ea Jus occupandi *ad iurora* dominio subjici potest . Jus occupandi *ad iurora* res in-
occupandi corporalis est (§. 497. part. I. Jur. nat.) . Quamobrem cum etiam res incorpo-
dominio les dominio subjici possint (§. 216.) ; jus etiam occupandi *ad iurora* domini
subjici p. s. subjici potest .*

Nostris moribus hoc convenit , & suo vide-
bimus loco , cur in civitate *ad iurora* fisco adju-
dicari possint : quod licite fieri non posset ,
nisi lege naturali occupatio juris occupandi
ad iurora esset licita . Quamobrem nos , qui ju-

ra ex primis fontibus deducere decrevimus
quid extra societatem civilem licitum sit demon-
strare tenemur , ne desint principia demonstrandi ea , quæ licite fiant in civitate .

§. 317.

*Cuinam *ad iurora* Si jus occupandi *ad iurora* nemini adhuc fuerit proprium ; ea statim fuit occupan-
acquiran- tis : si vero jus istud jam fuerit in dominio , ei acquiruntur , cui hoc jus proprius
tur .*

est. Etenim si jus occupandi *ad dominatora* nemini adhuc fuerit proprium, nemo quoque alios eodem jure excludit (§. 119.). Quare cum cuilibet indifferenter competit jus occupandi rem quamcunque ab alio nondum occupatam (§. 179.), nisi jus occupandi jam fuerit alicui proprium factum (217. 120.), & occupando acquiratur dominium (§. 178.), consequenter res occupantis fiat (§. 124.); si jus occupandi *ad dominatora* nemini adhuc fuerit proprium, ea statim fiunt occupantis. *Quod erat unum.*

Altera pars propositionis hoc modo ostenditur. *Ad dominatora* res nullius sunt (§. 314.). Sed si tu rem nullius occupas, quam occupandi jus mihi proprium est, ea non fit tua, sed mea (§. 224.). Quamobrem si jus occupandi *ad dominatora* fuerit in dominio, adeoque alicui proprium (§. 118.); res a quocunque occupata ei acquiritur, cui hoc jus proprium est.

§. 318.

Metalla & mineralia in visceribus terræ latentia sunt ad dominatora, seu res domino vacua. Originarius acquirendi modus occupatio est (178.). Quamobrem *metalla & mineralia in visceribus terræ latentia*, *in visceribus terræ* quo tuæ esse possunt, & quo simul declaras, te tuas esse velle (§. 174.), de metallis vero & mineralibus in visceribus terræ latentibus hoc affirmari non possit, antequam ex terræ visceribus eruantur (§. 118. 124.); metalla quoque & mineralia in visceribus terræ latentia nullius esse possunt, antequam eruantur. Domino igitur carent, quamdiu in terræ visceribus latent, consequenter *ad dominatora*, seu dominio vacua sunt (§. 313.).

Non licet excipere, quod metalla & mineralia in visceribus terræ latentia occupent una cum fundo, adeoque propositionem præsentem non posse esse veram nisi in fundo non occupato, qui & ipse inter *ad dominatora* sit referendus (§. 313.). Etenim si fundi occupantur, propter usum occupantur, quem habere possunt, veluti agriculturæ, horticulturæ vel ædium extrahendarum gratia. Fundus igitur eo usque tuus est, quatenus usum præstat, ob quem tuum esse voluisti. Quæ igitur in terra latent, nullo modo a te dici possunt cum fundo occupata, præseruimus cum tantum non semper ignoretur, quæ-

nam in fundo lateant. Quodsi suspicio sit aut aliquo modo constet, metalla & mineralia alii cubi in visceribus terræ latere, jus quidem ea occupandi & sua faciendi occupari potest (§. 316.), ut adeo nemini præter te ea eruere & sua facere licet; non tamen ipsa metalla & mineralia in dominio tuo esse possunt, antequam fuerint eruta. Jus occupandi proprium cum dominio occupatione acquisito confundi minime debet. Evidem non ignorare esse nonnullos, quibus contrarium videatur; non tamen eorum sententia satis firma nititur titulo.

§. 319.

Si jus effodiendi metalla & mineralia in aliquo fundo nemini adhuc fuerit proprium; qui ea eruit, statim sua facit, in casu opposito ejus fiunt, cujus ea effodiendi fuerit proprium. Metalla enim & mineralia in visceribus terræ latentia sunt *la & ministratora* (§. 318.). Quoniam itaque *ad dominatora* statim fiunt occupantis, si jus ea mineralia ex occupandi nemini adhuc fuerit proprium; in casu autem opposito ei acquiruntur, qui jus istud in dominio habet (§. 317.); metalla quoque & mineralia in eo fundo, ubi nemini adhuc jus ea effodiendi proprium est, statim sua facit, qui ea eruit; in casu autem opposito ejus fiunt, cui jus ea effodiendi fuerit proprium.

Qui metalla & mineralia in visceribus terræ latentia una cum fundo occupari existimant, quoad effectum juris non dissentiant. Negare enim non possunt, a tua pendere voluntate, utrum ea, quæ in terra latent, cum fundo simul occupare velis, nec ne. Quodsi nolis, nec tua erunt, sed manent *ad dominatora*, qualia natura sunt, consequenter ea sibi

acquirit, qui eruit. Quodsi vero volueris, tua erunt, adeoque qui ea eruit, sua facere nequit. Idem vero cum obtineat, quemadmodum pars altera propositionis habet, si jus occupandi in visceribus terræ latentia una cum fundo, aut, postquam fundus jam fuerit in dominio tuo, occupaveris; quoad effectum juris omnino perinde est, sive quæ intra terram latenter

tent ea sine , sive jus ea occupandi tibi fuerit sticorum more distinctionibus demum salvatur ; proprium . Verior tamen dicenda sententia , ne iisdem repugnet . quæ notionibus nullam vim infert , nec Schola-

§. 320.

Cujusnam Quoniam qui eruit metalla & mineralia in aliquo fundo , ubi jus ea effodient , si effodi di nemini adhuc proprium est , statim sua facit (§. 319.) ; si quis in fundo tuo diantur in metalla vel mineralia alia quæcunque ex terra eruit , cum jus ea eruendi a te non fundo alie fuerit occupatum , ea sua facit .

Ponamus ex. grat. operarios iussu tuo effodere terram in fundo tuo , veluti si cella condenda aut ædium substructio fieri debet , & intra ejus viscera reperiri mineras aut minerale quoddam ; in casu propositionis præsentis dubium non est , quin quod inveniunt sit operatorum , modo quod inveniunt occupare , adeoque occupando suum facere velint (§. 175.) . Ut enim ipsorum sit , non sufficit , quod quid effodiant , sed præterea requiritur etiam animus id sibi habendi (§. 174) . Quare si quod effodiunt abjiciant , non minus tu , quam aliis quicunque idem occupare potest .

§. 321.

An occupatio rem quandam dominio vacuam in fundo tuo latere , tibi vero juri eius occupandi non fuerit proprium ; haud quaquam tamen pati debes , sed prohibito rei do- re potius potes , ne quis eam ex terra eruat . Etenim domini est de fundo suo dominio vacua disponere pro arbitrio suo (§. 118.) & ipsi competit jus interdicendi cuivis non dominio omni actu vi dominii licito , nec patiendi , ut quis alias quicquam faciat se invito , quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.) . Quamobrem cum tibi tanquam domino in fundo tuo terram effodere licet , prout visum fuerit , ne alias hoc faciat prohibere potes , nec ut faciat ferendum , si velit . Quoniam itaque rem dominio vacuam , quæ intra terram in fundo tuo latet , erue & occupando suam facere nequit (§. 319.) , nisi terram effodiat ; etiam si cuidam constet rem quandam dominio vacuam in fundo tuo latere , tibi vero jus eam occupandi non fuerit proprium , haud quaquam tamen pati debes , sed prohibere potius potes , ne quis eam ex terra eruat .

Consona hæc sunt principiis Juris Romani . Sane Imperator , dum §. 12. Instit. de rer. diversas & volvures in fundo alieno capras ei adjudicat , qui capit , domino tamen , si is præviderit , non admittit jus prohibendi , ne ingrediatur . qui fundum ejus ingreditur venandi aut occupandi gratia . Si dominus ne pati quidem debet , ut quis se invito fundum ipsius ingreditur , multo minus pati debet , ut in eo terram fodiat . Quodsi hoc facit eo animo , ut ipsemet rem dominio vacuam intra terram la-

tentem effodiat ; quin hoc ipso jus eandem occupationi dominio suo subjiciat dubitandum non est (§. 219.) Suppono nimurum animum alteri significari , cum ad occupationem non sufficiat , ut velis aliquid esse tuum , sed voluntas etiam aliis sufficienter indicanda sit , ut de eadem constet . Cavendum præterea , ne du intermissa effossione ejus , quod in terra latet , animum id tibi habendi depositile prælumatis , ut jus occupandi pro derelicto habeatur (§. 249.)

§. 322.

An prohibicio rem dominio vacuam seu nullius quamcunque ; occupatio ne in fundo alieno facta contra prohibitionem domini , ne fundum ipsius ingrediaris , nem imperat . Si tibi jus est occupandi rem dominio vacuam seu nullius est , liceat eandem occupas (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.) , consequenter cum occupatio sit modus dominium acquirendi originarius (§. 178.) , actus in se talis est , quo dominium rei acquirere , adeoque rem tuam facere potes (§. 124.) . Et quoniam nemo alterum impedit debet , quo minus jure suo

utatur (§. 180. part. I. Phil. pract. univ.); dominus quoque fundi prohibere nequit, ne alter rem nullius occupet, quam occupare jure suo potest. Quamvis vero prohibere possit, ne fundum suum ingrediari, nec, si ad occupationem opus fuerit, terram fodias (§. 320.), consequenter si contra prohibitionem hoc facias injuriam ipsi facias (§. 859. part. I. Jur. nat.); ingressus quidem in fundum alterius illicitus est, effosio terræ illicita (§. 911. part. I. Jur. nat.), actus tamen occupatorius manet, qualis est, adeoque licitus & acquisitivus per demonstrata. Quamobrem quod eodem acquiritur, tibi acquiritur, nec ulla est ratio, cur ob prohibitionem domino fundi acquiri debeat, quemadmodum ipsa notio rationis fuggerit (§. 56. Ontol.). Quodsi igitur tibi jus sit occupandi rem dominio vacuam seu nullius quamcunque, occupatione rei in fundo alieno facta contra prohibitionem domini, ne fundum ipsius ingrediari, tuam tamen facis.

Res, quam occupas, cum nullius sit per hypoth. domino fundi nullum in eam jus proprium competit (§. 6.), quo te excludere poterat, quo minus eam occupares (§. 119.), adeoque a re nulla peri potest ratio, quod tua esse nequeat. Prohibere potest, ne fundum ipsius ingrediari, vidominii (§. 121.) & hactenus usum juris tui impedire, cum in collisione juris tui occupandi & dominii ipsius exceptio facienda sit pro dominio, quemadmodum mox ostendetur, ut adeo prohibitio non sit illicita, sed ingressus contra prohibitionem illicitus fiat. Quoniam tamen actus occupatorius acquisitivus est, quatenus in se licitus, nec quatenus acquisitivus est juri alterius repugnat; prohibitione quoque alterius, ne fundum ipsius ingrediari effici nequit, nemaneat acquisitivus, consequenter ut res a te occupata maneat nullius seu do-

minio vacua, multo minus autem, ut hoc actu dominium acquiratur prohibenti domino fundi, cui vi dominii jus nullum competit prohibendi ipsam occupationem, hac ipsa prohibitione potius illicita existente (§. 910. part. I. Jur. nat.). Videmus adeo, nullam, quemadmodum in demonstratione diximus, adesse rationem. cur res, quam occupando tuam facere poteras, tua minime esse debeat, propterea quod contra prohibitionem domini fundum ipsius ingredi non debebas. Alia vero jam quæstio est, quid licet domino fundi in contemtorem prohibitionis suæ, quatenus ipsi competit jus puniendi (§. 1061. part. I. Jur. nat.) & jus exigendi reparationem damni, si quod datum, quod suo loco domino competere ostendemus. Sed de hac quæstione in præfenti non agimus, ubi tantummodo definitum, cuiusnam esse debeat, quod occupatur.

§. 323.

Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur; proprium vincit. Quomodo commune. Si enim jus tibi fuerit proprium, eodem excludis ceteros omnes exceptio facta (§. 119.): si vero jus fuerit omnium hominum commune, alius quicunque eo- cienda in dem te excludere nequit. Quodsi ergo jus omnium hominum commune cum collisione jure proprio collidatur, adeoque aliquid fieri debeat vel contra jus tuum proprium, vel contra jus omnium commune (§. 510. Ontol.); qui jure communis munis & uti vult cedere potius debet ei, qui jure utitur proprio, quam ut prætendere proprii, possit, hunc in gratiam sui juri proprio cedere debere. Exceptio igitur, quæ hic facienda (§. 510. Ontol.); cum fieri debeat pro jure proprio; jus proprium commune vincit (§. 208. part. I. Phil. pract. univ.).

Aliter. Si jus commune cum jure proprio collidatur cum jus sit facultas moralis agendi (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.), actio tibi licita (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.), repugnat actui, quo alter vi juris proprii te excludere potest, non quidem per se, sed ex accidente, quatenus scilicet illa patrari nequit, nisi facias, quod invito altero a te fieri haud quaquam potest (§. 119. part. I. Jur. nat. & §. 510. Ontol.). Quodsi ergo te eodem excludere voluerit alter, aut omittendum est, quod alias licite facere poteras, aut faciendum, quod est contra jus alterius, consequenter injuria alteri facienda (§. 859. part. I. Jur. nat.). Quoniam igitur alter jure suo usus ne tu hoc facias prohibet, atque adeo tibi injuriam non facit, nemo autem alteri injuriam facere debet (§. 910. part. I. Jur. nat.), tu potius ab usu juris abstinere debes quam alter, consequenter jus proprium alterius vincit commune.

Quodsi jure tuo uti non potes , nisi quid facias , quod præter alterum nemo ipso minime consentiente facere potest , adeoque actus accedit , quo alter te excludit jure suo ; usus juris tui in hoc casu habendus est pro moraliter im-

possibili . Enimvero cum alter te eodem excludere possit jure suo usus , exclusio ipsa est actus moraliter possibilis . Ecquis ergo negare auit , jus proprium commune vincere debere in causa collisionis .

§. 324.

Quomodo Quamdiu jus occupandi res certas nullius , seu dominio adhuc vacuas , in exceptio fa nullius fuerit dominio , hoc ipsum jus indifferenter omnibus competit (§. 179.) , cienda , si adeoque omnium hominum commune est (§. 2.). Quamobrem cum dominium jus occupandi sit jus proprium (§. 118.), jus autem proprium commune vincat , quando hoc di commu- cum isto colliditur (§. 323.); si jus occupandi res nullius seu dominio adhuc va- ne collidi- cuas commune colliditur cum proprio alterius ; dominium jus occupandi vincit , con- tur cum do sequenter prohibitione ingressus in fundum suum impedire licet occupationem rei domino .

Ex iis , quæ de occupatione rei dominio vacua in fundo alieno contra prohibitionem domini facta annotavimus (not. §. 322.) , liquet , prohibitionem posse videri illicitam , quia impedit jus occupandi alterius , propriea quod nemo alterum impedire liceat possit , quo minus jure suo naturali utatur (§. 180. part. 1. Phil. præf. univ.). Qua de causa diximus jus occupandi commune alterius & jus tuum proprium seu dominium inter se collidi , cum nec alter quicquam facere debeat , quod est contra jus tuum perfectum (§. 910. part. 1. Jur. nat.), quale est dominium (§. 128.) , ne ipsi injuriam faciat (§. 859. p. 1. Jur. nat.) , lege naturali prohibitam . Hoc igitur dubium jam futilius : quod ut clarius elucescat , hactenus dicta ad causum aliquem particularem applicare lubet . Jus aviculas ex nido auferendi , antequam evolent , hodienum commune manxit , etiamsi jus auctiui fuerit proprium factum . Ponamus itaque te ex nido , qui est in horto meo , aviculas eximere velle . Cum jus eximendi supponatur commune ,

quod tibi est , id etiam mihi est . Actus adeo tibi licitus , etiam mihi licitus est . Jure tuo ut me non excludis eo actu , qui vi juris tui tibi licitus . Enimvero facere hoc non potes , nisi horum meum ingrediari . De ingressu in hortum meum non tuum , sed meum est statuere (§. 118.). Mihi is licitus tanquam domino (§. cit.) : Sed cum ego te jure ingrediendi hortum meum excludam (§. 120.) , ego interdicere possum , ne hoc facias (§. 121.) consequenter non licet tibi ingredi , nisi me consentiente ac permittente . Vi libertatis naturalis mihi integrum est de usu juris mei eximendi aviculas ex nido statuerem , quod lubet (§. 152. part. 1. Jur. natu.) , consequenter aviculas ex nido eximere possum , si lubet , possum etiam permittere ut avolent . Enimvero tibi non æque integrum est , num hortum meum ingredi velis , an nolis (§. 121.). Ecquis ergo dixerit , jus commune potius esse debere proprio , ita ut ego juri proprio cedere debeam , quo tu facere possis , quod perindeam hi ac tibi facere licet ?

§. 325.

An'jus oo. In statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas in fundo tuo te invito nemo occupare , seu dominio suo subjicere potest . Etenim si jus quoddam , rem in fundo alieno proprium fieri possit in statu naturali .

vitio nemo occupare , seu dominio suo subjicere potest . Etenim si jus quoddam , quod commune est , in communione primæva dominio tuo subjicere volueris , necesse est ut prohibere possis , ne alii te invito uti volentes eodem utantur (§. 219.). Enimvero cum dominus fundi vi dominii prohibere possit , ne fundum ipsius ingrediari (§. 121.) , actus , quo jus occupandi commune dominio tuo subjicere vis , pugnat cum actu domino licto , consequenter jus commune dominio suo subjiciendi jus occupandi colliditur cum jure proprio alterius (§. 510. Ontol.). Quoniam itaque jus occupandi rem nullius , qualis hic est incorporalis , & jus occupandi rem corporalem nullius , ubi colliditur cum dominio alterius , dominio cedit (§. 324.); in statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas in fundo tuo te invito nemo occupare seu dominio suo subjicere valet .

Ita nemo in fundo tuo aves capiendi , vel venandi jus sibi proprium facere potest , te invito , quoniam tu prohibere , nec pati debes ingressum in fundum tuum . Cur vero in statu civili

civili licet fieri possit, quod in naturali fieri nequit, suo ostendetur loco. In fundo non occupato jus quoddam occupandi dominio subjici posse dubium non est (§. 216.), cum tum occupatio sit citra injuriam alterius. Ubi vero jus occupandi fuerit in dominio tuo, antequam alter fundum occupet & suo subjiciat dominio;

§. 326.

Lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur, adiutoria sunt. Natura Que in mari enim, quemadmodum res ceteræ omnes, nullius sunt (§. 7.), consequenter non inveniuntur modus acquirendi dominium originarius occupatio sit (§. 178.), quamdiu tur quales a nemine fuerunt occupatae, domino carent. Enimvero res domino carentes sunt res adiutoria sunt (§. 313.). Ergo lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur adiutoria sunt.

§. 327.

Lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim inventoris sunt, Cuinam ac quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu opposito sunt ejus, cui hoc quirantur jus fuerit proprium. Sunt enim adiutoria (§. 326.). Enimvero si jus occupandi occupando adiutoria nemini adhuc fuerit proprium, ea statim sunt occupantis; in casu autem opposito acquiruntur ei, cui jus istud fuerit proprium (§. 317.). Quamobrem lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim inventoris sunt, quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu autem opposito ejus sunt, cui hoc jus proprium fuerit.

Romani supposuerunt, jus occupandi adiutoria mansisse commune. Hinc Imperator §. 18. Inst. de rer. div. simpliciter pronunciat, jure naturali lapillos, gemmas & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim fieri inventoris. Ratio vero, quam vulgo reddunt Interpretes, quod res istæ ejusdem sint juris, cuius sunt littera, quæ natura communia sint, nulla est,

cum littera possint occupari & in dominium deduci salvo jure communi occupandi ea, quæ in littoribus inveniuntur, quemadmodum cum fundo non occupatur jus occupandi adiutoria in fundo existentia, velut metallæ & alia mineralia in visceribus terræ latentia, vel cum fluvio jus piscandi, aut cum sylva jus venandi.

§. 328.

Thesaurus sunt res mobiles abditæ, præsertim pretiosæ, quarum dominus Thesaurus ignoratur.

Tales in primis sunt pecunia, aurum & argentum. Hinc *Paulus* L. 3. ff. de acquir. rer. dom. thesaurum definit, quod sit vetus quemdam depositio pecuniarum, cuius non extat memoria, ut jam dominum non habeat. Plerumque enim homines metus causa vel custodia pecuniam in loco abdito recondere solent. Quodsi ergo subita morte extinguantur, nec alii praeter ipsos constet, quod eam & ubi eandem reconsiderint, ubi longo tempore post casu quodam inveniatur, dominus ignoratur. Non tamen ideo thesaurus de sola dicitur pecunia, sed etiam de re mobili alia vocabulum usurpatur a juris interpretibus. Immo latior significatus

communi quoque usui loquendi convenit: sit ita quod vulgus eundem trahat ad res potissimum pretiosas. Ubi autem de Jure queritur, quantitatis pretii nulla habetur ratio. Quando vero dicitur dominus ignorari, necesse est ut ignorantia inventoris sit invincibilis, ita ut adhibita omni diligentia detegi minime possit, quinam res istas mobiles in loco abdito veluti sub terra, aut intra murum recondiderit. Ideo *Paulus* requirit, ne depositionis extet memoria. Inde enim infert, quod jam non habeat dominum, quia deficiunt indicia, ex quibus colligi possit, quandonam & a quoniam res istæ absconditæ fuerint.

§. 329.

§. 329.

Quodsi igitur constat, a quoniam pecunia vel res mobiles alta fuerint recondite,
Quando et si qui recondidit per errorem vel oblivionem non repetit, res mobiles abditæ the-
saurus non sunt. Tum enim dominus non ignoratur, sine qua ignorantia the-
abditæ non saurus non intelligitur (§. 328.).
sint thesau-
rus.

Ex. gr. Ponamus tempore belli te sub terra recondere pecuniam, sed postea obliviisci, quoniam præcise loco eam sapeliveris, ut repeteret non possis. Quodsi jam casu inventatur abaldo, pro thesauro haberet nequit, præsertim cum nummi recentius cusi loquuntur, eam recentius sub terra reconditam fuisse. Similiter si dominus emas & in muro reperias pecuniam a vendito-

re vel ejus parentibus reconditam, ea pro thesauro haberet nequit, cum iam constet, a quoniam ibidem recondita fuerit. Nimurum res abditæ ubi inveniuntur, non ante haberet possit pro thesauro, quam nullo modo fieri posse constet, a quoniam fuerint recondite: id quæ ex circumstantiis colligendum.

§. 330.

An nummi Similiter quia thesaurus non intelligitur, quamdiu dominus non ignoratur insuti in (§. 328.); si vesti, quam emisti, reperiantur insuti nummi, pro thesauro iudicari beri nequeunt.
sint thesau-
rus.

Nostri enim, a quoniam vestem emeris, adeo que constare potest, a quoniam nummi eidem insuti fuerint, consequenter dici nequit, dominum ignorari, si vel maxime satis certus fuies, venditorem hoc non fecisse. Est nimurum in hoc casu ignorantia vincibilis, cum inquirere possis, quinam istorum nummorum sit do-

minus. Evidem cupiditas habendi facile persuadet hominibus, ut rebus abditis, quas inventant, inhabet easque a se inventas reticere solent; non tamen hic queritur, quid pervedit hominum moribus conveniat & quoniam exceptionem iisdem praetexant, sed quid verum consentaneum sit.

§. 331.

Thesauri sunt, adiutoria. Etenim thesauri sunt res mobiles abditæ, quarum dominus ignoratur (§. 328.). Enimvero res, quarum dominus ignoratur, perinde est ac si dominum non haberent, consequenter domino adhuc carere sentur. Quoniam itaque res, quæ domino adhuc carent, adiutoria sunt (§. 31).
Thesauri sunt adiutoria.

Sane Grotius de J. B. & P. lib. 2. cap. 8. thesauros inter adiutoria refert, addita ratione, quod non appetet pro eo esse quod non sit,

consequenter perinde esse, ac si nullus sit minus, si dominus ignoratur.

§. 332.

Cuinam Si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, illi sunt inventoris;
thesauri casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est. Sunt enim adiutoria (§. 331). Enimvero si jus occupandi adiutoria nemini adhuc fuerit proprium, ea statim sunt occupantis; in casu autem opposito ejus, cui jus fuerit proprium (§. 31). Quamobrem si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, inde sunt inventoris: in casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est.

Ita fecit Grotius loco paulo ante citato (not. §. 331.). Thesauri, inquit, naturaliter sunt inventoris, id est, ejus, qui loco moverit apprehenderitque. Et idem quoque statuit Divus Arianus §. 39. Inst. de rer. div. Quando vero

additur, si quis in alieno loco, non data ad hoc opera, sed fortuito invenerit, dimidium domino soli & dimidium inventoris debere, ad eoque si quis in Cæsaribus loco invenerit, dimidium inventoris & dimidium Cæsaribus esse, con sequerit.

sequenter etiam, si quis in fiscali loco, vel publico, vel civitatis invenerit, dimidium esse debere fisci, vel civitatis, dimidium vero inventoris; id propterea civile est, nec satis convenit principiis Juris Romani ipsius de occupatione rerum nullius in fundo etiam alieno. Thesaurorum occupatione acquiritur dominium, quia dominium non habentes censentur nullius. Ubiunque igitur reperiantur, nullius sunt, & ius occupandi communem maneret, quandiu nemini proprium factum juxta superiora. Ipsa vero ius iuris occupationis cum legi natura consentanea sit (§. 216.),

ob rationes civiles suo loco expendendas lege civili dominium thesauri inventi variis modis definiri potest, cui sit tribuendum. Unde & l. un. C. de thes. thesaurus in loco alieno inventus totus adscribitur loci domino. Dimidia vero pars inventori non relinquitur, nisi quando casu, non studio perterritandi fuerit inventus. Per se autem unicuique pater, quae superius de occupatione rerum dominio vacuarum demonstrata sunt in anterioribus (§. 321. & seqq.), ad thesauros quoque applicari posse, immo applicanda esse.

§. 333.

Quæ ex animalibus tuis nata sunt, tua sunt, seu, fœtus animalium tuorum tui Cujusnam sunt. Fœtus enim animalium cum sint res ex re tua provenientes, res autem sunt fœtus ex re tua provenientes fructus sint (§. 956. part. 1. Theol. nat.); fœtus igitur animalium tuorum sunt fructus ex iis percipiendi. Enimvero dominium etiam continet jus fruendi (§. 136.); consequenter de quolibet rei fructu pro arbitrio disponendi (§. 135.), atque adeo rei tuæ fructus non minus ac res ipsa in dominio tuo (§. 118.), adeoque tui sunt (§. 124.). Quamobrem fœtus animalium tuorum tui sunt.

Idem statuit Imperator §. 19. Inst. de rer. div. Idem quoque §. 37. h. t. fœtus in pecudum fructu esse statuit. Cum igitur fructus referendi sint ad eam utilitatem ex rebus percipientiam, ob quam dominia introducta fuerunt; non alia ratione opus est, cur tua esse debeant, quæ ex animalibus tuis nata sunt, quam quod

in numero fructuum sint. Rationes adeo, quas vulgo afferre solent interpres juris civilis & quas videre licet apud *Manzium* in Commentario, quas etiam concilie refert *Pomerischius* in *Tyrcinio* juris ad §. 19. hoc t. nullam in Jure naturæ attentionem intrentur.

§. 334.

Fœtus adeo pecudum tuarum, agni, bœdi, vituli, equuli, suculi statim tui sunt, quamprimum in lucem eduntur. Quando tua esse incipiunt.

Non igitur ullo actu opus est ad acquirendum fœtus pecudum dominium.

§. 335.

Si equus tuus prægnantem fecerit equam meam, quod ex ea nascitur meum est, aut in genere, si animal tuum imprægnaverit meum, mas nempe feminam, quod natum est, meum est, non vero utriusque. Si enim equus tuus prægnantem fecerit equam meam, aut in genere animal tuum imprægnaverit meum, hoc tam non obstante, quod animal tuum concurrat ad conceptionem, nec haec absque ejus concurso concipiatur possibilis, fœtus adhuc res est ex re mea pro veniens, consequenter fructus rei meæ (§. 956. part. 1. Theol. nat.). Unde porro eodem, quo ante modo sequitur, quod ex equa mea, vel in genere ex animali meo nascitur, esse meum (§. 333.), adeoque non est utriusque.

Prior sententia placuit Pomponio & Ulpiano lib. 5. ff. de rei vindic. posterior magis arridet *Grotio* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 15. modo de patre probabili ratione constet. Rationem hanc reddit, quod certum sit patris partem esse quod nascitur. Non jam urgere libet, ex notione partis ostendi minime posse, quod fœtus sit pars genitoris, immo nec satis quidem intelligi,

quo sensu dicatur pars ejusdem, nisi forsitan quod, ubi spectatur tanquam effectus a genitore & genitrice productus, effectus hic ad genitorem ex parte sit referendus tanquam ad suam causam; id quod tamen ad praesentem questionem definitiandam nullum momentum affert. Nostasse sufficit, non jam queri, quomodo fœtus a patre & matre dependeat quoad actum; sed cuius-

cujuſam eſe debeat; non invito dominio in alterutro animali generante jam acquisito. Fœtus cum nondum extiterit, antequam nascetur, per ſe nullius dominio ſubjicit. Videbatur adeo referendus inter ea, quorum dominium occupando acquiritur: id quod de fructibus arborum ſimilimodo affirmandum. Enimvero cum dominia rerum acquiramus propter uſum, quem exdem nobis präſtare poſſunt, uſus vero non poſtremus ſit, quod res quædam fructus ædant; dominium involvit ius fructus percipiendi, quatenus ius fructus occupandi ſimul cum re, quæ fructum proferre poſteſt, occupatur. Atque hinc eſt, quod dominus rei jure percipiendi fructus excludat ceteros omnes, & hoc ſenuſ fructus jam dicuntur ipſius antequam eos percipit, quia nemini niſi ipſi per naturam ſuri proprii acquiri poſſunt, quamprimum exiſtunt. Quodſi igitur queratur, an fœtus tantummodo matris, an vero patris fructus ſimil fit, cum in fructu tantummodo ſpectatur res, unde provenit, inſuper habitis caulis ceteris, quæ ad actum ipſius concurrunt, nemo non affirmaverit, ſuctum non eſſe niſi fructum matris. Alia vero prorsus eſt ratio liberorum, in quos liberos ius naſcitur ex obligatione eos educandi, & qui non ſunt in numero rerum, quæ dominio noſtro utilitas

noſtre gratia ſubſiuntur. Iei igitur Rōmanū fœtus animantium ab humanis recte diſtinquerunt, & de illis ex jure rerum iudicium tulerunt, cum ſeductrix ſit analogia, quæ ſingitur, inter fœtus animantium & hominum. Ad fructus arborum etiam concurrit ſol. Ecquis vero id dixerit, fructus arborum ex parte eſſe arboris, ex parte vero ſolis, conſequenter cum arboris in dominio, ſol minime, ſed uſus, quem nobis präſtat, omnium communis, eos ex parte domini arboris, ex parte communis eſſe debet. Natura ipſa ſatis indicat, fœtus non eſſe filium parentum juri ſubjectos, quale eſt dominium rerum. Videmus enim promiscuum eſſe coitum ut pater ignoretur, ubi ſola mater fœtui educando ſufficiet, ut adeo dici nequeat, natura fœtum eſſe & patris, & matris, conſequenter eorum, quorum in dominio eſt pater & mater. Hæc multo clariora evident, ubi ius parentum in liberos evolverimus: cum enim dilucide conſtituit, ius iſtud prorū diversum eſſe a domino, conſequenter ab eo ad dominium argumentationem fieri non poſſe. Atque cum etiam intelligetur, cur decipiat analogia, quæ dicitur a liberis ad fœtus animantium: quæ ipſi Groti viro alias valde acuto nebulas offudit.

§. 336.

An ius ac
quisitum
alteri invi-
to auferri
poſſit.

Jus acquisitum nemo alteri invito auferre poſteſt. Etenim ius eſt facultas agendis moralis (§. 156. part. 1. Phil. práct. univ.). Quamobrem cum natura homo libeſit (§. 146. part. 1. Jur. nat.), adeoque in agendo independens a voluntate alterius (§. 152. part. 1. Jur. nat.), ipſique permittendum, ut in determinandis actionibus ſuī ſequatur iudicium, quamdiu contra ius tuum nil facit (§. 156. part. 1. Jur. nat.); etiā ius acquisitum homini auferri ſimpliciter non repugnat (§. 67. part. 1. Jur. nat.), ipſius tamen eſt de jure ſuo ſtatuerē quid velit, ſequet an velit manere ſuum, an fieri alterius. Jus igitur acquisitum nemo alteri invito auferre poſteſt.

Oſtendi etiam poſteſt hoc modo. Jus ſuum unicuique tribuendum (§. 22. part. 1. Jur. nat.), conſequenter nemo quicquam facere debet, quod eſt contra ius alterius, ſed nonniſi ea facere tenetur, quæ ſalvo jure alterius fieri poſſunt (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Muſto minus igitur alteri invito ius ſuum, conſequenter etiam acquisitum auferre poſteſt.

Demonstrationem priorem ideo attulimus ut appearat, ex quo fonte fluat moralis impossibilitas alteri invito ius ſuum auferendi, nimurum ex libertate naturali. Hoc obſervasse utile erit in aliis, quæ ſuo loco demonſtrabuntur. Per fe-

autem patet, nos hic non alia tradere, niſi que convenienter ſtati naturali, adeoque non exercenda ad ſtatum civilem, niſi quatenus per hunc naturalis non fuſt immutatus.

§. 337.

Dominium eſt ius acquisitum. Natura enim res communes ſunt (§. 7.) & quare dominium do a communione primæva receditur, dominia introducuntur (§. 140.), origine ſit narie occupando (§. 175.), adeoque facto quodam tuo acquirenda (§. 174.). Quoniam itaque ius acquisitum eſt, quod ex ſola quodam obligatione connata non oritur, ſed interveniente demum facto quodam humano resultat (§. 35. part. 1. Jur. nat.); dominium ius acquisitum eſt.

Ex obligatione naturali tum erga se ipsos, tum erga alios oritur jus communionis primæ-
re, sed facto demum humano, nempe occupa-
tione, interveniente in ejus locum succedit do-
minium, quod adeo ex connata obligatione so-
la non oritur.

§. 338.

Quoniam dominium jus acquisitum est (§. 337.), jus vero acquisitum nemo *An invito alteri invito auferre potest* (§. 336.); *nemo quoque alteri dominium rei sue in-dominium invito auferre potest*, consequenter *quod meum est, me invito non potest fieri tuum. auferri pos- sit.*

Hinc omnino etiam sequitur, quod nemo alterum cogere possit, ut rem suam sibi vendat. Invito enim auferres dominium, quartenus in

te transferre cogitur invitus, quod ipse retine-re mallet, etiamsi pro re pretium solvas. Sed de hoc suo loco.

§. 339.

Species appellari solet res singularis seu individuum certæ speciei. Hinc species & citem facere vel specificare dicitur, qui ex materia aliqua facit rem certæ cuiusdam speciei, sed diversæ ab ea, cuius est materia. Unde & intelligitur, quid sit quid sit. specificatio, nimirum actus, quo ex materia quadam efficitur res alterius speciei.

Ex.gr. Si quis ex uvis vinum, olivis oleum ficerit, ex medicamentis emplastrum composuerit, ex auro, argento vel ære vas quoddam, ex tabulis ligneis navem vel mensam fabricaverit, ex lupulo & hordeo cerevisiam coxerit, ex

saxo statuam sculpserit; vinum, oleum, emplastrum, vas, navis, mensa, cerevisia, statua dicuntur species, & qui speciem fecit specificans, actus vero, quo fecit, specificatio.

§. 340.

Si quis ex aliena materia speciem fecit, ea communis est materia domino & specieis auctori pro rata ejus, quanti unumquodque est. Si quis enim ex aliena materia speciem facit, tum quod meum est, me invito non possit fieri tuum (§. 338.), materia dominus dominium in eademi retinet. Enimvero cum pluris sit species nova, quam materia fuerat, forma quoque, unde nova species pendet, perinde ac materia estimabilis; & quoniam formam materia induxit specificans, quin ea non domini materia, sed speciei auctoris sit dubitari haud quaquam potest. Species itaque nova cum constet ex materia & forma, forma autem sine materia subsistere non possit, quod per se notum; illa communis fieri debet pro rata ejus, quanti unumquodque est.

Si quis ex argento vas aliquod fecerit, vas argenteum commune erit argenti domino & fabro, qui vas fecit. Cumque vas argenteum majoris sit pretii quam massa argenti, ex qua factum; forma vas, quam induxit argento faber, non minus estimari potest quam argentum ipsum. Vas igitur pro rata commune erit. Similiter si quis ex alienis tabulis navem fabricavit, navis pluris est, quam tabulae erant. A que adeo denuo forma navis non minus suum habet pretium, quam materia. Navis ergo communis est pro rata ejus, quanti sunt tabulae & quanti est forma navis. Idem tenendum de exemplis ceteris, quæ paulo ante adduximus (not. S. 239.). Probatur nobis Grotii sententia lib. 2. de J. B. & P. cap. 8. §. 19. et si in Jure Romano aliter statuarit S. 25. Inst. de rer. div. Nimirum in-

ter Sabinianos & Proculianos, seu Sabini & Proculi Ictorum sedatores, agitata olim fuit controversia de dominio speciei ex aliena materia facta. *Sabiniani* jus esse dominium volebant, qui materia fuisse dominus, ea dubio procul de causa, quod tuum fieri nequerat altero invito, quod suum est (§. 338.). Enimvero qui formam inducit, quæ materiam in novam speciem mutat, cum ea non minus ac materia sit estimabile quid, formam pro re sua habet, consequenter nec ipsi quod suum est auferri invito potest (S. cit.). Eadem adeo ratione rejicitur *Sabinianorum* sententia, quæ admittitur. *Proculianzi* speciem ejus esse volebant, qui eam fecisset, quis per eam esse coepisset, quod ante non existebat. Videbatur igitur ipsi nova species res, quæ antea nullius fuerat, adeoque accquiriri-

quiritur ei, qui eam fecit, consequenter ut existeter voluit & fecit. Enimvero hinc omnino sequitur, quod meum est me invito seu non volente posse fieri tuum, quia dominus materie dominium, quod habet in re sua, amittit circa voluntatem suam, quod utique absurdum (§. cit.). Imperatori media placuit sententia existimatam, si ea species ad priorem & rudem materiam reduci possit, eum videri dominum ejus esse, qui materia dominus fuerit. Si non possit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit. Ex. gr. vas conflatum ex argento ad rudem materiam argenti reduci potest: vas ergo dominus dicendus erit dominus argenti. Oleum ad olivas referri non potest: dominum adeo olei tribendum ei, qui ex olivis id expressit. Enimvero quis non videt, sententiam hanc non minus pugnare cum principio, quod tuum te

nolente meum fieri non possit, quam sententias Sabinianorum & Proculianorum. Evidet Connanus non immerito improbat istam sententiam; non tamen meliorem substituit, dum hoc unum videri vult, referente Grotio l. cit. plus ne sit pretii in opere (sive forma), an in materia, ut quod pluris est, id prævalentia sua ad se trahat, quod minus est. Etenim hic denuo si dominus materia, sive specificans se invito alterius fieri pati debet quod suum est. Patet adeo Grotii sententiam cum principiis Juris naturalis magis coherere, quam ceteras, & bene idem observat loc. cit. §. 21, ut majus ad se trahat minus, naturale esse facti, non juris, cum qui fundi pro vicesima parte dominus sit, tam maneat dominus, quam qui partes habet novemdecim.

§. 341.

*An hic at-
tendenda
sit mala fi-
des.* Quoniam in demonstratione propositionis praecedentis tantummodo supponitur, novam speciem ex aliena materia esse factam, minime vero, quod bona fide eam fecerit specificans; *nova species ex aliena materia facta adhuc communis erit domino materia & speciei autori pro rata ejus, quanti unum quodque etiam si hic in mala fide versetur, hoc est, etiam si norit materiam esse alterius.*

Mala igitur fides nihil immutat. Quod vero nulla sit objectio, quasi hoc pacto securitati dominorum periculum creetur, si cuilibet liceat pro lubitu suo ex aliena materia cum suo lucro

speciem facere, nec teneatur nisi de pretio materiae refundendo; ex propositione sequente potest.

§. 342.

Si ex aliena materia mala fide speciem feceris, injuriam facis domino materiae. Quod specie. Quoniam enim dominus materia jure suo in ea te excludit (§. 120.), dum ex sciens male ipsius materia mala fide speciem facis, sciens ac volens contra jus ipsius agit fidei injuriam faciat ipsi injuriam facis (§. 859. part. 1. Jur. nat.).

domino ma-

terie. Ecce igitur tibi! Domino materiae, ex qua mala fide speciem fecisti, competit jus te puniendi (§. 1061. part. 1. Jur. nat.), adeoque impune hoc non facis. Unde Grotius loc. cit. §. 20, bene observat, quod specificans malæ fidei speciem perdat, aut potius operæ pretium juxta l. 12. ff. ad exhibend. esse pecuniale, adeoque

non naturale, non tamen ideo inique constitutum. Etenim ut specificans mala fidei punatur, iuri naturæ convenit: quod vero potest semper esse debet iustitia formæ, aut, si nivis, pretii operæ; id quidem lege naturali determinatum non est.

§. 343.

*Quid sit ju-
ris, si ex-
te, pro parte materia & formæ seu operæ, & domini materiae pro ea materia par-
tite, que ipsius est. Ostenditur eodem modo, quo co-munionem speciei demon-
stravimus, si ea materia integra fuerit aliena (§. 340.).*

Imperator loc. cit. dominum in hoc casu tribuit specificanti soli, cum non solum operam suam dederit, sed & partem ejusdem materiae

præstiterit. Enimvero contra hanc definitionem militat, quod paulo ante ad §. 340. contra Connamum monuimus.

§. 344.

Si quis ex aliena materia alieno nomine speciem fecerit, ea communis est pro rata. Quid sit ta materia domino & ejus, cuius nomine species facta. Etenim si alius tuo nomine si alius mine speciem fecit, perinde est, ac si ipse eandem fecisset, consequenter tu tuo nomine in locum ejus succedis & pro specificante haberis. Quamobrem cum domino speciem ex materia & specificanti pro rata communis sit nova species ex aliena materia aliena materia facta (§. 340); erit ea tibi & domino materia communis, si quidem alius tuo nomine ex aliena materia speciem fecerit.

Nimirum quantum valet forma ob operam a specificante praestitam, id cuum censemur, quemadmodum alias ejus, qui suo nomine fecit.

§. 345.

Si quis ex aliena materia alieno nomine mala fide speciem fecerit, injuriam facit domino materiae. Eodem prorsus modo ostenditur, quo ante demonstravimus, si specificans suo nomine in mala fide versatur, eum injuriam domino facere. Quod alieno nomine specificans male fidei injuriam

Per ea, quæ paulo ante (not. S. 342.) annotavimus, intelligitur, specificantem non impune alieno nomine speciem facere, si in mala fide versetur. Qualis vero esse debeat poena, jure civili non videtur definitum. Quodsi dicas ope-

rami perdere specificantem (not. cit.); haec posse faciat donna erit ejus, cuius nomine species facta. Dominus materialiter igitur est, quod paenam inter se componunt.

§. 346.

Excusso frumenti ex spicis non est specificatio. Qui enim frumentum ex spicis excutit, grana excutit, quæ sub ea, qua comparent, forma in spicis jam continentur, consequenter ex spicis non facit rem diversæ speciei ab ea, cuius est materia, unde fit, sed tantummodo partem a parte separat, una qualibet prisinam formam retinente. Quoniam itaque specificatione fit res ex quadam materia diversæ prorsus speciei ab ea, cuius est materia (S. 339.); excusso frumenti ex spicis specificatio non est. An excusso frumenti ex spicis sit specificatio.

Perperam igitur in Institut. §. 25. de rer. div. ad specificationem refertur. Quamobrem & male ad eandem applicatur jus specificationis. Unde non mirum, quod secundum jus institutio-

num scyphus sit domini argenti, frumentum vero ejus, qui ex spicis idem excusso; quod contra omnem rationem merito videtur Manzia in Comment. ad h. t. f. 262. b. n. 23.

§. 347.

Alienis spicis excussum frumentum ejus est, cuius & spicæ fuerunt. Etenim grana frumenti jam ea forma, quam excussa habent, in spicis inexistunt, nec nisi excussa usui sunt. Quamobrem talia, qualia sunt, postquam excussa fuerunt, jam sunt in dominio ejus, cuius sunt spicæ, ab ipso etiam excutienda, nisi id factum fuisset ab alio. Quoniam igitur quod alterius est ipso nolente tuum fieri nequit (§. 338.); nec grana, quæ ex spicis alienis excutiuntur, in vitro earum domino tua fieri possunt, sed ipsius manent. Patet itaque alienis spicis excussum frumentum ejus esse, cuius sunt spicæ. Cuiusdam sit frumentum ex spicis alienis excussum.

Propositio præsens est *Gajii*, quæ totidem verbis legitur l. 7. s. de acquir. rer. domin. Ad- dit etiam is rationem, quod grana, quæ spicæ continetur, perfectam habeant suam speciem. R. 2. neg.

nec qui excusit speciem faciat: quæ est illa ipsa ratio, ob quam excusionem frumenti ex numero specificationum eximendam esse demon-

stravimus (§. 346.). Recte igitur *Wesenbecker* reprehendit compilatores Institutionum, quod *Gaij* declarationem in exscribendo omiserint.

§. 348.

Accessorium Accessorium dicitur, quod rei propriam formam jam habenti, vel per se ceterum sit pars speciei adjicitur, ut eidem quomodounque cohæreat, vel inexistant. Unde **Accessio**. etiam intelligitur, quid sit Accessio, nimirum ipsa rei cuiusdam ad alteram certam formam jam habenti adjectio, ut eidem quomodounque cohæreat, vel inexistant. Sit ita, quod Accessorium & Accessio pro synonymis venditentur ab aliis, veluti *Scharrão* in Lexico Juridico, qui: Accessorium, inquit, idem est quod accessio.

Accessio dicitur l. 19. ff. de aur. & arg. leg. quod alterius rei ornanda vel augenda gratia adjicitur. E. gr. Si scypho ansa, lecto fulcrum additur, anfa & fulcrum sunt accessorium scyphi ac lecti. Si scypho aureo inferuntur gemmeæ, haec erunt accessorium scyphi. Si purpura affluit vestimento ornatus gratia, erit ea vestimenti accessorium. Observavit vero jam *Manzius* in Comment. ad l. 27. Inst. de rer. div. n. 9.

§. 349.

Res principali Res principalis vocatur, cui alia accedit.

Ita in exemplis, quæ dedimus, scyphus & lectus respectu ansæ & fulcri sunt res principalis. Talis etiam scyphus est respectu gemmarum, purpura respectu vestimenti. Ex iis autem, quæ ad illa exempla annotavimus, apparet, nunc accessorium esse posse, quod alias

ut accessorium a re principali discernas, recipiendum subinde esse animum facientis: id quod etiam ex definitione nostra sequitur. Ex. gr. Si aurum margaritarum aut gemmarum causa adhibitum fuerit, ut eo commodius geri possint, aurum erit accessorium: quodsi vero margarita vel gemmæ auro ornandicausa adhibita fuerint, margaritæ & gemmæ erunt accessorium.

§. 350.

Accessio, quam natura facit, *naturalis*; quam facit homo, *artificialis* appellationis. *Divisio ad* ri sive. Addunt alii *mixtam*, ubi natura & industria humana concurrunt, cessionis. quæ ad imitationem divisionis rerum *industrialis* dici poterat.

Accessio naturalis sunt fluvialia incrementa, quæ fundus fluvio adjacens insensibiliter capit; artificialis exempla sunt, quæ dedimus ante (not. §. 348.). Qui olera in horto pro accessione fundi habent, hanc ad accessionem mixtam

seu industrialem referunt. Artificialis pars convenienter industrialis appellatur, quia ab recepto loquendi *industrialis* dici sive, quod naturæ beneficio & industria humana simul debetur.

§. 351.

Alluvio est accessio naturalis, qua vi fluminis fundo adjacenti, veluti ager, insensibiliter adjiciuntur particulae quædam terræ.

Hinc §. 20. Inst. de rer. div. alluvio dicitur incrementum latens, & per eam adjici dicitur, quod ita paullatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quovis temporis momento fuerit adiectum. Recte autem alluvio ad accessionem naturalem refertur tanquam species ad ge-

nus suum: Etenim ager est res immobilis certa specie, & eidem adjicitur incrementum quodam, cum eodem tanquam pars cohærens, quemadmodum fieri debet in accessione (§. 348.). Fit autem hoc vi fluminis, consequenter non ars, sed natura facit hoc incrementum. Atque ideo

idea accessio naturalis est (§. 350.) . Ne autem
haec accessio confundatur cum aliis , qua incre-
mentum quoddam acquirit ager seu fundus flu-
mini adjacens ; alluvio ab aliis cognatis accessio-

nibus per hoc distinguitur ; quod incrementum
sit latens, hoc est, a successiva particularum in
terra insensibiliter facta accessione pendeat.

§. 352.

Si res interit, dominium, quod in ea habes, interit. Quodsi enim res interit, Dominium existere desinit (§. 541. *Ontol.*). Quamobrem impossibile est, ut de ea amplius cum re in- quicquam disponas, cum non amplius sit. Quoniam itaque jus disponendi de terit.
re pro arbitrio tuo dominium est (§. 118.), dominium tuum in ea desinit,
consequenter dominium, quod in ea habes, interit (§. 541. *Ontol.*).

E.g. Si pomis tuis vescaris, dominium, quod moritur putredine consumatum ; dominium in-
tibi in iisdem erat, interit. Si ædes tuæ incen- terit.

§. 353.

*Species interire dicitur, quando ejus forma perit, materia tamen adhuc re- Species
fidua.* quando in-
tereat.

Constat res constare ex materia & forma ; forma pereat, massa tamen argenti adhuc resi-
& ob hanc eandem certæ esse speciei. Ita po- dua ; species interisse dicitur, poculum nempe
culi argentei materia argentum est, sed forma, non amplius extat. Similiter species interit, si
qua argento inducta fuit a fabro , dat esse po- olla frangitur. Interit etiam species, si frangi-
culi . Quodsi poculum argenteum liquefat, ut tur culter .

§. 354.

Si species interit, materia adhuc dominus manes. Quoniam enim res quælibet Quodnam
materia & forma constat, dominium tibi non modo in materia, verum etiam dominium in forma, ob quam res certæ speciei efficitur, habes. Quodsi ergo species in- retineatur, forma quidem ejus rei perit, adeoque eam dominii partem amittis, quæ intereunte a forma pendet, quatenus nullus amplius est ejus usus, quem ob formam ha- specie .
bet, nullum etiam pretium , quod propter hunc usum eidem tribuitur, ut adeo hujus respectu tibi non amplius integrum sit de re tua disponere , conse-
quenter dominium nullum sit (§. 118.), materia tamen adhuc residua manet (§. 353.), adeoque de hac tibi adhuc integrum est disponere pro arbitrio tuo,
consequenter ea dominii capax (§. 118.). Quamobrem cum tibi dominium in re competit, quatenus ex hac materia & forma constat, quod per se patet ; si species interit, materia adhuc dominus manes .

Si poculum argenteum liquefit, massa , in adeoque abjiciendo derelinquas (§. 249.) ; ut quam argentum liquefactum confluit, tua manet. derelictione tua esse desinat & nullius fiant Si olla frangitur , fragmina adhuc tua sunt . (§. 251.) . Acute nimirum discernenda ratio Neque enim jam queritur , num ea tanquam est, ob quam dominium amittis .
nullius usus ac pretium tua amplius esse nolis ,

§. 355.

Res perire dicitur, sive ipsa intereat, sive ejus saltem species.

Res quando
periret.

Ex.gr. Si incendio ædes conflagrant, res ipsa interit, ædes adeo perire dicuntur. Si poculum argenteum liquefit , vel olla frangitur , species interit; poculum adeo & olla perire dicuntur.

Equidem vulgo non distinguitur ; an res intereat, an pereat ; non tamen inutile est , hæc a se invicem distingui.

§. 356.

§. 356.

Cuinam res *Res perit suo domino.* Etenim quando res perit, vel ipsa interit, vel ejus pereat. saltet interit species (§. 355.). Quoniam itaque res interit, dominium interit (§. 352.), si vero interit species, materiae saltet dominus manes (§. 354.); ubi res perit, ea vel proorsus non, vel saltet, quatenus erat hujus speciei, tua esse amplius nequit (§. 124.). Tibi igitur domino perit.

Nimirum si res interit, cum dominium intereat rei totius, quatenus scilicet materia & forma constat (§. 352.), tibi vero esset dominium; tu amisisti dominium, non alius, quem eodem excludebas (§. 120.). Idem eodem modo patet, si species interit, quod scilicet tibi pereat res, quatenus hanc habet formam, seu hujus speciei est. Ita si poculum liquefit, poculum tibi perit, et si adhuc argentum, quod liquefactum in massam confluit, tuum sit, cum

nulla sit ratio, cui dominium in materia amittere debeas, quod adhuc subsistere potest. Res tibi perit, quatenus amittis dominium, quod in ea habes. An vero damnum, quod indebetis, tu ferre debebas, an aliis sit imputandum, suo loco disquirendum. Res semper perit domino suo, sed non semper damnum, quod inde emergit, ferre debet. Aliud enim est amittere jus quoddam, quod habes, aliud ferre damnum, quod inde resultat.

§. 357.

Quoniam *Si fluminis vi particulae quædam terræ insensibiliter abraduntur, ut successu temporis fundus tuus eidem adjacens sensibile patiatur decrementum, vel etiam pars sensibiles uno impetu abripiuntur, & in aqua dissolvuntur vel a flumine avehuntur; in ea parte, quæ fundo tuo detrahitur, dominium amittis.* Etenim in utra que hypotheseos propositionis præsentis parte patet, partem fundi tui interit (§. 541. *Ontol.*). Quoniam itaque dominium interit (§. 352.), & res, quæ patit (§. 355.), tibi domino perit (§. 356.); dominium illius partis fundi amittatur.

Si dominium interit, impossibile est, ut idem retineas, adeoque id amisisti utique dicendus es. Non licet excipere, interire saltet speciem, cum materia non annihiletur sed adhuc superfic in rerum natura. Neque enim ullibi in unam massam coervata existit, ut dicere possis hanc terram esse, quæ a fundo tuo fuit detracta, quemadmodum certo constat, mariam argenti esse eam, ex qua constabat poculum tuum, vel fragmina viri esse ea, ex quibus componebatur tanquam partibus scyphus vitreus tuus. Sane Quando alluvio sit, non omnes particulae terræ,

quæ a fundo tuo abraduntur, fundo alieni adjiciuntur, nec ex sole, ut rotum incrementum, quod alluvioni debetur, dici possit atque a fundo tuo venire. Alia igitur proorsus ratio est. Species interit, quam si flumen fundo rodam cum aliquod infert, & vel hac materia vel ad silvam producendum, quod ante non erat. Sane omne corpus, si interit, ita dissolvitur ut materia non in nihilum abeat, sed dispergatur, ut nemo eandem rursus in unam malle cogere possit, quemadmodum accidit, ubi fluminis pars quædam fundi adjacentis interit.

§. 358.

Cujusnam *Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum natura nullius est.* Per alluvionem enim insensibiliter adjiciuntur particulae, ut cum fundo adjacente coalescant & sensibile tandem incrementum oriatur, per modum partis fundo cohærens (§. 351. 348.). Hæc pars est res nova naturæ vi producenda ex materia rei alterius intereuntis, in qua dominium suum amisit dominus (§. 357.). Quoniam igitur natura res omnis nullius est, incrementum quoque, quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, nullius est.

Non contradicit hoc juri Romano, quo tibi acquiritur, quod per alluvionem agro tuo adjicitur. Neque enim hic queritur, cuinam acquiri debeat fluviale hoc incrementum, sed qua-

le sit, si in se spectetur. Productur hic naturæ ope pars fundi, quæ ante non extiterat, et particulis terreis, quæ flumini insunt, aliorum fundorum partibus successiue ac insensibilitate percuti-

pereuntibus ; quemadmodum res omnis , quam natura facit , productus ex materia , quæ est ex interitu rerum aliarum . Natura vero nemini tribuit jus quoddam proprium in re , quam producit . Sed eam communem fecit omnibus , adeoque nullius in singulari .

§. 359.

Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit , occupantis sit , quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium . Est enim natura nullius (§. 358.) , adeoque acquiritur . A quoniam dominium ejus originarie acquiritur . Quamobrem cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 178.) , & jus occupandi indifferenter competit omnibus (§. 179.) , quamdiu nullius dominio subjectum (§. 217.) , consequenter nemini proprium fuerit (§. 118.) ; quod per alluvionem fundo adjacenti flumen adjicit , occupantis sit , quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit factum .

Hæc minime contraria sunt menti Grotii , quemadmodum haud obscure intelligitur ex iis , quæ lib. 2. c. 8. §. 11. leguntur : quæ enim ibidem & in aliis articulis diversa tradit , utique supponunt , jus occupandi a populo in dominium esse deductum . Nos cum hinc homines non-

dom consideremus , quatenus in populos coiverent , sed quatenus adhuc in libertate naturali vivunt ; de jure , quod obtinet , imperio introducto hic nondum agimus , suo loco demonstratur , quæ huic statui convenientia .

§. 360.

Si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit & vicini fundo attulit , tua manet , quam diu eam uon derelinquis . Cujusnam Etenim si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit , cum adhuc extet , minime interit (§. 541. fundo alter. Ont.) ; sed locum saltem mutavit . Quamobrem cum alterius te invito fieri riuis vi flœ nequeat , quod tuum est (§. 338.) , pars de fundo tuo detracta & vicini fundo minis de- allata tua adhuc manet . Quod erat unum . tracta .

Enimvero domino competit jus rem suam derelinquendi (§. 256.) , consequenter etiam partem vi fluminis fundo tuo distractam & vicini fundo allatum . Quoniam igitur dominus esse definit , quamprimum quis rem dereliquit (§. 250.) , & ea pro re nullius habenda , quamprimum derelicta præsumi potest (§. 265.) ; si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit & vicini fundo attulerit , tua non manet , nisi quamdiu eam non derelinquis . Quod erat alterum .

Conveniunt hæc cum iis , quæ tradit Imperator §. 21. Inst. de rer. div. eti nondum definiamus , quandam derelictio præsumi debeat . Notandum vero , bene jam observatum fuisse a Grotio l. c. §. 8. quæ de hoc arguento ab Au-

toribus traduntur ; ea magnam partem esse ex instituto quarundam gentium , neutiquam a naturali jure , quanquam ipsi sape instituta sive eo nomine venditent .

§. 361.

Violenta ablacio partis de fundo tuo in alienum vi fluminis aut alio casu facta *Avulso* dici solet .

*Avulso
quid dici
soleat .*

Cum ab alluvione manifeste differat (§. 351.) , nomine quoque ab eadem recte distinguitur , præterim cum jus alluvionis & avulsionis non idem sit (§. 351. & seqq.) . Ceterum avulsionem non modo vi fluminis fieri exemplo esse potest , si pars quædam montis violento casu

avulsa una cum arboribus in agrum vicinum transfertur , ut , qui pratum fuerat , subito in sylvam mutatus appareat : quale quid ante annos haud ita multos in loco aliquot milliaribus Francofurto ad Mœnum distante accidisse memini .

§. 362.

§. 362.

Agrorum certis limitibus circumscribuntur, sive artificialibus, sive naturalibus, quales sunt montes, fluvii, sylvae. Illos cum Grotio de J. B. & P. lib. 2. c. 3. §. 16. n. 1. assignatos, istos limitatos, hos arcifinios appellare lubet.

Romani agros distinxerunt in assignatos, limitatos & arcifinios; sed non eodem prorsus sensu. Ager enim limitatus dicebatur, qui certa centuriarum & jugerum mensura comprehendebatur; assignatus, qui tantummodo per extremitatem mensura comprehendebatur; arcifinus denique, qui nulla mensura continebatur. Unde Gronovius in Notis *Grotium* reprehendit, quod auctores finium regundorum valde defunctione legerit. Erat autem centuria 100. vel 150. jugerum; jugerum vero in longitudinem numerabat pedes 240. in latitudinem 120. Divisione agrorum, prout a nobis datur, instituto praesenti convenientior. Etenim si divisione simul occupantibus assignatur ager juxta certam mensuram (§. 193.), erit assignatus; si quis

fundum occupat limitibus circumscribendo (187.) ager limitatus est; si denique quis fundo limites naturales habenti insitum verbisque declarat, praesentibus aliis, se velle eum esse suum (§. 187.), hoc modo occupatus ager arcifinus est. Videamus adeo agrorum divisionem, quam dedimus, optime respondere diversis modis immobilia occupandi, quibus originarie acquiritur eorum dominium. Mox etiam patet, hanc agrorum divisionem percommadam esse in jure alluvionis definiendo. Nemo igitur nobis vitio vetet, quod terminos Romanorum nostrorum divisioni aptaverimus, cum Romanorum divisione et in seculis rationibus nixa nobis non eundem praesumus usum.

§. 363.

Quando jus alluvionis cum agro occupetur. Si ager fuerit arcifinus & fluvio adjaceat, qui occupatur, jus alluvionis simul occupatur, minime vero, si assignatus vel limitatus fuerit. Si ager arcifinus est terminos naturales habet (§. 362.), consequenter si fluvio adjacet, terminus ipsius fluvius est. Quodsi ergo eum occupas, eo utique animo eundem occupas, ut fluvius sit terminus agri tui. Quoniam vero hoc fieri nequit nisi tuum fiat, quod per alluvionem adjicitur, hoc ipsum vero occupantis fit (§. 359.); jus autem occupandi dominio subjici, seu & ipsum occupari potest (§. 216.); qui agrum tanquam arcifinium occupat, jus occupandi quod per alluvionem adjicitur simul occupat (§. 351.). *Quod erat unum.*

Si ager assignatus est, certa mensura comprehenditur; si vero limitatus, limites artificiales habet (§. 362.). Quodsi ergo eum occupat ut assignatum vel limitatum, hoc ipso non vult, ut hic ultra limites, ille ultra mensuram, qui comprehenditur, extendatur. Quamobrem si vel maxime ager limitatus & assignatus attingat flumen; non tamen dici potest, quod occupator voluerit jus occupandi quod flumen adjicit sibi esse proprium. Qui ergo agrum occupat tanquam assignatum, vel limitatum, jus alluvionis minime occupat (§. 351.). *Quod erat alterum.*

Non est, quod dicas, propositionem praesentem adhuc esse veram, etiam si termini sumantur in eo significatu, quem ipsi tribuerunt Romanii. Etenim cum ager limitatus certa centuriarum & jugerum mensura, assignatus vero tantummodo per extremitatem mensura comprehendatur (*not. §. 368.*); pars altera propositionis adhuc vera erit & eodem modo demonstrabitur, si Romanorum significatum retineas.

Quoniam vero ager arcifinus nulla mensura comprehenditur; non repugnat, ut per alluvionem augatur. Enimvero hoc pacto saltem non repugnat, ut jus alluvionis cum agro quod arcifinio una occupetur, non vero jus alluvionis dominio, quod occupando acquiritur, simili est, quemadmodum ex prima demonstratione parte intelligitur.

§. 364.

Quando jus alluvionis cum agro simul non occupatur. Etenim si inter agrum arcifinium & flu-

& fluvium *via* publica intercedit, cum ager arcifinus terminos habeat natu- *cum agro*
rales (§. 362.), via publica terminus est, ad quem usque ager, qui occupatur, *arcifinus non*
pertingere debet. Quoniam igitur quod flumen per alluvionem adjicit, ultra *occupetur*.
viam publicam situm est & per eam ab agro sejungitur; occupator, dum agrum
occupat tanquam arcifinum, hoc ipso facto minime declarat, quod jus occu-
pandi per alluvionem ripæ adjectum suum esse velit. Quamobrem nec dici po-
test, jus alluvionis cum agro simul fuisse occupatum, si is arcifinus fuerit &
inter eum atque fluvium via publica intercedit.

Nimirum in hypothesi propositionis praesen-
tis necesse non est, ut dominio simul insit jus
alluvionis. Quodsi dicas terminum esse debere
fluvium, sed ex lege, ut inter fluvium & agrum
via publica relinquatur; casus praesens non am-
plius subsistit, sed in praecedentem degenerat.

Quod vero jam ante monuimus, hic denuo in-
cucamus, nos jus alluvionis hic non confide-
rare, nisi quale esse debeat in statu naturali;
imperio civili nondum introducto, quod sup-
ponitur in Jure Romano.

§. 365.

Insula est terra aquis undique circumflua.

Insula quid
sit.

Divisio in *naturalem*, quæ semper fuit, ve-
luti Creta, Sardinia, Corsica, &c. *casualem*,
quæ in flumine, vel mari nascitur, cum antea
ibidem nulla esset, nullius est momenti. Neque
enim existimandum est, saltem probari nequit
insulas istas, quas naturales appellant, cum ipso
mundo cœpisse, etiæ de illarum origine in Hi-
storicorum voluminibus nihil memorie fuerit
proditum. Certe in praesenti nullum habet usum,

ubi nonnisi de iis insulis loquimur, quæ in
mari & fluvio nunc demum nascuntur. *Vitra-
vius* Insulas vocat ædes, quæ nullas ulla ex
parre contiguas habent. Idiomate vernaculo
frenstehende Häuser appellamus. In hoc
significatu vocabulum etiam occurrit in Jure Ro-
mano.

§. 366.

Quoniam insula terra est aquis undique circumflua (§. 365.); *insula* quemadmodum recte Pomponius observat l. 30. ff. de acqu. rer. domin. in flumine fit, *insula* fiat. *Quo modis*
*cum agrum qui alvei non fuit, amnis circumfluit; cum locum, qui alvei esset, scic-
cum retinquit & circumfluere coepit; cum denique paulatim colluendo locum emi-
nentem supra alveum facit & cum alluendo auxit.*

In casu primo ager, qui jam erat & adhuc
subsistit, *insula* fit, non vero *insula* oritur: in
duabus autem casibus reliquis cum terra, quam
aqua circumfluit, antea non extaret, saltem

aquis submersa pars alvei existeret, *insula* de-
mum oritur (§. 541. *Ontol.*), seu nascitur. Et
in tertio in primis casu nascitur successiva & per
insensibilia incrementa augetur.

§. 367.

Si *insula* in flumine fit, cum agrum, qui alvei non fuit, amnis circumfluit; in- *Cujusnam*
insula ejus est, cuius fuerat ager. Quodsi enim *insula* in flumine fit, cum agrum, *fit insula*,
qui alvei non fuit, amnis circumfluit; ager tuus adhuc extat, nec in ipso *que fit pri-*
quicquam mutatum, idem adhuc, qui fuerat ante. Nulla igitur ratio est, cum *mo modo*
invito te dominum tibi auferri non possit (§. 338.), cur dominium amittere
debeas. Ager igitur adhuc tuus est, consequenter *insula tua* est (§. 70. *Ontol.*).

Idem statuit Pomponius l.c. Hoc enim modo
causam proprietatis non mutari ait. Valeat au-
tem hoc in omni statu, non minus in civili,
quam naturali, prout ex demonstratione facile
intelligitur. Non omnia iura, quæ in statu na-

turali sunt, per civilem immutantur; sed sal-
tem ea, quæ introductum imperium civile vel
immutari jussit, vel satis, prout suo loco ostendit.

Wolfii *Jus Naturæ* Tom. II.

S

§. 368.

§. 368.

Cujusnam fluere cœpit, alveus vero fuerit occupatus; insula ejus est, cuius est alveus; in ea, quæ se-
cundo modo casu opposto nullius est, a quolibet occupanda, quamdiu jus insulas in flumine na-
turas occupandi nemini proprium fuerit. Quodsi enim insula in flumine sit, cum
oritur.

locum, qui alvei fuit, siccum relinquit & circumfluere cœpit; insula non est nisi pars alvei. Et quamvis fluvius recedens ex vicinis agris terram detrahatur, ut alveum ex parte mutet, in ea tamen parte, quæ iis detrahitur, dominium extinguitur (§. 357.), nec dici potest insula ex terra agri tui facta. Quamobrem si alveus occupatus fuerit, pars quoque alvei, quæ siccata relinquitur ejus adhuc est, cuius ante fuerat (§. 338.). Quodsi ergo insula in flumine occupato fit, cum locum, qui alvei esset, siccum relinquit & circumfluere cœpit; insula ejus est, cuius est alveus. *Quod erat unum.*

Enimvero si fluvius adhuc a nemine fuit occupatus, alveus adhuc nullius est (§. 7.). Eodem igitur, quo ante modo patet, in casu propositionis præsentis insulam esse nullius, consequenter cum jus occupandi omnibus indifferenter competat (§. 179.), quamdiu nemo id dominio suo subjicit (§. 217.), quilibet occupanda, quamdiu jus insulas in flumine natas occupandi nemini proprium fuerit (§. 118.).

Non contradicunt hæc iis, quæ *Grotius* habet lib. 2. c. 8. §. 9. sed potius principia sunt, ex quibus suo loco demonstrabitur, quod statuit *Grotius*, ubi inquiremus, qualia sint jura, imperio civili introducta, postquam homines in populos coiverunt. Ceterum in se non repugnat, ut partem alvei in statu naturali etiam occupet, qui voluerit. Etsi autem jus piscandi

occupari possit in aliqua flavii parte (§. 218.); non tamen hinc sequitur, eam quoque alvei partem ab eo fuisse occupatam, cui est in ea ius piscandi proprium. Etenim alvens occupari potest sine jure piscandi & jus viciissim piscandi absque alveo, neque adeo repugnat, ut aliis in jus piscandi, aliis vero alveus.

§. 369.

Cujusnam alveum fecit & cum alluendo auxit; insula nullius est, adeoque cuilibet occupanda, ea, quæ ter-
tio modo fit, qui voluerit, quamdiu jus occupandi nemini proprium. Etenim insula in flumine fit, cum amnis paulatim colluendo locum eminentem supra alveum fecit & cum alluendo auxit; eodem modo ea oritur, quemadmodum incrementum, quod per alluvionem fluvius agro adjacenti adjicit (§. 351.). Quoniam itaque hoc incrementum natura nullius est (§. 358.); insula quoque in casu propositionis præsentis nullius esse debet. *Quod erat unum.*

Enimvero quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 359.). Quamobrem in casu propositionis præsentis insula quoque in flumine nata a quilibet occupari potest, quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit. *Quod erat alterum.*

Nihil refert in casu propositionis præsentis, utrum alveus fuerit occupatus, nec ne. Neque enim in præsenti casu insula est pars alvei, quemadmodum in casu propositionis præcedentis, eti in parte alvei nascatur. Dum enim col-

lendo primum, deinde alluendo nascitur insula, ut locus, qui fuerat pars alvei, ejus pars amplius esse non possit, ea pars alvei interisse censeretur, consequenter si in ea dominium haberis, hoc ipsum interit (§. 352.).

§. 370.

§. 370.

*Insula in mari nata nullius est & sit occupantis, quando jus occupandi nemini proprium fuerit. Si enim insula in mari nascitur, seu oritur, existere incipit, cum antea non esset (§. 541. *Ontol.*), nec quisquam dicere potest, eam ex materia sua a natura esse factam, quod per se patet. Quamobrem cum natura res nemini faciat proprias, sed natura potius res omnes nullius sunt (§. 7.); quin insula in mari nata nullius sit dubitandum non est. Quod erat unum.*

Eodem igitur modo, quo idem de insula modo secundo in flumine nata demonstravimus (§. 368.), porro ostenditur, insulas in mari natas fieri occupantis, quamdiu jus occupandi nemini proprium factum. Quod erat alterum.

Hinc Jcti Romani, qui jus occupandi omnibus voluerunt esse commune, nec cuiquam proprium fieri posse agnoverunt, insulam in mari natam occupantis esse statuerunt tanquam rei nullius l. 7. ff. de acq. rer. dom.

§. 371.

*Si flumen tam violentum decurrat, ut alveum mutans ab agro tuo faciat insulam, hæc tua est: quodsi ex communi fecerit, pro rata ejus, quod uniuscujusque sit insula, fuit, communis erit. Etenim si flumen tam violentum decurrens, ut alveum mutans ab agro tuo faciat insulam, eam ex materia tua fecisse creditur. Quamobrem cum eo in loco jam flumen decurrat, in quo erat ager tuus, & insula facta, ubi antea decurrebat, ex materia agri tui facta fuit, flumen agrum tuum in aliud locum translatisse censetur eo, quo ante erat, loco occupato. Quoniam igitur hæc locorum permutatio nulla ratio est, cur dominium amississe videaris (§. 56. *Ontol.*); quin dominium in re in aliud locum translata adhuc retineas invito non auferendum (§. 338.), dubio caret. Insula igitur, quam ab agro tuo fecit flumen adeo rapidum decurrens & alveum mutans tua est. Quod erat unum.*

Non absimili modo patet, insulam communem pro rata ejus, quod uniuscujusque fuit, esse debere, si eam ex communi fecit flumen. Quod erat alterum.

Casus hic non fingitur, sed exemplo Padi, siis autor est, eam, quæ nobis placet, sententia Italæ fluvius est, defenditur. Et Aggenus riam arrisuisse Cassio Longino, cum circa Padum Urbicus de limitibus agrorum tit. de controver. ageretur.

§. 372.

Naturalis alveus a flumine ad aliam partem fluente in universum derelictus ejus manet, a quo antea fuerat occupatus: in casu opposito nullius est, a qualibet occupante sit alveus pandus, qui voluerit, quamdiu jus occupandi nemini proprium factum est. Per se pater, si flumen ad aliam partem fluens alveum naturale in universum derelinquit, cum adhuc totus extet, ejus esse debere, cuius erat antea: quando flumen per eum decurrebat (§. 338.). Quamobrem si alveus fuerat occupatus, adeoque in alicujus dominio (§. 175.), ejus manet, a quo antea fuerat occupatus. Quodsi vero a nemine fuerat occupatus, consequenter adhuc nullius (§. 174.), nullius etiam erit, ubi derelinquitur. Unde cum occupatio modus acquirendi originarius sit, (§. 178.), quo acquiruntur res nullius (§. 176.), a qualibet occupari poterit, qui voluerit (§. 179.), quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium factum est (§. 217.).

Non absunt hæc a mente Grotii lib. 1. c. 8. jam negotium est, non confundas cum civili modo statum naturalem, cum quo nobis ad quem totum animum convertit Grotius;

quemadmodum jam ante monuimus; nec sine ratione iterato inculcamus. Quod vero I. & Tis Romanis placuit Inst. §. 23. de rer. div. & §. 7. ff. de aqua rer. domin. id civile est & perperam pro jure naturali venditatur. Poferamus præpositionem præsentem etiam reducere ad modum secundum, quo insula sit in flumine (§. 368.).

§. 373.

Alveus fluminis *Ripæ quid sive Litus.* Quemadmodum hactenus per *Alveum fluminis* intelleximus fossam, per quam flumen decurrit, ita *Ripæ* vocantur alvei extremitates: ut adeo *alveus* non consistat: item cipiatur sine ripis, atque adeo hæc ejus sint partes. In mari *Littora* dicuntur.

Idiomate Germanico *Ripa* & *Litus* communis termino dicuntur *das Ufer*, ita tamen ut in priori casu cum addito dicamus *das Ufer des Meeres*, in posteriori *das Ufer des Meeres*, ober ber See, nisi jam ex contextu apparet, de quo sermo sit.

§. 374.

Cujusnam *Quoniam* *ripæ alvei* *partes* *sunt* (§. 373.), *cujus totus alveus est*, *eius* *etiam* *est ripæ*. *ripæ* *sunt*. Sed quia ripæ simul sunt termini, seu extremitates fundorum seu agrorum fluvio adjacentium, & eas adversum vim fluminis muniri haud raro interest domino fundi seu agri: *ripæ* *qua termini* *fundii* *seu agri* *sunt ejus*, *cujus* *est fundus*, *seu ager* *fluvio* *adjacens*; *qua pars* *alvei* *eius*, *cujus* *alveus* *est*. Unde porro sequitur, *ripas* *oppositas* *qua terminos* *fundorum* & *agrorum* *in diversorum* *dominio* *esse posse*, *et si qua extremitates* *alvei* *in unius dominio* *sint*.

Nihil absurdum habet, quod in una eademque re, quæ diversis hominum usibus una servit, respectu usus unius tibi competit in eadem dominium, respectu vero alterius alteri, consequenter cum dominium etiam involvit proprietatem (§. 136.); adeoque jus disponendi de ipsa substantia rei (§. 135.), quatenus hoc usus exigit, cuius respectu dominium alicui compet-

tit. Aqua fluminis qua aqua in communione positiva est, immo in primæva relicta (§. 208.), quatenus tamen per alveum fluit, adeoque flumen constituit, in dominio populi vel Principis, qui populi jus habet, quemadmodum suo loco ostendetur. id, nemo non largitur. Una igitur eademque res diverso respectu diversi juris est.

§. 375.

Circa usum *partium* *alvei* *duo* *diversa* *jura* *sunt* (§. 374.), *quorum* *unum* *qui* *habet* *eodem* *dominium* *riparum* *qua* *terminorum* *fundi* & *dominium* *earundem* *qua* *terminorum* *agri* *diversorum* *fuerit*, *quilibet* *eorum* *juri* *suo* *uti* *debet*, *ne* *quid* *fiat* *contra* *jus* *alterius*.

Non existimandum est, quæ de diverso dominio riparum hic traduntur steriles esse subtillitatem. Etenim ex hoc fonte fluit resolutio multarum questionum in Jure naturali, quæ adeo

intricatae habentur, ut in iis refolvendis inter se concordare non potuerint vires Juris peritissimi.

§. 376.

Si *flumen* *alveum* *novum*, *per* *quem* *fluere* *cœpit*, *iterum* *derelinquit*; *alveus* *re-*
reditus *al-**dit* *ad* *speciem* *pristinam*, *quam* *scilicet* *ante* *habuerat*. Si enim flumen alveum
vei *ad* *spe-*
novum, *per* *quem* *fluere* *cœpit*, *iterum* *derelinquit*, *cum* *is* *non* *amplius* *aqua-*
ciem *pristi-*
tegatur, *fundus* *erit*, *qui* *prati* *vel* *arvi* *usum* *præbet*, *aut* *in* *quo* *ædes* *extrui-*
nam. *possunt*. *Enimvero* *antequam* *aqua* *tegeretur* & *flumen* *per* *eum* *flueret*, *fun-*
dus

dus itidem erat, qui prati vel arvi usum habebat, & in quo, si commodum videretur, ædes extrui poterant. Derelictus igitur redit ad eam speciem, cuius antea fuerat.

Tripli modo contingit, ut fluvius alveum vel denique paulatim a ripa recedit; ut aut novum, quem sibi fecit, iterum derelinquit. alveus contrahatur, aut ultra ripam oppositam Etenim vel in pristinum alveum revertitur, extendatur. vel novum denuo uno veluti impetu sibi facit.

§. 377.

Si fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum Cujusnam ex agro tuo; possessionem agri amittis; alveus novus qua alveus ejus est, cuius est sit alveus flumen, aut nullius, si adhuc a nemine fuerit occupatus: in eo vero adhuc dominium novus prior retines, quatenus a stamine iterum derelinqui potest, & si ripæ novi alvei fuerint pars agri tui aut ejusdem termini, adhuc tuæ sunt. Si enim fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro tuo; ager tuus omnem amittit usum, quem antea habebat, & quamdiu aqua tegitur, non nisi alvei usum habet, nimirum ut aquam contineat & per se decurrere faciat. Impossibile adeo est, ut ullum agri tui usum facias, quamdiu aqua tegitur, consequenter ut eum detineas tanquam tuum. Quoniam igitur rem suam non possidet, qui eam non ita detinet, ut tanquam sua uti possit (§. 150.); si fluvius derelicto in universum alveo alium sibi ex agro tuo facit, possessionem ejus amittis. Quod erat primum.

Enimvero fluvius sine alveo concipi nequit, ut adeo is non nisi cum aqua per eum continuo fluente efficiat flumen. Quamobrem, cuius flumen est, ejus etiam alveus novus qua alveus esse debet, consequenter si adhuc a nemine fuerit occupatus, cum natura res omnes nullius sint (§ 7.), nullius erit. Quod erat secundum.

Si fluvius alveum novum, per quem fluere coepit, iterum derelinquit, ad speciem pristinam redit, quam ante habuerat (§. 376.), ut adeo usui tuo de novo inservire possit, quemadmodum ante inserviebat, quam a flumine occuparetur. Quamobrem etsi possessionem amittas vi num. i. cum tamen nemo invitus destinat esse dominus rei suæ (§. 338.), ac solo animo sine possessione retineatur dominium (§. 257. 258.), nulla sane ratio est, cur dominium retinere nequeas in alveo novo, quatenus ad pristinam speciem reverti potest, quam antea habuerat. Quamobrem tuus erit, ubi flumen eum iterum derelinquit (§. 124. part. i. Jur. nat. & §. 70. Ontol.). Quod erat tertium.

Denique si ripæ sint pars agri tui aut ejus extremitates, cum antea essent tuae qua agri tui partes; nulla est ratio, cur non adhuc qua partes agri tui manere debeant (§. 338.), etsi qua partes alvei ejus sint, cuius alveus est (§. 374.). Quod erat quartum.

Ager, cuius possessionem amissisti, nec recuperare potes, quamdiu flumen per novum alveum fluit, duplci omnino modo considerari potest in hypothesi propositionis praesentis, nimirum tanquam res, que aliam speciem assumunt, hoc est, tanquam alveus, & tanquam res, que ad pristinam speciem redire valet, ut nempe alveus esse destinat & agrorum in numero esse incipiat. Quamobrem non repugnat, ut, quatenus spectatur tanquam res, que ad pristinam speciem redire valet, sit in dominio tuo, qua alveus vero in dominio alterius, quemadmodum paulo ante de ripis ostendimus, eos duplci respectu duorum dominiorum diverso,

rum esse capaces (§. 374.). Sine dominii exercitioposse non sublit. Ubi in eo statu est, ut hoc tibi denegetur, possessionem utique amissisti. Ager igitur, ex quo flumen sibi alveum fecit, non dici potest a te possideri, quamdiu alveus manet, nec ullus qua agri usus ejusdem est. Nemo non agnoire, æquitati convenientius esse, ut alveus a flumine in pristinum alveum reverente relicta in potestate ejus veniat, cuius erat ager, ex quo factus, quam ut aliis juris sit. Æquitas vero hec nimirum propositione praesente, quemadmodum mox clarus elucescat.

§. 378.

§. 378.

Derelictio alvei, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest. Quoniam homo qua dominus habet jus rem suam derelinquendi (§. 256.), alveus vero, quem flumen sibi fecit ex agro ejus, ipsius est, quatenus a flumine iterum derelinqui potest, & ripæ quoque ipsius sunt quatenus pars agri fuerunt (§. 377.); si quis voluerit, alveum quoque quem sibi fecit flumen ex agri suo, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest, atque ripas, quatenus pars agri sui fuerunt, derelinquere potest, consequenter cum res derelicta nullius fiat (§. 251.); alveus quoque, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest cum ripis, quatenus pars agri fuerunt, a domino agri derelictus nullius fit.

§. 379.

Restitutio agri a fluvium revertente. Si flumen, quod ex agro tuo alveum fecit, ad priorem reversum fuerit alveum vel ad aliam partem fluat, ager restitutus tuus est & qualibet ejus pars restituenda ad priorem alveum revertente. Etenim si flumen alveum in universum dereliquerit & ad aliam partem fluens novum sibi ex agro tuo fecerit, dominium in eo retines, quatenus a flumine iterum derelinqui potest (§. 377.). Quamobrem si flumen revertatur ad priorem alveum, vel ad aliam partem fluat, derelicto, quam ex agro fecerat, alveo, & hoc pacto agrum restitutus, vel etiam aliquam ejus partem, ager restitutus tuus est & qualibet ejus pars restituta tua est.

Contrarium habetur Inst. §. 23. de rer. div. aut propositione præfensi convenit cum sententia Pomponii l. 30. ff. de acq. rer. domin. Sententiam contrariam, qua ager restitutus prædia prope ripam possidentibus iure alluvionis tribuitur, stricto jure veram agnoscit Gaius 1.7. ff. de acq. rer. dom. dum tamen addit, vix esse ut obtineat, ipse non difficitur eam videri iniquam. Inde est, quod Doctores sententiam Gaii, quam retinuit Imperator in Institutionibus, stricto & summo juri; alteram vero Pomponii æquitati convenire defendant, posteriorum vero priori præferant, quod æquitas rigori præferenda 1.8. C. de judiciis, cum summum jus, Cicero autore lib. 1. offic. summa injuria sic & Mysinger ad Inst. §. 23. de rer. div. inculcante, non superfluo inhærendum sit juris subtilitatibus, quia plerunque sub autoritate juris stricti periculose eretur. Vid. Manzius ad Inst. §. 23. de rer. div. num. 14. & seqq. Prior sententia cur rigori juris convenire dicatur, ratio hæc est, quod, dum flumen ex agro alveum facit, ager interit, adeoque etiam dominium (§. 352.); perit autem res domino suo (§. 356.). Jure alluvionis alveus juxta placita Iстorum Romanorum pertinet ad eos, qui prædix vicina possident. Quoniam itaque prior possessor nec

jure dominii, nec jure alluvionis alveum a fluvio iterum derelictum prætendere potest, facto jure ipsius esse possit negatur. Posterior detur ideo æquior, quia prior possessor dominio locupletari videtur, consequenter illius titus de vitando domino, quam huic de luci capiendo propisciendum. Nós rigorem patrum æquitate in concordiam revocavimus, dum ex ipsa dominii notione deduximus quod æquata convenientius censeretur. Per nostras numeri demonstrationes liquet, quod jas stricta vult idem esse, quod suadet æquitas, modò distinguendis iis, quæ diversa sunt, tuum ne desiderari patiaris acumen. Pervidisse hinc aliquid videtur Vesenbecius, qui priorem possessorem tanquam in re amissa dominium tenere sentit, quamdiu spes recuperandi adhaerere potest. Novus enim alveus, quem fecit flumen ex agro tuo, pro re amissa haberi potest, cuius recuperandæ spes adhuc supereft, quatenus flumen eum derelinquere potest, ut, qui fuerat alveus, rursus fiat ager. Dominium adeo in agro tuo, qui alveus factus est, recinetur, quatenus alveus ad pristinam agri speciem reverti potest. Videmus itaque subtilitates nostræ a mente Iстorum acutiorum non abhorre.

§. 380.

An prior possessor. Si flumen alveum suum in universum derelinquens ex agro tuo novum sibi fecerit agri, ex quo alveum, & ripæ fuerint pars agri tui, quod per alluvionem ripæ adjicitur, tuum alveus fa. est. Dominium enim in alveo retines, quatenus est fundus, qui ad speciem eius habeat agri reverti potest, quemadmodum ex demonstratione superiori eluiscit (§. 377.). Namvero si flumen paullatim recedendo per alluvionem aliiquid adjicitur, ripæ, quæ fuit pars agri tui; fundum in speciem agri restituit. Quamobrem quod

quod per alluvionem adjicitur ripæ, quæ fuerat pars agri tui a flumine occupati, tuum esse debet.

Non ignoror, jure Digestorum distingui, utrum fluvius uno impetu pristinum alveum reperat & novum derelinquit, an vero paulatim recedendo alluvionem faciat, nec nisi in priori casu alveum derelictum ad priorem dominum reverti, ius vero alluvionis vicina prædia possidentibus concedi. Enimvero posterius non minus æquitati repugnat, quam prius & siquidem alveum species tanquam fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, non minus rigori juris convenient, ut ager per partes restitutus tuus sit, quam si totus uno actu restituatur. Si rem amisiisti, non solum tota tua manet quamdiu recuperandi spes superest, sed etiam quælibet ejus pars, quæ recuperari potest, tua adhuc est. Neque hic obstat, quod novum quid, non tuum esse videatur quod per alluvionem adjicitur. Etenim ubi integrum alveum uno im-

petu derelinquit, non eibi restituitur fundus tuus, qualis erat ante, quam a fluvio occupatur, sed vi fluminis immutatus. Pars igitur fundi immutati per alluvionem & in pristinum statum agri restituta, quemadmodum totus restituitur derelictione, cur tua non esse debeat ratio nulla est. Sufficit in utroque casu, quod erat alveus nunc esse agrum, ubi alveus esse dedit. Dominum vero a te retinetur, quatenus ad speciem agri revertitur alveus, non quatenus ager præcise talis restituitur, qualis fuerat antea. Ceterum ex praælenti propositione & ejus imprimis demonstratione etiam intelligitur, quid per alluvionem unicuique restituatur, si alveus ex plurium agris fuerit factus: cuiuslibet nimirum est id, quod per alluvionem adjicitur eo in loco, ubi erat ager ipsius.

§. 381.

Si flumen alveum fecit ex agro tuo, tu vero alveum qua fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, derelinquis; alveus pleno jure ejus fit, cuius est flumen. Quodsi enim alveum, quem fecit flumen ex agro tuo, qua fundum, qui ad plena jure pristinam speciem reverti potest, derelinquis; in eo etiam qua fundo, qui ad ejus, cuius pristinam speciem reverti potest, dominium tuum prorsus interit (§. 250.). flumen est, Quoniam igitur cessat ratio, cur alveus spectetur tanquam fundus, qui ad pristinam speciem reverti potest; alveus nunc nude spectatur tanquam alveus, consequenter pleno jure ejus fit, cuius fluvius est (§. 377.).

Non est, quod excipias, alveum semper considerari posse tanquam fundum, qui ad speciem pristinam reverti potest, consequenter cum etiam jura occupandi dominio subjici possint (§. 217.), ubi a domino derelinquitur dominum, quod in alveo qua fundo ad pristinam speciem revertente haberet, id ab alio occupari posse, nec opus esse ut consolidetur cum domino alvei qua alvei. Enimvero dominum oc-

cupando quærendum in alveo qua fundo ad pristinam speciem reversuro non differret a jure occupandi alveum derelictum, aut quod per alluvionem adjicitur. Quoniam igitur hunc iuri locus est, si alveus fuerit tuus (§. 174.); quam primum jus alterius in eo qua fundo ad speciem agri reversuro derelictione extinguitur (§. 251.), nil amplius obstat, quo minus alveus jure pleno tuus sit.

§. 382.

Quemadmodum aqua continuo fluens intra alveum flumen vocatur; ita quæ Flumen, lacus non fluit, si perpetua fuerit, Lacus; si non fuerit perpetua, stagnum dicitur. Aqua autem dicitur perpetua, quatenus non certo tantummodo anni tempore, gnum quod potius quolibet fundum, quem occupat, tegit.

Perpetuitati igitur non obstat, quod etiam lacus subinde exarescat non minus, quam stagna.

§. 383.

Quando lacus & stagna crescunt vel decrescent, nil hinc decedit, vel accedit via luvionis ob- cinis fundis; sed quod suum erat, quilibet retinet. Lacus enim & stagna suos habent limites, quibus a fundis vicinis dirimuntur. Quamvis adeo nunc crescant, cubus & nulla tamen ratio est, cur dominium ejus, cuius lacus vel stagnum est, vel stagnis. etiam

Ao jus al-

etiam vicinorum propter hanc inconstantiam ultra suos limites protendi, vel intra arctiores coarctari debeat. Quin potius unusquisque dominium retinet in fundo suo, quoque limites ipsius pertingunt. Quamobrem patet, quando lacus & stagna crescunt, nihil hiac decedere, vel accedere vicinis fundis; sed quod suum erat, quemlibet retinere.

Ita ob eandem rationem sentiunt *Callistratus* l. 12. ff. de acq. rer. dom. & *Alfenus* l. 24. de acq. pluv. Ille enim diserte ait, in lacibus & stagnis *ius alluvionis* non agnoscit, licet interdum crescant, interdum decrecent, quia suos retinent terminos. Et hic negat, ideo quia crescent & decrecent, in iis accessionis vel defensionis rationem habendam esse. Si nostra in jure alluvionis principia sumantur, nihil ea quoad

præsentem propositionem difficultatem facessant; per ea enim tamdiu unusquisque in re sua *ius*, quod habet, retinet, quamdiu nulla necessitas urget, ut id amittat. Ast qui principia Iuri Romani probant, quibus *ius alluvionis* superstructum; illis dubium videri poterat, cur stricto jure *ius alluvionis* non etiam obtinere debat in lacibus & stagnis. Sed tanti non est ut de hoc dicamus disertius.

§. 384.

Inundatio *Inundatio* dicitur, quando flumen extra ripas defluens fundos vicinos operit quid sit.

Deest vocabulum commodum, quo hoc naturæ factum tanquam per genus definiri possit. Non vero opus est, ut rigori Logicæ in definiendo inhæreas, ubi vocabula desunt, qui-

bus genera indigitari possunt. Sufficit terminos ita explicari, ut satis intelligatur, quid per eos denotetur.

§. 385.

Jus inundationis. *Si ager tuus totus fuerit inundatus; dominium in eo retines, nec, si inundatio per longum tempus, veluti per plures annos duret, fundus tuus esse desinit, quamdiu eum non derelinquis.* Communiter inundatio non diu durat, sed quo impetu venit aqua, iterum recedit. Quamobrem cum nemo velle prælumatur, agrum inundatum non esse suum, quem mox in pristinum statum restitutum iri novit, quod vero tuum est te invito tuum esse non desinit (§. 338.); quin dominium in agro inundato retineas extra omnem dubitationis aleam positum. *Quod erat unum.*

Quodsi inundatio per longum tempus, veluti per plures annos, duret, eadem adhuc ratio subsistit, quod tuum esse non desinit te nolente, quod tuum est (§. 338.). Dominium igitur in fundo retines, quamdiu volueris. Quoniam tamen *ius derelinquendi* tibi competit (§. 256.), quamprimum vero fundum derelinquis, ejus dominus esse desinitis (§. 250.); si inundatio per plures annos duret, non ante fundus tuus esse desinit, quam eum derelinquis. *Quod erat alterum.*

Inundationem nihil mutare in dominio ea de causa pronunciat Imperator §. 24. Inst. de acquir. rer. dom. quod speciem fundi noui committet. Hinc inferunt Doctores, si inundatio diu duret, tunc idem quod de alveo dicendum, quia species fundi mutatur. Recte hoc *Grotius* lib. 2. cap. 8. §. 10. negat qui ne quidem juxta principia Jctorum Romanorum hoc concedi posse contendit. Nam ut maxime (ipsa viri summi verba recte) summa pars agri in arenam dissolvatur, manet tamen solida pars fun-

di inferior & ut de qualitate quid mutet, substantiam non mutat. Principiis vero, quibus nos usi sumus, in adstruendo jure alluvionis, id prorsus repugnat, quemadmodum ipsa propositionis præsentis loquitur demonstratio. Ceterum quamdiu durat inundatio, fundus aquæctus omnem usum amittit, quem ante habebat. Quamobrem ubi perpetuo duratura videatur, fieri omnino potest, ut dominus eum non amplius suum esse velit, conseqüenter eum derelinquat (§. 249.), non impossibile est.

§. 386.

§. 386.

*Si res aliena, quæ rei tuæ accedit, absque rerum detimento ab ea separari posse. Jus accessio-
fit, ea manet domini sui. Etenim si res aliena, quæ rei tuæ accedit, ab ea abs. nisi artifi-
ciale rerum detimento separari possit, in eo statu est, ut dominus eam recupe-
rare queat. Quoniam itaque quod suum est ipso nolente alterius fieri nequit ^{aliena sepa-} vari possit.
(§. 338.); si res aliena, quæ rei tuæ accedit, ab ea absque rerum detimento separari possit, manet domini sui.*

Nos vocabulum accessionis sumsumus in signi-
ficatu strictiori superius, quam in Jure civili
communiter accipitur (§. 348.); ita ut accessio
artificialis nobis sit, que nomine speciali *Ad-
suntio* appellatur. Non tamen significatus stri-

ctior abhorset ab usu Iatorum Romanorum, ne-
que enim solum significatus strictior occurrit in
Rubrica §. 26. Inst. de acquir. rer. dom. verum
etiam in Digestis l. 19 de aur. & arg. leg. quem-
admodum supra jam annotavimus (not. §. 348.).

§. 387.

Quoniam gemma ab annulo, cui inclusa; purpura a vestimento, cui assuta, *Casus par-*
absque detimento separari potest; gemma tua alieno annulo inclusa & purpura ticulares.
tua alieno vestimento assuta tua manet.

Hinc facile patet, possessorem annuli ad hoc
teneri, ut gemmam exemptam tibi restituat,
& possessorem vestimenti obligari ad purpuram

separatam tibi reddendam. Casus plures par-
ticulares cumulari superfluum foret:

§. 388.

*Si res tua, quæ rei alienæ accedit, absque rerum detimento separari non possit, Jus accessio-
erit res principalis cum accessoria communis pro rata, nisi rem, quæ alteri acces-
sorii, alterius fieri velis. Quoniam res tua, quæ rei alienæ accedit, absque rerum
detimento separari nequit per hypoth. fieri non potest, ut unusquisque reti-
neat, quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est, te invito, alterius fieri
nequit (§. 338.); nec dici potest, quod ideo fiat ejus, cuius rei accessit, quia
ab eadem separari nequit. Quamobrem cum utequod dominium retineat in eo,
quod suum est, res principalis cum accessoria pro rata communis esse debet,
nisi tu rem tuam, quæ alteri accessit, alterius esse velis.*

Daneur omnino rationes, quibus quis per-
moveri potest, ut res sua, postquam alteri ita
accessit, ut absque detimento ab eadem separa-
ri non possit, suam esse nolit, consequenter
cur malit premium ejus sibi restitui, quam rem
communem habere, præseruit cum de re com-
muni postea transigendum sit, ut negotium ha-
beat exitum. *Grotius* itaque non male judicat,
lege civili determinari posse, cuius esse debat,
ut negotia facilem habeant exitum: id quod suo
loco ostendemus. Quamobrem quod nonnulli
etiam in Jure naturali distinguant quænam
rerum, quarum una alteri accessit, sit prætan-
tior altera, & dominium ei adjudicent, cuius

res ob raritatem, affectionem, operas, curam
& culturam majus pretium admittat, id natu-
rale non est, cum ex notione dominii minime
sequitur, sed civile, quippe non alio fine in-
veniunt, quam ut negotium faciliorem habere
possit exitum. Quid juri naturali conveniat de
communi dividendo, quando communio subfi-
stere nequit, aut rem communem habere non
lubet; suo loco inquiremus. Ceterum ex iis,
qua demonstrata modo sunt, liquet jus acce-
ssionis artificialis, si res quæ accessit abique
detimento separari nequit, non differre a jure
specificationis (§. 340.).

§. 389.

Quoniam purpura aliena vestimento tuo intexta ab eo separari nequit absque *Intextura*
detrimento: si quis alienam purpuram vestimento suo intexuerit, vestimentum hoc jus.
cum domino purpuræ pro rata commune habebit (§. 388.).

Wolfi Jus Natura Tom. II.

T

Hoc

Hoc casu utitur Imperator S. 26. Instit. de acq. rer. dom. ad illustrandum jus accessionis. Quando autem purpuram vestimento cedere statuit tanquam accessorium rei principali: id omnino civile est. Jure enim Romanorum: Accessorium sequitur suum principale, cum hoc

jure non attendendum sit; quodnam sit pretiosius, sed quid alteri accedit l. 19. ff. de aur. & arg. leg. Quia de causa etiam imperator intextura purpuræ jus accessionis declarat, quemadmodum verba textus satis innunt.

§. 390.

Quale sit Similiter quia tabula tua, qua quis navem suam reficit, ab ea separari ne-
jus, si quis quit, ut integrum recipias, qualis antea fuerat, nec sine detimento navis; si
re tua rem quis tabula aliena navem suam reficiat, erit navis pro rata communis (§. 388.).
suam refi-
ciat.

Monimus iam superius cum Grotio (not. §. 340.), nihil absurdum in eo esse, ut, qui pro parte do-
minus est, vel pro millefima aut quacunque
alia parte adhuc minore dominus sit. Sane qui
in casu separationis difficilis aut dominis rerum
inutilis ac parum proficuus statuant rem prin-

cipalem cum suo accessorio alterutri adjudicandam esse, communionem tacite supponunt. Ubi ergo porro inquirunt, culnam ea adjudicanda sit, non aliud agunt, quam ut definiant, quid fieri conveniat, si in communum divisione res,
quæ dividenda erat, divisionem non admittat,

§. 391.

Mala fides Si quis mala fide rem alienam suæ adjungit; domino hujus injuriam facit. Ostendit quatenus datur eodem modo, quo idem supra de specificatione demonstravimus (§. 342.).
specienda

In accessione aut, si mavis, adjunctione non spectandam esse malam fidem, contendunt Do-
ctores Juris, rationes vero, quas afferunt, nul-
lius sunt monenti. Vid. Manlius ad S. 27. In-
stit. de rer. div. n. 7. Enimvero cum ipsi domi-
no rei principalis tribuant dominium accessori, quando dicunt in adjunctione non rationem
habendam esse male fidei, hoc tantummodo vo-

lunt, malam fidem minime obstat, quo minus
accessorium cedat rei principali, quemadmodum
nec nos admittimus, malam fidem in jure ac-
cessionis seu adjunctionis quicquam immaturare
(§. 388.). Propterea tamen idem minime re-
gant, mala fide rem alienam suæ adjungentem
domino ejus injuriam facere, consequenter de
inuria facta teneri.

§. 392.

Confusio dicitur, quando duorum vel plurium dominorum materiae liquidae
Confusio aut liquefactæ invicem miscentur, ut prodeat massa quædam ex utraque mixta.
tur.
quid aica.

Ex. gr. Ponamus vīnum generosum cum vīno ignobiliori misceri, ut prodeat vīnum quoddam mixtum. Vīna hæc confundi dicuntur. Quoniam vero in jure hæc confusio tantummodo consideratur, quatenus materiæ, quæ confunduntur, diverorum dominorum existunt; ideo in definitione additur materiæ confundendas duorum dominorum esse debere: id quod ex definitione exulare debet, siquidem in Physica tantummodo adhibetur. Addunt quoque non nulli, mixtione non prodire debere novam speciem, propterea quod ius specificationis diversum est a jure confusionis in Jure Romano. Enimvero cum in jure naturali idem sit ius specificationis & confusionis, quemadmodum mox patebit, parum refert, utrum duæ materiæ invicem mixta novam faciant speciem, nec ne-

Quando aurum & argentum invicem permiscerantur, ut in unam confluant massam, perinde confunduntur, ac si argentum tuum cum argento alterius confundatur. Mixtum ex auro & argento nova est species, quam electrum dicunt. Quamobrem hæc mixtio ad specificationem refiri debet, non ad confusionem. Nobis vera perinde est, sive ad specificationem, sive ad confusionem referas. Mixtum quando novum constituit speciem, nemo non videt ex duabus materiis novam fieri speciem earum confusionis, consequenter si opus sit confusionem a specificacione distinguiri, per ipsam definitionem specificacionis hoc manifestum esse. ut adeo necesse non sit indefinitione confusionis addi, mixtum non esse debere novam speciem.

§. 393.

Commixtio dicitur, quando arida, & solida corpora duorum vel plurium do-minorum ita permiscentur, ut, quæ unius sunt, distincta quidem maneant, ab iis, quæ sunt alterius, omnia tamen simul totum quoddam constituant, quod totum per aggregationem appellarunt Scholastici.

Commixtio quid sit.

Ita frumentum tuum commisceatur frumento alterius, cum singula quidem grana frumenti sui distincta maneant a singulis granis frumenti alterius, nequaquam vero illa cum his in unum coalescant, omnia tamen grana simul sumta acervum unum frumenti constituunt. Idem dicendum est de ovibus unum gregem constitu-

tibus. Sæpe in Jure Romano confusione pro commixtione & vice versa ponit post alios adnotavit *Manzius* ad §. 29. Inst. de rer. div. ut adeo contra mentem Iectorum Romanorum confusione a commixtione distingui arbitretur *Habernus* ad tit. de rer. div. n. 45.

§. 394.

Si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, vel quæ sine detimento separari nequeunt commiscentur; confusa vel commixta communes fiunt pro rata & sionis & quanta pars unicuique debeatur, ex quantitate & qualitate ejus, quod ante habuerat, estimandum. Quodsi vero quæ commiscentur a se invicem absque detimento separari possunt, unusquisque retinet, quod suum est. Quodsi enim res confunduntur, ita invicem miscentur, ut a se invicem aut proflus non, aut saltē non sine detimento separari possint (§. 392.). Quamobrem si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, fieri non potest, ut unusquisque recipiat quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est absque voluntate tua fieri non potest alterius (§. 338.); quilibet in eo, quod suum erat, dominium retinet, consequenter quod per confusione prodit mixtum commune pro rata erit. Quod erat primum.

Quodsi quæ commiscentur absque detimento a se invicem separari nequeunt, patet ut ante, res commixtas pro rata communes esse debere. Quod erat secundum.

Quoniam vero quæ confunduntur, vel commiscentur, si vel maxime fuerint eiusdem speciei, vel generis, ut eandem admittant mensuram, non tamen sunt eiusdem bonitatis. Ita in commixtione frumentum unum frumento alterius melius est & in confusione vinum unum generosius vino alterius. Rata igitur determinanda est ex quantitate & qualitate ejus, quod unusquisque ante habuerat, quam res confunderentur, vel commiscerentur. Quod erat tertium.

Quodsi quæ commiscentur a se invicem absque detimento separari possunt, unusquisque facta separatione quod suum est recipere potest. Quamobrem cum unusquisque dominium in eo, quod suum est, retineat (§. 338.), nec quicquam obstat, quo minus idem recipiat per demonstrata; unusquisque suum recipere debet. Quod erat quartum.

Comunionem in confusione quoque agnoscit Jus Romanum rationem naturalem secutum. Cumque communioni locus sit, sive res dominorum voluntate, sive unius tantum voluntate, & facto confundantur & commisceantur, non opus est ut hi casus a se invicem distinguantur, quemadmodum fecit Imperator §. 27. Inst. de rerum div. In commixtione communionem non admittit Jus Romanum, si casu mixtio facta vel sine tua voluntate, quia singula corpora in sua substantia durant, non vero in unam massam coacti, quemadmodum in confusione, nec speciem mutant, quemadmodum in specificatio-

ne. Enimvero cum in confusione communio obtineat, quia quæ invicem permixta fuerunt a nobis separari nequeunt, vel saltē sine detimento separari non possunt, ut unusquisque recipiat quod suum est; quando eadem ratio obtinet in commixtione, idem quoque jus obtinere debet. Hinc cum in specificatione species habetur pro re, quæ a materia separari nequit, ut conservetur, jus specificationis differre nequit a jure confusione, prout supra a nobis demonstratum (§. 340.). Quemadmodum vero aliquoties jam monuimus, ita non sine ratione denuo inculcamus nos in præsenti iura non conside-

Siderare nisi quatenus in statu naturali obtinent, hoc est, suas habent rationes naturales, veluti in praesenti negotio ex ipsa rerum natura & notione dominii consequuntur. Sed cum in statu civili ratio in primis habenda sit exitus ne-

gotiorum; altioris omnino indaginis est, quantum valeat Jus Romanum: quod cum disjunctum sit ex principiis theoriae naturalis legum civilium, huc loci doceri nec potest, nec debet.

§. 395.

*Ferumina-
rio & Ad-
plumbatura
quid sit.*

Ferruminatio est adjunctio, qua metalla ejusdem generis, formata, vel non formata, nulla alia materia interveniente consolidantur. Ast *Adplumbatura* dicitur adjunctio, qua duæ ejusdem vel diversi generis res mediante alia quadam ab ipsis diversa materia coagmentantur.

Si ferrum ferro jungitur contusione, junctura hec dicitur ferruminatio; si vero vas figurino jungitur operculum argenteum, aut afer afferi glutine, junctura adplumbatura vocatur. Quam-

vis enim ethymologia vocum earum significatum multum restringere videatur, usus tanquam loquendi eundem extendit, prout ex definitionibus liquet.

§. 396.

*Jus ferru-
minationis
& Adplu-
mbatura.*

Si quæ per ferruminationem aut adplumbaturam junguntur a se invicem sine detrimento separari possunt, uniuscujusque manet quod suum est, in casu opposito res principalis cum accessorio erit communis pro rata. Ostenditur eodem modo, quo idem supra de accessione vel adjunctione in genere demonstravimus (§. 386. 388.).

In quo jus Romanum a propositione præsen- te abit l. 27. ff. de acquir. rer. dom. & l. 23. de

R. V. id civile est: quemadmodum in antecedentibus satis superque inculcavimus.

§. 397.

*Solum quid
sit.*

Postquam homines certas terræ portiones dominio suo subjecerunt, ut in ea ædificia exstruerent eandemque colerent ac variis usibus suis aptarent, pro diversitate usus diversa quoque portionibus istis imposuerunt nomina, qualia apud Ictos Romanos occurunt Fundus, Ager, Area, Solum. Solum vocabulum Ictis proprium appellat Seneca lib. II. Natur. Quæst. Dicitur autem ita, quatenus homines & res alias sustinet. Et in hoc significatu vocabulo isto etiam nos utemur. Lingua vernacula in genere eodem sensu partem Telluris, quæ Terra vocatur in oppositione ad aquas, dicimus den Erdboden / quatenus vero tantummodo spectantur ejus certæ quædam portiones, den Boden / ita solum meum dicimus menen Boden.

Etsi vocabulorum significatus arbitrarius sit; adeoque idem a Philosopho tribui possit, qualis commodus vius fuerit: non tamen consultum duximus a significatu eo recedere, qui in Jure Romano obtinet, quantum patitur vagus significatus, qui subinde in isto Jure occurrit. In Jure nimirum Naturæ fixus quidam & sufficienter determinatus requiritur significatus. Ce-

terum cum, quem diximus in Jure Romano obtinere, probari potest ex l. 32. ff. de contr. s. 29. & seqq. Insta de rer. div. & ll. 4. Hic vero vocabuli significatus postea in causa fuit, ut per translationem mare navium, aer avium, cœlum stellarum solum dicatur, velut dum Quidius canit: Astra tenent cœlestes fulm.

§. 398.

Ædes & Ædificia in urbe Icti Romani Ædes; rure autem Villas appellant. Diserte villa quid enim Florentinus l. 211. de V. S. In usu, inquit, urbana ædificia Ædes, rustica villa dicuntur.

Villarum nomine *Vitruvius* etiam omne ædificium rusticum designat l. 6. c. 9. & *Columella* lib. 1. c. 6. villam dividit in tres partes, urba-

nam, rusticam & fructuariam: sed ea minutim persequi non est hujus loci.

§. 399.

Florentinus l. 211. de V. S. Locus, inquit, sine ædificio in urbe *Area*, rure autem *Ager* appellatur & ager cum ædificio *Fundus* dicitur. Hæc tamen dif- ferentia nec in Jure Romano perpetuo attenditur, quin potius vocabula *ager* & *fundus* promiscue usurpantur, immo fundus etiam dicitur subinde de loco in utbe. *Connarus* lib. 4. c. 3. n. 7. *Fundus* generis nomen esse ait, & species sub se habere arbustum, vineam, hortum, pratum, arvum, villam. Appella-
tio generalis ad ipsam quoque urbem extensa nobis maxime placet, cum ea ad omnes Autores promiscue intelligendos faciat & omnem in intelligendo am- biguitatem tollat, ut adeo etiam inter species fundi referatur area. Hoc signifi- catu generali vernaculo idiomate fundum cum solo conjungentes dicimus Grund und Boden; Agrum autem, quatenus denotat rure omnem locum sine ædificio, Land & Aream den Plah. quod tamen vocabulum etiam rure usurpatur de loco, in quo ædificium extrui potest.

Non jam inquirimus, quid arbustum propriæ species: neque enim hæc usum aliquem habent appellari Romani & quænam hortorum sint in tractatione præsenti.

§. 400.

Superficies dicitur, quicquid supra solum existit eidemque cohæret. Ita plan- ix. vites arbores dicuntur superficies l. 13. ff. de serv. ptæd. rust. *Gaji* Inst. quid sit. lib. 2. tit. 1. §. 4. & domus superficies appellatur l. 1. 7. ff. de usufr.

§. 401.

Ædificatio est constructio ædificii cujuscunque tam urbani, quam rustici. Quatenus ædificium extruitur in solo, vocatur etiam *Inaedificatio*. *Ædificatio* quid sit.

§. 402.

Si quis in solo suo ex aliena materia, vel in solo alieno ex sua materia ædifi- ceret, ædificium domini materie ac soli commune erit pro rata ejus, quod ante suum iionis fuerat, nisi ædificium mobile sit. Etenim cum ædificium ex solo & superficie tanquam partibus constet, cum solo innitatur, quod eidem inaedificatur; si soli ac superficie fuerint diversi domini, cum nemini dominium suum auferri invito possit (§. 338.), quilibet dominium in eo, quod suum est, retinet. Quoniam tamen superficies sine solo exitere nequit, & solum nullius usus est domino, quandiu superficies non auferetur; si ædificium non fuerit mobile, ut de loco in locum moveri possit (§. 148.), pro rata quod uniuscujusque fuerat com- mune erit ædificium: ast si mobile fuerit, cum quilibet retinere possit, quod suum est, dominus soli solum, dominus vero superficiei retinet.

Jus Romanorum superficiem considerat tan- quam accessorium fundi, consequenter cum eo- dem jure accessorium sequatur suum principale, ædificium solo cedit, §. 29. 30. Inst. de rer. div. Recte autem *Grotius* lib. 2. c. 8. §. 22. hoc pro civili habet & communionem juris naturalis facit. Quodsi quis ex aliena materia in solo suo ædificet, superficies species est & ædificii con-

structio ad specificationem referenda (§. 339.). Enimvero cum jure naturali species quoque com- munis sit (§. 340.); nullam hæc differentia in ipso jure mutationem facit, ut adeo opus non sit duos istos casus a se invicem distinguiri, quemadmodum in Jure Romano intuitu materiarum sit, quæ edificantis vel propria, vel aliena.

§. 403.

§. 403.

Plantatio *Plantatio* dicitur, qua planta solo immittitur, ut radices in eo agat & inde quid sit. nutrimentum capiat.

Sumitur hic vocabulum plantæ, quemadmodum etiam *Physicis* solempne est, in significatu latori pro omni vegetabili, quounque tandem nomine veniat. Unde *plantatio* intelligitur de

arboribus, frutici bus, herbis, oleribus, quæ mores ex solo uno in alium translatæ ibidem radices agere & crescere solent.

§. 404.

Satio *quid* *Satio* dicitur, quando semen terræ committitur, ut plantæ inde progerminent. Unde significatu strictiori potissimum intelligitur de semine agris commisso.

§. 405.

Jus plantæ quam radices egerit, in casu primo ejus manet, cuius ante fuerat, in posteriori aitem manet tua. Idem juris erit in utroque casu, si planta, etiam postquam radices egit, citra metuendum interitum tolli potest. Etenim si planta & solum fuerit diversorum dominorum, cum nec cuiquam invito dominium auferri possit, ut quod suum erat ipso nolente fiat alterius (§. 338.), nec re, quæ est alterius, ipso invito pro suo arbitrio quis uti possit (§. 120. 136.); quandiu planta salva tolli potest, adeoque quamdiu radices non egit, ratio nulla est, cu vel dominus plantæ dominium amittat, vel dominus soli usu ejusdem excidat, quem facere poterat & voluerat. Quamobrem planta a domino tollenda & liber soli usus domino relinquendus. Quodsi ergo alienam plantam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, antequam radices egerit, aut si etiam postquam radices egit, citra metuendum interitum tolli potest, in casu primo ejus manet, cuius ante fuerat; in posteriori tua.

Dantur plantæ, quæ etiam si post plantationem jam radices egreduntur, hoc tamen non obstante, ex terra erui & alio in solo plantari possunt, si tantummodo caveatur, ne juniores radicum ramuli iædantur, sive una cum terra, cum qua radices coaluerunt, eximantur: Quod

rerum horrensum gnaris non ignotum. Dantur ex adverso plantæ aliae, quorum repetita transplantatio nocet. Quid igitur convenienter, experientia magistra definitum, ne lex nana male applicetur.

§. 406.

Jus plantæ postquam ea radices egit, citra metuendum interitum tolli nequeat; erit planta communis pro rata ejus, quantum valet planta, dum in solo ponitur, & nutrimentum, quod ex solo attrahit, ac impensa, si quas cultura exigit. Ostenditur eodem prof. suis modo, quo paulo ante communionem evicimus de ædificio in solo alieno extructo, vel in solo suo ex materia aliena (§. 402.).

Jus communionis tanquam naturale agnoscit *Grotius* lib. 2. c. 8. §. 22. Aut in diversum abit *Jus Romanum*, quod plantam tanquam accessorum solo tanquam rei principali cedere vult. Difficilis equidem videtur nutrimenti, quod

ex solo attrahit planta, æstimatio; non tam impossibilis æstimari potest, cum constet quanta æstimetur usus soli certum plantarum istiusmodi numerum capientis alteri concedendus. Nequa vero jam queritur, num determinatio sic diffi-

cillis : sed num veritati consentanea : ubi vero discernendum, quid cuiusvis sit, nemo non videt tuam esse plantam, quæ in terra ponitur, alterius vero, cuius solum est, in quo ponitur, nutrimentum plantæ, cui incrementum accipitum refertur, quatenus eo in loco alia planta crescere poterat eodem nutrimento. Physicis vero nostris est, ut nutrimentum hoc faciat ad plantæ vegetationem non solo, sed ipsi plantæ, quæ in eo ponitur, deberi, ut adeo incrementum dici nequeat solius domini soli esse.

§. 407.

Si vicini arbor in fundum tuum radices egerit & ex his stolones nascuntur ; stolones tui sunt. Nascuntur enim in fundo tuo solius naturæ opera & arbore vi. Cujusnam cini illæsa ex terra erui & in alio quounque loco poni possunt, ut in arbores sint stolo- crescant. Quoniam itaque sunt fructus soli tui (§. 958. part. 1. Theol. nat.), ius nes, ex ra- vero fruendi tibi tanquam domino soli competit (§. 136.), quin tui sint stolo- dicibus ar- boris alienæ in fundo tuo nati.

Non est quod excipias, stolones provenire ex radicibus alterius, adeoque non esse fructus soli tui. Etenim & radices tuæ sunt, quæ in fundo tuo crescunt: sic ita quod a te succidi nequeant, quamdiu succidere arbori nocet, cum nemo alteri dominum dare debeat. Et si autem stolones noceant arbori, si numero præstimum copiosiores ad magnitudinem majorem excrecent, non ratiem proprietas in numerum rerum incitum referuntur, quia ex iis arbores &

frutices educari possunt multo breviori tempore, quam ex seminibus. Sane rosa, ribes, cripa, uva frutices in hortis communes non aliter, quam per stolones propagantur. In arborum genere pruni in primis stolones frequentis sunt, ex quibus per inoculationem mali Armeniae educari solent. Similiter eodem fine malii cydonia stolonibus inferuntur geomæ malorum hortensium & pyrorum.

§. 408.

Si herba vel ex radicibus intra terram longe lateque sparsis, vel caulinis humi rum emis- Jus herba- repentibus novellas herbas emittunt; quæ ex herba aliena emissæ fundo tuo ingerun- sariorum. tur, tuæ sunt. Quoniam eodem modo generantur quo stolones nascuntur in ca- su primo, in altero autem non assimili, seu in præsenti negotio omnino æqui- pollente, stolones autem ex radicibus alienæ arboris in fundo tuo nati tui sunt (§. 407.); tuæ quoque esse debent herbae, quæ ex herba aliena radicibus in- tra terram excurrentibus, vel caulinis humi repentibus emissæ fundo tuo in- geruntur.

Exemplum casus prioris mentha; posterioris Hungaria præbet. Neque enim existimandum est, herbas esse adeo viles, ut de jure in iis nullæ inveniendæ sint lites, ubi enim de jure quæstio sit, quantitatis pretii nulla habeatur ratio

in jure naturali: secus se res habet in jure civili, quod communis utilitatis gratia trans- actionem subinde facit necessariam eamque liber- tati naturali subducit: de quod disertius dicemus suo loco.

§. 409.

Cujus est solum, ejusdem quoque est spatium eidem perpendiculariter imminens, Spatium in- quoque a superficie aliqua occupari potest. Quoniam enim superficies supra so- tra aerem lum existit (§. 400.) & ab eodem sustinetur (§. 397.), adeoque sine hoc exi- quatenus in stere nequit; solum propter superficiem dominio subjicitur (§. 211.). Enim dominio sit. vero superficies omnis certum intra aerem solo imminens spatium occupat. Quamobrem qui dominio suo solum subjicit, eidem quoque subjicit omne spa- tum intra aerem eidem perpendiculariter imminens, propterea quod quæ so- lo sustinentur, juxta lineam perpendiculararem eidem innituntur. Cujus ergo solum est, ejusdem quoque spatium est eidem perpendiculariter imminens, quoque a superficie aliqua occupari potest.

Equi-

Equidem aer dominio subjici nequit (§. 208.), sed communis manere debet, etiam si fundo dominio subjiciantur (§. 209.); non tamen hinc sequitur, quod spatium intra aerem, quod fundo imminet, in dominio esse nequeat: sane si spatium intra aerem, quod solo tuo imminet, non esset tuum; nec aedificium in solo tuo extremitate liceret. Hoc enim extructo, usu illius spatii excludit ceteros omnes; id quod non nisi

domini est (§. 120.). Quod vero nullis limitibus terminetur hoc spatium versus superiora, sed eo usque tuum sit, quoque superficies tua exurgit, vel exinde patet, quod sine solo superficie sustentante spatium intra aerem nullius usus sit. Vulgo non attenditur dominium spatiorum intra aerem; patebit tamen suo loco multas quæstiones absque hoc dominio definitio non posse.

§. 410.

Quoniam domino competit jus utendi (§. 136.), adeoque etiam jus disponendi de quolibet rei suæ usu (§. 135.); domini soli est pro arbitrio suo disponere, quemnam spatiis intra atmosphærā fundo suo perpendiculariter imminens usum facere velit (§. 409.): cumque hoc jure excludat ceteros omnes (§. 120.), eidemque competit jus non patiendi, ut quis alius se invito ullum faciat spatiis sui usum (§. 121.); nec ferre is debet, ut quis usum illius spatiis se invito faciat, vel quem ipse facere poterat, eum sibi arroget.

Non aliter de spatio intra atmosphæram, quod fundo tuo imminet, ratiocinandum, quam de ipso fundo. Quemadmodum itaque usus, quem habet lumen solis directum, ros, pluvia, aer, quatenus fundum tuum contingit, ad te pertinet, non ad alium; ita similiter usus luminis solaris directi, seu radiorum solarium, roris, pluviae, aeris, venti; qui in isto atmos-

phera spatio esse potest, quod solo tuo imminet, ad te pertinet, non ad alium. Quemadmodum invito domino non licet ingredi fundum ipsum; ita nec in spatio atmosphæræ fundo ejusdem imminente litem anima madida eodem invito facere datur; sed sicuti ingressum, ita etiam litem animum in isto spatio siccationem prohibe valet.

§. 411.

Spatium istud intra atmosphærā, quod perpendiculariter fundo cuidam imminet, Spatiū atmosphæricū appellare lubet, sermone patrio den Lust - Raum cum quid dicatur. Quoniam itaque spatiū solo perpendiculariter imminens ejus est, cuius solum, quoque ipsum superficies aliqua occupare potest (§. 409.); Spatiū atmosphæricū tuum est, quod fundo tuo perpendiculariter imminet.

§. 412.

Si arbor vicini ramos suos per spatiū atmosphæricū tuum diffundit & ramis sublucandi obstant, quo minus ejus usum, quem vis, facere possit; tibi competit jus sublucandi arborem. Etenim tibi tanquam domino soli competit jus de spatiis atmosphærē alienis tuis usu disponere, quemnam facere velis, nec ferendum tibi est, ut alii nam quan- usum quendam ejus te invito sibi arroget (§. 410.). Quamobrem nec tibi ferendum, ut rami arboris alienæ impedit usum spatiis atmosphærici tui, quem facere vis. Quodsi ergo rami, quos arbor vicini per spatiū atmosphæricū tuum diffundit, usum istum impedit, cum impedimentum aliter non tollatur, nisi decidantur; tibi jus sublucandi arborem competit necesse est.

Jus sublucandi arborem vicini agnoscit Jus Weichbaldicum art. 125. Nullum ex eo danuum sentit arbor, si vel maxime rami solo tuo im-

minentes succidantur, quale meruendum est, i.e. planta, quæ radices egit in fundo tuo, transplantationem denuo admittit, ergatur.

§. 413.

Cujusnam Rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt. Si enim rami fundo tuo sint rami imminent, in spatio atmosphærico tuo existunt. Et quoniam ordinarie arbor quoque

quoque radices per fundum tuum spargit, ubi ramos per spatium atmosphæri fundo alienum tuum diffundit, & ex Physicis constat, ex radicibus per truncum succum non immutricum advehi iis potissimum ramis, qui cum iisdem versus eandem partem nentes sunt; iidem ex solo quoque tuo nutrimentum capiunt. Ostendemus autem in Physicis, in plantis nutrientis & vegetandis non minus usui esse rorem & pluviam in spatio tuo atmosphærico super ramos cadentem, immo ad eorum vegetationem concurrere quoque aerem & ventum per atmosphæricum tuum spatium spirantem una cum calore a radiis solaribus ibidem excitato, quorum omnium usus ad te pertinet (not. §. 410.). Rami igitur ac inde quotannis prægredi surculi assimilantur herbis, quas emissariæ alienæ fundo tuo ingerunt. Quamobrem cum haec herbae tuae sint (§. 408.); rami etiam arboris vicini fundo tuo imminentes tui esse debent.

Dixi arbores, quæ ramos per spatium atmosphæricum tuum explicant, ordinarie quoque radices per fundum tuum spargere: id quod experientia consenteat, qua docemur, arbores perinde ac ramos quaquaversum radices emittere, nisi impedianter. Sed hoc rarissime accidit, ut radices recta propaganda retrocedere

cogantur, non amplius in orbem, sed retrosum porrectæ. Exemplum commemorat Manzius ad Inst. §. 32. de rer. div. num. 25. Succus nutritius in radicibus potissimum ac foliis præparatur, ut adeo trunci, per quem ex radicibus in ramos ascendit, non magnopere habenda sit ratio.

§. 414.

Quoniam vicino tanquam domino arboris competit proprietas (§. 136.), An dominus ad eum jus pro arbitrio suo disponendi de ipsa ejus substantia (§. 135.); licet nunc tuum rami tui sint, qui fundo tuo imminent (§. 413.), hoc tamen non obstante vicinus ramorum obstat quo minus arbor a domino

Dominium ramorum fundo tuo imminentium dependens est a dominio arboris ac interim quando rami amplius vegetari nequeunt truncu sublato: quo facto liber tibi restituitur spatii

tui atmosphærici ac fundi usus ramorum in isto vegetazione antea impeditus: Ramorum tuorum interitus spectari debet instar interitus arborum, qui casu cuidam tibi inevitabiliter debetur.

§. 415.

Quia rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt (§. 413.), dominio Fructus raro competit jus fructus percipiendi (§. 136.); si rami arboris vicini fundo tuo morum fundo tuo imminentia, fructus, quos edunt, tui sunt.

Consentit Jus VVieh bildicum art. 125. item Land Recht lib. 2. art. 52. In statuto ultrajectino Rubr. 27. art. 1. propendentes fructus communicantur, quod Batavis crebro in usu esse observat Huberus in Prælect. ad Inst. de rerum div. num. 41. Communionem suadere videntur, quæ supra de jure plantationis demonstravimus (§. 406.), si scilicet rami in spatio tuo atmosphærico vegetati spectentur tanquam planta aliena in solo posita. Vegetationem tamen, quam suo loco in Physicis explicaturi sumus, si intiuimus perspicias, rectius arbores ramosuos

per spatium atmosphæricum tuum explicantes cujusnam comparantur cum plantis, quæ novellas plantas in fundum alienum emittunt unde fluit jus proprietatis (§. 413.). Ceterum proprietas etiam sequitur ex principiis Iectorum Romanorum, si rami spectentur tanquam accessoriū spatii atmosphærici, ut vi juris accessionis huic cedant. Illud tamen principium cum naturale non sit, sed ad facilius transigendum negotia tentummodo inventum; hic considerari non meretur, ubi de jure naturæ questio est.

§. 416.

Arbor in confinio duorum fundorum posita pro rata communis est. Arbor enim sit arbor in confinio duorum fundorum posita & truncum in communi confinio habet, confinio post & radices in utrumque fundum æqualiter agit, & ramos per spatia atmosphærica.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

rica utriusque fundo imminentia propagat, adeoque non minus solo & spatio atmosphærico tuo vegetationem debet, quam solo & spatio atmosphærico vicini. Tantundem igitur rationis est, cur tua esse debeat quam cur vicini. Erit adeo communionis pro rata.

Communionem hoc in casu etiam agnoscit Ius Romanum §. 31. I. de rer. div. quamvis communionem extendere etiam videatur ad eum casum, quo arboris truncus totus non nisi in uno fundo existit. In eo tamen juxta nostra principia truncus totus ejus est, in cuius solo existit (§. 414.). Romani ad radices potissimum animalium attenderunt, cum ab iis unice vegetationem pendere existimaverint, aliter philosophi-

phaturi, si omnem vegetationis rationem ini-
mici perspexissent. In jure Saxonico (quod
perperam a nonnullis pro Jure Germanico in
genere vendicatur) quemadmodum ante vidi-
mus (not. s. 412. & 415.), ramorum potius ha-
betur ratio, quam radicum, non tam ex natu-
rali ratione, quam sequi voluerunt Icti Romani,
quam ex civili, quod inde jus uniuscujus-
que facilius definiri possit.

§. 417.

Jussationis. Si quis semina in agro tuo sparserit; frumenta communia erunt pro rata ejus, quod valent semina & cultura atque usus agri. Ostenditur eodem modo, quo su-
pra communionem plantæ adstruximus in casu separationis aut impossibilis, aut cum metu interitus conjunctæ (§. 406.).

Qui jus Romanorum §. 32. I. de rer. div. se-
cuti frumenta domino soli adjudicant cum one-
re præstante æstimationis seminum & impen-
sarum in culturam factarum, quod civile est
cum naturali confundunt. Civile etiam est,
non naturale, si dominus soli messem ei, qui
agrum suum negligenter consevit, pro justa

pensione relinquere jubetur. Quid enim juri
naturali conveniat, ex principiis de refarcien-
do damno dijudicandum, quemadmodum etiam
ex superioribus jam satis patet, quid convenia-
in casu maleæ fidei, ne, quæ quodammodo ea-
dem videntur, roties reperi necesse sit.

§. 418.

*Jus Scriptu-
rae & Pi-
turae.* Si quis in chartis vel membranis tuis scripserit, v. gr. carmen, historiam, ora-
tionem, vel in tabula tua pinxerit; corpus in utroque casu pro rata erit commune.
Cum enim tua sit charta, membrana vel tabula, scriptura vero ejus, qui scrip-
fit, pictura illius, qui pinxit, nemini autem quod suum est invito auferri pos-
sit (§. 338.); nec tu propterea chartæ, vel membranæ, aut tabulæ dominus es-
se deslinis, quia alter te inscio ac invito in ea scripsit, vel pinxit, nec ideo
alter scripturaræ vel picturæ dominus esse definit, quia scripsit in charta vel
membrana tua, aut in tua pinxit tabula. Quoniam tamen impossibile est, ut
literæ a charta vel membrana, pictura a tabula separetur, ut unusquisque re-
cipiat quod suum est; corpus in utroque casu pro rata commune esse debet.

Juri communionis minime obstat, si multo
plus pretii sit in eo, quod unius est, quam in
illo, quod est alterius, supra jam annotavimus,
cum de specificatione ageremus (not. §. 340.).
Absurdum inde tantummodo sequitur, si scrip-
tura Ictorum Romanorum more consideretur
tanquam accessorium tabulae. Cum enim quod
accedit cedere debeat rei principalis, operis do-
minus esse debet, cuius sunt chartæ aut mem-
branæ, vel cuius est tabula: quod etsi Impera-

tor admiserit in scriptura; absurdum tamen
agnovit in pictura, cum ridiculum pronunciet,
picturam *Apellis* vel *Parrhasii* in accessionem
viliissime tabulæ cedere §. 33. 34. Inst. de rerum
div. In communione autem nihil absurdum alii
dominium vel pro millesima, immo vel milio-
nesima tantummodo parte. Quid vero æquitatæ
naturali conveniat in tanta differentia, ubi de
rei individuæ divisione agitur, suo loco disqui-
remus.

§. 419.

Res amissa dicitur, quæ eo, qui illam habet, inadvertente in humum cadit Res amissa & eodem abeunte ibidem relinquitur. Rebus adeo amissis accensenda, quæ de quenam rheda currente non intelligentibus dominis, aut de curru auriga non intelligenti fuit. cadunt.

Per se apparet, res non amitti nisi mobiles tamen terminus non usurpatur nisi de rebus (§. 148.). Et quamvis usus loquendi communis mobilibus se non moventibus. Atque hic stri- lationer ferat, ut etiam res se moventes, quæ rator significatus valet, cum de rebus se mo- nobis non intelligentibus abierunt, nec re- ventibus, quæ ex potestate nostra elabuntur, deund, veluti canes, amississe dicamus; proprie supra jam egerimus.

§. 420.

Res amissa manet ejus, cuius fuerat, seu cum re non amittitur dominium, quod An domi- quis in ea haberet. Quoniam res amittitur, si non advertente domino aut eo, nium cum qui eandem habet, in humum cadit ac ibidem eodem abeunte relinquitur: amitta. (§. 419.); ex eo, quod amittitur, minime sequitur, quod dominus eam nolit tur. adhuc esse suam. Quamobrem cum dominium solo animo retineri possit (§. 258.); qui rem amittit, dominium in eadem retinet. Manet igitur res amissa, cuius fuerat (§. 124.).

Animum retenti dominii satis prodit, qui quinam eandem invenerit, aut præmium polli- rem amisi, dum eam querit, vel inquirit, cetur inventorii, si eam attulerit.

§. 421.

Qui rem amissam invenit, ideo non efficitur dominus ejus. Res enim amissa manet ejus, cuius fuerat (§. 420.). Quamobrem cum quod tuum est sine vo- An inventio rei amis- luntate tua non possit fieri alterius (§. 338.); nec res amissa inventoris fieri sae sit mo- potest, quia eam invenit, consequenter qui rem amissam invenit, ideo non dus acqui- efficitur ejus dominus (§. 124.). rendi domi- nium.

§. 422.

Patet adeo, tuum non esse, quod invenisti (§. 421.); sed alienum, et si ignores cujusnam id sit (§. 146.); consequenter se rem, quam invenisti, vel quam invenit venisti si alius, detines tanquam tuam, te rem alienam possidere (§. 150.).

Quando in Jure Romano inventio refertur inter modos acquirendi, ea intelligitur de rebus, quæ nullius sunt, vel quia in nullius ad- huc fuerunt dominio, veluti lapilli & gemmæ in littore maris, vel quod a domino fuerint derelictæ. Quando autem res amissæ pro dere- liciti haberi possint, ex sequentibus patet.

§. 423.

Si nosti, quinam rem inventam amiserit, hoc tamen non obstante eam detines tanquam tuam; rem amissam mala fide possides. Quodsi enim rem amissam deti- nes tanquam tuam, sive ipse, sive alius eam invenerit, rem alienam possides la fide pos- (§. 422.). Quamobrem si nosti, quinam rem inventam amiserit, cum eadem amissa manet ejus, cuius fuerat (§. 420.); si ipse dominus eam amisi, nosti cujusnam res, quam detines, sit, si vero ipse dominus eam non amiserit, ex eo rescire potes, quinam sit dominus. Sed mala fide rem possidet, qui novit, cujusnam ea

ea sit (§. 153. 159.). Ergo si nosti, quinam rem amiserit, hoc tamen non obstante eam detines tanquam tuam, rem amissam mala fide possides.

Potes rem inventam ab inventore accipere; quam inventam esse ab eo vel nosti, dum accipis, vel rescis postea, postquam accepisti, nec opus adeo est, ut qui possidet rem amissam ipse

invenerit, Præsens itaque propositio intelligenda est de possessore rei amissa, quomodo cumque tandem res ad ipsum pervenerit;

§. 424.

Quando res Si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, quamdui jus res derelicta amissa fiat. *Casas occupandi in nullius dominio.* Etenim si dominus rem amissam derelinquit, inventoris ejus dominium acquirit, qui eandem occupat (§. 252.). Quamobrem cum eam occupando suam facere possit, qui eadem indiget, adeoque qui voluerit, quamdui jus occupandi res derelictas in nullius fuerit dominio (§. 253.); inventor vero, qui eam apprehendit, dum invenit, & suam esse quin velit, ubi a domino derelinquitur, dubitari nequit, eandem occupasse censendus est ubi a domino derelinquitur (§. 174.); si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, quamdui jus res derelictas occupandi in nullius dominio fuerit.

Undenam constet, dominum rem amissam dereliquisse, suo ostendemus loco, quando nimirum de derelictione præsumta agemus. Non omnia, quæ de rebus amissis tenenda sunt, hic loci demonstrari possunt, eo loco tradenda, ubi per antecedentia eadem demonstrare datur.

§. 425.

An re inventa uti licet? Re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdui a domino non fuerit derelicta. An re inventa uti licet? Quamdui enim dominus rem amissam non derelinquit, quam invenisti, ea non sit tua, sed ipsius manet (§. 420. 424.). Quamobrem cum dominus te excludat omni jure, quod ipsi in re, quam invenisti, competit (§. 120.); jus autem utendi in dominio contineatur (§. 136.); omni quoque rei usu te excludit. Quamdui itaque res amissa, quam invenisti, a domino non fuerit derelicta, eadem uti tibi non licet.

Ostenditur etiam hoc modo. Quod invenisti, alienum est, etiamsi ignores, cujusnam id sit (§. 422.), nec fieri potest tuum, quamdui dominus idem non derelinquit (§. 424.). Enimvero de re aliena nemo pro arbitrio suo disponere potest (§. 147.). Ergo nec de usu rei inventæ disponere potes, quamdui eam non dereliquit dominus, consequenter re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdui a domino non fuerit derelicta.

Cum rei amissa dominus ignoretur, nisi præfens videris eum, dum amisit, videatur ea convenire cum thesauro, cuius dominus ignoratur (§. 328.), consequenter inter adiutorios referri debere videatur (§. 331.), quæ statim occupantis sunt, quamdui jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 317.). Videris adeo tamdui dominus rei inventæ esse, quamdui certo non constat, quinam sit dominus, consequenter non repugnare videatur, ut re inventa tanquam tua utaris, quamdui dominium non credit ad pristinum dominum. Enimvero non satis firmo ni-

tetur talo hæc argumentatio. Neque enim thesaurus intelligitur, nisi quando pro impossibili habetur, ut de domino constare possit (§. 329.). Ait rem amissam habere adhuc dominum, manifestum est, & eundem inquirendo detegi posse pro impossibili non habendum, quemadmodum suo loco disertius docebitur. Dominio itaque vel interemistico locus esse nequit nisi ex derelictione præsumta, de qua suo loco. De jure naturali non ratiocinandum, nisi ex notionibus rerum, ut unus sit omnium concensus.

§. 426.

§. 426.

Quoniam inventor re, quam invenit, ne quidem uti potest, quamdiu a domino derelicta non fuit (§. 425.); eidem non competit nisi rei inventæ custodia, sit inventio donec de domino constet, aut res ab eo derelicta fuerit. Quid juris.

Hinc facile patet, qui non habet animum rem inventam custodiendi, donec de domino constare possit, eum nec eandem tollere debere. De Biblio narrat *Elianu*s lib. 4. Var. c. 1. quod nihil in via, in quod incidebant, tollere volunt, quod non posuerant, hoc non inven-

tum; sed furum esse arbitrati. Et idem lib. 3. c. 46. autor est, Stagiritarum hanc fuisse legem: Quod non depositisti, ne tollas. Enimvero hoc non convenire legi naturæ, quamvis primo intentu iustitiae conforme videatur; suo ostende- mus loco.

§. 427.

Quæ in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, suorum dominorum manent. Quæ enim navis levandæ causa in mare projiciuntur, ea non hoc animo ejiciuntur quod quis ea habere nolit, sed quo magis cum ipsa navi maris periculum effugiat. Domini adeo in iis, quæ navis levandæ causa in mare projiciuntur, dominium, quod solo animo retineri potest (§. 258.), retinent (§. 338.), consequenter quæ in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, suorum dominorum manent. Facta in mane levanda de navis causa cuius

Poterant quæ in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, cum rebus amissis conferri, quatenus fluctibus abrepta conspectui projicientis subducuntur, ut perinde sit ac si se non advertente res quædam sua in terram ceci- derit & ipse cum abierit postea ignoret, ubi nam locorum ea hæreat. Intuitu juris inter res amissas & in tempestate in mare projectas nulla differentia.

§. 428.

Bona naufragorum manent dominorum suorum. Cadunt enim in mare & fluctibus abrepta conspectui dominorum subducuntur, ut ipsi ignorent, ubinam sint. Cujusnam Quoniam itaque rebus amissis æquiparanda (§. 419.), res amissæ vero manent naufrago- dominorum suorum (§. 420.); bona quoque naufragorum dominorum suorum manent.

Idem jus est in rebus, quæ in tempestate navis levandæ causa in mare projiciuntur, & in rebus naufragis. Nihil enim refert, quod in priori casu res in mare projiciantur voluntarie, in posteriori vero a fluctibus abripiantur ex invito. In utroque nimis casu dominis est animus res suas auferendi, siquidem eas invenient, atque hic animus cum ipsa despera-

tione eas recuperandi consistit. Nemo est, qui non velit rem inventam esse adhuc suam, et iam si de ea recuperanda desperaverit. Quodsi recuperandi spem abjectem interrogas, num rem suam esse nolit, si ab alio inventa fuerit, quod velit esse suam affirmabit. Atque haec in genere tenenda sunt de rebus amissis & quomodo docunque ex potestate nostra elapsis.

§. 429.

Si quis res navis levandæ causa ejicias vel naufragas sive fluctibus expulsas, Quale si in ipso mari nanciscatur; eidem non competit nisi illarum custodia, donec de jure invento domino constiterit, aut res ab eodem derelictæ fuerint: quodsi vero a domino fuerint res rerum derelictæ, exsunt ejus, qui easdem nactus fuerat, quamdiu jus res derelictas occidentarum cupandi in nullius fuerit dominio. Quoniam res, quæ navis levandæ causa in tempestate ejiciuntur, & res naufragæ manent dominorum (§. 427.428.), que gorum, madmodum res amissæ (§. 420.); propositio quoad singulas partes eodem modo ostenditur, quo idem de rebus amissis demonstravimus (§. 424.426.).

Pof.

Possunt nimirum res levandæ navis causa in mare ejectæ , adeoque multo magis naufragæ cum rebus amissis conferri (not. s. 427.) . Vi igitur principi reductionis ad utrasque applicari debent , quæ de rebus amissis demonstrantur . Identitas , quæ res similes hic facit , in eo consistit , quod tam res ejectæ ac naufragæ , quam

amissæ sint res , quæ ex domini potestate elapsæ ubinam sint ignoratur & quarum recuperatio videtur si non impossibilis , difficilis tamen aut , si mavis , quod sine res , quæ dominum habent , sed quorum dominus ab eo , qui eadem inventis , ignoratur .

§. 430.

Cujusnam Res a bestiis raptæ , veluti oves a lupo , vel gemma ab ave transvolante ablata sunt res a tamdiu manent domini , quamdiu recuperari possunt . Ostenditur eodem proposito modo , quo res amissas ejus manere , cuius antea fuerant , supra demonstravimus (§. 420.).

Possunt nimirum etiam rēs a bestiis raptæ ad res amissas reduci (not. s. 429.).

§. 431.

Cujusnam Immo in genere res , quæ quomodounque potestati tuae subductur tamdiu manent res , quæ tua , quamdiu recuperari potest . Eodem modo ostenditur , quo antea demonstravimus rem amissam manere domini sui (§. 420.).

Propositionem hanc generalem , quæ universalitate sua multas antecedentes complectitur , addere vixum fuit , cum conducat ad ceteras memoria facilius retinendas . Quodsi eandem primo loco demonstrare voluissimus , ceteras per modum corollariorum inde deducere licuisset . Nec

obstat , si potestati tuae subductæ veniant in possessionem alterius ; neque enim cum possessione dominium amittitur , sed ejus saltem exercitium suspenditur , quod etiam contingit , si res portatae tuae subductæ a nemine possidetur .

§. 432.

Fructus naturales & industriales . Cum fructus in numero rerum sint (§. 956. part. I. Theol. nat.) , perinde ac in genere dividuntur in naturales & industrielles . Et Naturales quidem dicuntur Fructus , quos natura sua sponte producit ; Industrielles vero , quos non nisi interveniente opera humana , seu cultura & cura , producunt .

Applicantur nimirum ad fructus definitiones generales rerum naturalium & industrialium (§. 503. 504. part. I. Jur. nat.) . Ita poma , nubes , glandes accensentur fructibus naturalibus , quia nulla fere hominam cura interveniente a natura producuntur . Quodsi tamen curam & culturam paulo majorem adhibeas , quam ut ea pro nulla reputari possit ; nec absurdum erit , poma etiam & cerasa ac pira fructibus industria-

libus accenseri . Vanæ adeo sunt lites eorum , qui inter se contendunt , utrum poma & cerasa aliquæ arborum fructus haberi debeant pro naturalibus , an industrialibus , per definitionem in casu dato facile dirimendæ , in genere non quam terminandæ . Sine controversia vero fructus industrielles sunt fruges . olera , vinum , oleum .

§. 433.

Fructus pendentes vocantur , qui a re , ex qua proveniunt , nondum fuerunt separati : Percepti autem , qui a re , ex qua provenerunt , jam sunt separati & plene collecti : Percipiendi autem appellantur , quos quis percipere poterat , modo voluisset , vel si jam natos a re , ex qua provenerunt , separare non neglexisset , vel omissa debita cultura atque cura non in causa fuisset , ne nascerentur .

Ita poma , pira , cerasa , quamdiu arbore coherarent , fructus pendentes sunt ; quamprimum vero decerpuntur & in cellam deferuntur , percepti dicuntur . Similiter fruges fructus pendentes

et sunt, quādīu in agris adhuc extant, nec ad eo separatae sunt: enimvero si demessæ & ab agro in horreum avectæ fuerint, si grana ibidem excusa fuerint, fructus percepti sunt. Fructuum perceptio pluribus constat actibus, raro simplici absolvitur. Immo subinde fructus percipiuntur sola destinatione ad usum quandam suum, veluti si glandes sponte in terram cadentes non colligas, sed suis illuc actis descendas relinquis. Eodem modo percipiuntur gramina in prato, que pecudes tuae depascunt. Etenim siues in casu priori glandes consumunt, in posteriori pecudes gramina depascant tua voluntate, ut adeo actus pecudum succedant in locum actuum, quibus fructum perceptio absolvitur, absque illis enim in casu priori glandes

§. 434.

Fructus extantes dicuntur, quos possessor rei, ex qua provenerunt, adhuc Fructus extantes & consumti.

Lana est fructus ovium. Quādīu eam habes, fructuum extantium numero est; quando vero eam habere desinis, consumtis accenseris. Similiter lac fructus vaccæ est; quādīu ipsum in vase asternas, ad fructus extantes pertinet: quando vero bibis vel aliis bibendum das, con-

sumtis annumeratur. Frumentum etiam, quam diu in granario tuo, fructibus extantibus annumeratur: ast si in farinam fuerit conversum & ex hac panis coctus, ad fructus consumtos referatur.

§. 435.

Perceptio dicitur inchoata, quæ ad unum vel alterum tantummodo actum profecit; consummata vero, quæ nullum amplius actum requirit.

Perceptio
fructuum
inchoata &

Ita ad frumenta percienda requiritur, ut fruges in agro extantes metantur, demessæ in mergites colligentur, colligate currui imponantur, currui impositæ in horreum vehantur, tandemque ex spicis tritando grana extutian-

tur loco commodo asservanda, donec de iis consumptis disponatur, prout visum fuerit. Hinc ita facile intelligitur, quandonam perceptio frumentorum dici possit consummata, & quando nam inchoata haberi debet.

§. 436.

Omnis hominis actiones, tam internæ, quam externæ liberae, equiparantur rebus, quæ sunt in dominio ipsius. Etenim actiones hominum liberæ, tam internæ, quam externæ, pendent a voluntate ejus libera (§. 12. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque fieri potest, ut de iisdem disponat, prout libuerit. Enimvero natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. 1. Jur. nat.), adeoque in agendo non dependent ab ullo alio homine nisi a seipso (§. 153. part. 1. Jur. nat.), parentur. & uniuscujusque conscientia relinquendum, utrum actionem quandam committere, an omittere velit (§. 157. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem homini competit jus de actionibus suis disponendi pro arbitrio suo (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Per se autem patet, quod actiones ipsius tam internæ, quam externæ liberae usui eidem sint cum ad vitam conservandam & commode ac tranquille transfigendam, tum ad animæ atque corporis perfectionem quomodocunque promovendam. Actiones igitur liberæ hominis tam externæ, quam internæ equiparantur rebus (§. 495. part. 1. Jur. nat.), de quibus ipsi jus est pro arbitrio suo disponendi per demonstrata. Quare cum res, de quibus pro arbitrio suo disponendi jus est homini, sint in dominio ipsius (§. 118.); omnes hominis actiones liberae

liberæ tam internæ, quam externæ, æquiparantur rebus, quæ sunt in domino ipsius.

Principii hujus multis usus in demonstrando, postquam dominia rerum introducta sunt. Ceterum ex eodem intelligitur, qui naturali adhuc pollet facultate agendi, eum non habere nihil: habet enim actiones suas, quas quando-

cunque visum fuerit; tam suæ, quam aliorum utilitatis gratia edere potest. Patebit etiam su loco, eas cum rebus permutari posse, ac non minus quam has estimationem recipere.

§. 437.

Quibusnam Quoniam opera humana & cultura ac cura rerum certis actionibus liberis rebus com. constat, quod per se notum; *opera quoque hominum non minus*, quam cultura & pareatur ope. *cura rerum æquiparatur rebus*, quæ sunt in dominio ipsorum.

cultura

etiam cu.

Opera tua non minus tua est, quam res mea rerum. mea est: quod idem valet de cultura & cura rerum. Quemadmodum meum est statuere de re mea, prout libuerit; ita tuum est statuere de opera tua, de cultura item & cura, quam

res exigunt, prout tibi visum fuerit. Quæ de rebus, quæ sunt in dominio, demonstrantur, quatenus in dominio sunt; ea etiam ad operam tuam, nec non ad culturam & curam rerum applicari possunt.

§. 438.

Res artificiales qua species sunt fructus operæ tuæ. Res artificiales arte humana parantur (§. 505. part. I. *Jur. nat.*), dum scilicet ex materia opera tua sunt in frumento numero sunt. species (§. 339.). Quoniam igitur opera tua æquiparatur rei, quæ est in dominio tuo (§. 437.); res artificialis qua species est res ex re tua proveniens. Quoniam igitur res ex re tua proveniens fructus ejus est (§. 956. part. I. *Theol. nat.*), res artificialis qua species est fructus operæ tuæ.

Quælibet res constat ex materia & forma & a forma habet, ut sit hujus speciei, consequenter sensu Juridico species (§. 339.). Quamobrem si res artificiales considerantur tanquam species, non ad materiam, sed ad formam respicitur, quæ opera tua materia inducitur. Res igitur artificialis qua species ab opera tua pro-

venit. Summum in superioribus tanquam facile concedendum, formam materiae inductam efficiens, cum de jure specificationis ex aliena materia ageremus (§. 340.). Quodsi vero quis in eo admittendo scrupulosior fuerit: ei præsentí propositione idem facile demonstran-

§. 439.

Fructus industrielles non minus sunt fructus culturæ ac curæ tuæ, quam rei, ex qua proveniunt. Etenim fructus industrielles sunt, quos natura non nisi interventio opera tua, cultura scilicet ac cura, producit (§. 432.). Quamobrem cum cultura & cura æquiparentur rebus, quæ sunt in dominio hominum (§. 437.); fructus quatenus debentur culturæ ac curæ tuæ, non minus ex re tua proveniunt, quam quatenus ex re illa, quæ culturam & curam tuam exigit, nascuntur. Quoniam igitur fructus sunt fructus ejus rei, ex qua proveniunt (§. 956. part. I. *Theol. nat.*); fructus industrielles non minus sunt fructus culturæ ac curæ tuæ, quam rei, ex qua proveniunt.

Ex. gr. Si tu agrum colis & curam omnem adhibes, quam exigit, ut larga messis sperari possit; frumentum non minus fructus est culturæ & curæ tuæ, quam agri. Quemadmodum enim fruges non nascuntur, nisi in agro, atque ideo agri fructus existimantur; ita nec pro-

veniunt absque cultura & cura tua, atque ha de causa eodem jure censentur fructus culturæ ac curæ tuæ, quo res artificiales fructus artis seu operæ tuæ sunt (§. 438.). Similiter si preventum frumentum, quos edunt arbores, habum cultura & cura tua promoves, id quod fieri posse

posse nemo nisi rerum hortensium ignarus ne- pira, cerasa, non minus culturæ ac curæ tuæ ; gaverit ; arborum etiam fructus, veluti poma, quam arborum fructus sunt.

§. 440.

Fructus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt. Quoniam enim do- Fructus
pendentes
cujusnam
fructus.
minum continet jus fruendi (§. 136.), domini quoque est jus disponendi de
fructu rei suæ, quamprimum ex ea proveniunt (§. 135.), consequenter, ubi a
re nondum separati, adeoque adhuc pendentes sunt (§. 433.). Sunt igitur fru-
ctus pendentes in dominio ejus, cuius res est, ex qua proveniunt (§. 118.),
consequenter domini rei sunt (§. 124.).

Ex. gr. Si tua est arbor, fructus quoque non- stæ quoque singulæ tuæ sunt; & qui aristæ au-
dum decerpit tui sunt, consequenter si quis fert, rem tuam aufert. Immo cum etiam seges
pomum decerpit & aufert, rem tuam aufert.
Similiter si tuus fuerit ager & a te cultus, ari-
stæ quoque singulæ tuæ sunt; & qui aristæ au-
fert, rem tuam aufert. Immo cum etiam seges
sit fructus agri a te culti, qui segeti damnum
aufert, rei tuae datumum infert.

§. 441.

Domino competit jus fructus percipiendi, nec ipso invito alius eosdem percipere Cujusnam
sit jus fru-
poteat. Domini enim rei sunt fructus adhuc pendentes, qui ex re ipsius pro-
veniunt (§. 440.), adeoque ipsius sunt, antequam a re, ex qua provenerunt, perci-
parentur & colligantur (§. 433.). Quoniam itaque de re sua pro arbitrio suo
disponere potest (§. 118.); fructus quoque a re sua separare & separatos colligere valet,
nec ipso invito alius quispam hoc facere potest (§. 121.). Quamobrem cum fructus percipiatur, qui eosdem a re, ex qua provenerunt, separat
separatosque colligit (§. 433.); domino competit jus fructus percipiendi (§. 156.
part. I. Phil. pract. univ.), nec ipso invito alius eosdem percipere potest.

Si arbor tua est, tibi competit jus poma dé- cultus, nemo fruges demetere & in fasciculos
cerpendi & colligendi, neque te invito quis-
collectos in horreum suum avehere potest te in-
quam alius ea decerpere & decerptra colligere
vito; sed tibi domino competit jus hoc facien-
potest. Similiter si ager fuerit tuus & tua cura
di.

§. 442.

Fructus industriales communes sunt pro rata domino rei, ex qua proveniunt, & Fructuum industria-
ei, cuius culturæ ac curæ debentur. Etenim fructus industriales non minus sunt lium com-
fructus culturæ ac curæ, cui debentur, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.). munio.
Quamobrem cum fructus sint domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.); fructus industriales pro rata communes esse debent domino rei, ex qua proveniunt,
& ei cuius culturæ ac curæ debentur.

Si tuus fuerit ager, mea vero cultura & cu- ges igitur communes esse debent, pro rata sci-
ra, fruges spectanteur tanquam res ex re com-
licet, quantum valet usus agri tui, & cultura
muni provenientes (§. 437.). Ex re communi
ac cura mea.
provenientes res fructus communes sunt. Fru-

§. 443.

Quoniam fructus industriales communes sunt pro rata domino rei, ex qua An posse effo-
proveniunt, & ei, cuius culturæ ac curæ debentur (§. 442.); Si tu fundum ris fundi meum sive bona, sive mala fide possides, fructus industriales communes sunt mei & alieni sint
tui, pro rata, quantum nimirum valet usus fundi mihi & cultura ac cura tua fructus in- tibi.
dustriales.

Quod ergo Imperator §. 35. I. de rer. div. velit, possessorem bonae fidei suos facere fructus perceptos pro cultura & cura, id civile est: pecunie vero, adeoque itidem naturale non est, quod possessor malæ fidei cum fundo etiam fructus restituere debeat. *Gratianus*, qui idem agnoscit, lib. 2. c. 5. §. 23. 24. utriusque possessoris tribuit jus fructus deducendi pro impendis in rem factis & opera utili, residuum domino fundi adjudicans. Mirum vero videri poterat, cum

in aliis veluti in specificatione, plantatione & scriptura, communione juri naturali conformem defenderit, cur hic a communione discedat, & fructus industriales domino rei tribut, ex qua proveniunt, salvo jure deducendi impenas & id, quod valet opera utilis. Non attendit vir alias acutus, agrum & culturam cum cura facere rem communem, ex qua proveniunt fruges (not. §. 442.).

§. 444.

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Ponamus enim, si fieri possit, perceptionem fructuum esse modum eos acquirendi. Quoniam fructus perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Quoniam fructus perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Quoniam fructus perceptio fructuum non est modus eos acquirendi.

Directe ostenditur hoc modo propositio præsens. Fructus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.), consequenter ipsius sunt, antequam a re separantur & colliguntur (§. 433.). Quoniam itaque quod meum est me invito tuum fieri nequit (§. 338.), & jus fructus percipiendi soli domino competit (§. 441.); haud quaquam fieri potest, ut ideo fructus sint tui, quia eis a re, ex qua proveniunt, separas atque colligis. Perceptio igitur fructuum non est modus dominium eorum acquirendi.

Loquimur hic de modo acquirendi naturali, quem Jus naturæ probat non de eo, quem Jus civile pro tali declarat.

§. 445.

Cujusnam Si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides; fructus pure naturales mihi sunt fructus sunt, & si eos consumis, fructus meos consumis. Fructus enim pure naturales sunt fructus fructus, natura sola producit (§. 432.); adeoque toti ex fundo meo, qui a te quacunque fide possidetur, proveniunt. Quamobrem cum jus fruendi (§. 136.), adeo dominio posse que de fructibus pro arbitrio disponendi mihi competit (§. 135.), nec ideo sicutur. quod a te fundus possidetur, hoc jus a me fuerit amissum (§. 257.), sed animo retineatur (§. 258.), nec quia fructus percipis, dominium eorum acquiris (§. 444.); fructus pure naturales toti mei sunt (§. 118. 124.). *Quod erat primum.*

Si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus pure naturales mei sunt per demonstrata. Quod si ergo eos consumis, te fructus meos, non tuos consumere patet. *Quod erat alterum.*

Nulla hic est ratio, cur fructus naturales rei alienæ participare velit possessor cum domino, sicuti industriales (§. 443.). Neque enim opera, quam perceptioni impendit, vel etiam sumptus, quos in iis percipiendis facit, æquivalent rei, ex qua proveniunt fructus. Alia vero qua-

sio est, num impendia in perceptionem facta deducendi jus competit percipienti, quatenus ea fieri debeant a domino, si ipse eos jure suo usus (§. 441.), percipere debueret. De hanc enim re dicimus suo loco, quid conveniat iuri naturali.

§. 446.

Perceptio fructuum ex re aliena fruitur invito domino, injuriam ipsi facit. Quoniam jus fruendi perinde in dominio continetur ac jus utendi (§. 136.); eodem modo propositio demonstratur, quo supra ostendimus, injuriam domino facere eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 222.).

Osten-

Ostenditur etiam hoc modo. Jus percipiendi fructus domino competit, nec ipso invito alius eosdem percipere potest (§. 441.). Quodsi ergo ex re aliena invito domino fructus percipis, contra jus ipsius perfectum agis (§. 235. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum injuriam alteri faciat, qui contra jus perfectum ipsius agit (§. 859. part. 1. Jur. nat.); si re aliena frueris invito domino, injuriam ipsi facis.

§. 447.

Cum possessor malæ fidei fructus ex re aliena percipit, injuriam domino facit; minime autem possessor bonæ fidei. Perceptio fructuum ex re aliena invito domino facta in se spectata injuria est (§. 446.). Quamobrem cum possessori malæ fidei factum suum imputetur, minime autem possessori bonæ fidei (§. 163.); possessor quidem malæ fidei, dum fructus ex re aliena percipit, injuriam facit domino, non vero possessor bonæ fidei (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.).

Differentia inter possessorum b. & m. f. quoad fructuum perceptio- nem.

Juri adeo naturali convenit, quod Imperator quoad perceptionem fructuum inter possessorem bonæ ac malæ fidei distinguit (not. S. 443.), et si quod quoad utrumque definit ex aste eidem non consentiat. Defendimus in superioribus communione fructuum industrialium non minus quoad possessorem malæ, quam bonæ fidei (§. 443.). Forsan igitur erunt qui circa propositionem praesentem hærent, quod perceptio- nem fructuum ad injuriam referat in malæ fi-

dei possesso. Enimvero nebulæ, quæ menii osfunduntur, facile dispellentur. Etenim malæ fidei possessor ratam fructuum industrialium percipit tanquam dominus, non vero omnes, adeoque injuria inest perceptioni fructuum, quatenus communes sibi soli vindicat. Deinde ipsi etiam rati inest injuria, quatenus ea involvit usum rei alienæ invito domino factum, quem esse injuriam constat (§. 222.).

§. 448.

Res, quæ sunt in dominio, universim, non sigillatim spectatae, nullo atten- Bona quid to earum discrimine, dicuntur generatim Bona, vernaculo sermone Güter, sint. item in singulari das Gut.

Nimirum res, quando bona dicuntur; considerantur tantummodo, quatenus earum pretium pecunia determinari potest, seu quatenus pro illis pecuniam recipere datur. Hinc partem bonorum dicimus, quia bona, quæ qui possidet, consideramus tanquam aliquod totum. Non puto definitionem nostram abire a significatu, qui receptus est in Jure Romano. Africanus enim diferte: Bonorum appellatio, sicut hæreditatis,

universitatem quandam ac jus successionis, non singulas res demonstrat. Et in bonis esse dicuntur, quod dominii nostri vel quasi dominii est. Vid. Schardins in Lexico. Nobis equidem de significatu in Jure Romano non multum laborandum, modo eum retineamus in sequentibus. quem vocabulo tribuimus; ad multos tamen textus Juris civilis intelligendos accurate perspectus esse debet.

§. 449.

Quoniam bona in dominio nostro esse debent (§. 448.); si in numero rerum tuarum fuerint res alienæ, aut si ære alieno labores, bona non intelliguntur, nisi bona determinetur que quis habet. Quomodo

Consentanea hæc sunt Juri Romano. Difer- t enim Paulus l. 39. de V.S. Bona, inquit, intelliguntur cuiusque, quæ deducto ære alien-

na supersunt. Ex hac lege sola demonstrari pos- terat, definitionem bonorum, quam dedimus, significatu in Jure Romano recepto convenire.

§. 450.

Ex eadem ratione patet, si res quædam tuæ fuerint penes alios, eas appellatio- expenditur.

ne bonorum tuorum contineri, consequenter etiam nomina ad bona tua referenda esse.

Hoc denuo convenit Iuri Romano l. 49. de V. S.

§. 451.

Adbuc ut. Ex eadem ratione, cum etiam res in corporales in dominio sint (§. 216.),
terius ex. omnia quoque jura nostra in bonis nostris computanda.

Consentit etiam quoad hoc *Ulpianus* loc. cit. Quid sit *as alienum*, quid sunt nomina, nondum equidem explicavimus; sed suo demum loco exhibebitur distincta notio, iis praemissis notionibus, in quas ea resolvitur: quoniam tamen, termini satis intelliguntur per confusas,

quas habemus, notiones, nemo sanus reprehendet, quod iisdem hic usi simus, ubi ad tenuum significatum Bonorum tanquam in Jure Romano receperum quedam ex definitione nostra inferenda fuerunt, quæ id aperte loquuntur.

§. 452.

Patrimo- **Omnium bonorum, quæ quis habet, universitatem Patrimonium appellamus.**
nium quid
sit.

Bona nimurum omnia simul sumta constitueunt patrimonium. Equidem primo patrimonium non nisi ea bona continebat, quæ a parentibus obvenerant, patre nimurum atque avo, deinde vero ad idem quoque relata fuerunt, quæ a matre provenerant; attamen tandem ad ea quoque bona extensum, quæ quis propria acquisivit diligentia, ut adeo patrimonii appellatione omnia contineantur bona, undecunque provenient. Et in hoc laxiori significatu vocabulum accipere luet. Notandum porro in Jure Romano patrimonium non esse nisi eorum, qui sui juris sunt, filiis enim, qui erant in potestate patris, & servis, qui erant in potestate

dominorum, non concedebatur nisi peculum, de cuius a patrimonio differentia dicere non est hujus loci. Enimvero nemo a nobis requisiuit, ut hac in parte definitionem patrimonii hypothesibus Juris Romani accommodemus. Immo suo loco constabit, definitionem patrimonii, supposita bonorum definitione, in quam ea resolvitur, a nobis datam non obstat, quo minus differentia juris Romani & Juris naturae quoad patrimonium & peculum citra ullam distinctionem, aut, ex confusione eorum, quæ discernenda sunt, metuendum errorem agnoscatur.

§. 453.

Patrimo- **Patrimonium amplum dicitur, quod multa bona continet; tenuem autem, quod**
nium am- **pauca.**
plum & te-
nue.

Videbimus suo loco, pecuniam fungi vice bonorum, adeoque etiam pecunias in patrimonio contineri. Idiomate patrio patrimonium dicimus *Bermögen* & amplum vocamus *ein gresses Bermögen*; tenuem autem *ein schle-*

chtes Bermögen. De eo autem, qui amplum patrimonium habet, dicimus: *Er hat viel Geld und Gut*, hoc est, multum pecuniarum & bonorum habet.

§. 454.

Patrimo- **In communione primæva patrimonium nullum datur; quamprimum vero ab earum quan-**
nium cœperit. ceditur, patrimonia oriuntur. Etenim in communione primæva res omnes sunt nullius (§. 7.), adeoque nullius hominis iuri proprio (§. 6.), consequenter dominio subiectæ (§. 118.). Quamobrem cum bona sint res, quæ sunt in dominio tuo (§. 448.); in communione primæva nec tu, nec alius bona habere potest. Quoniam itaque bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium est (§. 452.); in communione primæva nemo hominum aliquod patrimonium habet, adeoque in ea nullum patrimonium datur. *Quod erat unum.*

Enim

Enimvero quamprimum a communione primæva receditur, dominia introduci necesse est (§. 140.), consequenter homines res quasdam in dominio habere incipiunt. Sublata igitur communione primæva bona habent (§. 448.), consequenter patrimonium aliquod (§. 452.). Patet itaque patrimonia oriri, quamprimum a communione primæva receditur.

Videmus itaque patrimonia cum ipso dominio coepisse, & initio uniuscujusque patrimonii constituisse ex iis rebus, quæ occupavit, immobilibus præsertim ac mobilibus, quæ usu non consumuntur (§. 175.), vel etiam se motentibus (§. 236.), postea vero amplificatum fuisse rebus artificialibus tanquam fructibus operæ (§. 438.), & fructibus tam industrialibus, quam naturalibus (§. 432. 439.), utpote vi do-

minii percipiendis (§. 441.). Nostrum vero jam non est neque ex historia, neque rationibus, quæ abunde prostant in superioribus, docere, quam tenue initio fuerit patrimonium hominum, & quomodo quibusque de causis idem fuerit postea amplificatum, quæ de causa orta fuerit magna patrimoniorum diversitas. Neque enim hæc faciunt ad jus rerum intimius perspicendum, quod hic tradere nobis proposuimus.

§. 455.

Unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi Uſus patrīcuidam naturali: omnis vero abusus lege naturali prohibitus. Patrimonium enim monii licet bonorum, quæ habemus, univeritas (§. 452.), adeoque continet res, quætus, abusus sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter res nostra (§. 124.). Sed unusquisque re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 167.). Quamobrem unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali. *Quod erat unum.*

Quoniam abusus rerum suarum lege naturali prohibitus (§. 170.), patrimonium vero bonis, quæ habemus (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter rebus nostris constat (§. 124.); omnis omnino abusus patrimonii lege naturali prohibitus. *Quod erat alterum.*

In quonam consistat abusus patrimonii, intelligitur ex eo, quod de abusu rerum nostrorum demonstravimus (§. 168.), nimirum si quis quid facit patrimonio suo usurpus quod obligationi cuidam naturali repugnat.

§. 456.

De patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere potest, nec ulli rationem de eo, quod disponit, reddere tenetur. Patrimonium enim continet omnia bona, quæ habemus (§. 452.), adeoque nonnisi res, quæ sunt in dominio nostro (§. 449.). *Jus in patrimonio.* Enimvero vi dominii unusquisque de re sua disponere potest pro arbitrio suo (§. 118.), nec ulli rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur (§. 169.). Quamobrem de patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere potest, nec ulli rationem reddere tenetur de eo, quod disponit.

Patrimonii jus non diversum est a jure dominii, propterea quod constat rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 449. 452.), nec ortum suum refert nisi ad dominium (§. 454.). In communione primæva res omnes sunt bona totius generis humani communia, quod universum upicum quasi habet patrimonium.

§. 457.

An amplum habet patrimonium, ei non prorsus otandum, seu totam in otio vivere non licet; sed perinde ac aliis, qui tenuerunt nullum habent, laborandum. Etenim nemini hominum prorsus otandum (§. 515. part. 1. Jur. nat.), dispenset a sed unicuique laborandum (§. 514. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem nec ei, qui labore amplum

amplum patrimonium habet, vitam omnem in otio consumere licet, sed perinde ac aliis, laborandum, qui tenue ac nullum habent.

Nemini dubium orietur circa propositionem praesentem, qui novit, quid laboris nomine indigeretur (§. 512. p. 1. *Jur. nat.*). Non nobis solis vivimus, sed etiam aliis, nec nobis solis laboramus, sed etiam aliis, hoc est, non nostrani tantummodo intendimus laborem nostro, sed etiam aliorum. Oppido falluntur, qui ex patrimonio amplio privilegium otiandi nasci sibi aut aliis persuadent: id quod nullo modo demonstrari potest. Quod si verum esset, non nisi ea de causa laborandum esse, ut habeas, unde vivas: verum omnino foret, ei vitam omnem in otio consumere licere, qui tam am-

plo patrimonio instructus ut ex eo habeat, unde vita necessitati se jucunditati prospiciatur. Enim vero cum alia prorsus ratio sit, cur homines laborare debeant (§. 514. part. 1. *Jur. natur.*); privilegium istud, quod amplum patrimonium habent a nonnullis conceditur, nullo nititur fundamento. Sed haec apertiora evident, ubi demonstratur sumus, quænam in acquirendis bonis & in iis administrandis hominum officia sint. Neque enim hic loci ea doceri possunt. Absit adeo ut existimes, a nobis esse prætermissa, quæ alii loco reservari leges methodi, quam tenemus, jubent.

§. 458.

*Obligatio
hominis
quoad pa-
trimonium.*

Homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit. Obligatur enim ad statum suum externum perficiendum & ad imperfectionem vitandam (§. 152. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Cum patrimonium constet bonis, quæ quis habet (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio ipsius (§. 448.); quod id pertineat ad statum rei externum, & hic quoad patrimonium perficiatur, si numerus rerum, quæ sunt in dominio, sive bonorum augeatur, imperfectior vero reddatur, si idem minuatur, nemo non videt. Quoniam itaque patrimonium conservatur, si idem manet bonorum, qui in eodem continentur, numerus, amplificatur vero, si is augeatur (§. 453.); quin homo obligetur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum dubitari nequit. *Enimvero nemo obligatur ad ea consequenda, vel vitanda, quæ in potestate sua non sunt (§. 176. part. 1. *Jur. nat.*).* Quamobrem homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit.

Quandonam conservatio & amplificatio patrimonii sit in potestate nostra ex definitione eorum, quæ in potestate nostra sunt & non sunt intelligitur (§. 175. part. 1. *Jur. nat.*). Nimirum in potestate tua est, si facultatum, virtutum ac rerum tuarum usu, aliorumque ope ac auxilio eas consequi, vel diminutionem patrimonii evitare possis; non est, si hoc fieri nequeat. In moralibus vero pro impossibili habetur, quod falsa obligatione naturali fieri minime potest. Unde etiam ratio habenda ejus, quod de usu ac abuso patrimonii paulo ante demonstravimus. Hinc vero confirmatur, quod in propositione precedente ostendimus, nec ei vitam in otio consumere licere, qui amplum patrimonium habet, sed perinde ac aliis laborandum esse,

qui tenue ac nullum habent (§. 457.). Equidem non ignoro esse haud paucos, qui inter licita quidem referunt amplificationem patrimonii concoquere autem nequeunt obligationem, quam defendimus: immo nec me fugit esse nonnullos, qui curam amplificandi patrimonium in eorum numerum referunt, quæ illicita sunt, quæ omnia fortunæ, aut, si mavis, providentia divinæ sint committenda: enimvero nebulas, quæ ipsorum menti offunduntur, ut quod verum est perspicere nequeant, suo loco dispergimus. Præjudicia nimirum ista locum tenent inter impedimenta, quæ obstant, quo minus obligationi naturali satisfiat. Ea vero removenda sunt in Philosophia morali. In Jure nature sufficit demonstrasse, ad quænam facienda obligemur.

§. 459.

*Bona sua Patrimonium vel bona sua dilapidare dicitur, qui abusu illud, vel hæc mi-
quinam di-nuit. Lingua vernacula dicimus sein Vermögen / oder das Geinige versch-
menden.*

Abusus constat per ea, quæ de abuso rerum suarum demonstravimus (§. 168.). Quod si ergo usus patrimonii non subficit sine eius diminu-

tione; qui ipso usu id diminuit, bona sua dilapidare minime dicendum.

§. 460.

§. 460.

Nemo patrimonium vel bona sua dilapidare debet. Patrimonium enim vel bona sua dilapidat, qui abuso illud vel hæc minuit (§. 459.). Enimvero abusus patrimonii, consequenter bonorum suorum (§. 452.), lege naturali prohibitus (§. 455.). Ergo etiam lege naturali prohibitum esse debet, ne quis patrimonium vel bona sua dilapidet, consequenter nemo hoc facere debet (§. 163. p. i. Phil. pract. univ.).

Non obstat, quod de patrimonio suo unusquisque pro arbitrio disponere possit (§. 456.). *Hoc enim non tollit obligationem naturalem (met. §. 167.).*

C A P U T III.

De Obligationibus & Juribus ex dominio oriundis.

§. 461.

R^Es dicitur esse in potestate nostra, si nobis est potentia physica de ea disponendi pro arbitrio nostro. *Quenam res sint in potestate nostra.*

Differt itaque rem habere in potestate sua a dominio, quod est jus proprium (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.) de re pro arbitrio nostro disponendi. Nimirum si res fuerit in potestate nostra, non impossibile est, ut faciamus ea, quæ dominus facere potest: sed nobis non perinde ac domino hoc facere licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Ex. gr. si res mea fuerit in

potestate tua, tibi non impossibile est ut eam des, cuicunque volueris: sed si hoc facis, factum tuum illicitum est. Similiter si ager alterius fuerit in potestate tua, eum colere ac fructus percipere potes: sed hoc facere tibi minime licet. Nimirum ex eo, quod res veniat in potestatem tuam, nullum tibi nascitur jus ad eos actus, qui domino competunt. Quod vero jus nascatur aliud, hic disquirendum venit.

§. 462.

Hinc simul intelligitur, quandonam res potestati tue subducatur, nimirum si non amplius tibi integrum est de ea pro arbitrio tuo disponere.

Ita res potestati tue subducitur, si eam amittis; similiter fera subducitur potestati tue, si ex custodia tua a fugit, ut ignores ubinam sit; avis item, si ex cava, cui inclusa erat, avo-

lat. Unde apparet, necesse non esse, ut res, quæ potestati tue subducitur, veniat in potestatem alterius: fieri enim potest, ut in nullius sit potestate.

§. 463.

*Qui rem possidet, eam in potestate sua habet: sed non contra qui rem in potesta-
re sua habet, eam possidet. Qui enim rem possidet, eam detinet tanquam suam & rem in
(§. 150.), adeoque non modo fieri potest, ut de ea pro arbitrio suo disponat, potestate
verum etiam actu disponit (§. 118. 124.). Enimvero si physica tibi fuerit po- sua habere
tentia de re pro arbitrio tuo disponendi, ea in potestate tua est (§. 461.). Pa- se mutuo
tet itaque eum, qui rem possidet, eandem in potestate sua habere. Quod erat ponant.
unum.*

*Qui rem in potestate sua habet, ei non impossibile est ut de eadem pro arbitrio suo disponat (§. 461.). Enimvero quod ut faciat fieri potest, non ideo facere vult,
nemo enim est qui nesciat multa a se fieri posse, quæ facere non vult. Atque
adeo*

adeo patet, qui rem in potestate sua habet, non eo ideo animo eam detinere, ut de ea pro arbitrio suo disponere possit, consequenter non ideo eam detinere tanquam suam (§. 124.). Quoniam itaque rem non possidet, qui eam tanquam suam non detinet, seu animo eam sibi habendi (§. 150.); rem quoque non possidet, qui eam in potestate sua habet. *Quod erat alterum.*

Ex gr. Si rem invenisti, cuius dominus ignoratur, eamque animo custodiendi detines; in potestate quidem tua eadem habes (§. 461.), sed non possides (§. 150.). Quodsi vero accedat animus eam tibi habendi, adeoque tanquam tuam detines, nec domino reddit, etiam si noviris, cuiusnam sit, eam omnino possidere dendus es (§. 150.), et si mala fide possideas

(§. 153.). Similiter si ego rem meam tibi comodavi, eam in potestate tua habes (§. 461.), sed propter non eam possides (§. 150.). Ratiocinatur ex notionibus, retento fixo significatu vocabulorum, quem isticdem tribuimus parum solliciti, num quod affirmamus, vel negamus, vago eorundem significatiui, quem inconstantia loquendi introduxit, conveniat.

§. 464.

Res qua est. *Si dominus rem in potestate sua habet, eam possidet.* Etenim si res est in potestate domini, ei non impossibile est, ut de eadem pro arbitrio suo disponat domini, ab (§. 461.), adeoque eandem actu detinet. Et quoniam res ista domini est (§. eo posside. 124.), eam detinet tanquam suam. Enimvero qui rem detinet tanquam suam, eam possidet (§. 150.). Ergo si dominus rem in potestate sua habet, eam possidet.

Fieri equidem potest, ut res veniat in potestate domini, ipse vero ignoret eam esse suam, adeoque eam detineat tanquam alienam, animo nimis non sibi habendi, sed custodiendi, donec de dominio constet, cui reddenda; non tamen in hoc casu dicipotest, quod rem, quam

in potestate sua habet, possideat (§. 150.). Enimvero nemo non vider, quando de domino simpliciter dicitur, quod rem in potestate sua habeat sine ullo addito tacite supponi, quod norit se esse dominum, immo omnes hoc supponent, nisi expresse contrarium moneatur.

§. 465.

Cuinam domino competit jus rem in potestate sua habendi, nec quisquam alius sine ipsis competat consensu sive expresso sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet. Etenim jus rem in jus possidendi domino competit (§. 157.). Quoniam itaque qui rem possidet, sua potesta. eam in potestate sua habet (§. 463.); domino quoque competit jus rem in potestate habendi. *Quod erat unum.*

Ponamus jam non dominum sine consensu domini expresso, sive tacito rem alienam in potestate sua habere. Quoniam tunc fieri non potest, ut dominus de re sua pro arbitrio suo actu disponat (§. 461.), invitus pati cogitur, ut alius ipsum impedit, quo minus jure suo utatur (§. 118. part. 1. Jur. nat. & §. 660. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter ut alter quid faciat contra jus suum (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque jus suum ipsi non tribuat (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Quod cum sit absurdum (§. 922. part. 1. Jur. nat.); nemo alius praeter dominum sine ipsis consensu expresso sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet. *Quod erat alterum.*

Multiplici modo accidit, ut res tua sit in potestate alterius, etiam si eam minime possideat, quemadmodum suo loco constabit, & invulgo notum est. Exemplo est: potest, si rem amissam tollis eamque detines, donec de domino constet. Non dici potest in hoc casu, quod in-

juria fiat domino, quemadmodum olim nonnullis visum (not. §. 426.). Quoniam enim dominus vult, ne res amissa pereat, sed ut eandem recuperet; tacite quoque in hoc consentit, ut alius custodiendi animo eam in potestate habeat, ut a quo eam recuperare possit.

§. 466.

§. 466.

Qui rem tuam in potestate sua habet, omnem operam dare debet, ut in potestate tua veniat. Quoniam enim tibi domino competit jus rem tuam in potestate tua habendi, nec quisquam alius eam sine consensu tuo in potestate sua habere jure potest (§. 465.); si, qui rem tuam in potestate sua habet, operam non dat, ut in tuam veniat, is non facit, quod juri tuo convenienter fieri debet, consequenter jus tuum tibi non tribuit (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque jus suum unicuique tribuendum (§. 922. part. 1. Jur. nat.); qui rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestatem tuam veniat.

Idem etiam ex principio generali ostenditur hoc modo. Nemo non ultra concedere debet jus rem suam in potestate sua habendi pertinere ad statum nostrum externum (§. 706. *Ontol.*), atque adeo statum domini, cui hoc jus competit (§. 465.), reddi perfectiorem, si eodem fruitur, imperfectiorem vero, si eodem carere cogitur. Jam vero omnem facere tenemur facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum statum alterius & ad imperfectionem omnem ab eodem arcendam requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. part. 1. Jur. nat.). Ergo si quis rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestatem tuam veniat.

Propositionem praesentem totidem fere verbis enunciat *Grotius lib. 2. c. 10. §. 1. num. 2.* Ita enim ille: *Tenetur, inquit, qui rem nostram habet in sua potestate, efficere, quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat.* Qui enim omnem dat operam, ut ea in nostram potestatem veniat, utique efficit, quantum in se est, ut illa veniat in potestatem nostram. Sensus autem propositionis praesentis latior est, quam praecepti de re aliena domino restituenda. Neque enim solum urget rei alienae restitutionem, verum etiam operam a nobis impendandam, ut restitutio fieri possit. Ex. gr. qui domino possenti rem suam restituit, praecepto de restituendo facisfacit, minime autem officio, quod urget propositione praesens, quod urget propositione praesens: quod diserte etiam monuit *Grotius* & ex mox sequentibus clarius elucescat. Restitutionem rei alienae ex natura dominii fluere facile agnovit *Grotius*, sed quomodo inde fuit obligatio, quam praesens urget propositione, perspicere non potuit; unde eam ex tacito pacto derivat, quod quasi societatem inter dominos contractam vocat, cuius hanc reddit rationem quod absque hac obligatione nimis debile futurum fuisset dominium & nimis sumtuosa custodia. Hoc scilicet motivum est, cur homines introductis dominis velint, ut, qui rem alienam in sua potestate haberet, eam domino redderet. Quamobrem hinc colligitur, quod dominis introductis in hoc consenserint, siquidem rogati sufficiunt primi rerum domini. Immo inde etiam colligitur, quod hodiecum quilibet dominus, si interrogetur, num hoc velint, se velle responsurus sit. Pactum igitur tacitum nihil absurdum habet. Enimvero ad obligationem voluntariam, qualis ea est, quæ ex pacto oritur, non configendum, quamdiu naturalis datur, quam ex ipsis rerum notionibus deducere licet & quæ officiis hominum naturalibus consenteantur. Alter itaque, quam *Grotius*, obligationem operæ in rei restitutionem impendendæ stabilitate voluimus.

§. 467.

Quoniam qui rem alienam in potestate sua habet, omnem dare debet operam, ut in potestatem domini perveniat (§. 466.), ea autem in potestatem domini venit, si eidem reddatur, seu restituatur (§. 461.). Qui rem alienam in domino re-potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet, sive situende. hic norit, quod in ipsius potestate sit & eandem poscat, sive ignoret.

Urgent nonnulli restitutionem rei alienæ ea de causa, quod, cum invito domino meum fieri non possit, quod est alterius (§. 338.), inutilis sit rei alienæ detentio. Enimvero hoc mo-

tivum quidem esse potest, ut rem alienam domino restituamus; sed non est ratio, cur ad restituendum obligemur.

§. 468.

Obligatio Ex eadem ratione patet, si nosti rem, quæ est in potestate tua, esse alienam, inquirendi, ignoras vero, quinam sit ejus dominus, te inquirere debere omni diligentia, quicunque nam sit dominus.

Res alie- na, quæ est in potestate ut rei alienæ inharet, inutilis rei alienæ deten- to futuræ liberandus. Non tamen hinc derivari potest diligentia in inquisitionem domini nostri, qui in potestate nostra est, impendenda;

ut rei alienæ deten- tio quævis facile adduceret, ut in dominum inquireret a custodia rei nullo ipsi emolumen-

§. 469.

Ex eadem ratione porro liquet, celandum non esse, quod res aliena in potesta- An celare te tua sit, seu in eandem venerit.

Liceat, quod res aliena Hoc denuo non faciet, nisi qui non habet sit in potestate nostræ. eam potius sibi habere vult eam mala fide possestur. Alias enim inutilis rei alienæ detentio animum rem alienam domino restituendi. sed tale quid non suaderet. Apparet vero hic quoque, ex inutili detentio derivari minime posse obligationem non celandi, quod res aliena sit in potestate nostra.

§. 470.

Immo hinc etiam sequitur, te satis circumspectum esse debere, ne res, quamdo- Qua circumstancia mino restituere intendis, veniat in potestatem non domini.

ne opus sit in re restituenda. Fieri nimiram potest, ut, qui profitetur se esse dominum rei, quæ est in potestate tua, eandemque poscit, non sit dominus, vel ut ab aliis dominus venditetur, qui non est.

§. 471.

Obligatio possessoris rei alienæ domino rem suam restituere tenetur. Etenim qui rem alienam possidet eam in potestate sua habet (§. 463.). Sed qui rem in potestate sua habet alienam, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet (§. 467.). Ergo possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur.

Valeat hoc de possessore tam bonæ, quam maleficiæ fidei. Utrumque eadem tener obligatio. Quoniam tamen possessor bonæ fidei se domine esse putat (§. 153.), adeoque rem alienam esse ignorat; non ante dici potest officio suo defesse, quam ubi in bona fide esse definit (§. 163.).

§. 472.

Obligatio ejus, qui rem amissam invenit, eam domino etiam non poscenti restituere tenetur: quodsi vero ignoret, quinam eam amiserit, omni diligentia inquirere debet, quinam ea sit. Qui enim rem amissam invenit, eamque detinet, rem alienam in potestate sua habet (§. 422. 461.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet, etiam non poscenti (§. 467.), si vero ignoret, cujusnam res aliena, quam habet, sit, omni diligentia inquirere debet, quinam sit dominus (§. 468.). Quamobrem qui rem amissam invenit, eam domino etiam non poscenti restituere tenetur: quodsi vero ignoret, quinam eam amiserit, omni diligentia inquirere debet, quinam ea sit.

Qui-

Quinam actus requirantur ad inquirendum in dominum rei amissæ, hic loci definiendum non est. Pro circumstantiarum enim diversitate dif- ferre possunt, & eadem facile in dato casu illos fuggerunt animum ad ipsas attendenti. Ex prefente autem propositione intelligitur, quo animo tollenda & in potestatem suam deducen- da sit res amissa, nimurum animo efficiendi, ut dominus rem amissam recuperet. Qui alio animo collit, vitio non caret. Quamobrem cum perpauci sint, qui non alio animo rem amissam tollunt; ea dubio procul de causa prohibuere nonnulli, neres amissa tolleretur (not. §. 426.), & ipsi Platoni hoc iustum vixum fuit, eti si sit a veritate alienum.

§. 473.

Quoniam ad res naufragas & navis levandæ causa in mare ejectas applican- Item ejus,
da, quæ de rebus amissis demonstrantur (§. not. §. 429.); si res naufragas aut qui res nau-
res navis levandæ causa in mare ejectas in potestate tua habes, eas domino non fragas vel
potestenti restituere teneris, quodsi vero ignores, quinam sit eorum dominus, omni in mare
diligentia inquirere debes, quinam is sit (§. 472.).

Non igitur opus est, ut propositionem præ- penderter a propositione præcedente contexi-
sentem peculiariter demam demonstramus, eti poterat.
demonstratio ex principiis anterioribus inde-

§. 474.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces Quando pi-
a te capti mibi sunt tradendi. Quodsi enim tu pisceris in ea fluvii parte, in qua scis a te ca-
jus piscandi mihi proprium est, pisces a te capti non tui, sed mei sunt (§. 225.), pti mihi
consequenter res meas in potestate tua habes (§. 463.). Enimvero si res meas in tradendi,
potestate tua habes, eas mihi tanquam domino restituere debes (§. 467.). Er-
go pisces in ea fluvii parte, in qua jus piscandi mihi proprium est, a te ca-
ptos mihi tradere teneris.

Dicere malum pisces esse tradendos, non nondum habuimus, eti nobis per alium acqui-
restituendos, quia proprie loquendo restituun- sita.

§. 475.

Si tu rem nullius occupies in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi Quando res
soli competit, res occupata mibi tradenda. Quodsi enim tu rem nullius occupies occupata
in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit; res occu- alteri tra-
pata mea est (§. 224.), consequenter si eam detines, rem meam in potestate
tua habes (§. 461.). Quoniam itaque si rem meam in potestate tua habes, eam
mihi restituere teneris (§. 467.); si tu rem nullius occupies in eo fundo vel
districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, rem occupatam mihi tra-
dere teneris.

Quoniam piscatio species occupationis est (§. 275.); propositionem præcedentem per præ-
sentem quoque demonstrare poteramus, eodem
profus modo, quo sequentem demonstramus.
Minime autem inconsultum est, ut diverso mo-
do demonstretur, quæ eodem demonstrari po-
terant: neque enim solum veritatem in aprico
ponere intendimus, sed ipsam etiam demon-
strativam methodum exemplis docere nobis pro-
positum est.

§. 476.

Si tu aves capis vel feras in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii vel venandi Quando
michi proprium est; aves vel feras captas mibi tradere teneris. Etenim aucupium aves & fe-
X 2 & ve.

*re captae
reddenda
alteri.*

& venatio occupationis species sunt (§. 275.), adeoque aves & ferae sunt res occupatae, eademque res nullius (§. 227. 274.). Enimvero si tu rem nullius occupies in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est, seu mihi soli comperit (§. 2.), res occupata mihi tradenda (§. 475.). Ergo etiam si aves vel feras capis in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii vel venandi mihi proprium est, aves vel feras captas mihi tradere teneris.

Poterat etiam independenter a propositione praecedente demonstrari hunc in modum. Si tu aves capis in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mihi proprium est, aves captæ non tuae sunt, sed meæ (§. 233.), & similiter si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mihi proprium est, ferae captæ non tuae, sed mea est (§. 280.), consequenter in utroque casu res meas in potestate tua habes (§. 461.). Hinc porro ut paulo ante (§. 474.) infertur, in casu priori aves, in posteriori feras a te captas mihi esse reddendas.

§. 477.

Alius casus. *Si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mibi fuerit proprium, pisces, aves vel feras ejus speciei a te captas mibi tradere teneris.* Etenim si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mihi fuerit proprium, pisces, aves vel ferae captæ, quæ sunt ejusdem speciei, meæ sunt (§. 241. 280.), adeoque si a te fuerint captæ, res meæ in tua potestate sunt (§. 461.). Quamobrem porro ut ante (§. 474.) hinc infertur, quod pisces, aves vel ferae a te captæ mihi sint tradendæ.

§. 478.

Immo in genere si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo & alii Casus generali non consentiente eas occupet, res occupatae tibi tradendæ. Quodsi enim jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo & alius, te non consentiente, eas occupet, eas tibi acquirit (§. 234.), consequenter tuae sunt. Quamobrem eodem prorsus modo porro ostenditur, quo in propositione praecedente in casu speciali idem intulimus, res occupatas tibi esse tradendas.

§. 479.

Animalia mansueta in potestatem tuam veniunt, domino suo reddenda, aut si mansueta is ignoretur, omni diligentia inquirere debes, quinam sit eorum dominus. Etenim animalia mansueta, quoconque loco sint, manent domini sui, etiamsi is ignoret, ubinam sint (§. 307.). Quamobrem si in potestatem tuam veniunt, res alienas in potestate tua habes (§. 146.). Eodem igitur porro modo ostenditur, animalia mansueta, quæ in potestatem tuam venerunt, domino suo reddenda esse, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirendum esse, quinam eorum sit dominus, quo utrumque de rebus amissis demonstravimus (§. 472.).

§. 480.

Quoniam animalia mansuetacta tamdiu habent pro mansuetis, quamdiu Quando re- animum revertendi habent, seu ex consuetudine abeunt redeuntque, avolant finienda. revolantque (§. 312.); animalia etiam mansuetacta, quæ in potestatem tuam ve- finit man- nient, domino suo reddenda sunt, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirent debes, quinam sit eorum dominus (§. 479.).

Nemo non videt, propositionem praesentem intelligendam esse tam de volucribus, quam de feras quadrupedibus.

§. 481.

§. 481.

Si res aliena, quæ rei tuæ accessit, absque rerum detrimento ab ea separari pos- Quando in
it, vel si res duorum dominorum fuerint confusæ aut commixtæ, sive etiam per accessione,
ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ absque detrimento a se invicem confusione,
separari possunt; separatio fieri debet in omni casu & qui rem alterius in potestate commixtio-
sua habet domino eandem reddere tenetur. Si enim res aliena, quæ rei tuæ ac- natione &
cessit absque rerum detrimento ab ea separari possit, ea manet domini sui (§. 386.). Similiter si res duorum dominorum absque detrimento a se invicem se-adplumbati-
parabiles confunduntur, vel commiscentur (§. 394.), aut per ferruminationem tio fieri de-
vel adplumbaturam junguntur, uniuscujusque manet quod suum est (§. 396.). beat.
Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit,
eandem domino restituere debet (§. 467.). Quamobrem rem alienam, quæ rei
tuæ accessit atque absque rerum detrimento ab ea separari potest, domino suo
restituere debes, & similiter si res duorum dominorum fuerint confusæ vel
commixtæ, sive etiam per ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ
absque detrimento separari possunt, qui rem alienam in potestate sua habet,
eam domino restituere debet, consequenter ut restitutio in omni casu fieri pos-
sit, res a se invicem separandæ sunt.

Nimirum restitutio cum fieri non possit sine que enim nos obligat ad id, quod impossibile separatione, si lex naturæ urget restitutionem, (§. 209. p. 1 Phil. pract. univ.). necesse est ut etiam præcipiat separationem: ne-

§. 482.

Si jus occupandi aðeòpota alicui fuerit proprium, occupata ab alio quocunque huic reddenda, qui jus proprium habet. Etenim in genere res occupatae reddendæ aðeòpota Quando a. f. a. a. a.
sunt ei, qui jus proprium eas occupandi habet (§. 478.). Ergo etiam aðeòpota occupata a.
a quocunque occupata reddenda ei sunt, qui jus ea occupandi proprium habet. li reddend.
da.

Exemplo esse potest succinum, quod in lit- numerandum, sed quod nemo privatus in Bo-
tore maris colligitur, inter aðeòpota utique russia occupando. suum facere potest.

§. 483.

Quoniam thesauri sunt aðeòpota (§. 331.), hæc vero occupata reddenda sunt Thesauri ei, qui jus proprium habet (§. 482.); Thebauri etiam a quocunque inventi ei inventi reddendi sunt, qui jus eos occupandi proprium habet. quandonans reddendi.

Poterat etiam independenter, quemadmodum eo demonstrari, quod thesauri acquirantur ei, propositio in præcedente citata (§. 478.), ex qui eos occupandi jus proprium habet (§. 322.).

§. 484.

Si res mea a Titio in potestatem tuam pervenit, eam non Titio, sed mihi re- Quando res
stituere debes, ubi nosti rem meam esse & Titio nullum in ea jus competere. Et ab alio ac-
enim si rem meam in potestate tua habes, omnem operam dare debes ut in septa domi-
meam potestatem perveniat (§. 466.). Quoniam igitur per hoc non desinit es no restituens
mea, quod per Titium in potestatem tuam pervenerit; igitur eandem mi- da.
hi, non Titio restituere debes, ubi nosti rem meam esse & Titio nullum in
ea jus competere.

Restitutio nimirum ex dominio fluit, quemadmodum ante vidimus (§. 469.). Dominium nemini invito auferri potest (§. 338.): ergo nec extingui potest invito domino obligatio eidem rem

rem suam restituendi, quomodo cunque in potestatem alterius pervenerit. Ut enim hoc principio in contractuum doctrina ad casus plures definiendos, de quibus dicere nondum est hujus loci. Falluntur, qui dicere solent: Rem reddo ei, a quo eandem accepi, seu a quo in potestatem meam venit. Etenim quando dubium est,

cujusnam res aliena sit, quae in potestate tua jam est, omni diligentia inquire debes, quoniam sit dominus, ne temere rem restituendo non domino violetur jus domini (§. 467.), consequenter eidem iuria fiat (§. 859. part. I. Jur. nat.), a qua abstinendum (§. 911. part. I. Jur. nat.).

§. 485.

Fructus naturales ex tenetur. Possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes naturales domino restituuntur. Fructus enim pure naturales domini sunt (§. 445.). Quod si vero adhuc tantes dominio restituendi extent, possessor rei tuæ, ex qua provenerunt, eos adhuc habet (§. 434.), consequenter res tuæ in potestate ipsius sunt (§. 461.). Evidens autem est, perinde hic esse, sive quis bonæ, sive malæ fidei possessor sit (§. 461.). Enim vero qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam restituere debet (§. 467.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes pure naturales domino restituere tenetur.

De fructibus industrialibus tam extantibus, quam consumptis, & de naturalibus consumptis quid statuendum sit, suo videbimus loco.

§. 486.

Damnum Jactura sui dicitur Damnum. Quamobrem cum tuum sit, in quo jus aliquod quid sit. perfectum habes (§. 131. part. I. Jur. nat.); si jacturam rei facis, in qua jus perf. dum aliquod habes, vel etiam jure, quod in ea habes, privaris, damnum pateris.

Ex. gr. Si ædes tuæ ferali flamma consumuntur; si rem, quam amissisti, non recuperas; si jure pescandi, quod tibi erat proprium, priva-

ris; damnum pateris: similiter si libertas admittitur, que jus quoddam est tibi natura competens in actiones tuas, damnum pateris.

§. 487.

Jacturam vero sui facere dicendus est is, cujus potestati res quædam corporalis, vel incorporalis ita subducitur, ut eam nunquam recuperare possit, ab suis quædam que voluntate sua. quis faciat.

Ita jacturam ædium tuorum facis, quas feralis flamma absumit: jacturam mercium facis, quæ navis levanda causa in vasto oceano ejiciuntur, nunquam recuperande: jacturam juris tui facis, quod injusta judicis sententia tibi auferitur & in alium transfertur. Hanc defini-

nitionem addere visum fuit, ne jacturam male interpreteris, consequenter damni definitio minus recte applicetur. Quamdiu enim res tua adhuc extat, ut eam recuperare possis; si jacturam ejus fecisse, consequenter damnum patsum esse dici nondum potest.

§. 488.

Damnum dare dicitur agens, quod facto quodam, vel etiam non facto in dare quædam causa est, ut jacturam tui facias.

nam dicatur.

Consulto dicimus damnum dari ab agente, quia non solum homo, sed etiam res naturales tam animatae, quam inanimente damnum dare possunt. Ita grande segerem prosternens, ut vel nulla, vel modica admodum speranda fit missis, damnum dat. Similiter incendium, quo

ædes tuæ conflagrant, damnum dat. Qui corpus tuum vulnerat, damnum infert corpori, quatenus effici nequit, ut corpus non sit vulneratum. Idem dicendum est, si manus amputatur.

§. 489.

§. 489.

Damnum voluntarium sive dolosum dicimus, quod intentione sive directa, sive *Damnum voluntarium sive dolosum.*
indirecta datur.

Ita si quis gladio stricto te aggreditur, ut vulnus corpori infligat, & vulnus actu infligit, intentione directa damnum corpori tuo dat (§. præc. & §. 621. part. 1. *Phil. præc. univ.*) ; damnum igitur corpori tuo datum voluntarium vel dolosum est. Quodsi vulnus intendit, sed manu amputat, amputationem manus indirecte intendit (§. 621. part. 1. *Phil. præc. univ.*). Damnum igitur corpori datum itidem voluntar-

rium, sive dolosum est. Similiter si quis rem tuam, quæ usu consumitur, absque voluntate tua consumit, damnum tibi dat directa intentione; adeoque damnum denovo voluntarium sive dolosum est. Damnum hic eodem modo distinguere lubeat in voluntarium, culposum & casuale, quemadmodum homicidium, quo damnum corpori infertur (§. 448.), utpote quod vita privatur.

§. 490.

Damnum culposum vocamus, quod non nisi culpa specialiter sic dicta datur.

Damnum culposum

Ex.gr. Si tutor fuerit negligens in administrando bonis pupilli, damnum culpa datur pupillo, adeoque culposum est. Ita si equo in-

consideratus ignitabulum in equili relinquit; quodnam ut inde incendium oriatur, quo ædificium con- sit. flagrat; damnum, quod datur, culposum est.

§. 491.

Damnum casuale denique appellamus, quod non nisi casu improviso, nec evi- *Damnum casuale quodnam*
tabili datur.

Istiusmodi damna ut plurimum sunt, quæ ab agentibus naturalibus dantur, veluti a vento, grandine, fulmine, inundatione. Dico ut plu- *ut* *damnum evitemus*, *quod agenna naturalia* *fit*. *dare possunt*, consequenter ubi culpa nostra ca- *sui accedit*, *damnum casuale in culposum abit*.

§. 492.

Omne damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit. Omne *Imperfe-
ctio* enim *damnum* consistit in jactura rei cuiusdam, sive ea corporalis, sive incor- *statu no-*
poralis fuerit (§. 486.). Nemo est, qui nesciat, res tam corporales, quam in- *stri ex da-*
corporales pertinere ad statum nostrum (§. 705. *Oniol.*), eundemque imperfe- *mno orta*. *tiorem* reddi, si eadem potestati nostræ subducuntur nunquam recuperandæ. Quamobrem cum earum jacturam faciamus, si res nostræ potestati nostræ ita subducuntur, ut eas recuperare nequeamus (§. 487.), *damnum omne, quod* patimur, *statum nostrum imperfectiorem reddit.*

Poteramus propositionem præsentem absque demonstratione instar axiomatis sumere. Con- *terioribus deducere*, ut clarius percipiatur ejus
sultius tamen fuit visum eam ex notionibus an- *veritas.*

§. 493.

Quilibet operam omnem dare debet, ut damnum quodvis, quantum in se est, a *Obligatio* *se avertat.* *Quilibet enim omnem facere facultatum suarum usum,* *danni a se* consequenter omnem operam dare debet, ut, quantum in se est, omnem a *avertendi* *statu suo imperfectionem arceat* (§. 173. part. 1. *Jur. nat.*). *Quamobrem cum* *omne*

omnem damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddat (§. 492.); omnem omnino operam dare quilibet tenetur, ut damnum quodvis, quantum in se est, avertat.

Multa, quæ sub hac propositione eanquam casus speciales continentur, jam alibi a nobis demonstrata sunt. Ita ostendimus, quod integritatem omnium membrorum corporis conservare (§. 372. part. 1. Jur. nat.), & periculum eam laudandi evitare debeamus (§. 373. part. 1. Jur. nat.). Læsio autem haec utique damnum est, quod corpori datur, & quo status ejus redditur imperfectior, id quod prolixie hic demonstrari non opus existimamus. Similiter ostendimus, quod homo famam servare debeat (§. 557).

part. 1. Jur. nat.). Fama vero ad statum nostrum externum pertinet & ejus jactura damnum est. Enimvero consultius existimavimus propositionem generalem demonstrari, ex qua circa ambages alia demonstrantur, quæ ex aliis principiis specialibus non sine ambagibus demonstrari poterant, præsertim cum de rebus nostris quæ maximam status externi partem constituant, in parte prima nihil demonstrare potuerimus, antequam de dominio ageremus, quo aucta fiant (§. 124.).

§. 494.

Damnum Quoniam patrimonium nostrum constat bonis nostris (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter si jacturam quandam nostre rerum facimus, quæ sunt in dominio nostro, damnum infertur patrimonio tendum, nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum (§. 486.), damnum vero omne, quantum in nobis est, avertere a nobis debeamus (§. 493.); omnem utique operam dare debemus, ut caveamus ne patrimonio nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum damnum aliquod inferatur.

Suum latius patere quam patrimonium fatis notum est, adeoque propositione quoque pizzendis latior praesente.

§. 495.

Obligatio Nemo alteri damnum dare, sed omne potius damnum unusquisque, quantum in damni ab se est, ab altero averttere debet. Omnen enim facere tenemur facultatum nostris, qui ad perficiendum statum aliorum hominum & ad arcendum omnem imperfectionem ab eodem requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. p. 1. Jur. nat.). Enimvero damnum omne, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 492.). Quamobrem unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero averttere, cumque lex præceptiva simul contineat prohibitivam contrarii (§. 722. part. 1. Jur. nat.), nemo alteri damnum dare debet.

Obligatio non dandi damnum facilis agnoscitur, quam avertendi. Et qui a damno dando abstinet, non ideo quoque sollicitus est de damno ab aliis avertendo. Defectum vero cha-

ritatis perfectæ arguit neglectus damni ab aliis avertendi. Sed de hoc potius dicendum est in Philosophia morali.

§. 496.

Damnum etiam culposum lege naturali prohibitum. Damnum enim culposum An damnum est, quod culpa datur (§. 490.). Sed quælibet culpa lege naturali prohibita num culpa (§. 299. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum lege naturali prohibeatur, ne dampnum sit communum alteri demus (§. 495.); damnum etiam culposum lege naturali prohibitra legem tum esse debet.

Constat culpam aliam esse commissionis, quæ nis, quæ privativam afficit (§. 719. part. actioni positiva inhaeret, aliam vero omissionis. Phil. pract. univ.). Ad posteriorem refertur in gledius

glectus eorum, quæ faciunt ad dominum ab aliis avertendum: id quod etiam de domino doloso seu dolo dato (§. 490.) tenendum (§. 721. p. 1. Phil. pract. univ.). Obligatio naturalis, omnimodam actionum rectitudinem urget (§. 189.

§. 497.

Nemo alteri invito rem suam auferre debet, quoctunque tandem animo id fiat. Etenim qui alteri auferit rem suam eo animo, ut suam fieri velit; alteri dominium, quod in ea habet, invito auferit (§. 124.). Enimvero nemini invito dominum rei suæ auferre licet (§. 338.). Quamobrem alteri invito nemini licet auferre rem suam eo animo, ut suam faciat. Et quoniam dominus omni suo jure excludit ceteros omnes, quod in re sua habet (§. 120.), adeoque si plenum ipsi fuerit dominium, quale hic supponitur, & proprietate, & jure utendi ac fruendi (§. 138.); nemo quoque invito domino rem suam auferre potest eo animo, ut quoctunque modo pro suo arbitrio de ejus substantia, vel de ejus usu ac fructu disponat. Quoniam itaque qui rem alteri invito suam auferit, id facit vel animo eam sibi habendi, vel animo de proprietate, usu aut fructu aliquo modo prout sibi visum fuerit disponendi, quod per se patet; nemo alteri invito rem suam auferre debet, quoctunque tandem animo id fiat.

Qui rem suam alteri invito auferit, aut id facit animo eam restituendi, aut non restituendi. Si animus non restituendi haberit, aut eam sibi habere vult, aut eam perdere intendit, vel alii dare. Si animus restituendi adfuerit, necesse est ut eadem uti vel fructum quandam inde percipere velit. Qualiscunque itaque fuerit auferentis animus, dominio alterius semper contrarius deprehenditur ob jus exclusionis, quod dominio per se ineft (§. 120.). Non jam agimus de iis, quæ per jocum sunt, sed quæ quis

seria animi intentione facit: quod monendum esse duximus, ne quis arguetur, nos animum auferentis non sufficienter distinxisse. De jocis peculariis tractatio est, quæ non est hujus loci. Quando aliquid per jocum fieri supponitur, id diserte monendum est: in omni alio casu jocus abesse sumitur. Ceterum obligatio naturalis rei alienæ non auferenda quoad omnem suam latitudinem probe perpendenda, ne quis sibi licere existimet, quod illicitum est, quemadmodum expissime fieri experimur.

§. 498.

Ablatio rei alienæ incio ac invito domino animo eam sibi habendi vel suam Furti defaciendi facta Furtum a nobis dicitur. Unde intelligitur, Furem esse eum, qui nitio, furtum committit.

Imperator §. I. Instit. de oblig. quæ ex dol. nasc. furum definit, quod sit contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei, vel etiam usus ejus possessionisve. Hæc definitio, si excipias ea, quæ objectum attingent & de quibus mox plura, a nostra nonnisi verbis differt. Contrectatio enim explicatur ab interpretibus Juris Romani per ablationem rei de uno loco in alium, nec simplicem actum tangendi ad furum faciendum sufficere admittitur. Ut igitur definitionem furti ab ambiguitate liberemus circa explanationem subiectandam, generis loco ponere malum ablationem rei alienæ, quam contrectationem. Dum furum dicitur contrectatio fraudulosa, hoc ipso indigitatur, quod dolus malus adesse debeat, consequenter quod qui rem alienam auferit norit eam esse alienam & animum habeat rem alienam auferendi (§. 705.

part. 1. Phil. pract. univ.). Ut igitur definitio effet clarior, nos dicere malum, quod furtum auferat alienam: quod enim fiat a sciente ac volente, consequenter dolus adsit (§. cit.) ex iis, quæ de animo dicuntur, liquet. Quando denique additur furum requirere animum lucrificandi, non aliud indigitatur, quam quod fur sibi jus arroger in re aliena, quod nonnisi domino competit, juxta nostram nimirum definitionem, quæ restrictior est, dominium plenum. Quod vero furum fieri debeat incio & invito domino tacite supponit Imperator; consultius tamen est expressis verbis idem indigitare. Ceterum in Jure Romano, ubi furum spectatur tanquam delictum privatum, furum extenditur etiam ad usum & possessionem rei; sed malum hæc maleficia a furto distinguere conunem loquendi usum fecuti.

§. 499.

Objectum (§. 496. part. 1. Jur. nat. & §. 148. part. 2.) furtum vero est ablatio rei alienæ (§. 493.); furtum non committitur nisi in re corporali mobili, in re immobili committi nequit.

Ita poculum argenteum vel annulum aureum furari quidem datur, sed non domum, hortum aut agrum. Similiter patet jus venationis vel aueupli furari quempiam non posse. Quando enim dicimus jus alicui auferri, id non proprie intelligendum, sed perinde est ac si diceremus, eum jure suo privari, ut ipsi eodem uti non amplius concedatur.

§. 500.

Furtum diurnum vocatur quod interdiu committitur; nocturnum vero, quod noctu fit. Unde patet, *Furem diurnum* esse, qui interdiu furatur; nocturnum, qui noctu furatur.

Hæc distinctio usum habet in Jure naturali; tum etiam de Jure puniendi furam non minorem ubi agitur de jure in furem nocturnum, in statu naturali, quam civili.

§. 501.

Res furtiva dicitur, quæ furto ablata fuit.

Res furtiva Ita si poculum argenteum emas a fure, quod furatus est, poculum hoc res furtiva dicitur, tu rem furtivam possides.

§. 502.

Furtum manifestum dicitur, quando fur in ipso actu furandi & res furtivas in

Furtum alium locum nondum perlatas adhuc habens deprehenditur. *Furtum* vero nec manifestum manifestum appellatur, qui in ipso furandi actu & antequam res furtivas alium nec manifestum in locum pertulit, non deprehenditur.

Nec manifestum obsoleta Latinitate idem est ac non manifestum.

§. 503.

Furtum usus dicitur juxta principia Juris Romani, quando quis inscio ac invito domino de usu rei alienæ instar domini disponit.

Fit hoc multis modis, veluti si quis usus gratia domino inscio ac invito rem suam auferit sibi usum restituendam; si re aliter utitur, quam ad usum a domino sibi concessum, vel diutius, quam permiserat dominus; si rem alienam alteri utendum tradit. Enimvero furtum usus non satis intelligitur, nisi explicatis contractibus. Cum hodie furtum ultimo suppicio vindicetur aut pena infamante, si minus fuerit, furtum

usus a furto rei separare & ad injuriam referre maluimus, qualis esse supra jam aliquibus in casibus demonstravimus. Ceterum si quis injuriam domino quoad usum rei sua factam furum usus appellare voluerit, nos minime contradicentes habebit: vernaculo tamen sermoni non convenit furem einen Dieb appellari, qui furtum usus committit.

§. 504.

§. 504.

Furtum possessionis dicitur juxta principia Juris Romani, quando alicui invito *Furtum possessionis* possesso rei mobilis intervertitur.

Exemplum vulgo datur, si debitor subtraxerit creditori invito rem mobilem, quam pignori gratia dedit. Factum hoc proprius accedit ad furtum rei, quia res debitoris voluntate ipsius est penes creditorem loco rei sua, veluti

pecuniae creditae. Sed haec furti species denuo intelligetur rectius contractuum doctrina ante explicata. Et quæ præterea ad definitionem præcedentem annotavimus, ad præsentem etiam accommodari possunt.

§. 505.

Rapina est ablatio rei alienæ domino invito vi eruptæ animo eam sibi habendi, seu suam faciendi facta. Dicitur etiam *vis bonorum raptorum*. *Rapina quid sit.*

Differt a furto nonnisi in eo, quod fur clam afferat rem, domino non renitente, ut adeo nulla vi adversus ipsum opus sit; ast qui rapit

rem alterius; vim adhibeat adversus dominum eidem renitentem.

§. 506.

Qui rapinam committit *Prædo* dicitur, sermone vernaculo ein Räuber.

Prædo quid nam sit.

Idiomate Germanico distinguimus rapinam in via publica factam ab ea, quæ fit alibi, magis propter usum civilem, qui in civitate obtinet, in irrogandis poenis, quam qui in statu naturali attendendus sit. Vocatur autem rapina in via publica vel loco deserto, veluti in prato

aut sylva, facta ein Straßen-Raub / & qui hoc delictum committit ein Straßen-Räuber. Quamvis vero jus Romanum furtum etiam ad possessionem extendit, non tamen rapinam ad eandem trahit.

§. 507.

Si quis, qui nullum jus possidendi habet, alterum vi possessione sua rei immobilis dejicit, *Invasor* dicitur, & ipsum factum *Invasio* appellatur.

Invasio quid sit.

Contingit hoc non modo, quando dominus etiam quando possessor eadem dejicitur, quam possessione rei sua immobilis dejicitur; verum diu de domino certo nondum constat.

§. 508.

Si dominus rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit, rapinam non committit. Etenim si quis rem mobilem suam ei, qui eandem detinet, vi eripit is domino invito non eripit rem suam, consequenter nec alienam (§. 146.). Enim vero qui rem alienam domino invito non eripit, rapinam non committit (§. 150.). Ergo nec rapinam committit, qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripiendo.

Ex gr. Ponamus te habere librum meum quo- & vi eruptum aufero, factum meum rapina non cunque tandem modo in potestatem tuam deve- est.

§. 509.

An is sit Quoniam qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit , rapinam predo . non committit (§. 508.), prædo autem non est , qui eam non committit (§. 506.); nec prædo esse potest , qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit .

§. 510.

An domi- Si dominus rem suam mobilem alteri eam detinenti clam aufert , furtum non com-
mittit , nec fur est . Si dominus rem suam alteri eam detinenti clam aufert , is
suam alte- non aufert rem alienam inscio ac invito domino . Enimvero qui non aufert
ri aufers rem alienam inscio & invito domino , furtum non committit (§. 498.) . Ergo
furtum com- furtum non committit , qui rem suam mobilem alteri eam detinenti clam au-
mittat . *Quod erat unum.*

Quoniam itaque fur non est , qui furtum non committit (§. cit.) ; nec fur dicendus dominus , qui rem sibi propriam alteri eam detinenti clam aufert .
Quod erat alterum.

Furtum & rapina non committuntur in re sibi habendi , qui non minus ad rapinam , quam propria , sed aliena . Dominus rem suam furari , ad furtum requiritur (§. 498. 505.) .
vel rapere nequit . Deest animus rem alienam .

§. 511.

An domi- Si dominus possessorem rei suæ immobilis possessione vi dejicit , invasor non est.
nus posses. Etenim domino soli competit possessio rei suæ immobilis (§. 157.) , nec aliis-
sione rei suæ eam jure possidet (§. 158.). Quamobrem cum alterum possessione ejus vi dejic-
immobilis cit , non eam dejicit possessione ejus rei , cuius possidendi jus nullum habet .
alterum vi Quoniam itaque is demum invasor est , qui , cum nullum habeat jus possiden-
tia , alterum possessione vi dejicit (§. 507.); si dominus possessorem rei suæ im-
mobilis possessione vi dejicit , invasor non est .

Invasor jure naturali esse nequit nisi non do- mino competere jus alterum possessione vi dejic-
minus , sive possessio rei immobilis sit dominus , ciandi , siquidem eam petenti restituere noli-
sive non sit . Mox enim videbimus nonnisi do-

§. 512.

Quando Si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu , in quo jus occupandi mihi
furtum com. soli competit , aut rem ejus speciei , cuius speciei res occupandi jus mihi soli est ,
mittatur & rem occupatam tuam facere vis ; furtum committis . Etenim si tu rem nullius
in re nullius occupes in eo fundo vel districtu , in quo jus occupandi mihi soli competit ,
occupata . aut si rem ejus speciei occupes , cuius speciei res occupandi jus mihi soli est ,
res occupata non tua , sed mea est (§. 224. 234.). Quamobrem si eam tuam
facere vis , rem alienam inscio ac invito me domino aufers , utique animo eam
tuam faciendi . Enimvero qui rem alienam inscio ac invito domino aufert an-
imo eam suam faciendi furtum committit (§. 498.). Furtum itaque committis ,
si rem nullius occupas in eo fundo vel districtu , in quo jus occupandi mihi
soli competit , aut rem ejus speciei , cuius speciei res occupandi jus mihi soli
est , & rem occupatam tuam facere vis .

Ex principio hoc generali per modum corol- do alias ex principiis superioribus demonstran-
lariorum fluunt multa particularia eodem mo- da .

§. 513.

§. 513.

Quoniam pescatio, aucupium, venatio species occupationis sunt (§. 275.), si Furtum in pesceris in ea fluvii parte, vel aves capias in eo fundo vel districtu, aut veneris piscibus, in eo fundo vel districtu, ubi jus pescandi, vel aucupii aut venationis mibi proprium est, & si pisces, aves vel feras ejus speciei capias, cuius speciei pisces, aves feras captis vel feras capiendo jus mibi soli competit, & captos pisces, capitae aves vel feras commissum tanquam tuas auferas; furtum committis (§. 512.).

Qui pisces, aves vel feras capit, non hoc facit nisi animo sibi habendi, adeoque ipse actus pescandi, aucupandi, & venandi jam furtum est, excepto eo casu, quo pisces certae speciei alteri debiti casu capiuntur (§. 224.).

§. 514.

Eodem modo patet, si jus occupandi adiutoria, in specie thesauros, alicui fuerit proprium & tu adiutoria occupata, in specie thesauros inventos tibi babere vis, commissum in adiutoria & the-

Non inutile est, si quis demonstrationem propositionis generalis, quam de furto in rebus occupatis commisso dedimus, vi principiorum superiorum ad casus particulares applicare voluerit; tunc enim clarior elucefcit veritas: id quod in moralibus apprime necesse est, ubi assensu rationi præbendo reluctatur appetitus sensitivus: Caveant adeo sibi temerarii censores, ne inutilem accusent prolixitatem, ubi eam urget ipsa rerum natura. Quomodo vero demonstrationes particulares contexendas, ex sequentibus intelligitur, ubi ostenditur furtum committi in iis, qua a te retinentur, nec mihi restituuntur, cum mea sint.

§. 515.

Si animalia mansueta vel mansueta aliena in potestatem tuam venisse celas & Furtum in percontantibus aliis negas, ne dominus ea recuperare possit, furtum committis. animalibus

Si enim celas, immo percontantibus aliis negas animalia mansueta aliena in alienis ad potestatem tuam venisse, eo animo, ne dominus ea recuperare possit; non modo aedes nostras do tibi animus est rem alienam tibi habendi, verum etiam eam inscio ac invenientibus invito domino auferas. Enimvero furtum committit, qui rem alienam, inscio ac commissum, invito domino, auferat animo eam tibi habendi (§. 498.). Quamobrem furtum committis, si celas vel percontantibus aliis negas animalia mansueta vel mansueta aliena in potestatem tuam venisse, ne dominus ea recuperare possit.

Ablatio rei alienæ nullum supponit locum, ex quo auferatur, sed quocunque loco ea fuerit, auferri ab aliquo potest. Non igitur necesse est ad furandum animalia mansueta, vel mansueta alterius, ut auferantur ex aedibus domini: auferri cuam ipsa a te possunt in aedibus tuis, si in eas sepe receperunt. Ex eo enim quod res se movens sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur, etiam si nullius sit (§. 237.); multo minus itaque nasci potest aliquid in eam jus, si fuerit alterius, qui omni jure in ea ce-

teros omnes excludit (§. 120.). Mirum itaque videri poterat, quomodo homines, qui turpe esse existimat animalia mansueta vel mansueta auferre inscio ac invito domino ex aedibus ipsius animo sibi habendi, sibi tamen persuadeant, turpe non esse, si idem facias, ubi in tuas aedes venere, nisi constaret, quantum cupidio habendi obfuscare possit intellectum, ne veritatem perspiciat. Videamus itaque vera esse, quæ modo ad propositionem præcedentem annotavimus.

§. 516.

Qui rem amissam invenit ac a se inventam celat, ne dominus eam recuperare Furtum in possit, vel ubi novit, quinam eam amiserit, eandem non restituit, furtum committit. Etenim qui rem amissam invenit, ideo non efficitur ejus dominus (§. 421.), commissum. sed manet ea ejus, cuius ante fuerat (§. 420.). Quamobrem ubi a te inventam celas,

celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eam non restituis domino, ubi nosti, quinam is sit, vel quinam rem amiserit, non modo animum habes eam tibi habendi, verum etiam rem alienam inscio ac invito domino aufers. Enim vero qui rem alienam animo eam sibi habendi inscio ac invito domino aufert, furtum committit (§. 498.). Furtum igitur & tu committis, si rem amissam invenis, a te vero inventam celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eam non restituis, ubi nosti, quinam eam amiserit.

Ne quis arguetur qui rem amissam tollit à eum, tandem domino non auferre; eadem repetenda sunt, quæ ad propositionem præcedentem modo annotavimus. Rem enim utique auferas ejus, cuius est, dumque animum habes eam

tibi habendi, invito domino hoc facis, quippe qui non habet animum rem suam derelinqui. Quod vero idem facias eodem inscio per se patet. Nullum itaque dubium est, quin hic adhuc omnia furti requisita (§. 498.).

§. 517.

Officium ejus qui vides ab alio rem quandam amitti. Si vides rem quandam ab alio amitti, monendus a te est, ut ipse eandem tollat aut, si tu eam tollis, exemplo eidem restituenda. Etenim si eum, qui rem quandam amittit, mones ut eandem tollat, eo ipso caves, ne jacturam rei suæ faciat (§. 487.), consequenter damnum ab eo avertis (§. 486.). Quamobrem cum damnum omne, quantum in te est, ab altero avertere debebas (§. 495.); si vides rem quandam ab alio amitti, monendus utique a te est, ut ipse eandem tollat. *Quod erat primum.*

Enimvero si ipse eandem tollis, cum noris, quinam eam amiserit, eam a te domino exemplo restituendam esse ex superioribus jam constat (§. 470.). *Quod erat alterum.*

Quos perversa cupidio habendi non seducit, ii quoque hoc facere solent ipso quasi naturæ ductu. Non tamen ideo omitienda erat demonstratio, qua evincitur naturalis ad hoc faciendum obligatio: demonstranda enim etiam sunt,

quæ vulgo æqua ac bona agnoscuntur absque demonstratione, tum ut certa sit eorum cogitatio, tum ut intelligatur, quænam sine peccato a nobis omitti minime possint.

§. 518.

Furtum in rebus naufragiis. Si quis res naufragas aut navis levandæ causa in mare ejectas, vel fluctibus expulsas, vel in ipso mari nactus animo sibi habendi aufert, furtum committit. Res enim naufragæ aut navis levandæ causa in mare ejectæ æquiparantur rebus amissis (not. §. 429.). Quoniam itaque furtum committit, qui res amissas animo sibi habendi aufert (§. 516.); furtum etiam committere debet, qui res naufragas aut navis levandæ causa in mare ejectas, sive fluctibus expulsas, sive in ipso mari nactus animo sibi habendi aufert.

Consentaneum hoc est Juri Romano §. 47. I. de rer. div. quod adeo cum Jure naturæ convenit. Huic autem adversantur mores illorum, qui res naufragas & ejectas pro rebus nullius habent easque occupanti concedunt: sic ita quo in locis nonnullis jus occupandi fisico tributum,

ut adeo furtum in hisce non committatur, nisi quatenus fisico subducuntur, quemadmodum furtum committitur in piscibus, avibus & feris contra ius alitorum proprium capitis (§. 513.). Juris naturæ norma non sunt gentium mores: sed horum potius norma jus naturæ esse debet.

§. 519.

Furtum rapinae legi. Nemo furtum facere, nec res alterius vi rapere debet, seu furtum & rapina legi nature pro naturæ prohibentur. Qui enim furtum facit, alteri inscio ac invito rem suam aufert animo sibi eam habendi (§. 498.) & qui alterius rem vi rapit, eandem denuo invito eodem domino aufert (§. 505.). Sed nemo alteri invito rem suam aufer-

auferre debet, quocunque tandem animo id fiat (§. 497.), consequenter nec animo eam sibi habendi auferre debet. Nemo igitur furtum facere, nemo res alterius vi rapere debet.

Patet adeo non minus furtum, quam rapinam lege naturae prohiberi. Etsi enim natura res omnes sint communes (§. 7.), dominia vero communione primae sublata ab hominibus fuerint introducta (§. 140.), adeoque a facto quodam hominum dependeant; legi tamen naturae non repugnat, ut dominia introducantur (§. 141.) consequenter eidem etiam consentanea sunt, quæ ex notione dominii fluunt. In his vero etiam locus est prohibitioni furti ac rapinæ, quemadmodum resolutio demonstrationis in sua principia facile prodit. Hinc & *Paulus* I. i. ff. de furtis furtum naturali jure prohibitum recte di-

xit, & natura turpe l. 42. ff. de V. S. vocat *Ulpianus*. Quod adeo apud multas gentes, veluti apud Lacedæmonios, teste *Xenophonte*, & *Ægyptios*, *Diodoro siculo* autore, ut alios ratiocinamus, furti fuerint licita, id ex civili ratione factum, veluti ut cives ad soleritatem & vigiliam excitantur, quemadmodum jam observavit *Tesmarns* in notis ad *Grotium* lib. I. c. 1. §. 10. Istiusmodi autem leges tantummodo dant impenitatem agendi, non vero jus: factum adeo sua natura turpe tale manet, etiam si laudabile habeatur hominum opinione.

§. 520.

Res raptæ & Bona raptæ dicuntur, quæ domino invito vi erupta fuerant. *Res & bona raptæ*. Vernaculo sermone, dicimus geraubete Sachen / item geraubetes Gut / quemadmodum ex adverso res furtivas gestohlene Sachen / item gestohlenes Gut appellamus.

§. 521.

Dominium in re furtiva & bonis raptis a domino retinetur. Cum enim res furtiva furto (§. 501.), adeoque domino invito auferatur (§. 498.), & bona raptæ in re furtiva idem eidem invito vi eripiantur (§. 520.), invito autem dominum rei suæ va & bonis auferri nequeat (§. 338.); sic equidem & prædō rem, non vero dominium in raptis reten- ea nanciscuntur. Dominium itaque, quod solo animo retineri potest (§. 258.), tum cum dominus nolit rem suam fieri furis (§. 498.), vel prædonis (§. 505. 506.), in re furtiva & bonis raptis retinet.

Gentes, quarum legibus furtæ permitta- cum re dominium in furem transire statuerunt. rum, immo quæ furtum profacto laudabili ha- Enimvero perversa errantium opinio non de- buerunt, rem furtivam furis fieri, consequenter rogat veritati.

§. 522.

Quoniam dominus dominium in re furtiva & bonis raptis retinet (§. 421.), Ad quem- res furtiva & bona raptæ manent domini, in cujuscunque potestate pervenerint cunque per- (§. 124.), & qui rem furtivam vel bona raptæ detinet, res alienas detinet (§. 146.). venerint.

Vitium adeo rei furtivæ ac bonis raptis semper inhæret, quandiu extant. An vero lege civili ab eo purgari possint, non est hujus loci disqui-

rere. Hic enim tantummodo ostenditur, quid ferat rigor legum naturalium,

§. 523.

Qui rem furtivam vel raptam in potestate sua habet, & novit, quinam sit do- Restitutio minus, eam domino restituere debet. Etenim qui rem furtivam vel raptam in rei furtive potestate sua habet, rem alienam in eadem habet (§. 522.). Sed qui rem alie- & rapte nam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere precepit. debet (§. 467.). Ergo qui rem furtivam, vel raptam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet.

Facile

Facile apparet, hic non attendi; quomodo res furtiva vel raptam in potestatem tuam per venerit, sed sufficere, ut eam in potestate tua habeas. Ex hoc enim solo nascitur obligatio rei alienæ restituendæ, nec huc facit modus, quo in potestatem tuam pervenerit.

§. 524.

Quoniam rem furtivam vel raptam domino restituere debet, qui eam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus (§. 523.) ; ipse etiam fur & furis ac præ- prædo, ille rem furtivam, hic raptam domino restituere tenetur, si eam adhuc in donis rem potestate sua habet. ablatam re.

Situendi.

Etenim si ex ipsius potestate jam in potestatem alterius venit, aut si res ablata fuerit consumta, nec amplius extet, restitutio fieri nequit. Ad impossibile vero nulla datur obligatio. Non tamen ideo expirat obligatio omnis,

qua domino tenetur fur, vel prædo. Quis autem adhuc supersit, in sequentibus demonstratur. Quodlibet enim suum in locum referri jubet methodus, qua utimur.

§. 525.

An restitu- Similiter quia rem furtivam vel raptam domino restituere debet, qui eandem re furi vel in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus (§. 523.) ; eam non furi vel prædoni rem prædoni restituere debet, domino vero etiam fure vel prædone inscio restituitur. furtivam &

raptam li- Res furtiva vel rapta manet domini (§. 522.), ceat & an nec quicquam in ea juris habet fur vel prædo illo inscio (§. 120.). Quamobrem in restitutione ejus nullum domino re- la furi vel prædonis habenda est ratio, adeo que perinde est, sive norit a te eam restitui, stitu possit.

sive ignoret, sive in restitutionem consentiat sive minus. Neque enim in eo, quod lex naturæ imperat, a voluntate furi vel prædoni dependes.

§. 526.

Ablatione Qui rem alienam aufert, invito domino, de eadem quocunque modo pro arbitrio suo dispositurus, injuriam domino facit. Etenim domino competit jus pro arbitrio suo de re sua disponendi (§. 121. 118.). Quoniam itaque jure suo excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.) ; si quis alius de ipsius pro arbitrio suo quocunque modo disponere audet, eodem invito, idem contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.) ; hoc facit (§. 239. part. i. Phil. præf. univ.). Qui contra jus perfectum alterius quid facit, injuriam ipsi facit (§. 859. part. i. Jur. nat.). Ergo qui rem alienam aufert, invito domino, de eadem quocunque modo pro arbitrio suo dispositurus, injuriam ipsi facit.

Hinc denuo patet, quod supra jam demon- enim pro arbitrio suo contra voluntatem domi- stravimus, qui re aliena utitur invito domino, ni de usu rei ipsius.

eum ipsi injuriam facere (§. 222.). Disponit

§. 527.

Quando Si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab auferente ipsi damnum detur. Etenim si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, jacturam ejus facit (§. 487.). Quoniam igitur damnum dat, qui jacturam rei suæ ut faciat dominus in causa est (§. 488.); quin ab auferente damnum detur domino, ubi is rem sibi invito ablatam recuperare nequit, dubitandum non est.

Propositionis præsentis veritas adeo manifesta ratur, quando rei sibi invito ablatæ denuo recuperandas spes nulla ipsi superevit.

§. 528.

§. 528.

Quoniam tam fur (§. 498.), quam prædo (§. 505. 506.), rem domino invito auferunt; si dominus rem furto, vel rapina sibi ablatam non recuperat, ^{Damno fur.} ^{tum & ra-} ^{ipsi a fure, vel prædone datur (§. 527.).}

Damnum nempe datum non ante dici potest, quod ignoretur, in cuiusnam potestatem perver-
quam ubi certum est, te rem tuam recuperare neric.
non posse, vel quod non extet amplius, vel

§. 529.

Fur & prædo non modo damnum dare domino intendunt; verum etiam eidem in-juriam faciunt. Etenim non minus fur, quam prædo rem domino invito auferunt animo eam sibi habendi (§. 498. 505. 506.), consequenter instar domini de eadem pro arbitrio suo disponendi (§. 118. 124.). Quoniam itaque injuriam domino facit, qui rem eodem invito aufert de eadem pro arbitrio suo dispositu-rus (§. 526.); fur pariter ac prædo domino injuriam faciunt. *Quod erat unum.*

Et quia fur ac prædo rem alienam auferunt, ut eam sibi habeant, *per de-monstrata*, haud quaquam intendere possunt, ut dominus eam recuperet (§. 616. part. 1. Phil. præct. univ.), quin potius contrarium intendere debent. *Enimvero* si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab auferente ipsi damnum datur (§. 527.). Patet itaque, quod fur ac prædo domino damnum dare inten-dant. *Quod erat alterum.*

Non est quod excipias, furem intendere lucrum ex re ablata faciendum; lucrum enim fu-
ris cum damno domini conjunctum est, ut adeo
qui illud intendit, hoc simul intendere debeat.
Non tamen dici potest, quod fur & prædo
furto & rapina actu dent damnum, quia damnum
non ante patitur dominus, quam ubi rem ablatam
recuperare nequit: id quod non sequitur ex eo,
quod res ipsi fuerit ablata, sed & ab aliis causis
pendet, vel quod ea consumta fueritus, vel quod

ignoretur, in cuius potestatem venerit. Quamvis adeo domino res a fure vel prædone ablata re-stituatur, vel ubi restitutio fieri nequit, damnum datum resarcitur, ut de damno sibi dato conqueriri minime possit, non tamen propterea cessat ju-ste quæ causa. Jure enim adhuc conqueri-tur de injuria sibi facta, quæ per hoc non abo-letur, quod res ablata restituatur, vel damnum datum resarcitur. Quamobrem tam in furto,
quam rapina damnum ab injuria distinguendum.

§. 530.

Qui alteri injuriam facit, eum lædit, seu injuria omnis læsio est. Omnis enim Injuria om-nis fit contra jus perfectum alterius (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Qui vero nisi læsio quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. 1. Jur. nat.), consequen-tet quicquid contra jus perfectum alterius fit læsio est. Quare qui alteri inju-riam facit, eum lædit, consequenter injuria omnis læsio est.

§. 531.

Quoniam læsio omnis juri securitatis adversatur (§. 919. part. 1. Jur. nat.), Adversatur omnis autem injuria læsio est (§. 530.); *injuria omnis juri securitatis adver-satur.*

§. 532.

Qui alteri damnum dat, eum lædit, seu omnis danni illatio læsio est. Omne Damni il-latum nostrum imperfectiorem reddit (§. 492.). Lædit autem latio læsio alterum, qui status ipsius imperfectionem promovet, & factum, quo is imper-fector redditur, læsio est (§. 669. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem qui alteri da-mnum dat, eum lædit, seu omnis danni illatio læsio est.

Wolffii jus Naturæ Tom. II.

A a

Prin-

Principia hæc præmittimus per modum lemmatum ad demonstranda sequentia.

§. 533.

Illatio da- Nemo alteri damnum dare debet. Qui enim alteri damnum dat, eum lædit
mni cur pro. (§. 532.). Sed nemo alterum lædere debet (§. 695. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam
hibita. nemo alteri damnum dare debet.

Propositionem hanc jam demonstravimus in superioribus (§. 495.); demonstrationem ta- men præsentem ideo addere vîsum fuit, ut ap- pareat, prohibitionem damni dandi sub princi- pio generali: *Neminem lade contineri.* Facit hoc ad pleniorē intellectum principiorum Ju- ris civilis, quæ Imperator recenset §. 3. I. de

J. & J. Ceterum quod damni datio in numero lœsionum sit, ex eo etiam demonstrari poterat, quod alterum lædat, qui ipsum bono quadam fio privat (§. 692. part. 1. Jur. nat.): hoc enim facere eum, qui dat damnum, ex ipsa defini- tione damni dati facile intelligitur (§. 486.).

§. 534.

Furtum & Qui furtum vel rapinam committit, dominum, cuius res auferit, lædit, seu fur- rapina lœsionum, & rapina lœsio est. Etenim qui furtum vel rapinam committit, consequen- est. ter fur (§. 498.), atque prædo (§. 506.), non modo damnum domino, cuius res auferunt, dare intendunt, verum etiam eidem injuriam faciunt (§. 529.), immo, si dominus rem ablatam recuperare nequit, damnum actudant (§. 528.). Enimvero lædit alterum non minus, qui ei injuriam facit (§. 530.), quam qui damnum dat (§. 532.). Omnino itaque dominum lædit, qui furtum & rapinam committit, adeoque furtum & rapina lœsio est.

Videmus adeo, quænam turpitudo naturalis insit furto ac rapinæ, quæ utrumque factum reddit in se illicitum, ac in se turpe, ut nulla lege positiva licitum ac honestum fieri pos- sit, nisi quatenus impune fieri permititur, nec civiliter infamat facientem. Duplex furto ac rapinæ inest lœsio. Etsi enim fieri possit, ut dominus rem furtivam vel rapinam recuperet,

adeoque nullum actu sentiat damnum, vel etiam datum resarciantur, nondum tamen ipsi factum est ob injuriam, qua jus securitatis violatum. Damni adeo restitutio cum hac satis- factione, seu ruitione juris securitatis minime confundenda, etiam si furtum ac rapinam nondum spectemus nisi in statu naturali, in quo unusquisque jus securitatis suum ipse ceteratur.

§. 535.

Furtum & Furtum & rapina juri securitatis adversantur. Homini competit jus non pa- tiendi, ut alius ipsum lædat (§. 913. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque furtum & rapina lœsio est (§. 534.); tam furtum, quam rapina juri huic adversatur. Enimvero jus non patiendi, ut quis te lædat, jus securitatis est (§. 917. part. 1. Jur. nat.). Furtum itaque & rapina juri securitatis adversantur.

Brevius ostenditur hoc modo. Furtum & rapina lœsio est (§. 534.). Sed lœ- sio omnis juri securitatis adversatur (§. 919. part. 1. Jur. nat.). Ergo furtum & rapina securitatis juri adversantur.

Evidemus jus securitatis hic tantummodo spe- Etamus in statu naturali, quemadmodum modo monuimus (not. §. 345.); principio tamen huic

locus est, ubi de poena furti ac rapinæ in sta- tu civili statuendum, prouti suo loco apparebit.

§. 536.

Furtum & Nemo furtum & rapinam committere debet. Etenim qui furtum & rapinam rapina lege committit alterum lædit, dominum scilicet, cuius res auferit (§. 534.). Sed naturali nemo alterum lædere debet (§. 695. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam nemo furtum prohibita. & rapinam committere debet.

Evidem jam superius (§. 519.) ostendimus. furtum & rapinam lege naturali prohiberi; placuit tamen idem adhuc aliter demonstrare. ut pateat, furtum & rapinam ipsa lege generali *nemini l^e de* prohibitam esse. Ideo nimirum furtum & rapinam ad laesio^m revocavimus, ut qui dubitant vel negant, furtum & rapinam esse facta naturaliter turpia, seu per se & inse mala, tanto evidenter hoc comprehendant. In moralibus, ubi appetitus lenitivus vel versatio sensitiva assentit reluctatur, vel in casu emer gente ex firme vacillante reddit, non eadem

demonstratio ubivis eandem vim in convincendo exercit, quemadmodum in Geometria con tingit, quamvis etiam hic subinde claritas sup petias ferat evidentiæ, ut nec in ea demonstrationes breviores semper præferenda. Qui na turam animæ intime perspectam habent, ut non modo generalem facultatum dependentiam a se invicem perspiciant, verum etiam subjectorum diversas dispositiones tam naturales, quam ac quisitas non ignorent; iis satis patebunt, quæ dicuntur.

§. 537.

Fur res furtivas & prædo raptas mala fide possident. Fur res furtivas & prædo raptas domino abstulit animo eas sibi habendi (§. 498. 505. 506.), adeoque possesso fur uterque eas detinet tanquam suas. Quamobrem cum rem possideat, qui eam ris & præ detinet tanquam suam (§. 150.), uterque res, quas abstulit, possidet. Manent donis autem res furtivæ & raptæ domini sui, ut qui eas detinet res alienas detineat (§. 522.). Quamobrem cum fur & prædo norint, eas esse alienas, mala autem fide rem possideat, cui eam alienam esse novit (§. 153.); fur res furtivas, præ do raptas mala fide possidet.

Res furtivæ ac raptæ potestatidomini subducuntur, cum nullo amplius modo de iis instar domini disponere possit (§. 462.). Dominus adeo possessione rei suæ excidit, dum a fure vel

prædone auferitur, & ablata ipso invito venit in possessionem furis vel prædonis, ut ut jus possidendi dominio indivulso nexu cohærens (§. 157.), animo ab ipso retineatur (§. 260.).

§. 538.

Possessor rei furtivæ vel raptæ eam domino restituere tenetur, quocunque tandem Obligatio modo ea in potestatem suam venerit. Etenim qui rem furtivam vel raptam detinens possessoris net, eam domino restituere tenetur (§. 523.): quod cum simpliciter verum ri furtivæ sit sine ulla restrictione, tenetur utique, quocunque tandem modo in potesta tem suam pervenit. Quoniam itaque possessor rei furtivæ ac raptæ eam detinet (§. 150.); eandem omnino restituere tenetur, quocunque tandem modo res in potestatem ipsius venerit.

Ostenditur etiam hoc modo. Res furtiva & raptæ manet domini sui, cui ablata fuit, in cuiuscunque potestatem pervenerit (§. 522.), consequenter qui eam possidet, rem alienam possidet (§. 146.). Enimvero possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur (§. 471.). Ergo possessor rei furtivæ vel raptæ eam domino restituere tenetur, quocunque tandem modo in potestatem suam venerit.

Propositio præsens tanquam casus particularis sub universalis continetur, quem supra demon stravimus (§. 523.), quemadmodum ex demon stratione priori patet. Poteſt tamen etiam in

dependenter ab ea demonstrari, prout ex posteriore liquet. Non inconsultum itaque fuit, utramque in medium afferri.

§. 539.

Quoniam fur rem furtivam, prædo raptam possidet (§. 537.), possessor autem furis & tem rei furtivæ vel raptæ eam restituere tenetur, quomodo cunque in potesta tem suam ea venerit (§. 538.); hinc denuo sequitur, quod supra jam demon stravimus (§. 524.), furem & prædonem rem furtivam & raptam domino restituere ablatam re te debere.

A a 2

§. 540.

Obligatio

furtivæ &

prædonis

rem domino

situendi.

Domino competit jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, & si eam restituere non vult, eum vi adigendi, ut faciat. Domino enim domino quo competit jus interdicendi cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec ad restituendam patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii facere tationem retinet licet (§. 121.). Quoniam itaque si res est in alterius potestate, hic quidem de sua jure competit eadem pro arbitrio suo disponere potest, non vero dominus, cui soli hoc facere licet (§. 118. 120.); domino ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate. Habet igitur jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem suam in potestate sua habendi, nec quisquam alias sine ipsius consensu sive expresso, sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet (§. 465.). Ipsi adeo ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate, consequenter jus eam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, competit. *Quod erat primum.*

Qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet (§. 467.). Quodsi ergo hoc facere nolit, aut domino ferendum, ut sine ipius consensu res sua sit in alterius potestate, aut eum, qui eandem in potestate habet, vi adigat necesse est, ut ipsam restituat. Enimvero domino ferendum non est, ut res sua sit in potestate alterius, per demonstrata. Ergo eidem competere debet jus vi adigendi eum, qui rem suam in potestate sua habet, ut eandem sibi restituat.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam jus omne, quod respondet obligacioni, qua alter tibi tenetur in singulari quoad quidpiam singulare, perfectum est (§. 908. part. 1. *Jur. nat.*); jus exigendi rem tuam ab eo, qui eandem in potestate sua habet, utpote respondens obligationi eam restituendi (§. 467.), perfectum est. Quamobrem si quis poscenti rem suam restituere non vult, jus perfectum eidem non tribuit suum (§. 921. part. 1. *Jur. nat.*). Sed si quis jus perfectum tuum tibi tribuere non vult, illud vi persequi licet (§. 1101. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo etiam restitutionem rei tuæ vi persequi licet adversus eum, qui restituere non vult, consequenter hoc facere detrectantem vi adigere licet, ut faciat. *Quod erat alterum.*

Obligationi restituendi respondet jus rem suam ab eo exigendi, qui eam restituere potest. Nulla vero foret obligatio ista, nullum hoc jus, nisi etiam dominus jus haberet restituere nolentem ad restitutionem vi adigendi. Utrumque adeo membrum propositionis praesens admittet, qui insciari non audet, domino rem suam restituendam esse.

§. 541.

Quoniam qui rem alienam possidet, eam in potestate sua habet (§. 463.); qui vero rem alienam in potestate sua habet, ab eo dominus eandem exigen-
di jus habet, &, ubi eam restituere non vult, jus etiam ipsum vi adigendi,
ut hoc faciat (§. 540.); *Domino competit jus rem suam exigendi a possessore quo-
Idem porro cunque &, si eam restituere nolit, ipsum vi adigendi, ut hoc faciat.*

Nimirum cum hoc jus fluat ex notione dominii, quod dominus voluntate sua retinet (§. 258.), consequenter non mutatur, mutata possessione (§. 257.); salvum utique semper manet, quicunque tandem factus fuerit ejus possessio.

§. 542.

Similiter quia dominus in re furtiva & raptā dominium retinet (§. 521.), ^{Etiamquod} furem &
quamdiu res furtiva in furis, raptā in prædonis potestate est, domino competit jus prædonem.
furem & prædonem vi adigendi, ut rem sibi ablatam restituant (§. 540.).

Comprehenditur quoque hic casus sub pro- prædo, quamdiu rem furtivam & raptam in
positione antecedente, propterea quod fur & potestate sua habent, eandem possident (§. 537.).

§. 543.

^{Jus rem}
Jus rem suam vi persecutandi adversus quemlibet possessorem aut quemcun- ^{suam vim.}
que alium, qui eam in potestate habet, dicitur *Vindicatio rei* vel etiam *Jus dicandi*.
um suam vindicandi.

Definitur hic vindicatio rei, qualis est vi mutationem subeat in civili, suo loco ostende-
originis suæ in statu naturali: qualem enim mus.

§. 544.

Domino competit jus rem suam vindicandi adversus quemlibet possessorem, aut ^{Jus rem}
quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet. Competit enim eidem jus suam vin-
dicandi, ut eam a quolibet possessore & quocunque alio, qui eandem in dicandi do-
potestate sua habet, eumque vi adigendi ut eam restituat, si hoc facere non mino com-
vult (§. 540. 541.). Enimvero jus rem suam vi persecutandi adversus quemlibet petens.
possessorem aut quemcunque alium, qui eam in potestate sua habet, est jus
rem suam vindicandi (§. 543.). Domino igitur competit jus rem suam vindi-
candi adversus quemlibet possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in
potestate sua habet.

Jus nimirum vindicandi rem suam datur con- scendi, ut eam actu restituas, &c., ubi poscenti
tra omnes, qui eam restituendi facultatem phy- eam restituere non vis, vi te adigendi, ut re-
sciam habent. Nimirum si fieri potest, ut a te restituatur s' domino quoque competit jus po-

§. 545.

Dominus rem suam vindicaturus probare debet dominium, seu rem, quam sibi re- ^{Dominium}
stituendam petit, esse suam. Etenim qui rem alienam in potestate sua habet, ^{in rei vin-}
eam dominio restituere debet, si noverit quinam sit dominus (§. 467.), & cir- ^{dicatione}
cumspectus esse debet, ne res, quam domino restituere intendit, veniat in ^{probandum.}
potestatem non domini (§. 470.). Rem adeo domino restituturus certus esse
debet, eum, cui eam restituit, esse dominum. Enimvero ex eo, quod quis se
dominium esse dicit, nondum constare potest, quod sit dominus: id quod ne-
mo non admittit. Quamobrem qui dicit se esse dominum, quod sit probare
debet. Quoniam itaque dominus rem suam vindicaturus rem sibi restitui pe-
tit, cuius se dominum esse dicit (§. 543.); dominium suum, seu quod res sua
sit, probare debet.

De possessore adeo rei suæ vel quocunque alio, qui eam habet in potestate sua, conqueri nequit dominus, si sibi non restituitur, quam-
dui dominium non probavit. Neque etiam ei- dem injuriam facit, qui non restituit, quando dominium probare nequit. Dominus enim, cui restitutio fieri debet, non agnoscitur nisi do-
minio probato.

§. 546.

§. 546.

Quando vi restitutio. Quoniam dominus rem suam vindicatur probare debet rem esse suam , quam nem urgere sibi restituendam petit (§. 545.) ; antequam probavit dominum , vi adigere nequiclient . eum , qui rem in sua potestate habet , ut restituat .

Nimirum non probato dominio , qui eam in potestate sua habet , certus non est , eam esse tuam , adeoque verendum , ne eam non domino restituat , quod contrariatur circumspectioni qua in rei restitutione utendum .

§. 547.

Jus belli. Natura domino competit jus belli in eum , qui rem , quam suam esse probavit quando sit ipsi restituere non vult . Domino enim competit jus rem suam vi persequendi in eum , qui adversus omnem possessorem , aut quemcunque alium , qui eandem in potestate sua habet , ubi eam restituere non vult (§. 540.) . Quoniam vero hoc factum non restituere non vult . ciens rem suam vindicat (§. 543.) , rem vero vindicaturus ad vim recurrere nequit , nisi dominio probato (§. 546.) ; domino quoque nulla vis licita in eum , qui rem restituere non vult , antequam dominum fuerit probatum (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.) . Jus vi persequendi jus suum adversus alterum , qui idem nobis tribuere non vult , jus belli est (§. 1103. part. 1. Jur. nat.) . Natura igitur domino competit jus belli in eum , qui rem , quam suam esse probavit , ipsi restituere non vult .

Paret adeo rei vindicationem in statu naturali esse speciem belli , quando nimirum is . qui rem restituere non vult , novit te esse de-

minum .

§. 548.

Quando bello locus Quoniam domino jus belli non competit nisi in eum , qui rem , quam suam esse probavit , ipsi restituere non vult ; antequam ad bellum progrediatur dominus , restitutionem rei , quam suam esse probavit , petere debet .

Atque adeo patet , quem ordinem praescribat ius naturae in re sua vindicanda . Nimirum (1) amice monendus est , qui rem tuam in potestate sua habet , quod res tua sit , (2) si opus fuerit , probandum dominium , (3) petenda iustitia , (4) si haec denegatur , ad bellum progrediendum . Hoc probe notasse proderit in loco .

§. 549.

Jus punientiae. Natura homini competit jus puniendi eum , qui ipsi injuriam facit . Natura enim di eum , qui cuiilibet homini competit jus puniendi eum , qui ipsum laesit (§. 1061. part. 1. Jur. nat.) . Enimvero injuria omnis laesio est (§. 530.) . Natura igitur homini facit . cuiilibet competit jus puniendi eum , qui ipsi injuriam facit .

Videmus adeo rationem , cur damnum ab injuria sit distinguendum , si uno eodemque actu & damnum detur & injuria fiat . Aliud enim est jus , quod ex facto alterius nobis nascitur & damnum datum , aliud , quod ex eodem origine ob injuriam factum .

Jus vindicandi injuriam .

Qui poenam sumit ab eo , qui ipsi injuriam fecit ob factam injuriam , Injuriam vindicare dicitur : ut adeo Vindicatio injuriae sit jus poenam sumendi ab eo , qui ipsi injuriam fecit . Quoniam itaque natura homini competit jus puniendi

§. 550.

niendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.); *Homini cui liber competit jus injuriam sibi illatam vindicandi.*

De jure puniendi jam demonstravimus, quæ
nuenda sunt, alibi (§. 1061. & legg. part. 1.
Jur. nat.). Quamobrem cum vindicatio injuria
non sit nisi jus puniendum, qui injuriam fe-
rit, ob injuriam factam (§. prof.) & superfluum
foret ea ad vindicationem injuria applicare.

Absit autem ut vindicationem injuria confun-
das cum cupidine vindictæ: quod enim hæc ab
illa abesse possit ac debeat, ex iis patet, quæ
jam alias demonstravimus (§. 1078. part. 1. Jur.
nat.).

§. 551.

*Domino, cui fur vel prædo rem suam abstulit, competit jus furem & prædonem Jus punien-
di, consequenter injuriam sibi factam vindicandi.* Etenim fur & prædo ^{di furem} domino, cui rem suam auferunt, injuriam faciunt (§. 529.). Sed natura homi-^{& præd-}
ni competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam fecit (§. 549.). Ergo domino ^{nem.}
etiam competit jus puniendi furem & prædonem, qui res ipsius abstulit, con-
sequenter eidem competit jus injuriam sibi illatam vindicandi (§. 550.).

Vindicatio itaque rei lux a fure vel prædo-
ne, qui eam adhuc in potestate sua habet, a
vindicatione injuria distinet. Quamobrem etsi
fur ac prædo rem ablatam restituant; non ta-
men ideo cessat injuria vindicatio. Aliud enim
damnum est, quod rei restitutione tollitur, si
aliud vero injuria, quæ cum in facto juri tuo

adverso consistat, rei restitutione non deletur;
cum factum infectum fieri nequeat. Fur & præ-
do obligantur non modo ad rem ablatam resti-
tuendam (§. 539.); sed & ad poenam subven-
dam, quemadmodum in sequente propositione
ostenditur.

§. 552.

Fur & prædo obligantur ad poenam patiendam. Etenim fur & prædo injuriam
faciunt domino, cui rem suam auferunt (§. 529.), consequenter eum laeditur ^{Obligatio} _{furi &}
(§. 530.). ^{prædonis ad} _{poenam su-} *Enimvero qui alterum laedit, ad poenam patiendam obligatur (§. 1071. part. 1. Jur. nat.). Ergo fur & prædo obligantur ad poenam patiendam.* _{beundam.}

Non opus est, ut hic inquiramus, quænam
ille debeat furti ac rapina poena in statu natu-
rali. Novimus enim jus puniendi infinitum el-
le (§. 1063. part. 1. Jur. nat.), ut adeo in ge-

nere nulli eidem praescribi possint limites, ut
pote ex circumstantiis singularibus demum praesi-
figendi (§. 977. part. 1. Jur. nat.).

§. 553.

Domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur. Qui enim ^{Jus punien-}
re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). ^{minō re} *Enimvero natu- di eum, qui*
etiam domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur. ^{aliena uti-}

Jus puniendi in aprico positum est, nec in
dubium revocari potest, nisi ab eo, qui prin-
cipia juris naturalis non satis cognita habeat at-
que perspecta. Quanta vero conveniat poena,

& quando omittenda sit, ex iis intelligitur,
quæ de jure poenarum in parte prima demo-
stravimus.

§. 554.

*Quoniam domino invito re ipsius utitur, qui sine omni ejus consensu instru- Jus punien-
mentis ejus pisces, aves vel feras capit, domino vero jus competit puniendi di alienis
eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 553.). Qui instrumentis alienis sine instrumen-
tis omni*

*tis pisces, omni consensu domini pisces, aves vel feras capit, eum puniendi jus competit do-
aves, vel fe-
ras capien-
tem.*

Ostendimus in superioribus instrumentorum alienorum usu pescantem (§. 223.), aves ca-
pientem (§. 232.) injuriam facere instrumento-
rum domino, si instrumentis utatur, non im-
petrato ipsius consensu. Unde etiam hinc in-
fieri poterat jus puniendi domino competens
(§. 553.). Ceterum si usu instrumentorum da-
minum fuerit datum, hoc perinde ac in furto
& rapina ab injuria distinguendum, confequen-
ter nec reparatio damni, de qua deinceps, cum

pœna, qua injuria vindicatur, confundenda.
Evidet non dubito fore nonnullos, qui ni-
mium juris rigorem, qui nimiam in distingui-
do subtilitatem accusent: sed hi erunt, qui mi-
nime prævident rigoris ac subtilitatis hujus usum
in determinandis ac dijudicandis legibus civili-
bus hominumque moribus censendis, ac propriis
rectificandis. Nos nihil in præsenti præmit-
mus nisi in certissimum ac prorsus indispensa-
bilem usum futurum.

§. 555.

*Qui rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mibi
proprium est, me non consentiente, injuriam mibi facit. Ostenditur eodem pro-
cupatione sus modo, quo de jure proprio occupandi res certæ speciei idem demonstravi-
erum nullius facta.*

Quoniam in superioribus, cum de rebus oc-
cupatis contra jus alterius proprium ageremus ideo hanc propositionem hic adjicere visum est:
(§. 224.), injuriæ nullam fecimus mentionem, ubi eadem ad alia demonstranda opus habemus.

§. 556.

*Injuria in Quoniam aucupium occupationis quædam species est (§. 275.); si quis au-
cupio fa- capiat in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mibi proprium est, me non con-
sentiente, injuriam mibi facit (§. 555.).*

§. 557.

*Qui pisces, aves vel feras ibi capit, ubi jus piscandi, aucupii vel venandi mihi
bi fuerit proprium; mibi competit jus eum puniendi. Qui enim pescatur in ea flu-
vii parte, in qua piscandi jus mihi proprium, injuriam mihi facit (§. 226.).
Similiter injuriam mihi facit, qui aves capit in eo fundo vel districtu, ubi jus
aucupii mihi proprium est (§. 556.), & qui venatur in eo fundo & districtu,
ubi jus venandi mihi proprium est (§. 280.). Enimvero natura homini compe-
tit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam mihi com-
petit jus te puniendi, si pisces, aves vel feras ibi capis, ubi jus piscandi, au-
cupandi, venandi mihi proprium est.*

Atque adeo patet, etiamsi pisces capti (§. 474.),
aves ac feræ captæ mihi tradantur (§. 476.),
vel si jam fuerint consumptæ, & damnum da-
tum jam alio modo fuerit reparatum; remane-
re tamen adhuc injuriæ vindicationem, qua
pœna sumta consultari securitati futuræ. Qui

ea probe perspexit, quæ de Jure puniendi in
parte prima demonstravimus, ei haud obser-
vrum, multo minus paradoxum videbitur, cur
nemo impune debeat violare jus piscandi, auc-
upii vel venandi alterius proprium.

§. 558.

*Quando in Immo in genere: si quis res nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo
genere occu- jus occupandi mibi proprium est, me non consentiente; mibi competit jus eum pu-
pando. niendi. Quoniam enim mihi iniuriam facit (§. 555.), natura vero mibi com-
petit jus puniendi eum, qui mihi injuriam facit (§. 549.); mihi quoque jus*

te puniendi competit, si res nullius occupas in eo fundo vel districtu, in quo
jus occupandi mihi proprium est, me non consentiente.

Poteramus propositionem precedentem per modum corollarii inferre ex praesenti (§. 275.).

§. 559.

*Si jus capiendi certæ speciei aves vel feras tibi fuerit proprium, qui eas te non Alius casus
consentiente capit, cum puniendi jus habes. Si enim jus capiendi aves certæ spe-
ciei tibi sit proprium, qui te non consentiente eas capit, tibi injuriam facit aves vel fe-
(§. 241.). Idem contingit in casu juris proprii capiendi feras certæ speciei ras capi-
(§. 281.). Sed qui tibi injuriam facit, eum puniendi jus habes (§. 549.). Ergo
etiam eum puniendi jus habes, qui te non consentiente capit aves vel feras
certæ speciei, quas capiendi tibi jus proprium est.*

Cur hic piscium nulla fiat mentio, patet ex superioribus (§. 241.).

§. 560.

*Immo in genere: Si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio meo, & Quando
tu me non consentiente eas occupas; mibi competit jus te puniendi: quod si tamen occupatio
rem casu occupatam dum jure tuo utabar, mibi tradis, nullum mibi est jus te pu-
revum certa
niendi. Etenim si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio meo, & tu speciei pœ-
me non consentiente eas occupas, injuriam mihi facis (§. 234.). Quoniam ita-
que natura mihi competit jus puniendi eum, qui mihi injuriam facit (§. 549.);
mihi etiam competit jus te puniendi, si mihi fuerit in dominio jus certæ spe-
ciei occupandi & tu easdem occupas. Quod erat unum.*

Enimvero si tu jure tuo occupandi usus rem ejus speciei casu occupas, cu-
jus occupanda jus in dominio meo est, & rem occupatam mihi reddit, nul-
lam mihi injuriam facis (§. 235.). Quamobrem cessat ratio juris te puniendi
mihi competentis per demonstrata, consequenter nec jus ullum te propterea pu-
niendi (§. 70. Ontol.). Quod erat alterum.

*Pars prima propositionis difficultate omni ca-
ret: demonstratio convenit cum ea, quam in
casu particulari dedimus in propositione prece-
dente (§. 559.). Pars altera non minus evidens
est, modo demonstrationem rite expendas. Et
enim ex demonstratione prima patet, non aliam
jus puniendi rationem esse, quam injuriam ti-*

*bi factam. Nascitur adeo jus tuum ex maleficio
alterius, facto nimurum in te injurioso. Tale
igitur si non adserit, nec jus ullum nasci po-
test. Nimurum posita injuria, ponitur jus pu-
niendi: nulla vero injuria posita, nec jus pu-
niendi ponit potest.*

§. 561.

*Si quis capit pisces, aves, feras, ubi jus piscandi, alicupii, venandi tibi fuerit jus eripien-
tum, vel pisces, aves, feras ejus speciei, quas capiendi jus proprium tibi di alteri pi-
ctos pisces, aves & feras captas ipsi etiam vi, si renitatur, eripiendi jus sces, aves &
tibi est. Etenim si quis piscetur in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi feras captas
proprium est, pisces capti tui sunt (§. 225.): immo etiam tui sunt, si pisces quando
capti fuerint ejus speciei, quos capiendi jus tibi proprium est (§. 241.). Simi-
liter tuæ sunt aves (§. 233.), tuæ etiam sunt feræ, quas capit alius in eo
fundò & districtu, in quo jus capiendi aves vel feras tibi fuerit proprium
(§. 280.): sunt etiam tuæ aves (§. 241.), tuæ sunt feræ ejus speciei, quas ca-
piendi jus tibi proprium est (§. 281.). Enimvero domino competit jus rem
suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, & si eam restitue-
re non vult, adigendi vi ut hoc faciat (§. 540.). Ergo tibi competit jus pi-
scandi.*

Wolff Jus Naturæ Tom. II.

sces captos, aves & feras captas capienti etiam vi, si renitatur, eripiendi, si pisces capit in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, aut aves, vel feras, in eo fundo & districtu, ubi jus aucupii vel venandi tibi proprium fuerit, vel si pisces, aves, ferae ejus fuerint speciei, cujus speciei pisces, aves, feras capiendo jus tibi proprium est.

Faciunt hoc vulgo homines, quorum iure violato pisces, aves vel feras ceperunt alii, etiam si juris naturae fuerint imperiti. Non tamen ideo superfluum censeri debet, quod talia demonstrentur, quæ homini per se, seu, ut vulgoloci qui amant, natura nota esse dicuntur. Etenim cum lex naturæ sit actionum humanarum norma; ea iudex esse debet, num quod faciunt homines recte faciant, num quod faciunt sit tantummodo licitum, an debitum. Nisi ergo demonstratum fuerit, quid fieri jubeat, quid permittat lex naturæ, ex eo solo, quod vulgoloci faciunt homines, constare nequit, factum esse iuri naturae conforme.

§. 562.

Immo in genere: Si quis res nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo Jus vi eri-occupandi tibi proprium est, vel res ejus speciei, quas occupandi jus tibi proprium; piendi res occupatas ipsi etiam vi, si renitatur, eripiendi jus tibi est. Etenim si quis occupatas, rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli quando quaslibet competit, res occupata tua est (§. 224.): tua etiam est, si ea fuerit ejus speciei, cujus res occupandi tibi soli jus competit (§. 234.). Unde porro eodem modo, quo in casu particulari (§. 561.), ostenditur, tibi competere prorsus juri naturae contra res occupatas.

Si accedis, quando res occupantur, ut adeo conset eas esse a te occupatas, non alio modo occupationis manifestus est & jus tuum praeter acquisitas, nulla opus est probatione, quod alter occupaverit, quod tibi debetur. Actus enim loquitur, quod non minus manifestum supponitur.

§. 563.

Qualis pœna occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, praesertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prout futura securitas imperat. Etenim si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, tibi non modo competit jus rem occupatam eidem eripiendi (§. 562.), verum etiam eundem puniendi (§. 560.), adeoque utroque iure una uti, consequenter dum rem occupatam eripis, eum qui occupavit una punire potes. Quoniam vero qui alterum punit, non intendit nisi aversionem periculi lesionis futuræ sibi & aliis ex præterita metuenda (§. 1074. part. I. Jur. nat.) & jus puniendi in se infinitum (§. 1063. part. I. Jur. nat.) limites suos ex circumstantiis praesentibus sibi præfixos habet (§. 977. part. I. Jur. nat.); num securitati futuræ objurgando verbis blandis, an malis & minacibus, immo num colaphis aut flagris consularunt, ex circumstantiis praesentibus estimandum. Quamobrem si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, dum eam eripis, occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, praesertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prout futura securitas imperat.

Constat denuo hoc vulgo ab hominibus fieri: hic vero inquirendum erat, num recte fiat, & quomodo evitandus sit excessus. Ne vero extimes, objurgationem verbis blandis factam non posse pœnam loco haberi, probe considerandum est, objurgationem simpliciter factam esse pœnam, quatenus alteri pudor injicitur exprobratione facti sui & eidem pœnitentia superace-

dit, affectus utique molesti, qui dum torquent animum pro malo physico habendi, qualis est pœna (§. 1077. part. I. Theol. nat.). Quamobrem ubi hi affectus excitantur, etiam si verbis blandis utaris, & idem sufficiunt periculo futuræ lesionem avertendo, in hac pœna utique acquisendum (§. 1074. part. I. Jur. nat.), praesertim si emendatrice opus sit tantummodo iniuria.

minime autem exemplari: id quod suo loco accurius discutiemus. Quoniam enim de poenarum legitima executione in genere tradenda sunt commodo loco; in casu particulari hic doceri superfluum fore.

§. 564.

Quoniam pescatio, aucupium & venatio occupationis species sunt (§. 275.). Etiam in
casu parti-
culari pi-
cationis,
aucupii &
venationis.

Dura pisces, aves & feras contra jus tuum proprium captos eripis capienti, eundem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, praesertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat.

Poterat idem vi principiorum anteriorum (§. 557. 559. 561.) eodem modo demonstrari, quo in casu occupationis in genere ostendimus (§. 563.). Dantur etiam adhuc alii puniendi modi, qualis est ablato instrumentorum, quibus pisces, aves vel feræ capiuntur. Sed nostrum jam non est in poenarum genera hic inquirere ob rationem modo datam (not. §. 563.).

§. 565.

Jus punien-
di mala fi-
de specifi-
camentem.

Si ex aliena materia speciem mala fide feceris, sive proprio, sive alieno nomine, domino materia competit jus te puniendi. Si enim ex aliena materia speciem mala fide feceris sive proprio, sive alieno nomine, domino materia injuriam facis (§. 342. 345.). Enimvero si alicui injuriam facis, ipsi natura competit jus te puniendi (§. 549.). Ergo domino materia natura competit jus te puniendi, si ex ipsius materia sive proprio, sive alieno nomine mala fide speciem feceris.

Juris adeo naturalis est, ut poena aliqua determinatur specificanti mala fide: quod vero semper per perdere debet speciem & operas, id naturale non est, cum eadem poena in omni casu jure naturæ locum minime habeat, utpote ex averseione periculi lœsonis futuræ ex præterita sibi & aliis metuenda determinanda (§. 1074. p. 1. *Jur. nat.*). Ceterum ubi quis alieno nomine ex materia aliena mala fide speciem facit, per se non patet, jus puniendi domino materia competit duplex, namrum primo puniendo specificantem, deinde etiam puniendi eum,

cujus nomine specificatio facta. Ita si tu ex argento Mævii fieri curas a fabro poculum, & hic novit, argentum non esse tuum; Mævio jus competit & te, & fabrum puniendi. Quod dominium rei qui suo nomine speciem fieri curavit habetur pro specificante, cum ipse per se fecisse putetur, quod per alium fecit: ast poena inter utrumque communicatur, si uterque fuerit in mala fide. Quod si vero specificans fuerit in bona fide, & non nisi is, qui speciem fieri curavit, in mala fide; specificantis ut in dominio, ita etiam in poena nulla habetur ratio.

§. 566.

Jus punien-
di in ad-
junctione.

Si rem alienam mala fide tuæ adjungis, domino illius competit jus te puniendi. Quodsi enim rem alienam tuæ adjungis, domino illius injuriam facis (§. 391.), Patet igitur ut ante (§. 565.), huic competere jus te puniendi.

Relegenda hic sunt, quæ de mala fide in accessione non attendenda juxta Doctores Juris civilis supra jam annotavimus (not. §. 391.). Ceterum quod de jure puniendi in specificatione & adjunctione demonstravimus; idem quoque in confusione, commixtione, ferruminatione, adplumbatura, plantatione, adficatione, fitione, scriptura & pictura locum habere, ubi mala fides intercedit, haud obscure intelligitur. Mala fides semper operatur injuriam, ex

qua jus puniendi nasci demonstratio præcedens loquitur. Minime igitur opus esse existimamus, ut idem in quovis casu hic in medium allato demonstremus, quod in casu specificationis & adjunctionis ostendimus. Ne quis tamen obijicit omnia hic esse, quibus tanquam principiis opus habemus in sequentibus, luget generale apponere principium, unde per modum corollarii omnes isti casus particulares inferuntur nuda subsumptione.

§. 567.

Jus punien-
di ob viola-
tum domi-
ni arbitrii.

Qui quomodocunque de re aliena disponit invito domino, ipsi injuriam facit, ei demque competit jus eum puniendi. Quoniam domini est de re sua disponere pro

nium generis arbitrio suo (§. 118.), hoc autem jure excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); qui invito domino quomodocunque de re aliena disponit, contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.), agit (§. 239. part. i. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum ipsius quomodocunque agit (§. 859. part. i. Jur. nat.); domino injuriam facit, qui ipso invito quomodocunque de re aliena disponit. *Quod erat unum.*

Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam natura domino competit jus puniendi eum, qui de re ipsius ipso invito quomodocunque disponit. *Quod erat alterum.*

Videmus adeo, quomodo jus puniendi oriatur ex qualibet dominii violatione, tanquam maleficio, seu actu juri alterius contrario.

§. 568.

Jus puniendi. Si quis mala fide materias liquidas, vel liquefactas confundit (§. 392.), di in confusione, aut solida corpora commiscet (§. 393.), vel rem alienam cum sua sive per ferruminationem, sive per adplumbaturam jungit (§. 395.), vel in solo sua mixtione, ex aliena materia, aut in solo alieno ex sua edificat (§. 401.), vel in solido ferrumina. lo suo plantam alienam, aut in alieno suam ponit, vel sementa sua in agro ad alieno aut contra spargit, vel in charta aliena scribit, vel denique in tabula aliena, edifica pro arbitrio suo disponere, consequenter is rei alienae domino injuriam facit, planatione, scritio, huic jus ipsum puniendi competit (§. 567.).

Videmus adeo, casus particulares nullo negotio ex principio generali inferri: immo illi dem quoque annumerari posse specificationem &

§. 569.

Jus puniendi. Naturae domino competit jus puniendi possessorem mala fidei, quod fructus ex re di possessoris ipsius percepit. Etenim possessor mala fidei injuriam facit domino, cum fructus ex re ipsius percipit (§. 447.). Sed natura homini competit jus puniendi ob fructus eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo natura domino competit jus puniendi possessorem mala fidei, quod fructus ex re ipsius percepit.

Patet hinc ulterius, quod Imperator, quem jure punitur, ille minime: Sed qualis & quantum admodum supra jam annotavimus (not. §. 447.), ita poena convenienter, suo demum loco dispendendum: quod perceptionem fructuum inter possessorum bonarum ac mala fidei recte distinguat. Hic enim:

§. 570.

Jus puniendi. Si rem contra jus proprium alterius occupatam, in specie pisces, aves vel feras di non reddit, captias, & thesauros inventos ei non reddit, cui jus occupandi proprium est, huius dentem res natura competit jus te puniendi. Etenim si rem contra jus proprium alterius occupatam huic non reddit furtum in ea committis (§. 512.). Ac idem committitur in piscibus, avibus vel feras captis (§. 513.), ac thesauris inventis in ea dem hypothesi (§. 514.). Quoniam itaque domino, cui res sua fuit ablata, competit jus puniendi furem (§. 551.); jus quoque te puniendi mihi competit, si rem contra jus mihi proprium occupatam, in specie pisces, aves vel feras captas & thesauros inventos, mihi non reddit.

Hec poena non confundenda est cum altera, que vindicando injiciam, non obstante, quod

res contra jus proprium occupata fuerint reditæ, exigitur (§. 558. & segg.), nec tollit obligationem ad damnum datum resarcendum, si

res non amplius extent, quemadmodum deinceps ostendetur.

§. 571.

Si animalia mansueta vel mansueta aliena in potestatem tuam venisse celas & Quando percontantibus aliis negas, ne dominus ea recuperare possit; si rem amissam invenis nire licet ac a te inventam celas, ne dominus eam recuperare queat, vel, ubi nosti, quinam animalia eam amiserit, eam non restituas; si denique res naufragas vel ejectas animo tibi aliena, res habendi auferas; domino in omni casu competit jus te puniendi. Etenim in omni casu furtum committis (§. 515. 516. 518.). Eodem igitur, quo ante (§. 570.), & ejusdem modo colligitur, domino rerum competere jus te puniendi.

Differunt hi casus a precedentibus (§. 570.). Etenim in ipsis jam inhæret injuria actui, quo res venit in potestatem nostram; in praesentibus autem actus nihil vitii habet: neque enim in se vitiolus est actus, quo rem amissam tollis, vel res naufragas & ejectas ex undis extrahis,

vel etiam animalia mansueta & mansueta in custodiam tuam deducis. Sed tum demum actus vitiosus evadit, ubi accedit animus rem tibi habendi, nec domino eam restituendi. Quamobrem hic simplex tantummodo injuria adest, cum in casibus precedentibus duplex deprehendatur.

§. 572.

Damnum resarcire dicitur, qui tantundem restituit alteri, quantum valet res, cuius jacturam fecit, seu, qui pretium rei restituit. Damnum resarcire quid sit.

De valore rerum dicemus suo loco, quando de dominii translatione acturis sumus. Ut valor rerum definiri facilius ac certius possit, rerumque commutatio nullam pareret difficultatem, pecunia inventa est, de quo suo loco ex insi-

tuto dicemus. Tumque clarius patebit, quomodo damnum datum resarciri queat. Sufficit in praesenti stabilire obligationem, qua tenemur ad damnum datum resarcendum, & eidem respondens jus hoc exigendi perpendisse.

§. 573.

Cui damnum datum est, vel qui damnum passus est, is minus habet, quam habere debebat. Cui enim damnum datum est, vel qui damnum passus est, is sequens. Ituram quandam rei suæ sive corporalis, sive incorporalis facit (§. 486.), adeoque ea ita subducitur potestati ipsius, ut eam nunquam recuperare possit (§. 487.). Quoniam itaque minus habet, qui re quadam sive corporali, sive incorporali caret, quam antea habebat, quod per se patet; is omnino minus habet, quam habere debebat, cui damnum datum est, vel qui damnum passus est.

Evidem nonnullis dubium oriri poterat, quod non semper minus habere dici possit, quam ante habuerat, qui damnum passus est, quoniam damnum etiam dari dicitur corpori, pudicitia, fama: quodsi tamen rem curatis consideres, dubium protinus evanescit. Ponamus enim tibi amputari manum, membrisalicujus jacturam facis, adeoque minus habes, quam antea. Ponamus infligi corpori vulnus, pars adeo corporis sanitatem caret, adeoque rei

cujsdam jacturam fecisti, consequenter minus habes, quam antea, cum pars illa esset sana. Ponamus damnum inferri famam, jacturam adeo facis rei incorporalis, integratis nimurum famam, consequenter denuo minus habes, quam antea habebas, quam famam tue detraheretur. Modo itaque perpendas, damnum non confitere in sola jactura rei cujusdam corporalis, quæ extra te est; nihil erit in propositione praesenti obscuri, unde dubium oriri possit.

§. 574.

§. 574.

*Ex aptitu-
dine sola
dominium
non nasci.* *Id alicui suum non est, ad quod aptus est. Ad quod enim quis aptus est, ad hoc ipsi nonnisi jus imperfectum competit (§. 237. part. i. Phil. pract. univ.). Enimvero ad quod aliquis jus tantummodo imperfectum habet, id ipsi suum non est (§. 132. part. i. Jur. nat.). Ergo id alicui suum non est, ad quod aptus est.*

*Ex sola adeo aptitudine non nascitur domi-
num. Ex gr. Qui egenus est, is eam habet
aptitudinem, que requiritur, ut qui opibus
abundat ipsi eleemosynam det (not. §. 237. p. 1.).* *Phil. pract. univ.) . Sed jus ad eleemosynam,
quam a Titio petit, imperfectum est, nec dei-
potest egenum in ea dominium habere, & eam
esse rem ipsius.*

§. 575.

*An dam. Qui non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter jus tantummodo imperfe-
num patiarum habet, is damnum non patitur. Etenim id alicui suum non est, ad quod
mur lesso. aptus est (§. 574.), consequenter ad quod jus tantummodo imperfectum habet
jure imper. (§. 237. part. i. Phil. pract. univ.). Quamobrem si id non nanciscitur, non sui
fectio. jacturam facit (§. 487.). Quoniam itaque damnum non consistit nisi in jactura
sui (§. 486.); qui id non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter ad quod
jus tantummodo imperfectum habet, is damnum non patitur.*

*Ita qui cum egenus sit & Titio eleemosynam,
quam jure petit, non accipit, nullum patitur
damnum. Cum enim eleemosyna, quam petit,
non sit res sua, nec jacturam sui facit, si eam
non nanciscitur. Ad hoc enim, ut quis jactu-
ram sui faciat, requiritur, ut quod suum era-
potest ei subductum recuperari impossibile
(§. 487.).*

§. 576.

*Qui tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus imperfectum habes; is tibi
An dene. damnum non dat. Quoniam enim damnum non pateris, si non nanciscaris id,
gando id, ad ad quod aptus es, consequenter jus tantummodo imperfectum habes (§. 575.);
quod quis si quis tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus tantummodo imper-
aptus est, fectum habes, is in causa non est, ut damnum patiaris, adeoque jacturam tai-
detur dam- facias (§. 486.). Enimvero qui facto quodam, vel non facto suo in causa non
num. est, ut jacturam tui facias, is damnum tibi non dat (§. 488.). Ergo nec tibi
damnum dat, qui tibi denegat ad quod aptus es, consequenter ad quod jus
nonnisi imperfectum habes.*

*Quamobrem si Titius dives denegat egeno pe-
tenti eleemosynam, hic conqueri nequit de da-
mino sibi a Titio dato. Hinc & Arift. Nicomac-
lib. §. c. 4. negat contra proprie dictam justi-
tiam quicquam committere eum, qui pecunia sua
alteri non succurrat præ tenacitate. Quæ hic
demonstrantur de damno a jure imperfecto re-
movendo, probe tenenda sunt, ubi de damno da-*

*to resarciendo agitur, ne hanc obligationem laius
extendas, quam par est. Et si autem contra ju-
stitiam proprie sic dictam nil commitrat, qui
tibi denegat, ad quod aptus es, neque prope-
re tibi de damno dato iusta querendi causat,
non tamen ideo facit, quod legi naturali con-
veniebat, adeoque peccat.*

§. 577.

*Effectus da- Si damnum datum resarcitur, non amplius minus habes, quam habere debebas.
mini resar- Si tibi damnum datur, minus habes, quam habere debebas (§. 573.). Enimve-
citi. ro si damnum datum resarcitur, tantundem tibi restitutur, quantum valet res,
cujus jacturam fecisti (§. 572.), consequenter quam recuperare nequis (§. 487.).* *Qua-*

Quamobrem perinde est, ac si rem datam recuperasses. Damno igitur resarcito tantundem habes, quantum ante habebas, quam damnum dabatur, adeoque non amplius minus habes, quam habere debebas.

Ex.gr. Ponamus tibi damnum datum esse, quod valet 100 aureorum. Centum igitur aureos non habes, quos habere debebas. Quodsi adeo damnum datum resarcitur, tibi restituuntur centum aurei, atque cum non amplius minus, sed tantundem habes, quam habere debebas. Nimirum damnum resarciendo patrimonium

tuum in eum restitutur statum, qualis futurus erat, si damnum nullum tibi datum fuisset. Et si enim non amplius res ista sit in patrimonio tuo, quas antea habebas, veluti vasa argentea; non tamen propterea id diminutum est, cum vasa ista per hypothesin valeant 100 aureos.

§. 578.

Quoniam damno tibi dato minus habebas, quam habere debebas (§. 573.), Idem ulti- eodem autem resarcito, non amplius minus habes (§. 577.); si damnum datum vius expen- resarcitur, perinde est ac si nullum datum fuisset. ditur.

Factum infectum fieri nequit, consequenter factum quasi infectum reddicetur, dum is resti- si damnum datum fuerit, impossibile est ut da- tuitur bonorum tuorum status, qui fuerat, an- tum non sit. Enimvero si damnum resarcitur, sequam damnum daretur.

§. 579.

Nemo efficere debet dolo, vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debet. Obligatio Etenim nemo alteri damnum dare debet (§. 495.). Et damnum etiam non dimi- culposum lege naturali prohibitum (§. 496.). Quoniam igitur is minus habet, non habendus, quod cui damnum datur (§. 573.), consequenter is efficit, ut alter minus habeat, quam habere debebat, si eidem damnum dederit; nemo omnino efficere debet sive dolo, sive culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debebat.

Nemo alteri invito dominium rei suæ auferre potest (§. 338.), adeoque dominium in se inviolabile jus est. Cum hac inviolabilitate uti- habeat, quam habere debebat: neque enim mi- que pugnat permissio efficiendi, ut alter minus nus habere intelligitur, quam quatenus non amplius in dominio ipsius est, quod in eodem erat ac esse debebat.

§. 580.

Damnum omne dolo vel culpa datum est resarcendum, seu, si tu alteri sive do- Obligatio llo, sive culpa tua damnum dedisti, id eidem resarcire teneris. Pone enim, si fieri resarcendi potest, damnum datum dolo, vel culpa datum non esse resarcendum. Quodamnum is minus habet, quam habere debebat, cui damnum datur (§. 573.); dolorem vel culpa tua efficere licet, ut alter minus habeat, quam habere debebat, consequenter ad hoc non efficiendum minime obligaris (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod cum sit absurdum (§. 579.), damnum datum sive dolo, si- ve culpa resarcendum.

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alteri damnum dare debet (§. 495.), adeoque si dolo, vel culpa sua damnum dedit, alterum, cui dedit, in pristinum statum restituere tenetur, ut perinde sit, ac si damnum nullum datum fuisset. Enimvero perinde est ac si damnum nullum datum fuisset, ubi damnum datum resarcitur (§. 578.). Quamobrem qui damnum dedit sive dolo, si- ve culpa sua, id resarcire tenetur.

Obligatio damni non dandi nulla foret, nisi quemadmodum obligatio alteri invito eidem adhæreret obligatio resarcendi damnum rem suam non auferendi nulla foret, nisi ei- dem

dem quoque cohereret obligatio rem ablatam restituendi. Restitutioni locus est, ubi res extat: ubi vero non extat, quod restitui possit, in ejus locum succedit reparatio damni. Qui adeo admittit restitutionem rei adhuc extantis, is sine omni ratione in dubium revocat damni reparationem. Ceterum Jus naturæ quemadmodum restitutionem rei alienæ omnem sine ulla exceptione urget, ita etiam damnum omne re-

sarciri jubet; qualemque & quantumcumque fuerit, sive dolo, sive culpa, quacunque datum. Jus naturæ non attendit differentiam inter magnum & parvum, cuni res minima non minus tua sit, quam magna, & jactura rei minima non minus damnum sit, quam jactura magnæ, nec propter parvitatem mutet genus. Tuetur adeo rigorem summum tam in rebus restituendis, quam in damnis refaciendis.

§. 581.

Damnum Quoniam suum alteri tribuit, qui eidem præstat, ad quod præstandum ipsi resarcire obligatur (§. 923. part. I. Jur. nat.), qui vero alteri damnum datum resarcit, pertinet ad alteri præstat, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 580.); **Qui** **damnum resarcit, alteri suum tribuit.**

Absit, ut hinc inferas damnum datum esse resarcendum, quod sum cuique tribendum: committeres enim circulum in demonstrando,

§. 582.

Quinam locupletior factus dicitur, qui plus habet, quam antea habebat. **Quando** **igitur** **tur bonis tuis res quedam corporalis, vel incorporalis superaccedit, illis non definitis, locupletior sis.**

Ex. gr. Ponamus omnia bona tua valere centum aureos: quod si iis superaccedit vel obulus, quem antea non habebas, ut bonorum universitas obulo aucta dici possit, in tantum sis locupletior. Hinc idiomate vernacula dicere solemus: ich bin un eien Heller reicher morden. Nimis quod plus jam habes, quam antea habebas, valet obulum unum. Quando quis lo-

cupletior fieri dicitur, minime attenditur quantum antea habuerit, nec quantum sit illud, quod plus habet: sufficit enim, quod plus habeat, quam ante. Quod si rem quandam, que erat in bonis tuis, cum alia, quæ tantundem valet, permutes; facta permutatione non plus habes, quam antea habebas, nec hac permutatione locupletior factus.

§. 583.

Re alterius quando quis locupletior fiat re alterius, nimis quod plus habet est res quedam alterius, sive corporalis, sive incorporalis.

Ex. gr. Qui rem amissam, quam invenit, non restituit, re alterius locupletior fit: quod enim jam plus habet, quam antea habebat, res alterius est. Similiter fur locupletior fit re furtiva, hoc est, re, quam alteri inscio ac invito abstulit.

§. 584.

Quando nam ex re id, quod plus habet, ex re alterius venit, vel ejus loco succedit.

Ex. gr. Ponamus te rem quam tibi commoda- ces, quæ te locupletiorem reddit, ex re mea, pro certa mercede commodare alteri; mercede provenit; locupletior itaque sis ex re mea.

§. 585.

Nemo locupletior fieri debet cum damno alterius. Quando enim locupletios sis, *An cum al-*
plus habes, quam antea habebas (§. 582.). Et quoniam damnum in jactura sui *terius dam-*
consistit (§. 486.), quando locupletior sis alterius cum damno, alter jacturam *no locuple-*
ejus facit, quod tu plus habes, consequenter tu in causa es, seu dolo vel cul-
pa tua efficis, ut alter minus habeat, quam habere debebat. Enimvero nemo
efficere debet dolo vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debe-
bat (§. 579.). Ergo etiam nemo locupletior fieri debet cum damno alterius.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui locupletior fit alterius damno, cum dam-
 num in jactura sui consistat (§. 486.), in causa utique est, ut alter jacturam
 sui faciat, consequenter alteri damnum dat (§. 488.). Sed nemo alteri damnum
 dare debet (§. 495.). Ergo etiam nemo locupletior fieri debet cum damno
 alterius.

Videmus adeo regulam juris notissimam l. 206. res, illius interpretes, observante Grotio lib. 2.
 ff. de R. J. esse ipsam naturæ legem, unde mul- c. 10, §. 2.
 ta definitur Iusti Romani, immo etiam Docto-

§. 586.

Si ex re mea non amplius extante factus es locupletior, tantum mihi restituere Obligatio-
neneris, in quantum locupletior factus es. Quodsi enim ex re mea locupletior reddendi,
 factus, quod plus habes, quam habere debebas, ex re mea venit. Quoniam *quod quis*
vero res mea, quæ mihi restituenda erat (§. 467.), non amplius extat; si *ni ex alieno*
nihil mihi restituitur, ego jacturam rei meæ facio (§. 487.), adeoque tu sis locu-
 pletior cum meo damno. Enimvero nemo locupletior fieri debet cum damno
 alterius (§. 585.). Damnum igitur ut resarciantur, tantudem mihi restituere
 teneris, in quantum locupletior factus es (§. 572.).

Si tu ex re mea factus es locupletior, plus de igitur est, ac si meum apud te esset, nihil
 habes, quam habere debes (§. 582.), ego vero, utique reddendum (§. 467.).
 qui rem meam non teneo, minus habeo. Perin-

§. 587.

Si res casu perierit, bona fidei possessor non tenerit ad ullam restitutionem. Et Quando ad
 enim si res perii, possessor eam non amplius habet, quod per se patet, con- nullam re-
 sequenter impossibile est, ut ea restituatur, adeoque ad restitutionem rei ipsius stitutionem
 teneri nequit (§. 209. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam possessor bona fidei teneatur
 ignorat, rem esse alienam, sed patiū putat eam esse suam (§. 153.), nec ipsi possessor b.f.
 imputari potest, quod eam non restituerit (§. 550. part. 1. Phil. pract. univ.),
 quemadmodum, si novisset, cuiusnam ea sit, facere debuisset (§. 467.), conse-
 quenter quod casu apud ipsum perierit, alias non peritura apud dominum (§.
 638. part. 1. Phil. pract. univ.). Non igitur in causa es, cur alter jacturam fece-
 rit rei suæ (§. 487.), consequenter nec damnum ipsi dedisti (§. 488.), adeoque
 nec ad damnum resarcendum teneris (§. 580.). Et quia res perii, per se pa-
 tet, quod nihil ex re ista ad te venerit, consequenter nec ex re aliena locu-
 pletior factus fueris (§. 586.). Quamobrem nec hoc nomine quicquam tibi re-
 stituendum venit (§. 586.). Jam vero si quid alteri restituendum, aut resti-
 tuenda est res, aut tantum, quantum ea valebat, quod sit quandodam
 resarcitur (§. 572.), aut denique tantum, quantum ex re factus es locuple-
 tior. Nihil itaque horum cum obtineat in hypothesi propositionis praesentis,

per demonstrata; si res casu perierit, possessor bonæ fidei non tenetur ad ullam restitutionem.

Nimirum nihil apud ipsum est, quod restituere posset, nec res nec lucrum ex re, neque etiam ex non facto, omisso nempe restituzione

tenetur, quia obligatio de re aliena restituenda non ante vim suam exercit, quam ubi nosti rem non esse tuam & cuiusnam ea sit (§. 467.).

§. 588.

Quando ad res amissa, quam invenisti, casu apud te perierit, antequam explorare potueris, quinam sit dominus, non teneris ad restitutionem ullam. Rem, quæ perii, restituere non posse, nec ad eam restituendam inventorem obligari patet ut a teneatur in te. Sive autem ignores, rem esse alienam, sive saltem nescias, quinam sit dominus, restitucionem a te non factam tibi imputari non posse denuo patet ut amisse. Unde etiam eodem prorsus modo, quo ante, porro colligitur, tibi imputari non posse, quod res perierit restituzione facta non peritura, consequenter te nullum alteri dedisse damnum, quod rem ipsius in potestate tua habueris. Eodem igitur prorsus modo, quemadmodum ante (§. 587.), ostenditur, te non teneri ad ullam restitutionem, si res amissa, quam invenisti, casu apud te perierit, antequam de domino constare potuerit.

§. 589.

Alius casus. Quoniam eadem demonstratio adhuc subsistit, quando res casu perit, antequam eam domino, qui amisit, restituere possis, etiam si constet, quinam sit, adhuc non teneris ad ullam restitutionem.

Nemo non videt, supponi a nobis, quod restitutio non tua culpa differatur, consequenter nec mora tibi imputari possit.

§. 590.

Quando res naufragæ vel in mare navis levanda causa ejectæ casu perierint, quas vel in ipso mari, vel in littore nactus es, antequam de domino tibi constare, aut ad res naufragias &c. ostenditur applicata demonstratione superiori (§. 587.) de possessore bonæ fidei data ad res naufragas vel ejectas, quemadmodum ad amissas (§. 588. 589.).

Qui res amissas, naufragas vel ejectas detinente animo eas domino restituendi, quamprimum de eo certo constiterit ac restituendi occasio comoda adfuerit, referri nequeunt inter possessio-

res, nisi significatui vocabuli vim inferre velis (§. 150.). Quamobrem hi casus non poterant sub eo comprehendendi, quod de possessore bonæ fidei demonstravimus (§. 587.).

§. 591.

Si res casu perii, apud dominum eodem casu non peritura; male fidei possessore damnum resarcire tenetur. Etenim possessor malæ fidei novit rem, quam possidet esse alienam (§. 153.), neque adeo ignorare supponitur, quinam sit dominum præsumtus. Quando itaque rem, quam domino restituere debet (§. 467.), non restituit; non factum suum ipsi imputatur (§. 163.), consequenter pro causa libera habetur ejus, quod mali domino ex hoc non facto consequitur (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod si ergo res casu perii, eodem casu apud dominum non peritura, male fidei possessor in causa est, quod res perierit, consequenter dominus ejus jacturam fecerit (§. 487.). Quoniam itaque damnum dat domino

mino (§. 488.), damnum autem datum resarcendum (§. 580.); si res casu periit, apud dominum eodem casu non peritura, malæ fidei possessor damnum resarcire tenetur.

Apparet hinc, quomodo malæ fidei possessor ex facto suo ultra rei rationem teneatur, quemadmodum *Grotius* ait lib. 2. c. 10. §. 91. seposita poena ob rem male possessam, ad quam verba *Grotii* trahit *Gronovius* in Notis. Poena enim

ab injuria descendit, quæ possessioni mala fide factæ adhæret (§. 567. 153.): reparatio autem danni ab imputatione non factæ restitutionis est, qua effectus casualis, rei nempe interitus, averti poterat (§. 639 p. 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 592.

Si res casu periit, apud dominum eodem casu peritura, malæ fidei possessor non tenetur ad ullam restitutionem. Etenim si eodem casu res periisset apud dominum non tenetur, quo apud malæ fidei possostorem periit; perinde est ac si dominus eam tur habuisset, consequenter propterea, quod possessor malæ fidei rem domino non restituerit, effectus casualis eidem imputari nequit (§. 639. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera jacturæ rei, quam fecit dominus (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque ad damnum datum nullo modo concurrit (§. 488.). Cum igitur damnum resarcire non teneatur (§. 580.), nec res, quæ periit, restituiri possit, non tenetur ad ullam restitutionem.

Casus hic rarissimus est. Et quavis nihil poena ob possessionem mala fide continuatur, adsit, quod restituiri debeat, non tamen cesset donec casus contigerit.

§. 593.

Si res culpa possessoris bona fidei periit, hoc tamen non obstante damnum resarcire non tenetur. Possessor enim bonæ fidei putat rem esse suam (§. 153.), consequenter si res perit, eam sibi periire existimat (§. 336.), nec se teneri ad rationem alteri reddendam, quomodo re sua usus fuerit (§. 169.). Ignoravit igitur, re pereunte alteri damnum inferri (§. 486. 487.), ac se de eodem resarcendo teneri (§. 580.). Patet etiam ignorantiam ipsius esse invincibilem (§. 28. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ignorantia invincibilis imputari nequeat (§. 550. part. 1. *Phil. pract. univ.*); nec imputari ipsi potest, quod in avertendo damno ab alio culpam evitare non studuerit, adeoque nec in causa fuisse dici potest, cur alter jacturam rei suæ fecerit (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.* §. 486. part. 2. *Jur. nat.*). Damnum adeo domino culpa sua dedisse non censetur (§. 488.), consequenter nec idem resarcire tenetur (§. 580.).

Equidem qui culpa sua damnum dat alteri, damnum dare non intendit (§. 717. 616. p. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque perinde viderur, sive quis norit rem esse alienam, sive putet eam esse suam; fallitur tamen, qui nullam hinc quod damnum alterius differentiam adesse sibi persuaderet. Etenim qui novit rem esse alienam, illi etiam perspectum est, re culpa sua pereunte damnum alteri dari. De eo autem cogitare nequit, qui rem suam esse existimat. Quamobrem cum de culpa vitanda non cogitat, ne alteri damnum detur, qui dari novit aut nosse potest ac debet, is damnum alterius indirecte vult (§. 621. 623. part. 1. *Phil. pract. univ.*): id

quod dici nequit de possidente bona fidei. Rigorēm juris naturalis ultra sortem humanam extenderet, qui in casu propositionis præsentis damnum resarcendum urgeret. Non male Interpretes Juris Romani possidentem bonæ fidei instar domini esse dicunt, de quo adeo ratiocinandum sit eodem, quo de domino, modo, nisi si quatenus vel re, vel ex re alterius locupletior factus, & plus habet, quam habere debet, alteri restituendum. Ex facto nimisrum suo non tenetur ulli, cum alias non esset instar domini; sed tantummodo ex re, quatenus scilicet habet, quod est alterius. Lubet itaque apponere principium generale.

§. 594.

Possessorem Possessor bone fidei non tenetur domino ex facto & non facto ullo, hoc est, pro bonae fidei pterea non obligatur ad aliquid dandum vel faciendum domino, quia hoc fecit, vel non teneri non fecit. Quicquid enim facit possessor bonæ fidei, idum de re aliena disponit, id ipsi imputari nequit (§. 163.). Cumque sub facto etiam comprehendantur non factum, seu sub actione positiva etiam negativa, nisi expresse contrarium moneatur, vel aperta apparet repugnantia; facile intelligitur, possessori bonæ fidei etiam non factum imputari non posse, scilicet quod hoc facere omiserit (§. 24. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.). Nulla igitur ratio est, cur propterea quod fecit, vel non fecit, domino aliquid dare vel facere debeat. Atque adeo patet, possessorem bonæ fidei non teneri domino ex facto & non facto ullo (§. 70. Ontol.).

Hinc inferri poterat, quod in propositione præcedente demonstratum (§. 593.), si res culpa bonæ fidei possessoris periret, non teneri eum ad damnum datum refaciendum; teneretur enim ex facto, vel non facto suo, cum nec res alterius penes eum sit, nec aliud quid eius loco successerit.

§. 595.

Teneri tam male fidei possessor malæ fidei tenetur domino ex facto quoctunque & non facto, hoc est, propterea obligatur ad aliquid dandum vel faciendum, quia hoc fecit vel non fecit. Quicquid enim agit malæ fidei possessor, dum de re aliena disponit, id ipsi imputatur (§. 163.). Et eodem modo intelligitur, imputari etiam non factum, seu quod hoc facere omiserit (§. 24. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem recte habetur pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter domino ad dandum vel faciendum id obligatur, ad quod eum obligari ex facto vel non facto ostendi potest. Possessor itaque malæ fidei tenetur domino ex facto quoctunque & non facto.

Quando in genere demonstratur, malæ fidei possessorem ex facto & non facto suo teneri dominio, dicinequit, ad quid dandum vel faciendum teneatur. Quoniam enim ex omni facto vel non facto non tenetur ad idem, ad quid teneatur, in casu demum speciali ostendi potest, veluti ad reparationem damni, ubi culpa ipsius interiit, quemadmodum paulo ante ostendimus.

§. 596.

Fructus industrialium extantium restituendam. Fructus enim industiales communes sunt protantes quatenus a possesso. Rata rei domino, ex qua proveniunt, & ei, cuius culturae ac curæ debentur, sive quis fundum alterius bona, sive mala fidei possideat (§. 443.). Ratam igitur domino rei competentem si detinet possessor, rem alienam possedit (§. 150.). Enimvero possessor rei alienæ domino rem suam restituere debet (§. 471.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur domino ad ratam fructuum industrialium extantium restituendam.

Ne quid dubii suboriatur illis, qui in Jure Romano versati sunt, repetenda hie sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 443. 447.).

§. 597.

§. 597.

Possessor bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus Quatenus consumtis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior. Etenim cum fructus confructus consumti non amplius extent (§. 434.), nec naturales, nec rata industrialium domino debita restitui possunt, quemadmodum fieri debeat, si extant (§. 485. 596.). Quoniam vero possessor bonæ fidei non tenetur ex facto suo, quo de fructibus perceptis dispositus (§. 594.), nec ex eo tenetur, quod alieno vixerit, vel liberalius vixerit, quam si rem alienam non possedisset. Cum tamen quilibet tantum restituere teneatur, in quantum ex re alterius locupletior factus est (§. 586.); possessor quoque bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumtis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior est.

Qui ex consumptione fructuum naturalium & rata industrialium locupletior factus, ut domino restituit quod loco rei ipsius penes sese est, equitati convenientis nemo non agnoscere tenetur, nisi negare velit ex re aliena locupletior factum in tantum teneri, in quantum locupletior factus, quod maxime absurdum (§. 586.). Neque tamen hoc concessio absurdum videridebet, quod qui fructus inutiliter consumlit, ut ex iis locupletior factus non sit, nihil restituere teneatur, adeoque fructus lucretur. Durum enim merito videretur, si possessor bonæ fidei teneretur ex facto, quo de fructibus, quos suos esse putavit, ignorantia condonanda dispositus, cum alias, si novisset, rem non esse suam, sed cum fructibus a se restituendam, velactius contentiusque vixisset, vel de modo alio victum & amictum acquirendi sollicitus fuisset.

§. 598.

Si possessor bonæ fidei tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturalis consumpti & rata fructuum industrialium domino debita; tantundem quoque restituere teneatur: sin minus in bonis habuerit, minus; sin nihil, nihil quoque restituere teneatur. Quoniam cum damno alterius locupletaretur, qui alieno viveret, ut suum servaret (§. 486. 582.), nemo autem alterius cum damno locupletari debet (§. 585.); nemo quoque alieno vixisse dicendus est, qui proprio vivere potuit. Quamobrem si bona fidei possessor tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturales & rata industrialium domino debita, id loco fructuum successisse adeoque ex fructibus locupletiorem factum fuisse possessorum dicendum est. Similiter dicendum est, possessorem rei alienæ, qui minus habet in bonis, quam valent fructus naturales consumpti & rara industrialium consumtorum domino debita, in tantum factum fuisse locupletiorem ex consumptione fructuum, quantum in bonis habet. Quodsi vero in bonis nihil habet, nec locupletior factus est ex fructuum alienorum consumptione. Enimvero possessor bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumtis & consumptione rata industrialium domino debitæ locupletior factus est (§. 597.). Ergo si possessor bona fidei tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturales consumpti & rata fructuum industrialium domino debita, tantundem quoque restituere teneatur: sin minus in bonis habuerit, minus; si denique nihil, nihil quoque restituere teneatur.

Hæc admodum evidenter colliguntur exprimitis, ipsiis non modo Ictis Romanis, verum etiam Juris Romani interpretibus admodum familiaribus. Civiledeo, non naturale est, quod Imperator §. 35. I. de rer. div. possidorem bona fidei ab omni onere restituendi fructus consumitos liberet, nec dominum, si fundum vindicet, de fructibus consumtis agere posse pronunciet, et si dicat, naturali ratione placuisse, ut fructus, quos bona fidei possessor percepit, aut ejus pro cultura & cura. Quæ a nobis sta-

bilita fuit sententia, consentanea quoque est principio perulgato, quod bona fides veritati æquiparetur & tantum possidenti præster, quantum veritas l. 136. s. de R. J. Cererum in eandem quoque sententiam ivisse Doctores nonnullos, videre est apud Manzium ad Inst. de rer. div. §. 36. n. 38. nec adeo procul ab eo absit Grotius lib. 2. c. 10. §. 5. dum possidorem bona fidei ait teneri ad restitutionem & rei, & fructuum consumtorum, si modo alias quoque tantundem consumtarus fuerat.

§. 599.

§. 599.

Quatenus possessor b. f. fructus consumptos restituere ienatur. Possessor malæ fidei simpliciter tenetur ad estimationem fructuum naturalium consumtorum & ratæ industrialium domino debitæ consumtæ restituendam. Tenetur enim ex quolibet facto suo (§. 595.), adeoque etiam ex consumptione fructuum domino debitorum. Enimvero cum fructus consumti non amplius extenterit, ut dominus eos recuperare possit (§. 434.), possessor malæ fidei, dum fructus domino debitos, hoc est, naturales (§. 445.), & ratam industrialium (§. 443.), consumit, in causa est, ut jacturam sui faciat (§. 487.), adeoque damnum eidem dat (§. 488.), & quidem, cum norit fructus esse alienos (§. 153.), dolo (§. 705. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum damnum datum sit resarcendum, quando dolo datur (§. 580.); possessor quoque malæ fidei damnum consumptione fructuum naturalium & ratæ industrialium domino debitæ datum resarcire debet. Tantundem igitur eidem restituere tenetur, quantum valent fructus naturales & rata naturalium domino debita (§. 572.), seu, quod perinde est, ad horum estimationem restituendam tenetur.

Non est quod excipias, si tantundem non habuerit in bonis eum nec tantundem restituere posse, quantum valent fructus consumuti domino debiti, consequenter si nihil habuerit eum quoque nihil restituere posse, adeoque nullam esse inter possessorem bona fidei & possessorem malæ fidei quoad restitutionem fructuum consumtorum differentiam (§. 598.). Etenim hic queritur, quid possessor rei alienæ ob fructus domino debitos consumitos debeat, minime vero quid restituere possit. Etsi enim debitor non sit solvendo, manet tamen debitor, nec qui restituere nequit, quod debet, ab obligatione re-

stituendi liberatur. Cumque pœnam mereatur possessor malæ fidei ob fructus perceptos (§. 599.), tanto majore pœna dignus, quod fructus domino debitos consumserit, probe & natus se estimationem restituere non posse. Immo estimationem adhuc restituere tenetur, si postea ad meliorem fortunam pervenerit. Magna itaque differentia est quoad restitutionem fructuum consumtorum inter possessorem malæ fidei & possessorem bona fidei. Supra vero iam annotavimus (not. §. 443.), pœnale esse, quod Imperator jubeat possessorem malæ fidei restituere fructus industriales consumtos omnes.

§. 600.

Num possessor bona fidei non tenetur ad fructus percipiendos restituendum? Etenim bona fidei possessor non tenetur ex non facto ullo (§. 594.), adeoque nec ex neglegitu fructuum, quos percipere poterat. Quoniam igitur fructus percipiendi sunt illi, quos, cum percipere potuisset, percipere neglexit (§. 433.); bona fidei possessor non tenetur ad fructus percipiendos restituendum.

¶ Consentit Grotius lib. 2. c. 10. sed ob hanc rationem, quod nec rem habeat, nec quicquam quod rei loco succedit. Enimvero per hanc rationem tantummodo apparet, quod nihil habeat, quod restituere possit, consequenter quod restitutio sit physice impossibilis: hic vero quantum de eo est, num possessor bona fidei praestare debeat culpam omissionis domino dannosam, qui carere debet, quod lucrari poterat, si ipse rem suam possedisset, & curatus admi-

nistrasset, ceu decet prudentem ac diligenter patremfamilias. Quid quod eadem ratio, quam assert Grotius, adhuc subsistat in possesso malæ fidei, de quo tamen dici nequit, quod non teneatur ad fructus, quos percipere neglexit. Ceterum ex demonstratione nostra manifestum est, possessorem bona fidei non teneri ex ulla culpa, adeoque nec ex supina & crassa negligencia.

§. 601.

An teneatur possessor m. f. possessor malæ fidei tenetur ad fructus percipiendos restituendum, seu ad resarcendum damnum domino datum, quod fructus percipere neglexit, quos percipere poterat? Etenim possessor malæ fidei tenetur ex non facto quocunque (§. 595.), adeoque etiam ex neglegitu perceptionis fructuum, quos percipere poterat.

Quo-

Quoniam itaque in causa est, quod dominus carere debeat eo, quod habitus fuerat, si ipse rem suam possedisset & diligentius curasset, consequenter jacturam sui faciat (§. 487.), ac ideo damnum dedit domino (§. 488.), culpa sua (§. 758. part. 1. Phil. pract. univ.), damnum vero culpa datum resarcendum (§. 580.); domino utique damnum datum resarcire, adeoque estimationem frumentum, quos percipere neglexit, restituere (§. 572.) debet. Tenetur igitur possessor malæ fidei ad fructus percipiendos restituendum (433.).

Negligentia sua non minus bona, quam male fidei possessor domino dat damnum: quod vero hunc tenet obligatio damnum datum resarcendi, illum minime, inde est, quod hic tenet ex non facto suo, ille ex eodem non tenetur, prout ex collatione demonstrationum manifestum est. Consentit jus Romanum l. 25.

C. de R. V. Sit ita quod Doctores nonnulli limitationes quasdam adjicant in legibus minimè expressas, quarum nullitatem etiè ex anterioribus facile demonstrare possemus, nostrum tamen in praesenti non est in examinandis Doctorum opinionibus tempus fallere.

§. 602.

Quoniam male fidei possessor naturaliter habet ratam frumentum industrialium (§. 443.), dum ad fructus percipiendos restituendum tenetur (§. 601.); non tenetur nisi ad restitutionem ratæ frumentum industrialium percipiendorum domino debitæ. *Obligatio ejus ultius expensæ ditur.*

Nimirum damnum domino dedit nonnisi in rata ipsi debita, adeoque ultra eam non datur, quod resarcire debet. Hinc vero est, quod Jus Romanum l. 3. C. de R. V. concedat possessori male fidei impensas frumentum necessariæ deducendi: quod non minus attendendum verit in fructibus percipiendis. Manifesta enim foret ini-

quitas (§. 585.), si quis jacturam facere debet impensarum ac operæ suæ, quæ non minus res suæ sunt quam fructus alteri debiti (§. 437.). Sed cum nos in superioribus (§. 443.) communione frumentum industrialium adstruxerimus, non opus est, ut, ubi de eorum restituzione agitur, impensarum ac operæ habeatur ratio.

§. 603.

Impensa dicuntur sumptus, quos in rem impendimus, sive ejus conservandæ, sive utendæ ac fruendæ gratia, vel etiam in frumentum perceptionem. Vocantur etiam *Impendia*, vernaculo idiomate angemendete Kosten.

Ita sumptus, quos facimus in ædes reficiendas, ut conserventur, nec collabantur, sunt impensa. Similiter sumptus, quos facimus, ut ager sterilis fertili reddatur, impensa sunt.

Et merces, quam solvimus operariis, ut fructus colligant & ad locum convenientem deferant, impensa sunt in frumentum perceptionem factæ.

§. 604.

Impensa necessaria sunt, quæ sunt rei conservandæ gratia, seu, ut Paulus ait l. 79. ff. de V. S. quæ si factæ non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit, & sine quibus fructus percipi non potuissent. *Impensa necessaria quenam sint.*

Ita impensa necessaria sunt, quæ sunt ædium item dum arbores in locum mortuarum reponi veterum fulciendarum vel reficiendarum gratia, curamus, vel flumina avertimus, ne sint noxia.

§. 605.

Impensa utiles sunt, quibus factis res fit utilior & fructuosior, scilicet plures habeat usus pluresque ferat fructus: quod dum fit, *Res meliorari* dicitur. *Impensa utiles quenam sint.*

Ita ædificia meliorantur, si ad plures usus sunt. Similiter ager melioratur, si ex sterili aptantur, & quæ eo fine sunt impensa utiles fertili redditur, & sumus, qui eo fine sunt, impen-

impensa utiles sunt. Sunt etiam impensa utiles, si quis plantat arbores plures in horto, quam antea in eodem fuerant, vel arbores magis frugiferas substituit minus frugiferis.

§. 606.

Impensa voluptuariae sunt, quæ nec necessariae, nec utiles sunt, aut, quæ solius voluptatis percipiendæ gratia fiunt.

Res voluptuariae nonnisi ad vitæ jucunditatem faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.). Quæ faciunt, item viridaria, aviaria, præatoria, in eas impenduntur impensa, voluptuariae sunt.

§. 607.

Impensa in perceptionem fructuum naturalium factæ possessori cuicunque restituenda. Etenim sine impensis necessariis fructus naturales percipi non poterant (§. 604.). Quamobrem si dominus ipse fructus percepisset, sumptus hosce facere debuisset (§. 603.). Quamobrem si possessor domino restituit fructus naturales extantes, aut non extantium estimationem (§. 485. 598. 599.), nec dominus vicissim ipsi restitueret impensas necessarias, dominus utique locupletaretur cum damno possessoris (§. 582. 486.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.); impensa necessariae in perceptionem fructuum naturalium factæ possessori cuicunque restituenda.

Fructuum industrialium nulla hic sit mentio, quia impensa jam insunt ratæ possessori debitis (§. 443.).

§. 608.

Dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se est, conservandam & meliorandam, siquidem meliorari potest. Quilibet enim homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua est (§. 458.). Enimvero cum patrimonium sit omnium bonorum, quæ meliorandi quis habet, universitas (§. 452.), bona vero sive res, quæ sunt in dominio nostro, universum spectatæ (§. 448.); si res nostras conservamus, patrimonium conservatur, & si earum numerus sive copia multiplicatur, patrimonium amplificatur. Quamobrem dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se, seu in potestate sua est, conservandum & ad rerum suarum numerum multiplicandum. Quodsi operam des, ut plures ex re tua percipere possis fructus, seu eam fructuosiore redditus, hoc ipso numerus rerum tuarum multiplicatur: immo quatenus res fructuosior pluris estimatur, hoc quoque respectu bonis tuis incrementum aliquod accessisse censemur. Et quoniam res, quæ pluribus usibus & majori commoditati aptata utilior redditur, itidem plurius estimatur, hoc ipso etiam, quod utilior redditur, bonis tuis incrementum aliquod accessisse dicendum est. Ast res melioratur, si utilior & fructuosior redditur (§. 605.). Patet itaque dominum quoque natura obligari ad rem suam, quantum in se est, meliorandam, siquidem meliorari potest (§. 209. part. 1. Phil. præct. univ.).

Natura homini non competit nisi rerum naturalium usus (§. 25.), nec in res artificiales quæ in communione primæva pure naturalibus incorporantur (§. 31.), in eadem aliud jus habet. Hoc jus dominiorum introductione tantummodo efficitur proprium (§. 166.), adeo: que homini non licet de substantia rei dispon-

nere nisi in suum aliorumque usum, quem definiunt officia erga se ipsum atque alios (§. 167.). Quamobrem hinc facile intelligitur, quod rem suam, quantum in se est, conservare debet, ut, nisi usu consumatur, sit diuturnioris usus & meliorare eandem teneatur, ut plures admittat usus. Neque obligatio naturalis, in se immuta.

immutabilis (§. 142. part 1. Phil. pract. univ.), introductione dominiorum expirat, qua ad res industrielas & artificiales multiplicandas tene-
mur (§. 511. part. 1. Jur. nat.). Atque hinc patet, unde suau obligatio rem fructuosiorum efficiendi: id quod sub melioratione continetur (605.). Qui adeo rem conservat, qui eandem meliorat, is facit quod est officii sui; qui vero cum conservare, cum meliorare posset, hoc non facit, is omittit, quod facere debebat. Dilige-

gentis adeo patris familias, qui omnes officii sui partes adimpler, omnino est, rem suam, quantum in se est, conservare ac meliorare. Unde etiam pater, quod æquitati maxime conveniat, ut mala fidei possessor eriam teneatur ad fructus percipiendos, seu quos percipere neglexit (§. 601.). Videmus adeo quam palebre omnia inter se cohærent, modo jura ex primo suo fonte derives.

§. 609.

Quoniam impensæ necessariæ sunt, quæ fiunt rei conservandæ gratia (§. 604.), *Impensæ utilles* vero, sine quibus ea meliorari nequit (§. 605.), homo autem, quantum *rum necessariarum* in se est, natura obligatur ad rem suam, quantum in se est, conservandam & utilium meliorandam (§. 608.); *homo quoque natura obligatur ad faciendas*, quantum in se est, *impensas necessarias & utilles*.

Impensæ adeo necessariæ ac utilles convenientur officio boni patrisfamilias, & qui illis parcit, contra officium boni patrisfamilias agit.

§. 610.

Impensæ necessariæ utilibus præferenda. Quæ in rem necessario impenduntur, *Impensæ* aut impenduntur in rem numero eandem, in quam utiles fiunt impensæ, aut *necessarie* in rem numero diversam. Quoniam sine impensis necessariis res conservari non num utili-
quit (§. 604.), adeoque nec diu utilior ac fructuosior esse res potest, quæ diu bus præ-
conservari nequit aut quoad substantiam suam deterior redditur; ante omnino rende-
curandum est, ut res conservetur, nec quoad substantiam deterior evadat.
Quamobrem patet impensas necessarias, quæ cum utilibus in eandem numero
rem fiunt, utilibus esse præferendas.

Enimvero ponamus jam rem unam fieri utiliorem ac fructuosorem, aliam vero deteriorem evadere, vel profrus interire. Quoniam homo natura obligatur ad rem quamlibet conservandam, quantum in potestate sua est, nec ad rem meliorandam tenetur, nisi quantum in se est (§. 608.); utique non tene-
tur ad rem quandam meliorandam cum deterioratione aut interitu alterius, nec adeo dicenda est melioratio rei in potestate sua esse, si cum deterioratione vel interitu rei alterius fieri debet (§. 175. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum impensæ necessariæ sunt, sine quibus res conservari non potest (§. 604.), util-
les vero sint, quibus res fit utilior & fructuosior, seu sine quibus meliorari ne-
quit (§. 605.); impensæ necessariæ utilibus etiam in hoc casu præferendæ, ubi impensæ necessariæ ac utilles non in eandem rem fiunt.

Non nego in casu priori multo evidenter esse, quod impensæ necessariæ utilibus præ-
ferenda, quam in posteriori: in casibus tamen particularibus rationes evadunt magis manife-
sta. Quamobrem non piget, exemplo aliquo propositionem præsentem quoad utrumque casum illustrare. Ponamus itaque te possidere domum. Impensas necessarias facis si statim ædes reficere studes, ubi qua ex parte deteriorantur, ne posthac multo sumu reficiendum sit, quod nunc exiguo fieri poterat, nec neglectu impen-
diorum necessariorum tandem tota collabantur, aut ruinx proximæ refici amplius nequeant. Ast utiles tantummodo sunt impensæ, si ædes pluribus usibus, vel plurimum habitationi aptan-
tur, ut lucrum inde sperari possit. Nemo non

te reprehendet, si impensas utiles quidem fas-
cis, necessariis facere non vis. Lucrum nullum censetur, quod cum majore damno conjunctum. Ponamus similiter te possidere præedium rufi-
cum. Quodsi de agris & horris meliorandis plurimum sollicitus fueris, de horreis autem, stabulis aliisque ædificiis reficiendis & conser-
vandis non cogites, adeoque impensas quidem utiles facis, necessariis tam non parcis; nemo pru-
dens telaudabit, quin potius reprehenderet. Pru-
dens enim patrifamilias haec primam cura sue partem esse jubet, ut res necessaria, quibus œconomia rustica carere nequit, conserventur,
nec deteriorentur; alteram vero, ut, quæ me-
liorari possunt, quantum in se est, meliore-
ntur. Quodsi sumus, quos facere tenetur, te,

D d

rum

rum necessariarum conservationi & earum, quæ meliorari possunt, non sufficient; illas confervari, quam has cum illarum deterioratione aut interitu meliorari mavult. Etsi autem facile prævidet posse nonnulla non sine omni specie objici, quasi non semper impensæ necessariae utilibus sint præferenda; cum tamen illa-

rum objectionum discussio longior foret, quam ut commode hic locum habeat, in tantas ambages descendere nolumus, nulli dubitantes quin sufficiete acumine & attentione usus ipsiusdem iisdem speciem detrahere possit. Sane hæc pro miscue omnes impensas utiles necessariis postponunt.

§. 611.

Impensæ voluptuariæ in se licitæ sunt: illicitis tamen accensentur, si necessariis voluptuac utilibus præferuntur. Etenim impensæ voluptuariæ voluptatis percipiendæ via in quan. (§. 606.), consequenter vitæ jucunde transigendæ causa fiunt (§. 470. part. 1. Jur. tum licue. nat.). Quoniam itaque homini jus est ad ea omnia, quæ ad vitam jucundam transigendam faciunt & ad omnes actus huc requisitos (§. 472. part. 1. Jur. nat.), impensæ voluptuariæ in se licitæ sunt. (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.). Quod erat unum.

Enimvero cum res voluptuariæ nonnisi ad vitæ jucunditatem faciant (§. 501. part. 1. Jur. nat.), res autem voluptuariæ utilibus & necessariis sint postponendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.); hinc facile conficitur, impensas voluptuariæ, quæ voluptatis tantummodo percipiendæ gratia fiunt (§. 606.), adeoque nonnisi propter vitæ jucunditatem (§. 470. part. 1. Jur. nat.), utilibus ac necessariis esse postponendas. Quamobrem qui necessarias ac utilles postponit voluptuariis, seu has istis præfert, contra obligationem naturalem facit: id quod admittendum est, si vel maxime contendas, nonnisi prudentiæ patrisfamilias adversari tale factum (§. 258. part. 1. Jur. nat.). Quodsi itaque impensæ voluptuariæ præferantur necessariis ac utilibus, illicitis accensendæ veniunt (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.). Quod erat alterum.

Hæc omnes impensas voluptuariæ necessariis ac utilibus postponunt, ubi de restituendis impensis agunt. Agnoscent itaque bonum patremfamilias primum de rebus conservandis, deinde de iisdem meliorandis cogitare debere: quod ubi fecerit, eum reprehendi minime posse, ubi etiam de iis cogiter, quæ vitam faciunt jucundorem. Cum de vitæ jucunditate ageremus, voluptatem veram, quæ ex perfectione vera oriatur (§. 514. Psych.), innocuæ saltem contradiximus (§. 471. part. 1. Jur. nat.), quæ eransitoria quidem est, utpote nonnisi exiguo temporis spatio durans, nunquam redditura (§. 385. part. 1. Phil. præf. univ.), non tamen in tedium degenerat, vel tedium parit (§. 384. part. 1. Phil. præf. univ.), ut veræ æquipollat (§. 285. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum ex eo ipso, quod res nostras conservemus & melioremus, voluptatem veram percipiamus; non ideo vita jucunditate caret, quia res mere vo-

luptuariæ non curamus, consequenter ab impensis voluptuariis profus abstinemus, quatenus nonnisi impensarum habetur ratio. Impensas necessarias ac utiles, quatenus in veram voluptatem influant, ex rerum conservatione ac melioratione percipiendam, urget ipsa obligatio vitam jucunde transigendi (§. 471. part. 1. Jur. nat.). Quatenus vero impensæ voluptuariæ, in res mere voluptuariæ factæ, tedium pariant, quando ad animum revocamus dannum ex neglectu impensarum necessariarum ac utilium facta, obligationi hæc adversantur (§. 471. part. 1. Jur. nat.), cum voluntas, cuius percipiendæ gratia factæ sunt (§. 606.), cum sit nocua (§. 385. part. 1. Philos. præf. univ.), & illicita ipsa (§. 283. part. 1. Jur. nat.), impensas quoque voluptuariæ illicitas efficit. Prælens adeo propositio cum principiis alibi jam demonstratis optime consentit.

§. 612.

Impensæ mixte sunt, si voluptuariæ insint necessariis & utilibus. Dicuntur autem voluptuariæ prædominari, si magis voluptatis, quam necessitatis aut utilitatis quælitatis habetur ratio.

Impensatum mixtarum nulla in Jure civili fit mentio. Cum enim impensæ pecunia æstimantur, eadem res duplex admittit pretium,

alterum quatenus in numero necessiarum est, alterum quatenus voluptuariis accedit. Primum adest unum ab altero discernendo impensæ volu-

guarizæ à necessariis separantur. Et idem tendendum est in casu altero, ubi impensa voluptuariz permiscentur utilibus. Ex. gr. Serris, quæ januis affiguntur, carere minime possumus, ut eas claudere ac aperire valeamus, prout usus postulaverit. Impensæ adeo in ferris factæ in se necessariæ sunt, utpote ad januaram conservationem tanquam pars maxime necessaria spectantes (§. 604.), ablatis nimirum ac deterioratis ferris januas deteriorari manifestum est. Quodsi ferræ ornatores ac propteræ pretiosiores præferuntur communibus, ut magis dilectentur, quatenus majoris sunt pretiæ, impensa voluptuariz sunt, quoad pretium vero commune, quod inest pretio ornatorum, impensa sunt necessariæ. Cum itaque impensa voluptuariz inhærent necessariis, eas mixtas appellare lubet. Levi autem attentione apparet, quomodo voluptuariz a necessariis separantur, nimirum subtrahendo pretium communium, quibus usus utimur, a pretio ornatorum, quæ non sunt usus communis. Si quis in arbusto plantat arbores, quarum magis amoeni, quam necessarii sunt fructus, easque certo ordine dispositas, ut sint oblectamento, ac utroque fine maiores sum-

tus facit, quam si arbores fructus magis necessarios edentes nullo certo ordine plantasset, quatenus plantantur arbores, ut arbustum sit fructuosius, impensa utiles sunt (§. 605.), quatenus vero majore sumtu fructus amoeni præferuntur magis necessariis, & oblectamenti gratia arbores non sine arte certo ordine disponuntur, excessus sumtuum impensis voluptuaris annumeratur (§. 606.). Atque adeo impensis utilibus permiscentur voluptuariz, ac ideo impensa in arbustum factæ a nobis appellantur mixtas. Patet autem denuo attingenti, quomodo voluptuariz, quæ insunt utilibus, ab his separantur. Quodsi in casu priori ferræ ornatores fuerint minus durabiles, voluptatis magis habetur ratio, quam necessitatis, tuncque voluptuariz impensa prædominantur. Similiter si in casu posteriori in arbusto magis amoenitatis fructuum, quam necessitatis habetur ratio, & pauciores arbores certa lege positas arbustum recipit, quam si nulla lege ponerentur, ut adeo minus fructuofum evadat, quam haberi poterat, impensa denuo voluptuariz prædominantur utilibus.

§. 613.

Impensas tollere dicitur, qui ea tollit, quæ suo sumtu in re aliena facta sunt. Hinc impensas utiles tollit, qui tollit utilitatis causa facta: tollit voluptuarias, tollere quid qui tollit voluptatis gratia facta: tollit mixtas, qui tollit necessitatis vel utilitatis ac voluptatis gratia facta.

Ex. gr. Qui tollit picturas laqueari affixas, vel aulæ, seu vela picta parietum, impensas voluptuarias tollit. Similiter qui tollit ferræ ornatores, impensas mixtas tollit.

§. 614.

Sine detimento aut corruptione rei tolli dicitur, quo sublato res, a qua quid ausertur, non efficitur in se deterior. Sine detimento tollere quid sit.

Ita sine detimento tolluntur picturæ laqueari affixæ, quia laqueare iis ablatis non efficitur in se deterior. Similiter aulæ sine detimento

tolluntur, quia parietes iis ablatis in se non deteriorantur.

§. 615.

Si qui rem alienam domino restituens, impensas tollit, quæ sine rei detimento tolli possunt, domino nullum dat damnum. Quodsi enim rem alienam restituens impensa tollit, nonnisi ea tollit, quæ suo sumtu facta sunt (§. 613.). Et quo tollantur sicut sine detimento rei tolli possunt per hypoth. res, a qua auferuntur, non absque dædo redditur deterior (§. 614.), consequenter nec estimationi rei quicquam mno domit decedit. Quoniam itaque in causa non est, ut dominus ejus, quod suum fuerat, ullam jacturam faciat (§. 487.), nullum quoque ipsi dat damnum (§. 488.).

Aufert nimirum quod suum est, nec rem alienam deteriorem reddit, ut pretium ejus minus evadat. Perinde igitur est, ac si impensa in rem alienam nullæ factæ fuissent.

D d 2

§. 616.

§. 616.

Impensa necessaria sine detimento rei tolli nequeunt: in se autem non repugnat,
quoniam si ut utiles ac voluptuaria sine detimento rei tollantur. Sublati enim impensis ne-
cessariis res aut peritura, aut deterior futura (§. 604.). Quoniam itaque sine
detrimento rei tolli nequit, quo sublato res in se redditur deterior (§. 614.); nec
impensa necessaria sine rei detimento tolli possunt. Quod erat unum.
Enimvero impensis utilibus ac voluptuariis non factis, res futura non est
deterior, multo minus peritura, sed tantummodo minus utilis minusque fru-
tuosa, quam fieri poterat (§. 605.), minusque servit voluptati, quam servire
poterat (§. 606.). Quamobrem in se non repugnat, ut impensa utiles ac vo-
luptuaria sine detimento rei tollantur (§. 614.). Quod erat alterum.

Nimirum ex accidente est, ut impensa utiles ac voluptuaria non tollantur sine rei detrimen-
 to, quando nimirum ea, quæ utilitatis ac voluptatis gratia facta sunt, a re separari non
 possunt sine ejus deteriorations. Vide, quæ

paulo ante annotavimus (not. §. 614.). Quando itaque impensa utiles ac voluptuaria sine detrimen-
 to tolli possint, quando minime possint,
 in casu particulari abique ulla difficultate pater-

§. 617.

Si res aliena deterioratur, damnum datur domino, idque tantum, quanto minus
Damnum res deteriorata valet. Per se patet, rem deterioratam minus valere, quam antea, cum deteriorata non esset. Quamobrem si res aliena deterioratur, tanti
re i da- jacturam facit dominus, quanto minus res deteriorata valet, quam antea, cum
rum. deteriorata nondum esset (§. 487.). Quoniam itaque qui rem alienam deterio-
*ratur in causa est cur jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Ontol.*); si res deterio-*
ratur aliena, damnum utique datur domino (§. 488.), idque tantum, quanto
minus res deteriorata valet per demonstrata.

Equidem sine demonstratione propositio præ-
 sens admittitur: quodsi tamen quæsiveris, cur
 admittatur, in demonstrationem præsentem in-
 cides, ubi notiones confusas, quæ assensum pa-

riunt, ad distinctas revocas: id quod etiam in
 aliis casibus similibus tenendum. Philosophie-
 ro est non sine ratione sumere, ubi ratio dari
 potest.

§. 618.

Qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit, in tantum domino tene-
tur, quanto minoris est res deteriorata. Qui enim rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit, dolo vel culpa sua damnum dat domino (§. 617.). Qua-
re cum damnum omne dolo vel culpa datum sit resarcendum (§. 580.), qui
rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit, domino damnum deterio-
ratione datum resarcendum. Quoniam itaque tantum damnum estimatur, quan-
to minoris est res deterior facta (§. 617.), damnum vero resarcitur, si tantum
restituitur, quantum valet id, cuius jacturam fecisti (§. 572.); qui rem
alienam dolo vel culpa sua deteriore reddit in tantum domino tenetur, quan-
to minoris est res deteriorata.

Nemo non fatetur, unum idemque esse, si-
 jacturam facias rei, quæ valet duos aureos, si-
 ve res tua, quæ antea valebat duodecim, post-
 quam deteriorata fuit, non valet nisi decem.

Cum igitur in priori casu ad resarcendum
 damnum (§. 580.), tibi restituendi sint duo
 aurei (§. 572.); totidem quoque tibi restitu-
 entur, re tua deteriora facta.

§. 619.

Possessor bonæ fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ullam restitutio- An possessor
nem. Si enim res aliena, quam quis possidet, deterioratur, aut facto, aut non b. f. teneat.
facto ipsius deteriorari debet, aut casu quodam. Enimvero possessor bonæ tur domino
fidei non tenetur domino ex facto ullo vel non facto suo (§. 594.), adeoque ex rei dete-
nec ex facto, vel non facto, quo res deteriorata fuit. Neque etiam ex eo, rioratione.
quod res casu perierit (§. 587.), adeoque multo minus quod casu deteriorata
fuerit, quasi parte quadam ejus pereunte, ad ullam restitutionem tenetur. Pa-
tet itaque possessorem bonæ fidei non teneri domino ex rei deterioratione,
quomodo cunque tandem facta, ad ullam restitutionem.

Dubium, quod hic suboriri poterat non satis quem bona fides ab imputatione culpæ absolvit;
perspicacibus, quasi propositio præcedens non respectu domini, cuius res est, quam bona fide
sit universalis, cum in possessore bona fidei ad possidet; si culpa sua alteri damnum dedisse
mittat exceptionem, per ea removetur, qua non censetur, consequenter nec ad damnum
superius annotavimus (not. §. 593.). Nimirum datum resarcendum obligatur.

§. 620.

Quoniam possessor bonæ fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ul- Qualis res
lam restitutionem (§. 619.), rem restituere tenetur, qualis est, ubi ipsi innotescit, a possidente
rem esse alienam, quam possidet. b. f. resti-
tuenda.

Nimirum bona fides non diutius liberat a culpa, quam durat; cessat autem, quamprimum
relicitur, rem possidentem esse alienam (§. 155.).

§. 621.

Si possessor malæ fidei dolo vel culpa sua rem alienam deteriorem reddidit, præ- Quomodo
ter rem domino quoque tantum restituere tenetur, quanto minus valet res deteriorio restitutio
rata. Etenim possessor malæ fidei tenetur domino ex facto & non facto quo- rei fiat a
cunque (§. 595.), adeoque etiam ex eo, quo dolo vel culpa sua res deteriorior possidente
facta est. Enimvero qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriorem reddit, m. f.
in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618.). Ergo etiam in tantum domino tenetur possessor malæ fidei, qui dolo vel culpa
sua rem ipsius deteriorem reddidit, consequenter tantundem ipsi quoque præ-
ter rem restituere debet.

Patet hinc, quod superius annotavimus (not. §. 595.), in casu speciali demum patere, ad quid
præstandum teneatur possessor malæ fidei ex facto suo. Nimirum tenetur ex facto
suo in tantum domino, in quantum ex eodem fa-
cto vel non facto eidem tenetur quicunque alias.

Quamobrem quæ de obligatione ex facto quodam
vel non facto oriunda in genere demonstrantur, ea
vi principii generalis supra adstructi (§. 595.),
recte applicantur ad malæ fidei possidentem,
applicari autem nequeunt ad possidentem bonæ
fidei (594.).

§. 622.

Si res casu deteriorior facta, malæ fidei possessor ex rei deterioratione non tenetur ad ullam restitutio- Idem ulte-
nem, ubi eodem casu deteriorior facta fuisset apud dominum; in ca- nius expen-
su opposito tenetur. Ostenditur eodem modo, quo malæ fidei possidentem ad da- ditur.
mnum resarcendum teneri, vel non teneri ostendimus, si res aliena, quam
possidet, apud ipsum perierit (§. 591. 592.).

Nimirum res deteriorior dum sit, pars ejus interire censetur. Quæ igitur de toto demon-
strantur, ea quoque valent de parte ipsius.

§. 623.

§. 623.

Impensa- Possessor tam bonæ, quam male fidei restituenda sunt impensæ necessarie. Im-
rum nece- pensis enim necessariis res conservatur & ne deterior fiat cavitur (§. 604.).
sariarum Quoniam itaque dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum
restitutio- in se est, conservandam (§. 608.); possessor rei alienæ impensas necessarias fa-
ciens non facit, nisi quod ipse dominus facere debuisset (§. 170. part. 1. *Pbil.*
pract. univ.). Quodsi ergo impensæ necessariae ipsi non restituerentur, earum
justarum ficeret possessor (§. 487.), adeoque cum ipsius damno (§. 486.) locu-
pletaretur dominus (§. 582.). Quamobrem cum nemo locupletior fieri debeat
cum damno alterius (§. 585.); possessor tam bonæ, quam malæ fidei restitu-
dæ sunt impensæ necessariae.

Possessor malæ fidei tenetur domino ex dete-
rioratione culpa sua facta (§. 621.), adeoque
nulla adest ratio, cur ex facto non facto, quo-
res deteriorata fuit, opposito teneri debeat.
Nihil enim inest facto, quod domino damno-
sum sit. Quamobrem inter possessorem bonæ
fidei, qui ex facto & non facto suo non tene-

tur (§. 494.), & possessorem malæ fidei, qui
ex eodem tenetur (§. 595.), nulla hic differen-
tia est. Consentit jus civile l. 5. C. de R. V.
Nemo alteri tenetur ex facto suo, nisi quare-
nus damnosum, ut sit quod restituiri debeat
(§. 572. 580.).

§. 624.

Jus tollendi Possessor tam bonæ, quam male fidei impensas utilis ac voluptuarias tollere li-
impensas. cet, si sine rei detrimento tolli possunt. Quando enim tollit impensas utiles & vo-
utilis ac vo- luptuarias, ea tollit, quæ suo sumtu fecit (§. 613.), cumque sine rei detri-
luptuarias. mento tolli possint per hypoth. iis sublati nullum dominodat damnum (§. 615.).
Quoniam itaque nihil est quod domino sit restituendum (§. 580. 572.), dum
tollitur, quod suum est per demonstrata, nulla sane ratio est, cur possessor cui,
cunque impensas utiles ac necessarias tollere non licet, quæ sine rei detri-
mento tolli possunt (§. 65. Qntol.). Eas igitur eidem tollere licet.

Sublati impensis utilibus ac voluptuariis, quæ
sine detrimento tolli possunt, nullum damnum
sentit dominus (§. 615.). Ait damnum patietur
possessor haud raro, immo plerumque fit, si
eas tollit, cum res, quæ tollitur, non sit ipsi-
us, nec facile inventatur alijs, cui usus esse
possit & qui pretium justum solvat. Quamob-
rem non semper possessor impensas istas tollere
vult, nisi teneatur. Equidem Jus Romanum
L. 38. ff. de R. V. domino tribuit, *jus offerendi*.

tantum, quantum habiturus est possessor; his
rebus ablatis, non tamen id ex principiis Iuri
naturalis demonstrari potest. Idem tolli vetat,
quæ sine ulla possessoris utilitate, non nisi of-
ficiendi studio tolluntur, veluti si tectorium,
quod induxeris, picturasque corradere velis ni-
hil laturus. Redditur etiam ratio, quod mil-
itis indulgendum non sit: quæ juri naturæ si-
tis consentanea.

§. 625.

Impensa- *Impensæ utiles*, quibus res fructuosior facta, possessor cuicunque restituenda.
utiles qua- Homo obligatur ad rem suam meliorandam, quantum in se est (§. 608.),
ndo possessor adeoque etiam ad eandem fructuosiorem reddendam (§. 605.). Quamobrem
cucunque possessor fecit, quod ipse dominus facere debebat, immo facturus fuisset, siqui
restituenda. dem omnes partes boni patrisfamilias adimplere voluisse. Præterea res fru-
ctuosior dum fit, etiam pretiosior fit. Patet igitur ut ante (§. 623.), nisi im-
pensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessor cuicunque testiu-
eretur, dominum fore locupletiorem cum damno possessoris: quod cum fieri non
debeat (§. 585.) impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessor cuicun-
que omnino restituendæ.

Jus civile nullum statuit discrimen inter im-
penas utiles : enimvero cum impensas utiles
ex dixerimus, quibus res sit utilior vel fructuo-
sor (§. 605.), discrimen in iis manifestum est:
neque enim quod uni utile est, id etiam alteri
utile, quemadmodum idem fructuosum eni-
bus. Accedit, quod non omnes rei utilioris
efficiendæ gratia eosdem fatere velint, vel pos-
sunt luntus.

§. 625.

Impensæ utiles, quibus res utilior facta, possessori b. f. restituenda: ait possessio- Qualis in-
ni m. f. restituenda non sunt, nisi quatenus domino æque utiles sint, vel in qua- restitutio-
rum res pretiosior facta. Etenim possessor b. f. non tenetur domino ex ullo fa- utilium im-
pensarum
cto suo (§. 594.), neque adeo etiam ex eo, quod rem usibus pluribus suis apta- differentia
rit, quamvis ea non æque utilis facta fuerit domino. Cumque putarit se do- minum esse (§. 133.), non fecit, nisi ad quod se obligatum esse existimavit quoad pos- (§. 608.). Quoniam itaque ipse domino restituere tenetur rem suam (§. 471.) possessor b.
camque restituit melioratam per hyp. quoniam etiam restituit fructus naturales & ratam industrialium domino debitam, quantum in bonis habet (§. 598.), impensæ autem utiles, quatenus restituenda sunt, in bonis ipsius esse intelliguntur (§. 451.); æquum omnino est, ut impensæ utiles, quibus res utilior facta, possessori bona fidei restituantur. *Quod erat primum.*

Enimvero possessor malæ fidei tenetur domino ex quocunque facto suo (§. 595.), adeoque etiam ex eo, quod rem utiliorem, seu pluribus usibus suis ap- tam fecerit. Quamobrem si domino non æque utile est, quod ipsi utile fue- rat; dominus non fecisset, quod possessor fecerat, consequenter hic damnum pateretur, siquidem impensas utiles restituere teneretur (§. 486.), quod tamen nemo alteri dare debet (§. 495.). Præter jus adeo impensas utiles tollendi, quæ sine rei detrimento tolli possunt, nihil ipsi competere potest (§. 624.), qui sibi imputare debet, quod rem alienam cum injuria alterius (§. 567.) ad fuos usus effecerit aptiorem. *Quod erat secundum.*

Quodsi tamen res utilior facta æque utilis sit domino, ut ipse easdem im- pensas facturus videatur (§. 608.), eodem modo, quo ante demonstravimus, impensas utiles, quibus res facta fructuosior, possessori etiam malæ fidei resti- tuendas esse (§. 625.), etiam evincitur, impensas utiles eidem restitui debe- re. *Quod erat tertium.*

Denique si res facta pretiosior impensis utilibus, nisi exdem restituerentur, dominus locupletaretur cum damno possessoris (§. 486. 582.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.), impensæ etiam utiles, quibus res pretiosior facta, malæ fidei possessori restituenda. *Quod erat quartum.*

Salvum manet domino jus puniendi milæ fi- citur, cum illi aliquid additur, vel detrahitur. Quid vero recte addatur, quid detrahatur, suo videbimus loco. Nostrum itaque non est in pre- senti disquirere, quinam sit juris civilis cum naturali consensu, quatenus scilicet juxta Ulpianum l.c. non in totum ab hoc discedit, aut disensus ab eodem, quatenus aliquid addicium, vel detractum fuit, ut restitutio impensarum simul contineat poenam quoad malæ fidei pos- sessorem,

§. 627.

*Quando in
restituendis
impensis at-
tendendum
jus edifica-
tionis, plan-
tationis, ad-
junctionis.*

Si impensæ utiles & voluptuariæ consistunt in ædificatione, plantatione, adjunc- tendendum
tione, jus ædificationis, plantationis, adjunctionis in restitutio- impensarum lo-
cum habet. Etenim si impensæ, quæ fiunt a possesso rei alienæ, consistunt rationis, plan-
in ædificatione, plantatione, adjunctione; possessor in solo alieno ædificat, rationis ad-
vel plantam ponit, rei alienæ suam adjungit. Quamobrem cum supra demon- stratum

stratum sit, quid juris sit, si quis in alieno solo ædificat vel plantam ponit (§. 402. 405. 406.), aut rem suam alienæ adjungit (§. 386. & seqq.); idem quod jus obtainere debeat in restitutione impensarum dubitari haud quamquam potest.

Vi hujus ipsius principii demonstrari etiam poterat, non minus possessori male, quam bonæ fidei competere jus tollendi impensas, si quidem ille tollere velit, huic autem præter jus tollendi non competere aliud, quando sine

rei detimento tolli potest. In possessori autem bonæ fidei etiam rationem habendam esse voluntatis, ex anterioribus patet, quemadmodum quoad possessorum male fidei salvum manet jus puniendi.

§. 628.

Impensa voluptuaria, quæ tolli nequeunt simpliciter, vel sine rei detimento, voluntarie possessori bona fidei restituenda, quanti sunt tempore restitutionis rei. Etenim possessor bona fidei non tenetur domino ex ullo facto suo (§. 594.), adeoque nec restituenda ex eo, quod impensas voluptuarias fecerit, quæ sine rei detimento tolli ne possessori b. queunt, vel etiam prorsus tolli non possunt. Quodsi vero hæ impensa eidem non restituerentur, dominus in tantum locupletior fieret re possessoris, quanti sunt tempore restitutionis rei, consequenter in quantum res eidem restituitur pretiosior (§. 582.) & possessor iacturam faceret rei suæ (§. 487.), adeoque damnum pateretur absque ullo suo merito (§. 486.). Quoniam itaque nemocum locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585.); possessor quoque bona fidei restituenda impensa voluptuaria, quæ vel simpliciter, vel sine rei detimento tolli nequeunt, quanti sunt tempore restitutionis rei.

Nimirum in impensis necessariis sui tantummodo rationem habere potest bona fidei possessor, nec dici potest, quod etiam rationem habere debeat domini, cum se, non alium domi-

num esse putet (§. 153.). Quamobrem hic attentionem nullam mereatur, num quæ voluptati possessoris serviant, ea etiam sint voluntati domino.

§. 629.

Si damnum ejus, cuius culpa accidit, colliditur cum damno alterius, qui omnium duorum col- culpa vacat, damnum ferre debet is, cuius culpa est. Si damnum tuum collidi- lidantur, quinam id tur cum damno alterius, aut tibi damnum ferendum est, aut alter ferre debet: fieri autem nequit, ut uterque indemnus præstetur: id quod sumitur. Jam res tua culpa in eum statum deducta, ut vel tu, vel alter damnum pati debeat per hyp. Quoniam culpa tibi imputatur (§. 722. part. 1. Phil. præct. univ.), ex parte autem alterius nil est, quod ipsi imputari possit, cum omni culpa vacet per hypoth. tu censeris causa libera damni alterutri ferendi, alter vero ad hoc non concurrit (§. 527. part. 1. Phil. præct. univ.). Damnum adeo ferendum tibi est, non alteri.

Propositio præsens adeo evidens est, ut modo intelligatur, assensum protinus in se trahat. Sane nemo non ultro fatebitur, æquum esse, ut damnum potius ferat, qui culpa sua damnum passurus, quam qui passurus fuerat absque omni culpa; iniquum e contrario, si damnum subire debeat, qui sine omni culpa

idem subitur, ab eodem vero immunis judicetur, qui culpa sua in damnum incurrit. Propositio autem præsens non aliud vult, quam ut damnum in se recipiat, qui sua culpa in idem incidit, ab eodem autem immunis praestetur, qui nulla culpa sua in idem incideret.

*Quando in casu collisi-
onis dam-
num habeat.*

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, uterque autem culpa vacet, zur pro ca. damnum habetur pro casuali. Etenim si damnum tuum colliditur cum damno suali, alterius, necesse est, ut aut tu damnum incurras, aut alter idem incurriere debeat.

§. 630.

beat: quod est id ipsum, quod sumitur. Jam vero uterque culpa vacat, adeo que nulla adest ratio, cur alterutri imputetur, quod res in eum deducta sit statum, ut alteruter vestrum damnum pati debeat (§. 639. 696. part. 1. Phil. pract. univ.). Immo cum tu, & alter culpa vaces, quæ imputari posset (§. 700. part. 1. Phil. pract. univ.), nulla sane ratio est, cur alteri potius imputetur, quam tibi (§. 65. Ont.), adeoque neutri imputari potest (§. 70. Ont.). Quoniam igitur neuter haberi potest pro causa libera damni alterutri ferendi (§. 527 part. 1. Phil. pract. univ.); damnum vero casuale est, quod nonnisi casu improviso, nec evitabili dulur (§. 491.); si damnum tuum colliditur cum damno alterius, damnum ab alterutro ferendum pro casuali habendum.

Merum adeo infortunium est, quod ex eo, quod unus fecit, alter pati debeat damnum.

§. 631.

Quoniam damnum pro casuali habendum, si damnum tuum colliditur cum dano alterius, uterque autem culpa vacet (§. 621.); damnum ejus esse debet, qui ferre debeat. Quoniam id damnum casuale patiatur necesse est.

Hinc ostendi poterat, quod supra iam evicimus (§. 626. 628.), possessori bona fidei restituendas esse & utiles, & voluptuarias impensis, non attento danno, si quod inde patiatur dominus. Damnum enim hoc in praesenti casu habendum pro casuali (§. 621.), adeoque ferendum ei, cui res per it vi prop. pres. consequenter domino. Minime autem admittendum, ut impensis non restitutis damnum sit possessoris bona fidei omni culpa vacantis, quod, cum se dominum putaret (§. 153.), non fecit nisi quod

dominus impune facere poterat (§. 169.). Placuit autem propositionem praecedentem cum corollario praesenti addere, ne forsan quid dubii oriaratur vi propositionis anterioris (§. 620.) quoad possessorem bona fidei, cum ex collatione harum propositionum manifesta sit differentia inter possessorem bona fidei & possessorem malæ fidei, in hoc casu, quo vel possessor, vel dominus damnum aliquod ferre tenetur.

§. 632.

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, nec uterque vestrum omni culpa vacat; illud dividendum est in ratione culpæ. Etenim si damnum tuum colliditur cum damno alterius, aut damnum quoddam tibi ferendum est, aut alteri: videndum quod est illud ipsum, quod sumitur. Enimvero uterque vestrum culpa omni non vacat per hypoth. Quamobrem cum utrique vestrum culpa sua imputari possit (§. 722. part. 1. Phil. pract. univ.), uterque vestrum habetur pro causa libera damni pro ratione culpæ suæ (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.). Damnum igitur inter vos dividendum in ratione culpæ.

Hactenus repertus non est modus culpam ad evidens, praxis tamen accurata nondum impensam revocandi, nec rationem culpæ unius restitute est.

§. 633.

Impensa voluptuarie, quæ possessor tollere nequit, dominus autem non facturus erat, possessor malæ fidei restituendæ non sunt. Si impensa voluptuarie, quas possessor tollere nequit, eidem non restituuntur, jacturam sui facit (§. 613. 487.), rite quando adeoque damnum incurrit (§. 486.). Quodsi dominus eas restituere debet, quas possessor ipse facturus non erat; eodem modo patet, quod ipse damnum patiatur. Quamobrem damnum possessoris & damnum domini inter se colliduntur. Enimvero cum possessor malæ fidei sit per hyp. adeoque norit, se impensas in rem alienam facere (§. 153.), incogitantiae (§. 748. part. 1. Phil. pract. univ.), aut imprudentiae.

prudentia ipsius tribuendum, quod faciat impensas, quas num dominus facturus fuerat ignorat (§. 776. part. i. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque tam inco-
gitantia, quam imprudentia culpa est (§. 749. 777. part. i. Phil. pract. univ.);
damnum, quod emergit, dum res domino suo restituenda (§. 471.), culpa pos-
sessoris emergit. Per se autem patet, cum impensa facta fuerint domino in-
consulto, immo prorsus invito in praesenti casu, quo eas ipse facturus non erat,
dominum omni culpa vacare. Enimvero si damnum ejus, cuius culpa accidit,
colliditur cum damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet is,
cuius culpa est (§. 629.). Quamobrem in casu praesente damnum quoque ferre
debet possessor malae fidei. Atque adeo patet, impensas voluptuarias, quas pos-
sessor tollere nequit, dominus autem facturus non fuerat, possessori malae fidei
restituendas non esse.

Eodem proposito modo ostendi poterat, pos-
sessori malae fidei non restituendas esse impen-
sas utiles, quas ipse tollere nequit sine rei de-

trimento; vel etiam proposito tollere non potest,
dominus autem facturus non fuerat; quod pau-
lo ante alio modo demonstravimus (§. 626.).

§. 634.

Impensas voluptuarias, quae vel simpliciter vel sine detramento rei tolli nequeant,
Quando re- dominus possessori m. f. restituere debet, siquidem ipse eas facturus fuisset. Ostendit eodem modo, quo supra demonstravimus, impensas utiles possessori m. f.
restituendas esse a domino, quibus res fructuosior facta (§. 625.).

Jus civile promiscue denegat restitucionem
impensarum voluptuarium possessorim. f. nec
concedit nisi jus tollendi, si quidem tolli pos-

sunt sine sui corruptione, quae tolluntur ac si
ne detramento rei: sed hoc magis pœnale, quam
naturale dicendum.

§. 635.

*Si impensa quædam possessori restituenda; in tantum restituenda, quantum valent
In quantum tempore restitutionis rei. Nimirum tanto pretiosior evadit res, quantum valent
restituenda. impensa tempore restitutionis; aut, si mavis tanto dominus fieret locupletior,
si impensa non restitueret, cum damno possessoris (§. 486. 582.). Quoniam
itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.). si impensa vo-
luptuaria possessori restituenda, in tantum restituenda, quantum valent tem-
pore restitutionis rei.*

Nimirum cum nemo plus habere debeat;
quam quod habere debet; tempore restitutionis
rei possessor tantum habere debet, facti re-
stitutione, quantum haberet, si impensa reti-
neret. Enimvero si impensa retineret, tan-
tum habet, quantum eadem valent tem-
pore restitutionis. Quamobrem nec plus ipsi
restituendum a domino, ut habeat quod suum
est, seu quantum habere debet. Tantum ni-

mirum restituitur possessori, quantum habuit
erat, si impensa retineret: ita nimirum con-
queri nequit, quod minus habeat, quam habere
debeat. Sane si plus restituere deboret domi-
nus, quam impensa valent tempore restitu-
tionis rei, plus daret, quam acciperet, adeoque
possessor fieret locupletior cum damno domini:
quod ferendum non est (§. 585.).

§. 636.

*Deductio Impensas deducere dicitur possessor, si tanto minus restituit, quantum valent
impensarum tempore restitutionis rei.
quid sit.*

Ex. gr. Ponamus possessorem domino cum re
restituere debere ob fructus consumitos centum
quinquaginta aureos, impensas autem, quas fe-

cit, eo tempore, quo restitutio fit, estimari
120. Deducit is impensas, si loco 150. aureorum
domino non restituit nisi 30.

§. 637.

§. 637.

Possessori competit jus impensas, que ipsi restituenda sunt, deducendi. Etenim si possessor ob fructus consuertos restituere tenetur 150. aureos, impensae au-^{Jus deducendi im-}
tem, quas vicissim dominus ipsi restituere tenetur, tempore restitutionis rei pensas.
valent 130.; revera ipsi non debet restituere nisi 20. aureos, ut habeat, quan-
tum habere debet. Quoniam itaque 20. aureos domino restituens, eidem quod
suum est tribuit (§. 923. part. 1. Jur. nat.); obligationi naturali, qua unusquisque
suum cuique tribuere tenetur, satisfecit (§. 924. part. 1. Jur. nat.), confequen-
ter ultra 20. aureos domino nil restituere debet. Enimvero dum hoc facit,
impensas deducit (§. 636.), adeoque ex mutua illa fructuum & impensarum
obligatione nascitur jus deducendi impensas (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.),
consequenter jus deducendi impensas restituendas possessori competit.

Justitia, qua solum cuique tribui jabet (§. 926. part. 1. Jur. nat.), non exigit, nisi ut unusquisque tantum habeat, quantum habere debet. Quoniam jus deducendi impensas hoc facit, ut non minus possessor, quam dominus habeat, quantum habere debet; jus deducendi impensas justitiae convenient. Probe autem notandum est, quod ex demonstratione liquet, jus hoc nasci ex mutua obligatione restituendorum fructuum & impensarum, sive fructus sunt consumti, si-
ve adhuc extent, ut nulla habenda sit ratio voluntatis domini, utrum scilicet is velit im-

pensas deduci, nec ne. Eadem enim necessitas est, ut tu tantum habeas, quantum valent impensae tempore restitutionis rei, quam ut do-
minus habeat fructus ipsi debitos, quemadmo-
dum ex demonstrationibus anterioribus liquet.
& eodem momento, quo tu fructus domino de-
bitos restituere tenaris, ipse vicissim impensas
tibi restituere tenetur. Unde restitutio, ad
quam tenetur possessor, non intelligitur, nisi
deductis impensis. Nimurum antequam dici pos-
sit, ad quid restituendum domino teneatur pos-
sessor, impensae deducendae sunt.

§. 638.

Res restituenda est domino cum fructibus naturalibus pendentibus: possessori autem Quid in re-
competit rata industrialium pro ratione impensarum in sationem factarum, rata do-
minii estimanda ex usu fundi & impensis in perceptionem faciendis. Quilibet pos-
sessor rei alienae rem suam domino restituere tenetur (§. 471.), & fructus pure quoad fru-
naturalis domini sunt adhuc pendentes (§. 440.). Quoniam itaque possessori jus ~~estus~~ pendens
nullum est eos percipiendi; res omnino restituenda est domino [cum fructibus tes-
naturalibus pendentibus. Quod erat unum.]

Enimvero si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus in-
dustriales communes sunt mihi & tibi pro rata, quantum nimurum valet usus
fundi mei & cultura ac cura tua (§. 443.). Enimvero cum fundum restituas,
dum fructus adhuc pendent per hyp. adeoque a fundo nondum separati sunt
(§. 433.); impensis non fecisti nisi in sationem, dominus vero facere debet in
fructuum perceptionem. Quamobrem rata tua estimanda est ex impensis in sa-
tionem, rata vero domini ex usu fundi & impensis in perceptionem. Quod
erat alterum.

Qui ex superioribus didicit, fructus indu-
striales non minus esse fructus culturæ ac eu-
riæ, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.):
ei paradoxum minime videbitur, quod hic as-
seritur, etiæ cum Jure civili non conveniat.
Quomodo vero rata possessori & domino de-
bita computanda sit, facile intelligitur. Etenim
primo fructus dividuntur in ratione omnium,

impensarum & usus fundi, quem suam estiman-
tionem habere constat. Dein pars prior denuo
dividitur in ratione impensarum in sationem
& impensarum in perceptionem fructuum facta-
rum, & pars respondens impensis in sationem
possessori cedit; ceteri autem fructus manent
domini.

§. 639.

Premium inventionis dicitur, quod datur inventori rei amissæ, quia eandem inventionis
domino restituit.

Premium
inventionis
quid sit.

E. e. 2.

Ex. gr.

Ex. gr. Ponamus me amisisse horologium poratile, quod tu invenisti. Quando ego tibi do duos aureos, quia horologium a me amissum & a te inventum mihi restitus; duo aurei sunt præmium inventionis. Quoniam facta æquipollent rebus, quatenus perinde ac hæc certo pre-

tio æstimantur; præmium inventionis etiam in facto consistere potest, quando nimirum facio quod ut facerem tu mihi quid dare deberes. Perinde igitur est, si ego tibi hoc faciam, quia rem meam mihi restitus, si ego tibi dem quod tu mihi dare deberes, ut istud facerem.

§. 640.

An præ-
mium, in-
ventionis
petere li-
ceat.

Inventor rei alienæ nullum habet jus petendi a domino, cui rem amissam restituit, præmium inventionis. Etenim dum inventor domino rem amissam, quam inventit, restituit, dominus recipit quod suum est (§. 420.), non quod tuum est (§. 422.). Quamobrem nec dominus plus habet, quam habere debebat, nec tu minus habes, quam habere debebas. Sola igitur restitutione rei inventæ satisficit obligationi, qua efficere prohibemur, ut quis minus habeat, quam habere debeat (§. 579.). Nulla igitur ratio est, cur dominus inventori quid dare debeat, quod ipsi rem suam restituit (§. 56.), adeoque nec habet jus præmium inventionis petendi a domino (§. 70. *Ontol.* & §. 639.).

Vulgæ opinio est, quasi dominus debeat inventori præmium inventionis dare, dum rem amissam recipit. Existimat enim, cum rem recipit, præmium vero inventionis dar, eum damnum minus pati, quam si jacturam totius rei fecisset: damnum autem minus præferendum esse majori, siquidem illo hoc evitatur. Quamvis vero in eo non sit, quod reprehendas, non tamen hinc sequitur, præmium inventionis esse debitum. Qui hoc sibi persuadent, non pendunt, quanta sit obligatio rem amissam domino restituendi (§. 472.), ita ut in ea furtum committatur, si dolose non restituatur (§. 526.).

Eccur enim alter tibi obligatus esse debet ad dandum præmium, quod tu furtum committere nolueris in re ipsis. Nullum tibi jus est rem amissam tollendi, nisi animo eam domino restituendi. Restitutio non est voluntatis tua, sed necessitatis. Ex facto igitur tuo alter tibi non obligatur: nec obligatur ex re, quippe res ipsius manet, etiam ab ipso fuerit amissa (§. 420.), nec tu ejus efficeris dominus, dum eam inventisti (§. 421.). Quamobrem si quis sponte sua inventori dat præmium, non facit, quod debet, sed quod lubet.

§. 641.

Quando-
rum ad im-
pensas te-
neatur do-
minus in-
ventori.

Impensæ in rem amissam adipiscendam & conservandam factæ a domino sunt restituenda inventori. Etenim si sine impensis ipsis rem adipisci non potuisses, ac ideo dominus eandem vel prorsus non recuperasset, vel recuperatio difficultior facta fuisset; impensæ istæ una cum impensis in rei conservationem factis necessariae sunt (§. 604.). Eodem igitur modo ostenditur porro, impensas hæc inventori a domino restituendas esse, quo supra evicimus, postea tam bona, quam malæ fidei impensas necessarias esse restituendas (§. 623.).

Quoniam opera nostræ æquipollent rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 437.), & suo loco patebit, eas æstimationem perinde ac res recipere, quemadmodum jam supra annotavi-

mus (*not. §. 336.*); impensis in rem adipiscendam factis etiam ennumerandas esse operas facile intelligitur per ipsam impensarum definitionem (*§. 603.*).

§. 642.

Quando in-
restitutione
rerum nau-
fragiarum
& ejectarum.

Quoniam res naufragæ & navis levandæ causa in mare ejectedæ æquiparantur rebus amissis (*not. §. 427.*), impensæ autem in rem amissam adipiscendum factæ inventori a domino restituendas sunt (§. 641.); impensæ etiam, quas inter quoque operarum æstimatione est (*not. §. 641.*), in res naufragas & ejectedas adipiscendas factæ a domino restituendas sunt, qui eas nactus est.

In rebus naufragis & ejectedis multo clarius apparer, quod dominus sine ipsis impensis, eas recuperare

se non potuisset. Quamobrem cum impensæ quasi pacto inter dominum & eum ; qui illas facte præsumantur voluntate domini; idem et adipisci studit, intercedente, prouti suo loco iam alio adhuc modo demonstrari poterat ex constabit.

§. 643.

Quoniam pabulum in conservationem animalium impenditur, quod vero in Quenam rem amissam conservandam impenditur, a domino restituendum (§. 641.) ; si restituere animalia mansueta & mansuefacta, que in potestatem tuam venerunt, domino restituenda debet do- tuuntur (§. 479. 480.), hic vicissim estimationem pabuli restituere tenetur. Cumque minus, dum eadem sit ratio aliarum impensarum in eorum conservationem factarum, veluti medicamentorum, si forte morbo quodam laborent ; restituenda quoque sunt sua recipit. impensæ quæcunque aliae, si quas forsan in eorum conservationem fieri necesse erat.

Animalia sunt in numero rerum, quæ in eorum conservationem impenduntur, impensæ necessariae sunt (§. 604.), a domino restituenda, cum ea recipit (§. 623.). Immo in genere patet, quæ de impensarum in rem alienam factarum demonstrata sunt, (§. 623. & segg.), ea quoque ad animalia tam mansueta, quam mansuacta applicanda esse. Ita si canis alienus, qui in potestatem tuam venit, collari fuerit ornatus, cum collare sit in numero impensarum voluptuariarum (§. 606.), certo casu utilium numero (§. 605.), tolli autem possit salvo cane, collare tollere licet, ubi restituendum, canis (§. 624.).

§. 644.

Domino competit jus deducendi estimationem fructuum & usus ex impensis in Jus deducendi estimationem animalis ab eo factis, in cuius potestatem venerat. Ostenditur eo- cendi esti- dem modo, quo supra (§. 637.) demonstravimus possessori rem cum fructibus mationem restituendi competere jus deducendi impensas, sumto scilicet ex antecedenti- fructuum & usus ex impensis in animal re- bus, quod domino restituendi sunt fructus percepti & vicissim restituenti fru- bus restituenda sint impensæ in conservationem animalis factæ.

Cum animalia sint in numero rerum, quo- modo fructus restituendi computentur, ex su- perioribus abunde liquet, quæ de fructibus ex re aliena perceptis in genere demonstrata sunt.

Et quia usus, quem animalia præbent, fructibus accensetur ; ejus quoque estimatione ex istud principiis definitur.

stituendum.

§. 645.

Si animalia quædam aluntur propter solum usum, quicunque tandem is fuerit ; Alimenta dominus sine pabuli restituzione animal suum recipere debet. Etenim si animalia animalium aluntur propter solum usum, pabulum, quod impenditur, eidem æquipolle. quando non restituenda. Quamobrem cum usum habeat is, in cuius potestate est, domino autem com- petit jus deducendi estimationem usus ex impensis in conservationem animalis factis, quæ hic sunt pabulum)§. 644.); nihil relinquitur, quod animal resti- tuenti vicissim restituenda. Quamobrem si animalia quædam aluntur propter solum usum, quicunque tandem is fuerit ; dominus sine pabuli restituzione ani- mal suum recipere debet.

Si qui canes aluntur solum animi gratia, vel custodiæ domus causa ; eos restituenti nulla debetur alimenti restitutio. Eadem est ratio in ovinis, pavonis, ciconiis. Qui enim avi-

bus hisce alimenta præbet, hec non facit, nisi quod vel canu oscinum, vel pavonum & ci- coniarum adspicere delectetur.

§. 646.

Natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas restituendas restituere Jus belli in non vult. Fructus & impensæ sunt in numero rerum, quod nemo non concebat, qui dit,

fructus vel cedit, & estimatio in locum fructuum & impensarum succedens, pro re non impenas minus habenda. Quoniam vero ex lege naturae patet, quid fructum & impensarum restituere non vult. quemadmodum ex superioribus abunde constat; lex quoque probat, quinam fructus sint res tua, quænam impensæ res tua sint, ut adeo fructus haberi debeant pro re domino suo restituenda, & eodem modo spectentur impensæ, quæ restitui debent. Enimvero natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult (§. 547.). Ergo etiam natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas restituendas restituere non vult.

Proposito præsens probe notanda est, ut suo loco demonstrari possit, quid in civitate juris pitorum & impensarum restitutionem.

§. 647.

Res aliena. Nemo rem alterius corrumpere seu destruere aut deteriorare debet. Etenim si res non corrum pendat, ^{nec} si tu eandem corrumpis, vel destruis in causa es, ut jacturam rei suæ faciat (§. 881. *Ontol.*), consequenter tu eidem damnum das (§. 488.). Similiter si res deterioratur, pretium ejus imminuitur, adeoque dominus, qui jacturam facit partis, qua pretium diminuitur (§. 487.), jacturam partis rei suæ fecisse dicendus est. Et quoniam tu, qui rem deteriorarem effecisti, in causa es, ut hanc jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Ontol.*), denuo eidem damnum das (§. 488.). Enimvero nemo alteri damnum dare debet (§. 495.). Ergo etiam nemo rem alterius corrumpere vel destruere aut deteriorare reddere debet.

Perinde autem est sive dolo, sive culpa rem alterius corrumpas, aut deteriorarem reddas, cum damnum culpolum non minus lege nat. rati prohibitum sit, quam dolosum (§. 496.). Ceterum hanc propositionem addere libuit, quod ea ad alia demonstranda suo loco mutur.

§. 648.

An id licet. Dominus rem suam nulla urgente naturali obligatione destruere, corrumpere vel deteriorare reddere non debet. Etenim dominus re sua non aliter uti debet, quam ut obligationi cuidam naturali satisfaciat (§. 167.), consequenter ipsi permisum non est, ut nulla obligatione naturali urgente rem suam destruat, corrumpat vel deteriorarem reddat, adeoque hoc facere minime debet (§. 722, *part. i. Jur. nat.*). .

Quod hoc minime repugnet libera de re sua dispositioni, in qua dominum constitit (§. 118.), rum: quod eti injuria non sit (§. 859, *p. 1.* in superioribus jam annotavimus (not. §. 167.). *Jur. nat.*), adeoque impune fiat inter homines. Hinc suo loco ostendemus, eti aliis ferendum (§. 549.), peccatum tamen est (§. 446, *part. 1.* Phil. *pract. univ.*).

§. 649.

Exercitium dominii sunt actus vi. dominii domino liciti aut eidem saltem permittendi. quid sit.

Actus quinam liciti sint; ex iis patet, quæ superius de usu rei suæ licito demonstrata sunt (§. 167.). Iquinam saltem permitendi, eti in se illicitis, ex iis dijudicandum, quæ de abusa

rei suæ (§. 168.) jure naturali prohibito (§. 170.) sed a non domino permitendo (§. 160.) demonstrata sunt. Utrumque vero actuum genuit ex ipso dominii notione.

§. 650.

Nemo alterum in exercitio dominii sui ullo modo impedire debet. Quoniam enim Exercitium dominii exercitium dominii absolvitur actibus vi dominii domino licitis, aut eidem saltem permittendis (§. 649.); actus omnes, quibus dominus in exercitio dominii sui ullo modo impeditur, sunt actus dominio contrarii. *Quamobrem cum nullo mode actus omnes dominio alterius contrarii illiciti sint* (§. 123.); actus quoque omnes, quibus dominus in exercitio dominii sui ullo modo impeditur, illiciti sunt, consequenter nemo alterum in exercitio dominii sui ullo modo impedire debet (§. 170. part. I. Phil. præd. univ.).

Equidem per ea, quæ de actibus dominio alterius contrariis illicitis annotavimus (not. §. 123.), jam constare poterat, neminem alterum in exercitio dominii sui ullo modo impeditre debere: placuit tamen ob frequentem hujus

principii usum idem disertius inculcare. Immo hujus principii etiam suus erit usus, quando de dominio eminente in civitate obtinente acti sumus.

§. 651.

Quoniam nemo alterum in exercitio dominii sui ullo modo impedire debet Idem spec. (§. 650.), dominium vero continet facultatem de rei substantia & quolibet ciali ex- ejus usu atque fructu pro arbitrio disponendi (§. 135. 136.); *nemo hominum ullo modo impedire debet, quo minus de rei sua substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponat.*

Tot sunt actus, quos impedire illicitum; quo domino vi dominii liceti aut saltem permittendi sunt. Ad tria tamen genera revocari possunt, prout nimis confituntur vel in exercitio proprietatis, vel juris utendi, vel juris fruendi. Prólixum vero nimis foret omnes istos actus recensere & in modos, quibus impeditri possunt, inquirere. Ita contra jus proprietatis est; si quis impedire velit; ne dominus rem suam alienare possit: contra ius utendi est, si impedire velit, ne res suas incolat: contra ius fruendi est, si impedire velit, ne ligna in sylva sua cedat, aut in piscina sua pisces capiat, vel alat, item ne fundum suum fructuosem efficiat.

§. 652.

Nemo sibi actum ullum vi dominii domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet. Etenim domino competit ius interdicendi cuivis non domino omni ab omni a- actu vi dominii licito, nec patiendi, ut quis alius faciat quicquam se invito, *et* domino quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.). Ac idem etiam intelligitur de quo- licto aut vis actu domino saltem permittendo (§. 169.). Hi igitur actus, quando sibi permittent, eos arrogat alius, dominio contrarii sunt. Omnes vero actus dominio alterius do- contrarii illiciti sunt (§. 123.). Ergo etiam illicitus fit actus quicunque, quan- do sibi eum arrogat non dominus, qui domino licitus erat, aut saltem per- mitti debebat. *Quamobrem nemo sibi actum ullum vi dominii domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet.*

Hinc multa demonstrari poterant, quæ superius alio modo demonstrata fuerunt. Ceterum propositio præsens adeo evidens est, ut in dubium revocari non possit nisi ab eo, qui omni dominii notione distinctai desticuitur. Cum enī dominium involvat ius excludendi omni actu domino licito & vi dominii permit- tendo (§. 121. 169.); nullum omnino foret

hoc ius absque obligatione iisdem abstinenti. Pone enim non dominum non obligari ad hanc abstinentiam: ergo ipsi sunt liciti actus ex jure dominii fluentes, consequenter dominus non habet ius iisdem alteri interdicendi: quod utique absurdum (§. 121.). Propositionem adeo præsentem admittere tenerur, nisi qui contra dictoria asservere velit.

§. 653.

§. 653.

Exercitium juris in genere consistit in actibus vi juris ei licitis, cui idem juris in genere competit.

Nimirum cum jus non sit nisi facultas moralis agendi (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.); qui jus aliquod habet, ei certi actus liciti sunt, seu ipsa legi naturali eidem permittuntur. Quando igitur facit, quod jure suo facere potest, jus suum exercet. Ita jus venandi exercet, qui id habet, quando actu venatur; exercet jus aucupii, quando actu aves capit. Omnes omnium actus, qui ferarum vel avium capiendam causa sunt, ad exercitium juris venandi vel aucupii pertinent. Quodsi ergo jus fuerit proprium, nemint nisi ei, cui jus proprium competit, actus isti liciti sunt, seu ipsa legi permittuntur.

§. 654.

Jure suo utitur, qui facit, quod vi juris sui facere potest, adeoque eos edit quinam actus, qui ad exercitium juris sui pertinent (§. 653.).

Ita jure suo utitur qui feras capit in eo districtu, in quo venandi jus habet; qui piscatur in ea fluvii parte, ubi jus piscandi habet; qui sylvam arboribus excisis in arvum converteat, aves capit eas, quas capiendi in aliquo districtu jus habet. Et dominus utitur suo jure, dum

§. 655.

Obligatio non impediendi exercitium juris. *Nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet.* Etenim nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum contra jus alterius sit, si quis usum ejus quoque modo impedit (§. 239. part. I. Phil. pract. univ.), consequenter si impedit, quo minus facere possit, quod vi juris sui facere poterat (§. 654.); nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet (§. 653.).

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alterum impedire debet, quo minus jure suo utatur (§. 180. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque jure suo utitur qui facit quod vi juris sui facere potest (§. 654.), & in his actibus exercitium juris consistit, (§. 653.); nemo alterum quoque modo in exercitio juris sui impedire debet.

Liber hic in genere demonstrare: quæ de co propterea quod principiis generalibus etiam dominio in specie demonstranda erunt hec loca. haud raro sit locus.

§. 656.

Abstinentia ab omni jure proprio excludimus ceteros omnes eodem jure (§. 119.), consequenter ne actu vi juris proprii facere potest (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.), quod vi juris proprii nobis facere licet (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.). Quilibet adeo obligatur ad non alteri licito faciendum, quod vi juris proprii nobis facere licet (§. 118. part. I. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque hoc facere audet, qui actum quendam vi juris proprii alteri licitum sibi arrogat, quod per se patet; nemo quoque sibi actum ullum vi juris proprii alteri licitum arrogare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui quendam actum sibi arrogat vi juris proprii alteri licitum, is quoad hunc actum jus alterius tollit, aut, si mavis, jus alterius diminuit, cum is vi juris proprii isto actu ceteros omnes excludat (§. 119.). Enimvero nemo quicquam facere debet contra jus alterius (§. 910. part. I.).

pars. I. Jur. nat.). Ergo nemo sibi actum ullum vi juris proprii alteri licitum arrogare debet.

Cum dominium sit jus proprium (§. 118.); quod paulo ante de dominio demonstravimus (§. 652.), per modum corollarii subsumere poteramus. Non tamen piget in genere demonstrare , quæ pro instituti ratione in specie demonstrata fuerunt , cum in omnibus operibus nostris methodi non modo syntheticæ , verum etiam analyticæ rationem habeamus . Oftendendum itaque , quomodo specialium cognitio-

nos deducat ad cognitionem generalium ; ita ut generalia ex specialibus antea cognitis deriventur , et si deinde qui brevitatè studuerit ac evidentiæ adsuetus fuerit , specialia ex universalibus per modum corollarii inferre possit . quamvis minore claritate , cuius initio major habenda ratio est , cum animum ad scientiam appellimus .

§. 657.

Fundum immutare dicitur , qui certo cuidam usui destinatum ali destinet . Fundi immutatio

Ita fundum immutat ; qui arboribus excisis erat hortus ; vel ex adverso ex horreo facit quid sit . sylvam in agrum fertilem convertit : fundum equile ac bovine , aut ovile , vel etiam ex agro etiam immutat , qui ex pomario facit viretum , piscinam & contra . nec non qui ades extruit in eo solo , in quo

§. 658.

Qui fundum immutat , de ipsa rei substantia disponit . Etenim qui fundum immutat , eundem alii usui destinat , quam antea destinabatur (§. 657.) Enim mutatio vero cum res in Jure non spectentur nisi quoad usum , quem habent (§. 495. qualis fit part. I. Jur. nat.) ; fundi quoque in suas species distinguuntur per usum , actus . quem nobis præbent . Quamobrem qui fundum immutat , rem alterius speciei facit , quam ejus antea erat , adeoque de ipsa rei substantia disponit .

Non est , quod excipias , quia fundi immutatione intenditur aliquis usus (§. 657.), qui fundum immutat , eum de usu fundi disponere : quando enim dicimus disponere de usu rei , tum supponit usus , quem res habere potest , qualis nunc est , v. gr. qualis habere potest pomarium . quandiu manet pomarium , vel qualis habere potest piscina , quandiu piscina manet . De re igitur ipsa , consequenter recepto loquendi usu de substantia rei disponit ; qui rem immutat , ut non amplius eum usum habere possit , quem ante habuerat , sed alium profus ab eo diversum habet , quem ante habere non poterat . Sane nemo negabit de substantia auri disponere eum , qui ex eo annulum fieri curat , aut monetam cudi jubet . Quæ autem hic accedit auri immutatio non differt ab immutatione fundi (§. 657.)

§. 659.

Quoniam de substantia rei disponit , qui fundum immutat (§. 658.), de rei Guinam autem substantia disponere nequit , nisi qui jus proprietatis habet (§. 131.); immutatio Fundum quoque immutare non licet ei , qui jus proprietatis non habet (§. 170. fundi non part. I. Phil. præd. unio.)

§. 660.

Dominus , seu qui dominium plenum habet , jus habet fundum immutandi pro arbitrio suo . Quoniam enim dominium plenum etiam proprietatem habet (§. 137.), proprietas vero jus est pro arbitrio suo disponendi de ipsa substantia rei (§. 131.); qui dominium plenum habet , seu dominus de ipsa rei substantia quomodounque pro arbitrio suo disponendi jus habet . Eminvero qui fundum immutat de substantia rei disponit (§. 658.) Ergo domino seu ei , qui Wolfii Jus Naturæ Tom. II.

dominium plenum habet, competit jus fundum pro arbitrio suo immutandi.

Nemo simpliciter dominus dicatur, nisi qui dominium plenum habet. Quando enim dominium simpliciter dicitur, non intelligitur nisi plenum prouti suo loco clarus elucescat. Im-

mo qui nihil proprietatis in re habet, nec si ne restrictione dominus dici fuerit, quemadmodum suo loco patet; quando de jure in re aliena constituto acturi sumus.

§. 661.

Translatio juris in alium quid sit. *Jus suum in alium transferre* dicitur, qui verbis vel factis sufficientem declarat, se velle ut jus, quod sibi competit, sit alterius.

E. gr. Ponamus mihi competere jus proprium piscandi in certa fluvii parte. Quod si tibi dicam *jus*, quod mihi proprium erat, tibi proprium esse debere, *jus meum* piscandi in te

transfero. Quod vero etiam facto & non facto meo voluntatem meam alteri declarare possum *jus videbimus* loco.

§. 662.

Alienatio rei quid sit. *Translatio dominii*, quod quis in re quadam habet, in alium *Alienatio rei* appellatur.

Transfero dominium meum in te, si verbis vel factis declaro, velle me, ut res, quae mea est, sit tua. Quando itaque res a me alienatur, quod meum erat ut sit alterius volo. Ita

si librum meum volo esse tuum & hanc voluntatem meam sufficienter indico, librum alienavi. Et idem eodem modo intelligitur de re aliia quacunque.

§. 663.

Quomodo disponatur in alienatio. *Qui rem alienat, de ipsa substantia rei disponit.* Etenim qui rem alienat, dominium, quod in ea habet, in alterum transfert (§. 662.), adeoque sufficienter indicat se velle ut dominium, quod in ea habet, alteri competit (§. 661.), consequenter ut res, quae sua erat, sit alterius (§. 124.), de ipsa iugurta re, aut, si mavis, substantia rei, non de ejus uita aut fructu disponit.

Liber a me alienatur, si, qui meas erat, igitur libro, seu substantia libri dispono, quem volo esse tuum tibique sufficienter indico do cum alienare lubet. voluntatem meam! (not. §. 662.) De ipso

§. 664.

Quinam. *Qui proprietatem habet, rem alienandi jus habet.* Etenim qui rem alienat, de rem aliena substantia rei disponit (§. 663.). Quamobrem cum de substantia rei pro arbitrio possit. trio suo disponere possit, qui proprietatem habet (§. 131.), qui proprietatem habet, rem quoque alienare potest, seu eidem competit jus rem alienandi.

Dominio tanquam proprietario competit jus de substantia sua quocunque modo pro arbitrio suo disponendi (§. 131.). Inter hosce modos, quibus de substantia rei disponitur, est etiam alienatio. Quodsi ergo haec domino non

competere debet, potestas ejus de substantia rei disponendi restricta esse deberet: quod a natura dominii abhorret. Quare jus alienandi continetur in proprietate tanquam pars in toto.

§. 665.

Jus alienandi domino. *Dominus seu qui plenum dominium habet, rem alienare potest, seu domino competitens.*

petit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi. Etenim qui proprietatem habet, is rem alienare potest (§. 664.). Sed dominus, cum dominium plenum proprietatem contineat (§. 137.), proprietatem rei habet. Ergo etiam rem alienare potest, seu ipsi competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 156. part. I. Jur. nat.).

Si liber fuerit tuus, sola voluntate tua fieri librum tuum posthac esse non vis; vis autem ut potest alterius: jure enim proprietatis de ipsa sit alterius.

rei substantia pro arbitrio tuo disponis, dum

§. 666.

Qui proprietatem non habet, rem alienare non potest. Qui enim proprietatem non habet, is nec ullo modo de substantia rei pro arbitrio suo disponere potest (§. 131.). Quoniam itaque de substantia rei disponit, qui eam alienat non possit (§. 663.); rem quoque alienare nequit, qui proprietatem non habet.

§. 667.

Quoniam itaque dominus non est, qui dominium (§. 121.), consequenter An non proprietatem non habet (§. 131.), qui vero proprietatem non habet, rem dominus alienare non potest (§. 664.), non dominus rem alienare non potest. Quamodrerem alienabrerem cum porro alienatio in translatione dominij in alium consistat, quod in re possit. quadam habet (§. 662.); non dominus dominium rei alienae in alium transferre nequit.

Nemo a non domino efficitur rei dominus. sum. Mea voluntate efficere non possum, ut Si liber hic tuus est, non meus, nec ego non liber, qui tuus est, tuus esse desinat & alterius dominus dominium ejus in alium transferre posfit.

§. 668.

Nemo præter dominum rem alienare potest, seu domino soli competit jus rem alienandi. Cuinam solum. Etenim domino competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 156. jus alienandi), nec quisquam alius non dominus rem alienare potest (§. 667.) Præter dominum adeo nemo rem alienare potest, ac ipsi soli jus rem alienandi petat.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem alienandi (§. 665.). Sed dominus omni jure suo excludit ceteros omnes (§. 120.): ergo etiam jure rem suam alienandi quemvis alium excludit. Ipsi igitur soli competit ius rem alienandi.

Aliter. Dominus rem suam alienare potest (§. 665.) vi proprietatis (§. 664. 665.); consequenter dominii (§. 136.). Est adeo alienatio actus vi dominii dominio licitus [§. 170. part. I. Jur. nat.] Enimvero dominus habet jus interdicendi cuivis non dominio omni actu vi dominii licito, nec patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.). Ergo jus quoque habet interdicendi cuivis non dominio alienatione rei sua, nec patiendi, ut quis alius eandem se invito alienet. Nemo igitur præter dominum rem alienare potest, consequenter domino soli jus rem suam alienandi competit [§. 156. part. I. Phil. pract. univ.].

Aut dominus es, aut non dominus. Si dominus es, jus quoque rem alienandi habes (§. 665.); si non dominus, nec tibi jus alienandi competit (§. 667.). Ecquis hinc non concludat, neminem esse præter dominum, qui rem alienare possit. Quamprimum enim admittit, præter dominum alium quoque hoc facere posse, non domino tribendum erit jus, quod ei

et competere minime posse ostendimus. Jus adeo nexus cohaeret; verum etiam sine eo subsisteret alienandi cum dominio non modo individualis nequit.

§. 669.

Rei a non dominio accipit, dominus ejus non sit. Etenim non dominus nullum habet jus rem alterius alienandi (§. 667.), consequenter cum alienatio in translatione dominii constat (§. 662.), dominium rei alienaz in alium sua voluntate transferre nequit. Quamobrem qui rem quocunque modo a non domino accipit, in eum dominium non transfertur. Sed dominus non est, in cuius dominio res non est (§. 121.). Ergo qui rem quocunque modo a non domino accipit, dominus ejus non sit.

Non attenditur hic differentia, utrum scias, nec ne, te rem a non domino accipere. Nihil enim ad dominii alterius, in te translationem facit scientia, vel ignorantia tua: voluntas enim domini unicum translationis hujus principium est. Non vero ideo dominus velle dicendus est,

ut res tua fiat, quae ipsis erat, quod tu per errorem existimes, qui tibi rem dat, esse dominum ejus, quemadmodum nec prodest ignorantia, quod a nondomino dominium rei transferri non possit.

§. 670.

An res in corporales alienari possunt, quae sunt in dominio nostro. Etenim alienatio est translatio dominii, quod quis in re quadam habet, in alium (§. 662.). Quamobrem dominium transfertur, si quis verbis vel factis declarat velle sese, ut res, quae in dominio suo erat, sit in dominio alterius (§. 661.), per se autem patet, quod idem velle possit, qui rem quandam incorporalem in dominio habet, evidens omnino est, res etiam incorporales, quae sunt in dominio nostro, alienari posse.

Res etiam incorporales dominio subjici posse, supra demonstravimus (§. 216.). Neque absurdum videri debet, nos habere dominium, consequenter jus proprium (§. 118.), in jure quadam, veluti jure piscandi aut venandi in aliquo districtu. Vidimus enim in superioribus (not. S. cit.) definitionem dominii non minus convenire rebus incorporalibus, quam corporalibus. Et quamvis demonstraverimus (§. 663.), qui rem suam alienat, de ipsa substantia rei disponere; nec hinc emergit difficultas, quae insuperabilis videri potest. Etenim de ipsa re, non de usu aut fructu ejus disponit, qui de substantia ejus disponit. Quamobrem cum non minus de ipso jure, quod tibi proprium est, disponere possis, quam de ejus usu vel inde percipiendo fructu: absurdum censeri mi-

nime debet; si ad conservandam universalitatem notionum de ipsa substantia rei corporalis, veluti juris piscandi vel venandi, dispositissime dicaris, ubi de ipso jure disponit, est aliquid sublit fictionis, quae res incorporales, quae mera accidentia, spectantur instar rerum corporalium, quae in numero substantiarum habentur. Itiustmodi fictions non solum frequentes sunt in jure, verum etiam in ipsa Mathesi, quemadmodum oculatores facile perspiciunt. Quid quod vocabulum substantiaz non eo precise sensu hic sumatur, qui Philosophus proprius est. Usque & de substantialibus fundi & contractuum loquuntur Juris periti, quas esse res incorporales nemo non novit. Sed de his apertius dicimus suo loco.

§. 671.

Jura que. Quoniam jus occupandi in genere (§. 319.), jus piscandi (§. 218.), jus au-
dam in spe cupii (§. 228.), jus venandi in certo districtu (§. 276., vel feras certae speciei
cie aliena- (§. 277.) in specie, res utique incorporales (§. 497. part. I. Jur. nat.), dominio
bilia. subjici possunt; jus etiam occupandi in genere, ac in specie jus piscandi, jus au-
cupii, jus venandi in certo districtu vel feras certae speciei alienari possunt.

*Jura etiam esse alienabilia & quoniam ea sint, quae alienari possunt, cognitu admodum nec-
sarium*

farium est. Hinc enim pendet solutio quæstionum maxime arduarum, quemadmodum suo loco constabit, quando de imperio & servitute

ram personali, quam servitutibus realibus, aliisque juribus acturi sumus.

§. 672.

Alienatio conditionata est, quæ fit sub certa conditione: ast *pura* est, quæ fit absque ulla conditione, seu quæ conditionata non est.

*Alienatio
conditionata & pura.*

Ita conditionata alienatio est, quæ fit ad certum tempus quo elapsio domino pristino restituenda: ast pura est, si v. gr. jus pescandi,

quod mihi erat, in perpetuum sit tuum; ut idem mihi nunquam restituere tenearis.

§. 673.

Dominus rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest, & Quot modis sub licta quidem quacunque conditione. Etenim dominus vi proprietatis (§. 664.), dominus quam dominium continet (§. 136.), rem suam pro arbitrio suo alienare potest rem aliena (§. 665.), adeoque a voluntate ipsius unice pendet, utrum sub certa conditio re licite posse, an absque illa conditione eandem alienare velit. Quoniam itaque conditionata alienatio est, quæ fit sub certa conditione (§. 672.); dominus quoque rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam illicitum quod est, nemo facere debet, sed ab omni potius homine omittendum (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); conditio, sub qua dominus rem suam alienat, licita esse debet. *Quod erat secundum.*

Et quia a domini voluntate unice pendet, in quantum rem suam alienare velit, per demonstrata n. 1. evidens omnino est, quod sub licta quacunque conditione rem suam alienare possit. *Quod erat tertium.*

Loquimur hic de ea alienatione, quæ jure quæritur, quænam alienatio sit valida: qua de fit: unde addidimus, quod licite fieri possit re suo loco. (§. 170. p. 1. Phil. pract. univ.), non vero hic

§. 674.

Nemo dominum impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita rem suam alienet, quando ea conditione nulla ipsi fit injuria. Quodsi dominus rem suam sub conditione illicita alienat, omnino facit, quod obligationi cuidam naturali re sub conditio pugnat (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque re abutitur (§. 168.). Enim illige vero et si abusus rerum suarum lege naturali sit prohibitus (§. 170.) nemini tam naturali men jus est abusum istum impediendi, quamdiu is, qui abutitur rebus suis, ter permit contra jus illius quid facit (§. 169., consequenter quando conditione ista, sub tenda). qua fit alienatio, nulla ipsi fit injuria (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem nemo dominum impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita rem suam alienat, quando ea conditione nulla ipsi fit injuria.

In propositione præcedente ostendimus, quid jure facere possit dominus, in præsenti autem, quid salvo iure ipsius eidem permitti debat ab aliis, salvo nimislibet libertate naturali. N. que enim ex dominio in se spectato alienatio sub

conditione illicita fuit, sed quatenus exercitium sit vi libertatis naturalis, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ supra annotavimus (not. §. 169.).

§. 675.

§. 675.

Dare quid. *Dare* idem significat, ac dominium rei suae transferre in alterum. Unde *Da-*
re. *tio est translatio dominii*, quod quis in re habet, in alterum.

Quando igitur dico: do tibi hunc librum; hoc idem significat, ac libri hujus dominium
in te transfero.

§. 676.

Quinam *Nemo nisi dominus rem alteri dare potest.* Etenim nemo præter dominum rem
alteri rem alienare (§. 668.), adeoque dominium ejus in alium transferre potest (§. 662.).
Quamobrem cum datio rei sit translatio dominii, quod quis in ea habet, in al-
terum (§. 675.); nemo nisi dominus rem quandam alteri dare potest.

Hinc etiam patet, quo sensu verum sit, quod vulgo dicitur: *Quod quis non habet, alteri da-*
re non potest. Nimirum si hoc ipso negatur, qui dominium in re quadam non habet, ipsum in alium id transferre posse. Convenit adeo cum propositione paulo ante demonstrata (§. 667.), quod non dominus dominium rei in alium trans-
ferre minime possit (§. 662.). Facile autem in-
telligitur, verum non esse: *Quod quis habet,* id alteri dare potest. Si enim vel maxime ha-
bere idem significare hic debeat, ac tibi esse jus

quoddam in re aliqua, aut, quod idem est, te in re aliqua dominium habere, nondum tamen hinc inferre licet, te etiam id alteri dare, hoc est, ius, quod tu in ea habes, te in alterum transferre posse. Posthunc enim esse rationes, cur id non liceat, veluti si dominium habes dependens a voluntate alterius, qua tibi adem-
tum est ius alienandi, quod inest dominio ple-
no per se, quemadmodum antea supposuimus (§. 665.). Sed de eo apertius dicemus suo lo-
co.

§. 677.

Quoniam nemo alteri rem dare potest nisi dominus (§. 676.) ; qui dominus rei non est, nec eam alteri dare potest. *Quoniam itaque nemo rei alienæ do-*
minus est (§. 146.); *nemo etiam alteri rem alienam dare potest.*

Ita ego tibi dare nequeo librum, qui meus non est: nec dare possum nummos, qui sunt alterius. Quoniam vulgo *rem habere* dicitur is, in cuius potestate ea est; pater omnino, ambi-
gui sensus esse, quod vulgo dicitur, te alteri dare non posse, quod non habes, & hoc sensu ex terminis manifestum est, universaliter verum non esse, quod alteri dare possis, quod habes,

nisi dare ita explices, quod idem sit ac effi-
re, ut in alterius veniat potestatem: id quod significatiū dationis minime convenit, queman-
te summis (§. 675.). Ne igitur terminorum aquivocatione deludamur, a brocardo illo,
quod quis non habet, alteri dare non potest,
abstinere præstat.

§. 678.

Jus dominii *Domino competit jus, sive pure, sive conditionate jus quoddam ad actum quem*
transferendi in alterum *vi dominii sibi licitum in alium transferendi.* Etenim domino competit
iuris rem suam pro arbitrio alienandi (§. 665.); tam pure, quam sub conditione
rum ius ad quacunque licita (§. 673.); immo etiam ipsi permittendum est, ut rem alien-
actus quo- net sub conditione illicita, quando eadem nulla fit injuria alteri (§. 674.).
dam.

Quamobrem cum alienatio rei consistat in translatione dominii, quod quis in
ea habet, in alium (§. 662.) & exercitium dominii absolvatur a cibis domino
vi ejusdem licitis aut saltem permittendis (§. 649.); dominus rem alienans ius
ad omnes actus vi dominii sibi licitos aut saltem permittendos in eum trans-
fert, in quem dominium transfert. Enimvero in se non repugnat, ut quis ha-
beat jus ad certos quoddam actus non vero ad omnes. Domino igitur compe-
tere debet etiam jus in alium ius quoddam ad certum quendam actum vi do-
minii sibi licitum sive pure, sive conditionate transferendi.

Con.

Continet dominium jus multiplex pro diversitate eius, de quo est domino libera disponendi facultas (§. 136. 118.), quatenus scilicet vel de substantia rei seu re ipsa (§. 131.), vel de usu, vel de fructu denique rei disponi potest (§. 135.), & ex hisce iuribus resultant iura alia, veluti jus alienandi (§. 665.), jus possidendi (§. 157.), jus fundum immutandi (§. 657.), jus vindicandi (§. 584.). Cum jus omnem sit facultas moralis quædam agendi (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), vi cuiuslibet juris multi domino liciti sunt actus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.), in quibus exercitium juris consistit (§. 653.). Libera dominii de re sua disponendi potest, cum etiam de rebus incorporalibus, qualia sunt iura (§. 497. part. 1. Iur. natur.) perinde ac de corporalibus, disponi possit, quemadmodum quod jus alienandi pauculo ante vidimus (§. 670.), involvit etiam po-

testatam liberam de jure quocunque in dominio contento vel ex eodem resultante disponendi. Atque adeo iura hæc singula sive tota, sive par tem aut particulam quandam aliquius juris alienare seu pro libitu suo in aliud transferre potest (§. 670.). Hæc qui perpendit, clare admodum perspicie, quid sibi velint iura ad actus vi dominii domino licitos aut saltem permittendos, nec minus perspiciet non modo fieri posse, ut dominus iure ad quosdam actus se abdicet ac idem alteri cuiuscumque sive pure, sive sub conditione quacunque concedat, verum etiam hoc ipsi licere, ut, quod facit, iure suo facere possit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Ceterum propositio praesens principium focundissimum est, unde multa pendent, quæ in parte tertia demonstratur sumus, in qua de translatione dominii ex instituto agemus.

§. 679.

Quoniam domino competit jus in alterum transferendi jus quoddam ad actum Translatio
quendam vi dominii sibi licitum (§. 678.), jus autem hoc confertur sub certa juris ad
conditione, si tantummodo conceditur in certum tempus, ut concessio fiat sub actum in
hac conditione, ne ultra hoc tempus jure sibi concessio utatur, seu tempore certum tem.
hoc elapo ab eodem absineat. *Domino competit jus in aliud quæcumque jus ad*
actum quendam vi dominii sibi licitum transferendi non modo in perpetuum, verum
etiam in certum tantummodo tempus, prout ipsi visum fuerit, adeoque suo arbitra-
tu determinandum, & quidem vel cum exclusione sui, vel servato etiam sibi ejus
exercitio.

Si jus conceditur in perpetuum & quidem cum exclusione domini, jus totum in alterum transfertur: quodsi jus conceditur in perpetuum, ut dominus eodem quoque uti possit, jus proprium evadit commune: si vero jus conceditur nonnisi ad certum tempus, tum pars quædam juris transfertur in alterum, si fiat sub ea conditione, ut dominus quoque eodem uti possit, alias integrum transfertur in certum tempus: si demque jus non confertur nisi ad

unum vel alterum tantummodo actum; particula quædam juris in alterum transfertur. Hec ideo monemus, ut constet quot modis dominus jus quoddam in aliud transferre posse. Quando autem jus alienari dicitur, tum intelligimus translationem juris cum exclusione domini, ita ut, quod ipsi propriumerat, jam fiat proprium alterius, consequenter res, quæ fuerat tua, res spectu tui jam sit aliena.

§. 680.

Defraudare alterum dicitur, qui verbis vel factis dolofis ipsum privat eo, Defraudan-
quod suum est, vel quod eidem debetur. *tio quid sit.*

Ex grat. Si quis falso pondere vel mensura usus minus dat, quam dare debebat, alterum facto dolofo privat eo, quod ipsi debitum, adeoque defraudat. Similiter qui verbis dolofis usus alterum pecunia emungit, eum verbis dolofis privat suo, adeoque defraudat. Defraudationes innumeris modis contingere possunt, ut singulas recensere non detur. Immo pendent a

natura negotiorum humanorum, adeoque pro horum diversitate diversæ sunt. Sufficit autem dedisse definitionem, vi cuius in quolibet negotiorum genere occurrentes facile dignoscuntur singulæ, atque in genere ostendisse eas legge naturali prohibitas, consequenter illicitas esse (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).

§. 681.

§. 681.

Efectus de- In omni defraudatione damnum alteri dolo datur. Qui enim alterum defraudat fraudatio verbis vel factis dolosis eundem privat eo, quod suum est, vel quod eidem debitum (§. 680.), consequenter quod suum fieri debebat (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). In causa igitur est, ut jacturam sui faciat (§. 487.), consequenter damnum dat (§. 488.) & quidem dolo per demonstrata. Patet adeo in omni defraudatione damnum dolo dari alteri.

Jacturam meifacio non minus, si quod meum fieri debebat, absque mala voluntate potestati meæ ita subducitur, ut idem recuperare non possim, quam si eidem hoc modo subducitur, quod actu meum est. Quamobrem damnum dat non minus, qui alterum privat eo, quod actu

suum est, quam qui eo privat, quod debebat tur, adeoque suum fieri debebat. Nimirum esti debitum nondum acta nostrum sit, per fictio nem tamen, recte consideratur instar nostri, quod est in alterius potestate.

§. 682.

Defrauda- Nemo alterum defraudare debet. Etenim qui alterum defraudat, ipsi damnum dat (§. 681.). Sed nemo alteri damnum dare debet (§. 533.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui alterum defraudat, verbis vel factis dolosis ipsum privat eo, quod suum est, vel quod eidem debetur (§. 680.), consequenter dolo efficit, ut minus habeat, quam habere debet. Sed nemo dolo efficere debet, ut alter minus habeat, quam habere debet (§. 579.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Pater adeo defraudationem omnem lege na- teris inter futrum & defraudationem; tum cka-
turali prohibitam esse. Quam parum autem in- rius elucescet, ubi de pactis egerimus.

§. 683.

An dam- Qui alterum defraudavit, damnum ipsi datum resarcire tenetur. Etenim qui num omne alterum defraudat, damnum ipsi dolo dat (§. 681.). Sed qui alteri damnum defrauda- dolo dedit, id eidem resarcire tenetur (§. 580.). Ergo qui alterum defraudatione datum vit, damnum ipsi datum resarcire tenetur.
sit resarcien- dum.

Naturaliter defraudatio omnis illicita (§. 682.), gatio naturalis; nec ulla quantitatis hic habe- atque ideo ad omne quoque damnum, quod tur ratio, defraudatione datur, resarcendum tendit obli-

§. 684.

Jus punien- Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum defraudavit. Qui enim al- di defrau- terum defraudat, dolo ipsi damnum dat (§. 681.), consequenter eum lredit datorem. (§. 532.). Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum læfit (§. 1061. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam eidem competit jus puniendi eum, qui ipsum defraudavit.

Non adeo sufficit damnum defraudatione da- tum refarciri, sed etiam poena exigenda natu- raliter a defraudatore, nisi poenam remittit con- venientius sit (§. 1092. & legg. p. 1. Jur. nat.).

Hinc recte Zachæus duplum offert ei, quem defraudavit, conscientiam suam salvaturus. Du- plu enim inest præter id, quod resarcendum, etiam poena.

§. 685.

Natura homini competit jus belli in defraudatorem, si damnum ipsi datum resarcire non vult. Defraudator enim datum defraudatione datum resarcire debet defraudatorem (§. 683.), adeoque homini competit jus a defraudatore hoc exigendi perfectum (§. 23. 908. part. 1. Jur. nat.), consequenter jus perfectum non tribuit defraudator ei, cui damnum datum resarcire non vult (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Enimvero natura homini competit jus belli in eum, qui jus perfectum suum ipsi tribuere non vult (§. 1104. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam natura eidem competit jus belli in defraudatorem, si damnum ipsi datum resarcire non vult.

§. 686.

Immo in genere: Natura homini competit jus belli in eum, qui damnum datum Idem jus in ipsi resarcire non vult. Ostenditur eodem modo, quo in casu particulari idem casu quolibet damni resarcendi.

Videbimus suo loco, probe notandum esse, juri omni perfecto inest (§. 235. p. 1. Phil. pract. quando jus belli homini natura competit in univ.), non est nisi jus belli: quod ut clarius statu naturali. Nimirum in statu naturali, atque adeo vi originis sua, jus cogendi, quod apparere, in propositione sequente idem de monitrare luet.

§. 687.

Jus cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit, quod per se inest. Jus cogendi omni juri perfecto, est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat. Qui quale sit enim alterum cogit ad faciendum, quod sua sponte facere non vult, eum vi jus. adigit ad faciendum: id quod per se manifestum sanetur. Jus igitur cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, est jus eum vi adigendi, ut satisfaciat, consequenter ut jus suum alteritribuat (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Est igitur jus vi persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult. Enimvero jus persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult, adeoque obligationi suæ satisfacere renuit (§. cit.), est jus belli (§. 1103. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem Jus cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, quod per se inest omni juri perfecto (§. 235. part. 1. Phil. pract. univ.), est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat.

Postquam introducta sunt dominia, frequentissime contingit, ut homines sibi mutuo obligentur ad aliquid dandum, quod tamen dare recusant. Quamobrem cum dominium jus perfectum sit (§. 118.), cui jus cogendi per se inest; frequentissima quoque in statu naturali oriuntur bella. Haud difficulter hoc ass. quitur, qui perpendit multiplices obligationes non dominorum, quæ respondent tot iuribus in dominio contentis scilicet inde oriundis, & tot obli-

gationibus, quibus alii tenentur aliis, ex domino tanquam fonte suo emanantibus, prouti constabit, quando de translatione dominii actuari sumus. Multi istiusmodi bella jam vidi in antecedentibus, cumque rigor juris naturalis nihil alieni alteri concedat, quantumcunque tandem id fuerit, sed omnimodam restitutionem & damni vel minimi reparationem urgeat, jus belli in statu naturali latissime diffunditar: id quod hic notaesse suo loco proderit.

§. 688.

Quoniam jus rem suam vindicandi, quod domino competit adversus quem. Rei vindicta libet possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet catio beli (§. 544.), est jus rem suam vi persequendi adversus eum, qui eam restituere lumen. recusat (§. 543.), consequenter jus cogendi eum, qui obligationi suæ satisfacere, re,

Wolfi Jus Naturæ Tom. II.

G g

re non vult (§. 467.); ipsa rei vindicatio, aut si mavis, jus rem suam vindicandi est jus belli in possessorem quemlibet, aut quemcunque alium, qui eandem in protestate sua habet, ubi dominio probato (§. 545.) eam restituere recusat.

Hinc patet, quod supra demonstravimus, vult, cum vindicatio rei eidem competit natura domino competere jus belli in eum, qui (§. 544.), dominio probato (§. 545.). rem, quam suam esse probavit, restituere non

§. 689.

Jus punienti. Jus omne puniendi jus belli est. Etenim qui poenam ab eo sumit, qui ipsum di num sit laetus, bellum gerit (§. 1114. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem quoties tibi competit jus belli. tit jus alterum puniendi, toties etiam tibi competit jus belli adversus eum, con sequenter jus puniendi jus belli est.

In anterioribus saepissime demonstratum fuit, natura nobis jus puniendi quoddam competit. Unde denuo patet, introductis rerum dominii in statu naturali multiplices dari belli causas, adeoque bella frequentissime oriri. Cumque saepissime & restitui aliquid debeat, & praeterea non obstante restitutione facta poena tamen adhuc exigi jure possit; bellorum frequentia cla-

rius adhuc hinc elucescit. Et si enim ob duplicitatem causam nonnisi unum geratur bellum; cum tamen bello consequi conetur, quod nobis debetur, ut ut bellum una de causa sit finiendum, alteram tamen ob causam adhuc continuandum: duplex adeo bellum recte reputatur, quod ob contingitatem nonnisi unum videtur.

§. 690.

Defensio Rem defendere dicitur, qui eam rapere vel destruere conanti resistit, ne raverum quid pere vel destruere possit. Unde Defensio rei est actio, qua resistitur vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibitæ.

Defensio rerum a defensione sui non differt nisi objecto. Etenim eodem modo, quo personam nostram defendimus, rem quoque nostram defendimus. Utrobius resistitur vi, qua adhibetur vel adversus corpus nostrum, vel res

nostras! Vis igitur vi repellitur non minus in defensione rerum, quam in defensione sui, de qua alias egimus (§. 972. & seqq. part. 1. Jur. nat.).

§. 691.

Jus defendendi. Domino competit jus res suas defendendi. Cum enim dominus jure suo excludat ceteros omnes (§. 120.), nec pati teneatur, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominii facere licet (§. 121.); idem nec ferre cogitur, ut quis vi rem ipsius auferat, vel destruat. Necesse igitur est, ut ipsis sit jus vi isti resistendi, qua ad res suas vel rapiendas, vel destruendas adhibetur (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque rem suam defendit, qui resistit vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibitæ (§. 690.); domino utique competit jus res suas defendendi.

Ostenditur etiam hoc modo. Cum homini omni competit jus a quocunque exigendi, ne ipsum laedat, & ubi laedere conatur, eundem cogendi, ne faciat (§. 914. part. 1. Jur. nat.), qui vero vi res alterius aufert seu rapit, adeoque etiam qui destruit, dominum laedat (§. 534.); domino quoque competit jus resistendi vi, qua adhibetur vel ad rem ipsius rapiendam, vel destruendam. Enimvero qui vi resistit, qua adhibetur ad rem rapiendam vel destruendam adhibitæ, rem defendit (§. 690.). Domino igitur competit jus rem suam defendendi.

Dominia rerum sine hoc jure defensionis conservare nequeunt. Si enim res suas defendere adeoque multo magis furta permitta esse debent (§. 498.); id quod absurdum (§. 536.) & ipsi dominii notioni contradicit (§. 120. 121.).

§. 692.

§. 692.

Defensio rerum suarum licita. Cum enim domino competit jus rem suam defendendi (§. 691.), quando eam defendit, hoc jure suo facit. Sed licitum est, ^{Defensio rerum lici-} quod jure nostro facimus (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Ergo defensio re- ^{ta.} rum suarum licita.

§. 693.

Si res tuas defendis, ei, adversus quem defendis, injuriam non facis. Etenim ^{Expres in-} tibi domino competit jus res tuas defendendi (§. 691.), atque adeo jure tuo *juria*. uteris, quando eas actu defendis. *Enimvero qui jure suo usus quid facit, nemini injuriam facit* (§. 975. part. 1. Jur. nat.). Ergo dum res tuas defendis, nec ei injuriam facis, adversus quem defendis.

Videri equidem poterat propositio hæc superflua, cum nemo facile sibi persuadeat, raptori injuriam fieri, si eidem resistatur, seu vis ejus vi repellatur; videbimus tamen suo loco, quod ea alius lucem affundat in Jure Gentium. Præterea manifestum est, qui defensionem re-

rum suarum vel simpliciter illicitam pronuntiant, vel saltem nimis artis limitibus constringunt, eam vel in totum, vel maxima saltem parte ad injuriam referre debere, modo injuriaz distinctam ac satis adæquatam habeant notio-

nem.

§. 694.

Jus res suas defendendi infinitum est. Etenim qui res suas defendit, eas rape- *Jus res de-* re vel destruere conanti resistit ne rapere aut destruere possit (§. 690.), conse- fendant*i* in- quenter conservationem rei sua & possessionis eiusdem tanquam finem inten- dit (§. 616. 617. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque domino competit jus res suas defendendi (§. 691.), ea omnia ipsi facere licet, quæ ad vim raptoris vel destructoris rei sua repellendam necessaria sunt (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Hunc vero finem non semper eadem facilitate obtainere licet, cum vis, quæ adhibetur a raptore vel destructore, non semper eadem sit, adeoque ne- cessè est, ut tantundem liceat, quantum ad repellendam vim fieri opus est. Quoniam itaque iuri defensionis in genere nulli præfigi possunt limites, sed hi demum ex circumstantiis præsentibus determinandi sunt, istiusmodi autem jus infinitum est (§. 977. part. 1. Jur. nat.); *jus res suas defendendi infinitum est.*

Ex demonstratione liquet, *Jus res suas defendendi metendum esse non ex pretio rerum, sed ex vi repellenda.* Qui enim hue animatum non advertunt, circa limites hujus juris inanes difficultates movent. Luber tamen propositio- nem sequentem addere, ne quid deesse videa- tur, quod in defensione rerum ad alia cognoscenda conductit.

§. 695.

In raptorem vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, tantundem tibi licet, quantum vi repellendæ sufficit. Etenim qui rem suam defendit, vi resistit ad *definiuntur* eam rapiendam vel destruendam adhibitæ (§. 690.), adeoque vim vi repellere termini de- conatur, ne res sua rapiatur vel destruatur (§. 727. Orlol.). Quamobrem cum *fensionis* jus defendendi res suas, quod ipsi competit (§. 691.), infinitum sit (§. 694.), adeoque limites eidem ex circumstantiis præsentibus præfigendi (§. 977. part. 1. Jur. nat.); tantundem omnino defensori licere debet in raptorem, vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, quantum vi repellendæ sufficit.

Clarissime adeo patet, quomodo vim determinare debeamus, qua ad vim raptoris vel destru-
ctoris repellendam opus est.

§. 696.

Quoniam media de- fensionis li- citia. Quoniam adeo non plus licet in raptorem vel destructorem rei tuæ , quam quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.); Si leniora media , immo lenissima suf- ciunt, non utendum durioribus .

Relegenda hic sunt , quæ annotavimus (not. §. 982. part. 1. Jur. nat.), cum idem de defen- sione sui demonstraremus. Immo etiam repeten- da hic sunt , quæ de ordine in usu medicorum obsermando ibidem tradidimus (not. §. 983. 984.

part. 1. Jur. nat.). Defensio enim sui & rerum harum iisdem principiis nititur , cum corpus quod respicit defensio sui , sit in numero re- rum nostrarum .

§. 697.

An defenso- ri rerum suarum fe- ciat. Quicquid is facit , qui defensioni licite rerum suarum se opponit , id licitum non esse , sed injustum . Eodem modo demonstratur , quo idem de defensione sui ostendimus (§. 985. 986. part. 1. Jur. nat.) .

Propositio præsens non modo intelligenda est de raptore & destructore , verum etiam iis , qui una cum ipsis rerum suarum defensori se opponunt . Additur autem in propositione ,

defensionem licitam esse debere , cui alii se- opponunt . Fieri enim potest , ut defensor in defensione excedat : quod licitum non esse ex propositione sequente apparet .

§. 698.

Excessus in defensione rerum suarum illicitus est. Omnis excessus in defensione rerum suarum illicitus est , & quatenus defensor mor- dum excedit , raptorem vel destructorem lœdit . Etenim in raptorem vel destruc- storem rei tuæ tantundem licet , quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.), adeoque non plus licet , quam sufficit . Qui ergo vi majore utitur ad vim raptoris vel destructoris repellendam , quam qua opus est , is facit , quod mini- me licet . Quamobrem cum hoc faciat , qui modum in defensione excedit (§. 1001. part. 1. Jur. nat.); excessus omnis in defensione rerum suarum illicitus est . Quod erat unum .

Quoniam autem porro nullo jure fit , quod illicitum est (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); malum , quod raptori vel destructori rei tuæ excessu infertur , nullo jure infertur . Quamobrem cum malo illato raptor vel destructor aut sta- tus ejus reddatur imperfectior (§. 565. Psych. empir.); excessus in defensione lœ- dio est (§. 669. part. 1. Jur. nat.), consequenter quatenus in defensione modum excedis , raptorem vel destructorem rei tuæ lœdis . Quod erat alterum .

Relegenda hic sunt , quæ de excessu in de- fensione sui annotavimus (not. §. 1002. part. 1. Jur. nat.) . Nemo ibi jus majus in alterum ar- rogare potest , quam quod lege naturali ipsi tribuitur (§. 695.).

§. 699.

An raptor interfici posse. Naturaliter raptorem vel destructorem interficere licet , si res aliter conservari nequeat . Etenim tantundem licet in raptorem , quantum vi repellendæ sufficit , ut res conservetur (§. 695.). Quodsi ergo res aliter conservari nequeat , seu vis ejus vi repelliri minime possit , quo res conservetur , quam raptorem interficien- do , eum interficere licet .

Non negat Grotius lib. 2. cap. 1. §. 11. salva justitia commutativa hoc fieri posse : ratio ta- mèn , quam reddit , genuina non est . Existimat enim inæqualitatem , quæ inter rem & vicinam est .

est, favore innocentis & odio raptoris compendiari. Jus enim defensionis non metendum est ex rei quantitate, sed ex vi, quam infert raptor (*not. S. 695.*). Absit autem ut propositio nem præsentem damnes. Hac enim non admisfa, damnanda erunt omnia bella, quæ rerum suarum conservandarum gratia sunt. Neque

enim jus belli, quod inter summas potestates extra controversiam positum est, aliofundamen-to innititur, quemadmodum suo loco videbi-mus. Alia vero quæstio est, num qua natura permittit, idem lex civilis permettere debeat? de qua itidem suo loco.

§. 700.

Quoniam raptorem naturaliter interficere licet, si res aliter conservari nequeat (*S. 699.*), eum etiam vulnerare, aut membro quodam truncare licet. Vulneratio & mutila-tio raptoris quando lici-ta.

Ostendit poterat eodem prorsus modo, quo mentatio a majori ad minus in præsenti casu jus interficiendi evicimus (*S. 699.*), si argu-admodum manifesta non arrideat.

§. 701.

Similiter quoniam naturaliter raptorem rei conservandæ gratia interficere licet (*S. 699.*); furem quoque & raptorem fugientem cum re jaculo, aut, si ma-cum re fu-vis, globo explosio prostertere licet, si res aliter recuperari non possit. Etenim fuga gentem in-cum re tua fugientis æquipollit vi, qua rapitur res tua, siquidem fuga non terficere li-impedita rei tuae perinde jacturam facis, ac vi minime repulsa.

Quæ paulo ante (*not. S. 699.*) monuimus, ea inter summas potestates vigens, prouti suo loco hic quoque repetenda veniunt. Propositio ni-mirum præfens etiam facit ad definiendum jus docebimus.

§. 702.

*Si fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentat, ex fure prædo Quando fur fit sive raptor, consequenter idem tibi in eum jus est, quod in raptorem. Etenim abeat in ra-furtum committitur, quando domino inscio res auferuntur (*S. 498.*), rapina ve-prorem. ro, quando vi eripitur (*S. 505.*). Quando igitur fur in actu furandi deprehen-ditur, &, cum jam amplius te inscio rem auferre non possit, vi eandem eri-pere tentat, actus furandi omnino degenerat in rapinam. Quamobrem cum ex ethymologia pateat raptorem dici, qui res alienas animo sibi habendi rapit, in superioribus autem prædonem dixerimus, qui rapinam committit (*S. 506.*); si fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentet, ex fure prædo fit, sive raptor. Quod erat primum.*

Hinc vero porro sua sponte sequitur, quamprimum fur in actu furandi deprehensus vi utitur ad rem tuam auferendam, idem in eundem tibi licere, quod in raptorem licet. Quod erat alterum.

Ex propositione præsente liquet, non atten-dendam hic esse differentiam inter furem diur-num & nocturnum, ita ut amplius jus conce-datur in nocturnum, quam in diurnum. Ea

enim tota civilis est, non naturalis, ad quam autores provocant, ut licitam esse defendant interfectionem furis nocturni, illicitam vero diurni.

§. 703.

*Si raptor vel prædo, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, vi impedit cor-pus tuum aggressor quoque fit, consequenter idem in ipsum tibi jus est, quod in ag-gressorem. Etenim qui corpus tuum vi impedit, utique te lacerare conatur quoad fensione rei corpus tuum (*S. 670. part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque aggressor est, qui te concutras, lacerare*

lædere conatur (§. 979. part. I. *Jur. nat.*); raptor vel prædo, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, si vi impetrat corpus tuum, aggressor quoque fit. *Quod erat unum.*

Hinc vero porro sua sponte sequitur, quamprimum raptor vel prædo aut fur in actu furandi deprehensus corpus tuum impetrat, idem in ipsum tibi jus esse, quod in aggressorem. *Quod erat alterum.*

Tunc adeo defensio sui concurreat cum defensione rerum, consequenter ea, quæ de defensione sui (§. 980. & seqq. part. I. *Jur. nat.*) demonstrata sunt, etiam hic locum habent. Ad hunc concursum respexere nonnulli in deciden-

da quæstione, num furem nocturnum interficere liceat, qui interfici posse statuerunt tanquam sciarum, non vero tanquam furem, perperam scilicet rem, quæ defenditur, cum vita compantes. (*not. §. 694.*)

§. 704.

Defensio. Qui rem alienam nomine domini tenet, ei competit jus eam defendendi adversus rei alienae raptorem & destructorem. Unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere debet (§. 495.), consequenter impedire, quo minus ejus jacturam faciat dominus (§. 486.). Ad idem igitur etiam tenetur, qui rem alienam nomine domini tenet. Jam vero dubium non est, quin dominus rei suæ jacturam faciat (§. 487.), si quis eam vi ei eripit qui rem alienam nomine domini tenet, aut profligat destruit. Quamobrem ei, qui rem alienam nomine domini tenet, competit jus vi raptoris vel destructoris resistendi, quo minus rapere vel destruere eandem possit (§. 159. part. I. *Phil. præd. univ.*), adeoque jus eam defendendi (§. 690.).

Ex gr. Qui rem alienam iusti domini vendicare debet, eam quin adversus raptorem vel destructorem defendere queat, dubitandum nomine.

§. 705.

Quando. Homini non modo competit jus defendendi rem alienam, quantum potest, verum non modo is etiam obligatur ad defendendam eandem, quantum in potestate sua positum est, licita, sed si dominus ipse, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ non sufficit. *Ore debita.* Homini enim cuilibet competit jus ad eos actus, quibus impedire potest, ne quis lædatur ab alio (§. 989. part. I. *Jur. nat.*), adeoque etiam ne destruantur. Enimvero qui hoc facit, rem alienam adversus raptorem defendit (§. 690.). Ergo homini competit jus defendendi rem alienam, quantum potest. *Quod erat unum.*

Porro quilibet homo obligatur ad impediendum, ne quis lædatur ab alio, quantum in potestate sua est (§. 988. part. I. *Jur. nat.*), consequenter etiam ne quis rem suam alteri eripiat, vel eam destruant per demonstrata, si nimis dominus, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ ipse non sufficit (§. 608. part. I. *Jur. nat.*). Quamobrem cum rem alterius defendat, qui impedit, ne quis rem domino, aut ei, qui eandem domini nomine tenet, vi eripiat, vel destruant (§. 690.); quilibet omnino homo obligatur ad defendendam rem alienam, quantum in potestate sua positum est, si dominus ipse, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ non sufficit. *Quod erat alterum.*

Idem de sui defensione ostendimus (§. 990. part. I. *Jur. nat.*).

§. 706.

Quando de- fensor rei Qui in defensione rei suæ modum excedit, fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat. Qui enim in defensione rei suæ modum excedit, rapere vel

vel destruere eam intendentem lœdit (§. 698.). Qui vero alterum lœdere co-fiat aggressor, aggressor est (§. 979. part. 1. Jur. nat.). Ergo qui in defensione rei suæ raptoris modum excedit, fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat. vel destru. etoris.

Idem de defensore sui modum excedente ostendimus (§. 1003. p. 1. Jur. nat.).

§. 707.

Si defensor rei suæ modum excedit, quoad excessum ei competit jus se defendere. Jus raptoris di, qui rem rapere vel destruere intendebat, & tantundem huic in illum licet vel destru. quantum lœsonis, quæ excessui inest, arcenda sufficit. Quoniam in defensione rei suæ modum excedens fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendens sensorem bat (§. 706.); propositio prælens eodem modo demonstratur, quo jus aggressori rei, qui moris in defensorem sui quoad excessum defensionis evicimus (§. 1004. part. 1. dum exce. Jur. nat.).

Absit ut tibi persuades, non opus esse, ut, quæ de excelsu in defensione sui demonstrata fuerunt, ea ad excessum defensionis rerum suorum applicentur, adeoque inutili accusem prolixitatem. Suo enim videbimus loco, sine his principiis definiri non posse jus belli, quod visum inter Gentes. Immo nec satis intelligi potest, quænam in civitate Judicis potestati subjicienda veniant.

§. 708.

Quamobrem in hypothesi propositionis precedentis raptorem & destructorem, in Quando ratione sui adversus excessum defensoris, defendendi jus unusquisque habet, im. piorem & mo si ipse defendere sese nequit, ad cum defendendum obligatur, quantum in potestate destructorem statu sua possum est (§. 1007. part. 1. Jur. nat.).

Nimirum auxilium fertur raptori vel destrutori rei alienæ non qua raptori vel destrutori, sed qua defensori adversus vim illicitam. Quoniam tamen contra raptorem vel destrutorem rei suæ dupli jure agitur, nimirum jure defensionis rei suæ (§. 691.), & jure puniendo (§. 551.); in estimando excessu rationabunda est juris utriusque, adeoque caven-sui. debitum in defensione habenda est juris utriusque, adeoque caven-sui. ne quod poena exigendæ causa sit, pro excessu defensionis habeatur.

§. 709.

Qui rem suam adversus raptorem defendit, possessionem suam defendit. Etenim Quid pro qui rem suam adversus raptorem defendit, vi resistit, quam ad eam eripientem prius defendam adhibet (§. 690.). Quamobrem cum dominus in re rapta dominium (§. datur in de- 121.), adeoque & jus possidendi retineat (§. 157.); id tantummodo agit, ne defensione rei. detentio rei suæ, sine qua tanquam dominus de ea pro arbitrio disponere nequit (§. 118.), excidat. Quamobrem cum in hac detentio posse con- ficit (§. 150.); qui rem suam adversus raptorem defendit, possessionem suam defendit.

Qui rem suam nomine domini tenet defendit, possessionem domini defendit, ut, quam possit, vel sibi debitam acquirat, pro circum- habet, non amittat, vel amissam recuperare stantiarum diversitate.

§. 710.

Quoniam possessionem suam defendit, qui rem suam adversus raptorem de Jus defen- dendit (§. 709.); jus rem suam defendendi est jus defendendi possessionem, conse. fonis rerum quælibet impediendi, ne eadem excidas.

Dum

Dum res eripitur, dominium non auferatur (§. 521.), nec eidem cohaerens jus possidendi (§. 157.), sed possessione actuali excidis ac ideo dominii exercitum tibi adimitur (§. 150.

649.). Quodsi possessionem amissam recuperare non possis, iacturam rei facis: quam evitatur possessionem tueris vim raptoris vi repellendo.

§. 711.

Ad domi- *Domino ferendum non est, ut quis ipsum de possessione rei suæ dejiciat.* Etenim natus pati de domino soli cum competit jus possidendi (§. 157.); eodem jure ceteros omnipotentes exclusit, consequenter ipsi ferendum non est, ut quis alius eum de possessione dei- sessione rei suæ dejiciat. ciatur.

Pone nimur te ferre debere; si quis alius te de possessione fundi tui dejiciat, juris possidendi nullus erit effectus. Immo nec ulla appetet ratio, cur tibi permisum esse debeat, ut possessionem amissam recuperes, consequenter & jus vindicandi rem nullum erit (§. 543.). Dominium retines in re rapta & furtiva (§.

521.), adeoque dum de re recuperanda sollicitus es, de recuperanda possessione cogitas, & quicquid rei recuperandæ gratia facis, non alio fine fit, quam ut eam iterum detineas tanquam tuam, ut de ea actu tanquam dominus probabitio tuq disponere possis.

§. 712.

An l. n. pro- *Quoniam domino ferendum non est, ut quis ipsum possessione rei suæ dejicitur do-* *ciat (§. 711.), nemo quoque dominum de possessione rei suæ dejicere debet, seu minum de lege naturali probitum est, ne quis alterum possessione rei suæ dejiciat.* *possessione dejicere.*

Hac lege dominia tuerunt natura rerum. Quid enim juvat dominium, nisi rem possideas, ut ex ea utilitatem percipere actu possis, quam vi dominii tibi percipere licet? Jus, cuius exercitium in potestate nostra non est, parum profert. Quid juvat, ades esse tuas, si cum velis eas incolere non possis, quin potius permettere debeas, ut alius te invito easdem incolat. Cum nemo impedire debeat, quo minus de rei tuae

substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponere possis (§. 651.), nec de possessione rei suæ dejicere licet dominum, quo omnis illa disponendi facultas physica ipsi adimitur, alius sibi arrogat actus domino tantummodo licitos cum exclusione ipsius, contra manifestam natura legem, istiusmodi usum ne quidem quoad unicum actum permittentem (§. 692.)

§. 713.

Quid inde *Qui de possessione dejicitur, ei adimitur liberum dominii exercitum.* Etenim de possessione dejectus rem suam non amplius detinet tanquam suam (§. 150.), consequenter de re sua non amplius pro arbitrio suo disponere potest, et si ve- quis de pos- lit, seu physice impossibile est, ut non impeditus edat actus vi dominii sibili- sitionis. Quamobrem cum his actibus exercitium dominii absolvatur (§. 649.); citur. qui possessione dejicitur, ei adimitur liberum dominii exercitum.

§. 714.

Turbatio *Quoniam nemo alterum in exercitio dominii sui, ullo modo impedire debet possessionis (§. 650.), omnium vero maxime hoc faciat, qui alterum possessione dejicitur prohibita. (§. 713.), nemo dominum possessione dejicere debet.*

Alio adhuc modo patet, quod modo aliter ex antecedentibus intulimus (§. 712.)

§. 715.

Defensio *Possessionem defendere dicitur, qui vi invasoris resistit, qua eum de possessione* *possessionis dejicere conatur.* *qui sit.* *Qui*

Qui novit, quod possessio sic in numero rerum incorporealium (§. 497. Part. I. Jur. nat.) ; nec dubitat definitionem defensionis rerum ad possessionem transferre, ut adeo rem quandam incorporealem domino eripiat, qui possessione eam dejicit. Ne tamen quis inanes hic singat

difficultates, defensionem possessionis definire lubuit, cum definitionem nominalem tanquam arbitriam quivis admittere teneatur. Perspicaciores autem hinc vident, cur defensionem possessionis hoc modo definamus.

§. 716.

Quoniam possessionem defendens vi invasoris resistit, qua eum de possessione dejicere conatur (§. 715.), qui vero de possessione dejicitur ei liberum dominii exercitum admissum (§. 713.) ; qui possessionem suam defendit, non aliud defendantis intendit, quam ut liberum dominii exercitum retineat.

E. gr. Ponamus te de jicio de possessione horae tui; postquam dejectus es, tibi non amplius hortum colere ac fructus percipere licet, immo non conceditur ullus ejus, quem antea cum pos-

sideres facere poteras, usus. Non alio igitur nomine possessionem defendis, quam ut dominus pro arbitrio de horto tuo actu non impeditus disponere valeas.

§. 717.

Dominio competit jus possessionem suam defendendi adversus invasorem. Cum enim dominio ferendum non sit, ut de possessione rei sua, immobilis dejiciatur dendi posse (§. 711.); necesse est ut ipsi competit ius vim, quæ adhibetur ad eum defensionem, ciendum, vi repellendi, ne dejiciatur (§. 156. part. I. Phil. pract. univ.). **domino Quoniam itaque possessionem suam defendit, qui vi invasoris resistit, qua eum competens de possessione dejicere conatur (§. 715.), invasor vero est, qui alterum, cum jus possidendi non habeat, vi de possessione sua rei immobilis dejicit (§. 507.), quin domino competit jus possessionem suam defendendi adversus invasorem, dubitandum non est.**

Ostenditur etiam hoc modo. **domino competit jus rem suam defendendi (§. 691.).** **Enimvero jus rem suam defendendi est jus defendendi possessionem (§. 710.) eo sensu, quem stabilivimus (§. 715.).** **Quamobrem cum invasor sit, qui dominum de possessione rei sua dejicere conatur (§. 507.) ; domino utique competit jus possessionem suam defendendi.**

Unum omnino idemque est, sive vi raptoris resistas, ne rem mobilem eripere possit, sive vim invasoris repelles, ne te de possessione dejicere queat: utroque nimirum casu idem obtineatur, nimirum quod intenditur, ut liberum si-

bi maneat dominij exercitum (§. 716.) **Quamobrem qui domino concedit jus res mobiles defendendi adversus raporem, is eidem denegare nequit jus defendendi possessionem rei immobilis.**

§. 718.

Quoniam domino competit jus possessionem suam defendendi (§. 717.), jus De jure defendendi possessionem suam non differt a jure rem defendendi (§. 710.), possessionem quæ de jure defensionis rerum suarum demonstrata sunt; ea etiam tenenda de jure tenenda. **defendenda possessionis.**

Non igitur opus est, ut de jure defendendi possessionem denuo demonstrentur, quæ de ju-

re defendendi res suas demonstrata fuerint.

§. 719.

Natura domino soli competit jus possessorem rei sua de possessione vi dejiciendi, si Jus possessionem restituere non vult. Etenim si possessio domino rem suam restituere non forem vide. **Wolffii jus Naturæ Tom. II.**

H h

vult,

ficiendi de vult, ei competit jus ipsum vi adigendi ut hoc faciat (§. 547.)] Quamobrem possidente si qui eam possidet possessione cedere non vult, domino utique natura competit dominio tit jus possessorem rei suæ de possessione vi dejiciendi. Quod erat unum. competens. Enimvero soli domino competit jus possidendi (§. 157.), non dominus vero rem alienam nullo jure possidere potest (§. 158.). Quamobrem jus possessorem possessione vi dejiciendi nonnisi domino natura competere potest. Quod erat alterum.

Si alius fundum tuum possidet, dominium quidem in eo habes, sed possessione excidisti, ut dominii exercitium tibi nullum sit, Quamobrem si fundus tibi restituitar, restituenda est possessio, ut liberum tibi sit dominii exercitium. Vi igitur alterum ad restitutionem rei immobilis adigis, si eum vi de possessione, quae cedere non vult, dejicis.

§. 720.

Cur non dominus neminem possessione rei alienæ dejicere possit. Quoniam domino solo competit jus possessorem rei suæ de possessione vi dejiciendi, si eam restituere non vult (§. 119.); *non dominus possessorem rei alienæ, etiamsi fur vel prædo fuerit, de possessione sua vi dejicere nequit.*

Nimirum qui nullum habet jus possidendi, nec alterum possessione sua dejicere potest, etiamsi iuste possideat, cum & ipse iuste eam possideret, nec res mutata possessione perveniret ad dominum sumum, in cuius ut perveniat potestatem opera tantummodo danda (§. 466.), hac circumspectione adhibita, ne res dominii soli restituenda in non domini veniat potestem (§. 467.).

§. 721.

Quando dominus alium de possessione actu dejicere nequeat. Dominus possessorem rei suæ possessione vi dejicere nequit, antequam dominium probavit. Etenim antequam dominus probavit dominium, vi adigere nequit eum, qui rem in potestate sua habet, ut restituat (§. 456.). Quamobrem cum hoc fiat, si possessio rei immobilis de possessione vi dejicitur, nec dominus, cui natura jus possessorem rei suæ possessione vi dejiciendi competit (§. 719.), idem facere potest, antequam dominium fuerit probatum.

Nimirum antequam dominus dominium suum probavit, non agnoscitur dominus, consequenter adhuc dubitatur, num eidem conveniat jus soli domino competens (§. 718.). In dubio igitur non mutanda possessio. Huc respiciunt leges civiles, quando de possessione vi dejectum restituunt, etiamsi dominus fecerit §. 4. I. de interdict.

§. 722.

Jus defendendi posse de possessione vi dejicere vult; eidem competit jus possessionem defendendi. Etenim non dominus possessorem rei alienæ possessione vi dejicere nequit (§. 720.), nec dominus possessorem rei suæ de possessione vi dejicere potest, antequam dominium probavit (§. 721.). A vi igitur ista abstinere obligatur tam non dominus, quam dominus nondum probato. Possessor adeo competit jus vi ejus, qui de possessione ipsum dejicere molitur, resistendi, ne hoc facere possit. Quamobrem cum possessionem defendat, qui vi invasoris resistit, quem possessione dejicere conatur (§. 715.); si non dominus, vel qui dominium suum nondum probavit, possessorem rei alienæ de possessione vi dejicere vult, eidem competit jus possessionem defendendi.

Non dissentit jus Romanum l. 1. ff. de vi & vi arm.

§. 723.

§. 723.

Vis illa, qua quis de possessione dejicitur, vocatur *Spolium* in Jure Cano. *Spolium*
nico. Et hinc *Spoliatus* dicitur, qui possessione rei dejectus. Possessio hic in- quid sit.
telligitur tum de re immobili, tum mobili.

Cum hodie apud nos nomen spolii frequens quoque hic definire, ut tanto facilius doctrina
sit in Jure, non inconsultum duximus idem juris naturae cum Jure positivo conferri possit.

§. 724.

Jus possessionis vocatur *jus possessori vi possessionis competens*.

Hinc differt a jure possidendi, quod domino cere & possessor se adversus vim invicatoris de- *Jus posses-*
sionis quid
competit vi dominii (§. 157.). Istiusmodi jus tendere possit (§. 720. & seqq.)

possessionis est, quod nemo possessorem vi dejici-

§. 725.

*Qui de possessione vi dejectus est sive a non domino, sive a domino, qui dominium Possessio
nondum probavit; ei possessio restituenda.* Etenim non dominus (§. 720.), & do quando re-
minus, antequam dominium probavit, possessorem de possessione vi dejicere ne- *restituenda*,
quit (§. 721.), adeoque eidem relinquenda possessio est, quamdiu nemo jus
quoddam in re probavit, vi cuius ipsi possessio potius competit, quam posses-
sori praesenti. Quamobrem si quis eum vi de possessione dejicit, perinde est ac
si rem suam ipsi vi eriperet, cum possessio utique spectetur tanquam res incor-
poralis sua. *Enimvero res rapta domino restituenda est (§. 523.). Ergo etiam*
ei restituenda possessio est, qui vi de eadem dejectus est sive a non domino,
sive a domino, antequam dominium probavit.

Cui res restitutur mobilis, eidem restituatur quoque immobilis restituuntur. Res vero posses-
sio, cum dominium in eadem retineat, fori erupta tamdiu restituenda, quamdiu de do-
cetiam si possessione excidat (§. 257.). Quando mino nondum certo confit.
itaque possessio rei immobilis restitutur, res

§. 726.

Quoniam ei, qui de possessione vi dejectus est sive a non domino, sive a domino, Jus dejecti-
qui dominium nondum probavit, possessio restituenda; si quis eidem possessionem entem de-
restituere non vult, dejecto competit jus alterum vi de eadem iterum dejiciendi possessione
(§. 23. part. I. Jur. nat.).

Nimirum possessio tamdiu spectatur tanquam res sua possessoris, donec de domino certo con-
sisterit. Unde in hoc casu violenta dejectio convenit cum rei vindicatione (§. 543.). Ideo
praefens propositio ex iure rem suam vindicandi etiam inferri poterat (§. 544.). Prodest ta-
lia notitia ad formandos conceptus universales,
quos haud exigui usus esse in scientiis nemo
ignorat, cui eas intimius inspicere datum est.

Quamvis vero hoc artificio multa brevius de-
monstrare poteramus, consultius tamen visam
fuit eodem non uti, ne tyronibus, quibus con-
ceptus istiusmodi generales familiares non sunt,
obscuriora & minus evidenter viderentur, qua-
perificioribus plana & expedita sunt. Con-
ceptus isti universales magis conducent ad in-
veniendam veritatem, quam ad inventam di-
scertibus demonstrandam.

§. 727.

Vi possidere *Vi possidere* dicitur, qui possessorem veterem de possessione vi dejiciendo possidetur.

Hic significatus receptus est in Interdictis prætoriis adeoque idem a nobis retineri debuit (§. 142. *Disc. pralim.*).

§. 728.

Quinam vi Quoniam de possessione vi dejectus si eum, qui ipsum dejecerat, de possessione non possit. ne vi acquisita iterum dejicit, eandem recuperat, non vero demum acquirit, quem nondum habuerat, vi autem non possideat, nisi qui possessorem veterem vi dejiciendo de possessione eam acquisivit (§. 727.); *Qui de possessione vi dejec-* *tus eum, qui ipsum dejecerat, iterum dejicit, vi non possidet.*

Consentit Jus Romanum 1. i. ff. de vi & vi arm.

§. 729.

Alius casus.

Eodem modo patet, qui vim vi repellit, ne de possessione sua dejiciatur, consequenter per vim eam retinet, eum vi non possidere (§. 727.).

Convenit etiam hoc cum Jure Romano 1. c.

§. 730.

Vi defecto Quando vi possidens ab adversario de possessione vi dejicitur, possessio ipsi non regrediendo posse restituenda. Etenim vi possidens possessionem ei restituere tenetur, qui de eadem possessione non dejectus est (§. 725.), & si id facere nolit, dejecto natura competit jus eum restituenda. iterum dejiciendi (§. 726.). Quamobrem evidens est, possessionem restituendam non esse ei, qui cum vi possideat ab adversario de possessione vi dejicitur.

Raptor vel prædo rem raptam restituere tenetur ei, cui rem vi eripit. Enimvero si hic eam iterum eripuit, nemo non intelligit, quod nulla locum habere possit restitutio. Cum possessione vi acquisita æquipolleat rei raptæ, equis non vider possessionem sibi eraptam, quando vi recuperatur, invasori non esse restituendam. Civile adeo est, non naturale, quod interdicto

unde vi restitutio etiam dejecto fieri jubeatur, qui vi ab eo possidet, a quo dejectus est, nisi vis præsens fuerit repulsa §. 6. I. de Interdicto. Cur vero jus civile a naturali recedat, alio loco explicandum. Naturalis ratio nulla est, cur quod tibi competit jus eum, qui te dejecit, in continenti iterum dejiciendi, competere non debeat quocunque tempore alio.

§. 731.

An occupatio possessoris alienae non violentia licita. Nemo domino ignorantie possessionem ipsius occupare debet. Etenim domino soli competit jus rem suam possidendi (§. 157.), consequenter qui ipso ignorantie possessionem ejus occupat, is facit quod contra jus domini est. Enimvero nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo nemo quoque domino ignorantie possessionem ipsius occupare debet.

Ex. gr. Si tu ad nundinas profectus (quod est exemplum *Labeonis* 1. 6. ff. de acq. & amit. poss.) neminem reliqueris, nemini licet possessionem fundi tui occupare, etiamsi non sit,

qui resistat. Convenit istiusmodi occupatio possessionis cum furto (§. 498.), adeoque lege naturali non minus quam furtum (§. 159.), prohibita esse debet.

§. 732.

§. 732.

Qui ignorante possessore possessionem sine vi occupat, furtive eam ingredi & rem clam possidere dicitur: ipsa vero possessio hoc modo acquisita clandestina ap- possessio quænam sit.

Casum clandestinæ possessionis modo dedimus
(not. s. 731.) . Clam igitur a te hortum possi-
det, qui furtive eum ingressus est, veluti te
absente ac nemine in eodem relictō occupata
possessione ejus. Facile autem apparet, cur clan-
destina etiam detur possessio. Nimur si quis

jus quoddam in re immobili sibi competere exi-
stimat, sibi tamen metuit, ne a possessore vi
resistatur: possessionem clam potius occupare
quam hunc vi dejicere mavult. Occurrit istius
modi possessio etiam inter Gentes, prout suo
loco in Jure Gentium videbimus.

§. 733.

*Domino, probato adversus possessorem rei suæ dominio, competit jus etiam posse- Recuperatio
fore ignorantे possessionem occupandi, si eam restituere non vult. Competit enim possessionis
ipsi in hoc casu jus vi possessorem de possessione dejiciendi, si rem suam re. clandestina
restituere non vult (§. 719.). Quamobrem si sine vi ignorantе possessore possessio quando licet.
nem recuperare vel etiam primum acquirere possit, ecquis dubitabit, quin ta-
medium recuperandi vel acquirendi possessionem lenius præferre possit duriori,
consequenter quod etiam ipsi competit jus possessore rei suæ ignorantе posse-
fionem occupandi, si eam restituere non vult.*

Si quis de possessione ædium iwarum te dejici-
cit, & tu sine vi, absente possessore, ædes va-
cuas ingredi & possessionem hoc pacto recupe-
rare possis, nullum profecto dubium est, quin
hoc facere licet: immo fatebuntur omnes, hoc

potius faciendum esse, quam ut ædes incolen-
tem vi expellas. Per se autem patet, probatio-
ne dominii opus non esse, ubi per se satis ma-
nifestum est, te dominum rei esse.

§. 734.

*Nemo non dominus possessore rei alienæ ignorante possessionem occupare debet. Et Quando il-
enim non domino nullum jus possidendi competit (§. 157.). Quamobrem si licita acqui-
quis vel maxime rem alienam possidet, non tamen ideo non dominus jus ul-
lum occupandi possessionem nanciscitur, ut eam sibi habeat. Igitur nec posses-
sore rei alienæ ignorante possessionem occupare debet.*

Valeat hoc etiam in eo casu, si possessio fur-
vel prædo fuerit; neque enim in demonstratio-
ne attenditur, quomodo possessionem acquisi-

verit, sed tantummodo supponitur, quod jam
habeat, cui ea clam auferatur.

§. 735.

*Clandestina possessio illicita, sive a domino, sive ab alio possessore quocunque clam Clandestina
possideas. Etenim si dominus non fueris, nec possessionem ignorante domino possessio
vel possessore alio quocunque occupare licet (§. 731. 733. 734.). Quamobrem quando illi-
cum clandestina possessio sit, quæ ignorantе possessore occupatur sine vi (§. cita.
732.); clandestina possessio illicita est, sive a domino, sive ab alio possessore
quocunque clam possideas.*

Illicitam non minus clandestinam, quam vio-
lentam possessionem pronuntiat Prætor in In-
terdictis ipsam rationem naturalem fecutus, ut
ideo perspicaciores vi principiorum a nobis hic

perspectorum facile judicaturi sint, quomodo
interdicta ex jure naturali effecta fuerint, mo-
do adhuc jus civitatis a nobis fuerit explana-
tum.

§. 736.

§. 736.

*Vis in clan-
destinum posseſſorem
licita.* Si quis a te clam possidet, nec possessionem restituere vult, tibi jus est ipsum de clandestina possessione vi dejiciendi. Etenim si quis a te clam possidet, te sive animo, sive possessore ignorantie possessionem occupavit (§. 732.), consequenter cum hoc facere illicitum sit (§. 731. 734.), possessionem tibi ablataam utique restituere tenetur, quemadmodum vi dejecto ea restituenda (§. 725.). Quodsi ergo hoc facere nolit, eodem modo patet, quod tibi competit jus eum de clandestina possessione dejiciendi, quo paulo ante ostendimus dejecto competere jus iterum dejiciendi dejicientem (§. 726.).

Qui cogitat, quoad effectum juris perinde es- monstrata sunt, ea facile transfreret ad clandes-
fe, sive vi de possessione dejicariis, sive ea tibi stinum.
clam auferatur, quæ de violento possessore de-

§. 737.

*Quando possesſionem amissam recuperes, eam ignorante eo, qui clam a te possidet, occu-
pato modo recuperas (§. 737.). non vero possessionem alienam illico modo ac-
quisitoris (§. 731. 734.). Quamobrem cum nonnisi de posteriori casu intelligatur
cupare licet.* Notanda hic eadem sunt, quæ paulo ante in casu simili annotavimus (not. §. 726.).

§. 738.

Si tu eo, qui te vi dejectit de possessione, vel qui clam a te possidet, ignorantia possessionem occupas, clam ab eo non possides. Etenim possessionem amissam hinc ignorante modo recuperas (§. 737.), non vero possessionem alienam illico modo acquisitoris (§. 731. 734.). Quamobrem cum nonnisi de posteriori casu intelligatur cupata clam clandestina possessio (§. 732.); si tu eo, qui te vi dejectit de possessione, vel destina non qui clam a te possidet, ignorantia possessionem occupas, clam ab eo non possides.

Ne in materia de possessione, quæ satis intricate videtur non sufficiente acumine uenti- amissa probe distinguenda ab acquisitione ejus- bus, confusio oriatur, recuperatio possessionis- cum antea eam non habuissimus.

§. 739.

Jus possesſori. *Quamdiu possessori possessionem auferre non licet, liberum ipsi permittendum est domini exercitium.* Etenim possessor detinet rem tanquam suam (§. 150.), adeo que eo animo, ut de eadem instar domini disponat (§. 124.). Quamdiu itaque possessionem eidem auferre non licet, permittendum utique est, ut instar domini de re disponat. Quamobrem cum exercitium dominii consistat in actibus, quibus de re disponitur [§. 649. 118.]; permittendum utique eidem est liberum dominii exercitium, quamdiu ei possessionem auferre non licet.

Jus hoc possessori vi possessionis competens est libertas de re, quam possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo adest, qui jus habet eum possessione privandi sive dominus fuerit, sive non fuerit, libertas vero illa instar domini de re disponendi non confundenda est cum jure, in quo dominium consistit (§. 118.). Si possessor non fuerit dominus, sive bona, sive mala fide possideat, de re, quam possidet, nullo jure disponit (§. 161.). Permitendum tamen ipsi est, ut instar domini disponat, quamdiu dominus ignoratur, aut de eo certo nondum constat. Atque adeo aliud est jus de re quadam pro arbitrio disponendi, in quo dominum consistit, aliud libertas de re, quam quis possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo licite possessionem ei auferre licet. Est enim jus possessori competens particula quædam libertatis naturalis, vi cuius etiam alteri permitendum ut faciat, quod illicitum est, quamdiu nil

nil sit contra jus permittentis (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque quod quis nullo jure facit (§. 170. part. 1 *Phil. pract. univ.*). Neque concessa hac libertate possessor non domino in causa dubio damnum datur domino, vel injuria

ipso fieri permittitur, cum ex superioribus jam constet, quid juri conveniat, si is dominium suum ad liquidum perdat, tam contra possessorum bonorum fidei, quam malorum fidei.

§. 740.

Tamdiu rem possides quamdiu haec in eo permanet statu, ut dominium sive per se, sive per alios exercere possis, aut, quod perinde est, sive ipse, sive alius tuo duret posses. Quamdiu nomine dominium exercere queat. Etenim si res in eo permanet statu, ut tandem. quam dominus de ea disponere possis pro arbitrio tuo, cum dominium in hoc jure consistat (§. 118.), eas utique detines tanquam tuam (§. 124.). Consistit autem in hisce actibus dominii exercitium (§. 649.), & dominium exercetur, sive ipse, sive alius tuo nomine actus istos edat. Detines adeo tamdiu rem tanquam tuam, quamdiu dominium sive ipse, sive alius tuo nomine exercere valet. Enimvero rem possides, quamdiu eam detines tanquam tuam (§. 157.). Ergo tamdiu rem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium sive ipse, sive alius tuo nomine exercere queat.

Ad possessionem non requiritur actuale exercitium dominii, sed sufficit nuda eius possibilitas, seu potentia physica dominii exercendi. Neque necesse est, ut ipse dominium exercere possis; sed sufficit, ut alius hoc facere queat tuo nomine, cum quod alius tuo nomine facit ipse fecisse putandus sis. Sane detentio rei tanquam sue non aliud significat, quam rem in eo esse statu, ut, quoties tibi visum fuerit, de

ea instar domini disponere valeas; sibique esse hunc animum, quando visum fuerit, actu disponendi. Solus animus de re disponendi pro arbitrio tuo non sufficit ad possessionem, nisi etiam res in eo fuerit statu, ut, quod vis, a te etiam, sive tuo nomine ab aliis fieri possit. Rei igitur in isto statu existentia detentionem loquitur, nec sine ea intelligitur.

§. 741.

Quoniam res mobilis tamdiu manet in eo statu, ut de ea instar domini disponere possis, quamdiu a te custoditur, quod per se patet, tamdiu vero eadem possides, quamdiu in statu isto permanet (§. 740.); rem mobilem tamdiu quomodo possides, quamdiu eam tanquam tuam custodis.

Facile adeo apparet, rem mobilem te possidere posse, etiamsi ignores eam esse in numero rerum tuarum, modo a te custodiatur tanquam tua. Immo non ideo excidis possessione, etiamsi

ignores ubinam ea sit, nec quædam reperi possis, de ea instar domini dispositurus. Sed sufficit eam adhuc esse in custodia tua.

§. 742.

Similiter quoniam tamdiu rem possides, quamdiu in eo remanet statu, ut dominus sive ipse exercere queas, sive alius tuo nomine exercere possit (§. 740.); possessio retinetur non solo animo possidendi, sed potentia insuper proxima ad eos tineatur. actus, in quibus dominii exercitium consistit.

Atque haec ratio est, cur supra contra communem Jætorum doctrinam asseruerimus, possessionem solo animo non retinerti, quemadmodum dominum retinetur (§. 258. 259.). Relegenda hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 260.). Ex iis enim, quæ ibidem annotavimus, intelligit potest, non in re, sed verbis esse diffensum. Nobis tamen visum est non mo-

do recte cogitare, verum etiam recte eloqui; quæ cogitamus. Sane nemo Jætorum negabit ad animum possidendi require etiam potentiam proximam ad eos actus, in quibus dominii exercitium consistit, cum alias adhuc possideres, si quis vi vel clam a te possidet: quod utique absurdum.

§. 743.

An absens Et quoniam absentia tua minime obstat, ut quis tuo nomine dominium exercet, res autem tamdiu a te possidetur, quamdiu in eo permanet statu, ut alius tuo nomine dominium exercere queat (§. 740.); *rem etiam absens possides*, quamdiu ea in eo permanet statu, ut alius tuo nomine dominium exercere possit.

Nimirum a te absente res adhuc detinetur sens fueris, sive absens, ut absentis non alia sit tanquam tua, quod permanet in eo statu, ut possidendi ratio, quam praesentis. Arque hac de ea tuo nomine tanquam de re tua disponi de causa non opus est, ut dicamus ab absente solo animo retineri possessionem.

§. 744.

Possessio re- *Res incorporales*, aut, si mavis, *Jura nobis competentia possidentur usu & fa-*
rum incor- cultate physica utendi. Etenim cum res incorporales in sensu minime incur-
poralium riant, adeoque nec tangi possint (§. 497. part. I. Jur. nat.); alio modo a nobis de-
se Juriu- tineri nequeunt tanquam nostræ, nisi quatenus iisdem utimur, quotiescumque
nobis visum fuerit. Quoniam vero non continuus esse potest earum usus, ideo
sufficit tibi esse facultatem utendi, quotiescumque volueris, consequenter ut
res eo permaneant in statu, quo facultas utendi tibi salva est. Quamobrem
cum rem possideat, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); res incorpora-
les, aut, si mavis jura nobis competentia possidentur usu & facultate utendi
physica.

Ex.gr. Res incorporalis est jus venandi. *Jus adeo venationis possides*, quatenus non modo actu venaris, quotiescumque tibi visum fuerit, & de actu venandi ac ipsojure pro arbitrio tuo disponis, verum etiam cum actus iste non sit continuus, quatenus fieri potest, ut veneris, quando tibi visum fuerit, & aliis concedere potes, ut in eo districtu, in quo jus venandi habes, nunc venentur, aut ut quis ferat quandam tuo permisum capiat. In Jure vix consideramus res incorporales alias præter Jura, quando de possessione sermo est. Atque tuum propositionis praesentis veritas ex ipsa notione juris clarius elucescit. Cum enim jus non sit nisi facultas moralis agendi (§. 156. p. 1. Pbil. pract. univ.), possessio autem, prout ex antecedentibus abunde liquet, magis in facto, quam in iure confitat, quamvis ex hoc facto jus quoddam sequatur, quod ius possessionis appellatur (§. 724.) & in anterioribus a nobis demonstratum fuit: facultas moralis agendi a nobis detineri nequit tanquam nostra, nisi quatenus physicam quoque agendi facultatem habemus, ut, quod facere licet, etiam facere possimus. Quodsi vero facere quid equidem tibi licet, nullo tamen modo fieri potest, ut facias, etiam si velis; perinde omnino est, ac si res fuerit in dominio tuo, in eo tamen fuerit statu, ut facere non possis, quod vidominii tibi facere licet. Quemadmodum itaque in hoc casu possessionem amississe videris, quando liberum dominii exerci-

tum tibi permisum non est, sed ab omni acti-
vi dominii licito abstinere cogeris, consequen-
ter nullus tibi est dominii usus; ita similiter
jus, quod tibi competit, non possides, quando
excluderis usu ejusdem, nec physica utendi fa-
cultas in tua potestate est. Ceterum quæ de Ju-
ribus dicta sunt, ad res quoque alias incorpo-
rales applicari possunt, etiæ in Jure vix si ali-
qua possessionis earundem utilitas. Ex.gr. Vir-
tus omnino ad res incorporales referri debet
(§. 497. part. I. Jur. nat.), quæ tanquam acci-
dens inhæret substantiæ animæ. Possidetur adeo
a nobis virtus, quatenus physice possibile est,
ut edamus actus ex habitu virtutis procedentes,
atque adeo liberum virtutis exercitum in po-
tentia nostra est. Neque vero existimandum
est, possessionem hoc modo latissime extensem
nullius esse usus. Qui enim novit, conceptus
universales, etiamsi aliquid fictiti contineant,
usui esse in inveniendo, is quoque pervidebit,
possessionis conceptum universalem, cui tribu-
tur, omnis amplitudo, quam habere potest, hoc
usu in moralibus minime desitui. Sed de tali-
bus plura dicenda erunt in Arte inveniendi,
siquidem Deo visum fuerit, ut telam cepta
eo usque pertexamus. Quæ vero de possessione
rerum incorporalium a nobis dicta sunt, con-
veniunt menti Jatorum Romanorum 1. fin. ff.
de Servit. vid. Struvius in Jusprud. Romano
German. forensi lib. 2. tit. 36. § 4.

§. 745.

Quoniam res incorporales solo usu & facultate physica utendi possidentur (*§. 744.*); qui te vi usu rei incorporalis excludit vel facultatem physicam utendi ^{Violenta} possesso rei sibi adimit, & usum istum sibi arrogat, is de possessione rei incorporalis te vi dejicit & eam a te vi possidet (*§. 727.*).

In possessione distinguenda est potentia agendi physica a potentia agendi moralis. In hac ius consistit, illa vero ad possessionem requiriatur cum affectatione potentiae agendi moralis. Potentia moralis nemini adimi potest invito, adimi tamen potest physica, quatenus res ira subducitur potestari tuz, ut de ea non amplius disponere possis, quemadmodum luet ac licet, vel quatenus jure, in quo res incorporalis consistit, ab altero uti prohiberis, qui eundem usum sibi arrogat. Ademta igitur potentia agendi physica admittitur possesso, et si permaneat licet, ut, quod facere prohiberis, jure a te fieri possit, nec nisi injuria fieri prohibetur, seu quod minus fieri possit impediaris. Ex. gr. Si ius venandi tibi fuerit proprium in aliquo districtu, hoc ius consistit in potentia morali venandi, ut scilicet tibi venari licet citra ullius injuriam, nemo vero præter te in eo districtu absque tuo consensu liceat venire. Quid si ergo fuerit qui vi a venatione in illo districtu abstinere cogit, ipse venatur in eodem quoties libuerit: is ademta potentia venandi physica de possessione te dejicit. Actum tuum venandi ut officium reddat fieri nullo modo potest, quamdui tibi fuerit in illo districtu venandi voluntas; ast totus impediri potest, quo

minus detur, seu alterius voluntate cessare potest contra voluntatem tuam, obstatu physico objecto. Et hoc modo intelligitur, quomodo dominum, in quo est res sive corporalis, sive incorporalis, animo conservetur, possesso vero adimatur. Immo clarissime quoque conspicitur, quomodo possesso retineatur etiam ab absente, vel praesente, qui jure suo non uritur, veluti agrum, quem colere poterat, non colit & ædes, quas incolere poterat, vacuas relinquit; non venatur, cum venari posset. Ac evidentissime patet, retentionem possessionis non pendere a solo voluntatis actu, quo dominum seu jus retineri potest, sed præterea requiri potentiam agendi physicam, qua morali respondet, minime impeditam. Ne autem potentia physica agendi ex parte tua impediatur & præter voluntatem tuam tu pati debas, ut alius faciat, quod tibi tantummodo facere licebat, id a tua minime pendet voluntate, quemadmodum nemo non perspicit, qui vel levi attentione uritur. Ceterum obiter monemus ex modo dictis manifestuisse, sine subtilitatibus metaphysicis, quas ignorantes oderunt, scioli rident, iura intime perspicit minime posse, ut plenissima luce radient.

§. 746.

Quoniam res incorporales perinde ac corporales dominio subjici possunt (*§. De possessione rerum corporalium ac incorporalium*) & rerum corporalium ac incorporalium possesso non intelligitur, nisi ne rerum per potentiam physicam faciendi, quod vi dominii facere licet (*§. 740. 744.*); incorporales de possessione rerum corporalium demonstrata fuerunt, ea etiam de possessione rerum tenetorum incorporalium intelligenda. Unde sequitur, quod nemo te de possessione rei da, incorporalis vi dejicere debeat (*§. 714. 720.*), nec domino competit hoc ius, nisi dominio probato, ubi possessionem ipsi restituere non vis (*§. 721.*).

Superfluum foret cetera, quæ de possessione rerum demonstrata sunt, ad possessionem incorporalium applicare. Sufficit enim ostendisse,

quod ubi principiis istis opus habemus; iisdem locus sit non minus in possessione rerum incorporalium, quam corporalium.

§. 747.

Res incorporales dicuntur *quasi possideri*, quatenus earum possesso fingitur ad analogiam possessionis rerum corporalium, cuius fundamentum est potentia *sejso quid* physica ad eos actus, quos edendi facultas moralis ius est domino competens *si*. (*§. 742. 744.*). Unde *quasi possesso*, quæ etiam a nonnullis *analogica* appellatur in oppositione ad *possessionem proprie sic dictam*, est possesso rerum incorporalium, quæ fingitur ad analogiam seu similitudinem rerum corporalium, hoc est, quæ in solo usu & facultate physica utendi consistit.

In ipso etiam Jure Romano haec quasi possesso simpliciter possessio appellari solet. Quamobrem nulla adest ratio, cur nos demum possessionem distinguamus in possessionem proprietatis dictam & in quasi possessionem, praesertim cum ostenderimus, si accurate rem inspicias

possessionem rerum corporalium & incorporialium una eademque notione comprehendendi posse: quae etiam ratio est, ut quod effectum iuris, qui hic unice attenditur, nulla intercedat inter utramque possessionem differentia.

§. 748.

Turbatio possessionis quid sit. Possessio dicitur turbari, si possessor impeditur in exercitio dominii ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quocunque modo, non tamen idem totum ipsi adimitur. Turbatio adeo possessionis est impeditio actuum quorumcunque vi possessionis possessori permittendum quocunque modo facta.

Nimirum actus vi possessionis possessori permittendi, minime vero impediendi sunt hi ipsi, in quibus exercitium domini consistit (§. 123.). Detinet enim possessor rem, quam possidet tanquam suam, eaque utitur & de ea disponit in star domini. Et sine exercitio dominii possessio foret inutilis. Immo res incorporales non pos-

sidentur nisi exercitio juris, in quo consistunt (§. 747.). Ex. gr. Turbatur possessio, si quis impedit, ne agrum colere, ne fructus percipere, perceptos vendere possit: item si quis impedit, ne ades incolere, vel alii incolendas locare valeas.

§. 749.

Quod sit turbatio possessionis illicita. Omnis turbatio possessionis illicita. Etenim possessori permittendum est liberum dominii exercitium, quamdiu possessionem ipsi auferre non licet (§. 739.), consequenter nemo in exercitio dominii quoad actum ullum ullo modo impedire possorem debet (§. 722. part. I. Jur. nat.). Quamobrem cum possessio turbetur, si possessor impeditur in exercitio dominii quoad unum alterumve actum quocunque modo (§. 748.), nemo possessionem alterius turbare debet, consequenter omnis turbatio possessionis illicita (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.).

Multis omnino modis possessio turbari potest, cum non modo plures sint actus, qui ad dominii exercitium possessori permittendum spectant; verum etiam actus singuli pluribus modis impeditri possint. Cum igitur hic in genere demonstratum sit, actus omnes, quibus actus quicunque possessori permittendus, seu ad exercitium dominii spectans impeditur quocunque modo,

illicitos esse; non opus est, ut singulos actus ad exercitium dominii spectantes recenseamus ac in modos, quibus idem impeditri possunt, sollicite inquiramus. Ne tamen minus acutorum attentione fese subducant, quæ ad turbationem possessionis referenda sunt, quædam saltrem specialem de modo turbandi possessionem in medium afferenda sunt.

§. 750.

Turbationis divisio in verbalem. Turbatio verbalis est, quæ fit verbis: realis vero, quæ in facto quodam consistit.

Or realis. Differentiam hanc admittunt Doctores Juris civilis, nisi quod utramque turbationem tam verbalem, quam realem in judiciale & extra-judiciale subdividant. Vid. Struvius in Synagm. Jur. civil. Exercitat. 42. Lib. 4. ff. titul. 2.

§. 28. 29. Sed subdivisio non est hujus loci, cum in statu naturali, ultra quem jam non progressimur, judiciorum nullus sit locus. Quæ igitur de turbatione sive verbali, sive reali hic traduntur, ea de extrajudiciali accipienda sunt.

§. 751.

Utrique ilicitia. Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.), possessionem autem tam verbis, quam factis turbari posse ipsa experientia loquitur, ac in casibus particularibus nullo negotio patet, estque verbalis turbatio, quæ verbis, realis quæ ipso facto fit (§. 750.); turbatio possessionis verbalis non minus illicita, quam realis.

Utrum

Unum sene idemque est, siue verbis alterius impeditatur aliquis dominii actus tibi tanquam possessori permitendus, siue facto quodam, & qualecunque tandem fuerit hoc factum. Quam-

obrem qui agnoscit, possessionem alterius non esse turbandam, is illicitam esse perspicit non minus verbalem, quam realem possessionem.

§. 752.

Nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quam detinet, possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo animo, ne possessor de re, quam possidet, forem diffamare non disponere, aut ex ea utilitatem aliquam percipere queat. Qui enim possessorum mare non impedit, quo minus de re, quam possidet, disponere vel ex ea utilitatem, liceat quasi quam vult, percipere queat, is possessionem ipsius turbat (§. 748.), & quidem possessor non verbis, in hypothesi propositionis praesentis consequenter turbatio verbalis est sit.
(§. 750.). Quamobrem cum turbatio possessionis verbalis illicita sit (§. 751.); nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quam detinet, possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo quidem animo, ne possessor de re, quam possidet, disponere aut ex ea utilitatem aliquam percipere queat.

Exemplum istiusmodi turbationis verbalis est, si propter diffamationem nemo fundum emere aut conducere velit, item si non poterit pos-

seffor invenire operarios, qui agrum colere ve-

lit metu deterriti, ne a vero possessore vim pa-

riantur.

§. 753.

Nemo falso asserere debet, sibi jus aliquod in re, quoniam quis possidet, competere, eo quidem animo, ne alter libere de eadem disponere, vel utilitatem quandam ex bita diffamare percipere possit. Eodem prorsus modo ostenditur, quo propositionem praecedentem demonstravimus (§. 752.).

Est nimurum hæc quoque diffamatio turbatio possessionis verbalis & quod dedimus exemplum ad propositionem præcedentem, ad præsentem quoque applicari potest. Plenius autem intelli-

getur propositione præfensi; ubi explicata fuerint possessa.

jura, quæ quis in re ab alio possessa, habere

potest.

re ab alio

competat in

tibi jus

propositio

§. 754.

Nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos, cui possesso minime competit, seu, circa rem ab alio possessam se gerere non debet tanquam a se possessam. Qui enim sibi arrogat actus possessori permittendos, cum tamen possessio ipsi minime competit, is possessorum utique impedit, quo minus ipse libere de eadem disponere ac utilitatem omnem inde percipere possit. Enimvero qui hoc facit possessionem alterius turbat (§. 748.), cumque turbatio in facto consistat, realis est (§. 750.). Quoniam itaque realis turbatio illicita est (§. 751.); nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos, cum ipsi possessio minime competit, consequenter nemo se gerere debet circa rem ab alio possessam tanquam a se possessam.

Hæc realis turbatio responderet turbationi verbali, quæ consistit in diffamatione, quasi tu, non alter sit possessor rei. Quod enim in turbatione verbali verbis dicitur, id in reali præsentis casu re ipsa sit. In illa enim turbatoria dicit possessorum, in hac se gerit tanquam possessorum, utrobique in detrimentum possesso-

ris. Ita turbatio possessionis est, si quis agrum ab alio possessum colit, si fructus ex horto ab alio possesso percipere conatur, si rem ab alio possessam vendit vel oppighorat. Si enim actus, domino soli competentes, possessori autem permittendi, quādū possessio ipsi auferri nequit, non possessori permitti nequeunt.

§. 755.

Cur nemo se Nemo factio quodam suo declarare debet, quasi rei, quam tu possides, possessio alii gerere de competit. Quoniam enim ne verbis quidem declarare licet pro possessore, qui beat circa non est, in præjudicium ejus, qui rem possidet (§. 752.) : multo minus ipso rem ab alio facto declarari debet, quasi possessio rei, quam tu possides, alii competit. possessam,

as si ea alii Nimirum possessionis turbatio realis casus præconveniret. sentis convenit cum turbatione verbali, quæ in diffamatione consistit, quasi alius sit possessor rei, quam qui eam detinet. Exemplum vero casus præsentis est, si quis rem a te possedam conductus ab alio tanquam possessore, quem non esse novit, aut, si quod præstare debet possessori, id tibi præstat, quasi ad te spectaret pos-

sessio. Plenior lux affulgebit propositioni præsenti, ubi ostenderimus, quinam occurrant actus circa rem ab alio possedam. De his enim constare facis nequit, antequam doctrina contraria etiam & modi constituendi alteri jus in re sua fuerint explicati. Sunt autem istiusmodi actus juri possessionis contrarii (§. 724.), adeoque illiciti (§. 910. part. I. Iur. natur.).

§. 756.

Quibusnam Nemo resistere debet ullo modo actui ulli possessoris, quo instar domini de re, actibus possessoris non fit resistendum. *Nemo resistere debet ullo modo actui ulli possessoris, quo instar domini de re, quam possidet, quomodounque disponit. Qui enim hoc facit, actum istum impedit, aut saltem impedit conatur (§. 727. Ontol.), consequenter possessionem alterius turbat (§. 748.). Et quoniam turbatur factio, quo resistitur, turbatio realis est (§. 750.). Est vero omnis turbatio possessionis realis prohibita (§. 751.). Ergo nemo resistere debet ullo modo actui ulli possessoris, quo instar domini de re, quam possidet, quomodounque disponit.*

Ex. gr. Possessor agri vult agrum colere, tu eidem resistis, ac operarios viarcas. Realis hæc est possessionis turbatio, non permissa, sed prohibita lege naturali. Similiter possessor vult intrare in hortum, quem possidet, tu te opponis, nec permettere vis, ut intret, aut quocunque modo efficis, ne intrare possit. Realis hæc denuo possessionis turbatio est.

§. 757.

Differentia Vis, qua possesso turbaratur, dici solet Vis turbativa, quemadmodum ea, vis, qua rei mobilis possesso alteri eripitur, Vis ablativa; ea vero, qua quis de possesso alterius visio dejicitur rei immobilis, Vis expulsiva vocatur, & ea, qua quis adigitur latur. ad rem tradendam, vel possessionem alteri cedendam, Vis compulsiva appellatur.

Cum termini hi recepti sint in Jure, nostrum quoque sicut eos explicare, ut a nobis demonstrata cum doctrinis aliorum conferri possint facilius.

§. 758.

Minis ab Nemo minis possessorem deterrere debet ab ullo actu ad dominii exercitium spectabilibus posstante, seu vi possessionis ipsi permittendo. Qui enim hoc facit, utique possessoris cur rem in exercitio dominii impedit (§. 726. Ontol.), consequenter ejusdem possessor non sionem turbat (§. 748.). Quamobrem cum turbatio omnis possessionis illicita sit deterrendus. (§. 749.); nemo quoque minis possessorem deterrere debet ab ullo actu ad dominii exercitium spectante, seu vi possessionis ipsi permittendo.

Exempli loco est, si quis minis deterret possessorum, quam possidet, cædget, ne in fundo a se possessorum, ne agrum colat, ne arbores in sylva, feso adficeret.

§. 759.

§. 759.

Possessio rei incorporalis turbatur, si usus juris, quod quis possidet, quomodo cuncte impeditur. Etenim res incorporales, sive jura possidentur usu & facultate *possessio rei physica utendi* (§. 744.). Quamobrem si quis usum juris, quod alter possidet, rum incor. quomodo cuncte impedit; is possessorem impedit in exercitio juris ipsi permit-*poralium tendo* (§. 653.). Enimvero qui alterum impedit in exercitio juris ipsi permit-*turbatur*, tendo, is possessionem ipsius turbat (§. 748.). Possessionem itaque rei incorpo-*ralis turbat*, qui usum juris, quod quis possidet, quomodo cuncte impedit.

Ex. gr. Ponamus tibi competere *jus piscandi*. modo idem intelligitur, si tibi *jus venandi*, vel Quodsi quis piscari volenti resistit, ne piscari *jus aucupii* competit. valeas; is possessionem tuam turbat. Eodem

§. 760.

Quoniam quae de possessione rerum corporalium demonstrantur, de possessio- *De turbatione* ne etiam rerum incorporalium intelliguntur (§. 746.); quae de turbatione posses-*sionis hactenus demonstrata sunt, ad quasi possessionem, seu rerum incorporalium possessoris possessionem etiam applicanda veniunt.*

Potest & haec divididi in verbalem & realem. Et ad verbalem referri debet diffamatio, quasi non tibi, sed alii vel diffamanti competit *jus aliquod proprium*, veluti *jus in eo districtu venandi*: ad realem referetur arrogatio juris ri-*bli competentis*, veluti si quis venetur in eo di-*strictu*, ubi *jus venandi* tibi *proprium*, quasi

sibi hoc liceat; resistentia, qua sit jure suo. utenti, veluti si quis pati nolit, ut feras ca-*pias in eo fundo*, ubi venandi *jus habes*; metus minis incusus, si tuo jure uti volueris, veluti si *piscari velis in ea fluvii parte*, ubi *piscandi jus habes*. Has turbationes esse illicitas novis demonstrationibus non demum evincendum est.

§. 761.

Si quis possessionem acquirere vult, rem possidendam factum redigere debet *Possessio in eum statum, quo physice possibile est*, ut de ea pro arbitrio suo disponat *in factum redigere* *quomodo* *domini*. Ut enim res possideatur, necesse est rem esse in eo statu, quo domi-*nium acquiratur* (§. 740.), consequenter pro arbitrio suo disponere de re potest (§. 118.). Quamobrem si quis possessionem acquirere vult, rem possidendam factum redigere debet in eum statum, quo physice possibile est, ut de ea pro arbitrio suo disponat tanquam dominus.

Factum hoc Jcti actum corporalem vocant, quia actus omnes externi motu corporis & or-*ganorum ejus perficiuntur.* Hinc possessionem animo & corpore simul acquiri affirmant. Qui enim possessionem acquirere debet, is quo ad actum internum rem possidere velit necesse est; quoniam vero sola voluntate res nondum est

in eo statu, ut eam possidere quas, ideo re-*quiritur etiam actus externus quo in statum istum redigitur.* Hic loci nobis tantummodo sermo est, quomodo possessio originarie acqui-*ratur, adeoque in actum istum corporalem in-* *quirendum, quo possessio originaria obtinetur.*

§. 762.

Modus possessionem acquirendi originarius est, quo res, quam nemo possidet, in possessionem redigitur. *Modus ori-* *ginarius* *acquirendi*

Ex. gr. Avis, quae per aerem volitat; a ne-*mine possidetur.* Quodsi ergo eandem in pos-*sessionem tuam rediges, factum, quo hoc sit,* seu, ut Jcti loqui amant, *actus corporalis, quo acquiritur possessio, est modus eam acquirendi nem* *originarius.*

§. 763.

§. 763.

Modus derivativus. *Modus possessionem acquirendi derivativus est*, quo possessionem acquirimus rei, quæ in alterius possessione est.

Ex. gr. Si ego possideo avem caveæ inclusam, & tu possessionem a me acquiris, actus ille corporalis, seu factum, quo possessio ad te venit, modus acquirendi derivativus est. De modis de-

rivativis acquirendi possessionem hic non agitur: sed tantummodo de modo acquirendi originario. Hic enim queritur, quomodo res ab hominibus cœperint possideri.

§. 764.

Naturam nullam posse detinere. *Natura res nulla possidetur.* Etenim natura res sunt nullius (§. 7.), adeoque nemini hominum in iis jus proprium competit (§. 6.), consequenter nec exceduntur. Quamobrem nec a quoquam res ulla detineri potest tanquam sua (§. 124.). Quoniam itaque non possidetur, quod non detinetur tanquam suum (§. 150.); natura res nulla possidetur.

Possessio supponit dominium, quemadmodum ex ipsa definitione possessionis liquet (§. 150.). Quando itaque dominia nulla sunt, nec possessio datur. Et si enim vel maxime res detineatur usus cuiusdam gratia, qui promiscue omnibus patet, quatenus necessarius (§. 19.); non tamen hæc detentio possessio dici potest: res enim detinetur non tanquam sua, sed tanquam communis. Detentio vero rei tanquam communis, non tanquam sua, usus cuiusdam

gratia, quo nemo natura excluditur, possessio non est (§. 150.). Ita religiosi, qui nihil habent proprii, adeoque nec veste utuntur tanquam sua, vestem non possident, sed eam tantummodo usus a superiore concessi gratia detinent, quādū si voluerit, exemplo eandem alii tradituri in eundem usum, si jussit superior, cuius voluntas vi obedientiæ voti reli-giosorum voluntas censetur.

§. 765.

Naturalis possessio. *Possessio naturalis* vocatur, quæ natura possessori competit. Quoniam natura res nulla possidetur (§. 764.), *naturalis* quoque *possessio nulla datur*, & *notio possessionis naturalis non nisi deceptrix est* (§. 38. Log.).

Nimirum natura rem possidere contradicitio est, cum supponatur, natura rem quandam esse in dominio aliquujus, quod utique implicat vim demonstrationis precedentis (§. 764.). Ceterum me tacente intelligitur, sermonem hic esse de rebus a nobis diversis. Quamobrem nulla foret objectio, quod membra corporis nostri sint natura, & potentia physica proxima ad eos actus, in quibus eorum usus consistit, homini cuilibet natura competit, consequenter quod unusquisque membra corporis sui natura possideat (§. 74.). Hæc sane objectio etiam valet contra rerum omnium communionem primævam. Quodsi tamen velit etiam ea, quæ ad substantiam nostram pertinent, veluti membra corporis, sub iis rebus comprehendendi, de quibus communio negativa primæva, dominium & possessio prædicatur; nec difficile nobis est ostendere, quod nec originarie seu natura hæc possideamus. Homo enim non est dominus, sed tantummodo usuarii membrorum corporis sui (§. 378. p. 1. Jur. nat.), adeoque non nisi usus eorundem ipsi competit (§. 377 part. 1. Jur. nat.). Et quoniam

in communione primæva res industriales ac artificiales non minus communes sunt, quam naturales (§. 32.), hominibus in eadem ob communem utilitatem laborandum (§. 514. part. 1. Jur. nat.), adeoque usus organorum corporis tui non minus ad alios spectat, quam ad te ipsum. Idem ulterius patet ex eo, quod homini natura competit jus petendi ab aliis, ut ea conferant ad perfectionem suam statusque sui perfectionem, quæ ipse facere nequit (§. 234. part. 1. Phil. pract. univers.). Natura igitur usus membrorum corporis tui non excluduntur alii, quin potius communionem quoad eundem natura quoque introduxit, dum homines obligati ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. part. 1. Philos. pract. uniu.). Neque igitur dici potest membrorum corporis sui detinere tanquam sua natura, adeoque nec natura eadem possidere dicendum est. Eodem modo idem patet de aliis quibuscunque, quæ ad substantiam nostram ullo modo pertinent, ac ideo nostra dicuntur.

§. 766.

§. 766.

Rerum, quæ sunt in communione primæva, possessio acquiritur una cum domino. Quomodo *Rerum enim in communione primæva dominium acquiritur occupando.* possessio rerum comp. *(§. 175.).* *Enimvero quando res occupatur, a te redigenda est in eum statum,* munium *ut tua esse possit (§. 174.), consequenter ut tu de ea pro arbitrio tuo tanquam dominus disponere possis (§. 118. 124.).* Quoniam itaque istiusmodi facto acquiritur possessio, quo res in talem statum redigitur (§. 761.), rerum quæ sunt in communione primæva, possessio occupando, atque adeo cum ipso dominio acquiritur.

Uno igitur actu cum rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium & possessio acquirendi possessionem prolixius agamus.

§. 767.

Quoniam in communione primæva res sunt nullius (§. 7.), rerum vero in communione primæva existentium possessio una cum dominio acquiritur (§. 766.); Possesso rerum nullius quomodo acquiratur.

Ita si poma sint nullius, qui pomum decerpit, cum dominio etiam possessionem acquirit, si eo decerpit animo ut sit suum.

§. 768.

Quoniam rerum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), quæ de modo acquirendi rerum nullius dominium in superioribus modo eam demonstrata sunt, ea etiam de modo acquirendi rerum nullius possessionem tenenda, acquirendi tenenda.

Quomodo res tam mobiles, quam immobiles corporales, tum etiam incorporeos dominio sub-jic: cooperint, in superioribus demonstratum suit (§. 171. & seqq. 181. & seqq. 219.). Ea igitur omnia ad modum quoque acquirendi rerum possessio-

nem, quæ a nemine possidentur applicari debent. Præter necessitatem vero prolixi essemus, siquidem ipsimet singulas propositiones de domino demonstratas de possessione quoque acquirenda enumerare vellemus.

§. 769.

Occupatio est modus originarius acquirendi possessionem. Est enim occupatio modus originarius acquirendi dominium originarius (§. 178.), consequenter rerum nullius originarius acquirendi (§. 176.). Quoniam itaque rerum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), occupatio etiam est modus acquirendi possessionem rerum nullius, consequenter quæ in nullius adhuc dominio (§. 618.), adeoque nec in ullius possessione sunt (§. 150.). Quoniam itaque modus acquirendi possessionem originarius est, quo acquiritur possessio rerum, quas nemo adhuc possidet (§. 762.); occupatio est modus originarius acquirendi possessionem.

§. 770.

Possessio acquisita dicitur, cuius factio quodam nostro participes reddimur.

Opponitur ea possessioni naturali in sensu philosophico, paulo ante (§. 765.) explicato. In Jure enim Romano possessio naturalis alio sensu accipitur, eidemque opponitur civilis.

Sed illa distinctio in systemate Juris naturæ nam dicatur. nullum habet usum, quemadmodum suo loco constabat.

§. 771.

§. 771.

Possessionem Quoniam possessio rerum naturalis nulla datur (§. 765.), adeoque nulla sine rerum omni factu quodam suo homini competere potest (§. cit.); *omnis possessio rerum acquisitum esse sita est* (§. 770.).
acquisitum.

Factum, quo possessionis reddimur participes, est modus acquirendi possessionem, quemadmodum de modo acquirendi Jus diximus (§. 112. part. I. Jur. nat.). Et hinc occupatio, qua possessionem rerum nullius acquirimus, est modus acquirendi possessionem, prouti ante supposui-

mus (§. 768. 769.). Quoniam enī possesso in factu quodam consistit, jus tamen possessionis comitem habet; ideo quæ de jure dicuntur, ad possessionem quoque suo applicari possunt ac debent modo.

§. 772.

Quando Si possesso acquiritur facto, quo vi legis dominium acquiri potest, titulum habet, possesso habet. Etenim si vi legis factu aliquo dominium acquiri potest, lex declarat, istiusmodi factu dominium acquiri posse. Quamobrem cum jus possidendi soli dominium competit (§. 157.); lex quoque declarare debet eodem factu, quo dominium acquiritur, possessionem acquiri posse. Enimvero ratio legalis, per quam patet factum quoddam tale jus parere posse, titulus est (§. 113. part. I. Jur. nat.). Possesso itaque si acquiritur facto, quo vi legis dominium acquiri potest, titulum habet.

Si quis excipiat possessionem non esse jus, sed magis in factu consistere, quam in Jure, dubium hoc jam removimus (not. S. præc.). Nimirum domino cohæret jus possidendi (§. 157.), vicarius domino soli possesso competit. Quoniam adeo nemo nisi dominus rem possi-

dere deberet; factum legitime acquirendi dominium legitimū quoque esse debet factum, quo acquiritur possesso, cum possessor, si vel maxime non sit, haberi tamen debet dominus, quandiu de hoc nondum certo constat.

§. 773.

Possessionis originariae Quoniam occupando acquiritur dominium rerum nullius (§. 175.), occupando vero etiam possesso originarie acquiritur (§. 769.); *occupatio est titulus possessionis originariae* (§. 772.).

Occupatio titulus est non qua factum, hoc enim respectu modus acquirendi est (§. 112. part. I. Jur. nat.), sed quatenus continet rationem legalem possessionis acquisitæ vel acquirendæ (§. 113. part. I. Jur. nat.). Hinc titu-

sum possessionis probaturus provocas equidem ad occupationem, non tamen absque respectu ad legem spectatam, quatenus nimirum vi legis appetat, istiusmodi factu possessionem acquiri potuisse.

§. 774.

Possesso titulata dicitur, quæ titulum habet.

Datur nimirum etiam possesso, quæ titulo destituitur. Etenim fur & prædo rem furtivam & raptam etiam possident, possidet etiam invasor rem immobilem, qua alterum vi dejicit.

Sed furtum & rapina, itemque vis ab invasore illata lege naturali prohibentur, adeoque titulo destituitur furis, prædonis ac invasoris possesso.

Qualis sit possesso occupatione.

Quoniam occupatio est titulus possessionis originariae (§. 773.), *possesso occupatione acquisita titulata est* (§. 744.).

§. 775.

De

De aliis titulis possessionis in praesenti non agimus . De ceteris dicendum in sequentibus , ubi de modo acquirendi dominium , consequenter etiam possessionem nonnisi origi-

§. 776.

*Dominiis rerum introductis , homo etiam actiones suas tam internas , quam exter-
nas , seu facultates animæ ac organa corporis , quibus actiones externæ eduntur , possidere cœpit . Etenim actiones tam internæ , quam externæ liberæ & equiparantur rebus , quæ sunt in dominio hominis (§. 436.) , consequenter etiam organa corporis quibus eduntur actiones externæ , & facultates animæ a quibus pendent internæ , spectari debent tanquam res , quæ sunt in dominio hominis , postquam dominia rerum introducta sunt . Homo igitur facultates animæ , a quibus pendent actiones internæ , & organa corporis , quibus eduntur externæ illi respondentes detinet tanquam res suas (§. 124.) , rerum dominiis introductis , cum antea tantummodo spectaretur tanquam usuariorum (§. 378. part. 1. Jur. nat.) . Enim vero qui rem quandam detinet tanquam suam , eam possidet (§. 150.) . Quamobrem dominii rerum introductis homo etiam possidere cœpit actiones suas liberas internas cum facultatibus , a quibus pendent , & externas cum organis corporis , quibus eduntur .*

Quemadmodum natura res omnes sunt communes , ita etiam communio est actionum humanarum , consequenter facultatum animæ , quas quis habet , & organorum corporis motoriorum , quæ ipsi sunt . Hinc vidimus in communione primaria etiam res industrielles & artificiales fuisse communes (§. 29.) , quod fieri non poterat , cum res non minus industrielles , quam artificiales sine actionibus humanis non existant (§. 504. 505. part. 1. Jur. nat.) , adeoque ab usu facultatum animæ & organorum corporis motoriorum pendeant (§. 851. Orlol) , nisi usus facultatum animæ & organorum corporis esset communis , quemlibet etiam natura hominis & in ea fundata lex naturæ exigit (§. 220. 221. p. 1. Phil. præf. univ.) . Enimvero ubi dominia rerum introducta , usus rerum non mansit communis , sed proprius factus : absurdum itaque foret , si usus facultatum animæ & organorum motoriorum corporis communis relinqui debueret . Necessest , cur hic quoque homini proprius fieri debuerit , suo loco clarius elucescet usi de translatione dominii acturi sumus . Introductis itaque dominii homo occupare cœpit

se ipsum , adeoque facultates animæ & organa motoria corporis facta sunt respectu aliorum hominum . Dominium enim nonnisi respectivum est , quod concipitur cum respectu ad homines alios , qui jam eorum usu excluduntur , cum ista natura patret omnibus , quantum libertas naturalis permittebat (§. 156. part. 1. Jur. nat.) . Subtilis equidem videtur hæc disquisitio , & valde vereor , ne hebetiores istiusmodi subtilitates contentantur , sunt tamen eadem veritati congruae & ad contractus penitus intelligendos ac quid in iis iustum sit demonstrandum necessariae , prouti suo loco patebit : ubi etiam plenior lux isdem affundetur , ut facilius intelligentur etiam a minus acutis . Hic autem necessitate erat originem possessionis facultatum animæ ac organorum motoriorum corporis demonstrari , ne quis perperam eam habeat pro naturali (§. 765.) contra ea , quæ superius demonstravimus (§. cit.) . Immo non difficile nobis fore ostendere , has ipsas subtilitates non esse & mente J. et Romanorum alienas , et si distincte nullibi explicatas . Sed nostrum jam non est in tantas ambages descendere .

§. 777.

Quoniam possessio turbatur , si possessor impeditur in exercitio dominii ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quoconque modo , non tamen idem totum ipsi admittitur (§. 748.) ; possessio actionum seu facultatum ac membrorum motoriorum corporis turbatur , si quis alterum impedit , quo minus faciat quod in commendum suum quoconque modo facere potest (§. 776.) .

§. 778.

*Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.) , possessio autem facultatum animæ ac membrorum motoriorum corporis turbatur , si quis alterum pedire alte-
Wolfi Jus Naturæ Tom. II.*

*Possessio fa-
cultatum a.
nimæ & or-
ganorum
motoriorum
corporis
quando tur-
batur .*

*Cur illici-
tum sit im-
pedire alte-
re .*

vam, non quid impedit, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facerat in re potest (§. 777.); nemo alterum impedire debet, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest.

Nimirum quando actiones considerantur tanquam res nostræ non alio modo spectantur, quam quo ex iis commodum quoddam, aut utilitatem quandam percipimus, vi notionis rerum (§. 495. part. I. *Jur. nat.*). Ex. gr. ponamus Titium impedire Maxium, quo minus operam suam pro certa mercede locare posuit Cajo: turbat utique is possessionem facultatum animalium ac organorum motoriorum corporis, adeoque etiam hoc respectu illicitum est, quod fa-

cit. Similiter qui impedit artificem, quo minus rem quandam artificalem perficere possit, inter turbatores possessionis referendus. Notanda haec sunt ad formandos conceptus universales, quorum usum jam supra indicavimus. Quo magis scientia fuerint exculta, eo latius quoque patebit aditus ad istiusmodi conceptus universales, magno adjumento ad multam rerum scientiam animo comprehendendam futuros.

§. 779.

Possessio rei corporalis amittitur, si in eum pervenit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest. Tamdiu enim rem possides, quamdiu ea in eo permanet statu, quo sive ipse, sive alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 740.). Quamobrem si in eo statu fuerit, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium amplius exercere potest, rem quoque corporalem non amplius possides, consequenter possessionem amittis, dum in eum statum pervenit.

Ex. gr. Ponamus agrum tuum te in captivitatem abducto ab hoste occupari. Impossibile est, ut ipse, vel alius tuo nomine agrum colat, aut ut eundem alteri vendas. Possessionem igitur agri amisisti. Similiter si agrum alteri vendis, tibi non amplius integrum est agrum cole-re, nec alius eundem tuo nomine colere potest. Possessionem igitur amittis, dum agrum vendis & alteri venditum tradis. Doctores Juris civilis multum se torquent, ubi modum amittendi possessionem explicare debent. Duæ autem sunt potissimum rationes, quæ difficultatem faciliunt, nimirum quod ita quoniam possesionem solo animo retineri & quod leges cœuntur possessionem ejus, qui in eadem est, dum de dominio litigatur. Etenim ex eo, quod possessio solo animo retineri possit, omnino sequitur, nec eam sine animo amitti posse: id quod tamen non ita succedit, quemadmodum in dominio, quia sine potentia physica exercendi dominium seu, ut loqui amant, actus possessoris nulla concipitur possessio. Et quoniam leges cœuntur possessionem ejus, qui in possessione est, nec eam amisit, definitum omnino erat, quinam in possessione est, aut cui ea debeatur, dum de dominio litigatur, ne cui fieret injuria, cum possessor dominus presumitur, si iusto possideat titulo, nec possessio alicui concedi possit nulla de causa, quamdiu dominium suum nondum probavit. Per nostra tamen principia difficultates evanescent. Etenim dominium jus est, adeoque in facultate morali agendi consistit (§. 156. part. I. *Phil. præf. univ.*). Facultas moralis effectum nullum habere potest, nisi accedat potentia seu facultas

agendi physica. Necesse igitur erat, ut possessionem a dominio distingueres, ita ut res supponatur in eo statu, quo non admittitur potentia physica exercendi dominium sive per te ipsum, sive per alium tuo nomine. Facultatem moralem agendi habere quis potest, deficiente potentia physica, unde dominium solo animo retinetur, cum a tua unice pendas voluntate, utrum id habere velis, nec ne. Ast potentia physica exercendi dominii, hoc est, ea faciendi, quæ vi dominii facere licet, non pendet a voluntate tua cum supponat rem in eo statu, quo physice possibile est, ut instar domini de ea disponas, seu actu facias, quod vi dominii facere licet. Ita palam est possessionem amitti, si tibi admittitur potentia physica exercendi dominium sive per te ipsum, sive per alium tuo nomine. Atque hoc modo sublata est prima difficultatis causa. Deinde possessio tamdiu praesumitur dominus, donec contrarium probetur, & ubi constat eum dominum non esse, possessio tamen tamdiu relinquenda, quamdiu quoniam sit dominus certo non constat, cum restituenda non sit nisi dominio. Ex eo autem, quod quis vi vel clam ab alio possidet, cum non praesumi possit, quod is sit dominus; possessionem ejus cur queri debeat lex adversus eum, a quo vi vel clam possidet, ratio nulla est, etiamsi constet nec hunc iustum esse possessorem. Atque hoc modo sublata quoque est difficultatis causa altera. Principia haec in anterioribus abunde enucleavimus, ut adeo ex iis facile dirimantur lites de possessione, quemadmodum suo loco ulterius docebimus.

§. 780.

Si res mobilis custodiæ tuae quocunque modo subducitur, vel res se movens e custodiâ tua elabitur, ut vel ignores, ubinam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua rei mobilis habet, non patiatur, ut dominum in ea exerceas, possessionem amittis. Quomodo etenim per possessio-
se patet, in omni hoc casu tibi adimi potentiam physicam exercendi dominii, mittatur. seu rem in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alias tuo nomine dominium exercere possit. Quamobrem cum possessio amittatur, si res in eum venit statum, quo nec ipse, nec alias tuo nomine dominium exercere potest (§. 779.); possessionem rei mobilis utique amittis, si ea custodiæ tuae quocunque subducitur, vel res se movens e custodiâ tua elabitur, ut vel ignores, ubinam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua habet, non patiatur, ut dominum in ea exerceas.

Vi hujus principii non difficile erit definitio, quemadmodum casus particulares sequentur, utrum possessionem rei mobilis amiseris.

§. 781.

Quoniam res, quam amittis, custodiæ tuae subducitur, ut ignores, ubinam ea sit (§. 719.); quamprimum res amittitur, possessionem ejus amittis (§. 780.).

Non obstat, quod redux in eum locum, ubi eam amiseras, eandem invenias. Tamdiu enim possessionem amiseras, quamdiu eam non inveneras. Potest enim possessio amissa recuperari, nec ideo dici potest, eam amissam non esse, quia statim recuperatur. tempus enim nullum assert mutationem, quæ notionem amissa possessorum minime ingreditur.

§. 782.

Eodem modo patet, rerum quoque naufragarum & navis levanda causa in mare ejectarum possessionem.

Fluctibus enim maris abripiuntur, ut ignores ubinam eae sint, & num easdem recuperandi spes ultra superfit.

§. 783.

Et quoniam res, quæ clam vel vi nobis aufertur, animo non restituendi, itidem custodiæ nostræ subducitur, ut vel ignoremus ubinam ea sit, vel qui abstulit non patiatur a nobis dominium exerceri; si quæ res mobilis, clam vel vi nobis aufertur, animo non restituendi, possessionem ejus amittimus.

Accidit hoc non modo in furto (§. 498.) & rapina (§. 505.), verum alii etiam dantur causæ, quo animo non restituendi clam vel vi quicquam aufertur, veluti si rem, quam alteri invidemus, clam ablatam sub terra defodimus, aut vi ereptam in flumen abjecimus, aut in utroque casu eam destruimus. Etenim nemo non concedit, nos privari possessione rei in quolibet hoc casu, nec rationem aliam reddere

potest, quam quia nobis adimitur potentia physica de ea instar domini disponendi. Sed nolumus plures adducere casus particulares, cum nemo non ex iis, quos in medium etiimus, perspiciat, nullo negotio intelligit, utrum possessio amittatur, nec ne modo attendamus, num nobis adimitur physica dominii exercenda potentia.

§. 784.

An possesso. Qui rem mobilem, quam in custodia sua adhuc habet, reperire nequit nescius, amittatur, ubinam eam reposuerit, possessionem non amisit. Etenim si rem mobilem adhuc in si ignores, custodia tua habes, tibi non ademta est potentia physica exercendi dominii, ubinam sed res adhuc permanet in eo statu, ut dominium exercere possis. Quoniam eam reposuerit, tamen rem reperire nequis, ubinam eam reposueris nescius; exercitium dominii tantum suspenditur quoad aliquem actum. Enimvero tamdiu rem mobilem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium exercere possis (§. 740.). Rei igitur mobilis possessionem adhuc retines, quam in custodia tua adhuc habes, sed nescius ubi eam reposueris reperi non potes.

Ex.gr. non amisisti possessionem libri, qui in bibliotheca tua asservatur; etiamsi eum reperi non possis, quando eo habes opus.

§. 785.

*Rei immo- Si quis dominium in re tua immobili exercet, nec patitur, ut tu idem ullo mo-
bilis posse- do exerceas; possessionem ejus amisisti. Etenim per se patet, rem immobilem in
sio quando eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exer-
cavit. amittatur. cere potest. Quamobrem cum possesso rei corporalis amittatur, si ea in eum
pervenit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere po-
test (§. 779.); possessionem rei immobilis utique amittis, si quis dominium in
re tua immobili exercet, nec patitur, ut tu idem ullo modo exerceas.*

Non opus est, ut casus particulares per modum corollarii inferamus, cum hec illatio nihil habeat difficultatem. Etenim si quis dominum suum ingreditur te absente, eamque incolit, nec patitur, ut redux tu eandem incolere possis; nemo non inde colligit, te possessionem

euum exerceat, nec patitur, ut tu eundem exerceare possis: nemo non hinc inferet, te posses-
sionem agri cui amisisti. Perinde autem est, si-
ve alter te vi arceat ab exercitio dominii, si-
ve minis, siue etiam eumetiple meu deterreas ab
exercitio dominii tui.

§. 786.

*Quando Si tu sponte tua dominium in re immobili exercere negligis, nec est qui ullo mo-
non amitta- do impedit, quo minus hoc facias; possessionem non amisisti. Etenim nemo est,
tur. qui non intelligat, in hypothesi propositionis praesentis rem immobilem, quam
possides, nondum in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo no-
mine in ea dominium exercere potest, cum tibi adhuc integra sit potentia
physica exercendi dominii, & a tua tantummodo pendeat voluntate, utrum
id exercere velis, nec ne. Quoniam itaque tamdiu possesso retinetur, quam-
diu permanet in eo statu, ut siue ipse, siue alius tuo nomine dominium exer-
cere possit (§. 740.); in hypothesi propositionis praesentis possessionem utique
retines, consequenter eam non amisisti, si sponte tua dominium in re immo-
bili exercere negligis, nec est, qui ullo modo impedit, quo minus hoc facias.*

*Ita possessionem ædium non amittis, etiamsi
nec ipse, nec alius tuo nomine easdem incolit,
neque quisquam est, qui prohibeat, quo minus
eas vel ipse incolas, vel alius tuo nomine eas-
dem incolat. Similiter si agrum tuum incultum*

*per plures annos jacere sinis, nec est qui im-
pediat, quo minus ipse eundem colas, vel alius
tuo nomine eundem colat, quin agrum adhuc
possideas, nemo diffitebitur.*

§. 787.

§. 787.

Si quis jus tibi competens exercet, nec patitur, ut tu idem facias; possessionem ejus amittis. Enim cum jura nobis competentia possideantur usu & facultate possesso rei te, aut, si mavis potentia physica utendi (§. 744.); tamdiu retines possessionem, incorporalem, quamdiu tu jus tuum libere exercere potes. Quodsi ergo alius tibi, amittatur. quod competit, jus exercet, nec patitur, ut tu idem facias, tibi ademptus est usus juris tui, adempta est potentia physica eodem utendi, consequenter possessionem non retines, adeoque eam amittis.

Ex.gr. ponamus tibi competere jus venandi in certo districtu; alium vero in eodem venari, nec pati, ut tu veneris vel ferarā ibi capias; possessionem Juris venandi utique amittis. Idem

eodem modo patet, de jure piscandi & jure acuppii, immo de alio quocunque jure particulari.

§. 788.

Solo non usu non amittitur juris possesso, modo non patiaris, ut alius eodem utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris. Enim si tu non pateris, ut alius usu amittatur, eodem utatur, nec adest, qui ipse prohibet, ut tu utaris; animum utendi adhuc habes, & eodem uti potes, quandocunque volueris: quod vero non utaris, a voluntate tua unice pendet. Quamobrem potentia physica utendi tibi non adempta, usu quovis tempore patente. Quoniam itaque jura usu & facultate physica utendi possidentur (§. 744.); quamdiu non pateris, ut alius jure tuo utatur, nec alius prohibet, quo minus tu utaris, si vel maxime ipse eodem non utaris, idem tamen adhuc possides, consequenter solo non usu non amittitur jus tuum, modo non patiaris, ut alius libere utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris, adeoque is te conscientie, vel vi a te non possideat (§. 745.).

Ex.gr. Si tibi convenit jus venandi in certo districtu, tu autem non venaris, jure tuo ute-
ris. Quodsi non patiaris, ut alius venerit in eo districtu; animum alios eodem jure exclu-
dendi ostendis, consequenter ex solo non usu
präsumi nequit, te jus venandi possidere, vel
habere amplius nolle. Quodsi nec alius fuerit,
qui sibi hoc jus arroget, ac te eodem usurum
ab usu arcet; nihil sane obstat, quo minus in

illo districtu venari possis; quandocunque &
quocunque volueris. Nemo igitur affirmare
audebit, te jus venandi non possidere, cum ad
possessionem non requiratur actualis usus juris,
sed sufficiat potentia physica ad actus exercitio
juris convenientes, seu possessarios. Eodem mo-
do idem liquet de jure piscandi, de jure aucu-
pii & alio jure quocunque.

Finis partis secundæ Juris Naturæ.

CON-

CONSPECTUS PARTIS SECUNDÆ JURIS NATURÆ

*De Dominio & juribus inde resultantibus, cumque iis connexis
obligationibus.*

CAPUT PRIMUM.

De primæva rerum communione.

CAPUT II.

De Dominio & modo idem acquirendi originario.

CAPUT III.

De obligationibus & Juribus ex dominio oriundis.

49

167

FINIS CONSPECTUS.

I N-

INDEX

Rerum præcipuarum & Verborum, in quo numeri Paragraphos denotant.

A

- A** *Bsens* num rem possidere possit. 743
Abſentia ab omni dominii actu non domino præcepta. 652
Abusus rerum in quo conficitur. 99
Abusus rerum suarum quinam sit. 168
 num impediendus. 169. num prohibitus. 170
Accessio. Definitio. 348. divisio. 350. jus. 481
Accessio artificialis. Definitio. 350. jus. 386. & seqq.
industrialis. Definitio. 350
mixta. Definitio. ibid.
naturalis. Definitio. ibid.
Accessorium. Definitio. 348
Actiones libere hominum quatenus rebus aequiparantur. 436
Actus dominio contrarii cur illiciti. 123
Actus possessoriis cur nemo sibi arrogare debeat. 754
Ædes. Definitio. 398
Aētiora quænam sint. 313. quales sint res. 314. quando illorum dominium acquiratur. 315. cuinam acquiratur. 317. quando occupata reddenda. 482
Ædificatio. Definitio. 401. jus. 402
Adplumbatura. Definitio. 395. 396. Jus. 481
Ædium usus qualis in communione primæva. 67
Aer qualis sit res, dominio introducto. 209. num sit usus inexhausti. 207. an dominio subjici possit. 208
Ager. Definitio. 399. Divisio. 362
Ager arcifinius. Definitio. ibid.
affixatus. Definitio. ibid.
limitatus. Definitio. ib.
Agri restitutio a flumine ad alveum pristini num revertente quali juri subjiciatur. 379
Alienandi jus cui competat. 664
Alienario rei. Definitio. 662. divisio. 672.
 quomodo in ea de re disponatur. 663.
 qualis domino licita. 673. quando sub conditione illicita naturaliter permittenda. 674
Alienatio conditionata. Definitio. 672
 pura. ib.
Alimenta animalium quando non restituenda. 645
Alluvio. Definitio. 351. jus. 358. & seqq.
Alluvionis jus num detur in lacubus & stagnis. 383. quale sit, si alveum novum sibi fecerit flumen ex agro tuo. 380
Alveus fluminis. Definitio. 373
Alvei redeuntis ad speciem pristinam jus. 376
Alveus derelictus cujusnam sit. 372
Alveus novus priori in universum relicto cujusnam sit. 377. 378. quando pleno jure ejus, cuius flumen est. 381
Amplificatio patrimonii præcepta. 458
Animalia fera. Definitio. 304
Animalia mansueta. Definitio. 304. num derelicta presumantur, si conspectui subducuntur. 305. an sint nullius, quamdiu ignoratur, ubinam sint. 306. an amissa possessione maneant tua. 307. an ab alio possideri possint. 308. quo animo detineri queant. 309
Animalia mansuetæ. Definitio. 310. quamdiu pro mansuetis habeantur. 311. quando restituenda. 479. 480
Animus derelinquendi. Definitio. 219
Animus revertendi animalium quid sit. 312
Apes sylvestres cujusnam sint. 294
Aqua profluens qualis sit res, introducto dominio. 209. num sit usus inexhausti. 307.

307. an dominio subjici possit. 208 ejus reddatur difficilis. 89. 90
Arbor in confinio posita cuiusnam sit. 416 *Charitatis necessitas in communione primæva.* 75. ad conservandam communionem primævam.
Area. Definitio. 399 77
Artium cultura in vitæ simplicitate negligitur. 74 *Cognitio boni & mali qualis in simplicitate vitæ.* 85
Aves in aere volitantes quales sint res. 227. quales præsumantur. 269. quando captæ alteri reddendæ. 476. 477. cuiusnam sint in fundo alieno captæ. 240. aut ibidem, ubi jus aucupiæ proprium. 233. quando captas eripere liceat capienti. 561
Avis domino naturaliter discernibilis si capiatur, cuiusnam sit. 272
Avis avolans num statim fiat nullius. 263. cuiusnam sit, si capta internosci possit. 262. quando præsumatur derelicta. 268. quando avolantis dominium retineatur. 271. quando amittatur. 270
Avis sclopeta trajecta vel vulnerata cuiusnam sit. 273
Avium dominium quomodo instrumentis acquiratur. 231
Aucupiæ. Definitio. 275
Avulso. Definitio. 361. jus. 360
Auxilium in bello communionis primæva quinam ferre debeat. 60

B

- B**ella nulla quando in communione primæva. 75
Bellum injustum in communione primæva. 59
Bellum justum in communione primæva. 57. 58
Bona. Definitio. 488. quomodo determinentur. 449. & seqq.
Bona rapta. Definitio. 520
Boni & mali cognitio qualis in simplicitate vitæ. 85
Bonorum dilapidatio. Definitio. 459. quod sit prohibita. 460

C

- C**afus quando a possidente malæ fidei præstandus. 591. quando non. 592
Charitas quando non violetur in simplicitate vitæ. 88. quamdiu vigeat in communione primæva. *ibid.* quando praxis

- eius reddatur difficilis. 89. 90
Charitatis necessitas in communione primæva. 75. ad conservandam communionem primævam.
Collisio damnorum quam pariat exceptionem. 629
Collisio dominii cum jure occupandi communii quam pariat exceptionem. 324
Collisio juris communis & proprii quam pariat exceptionem. 323
Commixtio. Definitio. 393. jus. 481
Communio rei. Definitio. 3. ejus imago in brutis. 7
Communio rerum qualis fuerit inter Christianos primos. 3. qualis sit inter Religiosos. *ib.* cur apud Religiosos introducta. 75
Communio mixta. Definitio. 129. quosnam excludat. 130. num legi naturali repugnet. 142. instituto religiosorum convenientissima. 142
Communio negativa. Definitio. 104. cur ita dicatur. *ibid.*
Communio positiva. Definitio. 126. quinam in ea sit dominus. 127. num legi naturali repugnet. 142. quosnam excludat. 128
Communio primæva rerum. Definitio. 9. an ejus cognitio supervacanea. *ib.* qualis sit. 105. quale sit jus. 10. in quo statu obtineat. 11. an legi naturæ conveniat. 106. an in ea persistere liceat. 107. an eam imitari liceat. *ib.* quinam fuerint imitati. 31. an eam tollere licuerit. 120. neminem usu rerum necessario excludit. 20. num absque charitate conservari possit. 77. cur statutu præsenti non conveniat. *ibid.* quando a bello libera. 70
Communio religiosorum qualis sit. 129
Confusio. Definitio. 392. jus. 394. 481
Conservatio patrimonii præcepta. 458
Conservatio rei præcepta. 608
Consortio. Definitio. 112
Continentia quando obtineat in communione primæva. 76
Culpa quando non præstanda a possidente bonæ fidei. 593
Cultura rerum cuinam rei æquiparetur. 437
Cura rerum cuinam rei æquiparetur. *ibid.*
Damnum

D

- D**annum . Definitio . 486. effectus , 492. consequens . 573. num detur laeso jure imperfecto . 575. quando dividendum in casu collisionis . 632. quando in eodem pro casuali habendum . 630. & a quoniam ferendum . 631
Damnum furto & rapina datum. 528
Damnum deterioratione rei datum. 617. quomodo resarcendum . 618
Damnum casuale . Definitio . 491
 culposum . Definitio . 490. num lege naturali prohibitum . 496
 dolosum , sive voluntarium . Definitio . 489
Damnum a se avertendi obligatio . 493.
 a patrimonio avertendi obligatio . 494.
 ab aliis avertendi obligatio . 495
Damnum dare quid significet . 488. qui nam dare possit . 676. qui non possit . 677.
Danni datio num sit laesio . 532. an prohibita . 533
Damnum num detur jus imperfectum degando . 576
Damnum resarcire quid sit . 572. num si retributio sui . 521
Damni resarcendi obligatio . 677. effectus . 578.
Dare quid significet . 675
Defraudatio . Definitio . 680. effectus . 681.
 illicita . 682
Defraudator ad quid teneatur . 683. 684
Defensio possessionis . Definitio . 715. an sit licita . 717. quid ea intendatur . 716
Defensio rerum quid sit . 690. quod licita . 692. expers injuria . 693. in quo proprie consistat . 709
Defensionis rerum excessus qualis sit . 698
Defensionis termini adversus raptorum vel destructorem rei quomodo definitantur . 695.
Defensio rei alienæ quando licita . 704. quando debita . 705
Defensio sui in communione primæva in quo consistat . 51. quod sit licita . 52
Defensor rei quando fiat aggressor raptoris vel destructoris . 706
Defensori rerum suarum num se opponere liceat . 697

- Dejectio de possessione num naturaliter prohibita . 712. ejus effectus . 713
Destructoris jus in defensorem rei , qui modum excedit . 707. quando ei auxilium ferre liceat . 708
 Sine Detimento aut corruptione rei tollere , quid sit . 614
Diffamatio possessoris , quasi possessor non sit , cur prohibita . 752. 753
Divisio num sit modus acquirendi dominium . 191. 193. quando sit modus acquirendi originarius . 192. 194. quando derivativus . 195
Dominus . Definitio . 121. quale jus ei competit . 121. quando peccet usu juris sui . 164. num conscientia erronea injuriam faciat alicui , 165. num habeat jus rem suam derelinquendi . 256. quodnam habeat jus quoad restitutionem rei suæ . 540. & seqq. quinam sit in communione positiva . 127. quando rem possideat . 464. an pati debeat , ut de possessione vi dejiciatur . 711
Dominium . Definitio , 118. quale sit jus , 122. 337. an invito auferri possit . 338. excludit alios eodem jure , 120. cur res eidem subjiciantur , 211. quibusnam juribus constet , 136. quando introduci accesso sit , 140. an salva lege naturæ introduci potuerit . 141. quomodo acquiratur in communione primæva . 173. 175. 191. 193. quomodo conjunctum occupando acquiratur . 189. qualia fuerint ejus primordia . 171. qualis fuerit progressus . 172. an cum re intereat . 352. an cum re amittatur . 420. an cum possessione amittatur . 257. an solo anima retineatur . 258
Dominium in parte fundi fluvio adjacentis quando amittatur . 357
Dominium in re furtiva & rapta retinetur . 521. 522
Dominii exercitium . Definitio . 649
Dominium plenum . Definitio . 137
Dubitatio de dominio num efficiat malam fidem . 156

E

- E**xamen apum quando fiat nullius. 296.
E quando ab alio inclusum restituentur. 297. num in arbore tua considens sit tuum. 298. cujusnam sit. 299. quando fiat occupantis. 300.
Exceptio ex damnorum collisione. 629
 in collisione dominii & juris occupandi communis. 324
 in collisione juris communis & proprii. 323
Exercitium dominii. Definitio. 649. nullo modo impediendum. 650. 651. nec alieni sibi arrogandum. 652
Exercitium juris. Definitio. 653. non impediendum. 655. nec alieni sibi arrogandum. 656

F

- F**acultates animæ quando possideri coepiunt. 776
Favi in arbore tua facti cujusnam sint. 301. quinam eos eximere possit. 302. quando fiant tui. 303
Fera domino naturaliter discernibilis si capiatur, cujusnam sit. 292
Fera rebus nostris irretita, vel alio instrumento detenta cujusnam sit. 282
Fera vulnerata vel lassata cujusnam sit. 283. si eam persequi definimus, cujusnam sit. 293
Fera ex custodia elapsa & ab alio capta cujusnam sit. 286
Fera in fundo alieno capta cujusnam sit. 279.
 capta, ubi jus proprium venandi, cujusnam sit. 280. 281
Fera capta quando alii reddendæ. 476.
 quando capienti vi eripi possint. 561
Fera ex custodia elapse num fiant nullius. 287. quando derelictæ præsumantur. 288. quando earum dominium amittuntur. 289. quando retineantur. 290
Fera in sylvis & campis libere circumvagantes quales sint. 274. quales præsumantur. 291
Fera in vivario & sylva circumsepta cujusnam sint. 284

- F**era possessio quomodo amittatur sine dominio. 285
Ferruminatio. Definitio. 395. jus. 396
Flumen. Definitio. 382
Factura jus. 333
Fatus animalium cujusnam sint. 335.
 quando tui esse incipient. 334
Fatus natus ex animali meo a tuo imprægnato cujusnam sit. 335
Fructus quomodo spectentur in communitate primæva. 22. quales sint in eadem. 23. cur ab eorum usu in eadem nemo excludatur. 26
Fructus consumti. Definitio. 434. quatenus a possessore bonæ fidei restituendi. 597. 598. quatenus a possessore malæ fidei. 599
Fructus extantes. Definitio. 434. quando dominio restituendi. 485
Fructus industriaes. Definitio. 432. cujusnam sint. 442. cujusnam rei sint fructus. 439. in quantum a possessore restituendi. 596
Fructus naturales. Definitio. 432. cujusnam sint. 445
Fructus pendentes. Definitio. 433. cujusnam sint. 440. quid juris in iis restituendis. 638
Fructus percepti. Definitio. 433
Fructus percipiendi. Definitio. 433. cujusnam sint. 441. num a possessore b. f. restituendi. 600. num restituendi a possessore m. f. 602
Fructus ramorum fundo alieno imminentem cujusnam sint. 415
Fructuum perceptio num sit modus acquiringendi. 444. ex re aliena quando sit injuria. 446
Frumenti excusio ex spicis num sit specificatio. 346. ejus jus. 347
Fundus. Definitio. 399
Fundi immutatio. Definitio. 657. qualis sit actus. 658. cuinam licita. 680. cuinam illicita. 659
Fur quando fiat raptor. 702. num fugientem cum re interficere liceat. 701. quod obligetur ad rem restituendam. 524. 539. ad poenam subeundam. 552. qualis ejus possessio. 537
Furtum. Definitio. 498. objectum. 499.
 divisio. 500. & seqq. a quoniam non committatur. 510. quando committatur in re nullius. 512. quando in piscibus, avi.

avibus & feris capiendis .	513.	quando in alieno roto & thesauris .	574.	in animalibus alienis ad ædes nostras venientibus .	515.	in re amissa .	516.	in rebus naufragis & ejectis .	518.	quod sit prohibitum .	519.	536.	num sit laesio .	
534. cui juri adverteretur .	535													
<i>Furtum diurnum .</i> Definitio .	500													
manifestum .	502													
nec manifestum .	ibid.													
nocturnum .	500													
possessionis .	504													
usus .	503													
G														
<i>Gemme in mari inventæ quales sint res .</i>	326.	cuinam occupando acquirentur .	327											
H														
<i>Herbarum emissariarum jus .</i>	408													
I														
<i>Actura rei .</i> Definitio .	487													
Ignorantia quænam possessorem bonæ fidei & malæ fidei faciat .	159													
<i>Illicitum quid sit in communione primæva .</i>	97. 98													
<i>Illimitatum cur dominio subjici negqueat .</i>	204.													
<i>Impensa .</i> Definitio .	603.	quænam aliis præferendæ .	610.	quando tollantur absque damno domini .	615.	quando sine detrimento rei .	616.	in quantum possessori restituendæ .	635					
<i>Impensa in animalia aliena quænam restituendæ .</i>	643													
<i>Impensa in fructuum perceptionem quænam possessori restituenda .</i>	607													
<i>Impensa in rem amissam quænam inventori restituendæ .</i>	641													
<i>Impensa in res naufragas & ejectas quænam restituendæ .</i>	642													
<i>Impensa mixta .</i> Definitio .	612.													
<i>Impensa necessaria .</i> Definitio .	604.	quod faciendæ .	609.	quod possessori restituentæ .	623									
<i>Impensa voluptuarie .</i> Definitio .														606.
quando licet .														611.
quando in mixtis prædominentur .														612.
quatenus possessori b. f. restituendæ .														628.
quando possessori m. f. non restituendæ .														633.
quando non .														634.
quando tollendæ .														624.
<i>Impensa utiles .</i> Definitio .														605.
quando tollenda .														624.
quænam possessori omni restituendæ .														625.
quæ differentia pro bona vel mala fide possessoris in restituzione attendenda .														626.
quando earum restitutio attemperanda juri ædificationis, plantationis, adjunctionis .														627.
<i>Impensarum deductio .</i> Definitio .														636.
<i>Impensas tollere quid sit .</i>														613.
<i>Imperfecti juris laesio num sit datum .</i>														575.
<i>Incolas regionis num sede sua expellere licet in communione primæva .</i>														95.
<i>Incorporatio rerum quid sit .</i>														30.
<i>Injuria occupatione rerum nullius facta ,</i>														555.
<i>Injuria omnis num sit laesio .</i>														53.
<i>Injuria furto & rapina facta num a damnō distingueda .</i>														529.
<i>Injuria in cucupio facta .</i>														556.
<i>Insula .</i> Definitio .														365.
quot modis fiat .														366.
cujusnam sit in fluvio nata .														367.
& seqq. cujusnam sit in mari nata .														370.
cujusnam sit, quam flumen ab agro tuo facit .														371.
<i>Intexturae jus .</i>														389.
<i>Invasor .</i> Definitio .														507.
qui non sit .														511.
<i>Inventor rei amisse ad quid obligetur .</i>														472.
quando ad nullam restitutionem teneatur .														588. 589.
<i>Inundatio .</i> Definitio .														384.
jus .														388.
<i>Jura quomodo possideantur .</i>														744.
quænam in dominio contineantur .														136.
<i>Jura alienabiliæ particularia .</i>														671.
<i>Jus quale sit in communione primæva .</i>														21.
103. quoisque in ea extendatur .														27.
quale sit in communione mixta .														144. 145.
quodnam in dominium transfeat eo introducto .														166.
quodnam dominio competat quoad restitutionem rei sua .														540.
quodnam nuda apprehensione acquiratur .														183.
<i>Jure suo uti qui dicatur .</i>														654.
<i>Jus acquisitum num invito auferri possit .</i>														336.

- Jus ad actus quale homini competit in communione primæva . 64. varia ejus species .* 65
Jus alienandi cui competit . 664. 665.
668. cui non competit . 666. 667
Jus alluvionis quando cum agro occupatur . 363. quando non occupetur . 364
Jus auctiūi num dominio subjici possit . 228. quomodo subjiciatur . 230
Jus aves certas capiendi num dominio subjici possit . 229
Jus belli in detentorem rei suæ . 547. 548.
in defraudatorem . 685. in eum , qui
damnum resarcire non vult . 686. in
eum , qui fructus vel impensas restituere non vult . 646
Jus cogendi quod sit jus belli . 687
Jus commorandi , habitandi & transitus in communione primæva . 66. imago
hujus juris in brutis . ibid.
Jus deducendi impensas possessori competens . 637
Jus deducendi astimationem fructuum & usus ex impensis in animal restitendum . 644
Jus dejiciendi de possessione dejicientem , quando competit . 726
Jus defendendi res quale sit . 710. quando
domino competit . 691. quantum sit .
694. quomodo ejus termini definendi . 695. quænam media licita . 696. quando
concurrat cum jure defensionis sui . 703.
Jus defendendi possessionem cui competit . 717. quænam de eo tenenda . 718
Jus defendendi possessionem rei alienæ cui competit . 722
Jus defendendi se in communione primæva quoïnam habeat limites . 53
Jus eripiendi alteri pisces , aves , feras captas . 561
Jus excluendii alios ab usu rerum unde nascatur . 116
Jus exclusionis contentum in jure proprio . 119. in dominio . 120. in communione politiva . 143. in mixta . 145
Jus favos enimendi in sylvis num dominio subjici possit . 295
Jus fruendi . Definitio . 135. cur non detur in communione primæva . 23. num competit possessori fundi alieni . 443
Jus immutandi fundum cuinam competit . 660.
- Jus in res communes in communione primæva , quale sit .* 47
Jus interdicendi quale domino competit . 121.
Jus libere de re aliqua disponendi unde nascatur . 117
Jus non patiendi impeditonem usus rerum in communione primæva . 49. ad quodnam jus referatur . 50
Jus occupandi cuinam competit in communione primæva . 179. quousque extendatur . 180. quinam idem definire debat . 180. num a fundo pendeat . 237
Jus occupandi ad' citora num dominio subjici possit . 316
Jus occupandi rem in fundo alieno num proprium fieri possit . 325
Jus piscandi num dominio subjici possit . 215. quomodo subjiciatur . 220
Jus possidendi cuinam competit . 157. num animo solo retineatur . 260
Jus possessionis , Definitio . 724. quale sit . 739.
Jus proprium . Definitio . 2. quod jus alios excludendi involvat . 119
Jus proprium capiendi aves vel pisces certæ speciei quando violetur , quando non - 241
Jus puniendi num sit jus belli . 689
Jus puniendi defraudatorem . 684. furem & prædonem . 551. turbatorem communonis primæva . 55. 56. possessorum malæ fidei ob fructus perceptos . 569. occupantem res contra jus proprium alterius . 558. 560. non redditem res contra jus proprium occupatas . 570. pisces , aves , feras alienis instrumentis . 554. item contra jus proprium alterius capientem . 557. 559. animalia aliena , res amissas , naufragas & ejectas detinentem . 571. re domino invito uterem . 553. injuria alterum affidentem . 649. mala fide specificantem . 565
Jus puniendi in adjunctione . 566. ob violatum dominium in genere . 567. in confusione , commixtione , ferruminatione , adplumbatnra , ædificatione , plantatione , satione , scriptura & pictura . 568
Jus rem derelinquendi num domino competit . 256
Jus rem destruendi . 18. imago ejus in brutis . ib.
Jus

- Jus rem in potestate habendi cui competit.* 465
Jus resistendi usum necessarium impediti in communione primæva. 45. 52. unde fluat. 45
Jus rerum. Definitio. 1
Jus transferendi in alterum jus ad quosdam dominii actus. 678. 679
Jus venandi num dominio subjici possit. 276. 277. quomodo subjiciatur. 278
Jus vi dejiciendi possessorem cuinam competit. 719. cuinam non. 720. 721
Jus vi eripiendi res occupatas. 562
Jus vindicandi rem suam. Definitio. 543. cuinam competit. 544
Jus utendi. Definitio. 135. ejus exercitium cur non turbandum in communione primæva. 36
Jus utendi fruendi. Definitio. 135

L

- Labor in communione primæva quo finie fiat.* 41. quinam unicuique conveniat. 42
Lacus. Definitio. 382. num in eo detur jus alluvionis. 383
Laesio juris imperfecti num sit damnum. 575
Lapilli in mari quales sint res. 326. cuinam occupando acquirantur. 327
Legis naturæ summa in simplicitate vitæ. 86
Licitum quomodo ab illico separetur in communione primæva. 97. 98
Limites omnes quidnam respuat. 206
Littora maris. Definitio. 373
Locupletior quinam fiat. 582. quinam fiat re alterius. 583. quinam ex re alterius. 584. num quis fieri possit cum damno alterius. ib.
Lumen solis qualis sit res, dominio introducto. 209. num sit usus inexhausti. 207. an dominio subjici possit. 208

M

- Mala fides* num attendenda in specificatione. 341. & sequent. quatenus spectetur in re ex re tua refecta. 391
in Mari inventa quales sint res. 326. cuinam acquirantur occupando. 327
Melioratio rei. Definitio. 605. præcepta. 608
Metalla quales sint res. 318. cujusnam sint in visceribus terræ latentia. 319
Meum cur tuum esse non possit. 125
Mineralia sub terra latentia quales sint res. 318. cujusnam sint. 320
Minis detergere possessorem ab actibus possessoriis cur illicitum. 758
Modus acquirendi dominium in communione primæva. 173
Modus derivativus acquirendi dominium. Definitio. 177
Modus derivativus acquirendi possessionem. Definitio. 763
Modus originarius acquirendi dominium. Definitio. 176. quinam sit. 178
Modus originarius acquirendi possessionem. Definitio. 762. quinam sit. 769

N

- Non dominus.* Definitio. 121. num rem alienare possit. 667. quo jure excludatur. 138
Noluntas presumta. Definitio. 245
Nummi insuti in ueste num sint thesauri. 330

O

- Obligatio reddendi*, quod quis ex alieno lucrat. 586
Occupatio. Definitio. 174. quænam ad eam requirantur. ib. divisio. 196. qualis sit modus acquirendi. 178
Occupatio conjunctim facta. 189. quodnam in ea singulis jus acquiratur. 190
Occupatio per fundos. Definitio. 196
Occupatio per universitatem. Definitio. ib.

- Occupatio rerum mobilium* quomodo fiat . 181. 184. 188
Occupatio rerum immobilium quomodo fiat . 185. 186. 187
Occupatio rerum dominio vacuarum num a domino fundi impediri possit . 321
Occupatio rerum naufragarum & ejectarum in mare quemnam paretur juris effectum . 327
Occupatum per universitatem cuiusnam sit . 197
Opera cuinam rei æquiparetur . 437
Organa motoria corporis quando possideri cœperint . 776
Ova ex nido in fundo tuo petita cuiusnam sint . 242. 243

P

- Parrimonium . Definitio .* 452. quando cœperit . 454. usus . 455. abusus . ib. jus in eodem . 456. obligatio quoad idem . 457
Parrimonium amplum . Definitio . 453. an dispensem a labore . 457
Patrimonium tenue . Definitio . 453
Patrimonii dilapidatio . Definitio . 459. prohibita . 463
Perceptio consummata fructuum . Definitio . 435
Perceptio inchoata fructuum . Definitio . 435
Pictura . Definitio . 418
Piscatio . Definitio . 275. num sit injuria , ubi jus piscandi proprium . 226
Pisces cuiusnam sint in flaviis & mari . 215. cuiusnam in piscina & stagnis . 214
Pisces capti , ubi jus piscandi proprium , cuiusnam sint . 225. alienis instrumentis cuiusnam sint . 232. quando alii reddendi . 474. 477. quando alteri licite eripiantur . 561
Piscine num dominii capaces . 213
Piscium dominium quomodo instrumentis acquiratur . 221. quod alienis acquiratur . 223
Plantatio . Definitio . 403. jus . 405. 406
Pœna erectioni rei accedens . 563. 564
Possessio . Definitio . 150. quomodo acquiratur . 761. num solo animo retineatur . 259. quondiu retineatur . 740
quomodo retineatur . 742. quando restituenda . 725. quando vi dejecto non restituenda . 730. occupando acquisita qualis sit . 775. quando habeat titulum . 772
Possessio facultatum animo & organorum motoriorum corporis quando cœperit . 776. quando turbetur . 777
Possessio rerum amissarum quando amittitur . 781
clam vel vi ablatarum quando amittitur . 783
communium quomodo acquiratur . 766
corporalium quando amittitur . 779. & seqq.
immobilium quando amittitur . 785. quando non . 786
incorporalium in quo consistat . 744. 746. quando turbetur . 759. quando amittitur . 787. quando non . 788
rerum mobilium quondiu retineatur . 741. quando amittitur . 788. quando non . 784
rerum nullius quando acquiratur . 767. de ea tenenda . 768
rerum naufragarum & ejectarum quando amittitur . 782
Possessio furis qualis sit . 531. prædonis qualis sit . ibid.
Possessio acquisita . Definitio . 770
clandestina , quænam sit . 732. num licita . 731. 734. 735. quænam non sit . 738
naturalis . Definitio . 765. num detur . ibid.
Possessionis originariæ titulus . 773
Possessio titulata . Definitio . 774
violenta rei incorporalis . 745
Possessionis defensio . Definitio . 715
recuperatio clandestina quando licita . 733. 737
turbatio prohibita . 714
Possessor . Definitio . 150. ejus animus . 151. quicquam non sit . 152. quibusnam actibus ejus non sit resistendum . 754. cur hoc sibi arrogare non licet . 754
Possessor bona fidei . Definitio . 153. ejus opinio . ib. ignorantia . 154. quando fiat possessor malæ fidei . 155. an teneatur domino ex rei deterioratione . 619. num teneatur ex facto suo . 594. quando culpam præstare non teneatur . 593. quando ad nullam restitutionem teneatur .

- tur. 587. qualem rem debeat restituere. 620
Possessor male fidei. Definitio. 153. num teneatur ex facto suo. 595. quomodo rem restituere debeat. 621. 622. quando casum præstare teneatur. 591. quando non. 592
Possessor bone & male fidei num de re jure disponat. 160. an jus utendi & fruendi habeat. 161. quales sint utriusque actus. 162. 163. eorum differentia quoad fructuum perceptionem. 447
Possessori fundi alieni num competit jus fruendi. 443
Possessoris rei furtive & raptæ obligatio. 538
 rei alienæ obligatio. 471
Prædo. Definitio. 506. qui non sit. 509. obligatio rem captam restituendi. 524. 530. poenam subeundi. 552. possessio qualis. 537
Premium inventionis. Definitio. 639. an petere liceat. 640
Præsumptio. Definitio. 244. num fallere possit. 247
Præsumi quid non debeat. 248
Præsumptum num sit verum. 246
Prima naturæ quænam sint. 80. 81. num convenient cum jure naturæ. 83. an ultra ea extendatur vita simplicitas. 82
Prohibitio domini, ne ingrediaris fundum, num occupationem impedit. 322
Proprietas. Definitio. 131. cum dominio sœpe confunditur. ib.
Pulli avium in nido in fundo tuo cujusnam sint. 242. 243
- Q**
Quasi possessio quænam dicatur. 747
- R**
Rami arboris fundo tuo imminentes cujusnam sint. 410. jus eorum. 410. & seqq.
Rapina. Definitio. 505. quando non committatur. 508. num sit lœsi. 534. cui iuri aduersetur. 535. prohibita. 519. 536
Raptor num interfici possit. 699. num vulnerari & mutilari possit. 700. quod eidem sit jus in defensorem rei, qui modum excedit. 707. quando se defendantem adjuvare liceat. 708
Refectionis rei tuae ex re aliena jus. 390
Regionum communio qualis in communione primæva. 95
Religiosorum communio qualis sit. 129
Res quales sint in communione primæva. 24. 37. quomodo natura utendas distribuat. 28. quales fiant communione primæva sublata. 111. cur dominio subjiciantur. 211. quales dominio subjiciendæ esse debeant. 203. quando in dominium ducantur. 139. num natura possideantur. 764. quando pro rebus nullius habendæ. 265. cuianam interreant. 352. quales a possessore b. f. restituendæ. 260. ab alio acceptæ quando dominio restituendæ. 484. a bestiis abrēptæ cujusnam sint. 430. a non domino acceptarum num sis dominus. 660. quando occupatæ alteri reddendæ. 475. 478. contra jus proprium occupatæ cujusnam sint. 224. 234. quando citra injuriam contra jus proprium occupentur. 235. potestati domini subductæ cujusnam sint. 431
Res in potestate nostra quænam sint. 451. quando eidem subducantur. 462. an cum possessione reciprocetur rem in potestate habere. 463
Rem amitti *videntis* obligatio. 517
Rerum divisio. 134. 110. communio quomodo conservetur. 75. usus quando iterum pateat aliis in communione primæva. 38. 39. quando participetur. 40. Vide usus rerum.
Rei apprehensio quale jus conferat in communione primæva. 36
Rei derelictio. Definitio. 219. quando præsumatur. 264. quando præsumi nequeat. 266
Res destrui quænam dicantur. 17. quando destrutio licita. 18
Rem suam factare quinam dicantur. 254. an quis hoc facere præsumatur. 255
Res usu consumi quænam dicantur. 16
Res perire quando dicantur. 355. cuianam pereat. 356
Rei vindicatio. Definitio. 543. num sit bellum. 688
Res aliena. Definitio. 146. quod ne-

- mo de ea disponere possit . 147. non corrumpta, nec deterioranda . 64°. in potestatem domini veniat efficiendum . 466.
- Rei alienæ ablatio* in quantum prohibita . 497. an sit injuria . 526. quando damnum . 527
- Rei alieni restitutio* præcepta . 467
- Rei alienæ usus* num sit injuria . 222
- Res amissa*. Definitio . 419. jus . 420. & seqq. quando mala fide possideatur . 423. quando fiat inventoris . 424. an ea uti liceat . 425. quando furtum in ea committatur . 516
- Rei amissæ inventione* num dominium acquiratur . 421. 422
- Rei amissæ inventor* quale habeat jus . 426.
- Res artificiales* quales sint in communione primæva . 29. quando de iis cogitare coeperint homines . 74. num in fructuum numero sint . 438
- Rerum artificialium incorporatio* in communione primæva . 31
- usus* in communione primæva cuiam competitat . 32
- Res communes*. Definitio . 4. quænam sint natura . 7
- Res derelicta*. Definitio . 249. quomodo ejus dominium intereat . 250. cujusnam sit . 251. quomodo dominium acquiratur . 252. quinam suam facere possit . 253.
- Res discernibilis*. Definitio . 267
- Res ejectæ* in mari cujusnam sint . 427. an fiant inventoris . 249. quando restituenda . 473. quando non . 473. quando in iis committatur furtum . 518
- Res furtiva*. Definitio . 501. domino restituenda . 523. non domino non restituenda . 525
- Res incorporales* num dominio subjici possint . 216. 217. quomodo subjiciantur . 219. num alienari possint . 670. quomodo possideantur . 744
- Res indiscernibilis*. Definitio . 267
- Res industrielles* quales sint in communione primæva . 29. quando a simplicitate vitæ exigantur . 72. quando earum nullus defectus in communione primæva metuendus . 75
- Rerum industrialium incorporatio* in communione primæva . 31. usus qualis in communione primæva . 32
- Res immobiles*. Definitio . 148. quomodo occupentur . 185. 186. 187. quamdiu possideantur . 740. quomodo earum possessio amittatur . 785
- Res mobiles*. Definitio . 148. quando occupentur . 181. quomodo dominium, si nullius sunt, acquiratur . 182. 184. 188. quamdiu possideantur . 741. quando possessio amittatur . 780. quando abditæ non sunt thesaurus . 329
- Res naufragæ* cujusnam sint . 428. an fiant occupantis . 429. an restituenda . 473. 590. quando in iis furtum committatur . 518
- Res nostra*. Definitio . 124
- Res nullius*. Definitio . 6. quænam sint natura . 7. quomodo earum possessio acquiratur . 767
- Res peregrinas* num petere liceat in communione primæva . 94
- Res principalis*. Definitio . 349
- Res propria*. Definitio . 132. quænam sint . 133. num destrui, vel deteriorari licite possint . 648
- Res pure naturales* quando in simplicitate vitæ non sufficiant . 71
- Res rapta*. Definitio . 520. cuinam restituenda . 523. quando vi licite eripiantur . 562. num prædoni a non domino restituenda . 525
- Res se moventes*. Definitio . 236. an existentia in fundo tuo tibi tribuat jus in eas . 237. 238. in fundo alieno occupata cujusnam sint . 239
- Res singulares, sive singulorum*. Definitio . 5. num natura dentur . 7. 8. cur nullæ dentur in communione primæva . 24. num fieri potuerint salva lege naturæ . 109
- Res usus inexhausti*. Definitio . 198. an dominio subjiciendæ . 199. 201. quales sint . 200
- Rerum utilium usus* quinam licitus . 15
- Rerum voluptuariorum usus* quinam licitus . ib.
- Restitutio rei alienæ* quantam inferat obligationem . 468. & seqq. quam exigat circumspectionem . 470. quando vi urgenda . 546. quando cesseret . 587. & seqq. quando fieri debeat a possessore m. f. 621. 622. quando in accessione locum habeat . 481. in confusione, commixtio-

mixtione, ferruminatione, adplumbatura.	ibid.	Turbatio juris utendi in communione primæva prohibita.	36
Ripa. Definitio. 373. cuiusnam sint. 374. 375.		Turbatio possessionis. Definitio. 748. num licita. 749. divisio.	750
S		Turbatio possessionis facultatum animæ & organorum motoriorum corporis illicita.	777. 778
Satio. Definitio. 404. jus. 417		Turbatio possessionis quasi.	760
Scientia cupiditas quomodo exorta in animis hominum.	74	Turbatio possessionis realis. Definitio. 750. num licita.	751
Scientiarum cultura in vitæ simplicitate restringenda.	ib.	Turbatio possessionis verbalis. Definitio. 750. num licita.	751
Scriptura jus.	418	Turbatio possessionis verbali affinis.	755
Simplicitas vitæ quando exigat res industriaes.	72		
Solum. Definitio.	397	V	
Spolium. Definitio.	323		
Spatium atmosphericum. Definitio. 411. jus.	409. & seq.	Venatio. Definitio.	275
Species. Definitio. 339. quando intereat. 353. cuiusnam sit materia, si interit.	354	Villa. Definitio.	398
Specificatio. Definitio. 339. jus. 340. & seqq. 344. 345		Vindicatio rei. Definitio. 543. cuinam competat. 545. quando competit.	ibid.
Specificans mala fide num injuriam faciat domino.	342	Vindicatio injuria. Definitio. 550. num licita.	ib.
Stagnum. Definitio. 382. num dominio subjici possit. 383. num in eo detur jus alluvionis.	383	Vi possidere quinam dicatur. 727. quinam vi non possideat.	728. 729
Stolonum jus.	407	Virtus agnitus num detur in simplicitate vitæ.	84
Superficies. Definitio.	400	Vis in posseccore clandestinum licita. 736. in turbatorem communionis primævæ licita.	ib.

T

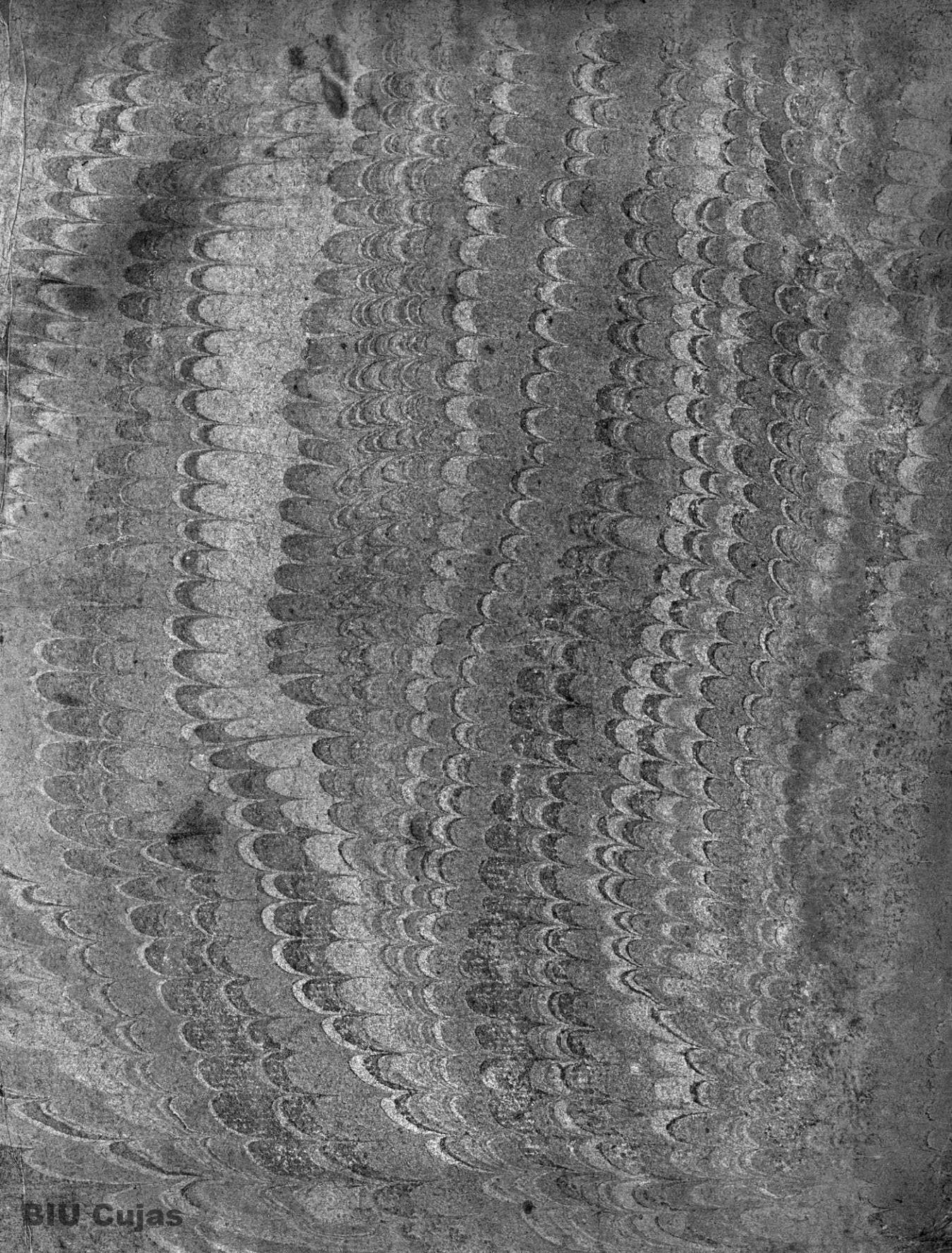
Terminatum cur dominio subjici possit.	212
Termini artificiales. Definitio.	205
intelligibiles.	ib.
naturales.	ib.
sensibiles.	ib.
Titulus possessionis originariæ.	773
Thesaurus. Definitio. 328. cuinam acquiratur.	
332. qualis sit res.	331. quando inventus alii reddendus.
483. quando furtum in eo committatur.	514. quemnam occupatio habeat juris effectum.
Translatio juris. Definitio.	661
Translatio juris ad actum in certum tempus.	678
Turbatio communionis primævæ. Definitio.	
61. an auxilium turbatori ferre liceat.	
62. 63	

Venatio. Definitio.	275
Villa. Definitio.	398
Vindicatio rei. Definitio. 543. cuinam competat.	
545. quando competit.	ibid.
Vindicatio injuria. Definitio. 550. num licita.	ib.
Vi possidere quinam dicatur. 727. quinam vi non possideat.	728. 729
Virtus agnitus num detur in simplicitate vitæ.	84
Vis in posseccore clandestinum licita. 736. in turbatorem communionis primævæ licita.	ib.
Vis ablativa. Definitio.	54
compulsiva.	557
expulsiva.	ib.
turbativa.	ib.
Vitæ simplicitas in quo consistat.	68. quanta sit in eadem indigentia.
	69. arcet a communione primæva bella.
	70. non sufficit ad vitæ commoditatem & jucunditatem.
	73. num conveniat legi naturæ.
	79. 91. num in ea hominibus persistendum.
	92. ejus termini.
	82

Vitiorum ignorantia cur sit in simplicitate vitæ.	87
Vivendi genus diversum num conveniat communioni primævæ.	100
Universitas. Definitio. 112. cur & quantum unam personam repræsentet.	113
Volucrium possessio quomodo amittatur sine dominio.	261
Voluntas præsumta. Definitio.	245
Votum paupertatis cur cum voto obedientia conjungendum in communione reliquiorum.	
63. cum divitiis cœnobiorum con-	

- conficit. 129
Uſuarii quod ſint homines in communione primæva. 96
Uſus futuri gratia num quædam affervare liceat in communione primæva. 93
Uſus rei qualis competit domino. 167
Uſus rerum qualis lege naturali homini detur. 14. quomodo in communione primæva commensurandus. 33. quinam illicitus in communione primæva. 102. an impeditus in eadem sit laſio 48. quomodo reſtringatur in communione primæva. 101. quomodo ea ſublata re-
- ſtringatur ad ſingulos. 114. quomodo ad universitatem. 115
Uſus rerum neceſſarius. Definitio. 12. quale ſit jus. 46. quarumnam rerum ſit. 13. lege naturali homini confeſſus. 14. quod ſit licitus. 15. quomodo ſe habeat in communione primæva. 19. quod nemo eodem excludatur in eadem. 20. a quoniam ſit in eadem definiendus. 43
Uſus rerum actualis quomodo ſe habeat in communione primæva. 34. 35. quomodo in eadem determinetur. 44

Finis Indicis Partis Secundæ Juris Naturæ.

III Cujas

10907

WOLFI

JUS NATUR

POMIR